

FRANCISCVS PHILELVS LODOVICO MA
RIAE SPHORTIAE BARHI DVCI AC DVCA/
LI PRIMARIO LOCVM TENENTI SAL. P. D.

Quam parentalem quondam pro nobilissimo illo prin
cipe patre tuo **F**rāncisco **S**phortia orationē habuiffem:
iccirco ad te dedi: quia multa in ea legunt: quæ ad il
lius laudem & immortalitatē pertinent: cuius me stu
diosissimū esse non ignoras. **H**uic ego cum nonnullis
orationibus & operibus meis duas subieci oratiōes: quarū alterā
habuerā in funere diuæ illius uiraginis **B**lanca **M**ariæ: & item alte
ram consolatoriā: quam iam pridem scripseram ad uirum **P**atricium
illū **V**enetū **I**acobū **A**ntoniū **M**arcellū de obitu **V**alerij filij. **N**am
si quis hæc tris orationes diligentius lectitarit: cum plærāq; inue
niet non inutilia (ut mea fert opinio) tum uero quæ ad animoꝝ im
mortalitatem pertinēt: animaduertet nō inepte a me esse pro tem
pore & discussā & disputata. **N**ec unū mihi prætereundū fuit: pro
pterea orationē illam cōsolatoriā ad **I**acobum **A**ntoniū **M**arcellū
curasse hoc tempore cum hisce imprimendam: qm̄ quæ antea fue
rat **M**ediolani ab alijs quibusdam impressa: eam pluribus in locis
deprauatam corruptāq; offendi: siue incitā factum fuerit: seu in
uidentiā: nesciā affirmare. **Q**uod si quaesieris: quibus in præsentia
delecter studijs: quid aliud me putes cogitare: qui non longe ab sim
ab octogesimo quarto ætatis anno: q̄ ea om̄ia quæ a philosophis
theologisq; acute sunt & subtiliter disputata: **H**æc qualia sint bre
ui cognosces. **V**ale mi humanissime princeps: & me cōmendatum
habe. **M**ediolani ex ædibus meis. vi. kalēdas **I**unias. **M**.ccccxxxii.

FRANCISCI Philelfi equitis aurati laureatig; poetæ:
& oratoris: ac philosophi clarissimi: **O**rationum ac alioꝝ
quorūdam operum breuis atq; ordinata **A**nnotatio.

FVNEBRIVM **O**RATIONVM **A**NNOTATIO

Francis **P**hilelfi **O**ratio parētalis de diui **F**rancis **S**phortia **M**e
diolanensiu ducis foelicitate: **I**

Eiusdem **F**rancis **P**hilelfi **O**ratio habita in funere diuæ uiraginis
Blanca **M**aria **M**ediolanensiu ducis: **II**

Eiusdē **O**ratio cōsolatoria ad **I**acobū **A**ntoniū **M**arcellū **P**atriciū
Venetū & equitē auratū de obitu **V**alerij filij: **III**

Eiusdem **E**pistola cōsolatoria ad **P**etrū **I**ustinū **P**hilelsum nepotē
suū de obitu **A**lphinae matris dilectissimæ: **IIII**

Eiusdē **O**ratio funebris ꝑ magnifico ducali senatore & clarissimo
equite aurato **P**hilippo **B**orromæo comite **H**aronæ: **V**

Eiusdē **O**ratio funebris pro magnifico equite aurato ducaliq; sena
tore **S**tephano **F**rederico **T**odeschino: **VI**

CONVPTIALIVM **O**RATIONVM **A**NNOTATIO.

Francis **P**hilelfi **O**ratio de inita societate inter illustrissimos duces
Bonā eiusq; filiū **I**oannē **G**aleaciū: & **H**erculē **A**estensem: **I**

Eiusdē **F**rancis **P**hilelfi **E**pithalamion in illustriū **B**eatrix **A**estē
sis: & **T**ristani **S**phortia nuptijs habitū: **II**

Eiusdē interposita **E**pistola responsiua: in simulationi ac calumniae
Guarini **V**eronensis: ad **L**odouicū casellam.

Eiusdē **O**ratio habita in sponsalitijs **T**heodori **P**lati clarissimi iu
reconsulti & **H**elisabet uicecomitis: **III**

Eiusdem **O**ratio habita in sponsalitijs **P**etri **B**iragi: & **H**elisabet
princiualis: **IIII**

Eiusdem **E**pithalamion in nuptijs nobiliū coniugū **I**oannis **A**nto
nij **S**imonetæ: & **M**argaretæ **C**ottæ: **V**

Eiusdē **O**ratio habita in deipositione magnificæ puellæ **I**uliae **M**a
rutia: & magnifici equitis aurati **R**aymundi **A**ttenduli: **VI**

Eiusdem **O**ratio habita in cōnubio magnificæ puellæ **M**argaretæ
Arciboldæ: & magnifici equitis aurati **A**ntonij **C**ribelli: **VII**

DIVERSARVM ORATIONVM ANNOTATIO.

- F**rancisci **P**hilelfi **O**ratio ad **P**ium secundū **P**ontificē maximū: habita **M**antuae in publica uniuersaliq; christianoz; contioe pro duce **F**rancisco **S**phortia: I
- E**iusedem **F**rancisci **P**hilelfi: ad uiros **P**apienses **O**ratio congratulatio de creatione **I**acobi **B**orromaei **V**italiani comitis. **F**. ad dignitatē & gradum episcopale: II
- E**iusedē **O**ratio de laudibus **L**azarī **S**carampi episcopi ad **C**omenteses: III
- E**iusedē **O**ratio pro **T**heodoro **P**lato clarissimo iurecōsulto: IIII
- E**iusedē **O**ratio habita **M**ediolani in principio studij: V
- E**iusedem **O**ratio gratiarū actiua ad **S**ixtum quartum **P**ontificem maximum: VI
- E**iusedē **O**ratio habita in principio quaestionū **T**usculanaz. **M. T.** **C**iceronis in studio urbis **R**omae: VII
- E**iusedem **O**ratio de suo in urbem reditu ad **S**ixtum quartum **P**ontificem maximū: VIII

ALIORVM EIVSDEM FRANCISCI PHILELFI OPERVM ANNOTATIO.

- F**rancisci **P**hilelfi **P**raefatio in traductionem praceptorum **R**hetorices **A**ristotelis de causis ciuilibus ad **A**lexandrum regem: cum subiecta eorundem e graeco in latinum traductione: ad illustrissimum & summū uirum: dominū **A**lphonsum: sanctae **R**omanae ecclesiae **C**ardinalem.
- E**iusedem **F**rancisci **P**hilelfi: ad magnanimū & illustrem principem: **P**hilippum **M**ariam **A**nglum: indytum **M**ediolanensiu ducem: in traductionem **A**pophthegmatum **P**lutarchi **C**heronensis ad **T**raianū caesarem: praefatio: cum eorūdem e graeco in latinū uersione subiuncta.
- E**iusedem **F**rancisci **P**hilelfi ad **M**icolaum quintum pontificem maximum in **P**lutarchi **C**heronensis **A**pophthegmata **L**aconica a se e graeco in latinū uersa: **P**raefatio: cū adiecta eorūde traductione.
- E**iusedem **F**rancisci **P**hilelfi in annotationē legum apud ueteres scriptores crebrius commemoratarum: ad **F**redericum **C**ornelium **E**pistola: cum earundem legum subiectione.

FINIS ANNOTATIONVM.

FRAN. PHILELFI ORATIO FVNEBRIS I

Francisci Philelfi eqtis aurati laureatq; poetæ & oratoris: ac philosophi clarissimi: Orationes: cū quorūdam aliorū operum subiunctione: in quibus omne bene dicē di genus: omēsq; artis rhetoricæ partes: ac diuinæ philosophorum & theologorū sententiæ comperiuntur: foelicitate incipiunt.

ORATIONES FVNEBRES.

Francisci Philelfi Oratio parentalis de diui Francisci Sphortia Mediolanensium ducis foelicitate. I

Si fieri posse censerem: ut lamentationibus ac lachrymis sauo & peracerbo naturæ uulneri mereremur: quod ex incōmodo fortasse magis quā ex in se cōtinens immaturo Francisci Sphortia inuictissimi optimi ducis & clamētissimi patris patriæ obitu oēs accipimus: non modo uos non dehortarer præstantissimi principes: sed cohortarer potius etiā atque etiam ut omnē ætatē quoad is reuiuisceret: in assiduis statibus degeremus & eiulatus. Non em̄ in unius tanti: tamque diuini principis amissione: cū nobis cunctis: tum uniuersæ Italiæ parua quædam facta est uel iactura uel naufragiū: per quē solum ex tanto & tam diuturno bello turbine ac fluctibus sedata omnia pacataque conqueuerant. In sola profecto illius uita atque animi magnitudine summaque sapientia: tantā spem sibi florentissima nostra respublica uiri que omēs boni collocarant: ut perpetuā se foelicitatē adeptos opinarentur. Sed fallaces mūdi blanditias: quibus allecti per uarios agitatur errores. Lubricā atque caducam humanæ uitæ conditio nem: qua tum maxime destituimur cū uiuere est dulcissimū. Inanis nostros cogitatus: quod eo secundis in rebus magis nos decipiūt: quo certiores spe quadā nobis alludunt. Sperabamus nos quidem Franciscæ Sphortia te ob maximas tuas innumerabilisque uirtutes per modū fore sempiternū. Itaque omnia nobis erant læticiæ gaudis que plena. Nulli hostes imminebant: nullæ præmebant sollicitudines: nullæ curæ: Tenō minus omēs & qui prope essent: & quod procul abessent maximi potentatus uerebantur quā metuebant. Sub firmissimo tuo tutissimoque præsidio uitā quieti omēs securique agebamus. Tenō Italia modo: sed uniuersa Romana ecclesia exterique reges: quod

FRANCISCI PHILELFI

bus ulla aut uis aut iniuria impenderet: subsidio sibi esse ac salutem
 arbitrabantur. Nunc autem te extincto undique suspitiones incumbunt:
 terrores obstreperunt: hostilia arma bellico fragore circumsonant. Heu
 heu nos infelicis atque infortunatos: qui tanto tam miti: tam beni-
 gno: tam pio: tam inuicto: tam omni genere probitatis illustri parente
 orbatifumus. Quis in tanta rei indignitate non moerere: non fortu-
 nam deplere suam: non sese intolerabili dolore conficiat? **V**tinam lice-
 ret **F**rancisce **S**phortia princeps optime ac fortissime sortem commu-
 tare: nemo prorsus sui sibi conscius esset & tui qui non emori quod pri-
 mum optaret: quo tu reuiuisceres. **I**n hanc sententiam indubitato pedi-
 bus iret: non solum constantissima uirago & sanctissima uxor tua **B**lan-
 ca **M**aria: quae te dies noctisque collachrymat: & post matrem tibi omni-
 probitate simillimus dux **G**aleacius: qui ob continuum lucum animi
 cruciatum una cum reliquis piensissimis tuis filiis: ueruetiam & amplis-
 simus hic senatus tuus: & aula uniuersa: atque omnes ciues subditique
 tui: quos unius tui desiderium torquet ac macerat. **C**eterum quo fer-
 ro homo miserrimus: quo meus me uerhemetissimus rapit dolor:
 ut qui alios debeam: me ipsum nequeam consolari. **N**am quid pro-
 deest excellentissimi principes quicquid optare: quod sperare non liceat?
Magnum est fateor & graue & permolestum atque acerbissimum: quod
 nuper omnes uulnus accepimus. **I**d si minus doleamus: aut lapidei
 plane putandi sumus: aut nobis ipsis inimici. **S**ed illud nos tamen
 praeterire non debet animi esse & bene compositi & moderati: & sa-
 pientis nihil appetere supra hominem: nunquam neque a ratione discede-
 re: neque diuinam aduersari iusticiam. **N**um qui sibi ipsi non pepercerit: quoniam
 morti ut homo concederet: parcat simplici homini cuique deus uel
 heroi: ut poeta philosophique appellat. **M**onedum est enim omnibus
 in idemque resoluendum unde manauerint. **Q**uod si mercatoribus ma-
 gna turpitudini damus: ubi aut decoquant: aut reddere depositum
 nolint: quae clementia tanta sit nostra: ut quae deus optimus maxi-
 mus animum nostrae fidei ueluti commendarit: hunc repetenti domino
 restituere indignemur? **Q**uae nostra queat superbia tanta esse: qui
 factus: quae arrogantia: ut qui natura mortales sumus: dignum exi-
 stimemus corporibus quoque effici immortales prius quam moriamur?
Quis usque adeo est nescius sui: quem lateat exteriori cuique homini
 ante resurrectionem immortalitatem uendicari non posse? **S**ed quo pa-
 cto resurrecturus sit quisque: antequam diem obierit. **I**taque necessario
 fit: ut qui nati sunt: omnes aliquando moriantur. **Q**uin eo mors est
 aequiore ferenda animo: & non modo non dolenda: sed merito po-
 tius optimoque iure summa laticia prosequenda in animis ingentia

Blanca **M**aria
Maria dux
Galeacius
Maria dux

FRANCISCI PHILELFI

Nicolaus mara Nicolao æstensi nobilissimo principe in bello aduersus **Othonem**
chio æstensis tertium: ab quo magnis uiribus pertinacissime ad extremum usque per-
Otho tertius riculum præmebatur: pro uetere beniuolentia accersitus secum di-
 lectissimum aduectum puerum inter **Nicolai** ipsius filios & educari &
 erudiri studuit. **Qui** cum in omni probitatis genere nemini æqualium
 cederet: intra undecimum ætatis annum tantam est laudem assecutus:
Ladisslaus rex ut ad **Ladisslaum** usque **Siciliæ** maximum & potentissimum regem sui no-
 minis fama personuerit. **Nam** erat **Franciscus** (nondum enim a pa-
 terno cognomine **Sphortia** uocabatur) ad ingenij splendorē: indo-
 lisque præstantiâ ipsius uirtutibus præditus: quibus supra ætatē admi-
 randus apud omnes uideretur. **Nam** ab ipsa infantia ad ultimam usque
 diem fuit paucissimi admodum somni: cibi moderati: ac minime ex-
 quisiti: potusque dilutissimi. **Hoc** enim uiuendi genus: tum ingenium red-
 dit acutius: tum corpus & ad bonam ualitudinē: & ad uires pluri-
 mum adiuuat. **Quanta** esset in omnes facilitate: quanta mansuetu-
 dine: quanta humanitate: quanta clamētia: quanta dilectione: quan-
 ta etiā animi uel magnitudine uel altitudine: nemo est qui nesciat.
Quid enim loquar de iusticia eius mirabili quadam cōmiseratione cō-
 dita: **Quid** de cōstantia seruandæ fidei: **Quid** inuictō animi robo-
 re atque fortitudine: **Ut** erat omni corporis immundicia ineptitudi-
 neque superior: ita nihil ex illius ore non modo obscœnū aut rusticū:
 sed ne incultum quidem: aut leue quicquid unquam effluebat. **Mira** in il-
 lo grauitas erat cum incredibili quadam lenitate cōiuncta. **Vitupe-**
rabat neminē: castigabat modice: operamque dabat ut pudori magis
 esset quam metui: assentatores & subdolos odio habebat. **Sed** aperto
 homines ingenio ac ueros plurimum diligebat. **Calumniatoribus**
 & maledicis non modo non patefaciebat auris: sed eos leuitatis suæ
 improbitatisque admonebat. **Et** cum foret in alienas laudes copio-
 sus: de suis non solum non loquebatur: sed nec etiā audire patiebat.
Nemo profecto uno **Francisco** **Sphortia** modestior unquam fuit: nemo
 uerecundior: nemo continētior. **Tanta** uero beniuolentia suos omnes
 complectebatur: non sanguine coniunctos dumtaxat: sed quoscumque
 semel accepisset in suos: ut eos ab se abire neque iure neque iniuria unquam
 sineret. **Quid** quod etiā fuisset optandum: si quod ab eo uel factum
 aliquanto seuerius: uel dictum in quemquam uahementius prodisset.
Nam quem putasset ulla ex parte ab se offensum: tanta continuo
 humanitate: tanta prosequeretur beneficentia: ut illum sibi non secus
 ac indulgentissimo patri: aut numini cuiquam affectum redderet. **Tan-**
ta autem erat in rempublicam charitate: ut neglectis quodammodo suis
 commodis: omne studium suum: omnem operam: omnem industriam ad pu-

*Quibus natura
 datus roboretur*

blicam referret & utilitatem & dignitatē. Quot em̄ quantosq; the-
sauros consumpsit in deducendo ex **Addua** hoc riuo: uel potius flu-
mine: q̄ nō ex **Addua** solū: sed ex **Lario** lacu: & supra **Lariū** ex **Tel-**
lina ualle a germania usq; res admodū & infinitæ & utilissimæ ad
nos important̄. **Quid** em̄ meminero cum alia maxima & splendi-
dissima ædificia: quæ ad publicū usum fabricatus est: tum arcem
hanc quæ portæ **Iouis** appellat̄: **Quod** ullum in mediū afferamus
ex septem illis: quæ in uniuerso terrarū orbe memorant̄ mirabilia:
quod cū hac una arce uel magnificentia: uel pulchritudine: uel ullo
excellentiæ genere comparari queat. **Non** em̄ huiusmodi opus mo-
litus est **Franciscus Sphortia** ad illū suū: sed ad publicum & usum
& cōmodum. **Nam** arcem sibi suā munitissimā tutissimāq; consti-
tuit in animis & charitate ciuū: quosq; cōmoda & emolumēta oīa
immortalitati sibi ducebat esse. **Et** qm̄ a primis usq; annis nō secus
atq; teterrimā pestem aliquam formidaret mali nominis famam:
om̄is cogitatus & actiones suas ad honestatem & gloriā referebat.
Itaq; nullum neq; laborē corpore: neq; periculum animo detracta-
bat. **Viros** doctos & eruditos in om̄i genere uitæ: & audiebat liben-
ter: & honorifice munerabat. **Tanta** erat ingenij magnitudine: tan-
ta rerū humanarū pertractatione & diligentia: ut nihil prorsus q̄
esset memoratu dignū ignorare uideret̄. **Itaq;** inter prandendum
conandūq; semper aliquid excogitatū acutius astantibus propo-
nebat: ad idq; non iucunde minus q̄ subtiliter disputabat: tanq; iu-
dicaret nihil esse ocio atq; desidia a dignitate hominis alienius. **Et**
quia per omnē uitam nihil unq; temere: nihil inconsulto inire con-
sueffet: om̄ia semper ex sententia sua fauste atq; fortunate cōseque-
batur. **Quis** em̄ ambigat uiro fortissimo eidēq; prudentissimo se-
cunda om̄ia contingere oportere: **Fauet** em̄ deus auxilioq; est sem-
per iustis cōceptis sanisq; conatibus: cunctos in se sperātis amplecti-
tur ac fouet: id quod sapientissimus princeps noster assidua medi-
tatiōe præ se ferens: nihil aut iustum: aut laude ulla dignū existi-
mabat: quod a religiōe pietateq; abhorreret. **Quare** diuino cultu atq;
ueneratiōe fidei christianæ nihil esse apud se antiquius unq; uoluit.
Quibus quidem innocentissimis & optimis institutis summa est
omnia cum laude consecutus. **¶** **Quod** autem secundo loco dicen-

Addua
Larius lacus
Tellina uallis
Germania
Arx portæ **Iouis**

Confirmatio
secūda partis
per approba-
tionem

FRANCISCI PHILELFI

membrorum compactione ad conuenientem ac decoram inter se se proportionem cum tanta oris dignitate & maiestate uultus: ut uel solo aspectu dignus iudicaret imperio. Et cum omnium sensum integritate ceteros homines plurimum antecelleret: tum uisu adeo erat acerrimo: ut etiam inter praeliandum hostium uel minimum quodque erratum prospiceret admodum longius: eosque continuo luer suae stulticiae poenas cogeret. Quid enim loquar de eius agilitate atque dexteritate ad omnem motum & gestum: quae tanta erat ut quicquid facere aggredere: dicto citius effectum redderet. Quare cum ei per aetatem liceret & luctatione & saltu & cursu: ita aequalis omnis anteibat: ut inueniret neminem qui secum contendere auderet. Iactu autem aequae atque omni dimicandi arte delectatus: ferream sudem: aut saxum ingentis ponderis multo longius emittebat quam alij tragulam aut pilam. Nam & iaculationem & catapultam & equitationem & meditationem omnem bellicae disciplinae ab usque puero ludendo uenandoque didicerat: quae quidem singillatim omnia & sub patre Sphortia: & suo ductu: atque auspicijs longo usu & multa exercitatione bellando pugnandoque confirmarat & ad summum usque auxerat. Et erat Franciscus Sphortia foelici adeo corporis temperamento: ut uniuersum diem nudo capite staret in solem immotis etiam paribusque pedibus: & frigus non pluris faceret quam calorem. Eae autem uires & in brachijs inerant & in manibus: ut quem arcibus circumplexus medium strinxisset: eum tanquam exanimaret. Quae uero pugno percussisset in caput: semianimum repente humi prosterneret. Voce pro tempore utebatur nunc leni ac miti: nunc graui & moderata: & cum sonora semper: tum cum usui esset concitata & graui & horrenda. Quid enim meminero de mirifica eius linguae bonitate: quae in omnem usum uidebatur diuina potius quam humana. Quid pluribus? In corpe pulcherrimo Herculeae uires inerat: & tanta in singulis membris bonitas: ut animi bonis nulla ex parte cederet. Ceterum quoniam duas foelicitatis partes iam percurrimus: reliquum est: ut de fortunae commodis eadem breuitate transigamus. Quod modo dicebatur: natus est Franciscus Sphortia in Ethruria: quae regio & uniuersa Italia est: maxime ab omni aeris caligine nebulaque remotior: ob eamque rem ab ethra quae serenitatem significat: ethruria nomen sumpsit. Itaque natus sub eiusmodi caeli serenitate & ingenio erat perspicacior & acritate sensuum natura nimirum alacrior. Quod autem ad generis attinet splendorem: si altius fuerit quam a patre Sphortia repetendum: a rebus Attendulibus Daciae: & urbe Atteda reperiemus Attendulorum familiam

Confirmatio
teriae partis p
approbatione

Ethruria
Ethra

Daciae reges

Attenda

Attenduli

ORATIO FVNEBRIS I

originem duxisse: quæ ipse non minus cum illis sentio: qui a **Mutio Mutius** scauo
 illo **Scauola** affirmant manasse attendulos: qui **Porfenam** regem la-
 clusinoꝝ occisurus cum frustra tam egregiū facinus pro liberāda **Porfena** rex
 patria esset adortus: in dexterā sauerit suā foculo imiectā ignito:
 id quæ ipsius **Sphortia** propriū nomē probat **Mutius**. Id eū & inter
 scauolas erat illustre: & inter attendulos apprime celebratum. Sed
 ne singula prolixius persequar: ubi **Franciscus** in aula gratissimi il
 lius & clarissimi principis **Nicolai** æstensis: quæ p̄ **Sphortia** p̄p̄
Othonem tertiu a se oppressum extremo periculo liberarat: maio **Otho**
 rem infantiaꝝ partem & pueritiam quoq; ad undecimū usq; æta/
 tis annū cum mirabili spe probatis & laude peregisset: **Neapolin**
 iussu patris aduectus est. Id quod propterea fecit pater: quo regi **Neapolis**
Ladissao gratificaretur. Is enim pueri fama delectatus hunc uide **Ladissaus** rex
 re cupiebat. Nec sua de puero se opinio falsum habuit. Nam cum
 primū in illius cōspectū **Franciscus** uenisset: regēq; ingenuo quo/
 dam strenuoq; pudore ueneratus alacriter salutasset: essetq; appo/
 site & ornate locutus plarāq; eū **Ladissaus** perinde atq; filiu am/
 plexatus deosculatusq; **Tricarico** donauit: eius comitatus orna **Tricaricu**
 tum insignibus: initiū sane pulcherrimū ad latioris fortunaꝝ prin/
 cipatum. Et non modo dies non præteribat: sed ne hora quidem
 quin puerum cum ei a maximis occupationibus suis facultas of/
 ferret: ad se accersitum uarijs de rebus interrogaret. Cui cum ille
 & impigre & argute uerecundeq; responderet: admirationem in
 dies magis atq; magis de sese apud regias auras mentemq; auge/
 bat. Cūq; frenquētiꝝ esset: tum in aula regia: tum apud regem:
 studebat quotidie doctior fieri rerum etiam urbanarum ac totius
 regiaꝝ disciplina: utpote præfago eius ingenio futuraꝝ gloriaꝝ ac re/
 gni. Sed ubi paucis post annis rex **Ladissaus** uita excessisset: & **Io**
 ana soror quæ **Ladissao** successit in regnū **Iacobo** barhonēsi **Ma** **Ioāna** regina
 ria comiti nupsisset. Hic inq; **Iacobus** barhonensis **Sphortia**: quo **Iacobus** bar/
 niam putaret nefarijs suis in reginam uxorem opprimendam cogi **honensis**
 tatibus repugnaturū: & cum & filium **Franciscum**: qui ætatis an/
 num iam ageret quartum ac decimū: in subterraneū munissimæ
 turris carcerem arcis oui appellatæ coniecit sine ulla omnino spe fu **Arx** oui
 turæ aliquando libertatis. Quam rei sauciā atq; diritatem mole/
 stissime adeo tulit **Sphortia**: ut in filiū coniectis oculis quæ unum
 supra uitam etiā ipsam mirifice amabat: mortem sibi consciscere
 peruicacius decreuerit: ad quam (ut erat animo ferocissimo) cum
 furens præcep̄sq; ferretur in proximū turris parietem caput infli/
 cturus: subita atq; miserabili & suauī & accommodata facundissimi

FRANCISCI PHILELFI

- Timotheus** filij oratione non secus ab illo omni immanitatis impetu & coercitus est: & ad mentē sanioris cōsilij redactus: q̄ **Timotheo** musicus
- Alexāder rex** co ferūt **Alexandrū** regem ab armis esse ad conuiuū reuocatum. Quo pietatis officio est effectum: ut pater **Sphortia** ex prope iam mortuo reuixerit: ac non multo post per reginā **Ioannā** ipsam post cōpressam atq̄ prostratā **Iacobi** uiri p̄fidiam: ac uim oēm iniusto carcere liberatus una cū pientissimo probatissimoq̄ filio magnas res gesserit & præclaras. Regia ꝑo cū maximis honoribus **Sphortiam** emolumentisq̄ cumulauit: tum **Franciscū** eius filiū: cuius ingenio & oratione pater seruatus esset: **Arrhiani** atq̄ **Apicis** comitatibus donauit. Quid autē memorē: uel potius admirer primum spectatissimi adoleſcentis tyrociniū aduersus **Angelū** labellū uirū belli gloria insignē: qui ob hæſitantia linguæ **Tartaliæ** habuit cōgnomentū: **Nā** ubi **Sphortia** **Bracio** a se fugato ex urbe **Roma** **Ioannæ** reginæ iussu urbeq̄ ipsa in reginæ potestatem redacta institisset ultionē capere (ut par erat) de uetere inimico: **Tartalia** q̄ aduersus sese quo tempore **Neapoli** primū auctore **Pandulphello**: quē regina in delictis habebat: carcere tenebat: cū **Bracio** conspirarat: quo ipso consentiente fauēteq̄ **Tuscanellam** urbem: & alia eius plarāq̄ oppida ui oppreſſerat: ad **Tuscanellā** ipsam instructa acie pugnaturus ꝑfiscit. Quo i loco **Tartalia** ipse cōtra magnis uiribus in aciem egredit̄. Pugna mox utrinq̄ pari animoꝝ ui atq̄ ardore conserit̄. Diu multūq̄ certat̄. Neuter pedē refert. **Alacriter** ac fortiter incumbunt **Sphortiani**: constanter hostes ferociterq̄ repugnant: neutri cedunt: spes prope utrinq̄ par. Tum probus generosusq̄ adoleſcēs: qui uix dum septimū foret ingressus ac decimū ætatis annū: ubi ex patre percunctatus certo didicisset: qui nā esset **Tartalia**: (nam is inter pugnādū ne posset agnosci sagulū equūq̄ mutarat) ilico per conuertissimum aduersariorum præliantiū gloriolum districto ense in unum **Tartaliā** equū dirigit. Quem ille ubi per uastam occurrentium cædem cominus in se irruentem aspicit: perinde atq̄ stupidus atq̄ sui impotens: repente in fugam uersus **Tuscanella** uix suorum præsidio intra portam **Tuscanellæ** sublato ponte demissaq̄ cataracte se recepit permagno numero fortissimorum militū amisso: ferēq̄ postea cōuersus ad suos dixisse illū sibi (nam qui nam esset: ex **Pellino** cotignolano: qui intra portā est captus: acceptat) non uideri adoleſcentem: sed tigrē: sed leonem: sed horribile quoddam prodigium. At quanta fuit illa uel prudētia: uel clāmētia: qua est in eos milites usus: quos antea in **Calabria** a se trās fugas ad hostis gotthalanos prælio oīs captiuos fecit. Gerebat eñ

bellū **Sphortia** pro **Lodouico Andegauensi** rege tertio: regis huius **Lodouicus** an
Renati fratrem aduersus **Alphonsum** regem regis. Item huius **Pher-** degauēsis rex
 dinandi patrem: quē regina **Ioanna**: quo ualidior foret contra **Lo-** Renatus rex
 douici factionē adoptarat. Præerat in **Calabria** maximis **Alphon-** Alphōsus rex
 si firmissimisq; uiribus **Raymundus Boylus**: aduersus quē ipsum **Pherdina-**
Franciscus mittitur a **Lodouico** cum potestate regia natus: annos: dus rex
 unum ac uiginti. Huic dat pater **Sphortia** pulcherrimā militū ma- **Ioanna** regina
 num: & cum his ueteranos quosdā: quorū fide ducebat sibi certius **Raymundus**
 nihil. **Francisci** aduentu in **Calabria**: cū omnis **Gotthalanorū** impe- **boylus**
 tus retardatus repressusq; est: tum ob uitæ continentia atq; innocē **Fr. Sphortia**
 tiam: & ob singularē illam morū facilitatē: humanitatēq; adeo in- **Gotthalani**
 credibilem erga se omnium **Calabrorū** beniuolentiam conciliauit: ut
 ultro uniuersa prope illa regio ad eius fidem perspectaq; uirtutem
 tanq; ad publicum aliquē **Cornelium Scipionē** illum qui primus **P. Cor. scipio**
 est **Africanus** cognominatus: certatim confugeret: cum anno dein **africanus**
 proximo ij quos sibi maxime fidos **Sphortia** putabat: omnes præ-
 ter duos **Pellinum Buldrinū**q; **Faentinū** transfugerūt ad **Gottha-** **Pellinus**
lanos: **Francisco** ipso inter hostium quasi retia relicto atq; destitu- **Buldrinus**
 to. **Sed** hic (ut erat animo inuicto) nequaq; subita p̄fidia fractus
 ubi secum reliquis copijs quadrato agmine sine ullo tumultu in ea
 oppida recepisset: quæ a **Lodouico** rege stipendij uice octo posside-
 bat: cœpit cōtinuo hostilem agrum circūcurrere: prædari: uastare:
 ac nullis hostibus quiescendi spacium præbere: cum tandem trans-
 fugarū itinera quæq; assidue conatusq; omnis q̄ diligentissime odo-
 ratus sine ullo suo discrimine: & cum maxima **Gotthalanorū** clade
 uniuersos cœpit in agro qui dicitur sancti **Marci**: quo illi populatu **Ager sancti**
 ri processerant. **Reçq;** ad patrē **Sphortiam** significata curriculo qui **Marci**
 eodem ipso die **Alphonsum** regē collatis signis fuderat: fugaratq; **Alphōsus** rex
 nō procul ab urbe **Neapoli**: ab eo iubetur: ut perfidis illis omnibus
 suspensis laqueo gulas frangeret. **Quod** patris imperiū cum uide-
 retur clamētissimo adolescenti sæuerius: & alienū ab eius cōsuetu-
 dine (Nam erat etiā ipse **Sphortia** mitissimus) paululū subdubius
 stetit cogitabundusq;: ut qui & patriarendū esse duceret: & nihil
 crudelius faciendū. **Dein** cōuersus ad nunciū: **Dic** inquit: mihi tu:
 quo uultu pater ut ista mihi referres imperauit: **Respōdit** ille & mi-
 naci & iracundo. **Tum** **Franciscus**: **Non** igit̄ pater iussit: si iussit ira-
 cūdus. **Itaq;** accersitis illis ad se captiuus inquit: **Quoniā** uobis hu-
 manissimus pater meus erratisq; uestris ignoscit: ego uos omnis q̄
 liberrime missos facio: optionēq; permitto & manendi ut antea: &
 abeundi pro arbitrio uestro. **Tum** omnes præ laticia collachrymā

FRANCISCI PHILELFI

tes & patri gratias egerūt & filio: ac sese manere uelle alacriter respōderunt: fuerūtq; ex illo die & fidelissimi semper & Sphortianæ gloria uni omnium maxime studiosi. Quod factū cū prope diē Sphortia ex litteris filij didicisset: cōuersus ad circūstantis subridens ait: **L**onge filius est patre suo prudentior. Quis autē eius uel constantiā uel grauitatē non iure optimo admiret: qua est usus quo tempore pater Sphortia profecturus in reginā Ioannæ auxilium aduersus

Bracius Bracium: quē tota formidabat Italia: ad tertiū nonas Ianuarias:

Apernus feria secūda: qui dies est lunæ: in fluminis Aperni transitu: cui nūc

Piscaria a Piscaria proximo oppido in ripa sito: uulgare est nomē Piscariæ:

lapsu equi submersus perijt. Braciani equites ac pedites: q; pro Braciao Piscariā præsidio tenebāt: cum uidissent Sphortianos transitū Aperni moliri: ad eius ostia per uāhementissimos maris creberri-
mosq; fluctus ex oppido erūpentes: occurrunt ad fauces transitum pro uiribus prohibitori: quod eo maioribus animis agebāt: quod sperarent id sibi facillimū factū fore: quoniā Franciscus adolescens dumtaxat natus annos duos & uiginti cum alijs equitibus quinq;

Michael transisset: & post illos Michael Attendulus: & Sphortia imperator attendulus

octauus: ac mare contrarijs uentorum turbulentissimisq; flatibus agitatum assidue magis atq; magis exasperaceret. At Franciscus adolescens (ut erat aio excelso atq; inuictō) calcarib⁹ confestim crebrioribus equum adigēs: & longiori innixus hastæ ueluti uernus coluber: strenuo celeriq; cursu in obuios hostes fertur tanta auditi-
tia ac uiribus ut eos palantis in fugam ageret. Quod Sphortia pater corā aspiciēs: gestiensq; laticia & uoce & manu ad trāsmeandū suos hortatur cōmilitones: quos ob fluctuū magnitudinē cum se-
gnioris uidet ad transitū: ipse rursus quo formidantibus fiduciam iniiciat: ad exercitum remeans dum pone periclitanti armigero in-
ter fluctus dexterā sublaturus porrigit: & equus quo insidebat posterioribus desertus pedibus labitur: & imperator ubi ephippio est excussus: & si bis sustulit manus ferreis graues chirothecis perinde quasi auxilium implorans: tamen & thoracis reliquorūq; armorū præssus pondere: & Aluei fundo pedū nixū non sustinente ingruen-

Numicus

Aeneas

tium fluctuū altitudine obrutus: tanq; in Numico Aeneas diu post ea ac multum quasitus nusq; apparuit. At Franciscus subite casus ignarus: ubi inter fortissime præliandū de surrepti patris acerbitate clam per quendam ex cōmilitonibus est commonefactus: q; q; intolerabili cordis uulnere eiusmodi nuncio est transfixus: tamē re omni dissimulata paulatim sese atq; pedetentim ex ea pugna subducit ad suos: hostibus minime insequentib⁹: quippe qui & deteriori

ORATIO FVNEBRIS I

in ea pugna fuissent conditione: & de repentino **S**phortia obitu ni-
 hil noscent. **A**c ne hostes facerent impetum in eos: quos post sese re-
 liquisset: ultimus esse uoluit qui reciperet ad exercitum. **I**taq; ubi
 reliqui remeassent: qua modo transierant: ipse solus in scensa trabe
 caua: qua casu in flumine est reperta: inter sagittas & omnis generis
 missiliū innumerabilis iactus breuissimo se conto remigando rece-
 pit ad socios: quos omnis cum & extremo dolore cōfectos: & tumul-
 tuantis offendisset: eos est sua oratione adeo consolatus: & ita in læ-
 tioris fortunæ spem erexit: ut & ipsum imperatorem suū continuo
 salutarint: & ut de se oīa sibi reciperet: uno cōsensu & eodē ore ala-
 criter affirmarint. **A**t **B**racious **S**phortia obitum nō dissimulāter **B**racious
 collachrymatus tulit permoleste: siue q̄ meminisset pristinā suam
 cum illo familiaritatē atq; beniuolentiā: siue q̄ in **S**phortia aduer-
 so casu sui (ut fit) miserere. **C**eterum **F**ranciscus inito cum suis
 cōsilio: **O**rthona quæ urbs est in **P**elignis: cum uniuerso cōcessit **O**rthon ortho-
 exercitu: qua suorū militū munita præsidio de prima uigilia inde **n**is **O**rthona
 mouens cum reliquis copijs recepit se **B**eneuentū: unde idibus **I**a
 nuarijs ad reginā **I**oannā proficiscit: & uisendi gratia & percun-
 tandi: quid se faceret iuberet. **H**æc amissa **N**eapoli se continebat **P**eligni
Auersa: quæ ut **F**ranciscū est coram intuta: se ob **S**phortia patris **B**eneuentū
 desiderii a lachrymis moderari nō potuit. **D**ein pauca pro re lo-
 cuta: sed maternæ charitatis plena urbis oppidatq; omnia quibus **I**oanna regina
 donarat **S**phortia: transfert in **F**ranciscū filium pleno iure: iubetq; **N**eapolis
 ut & ipse reliquiq; fratres atq; ipsorum posterū perpetuo seruent **A**uersa
Sphortia cognomentū: **I**dq; in hanc diem uidemus assidue pro-
 pagari. **A**t hæc mandat: ut collecto uniuerso exercitu properet ad
Neapolim obsidendā. **N**ā iccirco p̄perādū esse regina iudicabat:
 quoniā rex **A**lphonsus aberat profectus anno proximo posteaq; **A**lphōsus rex
 est a **S**phortia pugna superatus: in citeriorem hispaniā cū uniuersa **H**ispania cite-
 classe ad renouandas augendasq; vires cōparādasq; pecunias: **r**ior
 relicto **P**etro fratre cū præsidio nō mediocri gotthalanorū & equi **P**etrus
 tibus italis tribus millibus. **C**um reginā **I**oannæ uolūtate ac ius- **G**otthalani
 sis paruisset: q̄ primū **F**ranciscus **S**phortia: & ad eas pecunias q̄s
 non admodū multas a reginā quæstoribus acceperat: collegisset:
 etiam ex amicis & subditis quātas potuit: comparato instructoq;
 robustissimo firmissimoq; exercitu: **N**eapolim confestim obsedit:
 eam quotidie uarijs prælijs oppugnationibusq; concutiens. **I**dq;
 breui effecit: tum uiribus: tum ingenio: ut qui præsidio intus erāt:
 desperare coeperint rebus suis: cū hæc classis superuenit: quā dux **Philippus Ma-**
 ille clarissimus **Philippus Maria** i reginæ auxiliū miserat: munita **ria dux**

FRANCISCI PHILELFI

nauibus rostratis : fjsq̄ ingentibus quattuordecim & triremibus
 quinq̄ ac uiginti myoparonibusq̄ nonnullis : huic præerat uir
Guido torel. bellicis laudibus celebr **Guido torellus.** Quare qui pro rege **Al-**
Berardinus phonso erāt in urbe: intellecta periculi magnitudine: secuti admo-
Vbaldinus nitionem unius **Francisci Sphortia**: ac fidē: & q̄ constituto ab **Al-**
Iacobus cau- phonso stipēdio carerēt. **Berardinus Vbaldinus** ac **Iacobus cau-**
dola dola: id omne præsidium destituere profecti: alter ad **Bracium:** **Iaco-**
Bracius bus aut̄ ad reginam. Post horū abitionē **Franciscus Sphortia** ter-
Philippus restri oppugnatione: **Guido** aut̄ maritima adorti muros ui tandē
Maria urbe potiti sunt: sine ulla etiam ciuiū offensione: tanta fuit nostri il-
Bracius lius moderatissimi principis uel innocentia uel prudentia. **Neapo-**
Aquila li per hunc modum ex ipsius **Petri & gotthalanorū** manibus recu-
Martinus pō. perata reginæq̄ restituta: cū **Francisci Sphortia** nomen quotidie
Capua redderet illustrius: idem **Philippus Maria:** ut erat summa pruden-
Ethruria tia princeps & egregius uiroꝝ fortium censor ac iudex: curabat p̄
Florentini **Guidonē** torellū apud reginā: ut tāta p̄bitate adolescentē sibi tā-
Iacobus cau- tis per cederet: donec **Bracij** audaciā: qui **Aquilam** obsidione acer-
Michael atten- bus præmebat: in **Martini** pontificis maximi: & ipsius etiam regi-
dulus nā cōtemptum: & de iurmentū refringeret atq̄ obtereret. Non dis-
Lodouicus se- ficulter q̄ petebat impetrauit. Nam tum regina **Braciū** timebat:
uerinas ne si **Aquila** potiret cū & **Capuā** haberet & alia plarāq̄ oppida
Lodouicus co- regni sui sentiretq̄ cum **Alphonso:** se uniuerso regno spoliaret: tū
lumna **Franciscus Sphortia** partis **Philippi** sequi quodam naturæ ductu:
 maiorē immodum cupiebat: præsertim q̄ etiā nosset ea fuisse men-
 te eo animo patrē **Sphortiam** ut omnia in posterū ageret ex **Philip-**
 pi sentētia: accepisseq̄ iam ab illo aureū nummū duodecim milia:
 quo & sese una cū reginæ ecclesiæq̄ exercitu opponeret **Bracio:** & ī
 proximā æstatem cum imperio equitum decēmillium: ac peditum
 quinq̄ milliū in ethruriā proficisceret aduersus florentinos. **Fran-**
 ciscus igit̄ **Sphortia** agēs atatis annū iam tertiū & uigesimū pro-
 ficiscitur nomine **Mediolanensiu** ducis **Philippi Maria** pro **Marti-**
 no pontifice: & **Ioanna** regina **Sicilia** aduersus **Bracium:** q̄ **Aqui-**
 lam urbem constantissime simul & acerrime oppugnabat. Erant
 in ea ecclesiastica expeditiōe: cum **Iacobus** caudola & **Michael At-**
Michael atten- tendulus duoc̄ **Lodouici** seuerinas & **columna:** tū etiā **tartalia-**
dulus ni equites: nam **Tartalia** ipse duobus ante annis **Martini** pontifi-
Lodouicus se- cis iussu **Auersæ** fuerat obruncatus: atq̄ alij cum fjs una permul-
uerinas ti & illustres & magni uiri. At **Bracius** aduenientiū contra se uiriū
Lodouicus co- nō ignarus: ut erat uir animo ingenti: pugnandiq̄ æque atq̄ bel-
lumna landi callentissimus: cum collem per quem illis iter futurum erat:

duobus munierat castellis cum praesidio peditū circiter quinq; milia: ad radices autē collis qua illis descensus erat in campestrē planiciem: quae collē ab **Aquila** dirimit: omnia aquis ex proxima fossa ui deductis in stagni similitudinē complerat. **I**nde sua ipse tenebat castra cū equitibus ad quattuor milia exercitatis & fortibus: quos oīs in quattuor & uiginti ordines ad pugnam instruxerat: **N**icolao picinino uiro bellicoso & impigro cū equitibus quadringentis & ualido peditatu e regione urbis in colle: qui uocatur sanctae **M**ariae ad manipulū: ne quis impetus ex urbe erumpens suos pugnantis ad terga adoriret. **P**raeterea spe uincendi ea maxime ducebatur **B**racius: quod existimaret hostium duces propter ambitio- nem nunq; inter sese conuenturos. **S**ed tantā uim habuit mansuetudo ingenijq; dexteritas ac facundia nostri principis & monēdo & hortando & suadendo: ut ne minima quidē animoꝝ irritamenta in uniuerso illo exercitu interuenerint. **C**ōfederat igit̃ ecclesiasticus exercitus ex altero collis illius latere: quē **B**racius castellis peditatuq; munierat: ad septem milia passuū iter ab **A**quila: cum aduenit a **B**racio cum litteris tubicen: quibus ille duces omīs & prouocabat & hortabat̃ ad pugnam: addens eis per se licere & sine una prorsus uel molestia uel impedimento: & ascenderēt collem: & ex colle in campū equum descenderēt: idq; iureiurando inuiolatū fore affirmabat. **Q**uibus abditis cum silentiū a cunctis ducibus seruaretur: conuersus **F**rānciscus **S**phortia ad legatū apostolicū: **F**rānciscum piccolpassum integerrimū illum uirū & sapientē: qui postea **M**ediolani archiepiscopū gessit: **S**i iusseris inquit pater reuerentissime: posteaq; nemo audet respondere: ipse ut iuuenis respondebo: **R**espōde igit̃ inquit ille subridēs. **T**ū cōiectis ī tubicinē suis uigētoribus illis oculis: ac ueluti radiātibus: dicito inquit **B**racio: nos pro arbitrio nostro uenturos aduersus sese uel inuitum & in suam quidē rem malā. **C**aptato igit̃ tempore ex cōmuni ducum omniū consilio collem ascendūt instructa acie: eaq; distributa in equitum ordines uiginti pari fere numero **B**racianis: peditibus uero quingētis ac mille. **P**ost hos omīs sequebant̃ impedimēta: & qui ad ministeria accōmodati ad pugnandū usui haud essent. **C**um illuxisset coepere ad radices collis descēdere: & omēs quidem pedites (Nam propter callis angustias ac rupis difficultatē coacti sunt oēs equo descendere) at **B**racius siue quoniā iureiurando per litteras se obstrinxerat liberum descensum illis fore in campestrē planiciē: siue quia (ut erat animo excelso & insolenti) iactabūsus inter suos praedixerat: propterea se illis liberum praebere descensum: quo nemo

Aquila**N**icolaus picininus**C**ollis sanctae **M**ariae**B**racius**F**rānciscus piccolpassus **M**ediolauum

FRANCISCI PHILELFI

**Pugna cōferi-
tur**

prorsus ex ea pugna euaderet: suos omnis cōtinuit intra aciem: do-
nec uniuersus ille exercitus in æquo cōstitit campo. **D**ein collatis
signis pugna cōferitur intra secūdū lapidem prope **A**quilam max-
imis utrinq; uiribus: & exastuantibus animorum ardoribus: ac
summo cum uitæ periculo uniuersum certatur diem: uaria muta-
biliq; fortuna: utrinq; uulnera: utrinq; cædes. **N**ec uno i loco præ-
lia: hac fugiūt: illac præmunt. **I**nter spem ac metum omnia tumul-
tuantur. **I**dem eodem fere momento & uictores & uicti: cum tan-
dem ecclesiastico cedente exercitu præmentibusq; robustius **B**ra-
cianis: ac iā prope uictoribus: hic generoso & inuicto animo ado-
lescens tanq; e specula quadam inter fortissime dimicandū ultimi
discriminis magnitudinē cōspicatus ueluti horrēdum aliquod ful-
men in cōuertissimum mutuis inter sese uulneribus digladiantiū
agmen tanta ui: tanto impetu irruit: ut cum in ipsum **B**racium in-
ter omnis generis tala: ac cædes peruicacius fertur: hunc ille inopi-
nato metu percussus capiti suo infestius imminentem districto gla-
dio haud amplius sustinuerit: sed confestim auerso equo celerem
uerteret in fugam deiecta ultro ex capite casside ne posset agnosci.

Fulignatus

Erat cū **B**racij cassis serico tecta purpureo: & argenteo torque in-
signis: quē eminentiores pilæ argenteæ decorabant. **C**um ita **F**rā-
ciscus **S**phortia per innumerabilia occurrētium uulnera **B**racium
insequit: effectum est deniq; ut & ille fugiēs ab expedito & auda-
cissimo equite **S**phortiano **F**ulignato in occiput loxtale uuluus ex-
ciperet: & ita repente ex equo ruens suum uniuersum exercitū secū

**Euripides
Polynices**

in ruinam traheret. **E**x quo intellectum est: quod apud **E**uripiden
ait **P**olynices: **S**ecurus imperator audaci præstat. **D**um sibi **B**raci-
us certam uictoriā pollicetur: iussis tum ijs peditibus quos præsi-
dio locarat in castellis: ne prius hostis a tergo adorirentur: q̄ ipse
iussisset: tum etiam **N**icolao picinino: ne se ullo sui discrimine loco
moueret: & iubendi: & uiuendi finem sortitus est. **N**am eo uulnere
postridie animā efflauit: tertio nonas **I**unias: & **A**quilā miserabi-
li excidio liberauit. **N**ec illud certe silentio est prætereundū **F**ranci-
scum **S**phortiā: **B**ratius ubi primum in castra semianimus est rela-
tus: cœpisse illum amicis mitissimisq; uerbis ad bene sperandū co-
hortari: suosq; medicos ad eū curandū q̄ diligentissime adhibuisse:
nihilq; omnino prætermisisse: qd̄ uel ad optimi uiri: uel ad fidelis-
simi amici officitū pertineret. **D**emūq; ubi illū extremus defecisset
spiritus: nō secus illachrymasset ac si pater extitisset. **C**æterū postea
q̄ **F**rāciscus post tantæ uictoriæ gloriā iuisset in urbē **R**omā ponti-
ficis **M**artini: & uisendi & salutādi gratia: tū ē ab illo paterna qua-

**Nicolaus pi-
cininus**

ORATIO FVNEBRIS I

dā exemptus dilectione honoratusq; egregie: tū etiā hāc laudem re-
portauit ut diceret **Martinus**: Es tu sane fili noster charissime **Frā-**
cisce Sphortia & speciosus & prudens & robustus & fortis ac facū-
dus & de **Romana** ecclesia bene pmeritus: **Abi** igiē in dei bñdicti-
one & de nobis tibi in christo iesū oīa pollicere. **At Philippus Ma-**
ria cū in dies magis atq; magis incremēta, pbitatis atq; cōsiliū uide-
ret i **Frācisco Sphortia** coalescere: maxio curauit studio: ut eū oīno
suū efficeret. **Itaq; & Martini** pōtificis opa: & magno suo honorifi-
coq; stipēdio hūc ad se accersitū multis maximisq; in rebus & belli
& pacis exercuit. **Venit** is primū **Mediolanū**: cū ageret quartū ac
uigelimū atatis annū: quo ipso etiā anno diuina qdā puidētia na-
ta est **Blanca Maria** pridie **Kalendas** apriles. **Sua** uero tū pntia &
oratione: tū etiā prudētia atq; morū grauitate & elegātia nō mo-
do æquauit: sed mirū in modū supauit oēm de sese apud **Philippū**
expectationē: adeo ut uel ex eo tēpore cōsiliū **Philippus** id inierit:
qđ paucis post annis absoluit: unius sibi **Francisci Sphortia** & ge-
neri faciundi per natā infantulā & per adoptionē una cū filia bo-
norū oīm haredis ac toti imperij successoris cōstituēdi. **Fuit** enim
Philippus **Maria** supra omne hoīm genus: qui ea tēpestate reliq;s
principis longissime superarit intelligēdo & iudicādo. **Quare** **Frā-**
ciscū unū singulis pene diebus ad se accersitū cū libenter audiebat
de rebus maximis & grauissimis: acute multa copioseq; loquētē:
tū ipse quoq; permulta ex eo pcūctabat acriter excogitata & calli-
de: ad quā ita strenuus adolescēs alacriter ac prudenter responde-
bat: ut diuino potius: q̄ humano prāditus uideri posset ingenio.
Interea uero tps cū res publica florētina ipsius **Philippi Maria** ui-
ribus grauius prāmeret: eoq; foret iā res deducta: ut suā libertati
metueret plurimū: mittit a **Florētinis** ad **Venetos** legati: q p mul-
tā in **Philippū** exostulationē eos docerēt: quāto eēt i piculo: qđ
q; diutius soli tātā belli molē ferre nō possent: & q̄ uniuersa **Ita-**
liā metuēdus **Philippus** foret ob ingenij uersutiā: auiditatēq; do-
minādi. **Nec** em credēdū esse quietē **Philippū** dein acturū occupa-
ta florētina republica. **Cōgerebāt** i illū delicta plurima acutius ex-
cogitata. **Supiora** tpa memoriter referebāt: qbus **Philippi** maio-
res ab **Italia** pturbāda nūq; destitissent: **Mediolanū** officinā eē bel-
li iuidioso noīe dictitabāt. **Solā**q; eā urbē ex uniuerso terrarū orbe
tū ob munitissimū loci sitū: quē tria ingentia flumina **Padus**: **Ad-**
dua: **Ticinus** reddūt undiq; tutissimū ab oī hostiū impetu: tū ob
frequētā populi: quā ē maxia: nulliusq; rei neq; ad uictū neq; ad
uitā cultū indigens: tum etiā ob opificū multitudinē ac uarietatē

Philippus
Maria

Natalis **Blan-**
cæ **Mariæ**

Florentini
Veneti

Mediolanum

Padus
Addua
Ticinus

FRANCISCI PHILELFI

bellis crescere ac locupletari. Quāobrē postulabāt: cōtēdebāt: obsecrabāt: ut auxilio sibi praesidioq̄ eēt. At ueneti & si nō obscure animaduertebant: quo magis augerēt **Philippi** imperiū: eo rebus suis futuz periculosius: tamē ad bellum capeffendū nulla prorsus iniuria ab illo prouocati nō facile adducebant: praesertim q̄ societas etiam intercederet in altez quinquenniū ex ic̄to fcedere dura tura. Tum unus ex legatis florentinis **Rainaldus** albitius: uir non minus elatus & audax: q̄ disertus: ubi uidisset nullis rōnibus **Venetū** senatū adduci ad ferēdū suae reipublicae auxiliū in **Philippū**: **Genuenses**: Vos inquit patres cōscripti: cum annis superioribus **Genuē**sibus auxiliū uestrum implorantibus id illis ferre nolulistis: fecerunt **Philippū** **Genuenses** dominū: qui nō erat: eadem nos ratione illū redemus regem: quo uos prope diem imperatorē constituatis. Quae cum dixisset: turbato ac minaci uultu: e senatu abiens una cum caeteris legatis diutius nihilo cunctatus ex urbe decessit florētīā rediturus. Tum **Veneti** de re nixius cōsultātes in maximā inter sese uenere disceptationē: cum alij honestatem tuerent: alij utilitatē. Tandē uero **Fredericus** cōtarenus: uir grauiissimus inter uenetos: idēq̄ disertissimus: adductis multis rationibus & exemplis: tum romanis: tum peregrinis: quibus argumentaret non omnia promissa seruanda esse: ut uel insidiosa uel iniusta: & ea praeterea quae honesta fuerint solere mutari cum tempore: atq̄ illos om̄is iniustos esse: q̄ nō propulsant cum possunt iniuriā uel ab ignotis: adderetq̄ magnā utilitatis uim rapere ad sese honestatis & dignitatē & nomen. Ad hāc quantā calamitatē uenetae reipublicae possēt afferre uictoria **Philippi** de florentinis: cum & dominaret̄ genuēsibus: & societatem haberet cum **Martino** pontifice maximo: & de **Ioanna** regina om̄ia quiret pro uoluntate decernere. Nec em̄ defuturam **Philippo** causam inferendi belli in **Verona** atq̄ **Vicentiā** pro iure patrio repetēdis. Huiusmodi inq̄ rationibus alijsq̄ q̄ plurimis senatum perpulit: **Fredericus** ad ferendū florētinis auxiliū: quod petebāt: ubi minus se **Philippus** a bello retraheret. Quam quidē rem eo facilius persuasit: quod **Franciscus** cremagnola: qui non multo antea trāsfugerat a **Philippo** ad uenetos: eos in magnā suspicionē iniecerat: de illius aduersus se uoluntate celeris uictoriae spem afferens. Praeterea dux ille prudentissimus **Franciscus** Foscarus: cuius auctoritas erat apud om̄es maxima: uno solū quae **Fredericus** disseruerat comprobauit: uerū etiam accuratissima oratione ostendit ultimū in rempublicam uenetam excidium peruentuz: ubi minus & q̄ primū & fortiter aduersus **Philippū** bellum capefferint. Con-

ORATIO FVNEBRIS I

festim ergo ex itinere legatis **Florētinoꝝ** reuocatis: societate quam
 petebant ineunt: ac firmant æquis cōditionibus. **Dein** missis eue/
 stigio **Mediolanū** oratoribus: **Philippum** monēt: ut ab omī in **Flo** **Mediolanū**
rentinū populū ui iniuriaq; desisteret: **Quod** si secus faciat: fore
 ut sponte causam suā ageret. **Quod Venetoꝝ** quasi edictū cū **Phi**
lippo insolentius uideret: primo cœpit stomachari: dein secum ani/
 mo uolūtas haud solere **Venetos** se iniusticiæ obnoxios unq; face
 re fœdus decēnale iam quinto anno antea percussū ac mutua so/
 cietatis iura afferebat. **Præterea Florētinos** belli aduersus sese au/
 ctiores extitisse: qui nulla iniuria laceſſiti ultro armis fuerint se ad/
 orti. **Quæ** dū citro ultroq; gerunt: clam **Veneti** parāt omnia: quæ
 ad bellum attinēt. **Nec Italiæ** solum: sed peregrinos quoq; potēta/
 tus excitant: accinguntq; in **Philippum**: cum is nulla ratiōe addu/
 ci posset: ut crederet **Venetos** tum ob inueteratā ac perpetuā ami/
 citiam: tum ob initam nouissime societate quicq; quo sibi incōmo/
 darent temptaturos. **Sed** longe præter eius opinionē cecidit. **Inte**
rea em̄ tps **Gelphi Brixiani** factiōis eius auctōribus **Petro Achil** **Brixiani**
leq; aduocatis: ambobus & fratribus & opulentis: & apud ciues **Gelphi**
municipesq; charissimis: audita **Venetoꝝ** ac **Florētinoꝝ** societate **Petrus**
deficiūt a Philippo: ad **Venetos** eis dedita ea urbis pte ubi **Gebelli** **Achilles** ad/
ni minus habebāt uiriū. **Nam** urbiculæ quas hi potissimū inhabi/
 tant stabant: & uetus quæ uocatur: & noua una cū subiecto subur/
bio atq; arcibus: tam portaq; q̄ ea quæ ualidissima est in summi/
 tate urbis p̄ duce **Philippo**. **Res** autē gesta est noctu feria prima: q̄ **Quo** tempore
dies est solis: ad sextūdecimū **Kalēdas** **Apriles**: **Anno** a natali chri **Brixiani** defe/
stiano sexto ac uigesimo supra quadringentesimū & millesimum. **cerint** a **Philip**
Equites nulli hostium ea nocte in urbem ingressi: nec alij prorsus **po** duce
 ulli præter pedites octingētos a **Cremagnola** ex cōposito submis/
Cremagnola
 sos: & frequentē municipum manū quos hi fratres ex eadē factio/
 ne clam collectos muro per insidias fracto secum adduxerāt. **Erat**
Frācisus Sphortia per id temporis **Mediolani** apud **Philippum**: **Fran. Sphor.**
 sed eius milites alij apud montē clarū: alij in proximis municipijs **Mediolanū**
hibernabant. **Qua** quidem re eadē nocte audita **Brixiam** adequi **Mons clarus**
tantes in urbiculas mane excepti sunt. **Qui** urbem tradiderant **Ve**
netis: mox eius uias dolijs humo completis trāuersis trabibus re/
 pagulis & catenis muniebāt: ne quis subitus impetus rem peruer/
 teret prius: q̄ **Cremagnola** cū uiribus aduenisset. **Philippus** ea re
 rumoribus ac nuncijs curriculo audita: **Franciscū** in subsidiū mit/
 tit: qui incredibili usus pernicitate: feria tertia: qui dies est martis:
 cū reliquis suis copijs ex altera ipse parte urbiculas est ingressus:

FRANCISCI PHILELFI

Ex altera uero eodē tempore in urbem **Cremagnola** cū equitibus
 quattuor milibus ingentiq; peditatu. Reliqui autē omnes ducales
Flāminij exercitus ī **Flāminijs** aēgebāt: & in **Ethruscis** cōtra **Florētinos**. Cō-
Ethrusci spirant prāterea una cū **Venetis** in **Philippū Mariā** hi omnes: **Ami-**
Amideus dux **Allobrogū**: quos nomine deprauato a sabbatis monti/
Sabbati mōē. bus **Sabbaudiēses** pro sabbatenfes appellant: & **Eluctij**: & tres illi
Sabbaudiēses **Marchiones**: **Mōtis ferrati**: **Aestensis**: **Mantuanus**: ad hāc potētissi-
Eluctij mus rex **Alphonfus**: qui una cū **Fliscis** **Fregosis** & **Adornis** rē **Ge-**
Marchio mon nuensem mari terraq; turbabat. In tot & tam magnis tamq; pericu-
tis ferrati losis & repentinis rerū difficultatibus: solus **Franciscus Sphortia**
Marchio aētē. **Philippi** ducis & sustinebat & tuebat imperiū: qui assidue die no-
Marchio man ctuq; ex urbiculis aduersus hostes in urbem erumpēs: eos cōtinuis
tuanus prālijs lacessere: urgere: uexare: cedere: interimere: ac nūq; quietos
Alphōsus rex atq; sensus inops quid consilij caperet esset nescius: quippe qui su-
Flisci perioribus temporibus cum pro **Philippo** militaret: uincere semp
Fregosi consuesceret: nunc ipse quotidie uinceret. Quare quoad a conferen-
Adorni da manu abstinebat: idq; totum ei negociū erat: ut castellis e regio-
 ne portaz obiectis per catapultas & plumbeas pilulas moleq; bō
 bardaz: **Franciscus Sphortia** a frequēti eruptiōe coerceret. At dux
Philippus huic magis q; **Brixia** metuēs: immissa in urbículas ualū
 da peditum manu: **Francisco** iubet: ut ab eo præsidio ad montē cla-
 rum se recipiat: & in proxima municipia: donec coactis alijs exerci-
 tibus ex **Ethruria** & **Flāminia** obsidentes pramanē obsidione. Pa-
 ret **Franciscus** ac per medias hostiū munitiones ubi illuxisset: post
 quadragessimū ex quo uenerat diē: cum suis omibus erumpēs uno
 impetu strenuacq; ui inter occurrētū tela ac iactus ex urbe egredī.
Hunc insequit maximis uiribus **Cremagnola**: cuius ille inter equi-
 tandū ferociā saepe cōuersus reprimat ac retundit. Sed ubi uentum
 est in campestre spaciū **Mōtis clari**: tum facta **Phalange** alacerrime
Mons clarus ferē collati signis in **Cremagnolā**: ubi pulcherrimū erat uisū q; & cō-
 franter & fortiter pauci **Sphortiani** cū tanto **Venetoz** exercitu: &
 adolescēs adhuc **Franciscus** cū **Francisco** ueterano diu multūq; di-
 micarēt. Ea q; de utroq; & duce & exercitu opinio apud oēs cōstitit
 nisi nox pugnā suo interuētū diremisset: nō minorē de **Cremagno-**
la uictoriā fuisse **Franciscū Sphortiā** eo die cōsecutus: q; eidē antea
 de **Bracio** contigisset. **Catez** hic in **Montē clarū** se recepit: & ille in
 urbē **Brixia** ad urbículas oppugnādas. Quo magis ipse mecū ma-
 gisq; confidero admirandā illā ac prope diuinā **Philippi Mariae** in-
 genij acrimoniam: eo magis illum mihi uideor ceteris mortalibus

praestitisse & cōsilio & prudētia. Nō praesentia em̄ modo sūma in-
 dustria diligētiaq; gerebat: sed futurū q̄busq; casibus ita grauiter sa-
 piētēq; p̄uidebat: ut nihil unq; ei accidere posset inopinato. Vide-
 bat sibi esse bellū cū duabus potētissimis & locupletissimis rebus
 publicis: quibus se pecuniaq; magnitudine: quae belli sunt nerui lō-
 ge inferiorē intelligebat. Quae em̄ aut principis aut regis cuiusq; ui-
 res adeo firmā sint: q̄s Venetoz; Florētinoz;q; pecunia nō frangāt
 ac pessundēt. Itaq; nullū sibi praesidiū firmū ducebat: & certū uni-
 Francisci Sphortiaē fide: integritate: prudētia: animi magnitudine.
 Accedebat ad rē qd̄ ex Mathematicū uatibusq; didicerat: eū dē Frā Mathematicū
 ciscū Sphortia primū adhuc fore principē in Italia: & q̄ solus affli-
 ctas Philippi res ac pene p̄ditas uitali ueluti afficeret sensu: & i lā-
 tiorē fortunā erigeret atq; stabiliret. Quibus cogitatibus factū est
 ut uita Frāncisci Sphortiaē Philippus mallet: q̄ Brixiaē recuperādaē
 cōsulare. Nā (qd̄ saepe dicere postea Philippus cōsueuit) nisi Frāci-
 sci Sphortiaē uita charior sibi q̄ Brixia extitisset: nunq; Brixiaē ami-
 sisset. Sed ut ad rē q̄ de corpim̄ reuertamur: cū dies ac noctes mu-
 rū nouae urbiculae & bōbardaz; & uarioz; tormētōz; molibus Cre-
 magnola concuteret: nec intima Philippi praesidia minore aut stre-
 nuitate aut industria ad repugnandū uterent: aduenere tandem ex
 Ethruria & Fāminia ducales exercitū: q̄ una cū ipso Frāncisco p̄pe-
 Brixiaē cōfederūt ad duo milia passuū hostis inclusos puocātes in
 pugna. Aberat p̄ id t̄pis Cremagnola: q̄ sibi metuēs ab aduenien-
 tib; copijs: simulato latez; dolore prexerat ad balneas Patauinias. Balnea pata-
 uinae
 Qui uero p̄ imperatore intus erat: Ioānes Frānciscus princeps Mā-
 tuan; pugnādi ijs copiā nullā faciēs urbiculae expugnatiōe erat in Ioānes Franci-
 tētus. Hic si uni Frāncisco Sphortiaē fuisset obtēpatū: & Brixia esset
 scus Marchio
 minimo labore recuperata: & de hostibus pulcherria sūpta uictoria.
 Cōsulebat em̄ ut oī cūctatiōe sublata p̄ urbicular i urbē ingressi Ve-
 netū hostē adorirent prius q̄ & a Venetis maiores cogereēt uires
 & a Florētinis auxiliares copiaē mitterent. Id cōsilij solus Nicolaus Nicolaus picci-
 Picininus & p̄habat & laudabat. Nā Angelus p̄gulan; & Caesar ninus
 Brixianus: & Nicolaus Guerrerius: & cū his Cicchus Patauinus: Angelus per-
 cateriq; duces Frāncisci ḡha inuidētes: secus q̄ sentirēt oīa gerebāt. gulanus
 Quibus dissensioibus factū est: ut & Cremagnola in meliorē addu-
 Casar brixia.
 ctus sp̄e reuerterit ex balneis ad exercitū: & Veneti maioris quoti-
 Nicolaus guer-
 die copias cōpararint: & Florētini in auxiliū miserint Venetoz; ex-
 reriis
 ercitatissimū quē habebāt & prudētissimū impatorē Nicolaū tho-
 Cicchus pata-
 lentinatē cū equitū quattuor milibus & duobus milibus peditū. Nicola; tholē.
 Nā ipsi oī belli molestia liberati: iā nihil sibi neq; in Ethruria nec in Ethruria

FRANCISCI PHILELFI

Flāminij Flāminijs metuēdū esse intelligebant. **Is** Nicolaus **Tholētinas** ubi
Brixia primū **Brixia** uenit: cognita ducaliū ducū dissensione: maturandū
 esse arbitratus: ne si illi fortasse respiscerent: difficilior foret bellan-
 di prouincia: ingentē fossam deduci iubet in lōgitudinē ad passuū
 quinq; milia: qua transitus prohibereēt hostibus ad ullum omīno
 aut auxilium ferendū obsessis: aut minime cuiusq; opis adminicu-
 lum. **Erat** aut ea fossa & aggere & uallo & castellis nonnullis atq;
 frequentibus munita turribus: ac pluteis acta in latitudinē passus
 duodecim: & tantūdem fere in altitudinem. **Venetoz;** **Florentino-**
rūq; exercitus complebant hominibus supra triginta milia: **Phi-**
lippi autem ducis ad tria ac uiginti millia. **Equitatus** utrisq; pene
 par. **Sed** hostiū peditatus multo superior. **Cū** hæc a **Venetis** sua-
 su **Nicolai** tholentinatis gerunt: uoluit sæpenumero **Franciscus** ea
 molientis adoriri. **Non** modo habuit neminem præter unū **Nico-**
laum **Picininū**: qui cum eo sentiret: sed omnes potius aduersantis
 seq; apud **Philippū** insimulātis: qd̄ clam **Venetis** faueret. **Quas**
 obtreçtatoz; inuidentiūq; calumnias: q̄uis nō obscure **Franciscus**
 rescisceret: nunq; tamē induci potuit: ut illorum mallet similis esse
 q̄ sui: cum tandem post urbicularū muros continuis tormentorū
 icibus terræ æquatos. **Antonius** landrianus: ac cæteri fortissimi
 uiri: qui arcu præerāt: rei frumētariæ cōmeatusq; defectu honestas
 pacti in summa necessitate cōditiones arcem hosti dederūt post
 mensē & annum unū: ex quo die **Petrus** **Achillesq;** aduocati ur-
 bē **Venetis** prodidissent. **Reddiderat** sæpe iā **Franciscus** **Sphortia**
Philippum ducem & litteris & nuncijs certi orē se plurimū uereri:
 ne quid aduersi eius exercitus caperent: idq; ob solam ductoz; di-
 scordiā: itaq; eum monuerat aliquem uniuersis præficeret copijs:
 cuius saltem auctoritati audiāt cæteri: se em̄ semper paratum fore:
 qui omī in re pareat iussis eius. **Legit** a **Philippo** totius imperator
 exercitus: **Carolus** malatesta pisauren̄sis: quem monet ut copiaz
 suarū duces audiat quidem omīs: duorum aut̄ solum consilia exe-
 quat: **Francisci** **Sphortia**: **Guidonisq;** **torelli**. **Id** si factum esset cō-
flictus ille qui uocat̄ ad **Machalaū**: nunq; profecto accidisset. **Erāt**
ducales uires ad **Compilianū**: **Venetæ** uero ad **Fontanellā**. **Quin-**
to idus octobres: qui dies erat solis: & idem dicatus omnipotenti
domino: iubet **Carolus**: nemo ea luce bellandi gratia equum ascē-
dat: sed diuinæ uenerationi quisq; studeat. **Hostes** illius inscitia nō
 ignari: peditem instruunt: qui petitis ducalibus castris **Nardinum**
 peditem **Sphortianū** ad singulare certamē prouocet: **Ille** ut milita-
 ris mos est: non detreçtat pugnā. **Itur** in duellum: solus **Franciscus**

Exercituum
numerus
Fossa qualis

Antonius
landrianus
Arcis **Brixia**
ne deditio

Carolus ma-
latesta
Fran. **Sphor.**
Guido **torel**
lus
Machalaū
Compilianū
Fontanella
Nardinus

ORATIO FVNEBRIS I

Sphortia spectat armatus. **I**dem ut ceteri faciant monet. **E**t imperator obaudit: & ceteri negligunt. **I**nter duelli spectaculum celeri agmine acieque uniuersa ad pugnam instructa: **C**remagnola superuenit ea uia: quia **M**achalaum itur: **A**ngelus pergulanus: & **N**icolaus picinino cognomē tum erat: dum illac per ocium obequitates: inopinato in hostilem exercitum incidunt: intellecta periculi magnitudine quo reliqui & duces & cōmilitones se parent ad pugnam: ita ut erat leui armatura: manum conferunt. **T**umultuarij milites concurrunt undique profese: quisque nullum uitæ periculum detractantes. **V**erum quid & pauci & inermes: & inter palustris difficultates quæant tantam uim: tantum impetum sustinere aduersus callentissimum imperatorem & uiginti milia equitum: tantumque peditatum: **E**quitatus hostilis uiam omnem occupat. **A**t pedites ad utramque uiam illius partem ex palustribus longis lanceis: catapultis ac iaculis ducalis milites atque equos passim transfodiebant. **Q**uid multis: **V**ix dici queat: quanta cæcitas oculos: quantus error mentes ducalium & militum & ducum in ea uia ad **M**achalaum interceperit: adeo ut ex cæcitate erroreque pugnandi **M**achalaum accepisse nomen uideatur. **O**mnes enim subito perinde atque excordes: & amentes in fugam uersi nihil præter cæcas corporis partes hostibus obiecere: **S**olus **F**ranciscus **S**phortia tanquam irritatus draco ex eo duelli spectaculo prouolans ad clamorem dum hac illac fulmineum coruscat ensem: alijs uulneratis: alijs interemptis: tum **A**ngelum pergulanum ex hostium trahentium manibus captum liberat: tum etiam tamdiu irruentium molem suo maximo cum uitæ discrimine sustinet: ut & ceteri ductores minore cum dedecore seruarentur: & ipse sua cum summa laude ita dimicans referret pedem: ut receptui cecinisse: non euasisse iure foret iudicandus. **C**æterum **P**hilippus ea ingenti clade percussus: accommodato consilio temporis per **B**ergomi deditioem cum hostibus bellum soluit anno secundo post libere potitos **B**rixia **V**enetos. **Q**uo quidem tempore quoniam solus **F**ranciscus **S**phortia & animo uideretur inuictus & corpore: mittitur a **P**hilippo in auxilium **G**enuensium: quos ut modo meminimus: & **A**lphonsus mari: & exules terra: quietos esse non sinerent. **S**uperato autem **A**ppennino inter loca confraga & prærupta: ipsi quos sibi amicissimos dux **P**hilippus existimabat: usi ligurum scilicet fide & constantia circumfunduntur undique cum tanta catapultarum uis: & omni missilium genere ut non secus atque alpina grandine omnia talis passim sternerent. **D**ura profecto & horrenda uniuersis militibus uisa est ea tam repenti

Pugna
Machalaū
Angelus
Nicolaus picininus

Conflictus
Machalaū nomen est grati compositum ex mache: quod pugnam significat: & alios cæcum & errantem **A**ngelus pergulanus

Bergomū

Genuenses
Alphōsus rex
Appēnius
Ligures

FRANCISCI PHILELFI

- na pugnādi facies: praesertim cū non pugnādi modo: sed ne standi quidē ob locorum malignitatē ulla facultas esset. Itaq; sibi quisq; diffidere ac iam dedēdi sui habere rationē. Quod cū Gerardus gra-
**Gerardus gra-
titanus** tianus ipsius **Francisci** ppinquus uirq; fortissimus equo intra cau-
 tes lapsō fecisset: seq; uni⁹ accola fide credidisset: statim ab illo ubi
 cassidē posuisset: scorpionis cornu percussus ī caput interijt. Quod
 liguris facinus corā **Francisco** intuitus: & illi continuo reciso ense
 ceruice uitā abstulit: & reliquos suos per uastam urgentiū cadē ho-
**Ronchum
Iliana spinula** stium ad castellū **Ronchum** egit incolumes. Quo in loco a foemina
 nobilissima **Iliana Spinula**: cuius erat castellū & perbenigne exce-
 ptus est & q̄ honorifice. Inde autē **Genuēsium** rei ea strenuitate for-
Alphōsus rex titudinēq; prospexit: ut omēs **Alphonsi** regis exulū q; conatus fru-
 stra suscepti fuerint. Et ne ab **Iliana** superatus animi gratitudine ui-
 deret: tum eius filiā nobili uiro nō parua cum dote uxore tradidit:
 tum ipsam & habuit semper in honore & continuis beneficijs affe-
 cit. At ne praetereundum quidē reor qualē se praestitit in **Mōtis** fer-
Theodorus rati **Marchionē Theodorū** Palæologū: quē cum intra paucos dies
 quoniā nulla unq; non modo affectus iniuria: sed multis saepe or-
 natus beneficijs: secunda usus **Venetorū** fortuna bellū ultro **Philip-**
po intulerat: patrito auitoq; omī dominatu eiecisset: solus dein au-
 ctor fuit: ut in possessionē amissi modo principatus per **Philippum**
 reuocaret. Confugerat em̄ **Theodorus** ad **Venetos**: quorū praesidio
 ubi intellexit se nihil omnino effecturū: uideretq; **Philippū** ducem
 esse iure indignatū aduersus sese: **Francisco** **Sphortia** & deprecato-
 re & amico omnia est ex sentētia sua apud munificentissimū illū prin-
 cipē consecutus. ¶ **N**um uero laudatissimū illud **Francisci** facinus
**Mons caluus
Diuus Frāci.** silentio inuolui patiamur: Quo tempore **Montē** caluum ui coepe-
 rat: uirgo praestanti forma honestoq; nata genere confugerat una
 cum alijs multis (ut fit) in diui **Francisci** templum. Hāc miles quis-
Maria Virgo piam **Sphortianus** eodē in templo ui raptā: ac **Mariā** uirginis sub
 latis fletibus atq; hululatibus auxilium implorantē: in ipsius **Mar-**
riā uirginis sacello compressit. Quod impietatis flagitium cum pri-
 mū **Franciscus** didicisset: tum illum iussit obtruncari inquires: neq;
 amorē odio: neq; religionē immundicia pollui debere: tum puellā
 soluta ex pecunijs suis dote uiro tradidit: cui antea fuerat despon-
 sata. His autē rebus non sapiētē minus gestis q̄ fortiter atq; fortu-
 nate: **Francisco** **Sphortia** stipendio ducali iam functus accersitur a
**Paulus guini-
gius
Florentini** **Paulo** **Guinigio** tyranno **Lucēsi**: magnis premijs in auxiliū cōtra
 obsidionē **Florētinoꝝ**: qua ad deditionē usq; praebebat: **Admissa**
 cōditione: eo cum expeditis uiribus firmissimisque profectus primo

ORATIO FVNEBRIS I

aduentu hostē uertit in fugā: **Paulūq;** & **Lucā** atq; oēm **Lucēsem** **Luca**
 agrum oīni liberat & detrimēto & metu: cū interea tps **Paulus** ty/
 rannus: ut erat mercēdi q̄ regnandi doctior: quo se oīni sollicitudi
 ne metuq; liberaret: clam agit cum **Florētinis** de **Luca** deditiōe: pa
 ctus ingentē auri uim: & ciuitatis **Florētinae** donationē. **Quod** ubi
 apud **Lucēses** increbruiisset: illi factō confestim impetu tyrannū ca/
 ptium faciunt aguntq; ad **Franciscum** una cum eius liberis ac ro/
 gant: ut eo interempto ipse urbis illius capiat dominatū. **At** **Franci**
scus & si intelligebat: & quid **Paulus** mereretur: & quid sibi liceret:
 tamē ne qua in famā labecula suā innocētia pollueret: detrectato il
 lius illustri reipublica munere quod ultro a ciuibus cunctis offe/
 rebat: urbē liberā dimittit: **Paulum** uero cum liberis oīni offensio/
 ne illa sum mittit ad **Philippum** **Mariā**: cui norat illum esse charissi
 mū. **Dein** pacata re **Lucensi**: in **Galliā Cīsalpinā** ex **Ethruuria** reuer/
 tit. **Agebat** apud **Mirandulā** **Franciscus** eo cōsilio: ut inde in **Ap** **Ethruuria**
puliā proficisceret: cum **Florētini** rursus maximo comparato exer/
 citu **Lucā** obsidione premunt: belli duce **Guidone** **Antonio** comi/
 te urbinati: eamq; quotidie tormētis & oīni uincēdi arte conatuq; **Mirandula**
 oppugnāt. **Philippus** **Maria** coactus ea necessitate auxilium ferre **Appulia**
 amice urbi: misso **Nicolao** **Picinino** cum maximis copijs **Florenti** **Luca**
nos superat pugna cū ipsoꝝ ingenti clade. **Itaq;** rursus turbata pa/
 ce **Veneti** maiore q̄ antea apparatu bellū aduersus **Philippū** mo/
 uēt: & ipse **Philippus** rursus maiore q̄ nuper & stipēdiō & spe acci/
 to **Frācisco** **Sphortia** accingit: nō modo ad repugnādū uiribus **Ve** **Nicolaus** **pici**
netoꝝ atq; socioꝝ: uerū etiam ad oppugnandū. **Venerat** **Frācisus** **ninus**
Cre **magnola** cū magno equitū ac peditū numero: ut **Suncinū** p di **Veneti**
 tione reciperet. **Qd** **Frācisus** **Sphortia** q̄ in agro hibernabat **Cre** **Frācisus** **cre**
monēsi: cū p exploratores accepisset: obuiā pfectus pugnā cōferit **magnola**
 eūq; turpissimā uertit in fugā: captis equitibus quingētis ac mille: **Suncinum**
 peditibus uero supra quingentos. **Id** autē gestū est ad sextūdecimū
Kalēdas **Iunias**. **Neq;** dein mltos post dies maiore etiā clade **Ve**
neti eiusdē **Frācisici** **Sphortia**: singulari prudētia incredibiliq; uirtu
 te pculsi sunt. **Classis** em̄ **Veneta** praefecto **Nicolao** **Taruisiano** **Pa** **Nicolaus** **tar**
dū iam superat supra **Cremonā** usq;. **Ea** cōstabat galeonibus ma/
 ximis septē ac triginta: triremibus aut ac biremib⁹ alijsq; nauigijs **Padus**
 circiter cētū. **Galeones** uero aliq̄nto sūt q̄ triremes breuiore. **Sed** **Cremona**
 cū latiores: tū etiā multo sublimiores: quippe q̄ surgāt in tabulata **Galeones** **cu**
 duo: & semis pupib⁹ & proris altius sublati atq; muniti turrib⁹ **iusmodi** **sint**
 agunt: aut ut triremes uelis ac remis ferūtq; sup caruchos latioris
 pluteos: ex qb⁹ singul⁹ q̄ttuor & sex armati uiri iacul⁹ ac ferreis sudi

FRANCISCI PHILELFI

bus & catapultis & saxis atq; omni telore iactu acerrime praelient.
Contra uero ducalis classis deuehitur galeonibus: & aliorū nauigiorū genere circiter quinquaginta: cuius præfectus erat **Pacinus Eustachius Ticinensis**. Is cum primū aduentasset in conspectū classis hostilis: ut erat uir animo minime demisso: & naturæ fluminis peritissimus: ueritus q̄ imbribus paululum excreuerat: fore: ut de cresceret: ubi pugna protraheret: & ita deteriore se futurū condicione in hostilem classē impetū facit: pugna utrinq; ui magna alacriterq; conseriit. **C**adunt utrinq; multi cruoreq; madēt omnia: cū tandem noctis interuentu ab utrisq; pugna desistit: amissis tamē ducali classe galeonibus quinq;: quoniam a classe reliqua separati ab hostiū multitudine circumuenti interceptiq; sunt. **Q**uo factum est ut in ducali classe paulisper trepidaretur. **I**d **Franciscus** ut animaduertit: lectis e militibus suis: quos ad nauale prælium maxime sensisset idoneos: ultro ipse classē inscendit: duobus prius ornatis: qui ex eorum equitum ordine: quos **Callippos** nominant: ueluti ab se transfugæ peterēt **Cre magnolam**: qui ad tria milia passuum inde eū uniuerso distaret exercitu: quo tempestiue si usui foret: **Venetæ** classis auxilium ferret. **H**i ergo **Calippi** duo cum uenissent ad **Cre magnolam** mane: multa ut erant edocti antea questi de **Francisci Sphortia** subdunt interloquendū ducales copias omnis instrūta acie esse iam motas ad eum adoriendum. **Q**uibus auditis dum suos **Cre magnola** parat ad pugnam: classis ducalis cum primū illuxisset: unius **Francisci Sphortia** cohortatione **Venetam** classē inuadit magnis clamoribus magnoq; & animoq; & corporū robore. **Franciscus** aut ipse cum militibus suis conuerso galeone: quem inscenderat in eum quo præfectus **Venetus** uehebat: galeonē tanto animi ardore: tanta ui: tantis oppugnant uiribus: ut **Nicolaus Taruisianus** nequiuerit diutius impetum sustinere: quin ex prætorio galeone in subiectum myoparonē demissus: deserta classe fuga salutis suæ consuleret. **P**er magnam ea pugna cladem **Veneti** acceperunt: quippe qui galeones nouē ac uiginti amiserint: & reliquam fere classē uniuersam multis hominum milibus opibusq; refertam. **F**uitq; ea res uel in primis causa: ut **Franciscus Cre magnola** apud **Venetos** in eam perfidiæ suspicionem uenerit: qua proximo anno postea **Venetis** est publice obruncatus. **H**æc enim pugna profligata est in **Pado** non procul a **Cremona**: anno a natali christiano primo ac trigesimo: supra annū quadringētesimū ad millesimū: secūda feria nono **Kalēdas Iulias**. **Q**ue in postero anno publicæ ac magna cū celebritate atq; læticia **Blanca Maria** nata iam annos septē

Pacinus

Eustachius

Nicolaus Taruisianus fugit

Veneti

Fran. cremagnola

Natalis Blanca Mariae

despōsata est **Francisco Sphortia**: id quod anno superiore **Philip-**
 pus pater promiserat: quo tēpore hunc in uice comitū familiā una
 cum suis omnibus filijs posterisq; receperat atq; adoptarat. **At**
 ubi rursus ob classē amissā **Veneti** foedus percussere cum duce
Philippo: qui etiam ipse tum ob **Nicolaum picininum** apud **Labi-**
 nā pontem ad debilitatem usq; catapulta uulneratum ad ceruicis
 neruum sub occiput: tum quia maiora quādā: ut erat diuino quo-
 dam & ingenio & sapientia princeps: animo moliretur: non inui-
 tus bellum soluit. **Franciscus Sphortia** ex foci sentētia abiens ex
 hac cisalpina gallia in appuliam aduersus **Alphonsum** regem pro-
 fecturus: recepit inter eundem in ultroneam deditiōnem picentes:
 qui ob duriorē prouinciā administrationem **Ioannis uirellesci ri-**
 cinatensis episcopi apostoliciq; legati defecerant ab **Eugenio** quar-
 to: qui **Martino** nuper uita functo in pontificatū successerat. Quā
 quidem rem **Eugenius**: ut erat iusticia & innocentia singulari: non
 modo moleste nō tulit: sed hunc potius in proximum annum & pi-
 cenī in quartam usq; progeniem marchionem esse iussit: & totius
 romanæ ecclesiæ uexilliferū: donec uiueret: sponte cōstituit. Quid
 enim bella ea cōmemorem quæ dein tam multa socero etiam **Phi-**
 lippo assentiente & pro **Venetis**: & pro **Florētinis**: & pro **Romana**
 ecclesia cum suo maximo nominis splendore confecit: Haud satis
 scio: utri magis accusandi sint: p̄icipes ne qui sese nimis quādoq;
 ijs facilis ad credendum prebent quos habent familiaris: an prin-
 cipū familiares qui aliquo suo uel commodo uel affectu alia q̄
 sentiant illis persuadent. Erant **Frāsciscus Sphortia** **Nicolausq;** pi-
 cininus ut prāstātissimi duo ac primarij in uniuersa **Italia** impera-
 tores: ita mirifica inter sese beniuolentia & suauissima cōiuncti cō-
 suetudine: adeo ut non consilia modo cōmunia haberent: sed mu-
 tuis se pecunijs adiuuarent **Et** ne id mirandū quidē: nam ab usq;
Sphortia patre **Franciscus** norat amicum extitisse **Nicolaum**: quip-
 pe qui & in **Michaelē Attendulum**: quo primum tempore in car-
 cerem **Neapoli** coniectus esset **Sphortia**: se beneficū prāstitisset:
 & captus postea: cum pro **Bracio** bellum gereret: perhumaniter a
 patre foret liberaliterq; tractatus. Sed duo potissimū fuerunt scri-
 bā discordiarum omnū auctores: quæ postea inter **Nicolaū Frā-**
 sciscūq; orta sunt: **Antonius Pisauensis**: & **Immolensis** **Iacobus**:
 qui cum nullis possent pecunijs satis ingurgitari: nisi quicquid **Ni-**
 colaus acquireret: uel stipendio: uel præda diriperēt: illumq; nos-
 sent uirum magis bonum: q̄ callidum: at **Frāsciscū Sphortiam** om-
 ni in re strenuum ac prudentem: ueritine assidua talium amicorū

Nicolaus picininus
Labina

Gallia cisalpi.
Appulia
Alphōsus rex
Picentes
Ioannes uirellescus
Eugenius pō.
Martinus pō.

Veneti
Florentini
Romana ec-
clesia

Frā. Sphortia
Nicolaus picininus

Sphortia
Michael atten-
dulus
Neapolis
Bracius

Antonius pi-
saurenensis
Iacobus im-
molensis

FRANCISCI PHILELFI

cōsuetudine insidiæ fraudesq; suæ aliquādo p̄darent in lucē: nūq̄
 destiterunt perditissimi nebulones: donec per uarias calūnias atq;
 maledicta hominē simplicē & ad credendū facilem ab optimo ami
 cissimōq; uiro abalienarunt. Quibus quidem duorum scribarum
 insidijs cū maxima bella inter duos clarissimos imperatores secuta
 sunt: tū ad Philippū eximium illū atq; diuinū principē maxima in
 cōmoda calamitatesq; deuenere. Sed hæc ego qui utriusq; memo
 riam colam (ut par est) sanctissime: ne uidear mortuos in alterius
 uitæ tranquillitatē per cōmemorationē discordiarum tanq̄ irrita
 re: de industria prætereunda censui. Quare minime explicabo uel
 quæ in Picētibus: & Vmbri: Ethruscisq; Frācisco Nicolaus incō
 moda sæpe intulerit nulla sua cū laude: dum se modo ecclesiasticis:
 modo Alphonfi copijs coniungit: uel quotiens ab eo fusus fugas
 tūsq; fuerit: cum ad Bargā quā obsidebat in agro Lucensi: tum ad
 Tenere prope Veronam: ab qua ipsa paucis post diebus: quā p̄di
 tionē coeperat noctu: cum ingenti detrimēto expulsus est. Nam ad
 montem laurum non longe ab Isauro flumine: quanto cum uulne
 re eundem Nicolaum maxima pugna superatum uictūq; oppres
 serit nouerunt omnes. Quod certe inuitum Franciscum Sphortiā
 fecisse illud est perspicuum argumentum: q̄ postridie illius diei cū
 didicisset p̄ magna eum præmi inopia: amissis & uestimētis & mu
 lis & impedimentis & pecunijs: & reliquis rebus omnibus una cū
 castris: adhibita diligentia: quicquid in exercitu est reper
 tum: id omne misit ad eum dono cum aureis insuper mille. Ex quo
 potest liquido perspicui: q̄ illi fuerint improbi atq; nefarij: qui Nico
 laū Picininum ab amico tam miti: tā clamenti: tam munifico dire
 merūt. Quanta præterea humanitate est usus: cum eodem fere an
 no Franciscum picininum in Picentibus prope mōtem ulmum cū
 uniuerso patris exercitu uāhemētissimo prælio profligatū coepit
 Nam cum acerbissimo eo nuncio tantam Nicolaus in iram dolo
 remq; exarsisset: ut intra paucos dies uita desereretur: Franciscus
 eius obitum cum primum accepisset: tanto mōrre affectus est: ut
 post amissum patrem nihil unq̄ doluerit magis. Quod autem mu
 nus præstare pietatis potuit: tū Nicolai picinini memoriā atq; uir
 tutem summis extulit laudibus: tum Frācisum eius filium: quē in
 arce Firmana custodiri iusserat: donatū pulcherrime missum fe
 cit. Quis igit̄ usq; fuerit ita ab omni hominis natura alienus: qui
 minus optarit tanta humanitate & lenitate uirum (si fas esset) im
 mortalem fieri: At illud certe est incredibili quadam admiratione
 prosequendum: quod cum excellentissima: ac fere diuina Francisci

Picentes
Vmbri
Ethrusci
Alphonfus
Barga
Tenis
Verona
Mons laurus
Isaurus

Franciscus pi
cininus
Mons ulmus
Picentes
Nicolaus pici
ninus morit

Sportivæ virtus usque adeo supra humanum excrevisset ingenium: ut **Alphonso** regi: & ipsi quoque **Eugenio** pontifici maximo formidabilis facta iam esset ingentes atque primaria vires **Italia** in eum concitarentur. **Nam** & **Alphonso** quas habuit omnes collegit in eum copias: & **Eugenius** per auctoritatem illam apostolicam: quæ apud universam christianam religionem venerabilis habetur & sacrosancta: non modo reliquos **Italia** principatus, prope cunctos in eundem hunc commovit: sed ipsum quoque **Philippum Mariam** locerum: ut adversus dilectissimum generum mitteret maximos illos suos inuictosque exercitus: veluti coegit. **Etenim Veneti** atque **Florentini**: qui huic uni sese auxilio potissimum debebant ob maxima beneficia: plurimaque accepta: tum censure ecclesiastica metu: tum periculi magnitudine id facere sunt deterriti. **Quare** cum non modo oppida nonnulla: atque urbes & in **Picentibus** & in **Vmbria** maxime anathematis formidine: ut appellant a **Francisco Sphortia** descissent: ueruetiam necessarii ipsi & sanguine cõmunitissimi descivissent: unus dumtaxat **Fredericus comes Urbinas** inuictus est: qui pro id temporis ætate adhuc adolescens: sed morum gravitate admodum senex: ac mirifica probitate illustris a fidei sanctitate non recederet. **Erant** hostiles copiarum supra viginti hominum milia: **Sphortianus** autem exercitus omnibus constabat militibus ad summum sex milibus. **Cum**que reliqua loca omnia **Francisco Sphortia** suspecta essent & insidiarum plena: neque ab hostilibus pugnandi facultas offerretur ulla: sed eo tenderet hostibus omnis callitas & industria: ut hic intercluderetur commeatu: solus inquam is **Fredericus** inuictus est: cuius incorrupta fide & benivolentissimi animi constantia nobilissimus ille princeps in tantis rerum omnium fluctibus sibi tutius nihil duxerit: itaque in tanta hominum perfidia levitateque suorum se recepit atque in oportunam aliquam stationem in agrum urbem natam. **Quo** cum hostiles etiam copiarum essent continuo subsecuta: neque sapiens ad pugnam provocata in æquum campum descendere unquam audent: sed more **Fabij** illius dictatoris se locorum difficultatibus usque tutarent: rem frumentariam commeatumque prohibentes: nunquam destitit **Fredericus** per maxima suorum subditorum omnium: suaque incommoda atque detrimenta levare omnem **Sphortianam** difficultatem: & id quidem cum extremo ditionis suae discrimine. **At** malebat egregius adolescens (ut erat animo inelyto) & dominatum omnem & vitam etiam ipsam: id quod palam assidue dictitabat amittere: quam pati ut de fide constantiaque sua quicquam desiderandum videret. **Qua** quidem perseverantia factum est: ut & reliqui hostes frustrati opinionis suae: spem potius victoriæ omnem amitterent: & magnanimus dux ille **Philippus Maria** in maiorem adductus admirationem de insuperabili gene-

Philippus Maria
 dux
Veneti
Florentini

Anathema

Fredericus ur
binas

Qu. fabius
 dictator

FRANCISCI PHILELFI

ri probitate & sapiētia: nullum sibi praesidium regni sui certius firmiusq; uideret: q̄ si unum **F**ranciscum **S**phortiam ad se tutādum q̄; primum accerferet. **I**d autem eo erit facile affecutus: quod eo dē ipso **V**rbinati **F**rederico tanq̄; deprecatore apud generū ipsum quem alienatū ab se existimabat: est usus. **D**ecreuerat em̄ is & iure quidem fortassis & de **E**ugenio & de **A**lphonso: ab quibus neq; diuino neq; humano iure foret armis per omnē contumeliā acerrime appetitus: debitam capere ultionem. **T**anti autē fecit unius **F**rederici studium: pietatemq; erga se: ut cum facile iam posset uim omnem hostiū retundere atq; opprimere (**N**am auxiliares copiae a **F**lorētinis & a **V**enetis iam aduenerant) id certe facere noluerit: tum magni esse ducens animi obliuisci iniuriarū: tum etiam grati **F**rederico ipsi gratificari plurimum: quem in se adeo beneficū foret expertus. **Q**uamobrem & cum hostibus cōtinuo bellum soluit: & se cum primum per honestatem posset: iturum ad socerum cum omnibus suis uiribus est pollicitus. **I**psum uero **F**redericum ex eo tēpore non secus ac si esset filius dilexit semper: & quod honorificum praestare maximeq; utile munus potuit: eundem praefecit belli ducem uniuersis suis exercitibus. **Q**uia quidem dignitate ita ille est usus: ut simul cum aetatis p̄gressū charior quotidie sapientissimo & grauiissimo principi atq; iucūdiore redderet. **S**ed iam ceteris maximis facinoribus splendidissimisque omissis: quae innumerabilia pene sunt: ad propria paucis ueniamus. **U**t sunt res hu-

- Philippus Maria** manae oēs fluxae ac breues: egregius ille princeps **Philippus Maria** **A**nglus: qui uno sapientissimorū omniū hominū iudicio potuit cum omni antiquitate in omni gloriae genere de nominis immortalitate contendere: inopinato migrarat ex hac uita: cū **F**ranciscus **S**phortia eiusmodi casus omnis ignarus: ut erat animo in socerū & beniuolo & pio: reuertitur in hanc galliam cisalpinam cū uxore: ac liberis: ualidissimoq; exercitu: quo illi auxilium ferret aduersus **V**enetos: qui iam agrum mediolanensem inuaserāt: & multis oppidis captis usq; ad portas urbis omnia ferro igniq; uastantes: quotidie circumquaq; discurrerent. **I**gitur ubi **C**remonam uenit: quā dotalem annis sex antea una cum uxore **B**lanca **M**aria a **Philippo** socero acceperat: inita pro tempore cum **M**ediolanensibus **P**lacentia societate: quos norat haereditario iure ad sese uxoreq; pertinere: **M**ediolanenses **P**lacentiā celeriter obsidet (**H**aec em̄ indigne ferens **M**ediolanensium **V**eneti dominatū ad **V**enetos ultro defecerat) **M**unierāt **P**lacentiam **V**eneti **T**haddeus uiri firmissimo equitatu peritatuq; sub aetensis **T**haddei ductu aetensis uiri impigri & constantis. **Q**uam peruicacius repugnātem: ubi in

tra paucos dies ui expugnatā captāq; & direptam (Quis em̄ arma-
tis uictoribusq; militibus modum imponat) **Mediolanē** sibus pro
societatis foedere tradidisse: **Atq;** in annū deinde proximū classem
illā & magnā & formidabilē: cui **Andreas Quirin⁹** præerat uir mer
caturā q̄ bello nauali aptior: mira industria ac uirib⁹ apud **Casalē**
maiorē ex arido & fudisset & cœpisset in **Pado**: mox trans **Adduā**
actō exercitu **Carauagiū**: quod iam antea **Veneti** occupauerāt: cir-
cumfedit oppidū sane cum populo frequēs: tum a **Venetis** comple-
tum maximis uiribus. **Occurrunt Venetj** cum potētissimo firmissi-
moq; exercitu fortū uiroz supra uiginti milia: qui tandē post plu-
rima quotidie periculossimāq; prælia: cum intelligerēt oppidum
ad triduum usq; in ius nostri principis concessurū: freti uiribus suis:
& quod existimarēt oculatissimū & uigilantissimū agrum perinde
atq; dormitantē posse opprimere: castra adoriunt ad eam partem
quā opinabatur incustoditā. **Quare cū per uia⁹ Fori noui** in castra **Forū nouū**
impetum audaciter faciunt: summa prudētia incomparabilisq; uir-
tute unius **Francisci Sphortia** tanta clade percussī sunt: ut nisi pau-
corū **Mediolanensū** quorūdam: qui & ei & uniuersæ reipublicæ in-
uiderent: sanis consilijs coniuratio obstitisset: actum esset eo die de
om̄i **Venetoz** imperio. **Cæterz** hoc loco quæ deinceps secuta sunt:
nō ab re mihi prætereunda iudicauī: ne si alioz errata cōmemora-
uero: sanata uidear & consolidata iam uulnera ueluti refricando:
magis exacerbare. **Illud** sane om̄ibus & perspectum est & cognitū:
tantā nostri diuini illius principis & sapiētiam & constantiā inau-
ditāq; bonitatē extitisse: ut uniuersus **Mediolanensis** & senatus &
populus tandē ubi sese collegisset: reiectis om̄ibus **Venetoz** & sua-
tionibus & subsidijs: unū **Franciscum Sphortia** una cum **Blanca Maria**
Maria mulierē clarissimāz omniū: quæq; sunt aut fuerūt unq; aut
in posterum sunt futuræ: integerrima optimaq; uiragine ad totius
reipublicæ imperium mirabili concordia atq; beniuolētia accersie-
rit: & eundē q̄ diu in uiuis fuit: summa cum fide atq; pietate nō se-
cus ac parentē: tum semper obseruauerit: tum assidue obseruet uel
mortuum. **Quid** em̄ sim prolixior in referēdis alijs eius rebus tam
multis tamq; magnificis: quas uel belli uel pacis & in om̄i lauda-
tissima uitæ genere cum sempiterna sui nominis celebritate confe-
cit: **Nonne** id unum exploratissimū est illius mirificæ uirtutis do-
cumentū: q̄ unus **Franciscus Sphortia** apud om̄is principes chri-
stianos uenerabilis: apud **Barbaros** uero & aduersarios christi no-
minis esset admodū formidabilis: **Nam** qualē præterea uel erga **Pherdinādus**
maximos ecclesiæ **Romanæ** pontifices: uel erga **Pherdinandū** regē rex

Alphōsus rex diui illius regis **A**lphonsi filium: uel erga inuictissimū regē **F**ranco
Lodouic⁹ rex rum **L**odouicum se praestiterit: totus terrarū orbis: & uidit & admi
ratus est. **S**ed quid plura in medium referā: **V**no **F**rāncisco **S**phor
tia nemo humanior: nemo benignior: nemo melior: nemo imorta
li deo per omnē iusticiā & aequitatis pietatisq; laudē hominibusq;
acceptior aut charior unq; fuit. **A**dde quod in tanta filioꝝ prospe
ritate rebusq; secundissimis: regno florētissimo: sūma gloria: uali
tudine integra: leuissimo genere mortis ita intra biduum est extin
ctus: ut eam pro sua illa acutissima mentis acie incredibiliq; prudē
tia intellexerit quidē non autē senserit. **Q**uā cum ita sint: nostri mū
neris esse arbitror illustrissimi principes: ut modum iam tandē no
stro huic tam diuturno luctui imponamus: quod ut ipsi primi fa
ciatis: quo ceteris quoq; grauitatis exemplo sitis: nō debeo uos nō
monere: adhortari: orare: obtestari. **V**incenda est em̄ uobis animi
mollicia: & lachrymā om̄es reprimēda: ne quo magis in parētem
pij uideri uultis: eo minus in deum sperare iudicemini. **N**am satis
est mea quidē sentētia: uel pro imbecillitate naturā: uel pro cōmū
ni cōsuetudine annū iam totum in luctu moeroreq; agitate. **R**ede
at deniq; animi tranquillitas cum pristina illa uultus serenitate or
natusq; elegantia. **Q**uod si minus fortasse uestra causa facturi sitis:
id saltē huic uestrā uniuerſā reipublicā cōdonate: quā non uestra
minus q̄ amissi principis causa in extremis uersat̄ angoribus: **N**ā
cū illo actū est q̄ optime: qui p̄ oīa ut summam cōplexi sumus: &
animi & corpis & fortunā bona ad q̄ntū & sexagesimū usq; annū
uictis om̄ibus & inimicis & hostib⁹ perseverauit inuictus: & ita pa
cata oīa atq; tranquilla a nobis abiens reliquit: ut cum om̄es eius
abessent exercitus: alij in **A**ppulis: ut regi **P**herdinādo pro affinita
tis iure inseruirent: alij in **F**lāminijs: ne quis impetus oriret̄ aut in
Bononiēses: aut in **S**enēses: aut in **F**lorentinos: quos socios amicof
q; haberet. **A**lij in **G**allis transalpinis: quo adessent **L**odouico re
Bononiēses gi: ab quo propter **S**agonā dono **G**enuāq; acceptā bene esset affe
Senēses ctus: ne minimus quidē tumultus in hanc usq; diē in uniuerso eius
Florētini imperio suscitatus sit. **I**taq; nobis moderate ferenda est huiusmodi
Galli transal hominis naturā necessitas: tum quia mortalibus eunctis & cōmū
pini nis est & debita: tum etiā quia ærumnis praesentis uitā nos liberās
Lodouic⁹ rex se ducē praestat ad meliores aui tranquillitatē. **Q**uid em̄ eius mor
Sagona tē doleam⁹: cuius uita om̄is plena fuerit honestatē: & aduersā nulli
Genua subiecta fortunā: **N**ā rectē **P**indarus: **P**raemiū primū tibi res secū
Pindarus dae **A**fferēt. **L**aus hinc sequit̄ probata. **Q**uā duo quisquis tenuit:
beatus iure uocet̄. **T**anta erat sapiētia nostri principis: tū om̄ibus.

ORATIO FVNEBRIS I

in rebus consiliū: tanta moderatio: tāta grauitas: ut non solū nihil
 unq̄ pateref: aduersi: sed fortunæ ipsi tanq̄ dominaref: quicqd' ul'
 magnū: uel appetēdū in uita sit: in sua potestate usq̄ habuisse uide
 atur. **Est ille foelicissim⁹:** ait: apud **Euripidē:** **Hecuba:** mali nihil cui
 accidit uiuio. **Quis** aut uir sapiēs fragilē hāc atq̄ breuē uitā nō con
 temnat habeatq̄ pro nihilo: quo solidā sempiternāq̄ cōsequatur?
Hac sane ratione uerā beatitudinē docebat **Epicurus** in hac hoīm
 uita nullo pacto inesse posse: quia corruptiōi subiecta foret. **Ob** eā
 q̄ rem uocat deū beatū: qđ & incorruptus sit & sempitern⁹. **Quid**
 igiē illū post uitā tam diu bene actā adeo doleamus obdormisse in
 domino: tanq̄ adhuc uelimus inter hosce turbulentissimos fluctus
 agitari laborareq̄ assidue: **Hūc** oib⁹ & pralijs corpis: & sæculi da
 dibus liber suis ipsius uictor euasit in cælū: quē si magis q̄ nos ipsos
 caste ac pie diligeremus: gauderemus sane: nō doleremus. **Si** dilige
 retis me: ad **Apostolos** ait **Christus:** gauderet' utiq̄ q̄ uado ad pa
 trē. **Nec** em oibus: ut scriptū reliquit **Cicero** in cōsolatione de filia
 suā obitu: ijdem illi sapiētes arbitrati sunt: eū dē cursum in cælū pa
 tere. **Nā** uitij & sceleribus cōtaminatos deprimi in tenebras atq̄ i
 coeno iacere docuerit: castos aīos: puros: integros: incorruptos: bo
 nis etiā studijs atq̄ artibus expolitos leui quodā & facili lapsu ad
 deos: id est ad naturā similē sui supuolare. **Euolauit** inq̄ **Frāsciscus**
Sphortia ex his terrenis tenebris in serenā illā caelestēq̄ regionē: ut
 ei⁹ cōspectu atq̄ uisu in oēm aternitatē frueref: ad cuius imaginē ac
 similitudinē nouerat se creatū. **Q**uā stultū esse quis dixerit nō dole
 re id oportere: qđ sua natura sit malū: tanq̄ mors i bonis sit nume
 rāda qua tollit uita. **Præ**terea alias quinq̄ afferri posse lugēdi cau
 sas: quāq̄ una sumitur ex eo incōmodo: qđ ipsi accipimus ex illius
 obitu quē dilexerimus. **Altera** uero qđ existimem⁹ animū sine uā
 hementissima doloris acerbitate a corpore cui penitus inhæret infi
 xusq̄ est: separari haud posse. **Tertia** autē causa suscipiē: q̄ arbitre
 mur eundē quē lugemus priuari huiusce uitæ uoluptate. **Adducit**
 etiā quartam ex horribili metu sempiterni supplicij apud inferos.
Sunt præterea nonnulli ingenio usq̄ adeo depriuato: & ab oīni ho
 minis natura dignitateq̄ alieni: ut animū opinentur una cum cor
 pore interire: dissipari: deleri. **Itaq̄** eos ferreos esse dicunt planeq̄
 amētis atq̄ insensatos: qui minus doleant mortem ac summis du
 cant in malis. **Sed** has ego singillatim lugendi causas soluum & fa
 cile: & uero: & breuiter. **Et** primū quidē ex antiquorū philosphorū
 sententia probatur animi immortalitas. **Nam** poetæ omni docto
 rum hominū genere longe antiquiores: quid senserint de animorū

Euripides

Hecuba

Epicurus

Apostoli

Christus

Cicero

Confutatio & confirmatio

Quot sunt lugendi causæ

Prima causa

FRANCISCI PHILELFI

Orpheus aeternitate: cum **O**rpheus & **H**omerus: tum alij & graeci & latini fe
Homerus re innumerabiles sunt locupletissimi testes. **(P**lato duplicē esse ani
Probatio im- mū docet: qui rationis particeps sit aeternus: alterq; mūdi: alterq; ho-
 mortalitatis minis. **I**ta aut̄ a **P**latone animus definit: **A**nimus est essentia incor-
 aīoꝝ p̄ rōnes poreā seipsam mouēs ac rationalis. **E**a aut̄ ratione animi immortalitatis
Platonica ani- tatē probat **P**lato: qđ is per se se moueat & semper ac ceteris qua-
 mi definitio cunq; mouent̄ & fons sit & principiū motionis. **N**ec em̄ latere nos
 debet immortalitatē dupliciter accipi: qđ aut aliquid imune sit mor-
 tis: qm̄ eius sua natura capax nō sit: ut animus. **A**ut qđ alteri^o bene-
 ficio a morte reddat̄ incolume: ut mūdos scđm **P**latonē. **Q**ua etiā
 ratione aliquid agitari dupliciter dicit̄: **N**ā & de eo accipi solet: qđ
 ex quo principio esse cōperit: semper mouet̄: ut mūdos: & qđ sem-
 per & est & mouet̄: ut animus. **N**ec sane ulla possum ratione assequi:
 quid illos mouerit: qui omnē animū uoluerunt una cū corpore in-
 terire. **N**am si ita foret: & mundus iam pridē & quā in mundo sunt
 om̄ia perissent. **S**ed quo pacto mundi animū immortālē dixerunt:
 hominis aut̄ mortālē: cum & principiū uterq; motiōis sit: & uterq;
 uiuat a seipso: & eadē eodē attingat modo: quippe qui intelligat &
 quā in caelo sunt: & quā sunt ultra caelū: & quicquid est scđm essen-
 tiam: quārat ascendatq; ad primū usq; principiū. **I**taq; cōtempla-
Plotinus tio scđm **P**lotinum: quā ab ipso fit: ex ijs quā in ipso admirabilia
 sunt: & ex unoquoq; quod in ipso est: & quod est ex **A**cademica re-
 cordatione: etiā ante tempus ipsa dat esse. **E**t qm̄ perpetuus animus
 sciētijis utiē: perpetuus quoq; necessario ipse est. **A**d haec quicquid
 accepta cōpositione perficit̄ ut sit: id idētidem natura dissoluit: ut
 est compositum. **A**t animus una est & simplex agilitas in uidendo
 scđm naturā. **N**on igit̄ hoc pacto corrumpi potest. **P**raeterea cum
 animus nō sit corpulentū quiddā: nec habeat quantitātē: etiā ubi
 separet̄ a corpore: dissipari deleriq; nō potest. **N**ū fortassis in aliud
 transmutatus corrupat̄: **A**t huiusmodi trāsmutatiōis corruptio
 aufert formā: materiā dimittit. **H**oc autē est cōpositā rei passio. **S**i
 animus igit̄ scđm hoīz aliquod genus corrumpi nequit: is est ne-
 cessario immortalis. **H**anc aut̄ immortalitatē animi humani cum alijs
Aristoteles multis in locis probat **A**ristoteles: tum etiā in libro secundo de ani-
 maliū generatione uerbis huiusmodi: **O**mnes animi necessario sunt
 uirtute prius q̄ actu. **N**ecessē etiā est aut omnes nō esse prius & fieri:
 aut oēs antea existere. **V**el alios esse antea: alios non esse. **A**c fieri
 aut in materia & nō ingredi in maris semine: aut in materia uenire
 a semine quidē sed in mare: aut extrinsecus fieri om̄es: aut nullum:
 aut alios fieri: alios nō fieri. **Q**uod fieri igitur nequaquā possit: ut

animi omnes prius existāt: patet ex huiusmodi ratiōibus. **Quorū** cunq; eīm principioꝝ corporalis scilicet est opatio: hæc antea existere sine corpore minime possunt: ut incedere sine pedibus. **Quo** sit ut animi extrinsecus ingredi nequeāt: **Nec** eīm fieri potest ut ipsi p se se q separari nō possunt ingrediant: **Nec** item ī corporeo semine: **Est** eīm semē superfluitas imutati alimēti. **Relinquit** ergo mentē solam extrinsecus aduenientē ingredi: & eandē solā esse diuinā. **Nihil** eīm cum eius agilitate habet cōmune operatio corpalis. **Omnis** igiū uis animi uidet alius corporis esse particeps: & eius quidē diuiniōris q̄ illa sunt corpora quæ uocant̄ elemēta. **Si** auctoritatibus tm̄ inniti nos oporteret: afferrē alios plērosq; nobilis spectatosq; philosophos: qui sola grauitate nihil cōtradici posse cōuincerēt. **Quis** est eīm usq; adeo hebeti obtusosq; ingenio: qui sujsus discrimē habeat nullū: qui nō intelligat propriā animi humani perfectionē id esse quod incorruptibile sit: **At** propria huiusmodi animi operatio intelligere est. **Ea** eīm hominis & pecudibus præstat & stirpibus & inanimis: **Sed** intelligere scđm uim ppriæ naturæ uniuersaliū est: & eoz; quæ corrumpi non possunt. **Sed** cū oīs perfectio ad suū perfectibile necessario pportionē habeat: reliquit̄ animū humanū interitui nō esse subiectū. **Mentalis** inq; animus immortalis est & sempiternus. **Et** ne id quidē mirū. **Nā** si ea pte quæ nobis ē cōmunis cū belluis: corrūpimur atq; interimus: qs ambigat ea nos pte incorruptos immortalisq; futuros: quā ad dei imaginē similitudinēq; creati cōmunē habemus cū cælestibus illis uel mētibus uel angelis quos appellāt: **Præsertim** qđ necesse sit ea substācias habere cōmunis quibus opera sunt cōmunia. **Sed** hominū aīos ita supremā cōtemplari: æternāq; ueritatē ut angelos: qui ignorat se hominem esse negat. **Hæc** certe uim mētis solā dicit **Aristoteles** in sjs libris: quos de **Aīa** **Aristoteles** reliquit̄ scriptos: a ui sensitua ita separari: quēadmodū qđ perpetuū est ab eo qđ sit corruptibile. **Et** est huiusmodi sane animū uia: uaxquādā imago dei: quē iccirco ad suā creauit similitudinē: ut p̄ximus sibi quodā pacto in suo genere immortalis etiā secū foret. **Vt** eīm scriptū est in libro **Sapiētia**: **Incorruptio** facit p̄ximū deo. **Pro** **Sapiē. 6.** p̄terea inquit: per hanc habeo immortalitatē. **Præterea** si deus ipse dumtaxat animi humani & cōditor est & creator: a quo alio q̄ ab deo is perimi potest: quēadmodū de angelis affirmam⁹: quos nulla interimit uis naturæ: **Nam** quicquid est natura corruptibile: id naturalib⁹ cōstat causis: at animū deus naturæ causis nō subiecit: **Id** qđ in **Timæo** etiā docet **Plato**. **Recte** igiū in euāgelio præcipi: **Plato** eum timere: qui postea q̄ occiderit: potestātē habet mittere in gē **Matthæi. jo.**

FRANCISCI PHILELFI

hennam ignis animāq; & corpus ibi perdere. **A**tq; illud quoq; per-
 spicuum est si animus interiret: ex eo effici nihil posset: **A**t quicquid
 est naturali causa uicq; generatū nunq; perit: quin inde aliquid pro-
 ducat: ut ignis ubi ligna cōcremarit: & carbones ex lignis: & cinerē
 & uapores flāmeos efficit. **Q**uo fit: ut nihil arte pereat: quin aliqd
 inde sit reliquū. **I**d autē de aīo dici nequit: **I**s em̄ si pereat: relinquitur
 nihil om̄ino. **V**idemus insuper uirtutē omnē instrumentālē de-
 bilitari in ipsius instrumētī debilitate: eandēq; perire ubi pereat in-
 strumētū. **I**ta oculis auribusue debilitat: audiēdi ac uidēdi uirt^o de-
 bilitat: eadēq; perit: cū ea perūt instrumēta. **D**e mētali autē ui acci-
 dit m̄lto sec^o. **N**unq; em̄ neq; debilitat: neq; perit ex cuiusq; instru-
 mētī uel amissioe uel debilitate: etiā si qñq; eius agilitas ob imagi-
 nandi uim interceptā cessare uideat. **N**ec itē illud ignorat quisq; q
 om̄ino stultus nō sit: **Q**uicquid forma uti^o infinita ac nullis termi-
 nis circūscripta: id corporeū esse nō posse: cum om̄e corporeum for-
 mā habeat & finitā & suis terminis circūscriptā. **A**t uniuersale ui
 multiplicatiōis dicimus infinitum: quodq; neq; sit terminatū com-
 munitate: neq; finitum quantitate. **A**t mens cū in intelligendo hu-
 iusmodi formā habeat ipsum uniuersale: relinquit^o eam esse & sim-
 plicem & separatā: ac ob eam rationē etiā im̄mortalem. **N**am quid
 sim longior in animoz; nostroz; probanda im̄mortalitate: quā illoz;
 dumtaxat mentes nō capit: qui aut stulti sunt: & ita similes iumen-
 toz; aut scelerati & impij: atq; proinde im̄anes: adeo ut diuinā uim
 quoq; negēt om̄ino. **H**aud em̄ scio quid **E**picharmus ille comicus
 sibi uoluerit: cum ait: **H**omo & concretum est quiddā: & discretū:
 atq; abit: unde uenit rursus terra in terram: spiritus autem sursum.
Quid horum triste: **N**ihil. **A**t ego ita hominem esse concretum ar-
 bitror: ut & animo affirmē im̄mortali constare: & corpore interitui
 debito: quippe q; compositum sit ex quattuor elementis: propor-
 tione quadā non arithmetica: neq; geometrica: sed musica potius:
Quā tantā uim habet in uiui hominis corpore: ut animū **A**ristote-
 lis discipulus **A**ristoxen^o nō dubitarit harmoniā esse: definire. **S**ed
 animus qui uitam dat corpori: & id sua praesentia regit atq; mode-
 ratur: aliud nihil est mea quidem sententia q̄ creata substantia spi-
 ritualis simplex: ratiōis intellectusq; particeps: quā seipsam mouēs:
 naturale instrumentaleq; corpus tamdiu afficit ea ui: quā & uita-
 lis est: & sensibilia admittit: quo ad eorum natura capax elementa-
Probatio ex
 cōmuni homi-
 nū opinione
 & infundendo creat. **Q**uam animorum im̄mortalitatem ut indu-

Epicharmus

Aristoxenus
 Harmonia
 Animi defini-
 tio

Probatio ex
 cōmuni homi-
 nū opinione

bitato credam: si nullam etiam rationem afferre nossem: quæ sunt prope infinita: non probabiles solum: sed etiam necessaria: communis tamen ipse populorum omnium ac gentium nationumque consensus: qui est quædam ueluti firmissima lex naturæ: eam mihi ante oculos poneret. Quæ enim audiuius unquam: aut legimus uel barbaram multitudinem: quæ futura sæcula nihil ad se pertinere opinaretur: quæ parentalia negligeret: quæ minus & orationes: & sacrificia pro ijs faceret extinctis: quos uiuos charissimos habuisset:

Quid enim illorum afferam testimonia: qui uel in Italica ab usque Pythagora: qui Pherecyden Syrium audiuerat: uel in Ionica philosophia: cui principium dedit Thales milesius: uiri cruditissimi & grauissimi floruerunt: Qui uero inter Arabas habiti sunt illustres acutissimique philosophi: Auerrhus: Auicenna: Algaçel: Isahac: Alpetragoras: que multis: que uarijs: que subtilibus: que ueris docuerint rationibus esse hominum animos immortalis: sit difficile numeratum. Nec illud paruum est documentum permansturos animos post corporis separationem: quod & boni & mali angeli nonnunquam apparerent: Thales hi ad malas actiones: illi ad bonas homines adhortantes: quod nunquam facerent: nisi nosset qualidam esse paratas sedes animis mortuorum & ad premia & ad poenas. **S**ed quod omnem superat ueritatem: habemus & uetus & nouum testamentum: ac reliquos sacros libros: quibus que diligentissime erudimur: non solum uiuere nos post obitum: uerum etiam cum corporibus una resurrecturos aliquando: id quod magi quoque antiquissimi Persarum philosophi constantissime asserunt. **A**t uidete obsecro: quantam ego tribuam auctoritati atque sapientie unius Francisci Sphortia: cuius hæc agimus parentalia: Si nullæ possent rationes afferri: quibus hominum animi immortales esse demonstrarentur: si nulli gentium omnium nationumque consensus: si nullæ essentiarum inuisibilium apparitiones: si grauiora nulla testimonia quirent adduci: sola illius diuini principis uita laudatissimaque mores: ut id sine ulla controuersia credere sat superque præstaret. Quo enim pacto se ab omni iniuria: ab omni abstinuisset maleficio: si futurum iudicasset: ut mors totius hominis esset interitus? Quot fugit & uoluptates & emolumenta honestat gratia: Quot labores periculaque suscepit: ne qua turpitudinis cuiusque suspitione se inquinaret? Duxerat olim uxorem in Calabria natus annos septem ac decem: nobilissimam pulcherrimamque uirginem Polyxenam Rufam: cui mortis alti comitatus cum oppidis pluribus municipijsque parebat. Ex hac suscepit iam puellulam: cum absens ad patrem Sphortiam certior factus est: & filiam infantulam primum: dein intra paucos dies Polyxenam

Probatio ab auctoritate Italica philosophia

Pythagoras Pherecydes Ionica philo-

sophia Thales Arabes

Auerrhus Auicenna

Algaçel Isahac Alpetragoras

Probatio ab apparitiõibus spirituum

Probatio a sacris libris Philosophi

Magi Probatio a fratre

cisco Sphortia uita atque moribus

Polyxena rufam Mons altus

FRANCISCI PHILELFI

quoque uxorē ueneno a matertera esse interemptā. Reuertit̄ in Calabria. Rē ita habere reperit: ut acceperat. Nā impia illa mulier ut & comitatu Montis alti & sororis filia Polyxenae ceteris bonis omnibus hereditario iure potiret: tanto se cōtaminarat scelere. Non milites Sphortiani solū: sed ij oēs Calabri quibus Polyxena praesuerat hortant̄ adolescentē: ac profusissimis lachrymis obtestant̄: ut ultione sumpta de sceleratissima muliere & interemptae uxoris: & eius matertera dominatū oēm: id quod facillimū factū erat sibi uendiceret. Cū is nō religiose minus quā grauiter ita rōdit: Et si nō ignoro quod munus iusticiae est humanae: malo tamen quod dei est sequi quā quod hoīs. Scri-

Deutl. 32.

Florentini
Lucenses
Pontitū

ptū est em̄: Mihi uindictā & ego retribuā. Neque illud praeclearae cōtinentiae argumentū silendū est. Quo tpe Franciscus Sphortia bellū gerebat pro Florētinis: aduersus Lucēses: Pontito municipio uicāpto direptoque: inter mulierū militarē contumeliā (ut sit) puella quaedā elegāti forma quinque ac decē annos nata trahebat a militū globo ad ludibriū stupri: cū uociferās illa imperatori se dedendā precabatur. Imperatori em̄ suā deberi uirginitatē. Itaque metu percussus milites hāc ad illū adducūt: quare intellecta idque illa hilari uultu corā asfirmate: hic ut & iuuenis & corporis temperamēto procliuius in uenerē: & qui nō dum Blancā duxisset uxore: nō detrectat munus. Cū uero tempestiue uirgine in lectū adducta iā haestā innixus uenereae uoluptatis foret uulnus ultimū illaturus: subito uoce stabili inquit uirgo: Ego te mi optime imperator oro atque obsecro per hāc impolutā Mariā uirginē: cuius sacratissimā imaginē hic depictā aspicias: (Erat em̄ in proximo appēso pariete quaedā tabula: qua Mariā uirginis imago representabatur) ne mihi meā uirginitatem eripias: sed meo me sponso qui asseruat inter captiuos relinquant intactā. Quibus auditis: cōtinuo Franciscus Sphortia compressa ui omni ueneri appetit & illā dimisit intactā: & eius spōsum ppulchre donatū carcere liberauit. Oh mirabilē atque in hanc diē inauditā summi uiri cōtinentiā: longe mihi profecto unū hoc Francisci Sphortiae nō cōtinētiae solū: sed religionis & pietatis exemplū maius illustriusque uidet: quod de Africano superiore proditū est memoria: qui ne uenire quidē in cōspectū suū sit passus puellā Indibili desponsatā: cū tamen illum dixisse cōstat: Equidē ea uterer si serua esset & nō libera. Quis nō eā iusticiae laudē admiret: qua est usus ad Rubiconem: Nicolaus Veneti Picininus quē tempestate Venetos uahemētius prameret: ut in agrū iā usque Patauinū multis oppidis: & Brixianis: & Veronensibus: & Vicentinis in deditiōe actis oīa circūquaque bellico more uastarentur: ueniēs Franciscus Sphortia ex Picētibus ut Venetis, p stipendij

Africanus superior
Indibilis
Rubiconem
Nicolaus Picinini
Veneti

Picentes

societatisq; iure auxiliū ferret in summis difficultatibus: ad **Rubi-**
 cona statua posuerat: cū ex urbe **Foro** liuio noctu ciuis cuiusdā fa- **Forū** liuū
 mulus ad eū uenit: pollicitus illā se urbē sine ullo prorsus discrimi-
 ne ei traditurū: & q̄ pacto id facturū esset edocuit. **Cui** cū r̄ndisset
 imperator: nō eo se aduenisse: quo perfido cuiq̄ esset adiutor: iussit
 hominē cōprehendi ilico eūq; artius uinctū intra portas usq; **Fori**
 liuif agendū curauit: quē re om̄i diligenter exposita ciuibus ad sup-
 pliciu tradidit: **Imitatus** is quidē: tum **Camillū** in faliscis aduersus **Camillus**
 magistrū Iudi: tum **G. Fabriciū** aduersus medicum regis **Epirotarū** **G. Fabricius**
Pyrri. Possē huiusmodi exempla iusticiā summāq; uirtutis p̄-
 pe infinita in medium asferre. **Sed** alijs duobus tribusue cōtenti si-
 mus. **Non** em̄ parētalia celebrātes historiā recēsemus. **Accepta** in- **Carauaginm**
 genti illa ad **Carauagiū** memorabilisq; clade: cum **Veneti** reb⁹ suis **Veneti**
 iam desperarent: ij qui **Mediolani** factiosi ciues per id t̄pis summā **Mediolanū**
 reipublice sorte prærāt: **Frāncisci** **Sphortia** oēm & ȳtutē & gloriā:
 ut erant animi iudicio hulcerato: uertentes in perniciē suā: clam cōe-
 perūt per **Henericum** **Panicarolā** uirum callidum & industriū: qui **Henericus** pa-
 mercaturā **Venetis** exercebat: de pace cum **Venetis** agere: ea cōdi- **nicarola**
 tione ut **Frānciscū** unū **Sphortiā** ex hac **Gallia** **Cisalpina** om̄ino **Gallia** cisalpi-
 extruderēt: & ipsi certa inter se lege quas ille urbis & oppida possi-
 debat diuiderēt. **At** **Veneti** q̄q; intelligebāt nihil tutum sibi futuz:
 cum ciuitate factiōibus dissidenti: t̄n quia intelligerēt oēm **Medio-**
 lanensium cum suo duce discordiā sibi nō posse nō prodesse: rē ue-
 luti probare: & uana cōsilia uerbis alere operāq; dare: ut eā oēs in-
 sidia ad **Franciscū** **Sphortiā** perferrent: qui etiā ipse iam pridē oīa
 per nonnullos optimos ciuis ex **Mediolano** antea didicerat: diffi-
 mulabat t̄n futuz: sperans ut improboꝝ animi præclaris suis inte-
 gerrimisq; operibus flecterent ad sanitatēq; redirēt. **Sed** ubi uidet
 in dies magis atq; magis res suas apud **Mediolanēses** habere peri-
 culosius: & **Brixia** quā iam esset in deditiōē recepturus emanib⁹
 sibi eripi **Mediolanensium** ad **Brixianos** litteris quæ ne id facerēt:
 qm̄ propediē cū **Venetis** forent foedera percussuri: suadebāt: ea co-
 actus necessitate ne & ipse & **Mediolanēses** una perirent: societate
 in it cū **Venetis** ea cōditione: ut seruato foedere qd̄ **Philippus** **Ma-**
 ria **focer** **Ferrariæ** paucis diebus prius q̄ uita excederet cū illis per-
 cussa: sibi auxilio forent: & equitibus quattuor milibus: & pedi-
 tibus duobus milibus: & aureis nūmis ternis denis milib⁹ in mēses
 singulos: donec om̄i **Mediolanēsiū** ditione quæ **Philippi** **foceri** fue-
 rat: potirēt. **His** humano atq; diuino iure sanctissime cōstitutis at-
 q; firmatis: cū **Franciscus** **Sphortia** municipia & castella oīa quæ

FRANCISCI PHILELFI

Chrema ex **Bergomēsi** agro atq; **Brixiano** nup abſtulerat: reſtituiſſet **Vene-**
Philipp^{us} dux tis: & **Chremā** præterea ex illo **Ferrarienſi** cū duce **Philippo** foede-
 re traditurus prope diem foret: atq; **Veneti** contra annum iam inte-
 grū quæ conuenerāt q̄ abſolutiſſime obſeruaffent: eo iam res erat
 adducta: ut **Mediolanenſes** diutius tanti belli molem tolerare non
 poſſent: præſertim q̄ inſtētinis ſeditionibus fluctuaret: & boni oēs
 nobiliſſimiq; ciues eā popularē tyrannida iuxta atq; inſolentiſſimū
 auſpiciū q̄ ærumnoſiſſime ferrent. Tum **Veneti** cœpere conſiliū
 eius ſoluendæ ſocietatis auxiliijq; ferendi **Mediolanenſibus** contra
Franciſcum Sphortiam: ubi minus ipſe q̄ primū & a bello deſiſte-
Padus ret: & quicquid intra **Padum**: **Ticinum** atq; **Adduam** **Mediolanē-**
Ticinus ſibus bello abſtuliffet: ijs reſtitueret. Quæ ratio ſenatus **Veneti** gra-
Addua uitatem a propoſito mouerit: nō ſatis compertū eſt. Alij dicūt eos
Fredericus rex noluiſſe diutius tantam ſine ullo emolumento impēſam ferre: Alij
Carolus rex q̄ dicit ſibi dari: & a **Frederico** rege **Romonorū**: & a **Francorū** rege
Alphoſus rex **Carolo**: & ab **Alphonſo** rege grauiter ducerēt: q̄ qui libertatem
 uni omniū amplecti maxime tueriq; deberēt: ij urbem quæ libera
 eſſe uellet: ad ſeruiendū cogerēt. Suntq; præterea q̄ aſſerant illos ſi-
 bi ut uiros prudētiffimos metuiſſe: ne **Franciſcus Sphortia** ubi uo-
 to potitus eſſet tantis auctus elatusq; uirib^{us} uictoria in ſe armā cō-
 uerteret. Qui decretū hoc edictūq; **Franciſco Sphortia** nunciaret:
Pafchalis ma- lecti iam fuerāt duo: **Pafchalis Maliperius** & **Vrfatus Iuſtinianus**:
lipperius hicq; iam in itinere eſſe ferebant: cum **Carolus Gonçaga** uir ſtrenu^s
Vrfatus iuſti- ac fortis ducem hortat^{us} buiufmodi fere uerbis: Quæ **Veneti** decre-
nianus uerint: tenes: quid igi^{ter} cunctamur? **Sine** ipſe **Bartholomæū** hunc
Bartholomæ- collionē ac reliquas **Venetorū** auxiliari^{as} copias quæ hic prope apud
us collio nos ſunt: de improuiſo adoriar. Facile em̄ opprimā uertāq; in præ-
Carolus Gon- dam. Idem tu ipſe facito de cæteris **Venetorū** uiribus: quæ **Chremā**
gaga obſident. Et hoc pacto eadē hora tum **Mediolanenſiū** peruicaciā:
 tum **Venetorū** inſidias una uiceris. Ad quæ nobiliſſimus impera-
 tor ita reſpondit. Doleo equidē **Carole** & uæhemēt^{er} profecto: q̄
 me **Venetorū** ſocietate quos & amaui ſemper: & feci plurimi ita pri-
 uatum iri intelligā: ut quos ob maxima utrinq; data acceptaq; be-
 neficia amiſſiſſimos ſemper oportuit: hoſtes ſim habiturus. Cæterū
 utrūq; res habeat: malo illos iniuriarū q̄ me & eſſe & haberi aucto-
 res. Deus eſt cunctis hominū uiribus longiſſime ſuperior. Huius
 ego frat^{er} auxilio metuo neminē. Quare nihil proſus q̄ de me de-
Chrema deceat: ſum factur^{us}. Quæ cum dixiſſet: curauit illico: ut legatis **Ve-**
netorū **Chrema** traderet. Id em̄ per ipſum **Carolum** cuius magnæ
 militū manus præſidio erat **Chremæ**: uel **Chremēſibus** inuitis effi-

ORATIO FVNEBRIS I

cit. Nam q̄ antea fuerat per **Philippū** socer̄ **Ferrariensi** foedere con-
stitutum: & ipse postea cōfirmarat: uoluit ratum esse: ne quid ab se
factum uideret̄ iniuste. Neq̄ minore se animi uel magnitudine uel
clamētia gessit: posteaq̄ rerū **Mediolanensiu** est potitus. Nam ubi
post acceptā **Francisci Sphortia** beneficio **Chremā Veneti** decre-
to sunt usi: atq̄ is suo dumtaxat Marte & incredibili sapientia suis
coeptis deesset nunq̄: Tandē post annū a **Mediolanēsi** republica p̄-
stratis atq̄ compressis sceleratorū quorūdam ciuium nefarijs cona-
tibus: ultro est ad urbis & totius regni gubernacula una cum uxo/
re ipsa muliere & sancta & pia **Blanca Maria**: summis etiā cum pre- **Blanca Maria**
cibus accersitus: q̄ sese modeste moderateq̄ gesserit: auditote qua/
so. **Vt** uniuersa urbs in sex partis distributa est: quas portas appel-
lant: oratores duodecim lecti sunt bini pro singulis portis. **Tertius**/
decimus lectus est publico decreto **Franciscus Philelsus**: siue id lin- **Franciscus**
guā dicendiq̄ beneficio factum fuerit: siue q̄ hunc existimant im- **Philelsus**
peratori esse pergratum: ut qui non metuerit in summa gladiorum
impunitate duas ad populum acerrimas habere orationes in teter-
rimos illos immanisq̄ tyrannos: qui diuina omnia humanaq̄ iu-
ra uexarent atq̄ confunderēt: & id quidem in sacratissimo hoc tem-
plo in maxima omni magistratuum ordinūq̄ frequentia. **Hic** igiē
cum nomine **Mediolanensis** reipublicae solus ex omnibus oratori-
bus: quemadmodum a publicis **Magistratibus** **Mediolani** confi-
tutum fuerat: orationem ad **Franciscum Sphortiam**: qui adhuc se
Mogunciae cōtinebat: habuisset: quā magis potuisset ad persuadē-
dum accommodatam: ut pro immortalium suarū uirtutum meritis
pro tot tamq̄ multarum rerum gestarum gloria si uellet uniuersis
ciuibus rem facere gratam & periucundam: triūphali curru urbem
ingrederetur more maiorum. **Ad** hæc ille ut erat unus omnū inge-
nio & miti & uerecūdo & graui: locutus de se pauca & mira cū mo-
destia: **Absit** inquit: ut ego in patriam meā tam liberaliter ueluti re-
uocatus triūphans ingrediar. **U** Quod si me cupitis pro benignita-
te uestra maxime honoratum: operam date ut omnia pacata inter
uos esse offendam. **Cessent** ciuiles omnes discordiae: extinguantur
omnia odiorum incendia: iniuriæ omnes mea gratia condonen-
tur. **Quod** ut etiā ipsi & priuatim faciatis & publice: ego primus
quicquid est aduersus me meosque perpetratum: aut iniuste: aut
peruicaciter: non ignosco solum: sed omnes rogo atq̄ oro: ut sem-
piterna id obliuione ex animo deleatis: **Mecumq̄** in posterum ita
mutuis certetis officijs: ut & uinci & uincere æque sit dulce. **Ita** di-
uinus ille princeps locutus est. **Et** quæ locutus est: re ipsa præstitit.

FRANCISCI PHILELFI

Quo factū est: ut & oīs ciuiles discordias e medio sustulerit: & uici-
 scēdi flāmas oīs extinxerit: & inimicos oīs reddiderit sibi amiciss-
 mos: adeo ut eius obitū non secus doluerint ac parentis. ¶ **S**ed qua
 postremo animi æquabilitate se gessit cū **V**enetis: q̄ āno tertio post
 acceptū foceri **P**hilippi imperiū: pacatis trāquillisc̄q̄ rebz oīnibus
 ubi cōspirassent cū **A**lphōso rege: maiore hūc belli apparatu ador-
 ti sunt: **Q**uos uni **F**rācisco **S**phortia nō reddiderūt: aut hostes: aut
 inimicos alios apertos: occultos alios: **F**lorētini soli iusticiā partes
 tutati sunt: q̄ auctore **C**osmo medice infracto aīo uiro atq̄ sapiēti
 nullā impense molē: nullū bellicæ fortunæ periculū recusarūt: quo
 illi optimo iustissimoq̄ principi bene p̄spectū esset. **C**um semp̄ de
 optimus maximus: tū eo potissimū tpe luce clarius ostēdit sibi nō
 esse neglectui uiros bonos & innocētis. **V**eneti em̄ q̄ nullo iure alie-
 nū appetebāt imperiū: suū pene amisere. **N**am prater has duas ur-
 bis **B**ergomū ac **B**rixia & oppidū unū **C**hremā: oīa quæ in **G**allia
Cisalpina possiderāt iamdiu intra paucos mēses sub unius **F**rācisca
Sphortia ditionē ultro atq̄ alacriter deuenerūt. **I**dc̄q̄ & **B**rixiani
 & **B**ergomēses **C**hremensesq̄ fecissent: nisi **B**artholomæus collo
 usus ea qua semp̄ fide cōsueuit: in medio uincēdi cursu ad **V**enetos
 defecisset. **Q**uia ipsa in re bonitas etiā nostri principis praterunda
 hoc loco certe non est. **D**idicerat **B**artholomæū corruptū pecuniæ
 magnitudine: fugā parare ad **V**enetos: amici & familiares oēs hor-
 tabant̄ imperatorē: ut illū caperet: ne tanta de hoste uictoria iā fere
 parta per unius hominis perfidiā impediret. **I**dc̄q̄ se facile effecturū
Alexāder **S**phortia frater uir ingenio promptus & intrepidus & in-
 dustrius cōstāter recipiebat. **T**um **F**rācisus: **N**olite me inquit mei
 obliuisci: ut ei male faciā: quē effecerim maximis bñficijs. **N**ā & **S**e-
 næ gallicæ cū esset p̄ **P**hilippo focero: & ego me p̄ id t̄pis cōtinerē
Hāsi: audiēs eū prami nō mediocri inopia: octo milib⁹ nummū au-
 reū ei⁹ inopiæ cōsului: q̄s reddidit mihi nunq̄: & mortuo **P**hilippo
 focero: ab q̄ qua clā sentiret cū **V**enetis: fuerat **M**oguncia cōiectus ī
 teterrimū illū carcerē: quē nomināt furnū: mea est opera miseria il-
 la oīni liberatus: restitutus etiā oibus ciuis & bonis & pecunijs: quæ
 in **T**icinēsi arce quā ego iā possidebā: ab ipsius usq̄ captiuitate ser-
 uabant̄. **M**eaq̄ dein q̄ factū est opera atq̄ sponsione: ut a republi-
 ca **M**ediolanēsi cōduceret̄ stipēdio & amplo & honorifico. **A** qui-
 bus cū nō multo post trāsfugisset ad **V**enetos cōtemptra oīni fidei
 sanctitate quā **M**ediolanensib⁹ sponsoriq̄ dedisset: nō destiti t̄n ad
 postremū ut uidetis eundē hunc fugientē a **V**enetis: ab quibus ad
 suppliciiū quærebatur: inermem nudūq̄ excipere: & emolumentis

Philipp⁹ dux
Alphōsus rex
Florentini
Cosmus me-
dices

Bergomum
Brixia
Chrema
Bartholo-
mæus collo

Alexander
Sphortia
Sena gallica
Philip. dux
Hāsi

Moguncia

maximis ac honoribus psequi. Malo igitur in tantis beneficijs meis
 rursus falli a **Collione** quā rationibus ullis adduci: ut falli ab isto cre
 dā: praefertim quā ea est uis diuinæ iusticiæ ut nullū sit neque malū im
 punitū: neque bonū irremuneratū. **Hæc Franciscus Sphortia** & beni
 gne & graui. **Catez** quo **Bartholomæi** auiditati occurreret: ei
 belli summā cōcessit aduersus **Bergomū**: quā eius rei maxime ille ti
 debat cupere. **Sed** neque hoc item pacto mederi potuit ingenio au
 rissimo ac neque quo minus cōtempta omni hominū fama dei que reue
 rentia: post acceptū grande auri pondus homo unus omnium ingra
 tissimus trāsfugerit ad **Venetos**. **Qui** sibi tū rebusque suis nihilo eius
 accessione minus metuētes de pace per **Paulū Barbū** legatum suū **Paulus barb⁹**
 uirum **Patriciū** & illustrē cōtinuo egerunt: quā ipsam princeps mo
 deratissimus nō solum nō recusauit: sed ultro etiā castella oīa: mu
 nicipia omnia: oppida oīa: quæ iure belli sibi uendicarat: **Venetis** do
 no cessit: quo nihil deesset omnino ad perpetuæ pacis stabilimentū
 ac robur: **Imitat⁹** sane quod scriptū est: **Pacē** meā relinquo uobis: **Ioānis. j4**
pacē meā do uobis. **Cum** em̄ delectaret omnē per se pacari **Italiā**:
 nihil per se deesse uoluit ad tollendā oēm belli nō materiā modo
 sed etiā suspitionē. **Altius** certe animus eius suspiciebat: qui mor
 talia despiceret omnia: immortalis illius uitæ gloriā beatitudinēque cō
 templans: ad quā sola iusticia nos perducit. **Ecce** rex tuus uenit tibi **Zacharia. 9.**
iustus & saluator: inquit **Zacharias**. **Itaque** uenit redemptor huma
 ni generis rex **Iesus**: ut iustissimū nostrū principē corporeo carcere
 aliquādo liberatū pro sua iusticia saluū faceret. **Nam** ut recte ac ue
 ro apud **Homerū** ait **Eumæ⁹**: **Nō** amat iniustos homines qui iusque **Homerus**
piūque **Ornat** honore deus. **Haud** sane mortuus ē **Frānciscus Sphor** **Eumæus**
tia: qui per tam multa tãque præclara iusticiæ opera se in omnē uitā
 tutatus ē: sed dormit: ut de puella inquit **Christus**: **Reuiuiscet** em̄ **Christus**
 ac resurget in gloria nō hac fragili & inani: quā uanæ hominū cir
 cūferūt auræ: sed i illa potius quā nulla circūscriptura ē ætas: nulla
 delatura antiquitas: nullus extincturus interitus. **Nūc** omnibus hu
 mana peregrinationis periculis liber est. **Iam** nusquam deus oberra
 re potest anfractibus. **Qui**escit iam tandē apud creatorē suū omni
 cura sollicitudineque solutus. **Nunc** tranquillus: nūc beatus est. **Nā** **Secūda causa**
 quid per immortalē deū tantopere doleamus: **Lugeant** fontes: luge
 antur flagitiosi: quorum animi sempiternis supplicijs cruciantur. **Nam**
 quod est cuique apud inferos supplicium metuendū: qui supplicio di
 gnū nihil in uita gesserit: **Quin** potius nunc posteaque euasit ex hu
 ius uitæ laboribus: quæ stimulis & molestijs & corporis & animi
 nunquam uacat: frui **Frānciscus Sphortia** uera incorruptaque uolupta

FRANCISCI PHILELFI

- te & gaudio sempiterno: quoniam quidem coram illis & aspiciunt & uident & con-
templantur: qui solus fons & origo est totius felicitatis atque beatitudi-
nis. Præterea nec ullus acerbior est dolor in morte: quæ aliud ni-
hil est quam uitæ priuatio in corpore atque absentia: ut docet Aristoteles:
Quarta causa & id quidem ex corruptione proportionis corporeæ. Nam quod diu ele-
Aristoteles mentorū proportio humanum continet corpus: uita animis illud affi-
 cit ac mouet. Ea si corrumpatur: animus ipse incorruptus discedit a cor-
 pore: morsque continuo consequitur sensu omnino penitus sublato. Quid igitur
 stultorum hominum greges mortem adeo ducunt in malis? Quæ ut mone-
Arcefilauts bat Arcefilauts illustris uir Academicus: ut absentes & expectata agri-
 tudinis plurimum solet afferre demeritis: ita præsens nemini est mo-
Quinta causa lesta: quippe quæ a perpetuo sopore quodam differat nihil. **D**olere
 autem ex incommodo proprio hominis est: qui non tam alteque amet quam se
 ipsum: quicquid a foeneratorum differat nihil. Qui enim ex amissione com-
 modi quod sperabat: dolet mortem alterius: gauderet is certe si ex eius
 uita incommodum meruisset: quamquam sapientissimus ille princeps a nobis
 abiit: ita bene atque moderate compositis rebus suis uniuersorum impe-
 rio: ut si quid nobis dolendum est: illud sit sane: quod in unius illius obi-
 tu innumerabiliu comitatu uirtutum orbati sumus. Sed eo principes
 probatissimi uestra futura illustrior est laus: si annitemini ut nulla
 uideamini illi bonitate dissimiles. Ad hereditatem succedere fortu-
 næ est beneficiu: sed eam res gestarum gloria propagare uestræ uirtutis
Alexander rex propriu est munus: quasi non pluris faciendus sit Alexander Mace-
Philippus rex do: quod ad ultimas usque terras mortas imperium propagarit: quam quod
 Philippi patris regnum acceperit. Nos autem qui sub uestra ditissime uitæ
 acturi sumus: eo feremus moderatius illius absentia desiderium: quam
 ante oculos ponentes quæ a uobis recte & cum laude gesta fuerint: pa-
 tris optimu in liberis uobis optimis uiuere existimabimus: & ita nihil
Sexta causa ex eius morte nobis esse incommodatu. **N**ec enim mors in malis habenda
 est: quæ constituta omnibus est natura: nec uitam tollit: sed commutat corru-
 ptibilem hanc atque arduam in simplicem illam & securam & sempiternam.
Pythagorei Præterea quod Pythagorei monent: non absurdum fortasse fuerit audire:
 Quos diuina homini dederit fortuna labores:
 Quæ tibi fors fuerit: capito neque ferto moleste.
Anaxagoras Cui etiam ipsi sententia stipulantur prudenter Anaxagoræ discipulus
Euripides Euripides ille tragicus: cum ait:
 Casus sinistros qui bene tulerit: mihi
 Vir optimus uidetur: ac sapiens quidem.
 Quod si recte rem ipsam interpretemur: neque illi grauius: neque nobis
 inopinatum quicquam accidit. Nam quod diu erat peregrinandum in huius ui-

tæ humanæ falebris: **A**ducna ego sum apud te in terra: dicebat **Da** ps. 38.
 uid: & peregrinus sicuti oēs patres mei. **S**iue em̄ mors altissimo sit
 fomno p̄similis: siue longæ atq; diuturnæ peregrinationi: ut ait **Pla**
 to: ea certe nō bona esse nō potest: cū & animi angoribus & labori-
 bus corporis nos soluit oīo. **A**d hæc an ignoram? quo diuturnior
 est hoīs uita: eo esse calamitati magis obnoxia: **S**tultus profecto &
 amēs ille mihi uideri debet: q̄ cōmunis hoīm casus: & humana ui-
 tæ fragilitatē nō extimescit. **S**i **Cyrus** clarissimus ille rex **Perfarum**
 post tot tātāsq; uictorias potius etiā **Babylone** cōtinuo esset extin-
 ctus: ludibrio **Tomyridi** nō fuisset. **I**dem cū de alijs p̄multis & dici
 & cognosci potest: tum maxime de **Gn. Pompeio** magno: de **G. Iu**
lio Cesare: de **Marco Vullio Cicere** ne p̄spiciū est: q̄ si iuniores ob-
 issent: inimicorū oculos cladibus suis nō fatiassent. **Q**uid tm̄ nobis
 afferre quæat maior annoꝝ numerus: quādoquidē si **Mathusalē** il-
 lius æquaremus ætatē: q̄ anno q̄rtodecimo post diluuiū morti cō-
 cessit: cū annos nouē & sexaginta supra nongentos uixisset: nihil tm̄
 ex tanta uita lōgitudine nobis aliud supesset: q̄ maior sarcina pec-
 catorū: **Xerxes** ille insolēs & supbus: q̄ cū quinquies decies cētēnis
 hoīm milibus **Hellesponto** **Bosphororū** cōstratis: & **Atho** uelifica-
 to traiecit in graciā: cū ex altiore loco suū oēm cōspicaret exercitū:
 illachrymassē tradit: qm̄ diceret post centū annos se ex tanta multi-
 tudine uisurū neminē. **Q**uæ em̄ ulla t̄pis lōgitudine cū æternitate cō-
 tēdat: **S**i rōne rē malim? q̄s ullo n̄ro uel cōmodo expēdere: uel libi-
 dine: satis sibi **Frācisce Sphortia**: satis gl̄ia: satis naturæ uixerat: q̄
 tantis & tā multis rebus sūma gestis cū laude: regno pulcherrimo
 nō cōparato solū: sed etiā stabilito ānos uixerit q̄ttuor & sexagita:
 mēsis septē: dieb? q̄ttuordecim: relicto tā fœlici filiorū: coetu una cū
 uxore sp̄cētatissima: prudētissima: optima in tāta **Italia** pace: quā
 ipse peperat solus: in tāta illustriū ciuitatū potētissimorūq; regū ac
 principū societate & amicitia: q̄s suis sibi maximis deuinxerat b̄n̄fi-
 cijs. **Q**uid aut̄ mirari quēq; oportet: si naturæ ad cōstitutā diē quā
 præterire nō licebat: debitū soluerit: q̄ natura mortalis erat: **Mor-**
tuus est in q̄ tempestiue **Franciscus Sphortia**: non minus q̄ fortu-
 nate: id quod ex eius natalis **Horoscopo** dignosci etiā licet. **Q**uas
 ob res (ut tandē aliquādo peroremus) quæ mea sit sentētia: cogno-
 scite obscuro moderatissimi principes. **S**atis ut opinor modo osten-
 dimus quæ i hac uita mortaliū optari cuiq; fœlicitas potest: eā ita
 uni **Frācisce Sphortia** cōtigisse: ut fieri maior nulla quiret accessio.
Nam & animi bonis & corporis unus omniū polluit maxime. **For-**
tunā habuit semp̄ splēdidissimis uirtutib? suis: adeo in rebus oib?

Cyrus rex
Babylon
Tomyris
Gn. Pompei
magnum
G. Iuli cæsar
Marcus Tulli-
us Cicero
Mathusalē
Xerxes
Hellespōtus
Bosphorus
Athos
Gracia

Italia

Horoscopus
Conclusio ge-
neralis per enu-
merationē &
amplificatio-
nem.

FRANCISCI PHILELFI

obsequente: ut ea pro arbitrio uti uideret. **A**liud nihil erat reliquū qd̄ optaret præter eam beatitudinē quæ nulli fortunæ: nulli corruptioni subiecta est. **H**anc illū post mortē adeptū esse cui sit ambigendum: **N**on em̄ solū eas uirtutes cōsecratus est semper dum uixit quibus itur: sed multo etiā studiosius quibus peruenit ad deū. **N**ā religione: sanctimonia: pietate nihil apud se unq̄ antiqui⁹ esse uoluit. **N**ō tenebat solū: sed etiā prædicabat diuinā esse iusticiā: qua & iusti in altera uita pro his laboribus præmia reciperēt: q̄s hic inique perpeffi essent: & iniusti pro impijs opibus plecterent. **N**ullus unq̄ dies illuxit ne belli quidē & inter insidias hostiū: quin genibus nudis humi nixus nō deuotas ac supplicis minus q̄ plixas oratiōes haberet ad deū. **N**unq̄ præterijt dies quo minus religiosi officijs atq̄ sacrificijs interesset. **I**dē ab ineunte usq̄ ætate. **N**unq̄ em̄ aut ineptis ludicris: aut tripudijs & saltationibus delectatus est: sed ad probitatē suas om̄is actiōes ad deū q̄ referebat. **E**ius fide sanctius nihil erat: **N**emini unq̄ opus negauit misericordix: ne inimic⁹ qd̄.

Pius p̄. max.

Viros rerum diuinarū peritos nō minus uenerabatur pie: q̄ audiebat libeter. **E**t ne sim longior q̄ par est: cōuocarat **P**ius secūsus p̄tifex maximus annis superioribus in cōuentū illū **M**antuanū principes om̄is regesq̄ christianos ad cōsultandū de constituēda expeditione aduersus impetū imānitatēq̄ **T**urcorū: qui capta iam & diuina repta inferiore **P**ānonia: **I**taliæ ueluti portis iminerēt. **C**eteri christianæ reipublicæ potentatus: & hi quidē pauci miserunt oratores: qui aliud nullū præter uerba inania adiuuētum afferrēt ad opus tam piū: tam necessariū: tam salutare. **A**t solus **F**rānciscus **S**phortia nō oratores misit: sed ipse uenit cū uniuersa aula & illustri sua illa nobilitate: quæ uniuersam Romanā curiam illustraret. **I**s inq̄ **F**rānciscus sua illa grauissima & maiestatis plena oratione præfens corāq̄ pollicitus est nō solū expositū ire facultates om̄is atq̄ uires suas ad propulsandā & profligandā uim oēm conatusq̄ **T**urcorū: sed iturū etiā sese cū exercitu pro ipsius summi p̄tificis uoluntate: neq̄ ullū nō modo imperatoris: sed ne militis quidē: aut laborem: aut uitæ periculū om̄issurū pro libertate atq̄ amplificatiōe & splendore fidei christianæ. **E**t dubitabit quisq̄ de huius pientissimi principis cælesti beatitudine apud christū: q̄ christi opera p̄ uniuersam uitā representarit: **N**ec em̄ eū mors offendit incautū: qui sexta feria nonis **M**artij: cuius postridie euolauit in cælū: coniectis deuotis tranquilliscq̄ oculis in saluatoris imaginē: quā tabula depicta e regione lecti cōtinebat: **A**it miti uoce ac supplici: **V**is ne domine ita om̄ino: **F**iat ergo uoluntas tua. **Q**uare positus lamētis omnibus &

Christus

querelis: nō tam nobis dolendū est q̄ talē principē amiserimus: q̄
 letandū q̄ talē habuerimus cuius mirificas imortalisq; uirtutes
 si semp aīo uolutabimus: easq; apud oēs quotidie crebris sermoni
 bus usurpabimus: incredibili profecto mihi credite: uoluptate deti
 nehimur. Nam quid tm̄ doloris mors cuiq; potest afferre: in q̄ ipsa
 nō solū nulla est iusta lugendi causa: ut modo probauimus: sed etiā
 cū alia plaraq; bona insunt: tum illud imprimis qd̄ & uitia sepelit
 (ut inquit **Ambrosius**) & uirtutes suscitāt: Itaq; rectissime scriptū **Ambrosius**
 est: **Moria** aīa mea in animis iustoz. **Si Aristippus** ille **Cyrenaic**: **Aristippus**
 quo hūmanā uitā cōsuleret: quicqd̄ auri: quicqd̄ nūmoz habuit:
 dicit̄ abicisse: nos ut in cælo sempiterni futuri sumus: uitā hāc insta
 bilē & incertā tantopere tuebimur: **Si Menicæus Thebanus**: si rex **Menicæus**
Athenaz: **Codrus**: si **Phileni**: si **Curtius**: si tres illi **Decij** pater filiq; **Codrus**
 ac nepos: si alij nōnulli uiri magni & clari inani ducti gl̄ia huiusmo
 di sp̄ote morti se dediderūt: nos ut gloriā cælestē adipiscamur: mor
 tē hanc adeo doleamus: quæ uel naturæ cursu obuenerit: uel dono
 om̄ipotētis dei prouidētiaq; cōtigerit: **Sed** ne si lōgior fuero: maio
 rē uobis patres cōscripti auliciq; ducales ac reliq; nobilissimi ciues:
 q̄ ad uos tandē solos nostra se cōuertat oratio: acerbiorē ex recorda
 tiōe illius nostri amissi principis dolorē incutiā: cū om̄e uulnus eo
 magis exulcerat̄ atq; recrudescit: q̄ attrectat̄ magis: **Hoc** ego loco
 sinē dicēdi faciā: si unū illud uos pri^o cōmonuero: p̄pterea esse oēs
 reliquias ægritudinis ex animis nostris radicit^o extirpādas: q̄ nō
 mō nō est mortuus **Frācisus Sphortia**: sed uiuit adhuc: uigetq; ac
 sapit: & in dies magis magisq; adolescit: cū in reliquis suis liberis &
 sua præstanti indole: & spe paternæ p̄bitatis insignibus: tū potissi
 mū in excellētissimo duce nostro **Galeacio Maria**: cuius tātus inge
 nij splendor: tanta magnitudo animi: tanta oīonis maiestas: tanta **Galeacius Ma**
 in deū ueneratio: tāta iusticia: tāta benignitas: tm̄ honestat̄ studiū:
 ut certo sperare iā liceat hūc paternā gloriā oēm nō æquatur: mo
 do: sed etiā nō secus superatur: q̄ ab **Achille canis Pelleus** supat^o. **Achilles**
Nā de huius matre **Blanca Maria** regina nostra: quid attinet plura **Pelleus**
 meminisse: cui^o innocētissima uita sanctissimiq; mores apud ipsos **Blanca Maria**
 etiā hostis sunt uenerabiles: Quotiēs in hos coniecimus nostros
 oculos ac mentē cū nostræ fidei sinceræq; pietat̄: fungemur officio:
 tū diui **Frācisici Sphortia** humanitatē: beneficentiā: absolutissimā **Franci Sphor**
 q̄ uirtutes iucū dissima cū animi uoluptate in memoriā reuocabi
 mus. **Nam** qd̄ in me est: unū illud uobis polliceor: promitto: spon
 deo: q̄ tum præstare ingenij potero uirib^o: q̄ tum lingua resonare
 q̄ tū arūidine latine græceq; scribēdo cōsequi: aut oratoria aut poe
 d

FRANCISCI PHILELFI

tica facultate: semper unus apud me **Franciscus Sphortia** memorabitur: audietur: legetur: ut non mortuum minus quā uiuū ab uno **Francisco Philelfo** & amatum illum & obseruatum & celebratum presentem omnes uenturique cognoscant.

Hæc quidē oratio habita est ab eodē **Francisco Philelfo** equite aurato laureatoque poeta in ecclesia cathedrali **Mediolani**: die lunæ. vij. Idus **Martias**: Anno a natali **Christiano Millelmo** quadringentesi mosexagesimo septimo.

Francisci Philelfi Oratio habita in funere diuæ uiraginis **Blancæ Mariæ Mediolanensis** ducis. II

Galeacius Maria **D** Vnquē futurum existimarā: **Patres** conscripti: ut nostro huic inuictissimo atque optimo principi **Galeacio Mariæ Sphortia** consolator accederē in luctu tam inopinato: tanque immaturo clarissimæ indulgentissimæque matris ac uiraginis indyctæ **Blancæ Mariæ**: quæ quidē una ex uniuerso mulierum omnium genere nihil atque nra pulchrius tulit: nihil illustrius: nihil præstantius: nihil melius: nihil uenerabilius: nihil denique ex omni parte perfectius. Nam & si norā illā esse natura mortalē: tamen cum mecum ipse tacitus cogitarē quanta foret uitæ continentia: quanta frugalitate: quanta in rebus omnibus moderatione & ordine: minime profecto dubitare poterā homo septuagenarius iam & amplius me nunquam eius funeri interfuturum: quæ nondum absoluisset ætatis annū quartum & quadagesimum. **Sed** inanis est profus atque irridenda nostra omnis humana prudentia: ut uelimus nobis certi quicquam incerti uel polliceri: qui qua hominis parte mortales sumus omni mutabilitati: infirmitati: corruptioni subiaceamus. Ita que non possum non misereri & humanæ conditionis: & ipsius mei qui in id miseriam incidere: ut eius sim funus deploraturus: in cuius uita certissimum mihi liberisque meis praesidium collocarā. **Venio** ne ipse te laudaturus mortuā **Blanca Maria**: quæ ob innumerabilis tuas diuinasque uirtutes digna fueras ut non morte solū: sed mortis omnium uacares suspitio: Nam quæ magis atque magis tuam probitatem & morum integritatem: pudicitiam: innocentiam: fidem: pietatem sanctimoniâque considero: eo me maior ex obitu tuo moeror a deo inuadit: ut quid de te primū locuturus sim nesciā. **Fulgor** enim patriæ parentumque claritudo: ac cætera omnia quæ sub fortunæ imperio posita censentur: tamen si magna in te fuerant & excelsa: hæc tamen alia sunt: ut propria nequeant cuiusquam bona ap

pellari: at excellētia animi tui maieſtaſq; uirtutis: me de te mecum diligentius cogitantē ita reddit attonitū: ut ab hac omni conſolatione oratione deterreat. **O**h quanta & q̄ grauis ad nos calamitas uirago heroica ex tua deſſiōe peruenit: **H**eu q̄ noſtri nos cogitatus de tua diuturnitate feſellerunt: ut cuius uitam quā longiſſimā fore putaremus: ea in floſcentis adhuc ætatis decore deciderit. **S**ed q̄ feror phanaticus ſenex: **Q**uo meus me intolerabilis præcipitē rapit mœror: **Q**uo pacto ſim alios cōſolaturus in tanta luctus acerbitate: niſi mihi tantisper antea moderer a doloris aculeis: donec de tuis diuinis laudibus uerba faciēs: ex illarum breui cōmemoratio: ne digna conſolatio oriatur. **S**ed quod tandem initium de iſs facere aggredior: **N**onne id unum eſt præſtantia: tuæ certiffimum argumentum: q̄ natura omnipotēs: q̄ deus ipſe optimus maximus de te una mulierum plane omniū: quæ aut ſunt: aut fuerunt unq̄: aut in omnē poſteritatem futura: ſunt: innocētiffima & optima admirabilia quæ dā ac dilucida ſigna tulit: quæ nulla hominū queat deprauare malignitas: **C**um primum enim cœpiſti ægrotare: nouum aſtrū exoritur: quod antea nunq̄ huiusmodi nec uifum nec auditum magnum neſcio quid atq; obſtupendum portendere uidebatur. **N**am ut mea fert opinio.

Non eſt ille ferus: qui uexat regna **C**ometes:

Cometes

Et ſolet humanis rebus adeſſe minax:

Sed quod olympiaco deus auctor miſit ab axe.

Sydere quo tanto regna ſuperna colas.

Voluit enim deus: ut quo illuſtrium uirtutū omniū ductu ueluti ſplendidiffimo quodam ſydere tuæ futura: poſt mortem beatitudi ni in terra præluxeris: eodem nunc illuſtreris in cælo. **Q**uo factum mirabiliter uidemus: ut una cum tuo obitu aſtrum ipſum ex hominum oculis occidens cōtinuo euauerit. **N**ulla eſt ſane tanta uel leuitas uel celeritas: quæ cū aī aut leuitate aut celeritate conferri queat. **T**u **B**lanca **M**aria: tu inq̄ mulier ſapientiffima cunctis abſterſa humanis fordibus & omni terreſtri cœno purgata penitus corporiſq; ſoluta uinculis: libera om̄ino atq; tui compos leuiſſimo quodam celerrimoq; uolatu in cælum illicet es euecta: æterno gaudio inter angelos potitura. **N**on enim cum illis ſentio patres ampliſſimi: qui nemini patere putāt neq; bono cæleſtē gloriā: neq; malo infernale ſupplicii ad plenitudinē uſq; temporis ac futura: illud uniuersale iudiciū: **S**ed aſcendit continuo in cælum cum eſt e corpore egreſſa diua regina hæc noſtra: ubi iam fruiſt ſuorū mercede merito: rum in cōſpectu creatoris ſui. **I**d uero q̄ ita de te mihi & tenendū

FRANCISCI PHILELFI

uidetur & affirmandū uirago sanctissima: tñ cum tāta nos ob tuā
ex hac uita migrationē læticia & tanq̄ beatitudine priuatos intue-
or: nō possum equidē nō fateri aliquid esse cōcedēdū imbecillitati
naturæ. Nā ut nimia ægritudo animi est molliū stultarūq̄ fœmina
rū: ita moderatus quidā atq̄ sedatus animi motus in luctu repre-
hendi nō debet. Quo em̄ pacto per deū imortalē nos ipsos cōtinea-
mus generosa excellentissimaq̄ uirago: quo minus animo cōmo-
ueamur cum te coram iacentē extinctāq̄ aspiciamus: **V**bi est tua il-
la uenusta facies niue ofiī cādidior: **V**bi roseæ nitidæq̄ genæ: qui-
bus gratiarum quas fabulantur: mirabilis decor quidam refereba-
tur: **V**bi oculorum splendor solaribus micantior radijs: **V**bi ubi
tuus ille grauissimus sermo mira suauitate conditus: **H**eu heu me
miserum atq̄ infœlicem: **Q**uis usq̄ adeo sit animo saxeo ac ferreo
qui hæc tāta & tam eximia naturæ bona infinitis quibusdā atq̄ in-
auditis illustrata uirtutib⁹ nō reqrat amissā: nō queraē: nō ingemi-
scar: nō collachrymet̄: **C**æterū oī in re mod⁹ seruādus ē p̄res cōscri-
pti: & ita humanæ infirmitatis cōcedēdū: ut ne quid nimis: scđm
illius **Chilonis Lacedæmonij** sapientissimū dictum. **I**tāq̄ omiſſis

Gratiarū

Ubi quid uis

Chilo lacedæ-
monius.

omnibus & quereſis & lachrymis: nostra se oīs ad te conuertat ora-
tio **Galeaci Maria** princeps moderatissime. **S**cio tibi neq̄ admoni-
tore opus esse ad acriter recteq̄ de unaquaq̄ re iudicādum: qui sis
ingenio diuino potius q̄ humano: neq̄ adhortatore ad singulas ui-
tæ actiōes pro dignitate atq̄ officio abundas: cuius prudētia tan-
ta est ut uix habeas parem: superiorē certe neminē. **Q**uo fit ut pau-
cis mihi tecum sapiētissimo & ingenti animo uiro agendū intelligā.

Sabbaudiēſes

Abiatis
Mediolanum

Melinianū

Aegre tulisse te & permoleſte maternū obitum: & si dubitat nemo:
tamē ea est perspicua coniectura: qđ ubi certior factus es prudēti-
um medicorū litteris: matrē extremo iam spiritu laborare: ipse tam
tristi perculsus nuncio: confestim relicto firmissimo robustissimoq̄
exercitu: quē aduersus ad orientis **Sabbaudiēſium** copias ad indu-
bitam ac certā non pugnā sed uictoriā instruxeras: matrem uisus
allocuturusq̄ deuolasti. **N**eq̄ interea temporis usq̄ a gemitu
ac lachrymis es tibi inter equitandū moderatus: **A**biatem ad meri-
diem cum uenisses: nec multo post **Mediolanū**: quotiēs te intra cu-
biculum recepisses: lamētationibus & flatibus nunq̄ abstinuisti.
Ad **Melinianū** ubi peruenisses ad matrē iam morti propinquā: tu
hoc loco facile ostēdisti ut par erat: & magnitudinem inuicti animi
tui: & præcipuā quandam singularēq̄ sapientiā. **N**am q̄ q̄ eam in-
tuēs tanta es cōfectus animi acerbitate: ut uix a te manū cōtinuer̄:
tamē qđ unū difficillimū est: uicisti te ipsum: qđ gemitu omī lachry-

ORATIO FVNEBRIS II

misq̄ compressis: in hunc modum locutus sine ulla mutatione uul-
 tus perhiberis: **Mater** dulcissima cur adeo te prosternis atq̄ affli-
 gis: **Vbi** est fortitudo animi tui: ubi cōstātia: ubi magnitudo: **De**
 te mihi medici spem dant optimā: teq̄ propediem omni aduersā
 ualitudinis periculo liberam fore certo pollicent̄. **Noli** obscuro ma-
 ter indulgentissima a te ipsa desciscere: collige animū tuum: noli te
 ultro deferere. **Num** fortassis ignoras meā uitam a tua pendere ui-
 ta: **Propter** me saltem quem ex omnibus tuis liberis maxime dili-
 gis dilexistiq̄ semper: redi ad te spemq̄ uiuēdi reuoca. **Quibus** ma-
 ter inter frequētis anhelitus audiit: & spiritu quē iā pene amiserat:
 ueluti reuocato oculos ī te unū consiētiēs: **Verū** inq̄t **Galeaci** fili mi
 iucundissime locutus es. **Nullum** ex om̄ibus meis liberis neq̄ ma-
 gis dilexi unq̄ neq̄ pluris feci q̄ te. **Sed** ego ut potes animaduerte
 re: naturā satisfeci. **Deus** noster me pro sua misericordia ad se reuo-
 cat. **Huic** parendum est. **Cōmendo** tibi animā meā: deinde fratres
 hos tuos omnis **Helisabetāq̄** sororem: quoz̄ te patrem esse oportet. **Helisabeta**
Hippolytā uero filiaē mihi dulcissimā ut quibuscunq̄ in rebus **Hippolyta**
 opus fuerit: nunq̄ sis defuturus: ita abs te peto: ut aliud ex animo
 nihil magis. **Cōmendo** tibi **Mediolanenses** meos caterosq̄ pater- **Mediolanēses**
Cremonēses
 nā ditionis populos. **Cremonenses** uero qui mihi ex paterno iure **Cremonēses**
 dotales sunt: tibi do atq̄ relinquo dono: quos nec alterius cuiusq̄
 fore unq̄ uolui. **Ea** tamen lege **Cremonenses** tibi do atq̄ relinquo
 dono: ut urbs tui sit iuris: sed urbis prouētus om̄es æqualiter inter
 te fratresq̄ tuos diuidantur. **Eos** aut̄ omnes ciues ut cōmendatissi-
 mos habeas uelim: Ita em̄ meriti de me sunt. **Ad** postremum fami-
 liam nostram omnē ita tractabis: ut intelligat obsequia in me sua
 non fuisse frustra. **Ego** iam pœnis corporis liberata beneficio bea-
 tæ **Mariæ** uirginis cū **Iesu** **Christo** redemptore nostro futura sum. **Maria** uirgo
Iesus christus
Quibus dictis: perinde quasi obdormisset uitam deseruit. **Quod**
 ipse princeps humanissime aspiciens: diutius naturā aduersari ne-
 quiuisti: quin sensibus cunctis fere amissis: uoce etiam interclusa ex-
 cideris. **Quo** quidem tempore a fratribus obseruantiaē beati **Frāci.**
Francisci: qui diuino quodam nutu sex ac triginta ex ordine illo prima-
 rij eo die in id cubiculi nec accersiti nec rei conscij cōuenerant: ulnis
 exceptis in proximum cubiculum es delatus. **Vbi** cum post spaciū
 redisses ad te: & interceptas corporis uires uix recuperasses: tum est
 ab om̄ibus intellectum idem dici de te uerissime potuisse: quod de **Eneas**
Aenea **Virgilius** cecinit: **Spem** uultu simulat: prætmit altum corde **Virgilius**
dolorem. **Simulabas** tu modo hilaritatem quandam in facie: cum
 matrem ad bene de se sperandū adhortabaris: cum doctoris tamen

FRANCISCI PHILELFI

nulneribus cor tibi tuū trāffigerē. **I**n quos em̄ singultus e uestigio es solutus: Quæ mœroris uerba in mediū protulisti: quos lachrymarum effudisti riuos: quæ non es questus: non lamentatus: non uociferatus: **O**blitus tu quidem ob maternam pietatem id quod tua bona cum uenia dictum uelim: decere principem nihil habere commune cum uulgo. **L**amentetur muliercula: **E**iuulentur indocti: **A**t uir magnus atq; idem sapiēs se sui similem semper præstet. **T**u sicuti unus es ciuibus tuis uniuersis ut potestate: ita etiam om̄i uirtutis genere superior: te talem ostēde qualis & es: & haberbis infra cto & forti animo principem: præsertim cū nulla sit tibi oblata honesti cuiuscq; flatus & ciuat⁹ causa. **M**ater tibi mortua est. **M**ortua sane mulier om̄i muliebri sexu & dignitate præstantior. **Q**uā enim

Artemisia Artemisiam: quam **Pantheam**: quam **Corneliam**: quam **Liuiam**
Panthea augustam cū unius **Blancæ Mariæ** tot summis tantiq; uirtutibus
Cornelia comparemus: **Q**uid enim loquar ut hinc primū ordiar de eius ani
Liuiam mi pudicitia: quæ nesciam: maior ne fuerit an castitas impolluti illi
Pudicitia us corporis: quam semper nō uenerati minus q̄ admirati sunt om̄
Castitas nes. **S**ermonis autem pudor cum facti cuiuscq; uerecundia conten
Pudor debat: ut æque i uerbis nulla deprehēdi posset: uel obscœnitas: uel
Verecūdia scurrilitas: atq; in factis quicq; quod minus cōueniret cum grati
Cynici tate & sanctimonia. **I**taq; **C**ynicorum ineptam impudentiam loco
 flagitij ducebat: qui & suis uerbis nude om̄ia appellarent: & facere
 multa in propatulo non erubescerēt: quibus nihilo differrēt a spur
 cissimis animantibus. **N**ec tamen interdum non utebatur salibus
Sales & cauillis: quibus ita utebatur ut offenderet neminem: & placeret
Humanitas om̄ibus. **H**umanitate uero & clamētia erat tanta: ut uirum etiam
Clamētia om̄ibus. **H**umanitate uero & clamētia erat tanta: ut uirum etiam
Frā. Sphor. Franciscum anteiret: quo quidem uno nec **G. Iulius** caesar ille: qui
G. Iulius humanitatis & clamētia laudibus fertur in cælum: uel humanior
 uel clamentior haberet. **Q**uā naturæ bonitatē & animi magnitu
Bonitas dinem per uniuersam uitam adeo est amplexa: ut nedum omnē ob
Magnanimif. liuisceretur iniuriam: sed ijs etiam benefaceret a quibus iniuriā ac
Beneficētia cepisset: **S**ecuta ea quidem diuinum præceptum illud: **M**ihi uindi
 ctam & ego retribuam. **O**m̄ia enim mulier integerrima semper ad
 deum referebat: quem norat supra hominū merita munificentissi
Artaxerxes me retribuere **A**rtaxerxes cognomēto memor: ut adeuntibus & fa
rex cilem sese præstabat & obsequētem: ita legitīmæ iubebat uxori: ut
Facilitas carpenti regij aulae undiq; sublatis aditum ad eū di sui inter pro
 ficiscendum ijs q̄ facillimū faceret: qui re aliqua egerent: **A**t **Blanca**
Maria ita ingenio erat miti ac placido: ut sine cuiuscq; admonitio
 ne adire se uolentem intempestiuū duceret neminē: **Q**uinimmo ea

attentidē atq; lenitate unū quem q; audiebat: ut obsequētissimi nu-
 minis benignitatem repræsentaret. **V**idemus plerasq; prope om̄is
 mulieres & comparandæ & congerendæ pecuniæ percupidas: **A**q; **Auaricia**
 rum natura ac moribus q̄ esset hæc aliena opere precium est breui-
 ter audire. **N**ondum exceſſerat infantia terminos: cum hæc **Philip-** **Philippus** dux
 pus pater ad sese accersitā: nam huius & suauissimo affatu & aspe-
 ctu ipso delectabatur plurimū: uel ob eam rem maxime qd̄ circa li-
 niamenta corporis uideret eam sibi q̄ simillimam: ut aureos num-
 mos quorū milia permulta casu iacebant in apposita mensa a **Ge-**
 nuensibus missa dono: acciperet quotquot uellet hortatus est. **A**t **Genuēs**
 infantula ne oculos quidem conuertens in genuinos: nō mihi istis **Genuini**
 opus est inquit mi pater: nam nihil istiusmodi mihi deest per matrē
 meam. **Q**uæ uerba **Philippus** admiratus. **A**t uolumus inquit acci-
 pias saltem decem. **T**um illa paternis obsecuta iussis aureis decem
 acceptis: & ei gratias egit: & manū uerecunde osculata: cum primū
 reuertisset ad matrem: eam omnē pecuniam inter ancillulas distri-
 buit: **A**ccipite inquit mi patri meæ charissimæ libētius simul **Liberalitas**
 ac diligentius pareatis. **A** quibus sane initijs infantia cum nullum
 unq; peculium fecit: tum quas cūq; ex amplissimis prouētibus suis
 cōsecuta est pecunias: eas om̄is q̄ liberalissime & pro dignitate me-
 rentium usq; distribuit. **Q**uid singillatim eos meminero quos nul-
 lo quasi numero suæ magnificentiaē magnitudine sibi q̄ diu uixit:
 deuinxerat: **Q**uot ingenuas puellas quæ ob dotis inopiam forsitā **Pietas**
 turpiter pissent: suis pecunijs uiris legitime & honestissime colloca-
 uit: **Q**uæ monasteria nō restituit: quæ nō amplificauit: quæ nō or-
 nauit ac locupletauit: **Q**uos religiosos quos dei seruos immunes
 suæ beneficentiaē unq; esse uoluit: **P**rofecto hæc una ex om̄ib; fuit:
 quæ communē bonorum omniū nata utilitatem posset iudicari.
Quantā autem curam pro ijs gereret: qui uita defuncti essent: eius
 tam multa nec unq; intermissa anniuersalia atq; parentalia diluci-
 do sunt argumento. **N**eq; minor eius fuit iusticiaē obseruantia erga **Anniuersalia**
 homines: q̄ pietatis erga deum. **N**am eius fide sanctius nihil erat. **Parentalia**
Iusticia
Fides
Quicquid enim promisisset: emori mallet q̄ minus q̄ primū effe-
 ctum reddere. **Q**uare cum diem obituram se animaduerteret: aie-
 bat ob eam rem dumtaxat uitam tantisper cupere: donec æri alie-
 no falsaceret. **N**am ob donandi magnificentiam æs alienū non me-
 diocre conſarat. **I**doq; ut dissolueretur accuratissimo cauit testamē-
 to. **O**mnia iusticiaē munera in medium referam: non est opus: cum
 neminem prætereat non modo illam om̄i iniuria ac maleficio sem-
 per abstinuisse: sed ita operam atq; industriam semper adhibuisse:

honestatis plena: ita quotidianus sermo mirificam dulcedinē quādam omni melle suauiore[m] grauitatēq[ue] redolebat sententiāq[ue] crebritate atq[ue] acumine redundantem: Quantum momentū habeat copiosa elegantiq[ue] oratio & ad persuadendum accommodata: **M. T. Cicero** **M. T. Cicero** cum in alijs pluribus causis: tum in illa praeceptue demonstrauit: quam habuit apud. **G. Iulium caesarem** dictatorem pro **Qu. Ligario**. Ita erat **Caesar** in **Qu. Legariū** animo inflāmatu[s]: ut eum omnino foret condemnaturus. Quare cum uenientem **Ciceronem** uidisset ut hominē defenderet: conuersus ad amicos clam dixisse fertur: **Quē** reus mihi certo damnandus est: nil tamen prohibet: ut **Ciceronem** audiamus. Quantum fuerit dicendi pondus: quantus torrens: quanta uis: quantus impetus in diuino illo ingenio **Marcii Tullij Ciceronis**: uel hinc intueri licet: q[uod] & **Caesar** **Caesar** & dictatorem & **Romanorū** omniū eloquentissimum: & iracundiam in reum: ut quem animo iam condemnarat: absoluerit coegerit uel inuitū. Non solū enim **Cicerone** causam agente pro dignitate inter attentius audiendum **Caesar** se continere non potuit: quin & uultū saepe & colorē mutaret in facie: Sed ubi ad cōmemorationem pugnae **Pharsalicae** prudens deuenit oratio: secp[er] **Cicero** **Pugna pharsalica** conuertēs in accusatorem **Tuberō** turbato uultu uoceq[ue] altiore **fulica** ea q[ue] ueluti iracunda in hāc uerba erupisset: Quid enim **Tuberō** **Tuberō** le tuus districtus in acie **Pharsalica** gladius agebat: cuius latus petebat: Quis erat sensus armorum tuorū: quae tua mens: oculi: manus: ardor animi: quid cupiebas: quid optabas: Cum in hāc inq[ui] **Cicero** non artificiosius minus q[uam] uāhemētius uerba erupisset: ita **Caesar** animo est commotus: ut perinde atq[ue] sui immemor ac pene amens per totius corporis conuulsationē libellis quos inter manus habebat: abiectis contra pertinacē illam animi sententiā: eum absolueret: quem non iniuria oderat. Quid dicam de **M. Antonio** **M. Antonio** illustri illo & grauissimo oratore: Nonne quos **Marius** ac **Cinna** **Marius** **Cinna** milites ad se obtruncandum miserant: ita sermone suo flexit ac placauit: ut quos in eius sanguinem mucrones distrinxerant: & iam uibrabant percussuri: eos obstupefacti omni cruore uacuos in uaginas remitterent: **Athenienses** uero sola **Pisistrati** capti facundia: regium eius imperium perpeti maluerunt: q[uod] **Solonis** consiliū sequētes publica frui libertate. Idemq[ue] **Pericli** quodammodo contigisse legimus: qui q[uam] sapientiā cum eloquētia coniunxisset. Fuerat em̄ **Anaxagora** **Anaxagora** uisus praeceptor: agebat in **Atheniēsi** populo pro uoluntate omnia. Delectabatur **Blanca Maria** **Blanca Maria** ubi diuinis officijs ceterisq[ue] rebus necessarijs functa esset: nam ociosa erat nunq[ue]: semper

FRANCISCI PHILELFI

aliquid lectitare: quo & sibi prodesset: & melioris redderet suos li-
Plato beros. **Quare** cū in eam **Platonis** sententiā incidisset: qua ille dixisse
tradit: **Tum** demū terrarum orbē beatum fore: cum aut sapientes
regnarēt: aut reges sapere cōpissent: longe maiore studio curauit:
ut filij sui quantum humanū pateretur ingenium: & ignorarent ni-
hil: & quod didicissent: apposite decoreq; loquerentur: ut quos pa-
rentū diligentia munisset tā opulento: tam florenti imperio: hi quo
recte saperent: doctrina & eloquētia ornarenf. **Huiusmodi** em̄ stu-
dijs eos prāditos longe apud oēs fore admirabilioris arbitrabāf.
Id uero quātā prae se ferat utilitatē: exemplū oib; perspicuū reddi-
dit noster hic princeps cū adhuc esset adolescētul⁹. **Fatebor** aut uel
prāsente ipso qd̄ uerū est: haud quaq; dissimulāf. **Novi** em̄ huma-
nitatē & modestiā eius: q nō modo mētiri me nolit sed ne mēdaciū
quidē dicere. **Nā** tamen si honestissimis semp factis delectat magis
q̄ ullis secūdis laudationū auris: uerā tñ gloriā aspernari nō debet:
prāsertim eā quā sibi cōmunē esse intelligit cū ciuib; suis: cum in-
dignis parere principibus permolestū sit ac dedecorosum. **Legim⁹**
Cyrus rex Persae **Cyro** seniori illi qui prim⁹ in **Persis** regnauit: multas gentes natio-
nesq; paruisse terrore eius nō ominis: utpote qui & sapientissim⁹ q/
dem fortissim⁹q; uir: quicquid aggrediebatur: ex sententia sua q;
celerrime efficeret: sed multos pluris eius imperium ultro expetisse:
qd̄ & iusticia & animi moderatione inter mortales omnis haberet
insignis. **Solis** inq; animi bonis splendidissim⁹q; uirtutib; rex **Cy-**
rus tantum sibi nomen: tantam gloriam in uniuersum terrar; orbē
comparauit: ut omēs ad sese conuerteret: & ita beniuolentia deuin-
ceret: ut ab eo regi gūbernariq; exoptarēt. **Cui** quidē uni nō finiti-
mi populi solū: sed illi quoq; nō inuiti paruere qui distarent a **Per-**
Persis sive: nō modo plurimos dies: uerū etiam menses cum alijs ne ipsum
quidē uidissent unq;: & alijs certo futurę existimarēt: ut propter im-
mensum regionū interuallū nunq; uiderent. **Etem** prudentissimo
optimoq; principe quid oprabilius: quid beatius: quid deniq; di-
uinius dari queat in hominū uita: **Talem** aut esse principē hunc no-
strū & in dies magis atq; magis fore: haud obscure licet nō digno-
Gallia trāsal- sci minus q; sperari. **Aberat** is quod modo memineramus: in **Gal-**
pina lia trāsalpina iussu paterno auxiliū ferens regi **Francor;** **Lodouic⁹**
Lodouic⁹ rex co: ab quo agnati eius omēs necessarij; defecerant: cū repēte inter
ipsam de hostili prāda uictoriam per maternū sit nuncium certior
Fran. Sphor- Franciscū **Sphortia** patrē inopinato perisse obitu. **Quare** hortatus
tia dux ut nullo prorsus intermisso tempore iter q; posset tutissime prope-
raret in patriam: **Is** nocte iuncta cū die ut res postulare uidebatur:

indutus mercatoris habitu cū quinque fidelissimis comitibus quasi mercatoribus per Alpes ipsas obequitat quæ uelocissime. Nā iccirco hac usus est calliditate militari Galeacius: quoniam iure sibi metuendum esse censebat a Sabbaudiensium insidijs: Exercitū uero omnem loco tuto in Sabbaudienses Delphinatū reliquerat. Nam eū secū agere in tanta qua opus erat celeritate qui poterat: Quo die octauo Idus martias dux Franciscus dux seus mortuus est. Erat Mediolani Petrus Lignanensis: qui sub eius morebat imperio. Is continuo per celerem nunciū Augustino abbati monasterij casæ nouæ: qui ut erat homo facinorosus: rebus semper nouis maleficijsq; studebat: rem omnem significat: eūq; hortat ut quod abbas accidisset cōmuni dominæ Hyolanti Sabbaudiæ duci cōfestim exponat: & quod faciendum sit pareat. Nā Mediolani tumultuaria esse oīa. At abbas Augustinus ingenium ueritus muliebri: cū primoribus quibusdā senatoribus solū eā rem cōmunicat: quorum & si aliqui interceptiū esse Galeaciū suadebāt: qui se tamen magis grauitate consilioq; præstabāt: id dissuadebant omnino: ut rem iniquā ac periculosam: quinimo liberū præbendū transitū consulebāt: & tamen tamq; formidandū principē quæ honorificētissime excipiendū. Egerat in sententiā suā abbas Augustinus equitē auratū ac uirū sane strenuū Vgolinū Alemanū Cambiensem: qui Taurini per id temporis prætorē gerebat. Hi duo ex Chambriaco mox obequitāt citato itinere montem Cinisium transgressuri Italiā uersus: quo ex parte qua Mediolani gerebant agnoscerēt. Et supato iam eius motis cacumine: famulus illoꝝ aduenit: inquit se uniuersam adequitasse noctē amisso equo: posteaq; ex Chambriaco: ubi ab ijs ob negociū quoddā conficiendum relictus fuerat: discessisset adhuc cū die: quodq; in Galeaciū incidisset indutū ornatu mercatorio: quiq; laneo pilleo tectū caput capitiq; haberet atq; faciē fere totā præter oculos: addebat etiā se cū illo frustra sermonē cōseruisse: cū ne minimū quiddē uerbū ex eo excipere potuerit: habere autē secū ad quinque comites identidem indutos: nec deesse posse quæritū ex eius equitatioe posset adiuuere: quoniam post die eius diei transitū illac faceret in Italiā. Quibus auditis cū nihil locuti frustra sagacē sollerteq; famulū cōsuisissent: ambo oī sublatā mora Abbas & Vgolinus cōuocatis cū primo diluculo ijs hominibus qui plus posse uidebant Nouaficiæ: qui uicus est Italiā uersus situs ad radicem dices eius montis: eis iubet ut sumptis armis diligenter obseruent transcuntē Galeaciū Mariæ Papiæ comitē: indutum una cum paucis habitū mercatorio: & cum captiuū faciant: Ita enim sibi imperasse illustrissimam suam dominam Sabbaudiæ ducem: & ut captum agerent quæ primū in arcē Secusiæ atq; arcis præfecto traderet custodia

Augustinus
abbas
Vgolinus ale
manus
Taurinū
Chambriacū
Cinisius mōs
Mediolanū

Nouaficia
Galeacius
Maria

Secusia

FRANCISCI PHILELFI

diendum: donec a duce ipsa imperatum aliud fuerit. **Cum** uero nō
 multo post montem descendisset: uidissetq; **Galeacius** ex **Nouacia**
 uico magnam montanorum hominum manum armis instructam
 currere aduersus sese: ab illo diuertit itinere: commonefactus a
Petrus aquo/**Petro** **Mediolanensi** mercatore: cui cognomentum est aquobibo:
 bibus
 (Is enim **Galeacium** comitabatur) non longe abesse sancti **Petri**
Sancti **Petri**
ecclesia ædem: cui per sacrosanctæ ecclesiæ **Romanæ** priuilegia **A**silius fo-
 ret. **Et** igitur **Galeaci** per loca deuia scopulosq; asperrimos maxi-
Ecclesia ro/
 mana
 mo cum labore ac difficultate uix peruenit: mōtanis illis usq; rusti-
 cis insequentibus: cum præsto affuerunt duo industrij strenuiq; iu-
 uenes: **Amidæus** iuris pōtificij professor: fili⁹ clarissimi equitis au-
Amidæus ro
 magnanus
 rati ac iuriscōsulti illustrijs **Antonij** **Marchionis** **Romagnani**: eius
 q; ex cōsobrino natus **Briantius**. **Hos** enim **Antonius** **Romagna-**
Antonius ro
 magnanus
 nus transituro **Galeacio** obuiam miserat cum alijs multis: quo illi
 nō fauori solum: sed etiam auxilio essent ubi opus foret. **Residebat**
Briantius ro
 magnanus
 autem per id tempus **Antonius** **Taurini** in ducali **Sabbaudia** sena-
 tu: cū ab infracto animo muliere **Blanca** **Maria** edoctus est p litte-
Blanca **Maria**
Fran. Sphor-
tia dux
 ras de obitu uiri sui ducis inclyti **Francisci** **Sphortia**: ac rogatus ut
 curam omnem atq; diligentiam adhiberet: ut **Galeacio** filio q̄ tu-
 tissimus pateret in patriam reditus. **Et** **Briantius** quidem cognita
 periculi magnitudine dimisso **Amidæo** regreditur continuo ad **An-**
Antonij
 toniū quæ accidissent renunciaturus omnia. **At** **Amidæus** in mon-
 tanos rusticos: qui alijs templum circumfederant: alijs intra templū
 comitem **Galeacium** obseruabant: grauius est inuectus: eorum in-
 crepās audaciam q̄ tam detestabile facinus essent aggressi. **Qui** re-
Augustinus
 abbas
 sponderunt se id fecisse facereq; inuitos. **Ita** uero iussisse **Augustinū**
 abbatem & **Vgolinum** **Alemanum** **Taurini** prætores. **Tum** **Ami-**
Vgolinus
 prætor
 dæus ad **Galeacium** reuerenter ingressus: ubi est eum hortatus: bo-
 no ut esset animo: quoniā ab **Antonio** **Romagnano** patre ita eius
Antonius ro/
 magnanus
 salutis & dignitati prouisum foret: **Taurini** in ducali senatu ut ei ni-
 hil quod nollet posset accidere monuit: ne illic diutius inter rusticos
 illos **Barbaros** tempus tereret: quin se tutissimæ uia ducem e uesti-
 gio sequeretur. **Iacere** enim ad postremam eius ædis testudinē sub-
 iectam uallē a nemine custoditam minusq; frequentatam: qua
 transitus esset perbreuis in loca patris sui: quo ubi perueniret tu-
 tissimū iter fore ad **Taurinū**. **Nam** **Taurini** oīa futura pro suis opta-
 tis: **Verum** oportere ut p fenestrā quæ erat in pariete eius ædis post
 altare magnū se dimitteret in subiectā humū. **Nā** equitationē inde
 futurā per uallē: quod ut clam faceret corrumpendos esse pecunia
 montanos illos qui intra ædem se continebant. **Quæ** locutus ferē

pluresq; aureos Galeacio tradere dono uoluisse: q̄b^{us} ad eā rem ute
 reſ: q̄s accipere ipſe noluit: inquiring ſatis ſibi eſſe pecuniā. **Rurſus**
Amidæus celeritatē hortatus: ait ſe cōtinuo iccirco antecedere: ut p̄
 fenestrā illā ubi ſe demiferit: ſit paratus etiā cū equo: quo per eā ual
 lem q̄ cōmodiſſime uehereſ. **Et** ita rurſus celeritatē hortatus abiit.
Nec Galeacius longius cunctandū eſſe iudicauit: ea ductus fiducia
 q̄ iam pridē norat **Antonij Romagnani** fidē atq; obſeruantia in
 patrē ſuū ducē **Franciſcū**. **Verū** quo pacto inde abiret clanculū nō
 uidebat. **Nā** tameſi mōtanos illos armatos intelligebat manū in
 ſe iniicere nō audere q̄ diu eſſet ī eo templo p̄pter inhibitionē eccle
 ſiaſtica: tum cū ſecū ipſe cogitaret eos nullas admittere ſuas mune
 ratiōes quas facere temptarat: & paulo ante ueniſſe quēdā ad ſe iu
 uenē ab **Vgolino** pratore uerſute miſſum tanq̄ ſalutādi gr̄a: nō ab
 re ſibi cauendū norat: ne inde abiēs ab illis offenderē: **Et** iam dies
 inalbeſcebat. **Itaq;** poſtea a latere ſe recepit tanq̄ ſomno intercept^{us}
 cācellario pri^{us} edocto q̄ factō ſit opus. **Is** ruſticos mitib^{us} adit uer
 bis: rogatq; tantisper ex æde ſecedāt: donec domin^{us} ſuus q̄ tota no
 ſte uentris doloribus uāhemētē uexatus fuerit: ſomno aliquo re
 creē. **Qui** quidē oēs neſcio q̄ humanitatē afflatu ſe exhortari ſunt
 paſſi: ea fortaliſſis rōne qm̄ de uentris doloribus uera audiebāt: **Et**
 ita ex æde egreſſi ſunt. **At Galeacius** p̄pere mutato habitū: cū ſuis
 oibus ex ea fenestra ſe demiſit: cācellario **Bonifacio Aliprando** reli
 cto dūtaxat ad ſimulandū ſomnū: cū paulo poſt **Vgolinus** prator
 aduenit: ut inde cōtempta atq; deſpecta om̄i eccleſiaſtici iuris cenſu
 ra **Galeaciū Secuſiā** trāſſerret cuſtodiendū. **Is** cū ex cācellario dor
 mire eū audiret: inambulabat alios alioſq; ſermones de industria
 cōferēs. **Sed** cū a ſupueniēti q̄piā didiciſſet comitē **Galeaciū** ī fugā
 ſe uēdicāſſe & abeſſe iā longius: tū exandescēs iubet cācellario ædē
 curriculo patefaciat: nā eam ille quo princeps eius abire cōmodi^{us}
 quiret: ualuis ſuis occluſerat: **Aitq;** tu mihi mentiēs **Galeaciū** dor
 mire ſua debas: q̄ ſe fuga ſubripuit. **Ad** eaq; cancellari^{us} r̄ndit: **Equi**
 dē nō meo cōſilio: ſed domini mei iuſſu ſum uſus qui diceret nō eſſe
 dimittendū: q̄ capiendus nō fuerat: ac ſe malle auē eſſe ſilueſtrē: q̄
 cauealē. **Vgolinus** uero ita deluſus: ira feruēs equū aſcendit **Boreā**
 in **Euxino** pelago ſecuturus. **Nā** **Galeacius** cū inde mouiſſet iter mi
 nus cæteris frequētātū faciēs iam in portu nauigabat. **At** **Amidæi**
 pater **Antonius** cū ex **Briantio** accepiffet: quāto in periculo pende
 ret **Galeacius**: ſenatū **Ciſalpinū** uniuerſum **Taurini** coegerat: quē
 & quia præerat: & quia grauitate & eximia quadā bonitate polle
 ret: uel **Auguſtino** **Vgolino**q; pertinacius repugnātibus: illū omnē
 tor

Franciscus dux

Vgolinus pra
torBonifacius ali
prandus

Secusia

Boreas

Euxinū pelag^{us}

Antonius ro

magnanus

Briantius

Augustinus

abbas

Vgolinus pra
tor

FRANCISCI PHILELFI

Frānciscus dux cum mira assensione traduxerat in sententiā suā de excipiēdo **Ga-**
Galeacius leacio **Maria** ut ducis **Frāncisci** filio: & ipso futuro post illū ducē: nō
Sancti Petri solū phumaniter: ueꝛ etiā pbenigne atqꝫ honorifice. **Tum** uero **An-**
ecclesia tonius ipse **Romagnanus** multis uiris nobilibꝫ sociatus iter capit
Amidæus ro- ad templū sancti **Petri**: quo **Galeaciū** inde libeꝛ reddat: cum offen-
magnanus dit eū prudētia: & ingenio **Amidæi** filij inde exemptū plāraꝫ pas-
Blanca Maria suū milia per loca inculca atqꝫ siluestria factitasse: ut idē antea filiū
Petrus poste- faciendū monuerat. Interea heroica hęc uirago **Blanca Maria** cū
rule rescissit quibꝫ erat insidijs **Galeacius** filius circumuētus: mittit illi
Cremona co uizꝫ strenuū: & ex nobilitate **Mediolanēsi** pręstātē **Petꝫ** posteru-
 lā: cui oīm uni maxime fideret cū legatōe libera: ut nihil oīo pręter-
 mitteret ob filiū **Galeaciū** liberādū: etiā si cęti liberi **Sabbaudiēsi-**
 bus obsides dedendi essent: & suū ad hęc dotale patrimoniū **Cre-**
 mona tradenda dono. **Nec** tñ interea tꝫis quicqꝫ negligētius curat
 qđ ad bellū pertineat: ubi **Sabbaudiēses** nullas honestas cōditio-
 nes admitterēt. **Cęteꝫ** nulla ut fuit opus: nullis obsidibꝫ: nulla do-
Taurinum natiōe. **Nam** & **Taurini** **Galeacius** & per oīa **Sabbaudiēsum** op-
Nouaria pida atqꝫ urbes liberalissime & summo cū honore exceptus est. **Cū**
 uero **Nouariā** puenisset: oēs undiqꝫ subiecti populi incredibili mul-
 titudine cōfluxere: lachrymas gaudijs cōmiscētes. **Lachrymabanē**
 em̄ recentē ducis **Francisci** obitū: **Gratulabanē** autē comiti **Galea-**
 cio insperatū reditū: sibiqꝫ plurimū lætabanē eum nō secus pręstu-
 pore intuentes qꝫ numē aliqđ demissum e cęlo. **Vbi** uero reuertis-
Mediolanum set **Mediolanū**: statuto die. xij. **Kalēdas** **Apriles**: & ducatꝫ insignia
 xij. **kl. apriles** more patrio accepisset: nulli se uoluptati: nulli relaxationi tot tan-
 tisqꝫ laboribus fatigatus: nulli ocio dedit: sed ea quotidie obibat
 oīa: quę & in parētes erāt pietatis munera: in ciues autē charitatis
 ac iusti. **Et** iudicabat certe ab oībus sup̄ atātē sapere. **Sed** qꝫ ei & no-
 mē & auctoritatē mirū in modum auxit: pulchꝫ est audire: & id qꝫ
 dem cursim. **Quod** modo attigerā: diuina hęc regina nostra: cuiꝫ
 aīa pridie huius diei in cęlum pro sanctissimis eius meritis una cū
 suo sydere est assumpta: cum oīi in re circa liberos regie educādos
 pręcipua diligētia utebat: tum in ea apprime singulari ut eloquen-
 tiā cum sapientia copularēt. **Rebat** em̄ id meritis cuiusdā nequicię
 esse persimile: ut quę prudētissime quis sentiret ea inepte loquerēt:
Id qꝫ tum **Galeacio** duci profuerit: queso attendite. **Iussit** cōuocari
Curia ducalis ordines cunctos atqꝫ magistratus in semotum ducalis curiæ locū:
 quē ipse delegerat. **Nā** neqꝫ pater nec alius quisqꝫ ex eius maioribꝫ
Consilium se- id unqꝫ egrat. **Qui** ubi oēs cōuenerunt: tum is aggressus ab ordine
cretum senatorio: cui secreto cōsilio nomē est: deinceps a prętorum colle-

gio: qđ iusticiæ cōsiliū appellat: gradatimq; ab utrifq; ædilibus & ordinarijs & extraordinarijs qui dicunt: & a quæstoribus dein de magistratibusq; cæteris dicēdo p̄secutus: ita memoriter: ita cōp̄ose: ita ornate atq; eleganter locutus est: ut ex eius lingua: qđ de Nestore apud Homēz legi: melle dulcior p̄fluere uideret oratio: cum ea sententiæ: ut atq; grauitate: quæ ex uniuersa philosophorū schola colligi maior queat: nullum is profecto præteriens munus: qđ ad singulos p̄tineret. Ad postremū uero subdidit cū quadā imperatoria maiestate eā sibi esse mentē: ut singillatim præmia pro dignitate rependeret: & scđm iusticiæ sanctitatē: neq; affectioni cuiq; locum apud se fore: Proinde quisq; operā daret: ne quid præter officium perpetraret. Quæ ubi locutus est: ita omēs a se dimisit: ut eius eloquentiā atq; sapientiā admirati: dicere nō dubitarent: certe non ster hic princeps iuuenile nil sapit: qui ita superat patrē: ut Pelea tradit Achilles. Inter hæc Bartholomæus Collio Bergomēsis: ut nunquā sua sorte cōtentus erat: contractis undiq; uiribus confusus magnitudine rei pecuniariæ: cui⁹ auuiditate semper ardebat: abdicat se ab ingenti Venetorū stipendio: ne illis quidē inuitis p̄pter inexplebilē hoīs auariciā: cui auri cōgerendi satis esse nil poterat: Mouetq; in Flāminiā ea ductus spe: ut Immola nullo prorsus impedimento potiret: quā iam uanalē proposuerat Borsio Aestensi. Borsius em̄ ut est aīo inclyto: & ueluti natus ad imperādum: in rempublicā Bononiensem oculos cōiecerat: quā facile putabat ob ciuilibus factiōes: qb⁹ ea ciuitas semp̄ fluctuat suæ uolūtati imperioq; cessurā: modo si quos in ea urbe fautores habebāt p̄multos: se id facile cōfecturos aiaduenteret. Auxerat hui⁹ rei cupiditatē Borsio Calixtus pōtifex maximus: qui ei pollicit⁹ foret dono Bononiā datū ire: cū primū sibi huius munificētiæ gratia dinumerasset centū milia nummū aureum: ac deinceps quotannis iure ecclesiastici tributi aureos penderet quadraginta milia: Id qđ ex eo usq; tempore utrinq; cōfectum esset: nisi dux Frācisus hoc tā execrabile facinus prohibuisset suis uiribus Ioāni Bentiuolo auxilium ferēs aduersus Calixti Borsijq; cōuenta. Existimās igit̄ Bartholomæus Collio sibi Immolā extincto duce Frācisco Sphortia esse in manu: nā Galeacium ducē nil cōtra ausurū: ut adolescētulū iudicabat: Idēq; dux Borsius sentiebat: qđ pōt celerrime p̄ agere: Ferrariēsem copias agit. Qđ ubi apud Galeaciū increbriisset: ut est oī in re sollers ac diligens: senē iā p̄pe de crepitū adolescēs strenuus anteuertit expressum & incorruptū de se se oibus documentū exhibēs: nō minus bellicā disciplinā ex patre Frācisco Sphortia: qđ urbanā oēm ex matre Blāca Maria didicisse: dux

Consilium iusticiæ

Magistri ordinarij

Magistri extraordinarij

Thesaurarij

Nestor

Homerus

Peleus

Achilles

Bartholomæus collio

Veneti

Flāminia

Immola

Borsius dux Bononia

Calixtus pōtifex max.

Frācisus dux

Ioannes bentiuola

Immolā

Ferrariensis

Frācisus dux

Blanca Maria dux

FRANCISCI PHILELFI

habereq; in promptu. Nā qm̄ & q̄s pater moriēs equitatus pedita
 tusq; reliquisset: & q̄s ipse ex trāsalpina Gallia reuocasset: iā antea
 ad cōtinēdos in fide pp̄os suos oīs circūquaq; ubi opus esse censu
Parma isset: distribuerat: ijs sine labore ullo sequi iussis in agrū **Parmēsem**
Fredericus co- deuolat: ut inde pro tpe cōsiliū caperet. **Fredericū** uero **Feretranū**
mes urbini comitē urbanatē: q̄ nō lōge ab **Immola** se cū suis copijs cōtinebat:
Bononia inde **Bononiā** uersus pp̄ **Bartholomæi Bergomēsis** aduentū mo
Regium uisse audiēs: nō diutius differēdū ratus p̄ **Regij Mutinæq;** agrū ci
Mutina tato agmine in **Bononiēsem** agit exercitū: q̄ & **Bononiēsis** ipsis
 aīos excitaret aduersus hostilis insidias: & **Immolēsis** auxiliū fer
 ret cōtra **Bartholomæū**: uel cōtra **Borsū** potius: cui? inducū **Bar**
tholomæ oīa moliret. Putabat em̄ **Borsius** ubi **Immola** potiret:
 facillimus sese **Bononiā** actū: in ditionē suā. **Galeacius** ubi **Bono**
niā cū maximo ciuiū applausu est ingressus: curauit apud oīs magi
 stratus urbisc; primores habere orationē. Qui ubi oēs alacriter cō
 uenissent: eos hortatus est: ne qd sibi neq; a **Bartholomæo**: nec ab
Pherdinādus alijs ullis uirib; timēdū existimarēt. Nō em̄ se modo: sed etiā **Pher**
rex **dinādū** regē & **Florētinos** & ceteros quosc; socios **Bononiēsis**
Florentini auxilio semp fore: modo secum ipsi ad publicā utilitatē dignitatēq;
 cōuenirēt: & cōcordiā alerēt. Quā tāta cū maiestate & ornatu uer
 bor; locutus est: ut ab oībus non minus eloquentia q̄ sapiētia uni
 uersos principes anteire iudicaret. Tantā uero i eor; animis excita
 uit erga se beniuolētiā: ut in oīm ore honorifice & incredibili quadā
 cū obseruātia uersaret: nec aliud quicq; mallēt q̄ uni **Galeacio Me**
diolanēsiū duci gratificari oīa. Rebus ita apud **Bononiēses** cōposi
 tis: mouet ilico infestis signis **Immolā** uersus quā **Bartholomæ** iā
Immola obsederat: **Iungitq;** sibi renouato stipēdio **Fredericū Feretranū**. **Is**
Bartholomæ em̄ qd stipēdiū sub **Frāncisco** patre meruerat: eo functus iā erat. **At**
us collio **Bartholomæus** collio lōge secus q̄ sperarat sibi accidisse intutus:
Fredericus co- obsidionē soluit primo ad **Rubiconā** nō longe a **Castrocaro**: dein
mes urbini uero ad **Fauiētia** suburbia se recipiēs. Nihilq; oīm magis cauebat:
Rubicona q̄ pugnādi necessitatē: quā ipsā effugere tandē nō ita potuit: qn̄ in
Castrocarum gēti cū detrimēto ac dedecore intra difficillima **Ferrariēsi** agri sta
Fauentia gna te tutaret: & ita coactus eiusdē **Borsij Venetor;**q; interuētū sol
Sabbaudiēses ueret omnē belli suspicionem: eodem regressus re infecta: unde mo
Sabbatenfes do egressus maria uidebatur ac montes subiugaturus. **Cum** hac a
Sabbatimōl. **Galeacio** geruntur in flammīis: **Sabbaudiēses** quos **Sabbaten**
Allobroges ses licet a **Sabbatis** montibus atq; **Allobrogas** appellare: rati si
Ager nouari bi oportunitatem oblatam: agrum **Nouariensem** hostili manu ad
ensis oriuntur: igni omnia ferroq; uastantes. ¶ **Qua** quidem re factum

est: ut dux Galeacius raptim regrederet Sabbaudiensibus occursum: quos breui omnes & repressit & uicit: nonnullis eorum oppidis alijs direptis: alijs expugnatis. Quæ tamē omnia illis pacē petentibus perbenigne amiceq; restituit: & Hyolāte splēdidissima Sabbaudensium duce Caroloq; nata rege Frācorum affinitatem cupidius petēte: Blancā filiam eius filio Sabbaudiæ duci Filibertho iunxit matrimonio. Cum hæc tam multa tanq; & uaria & prædara & belli & pacis tam breui tempore a filio Galeacio duce gesta animo uolutasset Blanca Maria mater: cum certe dignissimū cenfuit: qui se tam difficili tanti imperij gubernandi prouincia liberaret. Ad quod obeundum eo magis adducebat: quod diuino quodam somnio iam præfagiret se nō admodū diu futuram in uiuis. Somniū autem fuit huiusmodi. Cū post castigatissimū cum multa sobrietate ieiunium soluta esset in somnum: apparuit ei q̄ quietissime dormienti (ita em̄ uidebat) dux Franciscus Sphortia: quē uel mortuum uxor pudicissima æque amabat atq; uitam suam. Is in hæc uerba eā adire uisus est: Blanca Maria qua mihi in uita iucundius nihil fuit: iam quiescēdi tempus aduenit. Nō multo post una futuri sumus in illa cælesti patria: ubi omnia sunt plena tranquillitatis & gaudij sempiterni: tuæ de me pientissime orationes apud clementissimū humani generis redemptorem exaudiri meruerūt: Vides ornatū meū: ac uultus hilaritatem. Nihil triste apud me est: nihil lugubre. Apparuerat em̄ in habitu ducali: habereq; uidebat supra caput auream illā coronam: quā Ladislaus nobilissimus rex Siciliae dono miserat ad Philippum Mariā ducem. Prosequēte deinde: Suspice ad dexteram altius: contēplareq; illud sydu qd̄ multis illustrat stellis: Hæc angeli sunt: quorum tu comitatu tolleris in cælum. Cum primū sydus id apparuerit: itineri te accinge: Mō em̄ tibi diutius laborādū fuerit. Itaq; tanti tanq; difficultis imperij gubernacula trade Galeacio filio: q̄ etiā tibi monendus est: ut p̄ acrimonia ingenij sui gerat omnia moderate: neq; rei cuiq; magis confidat q̄ deo: qui solus eum tueri potest reddereq; incolu mem. Nam humana cuncta præsidia uana sunt nulliusq; momenti: Cōspiciatq; oculos ad coronam: quæ paucis post annis ei debet: si iusticiæ maluerit q̄ cupiditati studere. Quibus dictis & ipse euauit: & Blanca somno est soluta. Secum igiit ipsa cōsyderans quæ dormiētī apparuerāt: nihil sibi cū insomnijs: quæ græci ἐρῶπρια: enypnia uocāt: eē iudicauit: nec itē cū uisus: quæ φαντασµατᾶ: phantasmata sunt: cum hæc duo genera nihil post somnū portendant futurū: sed aut esse somnium: hoc est ὄνειρον: oneiron: aut

Hiolātis dux
 Carolus rex
 Blanca infan-
 tula dux
 Filiberthus
 dux
 Galeacius
 dux
 Blanca Maria
 dux

Ladislaus
 Sicilia
 Philippus Ma-
 ria dux

ἐρῶπρια
 φαντασµα
 τᾶ
 ὄνειρον

FRANCISCI PHILELFI

ὄραμα uisionē quod ὄραμα: horama appellatur: aut oraculum potius:
 χρῆσμός quod χρῆσμός: chresmon græci nominant: **E**t omnia quæ accu-
 ratissime disquirens: nō difficulter cōiectauit tria hæc genera ad fu-
 turas actiones referri oportere. **I**taque admonito filio **G**aleacio: pro
 iussis paternis nihil ex ea die aliud curabat quæ ea omnia quæ ad ani-
 mæ salutem spectabant. **D**e quibus quidem rebus quoniam satis
 multa pro tempore sum atque loco antea locutus: luctui mœrorique
 nimio finē imponendū censeo nobilissime dux **G**aleaci: cum bene
 atque perbeate cū sanctissima tua matre **B**lanca **M**aria actū sit: præ-
 fertim cum nihil unquam optarit in uita: cuius non se uiderit affatim
 adeo cōpotem factam: ut iam decessio magis metuēda foret in tā-
 ta humanarum rerum mutabilitate: quæ accessio expectanda. **I**taque
 soluta aliquando aduersæ omni cuiusque rei sollicitudine: & formi-
 dine bonitatis suæ: pietatisque pennis euolarit ad cælum. **Q**uāta pro-
 deum immortalem cum animi æquitate arbitremur reginam nos-
 stram migrasse ex hac caliginosa uita in serenū illud cælestesque do-
 micilium: in tanta ciuium omnium & populorum beniuolentia: fi-
 de: cōcordia: obseruantia: quos æque amauit semper atque uitā ip-
 sam: **C**obrem etiam moriens non desinebat **M**ediolanensem po-
 pulum inter cæteros tibi præcipue commendare. **I**dem iterum atque
 iterum. **I**d unum dum taxat perinde atque suspirās: quæ **M**ediolani di-
 em obire propter ingrauescentem uim febris nequiuisset. **I**llud autē
 imprimis addebat: præ magnæ sibi esse cōsolationi: quæ foret relictura
 te filium piētissimum: nō ducem solum ac principem tanti & tam
 florentis imperij: uerum etiā beneficū: clementissimūque patrem il-
 lustrium tuorum fratrum. **Q**uare cū intelligebat iam sibi ad hanc hu-
 manā felicitatem nihil amplius optandū esse in uita: nihil etiam si-
 bi ducendū esse in tēpestiuū: nihil in maturū: quo diutius inter ho-
 mines laboraret: **N**ec enim se corpore moriturā existimabat mulier
 sapientissima: quæ superstes foret in liberis: at animi immortalita-
 te: nō se prius frui didicerat: quæ in illius conspectū puenisset: ad cu-
 ius imaginem & similitudinē nouerat se creatam. **N**egitur ut rem-
 tantam breui oratione complectar: nō mortua est: sed uiuit mater
 tua princeps illustrissime diua **B**lanca **M**aria: quæ cōmutata hac
 temporalī uita cum sempiterna illa iam id præmij in cælo adepta
 est: quæ usque optarat cum esset in uiuis. **F**ruitur præsentia: frui uisu
 coram: fruitur cōsuetudine & colloquio humani generis redēpto-
 ris. **H**unc rogat: hunc orat: hūc precatur: ut tibi semper in omnibus
 rebus actionibusque tuis & propitius adsit & adiutor: teque dirigat
 assidue in uiam iusticiæ atque pietatis. **Q**uæ cum ita sint: a quo nos

Mediolanum

Peroratio

bis animo ferenda est hæc omnis uel naturæ necessitas uel uoluntas diuinæ mentis. Nā ut nullum malum sit natura: ita quicquid ab deo est: id bonum certe æque atq; salutare ducendū esse nemo sane mentis ignorat.

Francisci Philelfi Oratio consolatoria ad Iacobum Antonium Marcellum Patricium Venetum & equitem auratum de obitu Valerij filij: III

Conspici mihi aliquid ad te scribere Iacobe Antoni Marcelle quo tuus acerbissimus moeror ille quem ex inopinato & immaturo obitu Valerij dilectissimi filij animo cōceperas: aut tolleretur omnino: aut magna ex parte leuaretur: eo difficilius consolationis genus est oblatum: quod paris ægritudinis socius accedens: non minus ipse consolandus uidear: q̄ te consolaturus. Quod enim cōsiliū cuiq; sit daturus: qui sibi uix possit: Quia spe alteri medeatur: qui ipse in morbo sit: Sum equidem eodē quoq; transfixus uulnere: quo te uideo laborare. Erat enim mihi puer mirabili indole Olympus Cellius: qui nato tertio Idus Apriles anno a natali christiano millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio: cum nōdum impleisset octauum annum: ea & loquebat & sapiebat: quæ uix adultæ aut etiam grādiōris ætatis solent. Nihil leue præ se ferebat: nihil contemnendum. Urbanis erat & compositis moribus: ingenio acri & fæcundo & splendido. Lingua ad omnem celeritatis: ad omnem motus conueniētiā expedita. Voce clara: facili & sonora. Aspectu miti & grato. Ea cōpactione aptitudinēq; membrorum: quæ & strenuitatem referret & robur. Et ne curiosius cuncta singillatim persequar: talis erat Olympus meus: ut in eo omnia naturæ ad probitatē aduincula inesse uiderentur. Quid enim memorem: qua esset in me obseruantia: quo cultus: qua pietate: Quæ omnibus in rebus studeret paternæ uel institutioni uel uoluntati non minus obsequi q̄ parere. Hic mihi iucundissimus tantæq; spei filius nuper ad octauum Idus Martias depositum quod acceperat usurarium: repetēti deo optimo maximo: non modo reddidit: sed ita grato animo: ita libenter reddidit: ut non uita excedere sed in sempiternæ atq; beatæ uitæ domiciliū sese commigraturum & constanti sermone & uultus tranquillitate hilaris quodammodo ac lætus certo credere significaret. Quid animi tum mihi fuisse putas: cum repente illū interloquendum simul cum uoce spiritus defecit: Non potui equidem quod

Iacobus Antonius Marcellus

Olympus Cellius

FRANCISCI PHILELFI

fragilitatis est naturæq; humanæ in tam recenti tanq; inopinata lu-
ctus acerbitate non cōmoueri animo: cum eodē temporis puncto
quē tam uahementer diligerem: & uiuū intuerer & mortuū. Itaq;
ubi cogitabundus ac subtristis aliquādiu siluiffem: tandem nō si-
ne gemitu erupi in hæc uerba: **Q** miserabilis est humana condi-
tio: **Q** ridendi cogitatus nostri: **Q** stulta consilia: **Q** uanitatis
plena sunt omnia. **N**ihil est certi in hominum uita: nihil constan-
tis: nihil diuturni: **O**mnis spes nostra inanis est: omne uotum fru-
stra. **Q**uid de te mihi fili dulcissime nō pponēbā: non pollicebar:
nō futurū existimabam? **G**ratissima tua præsētia iucūdisimoq;
affatu leuabam curas: oblectabam animū: meq; ipse mihi totum
uendicabam. **Q**uem senectutis meæ bacculū ac præsidiū fore ar-
bitrabar: **E**n exanimū subito nullūq; aspicio. **H**eu me miserum
atq; infœlicem. **S**ic me **O**lympe dilectissime deseris: **S**ic destituis
patrem senem: **O** inuitabilem nostram necessitatē. **O** ferreū atq;
inexorabile humanæ legis iudicium: quod nullis precibus: nullis
præmissis: nulla ui neq; mutari nec flecti potest. **H**æc paucis questus
ilico rediens ad me totus cœpi me tacitus mecum cogitare: ac me
paulatim leuitatis arguere: quod ea essē imprudentia ut nescirē
& qua lege nati essemus omnes: & quantū quodq; dolendū foret
aut nō dolendum. **C**ontinuoq; ita cogitanti mihi: ea uenerunt in
mentem: quæ græce apud **M**enadrū dicta sunt in **T**rophimū. **S**ed
ea referantur a me latine.

Menander
Trophimus

Si lege natus **T**rophime tu fores ea:
Ut omnia ad uotum tibi: quæ uelles fluerent:
Et id deorum aliquis recepisset tibi:
Recte doleas quidem: sefellit enim fidem:
Ac fecit absurde: sed iisdem legibus
Commune quoniam tu quoq; quibus nos alij.
Cælum hauseris: ut audentius tecum loquar.
Ferenda sunt hæc fortius: & animo simul
Voluenda grāui quæ dico: paucis accipe.
Homo es & ob id mutabilis quidem citius:
Res ad miseras rursusq; animal nullum mala
Admittit ultro iureq; id sane: quoniam:
Natura quem tulit imbecillum: maximis
Se rebus is fulcit: cadens igitur bona
Q plurima conterit: ipse uero nunc **T**rophime
Neq; admodum orbatus bonis ex eximij.
Nam sunt tibi nunc mediocria quidem mala.

Mediocriter igitur tibi quod deest: feras. **H**is igitur Menandri uer-
 sibus primū admonitus: & quæ esset naturæ lex: & quæ hoīs in-
 firmas: & quanti quod accidit incōmodi faciendum sit & quo-
 modo ferendum: deinde ad ualidiora rationis remedia auxiliaq̃
 cōuersus: ita sum ijs & adiutus & cōfirmatus: ut intelligam plane
 mihi mali euenisse nihil: quod Olympum meum quo ne uitā qui-
 dem ducebam chariorem: non tam morte amiserim q̃ pramiser-
 rim. Hæc autē qualia fuerint: in te consolando breuiter ostendam.
Necq̃ em̃ futurum uereor: quo minus rationi malis q̃ perturbati-
 oni obtemperare. **N**oui magnitudinem animi tui: noui prudētia:
 noui grauitatem. **F**acile ut es maximo splendidissimoq̃ ingenio:
 reuocabis uim animi a sensuum imbecillitate: & non quid indocti
 sed quid uiri sapientissimi sentiant cogitabis. **N**ec sane cōmissurus
 sis: ut post tot tibi ac tantas res pulcherrime gestas patiaris claris-
 simum nomen tuū ulla uel inconstātia uel mollitia nebula obdu-
 ci. **E**rat tibi **V**alerius filius cum formæ præstantia: tū animi robo-
 re acrimoniaq̃ ingenij & elegantia morū tui admodū similis. **H**ic
 a prima usq̃ infantia qualis futurus esset: nullis aut præceptis aut
 admonitionibus: sed sola naturæ probitate suaq̃ adductus certis-
 sima signa dedit. **A**beras tu **C**hremæ prætor: cum tibi nuncius est
 allatus de infante nato. **Q**uod ipse audiens tāta uoluptate animi
 affectus perhiberis: ut ex oris hilaritate admirationē iniijceres cir-
 cumstantibus. **I**nest sane in animis nostris diuina uis quædā: quæ
 supra corporis sensus permulta ex sese & intelligit & uidet: quæ
 nos plerūq̃ ne cogitamus quidem. **A**t primum de nato sibi infan-
 te nuncium tantā de illius futura probitate spem conceperas: ut ti-
 bi magnum ad foelicitatē cumulum additum putares. **N**ec te tua
 fallebat opinio. **F**ertur em̃ susceptus in lucem infans: & cum mini-
 mo parturientis breuiq̃ labore: & quod mirabile dictum est: non
 modo nō uagiens sed etiā surridens: ac ueluti parēti ipsi alludens:
 ut de eo rectissime dici posset **V**irgilianum illud: **I**ncipe parue puer
 risu cognoscere matrē. **E**rat facie liberali & eleganti. **I**nerant in ocu-
 lis quasi coruscantes scintillæ quædam: quibus paterni intutus &
 uigor repræsentabat & grauitas. **T**otum uero corpus ut erat æta-
 tis initio grādiusculū: ita & decorum & solidum. **E**t quoniam ipse
 ob publici magistratus officium adesse nō poteras: continuo religi-
 one diligentiaq̃ materna per sacri baptismi lauacrū renascitur in
Christo Iesu: indito noīe **V**alerio. **Q**uod ipsum nō sine quodā na-
 turæ ueluti prælagio secūdū **P**latonis sententiā mihi factū uideſ.
Recte em̃ qui supra ætatis rationē plurimū esset ualiturus & inge-

Chrema

Virgilius

Christus Iesus

Plato

nio & pbitate: **V**alerius nominat̃. Solent infantes natura fere omnes ad mittēdū uitæ alimētū esse p̃niores: & tanq̃ edaces ob eāq̃ rem corpore etiam immundo: **A**t **V**alerius secus oīa nutrici quā ei mater prudentissima & sobriā delegerat & pudicā: nunq̃ molestū se præsabat: sed horis per interuallū quasi constitutus lac modice capiebat: quo & corpusculū scite in p̃ceritatem alebat̃. **E**t qm̃ nulla esset præter debitā stomachi cōcoctionē ei sup̃fluitas: erat cute pernitida ac terfa: nullisq̃ neq̃ digestionis sordibus nec alia purgatione naturæ aut nimius aut grauis. **A**gebat iam mensem tertiũ cū mirifico mēbrorū oīm incremēto: dū ipse magistratus **C**hremēsis munere iam p̃fūctus aduenis domū: **V**ix ianuā es ingressus: cū nullo adhuc præcedēte domesticorū neq̃ strepitu nec uoce: ut q̃ a nemine subito adueniens uisus esses: cōfestim dimissā ex ore nutricis mamilla: quā modo solutus somno fugere cōperat: caput si mul oculosq̃ sustulit: & ueluti arrexit auris tanq̃ aliquid noui uel uisurus uel auditorus: quæ qdē res præfatiōrē uim quādā animi declarat. **V**bi uero e uestigio apparuisses: uix teneri poterat a nutrice: quo post emissas ui manus atq̃ brachia ex incunabulis quibus erat artius inuolutus: nō se totū in te cōficeret lætis oculis risu q̃ suauissimo. **E**t quæ p̃ ætatē ploqui nō poterat: dimidiato noīe patrē balbutiebat. **A**pprehēderas eū tu nō stuporis minus q̃ læticia plenus. **C**ūq̃ infantē benedicēs osculareris: ille te cōtra e collo pendēs exosculari nō desinebat. **E**t ita oculos tuos oculis fixis inspiciebat gestiens: ut dicere uideret̃ te sibi esse omni uitæ suauitate iucundiorē. **N**ā & a nutrice quæ ori mamillā obficeret: tanq̃ indignabū dus auertebat̃: & blandiētī matri eumq̃ abstrahēti pudore quodā magis ingenuo q̃ uolūtate concessit: sed ita cōcessit: ut te re flexa ceruice intueri usq̃ & p̃ uerborū fractionē nescio quid blādus balbutire nō desisteret. **T**u aut̃ præ admiratione loquebaris nihil tecūq̃ tacitus gaudebas qd̃ magnū quēdā & excellentē uirum atq̃ ciuē futurū **V**aleriū iudicares. **O** fallacē læticiā: o incertā spē nostrā. **A**lia sunt humana consilia: alia dei iudicia. **I**n dies augescēbat **V**alerio cū sensu corporis mētis intelligētia: quā innata quæ dā prudētia: quæ peritæ senectutis est p̃pria: miro quodā incremēto comitabat̃. **C**ūq̃ & supra ætatē & calleret & saperet: deū omnī potentē religiosissime uenerabat̃ **C**haritate patria nihil ducebat sanctius: parētes incredibili pietate p̃sequebat̃. **I**n necessarios omnis erat obsequētissimus: **E**ruditorū aut̃ & grauiū uiroz̃ præcipue studiosus. **C**ūpiebat semp̃ præclarū aliquid discere: aliquid audire. **I**taq̃ aut abs te cū quippiam oc̃s a publicis muneribus nactus

esses: aut a magistris aliquid quo doctior fieret: cōtinenter quare/
 bat. **Et** qm̄ in te uno atq; eodē oīa inesse gloriabā: quæ sibi effin/
 genda discēdaq; proponeret: adeo te semp̄ per oēm pietatis cultū
 admirabā: tanq; assidue nouū aspiceret. **Te** sequebatur in omni
 uitæ instituto: tibi adhærebat: te imitabatur. **Quo** tua præsentia:
 tuus sermo: tua admonitio se meliorē efficeret: q̄ diu eras domi:
 nusq; longius abs te aberat. **Erat** em̄ insatiabili quadā aliqd̄ semp̄
 discendi cupiditate: **Eoq;** mētis acie ferebat: ut aliquid boni quo/
 tidie supra annos: supra naturā assequerēt. **Quo** quidē sciendi stu/
 dio: qua uitæ institutiōe: qua puritate morū effectū est: ut eius ani/
 mus nullis blandicijis seduci decipi illud posset. **Et** cum in eorum
 quæ discēbat: ueluti certamē ut sit cū aequalibus socijsq; descende/
 ret: quāq; modeste & generose animi submissionis laude supera/
 bat inuidiā: eā tñ multo magis in admirationē sui uertebat: q̄ nul/
 lā cuiq; relinqueret secū cōtendendi puinciā: adeo cū cōis uirtuti/
 bus oēs supra modū antecedeat. **Vincendi** autē laude nulla effe/
 rebā: nullā ferebat præ se iactantiā: quin ingentij morūq; grauita/
 tē frontis hilaritate cōdiebat: alios blandicijis leniens: alios sibi be/
 neficijis cōcilians: alios in stuporē sui obseruantiāq; cōuertens: ob/
 tētione eminebat. **Nihil** inertis ocio sibi magis ducebat aduersum.
Noc em̄ & contabescere uim ingenij & robur corporis demoliri di/
 citabat. **Itaq;** nullū sibi uacūū tempus dabat puer egregius: quo/
 minus aliquid aut lectitaret: aut tenellis digitis iam scriberet: aut
 ageret deniq;. **Cum** em̄ a matre quandoq; increparet: ut est inge/
 niū muliebri erga filios indulgētius: ne tantā operā litteris daret:
Fieri em̄ posse: ut nimia animi cura in aduersam ualitudinē incide/
 ret: uix tandē ab eiusmodi studio tantisper dum mater aderat: ue/
 luti auulsus tanq; ab intelligendi ratione ad actionem se conuerte/
 bat. **Circuibat** uniuersam familiam: **Quid** præbitor: quid procu/
 ratores: quid negociatores: quid reliqui domestici facerēt: diligen/
 tissime disquirebat: singulos leni hortatu atq; hilari uultu monēs:
 ut suo fungerentur officio: **Sic** enim fore: ut uel se internuncio atq;
 adiutore quicqd̄ a patre uellent assequerent. **Ex** quibus unus ubi
 iocabundus subdidisset: **Cura** Valeri litteras: & hæc relinque pa/
 tri: cōtinuo excepit: **At** ego in patre: & pater in me est. **Præterea** an
 ignoratis ex litteris scientiam gigni: scientiam uero omnem refer/
 ri ad actionem: **Quid** enim profuerit cuiquā uirtutem scire: nisi
 secundū uirtutem egerit: **Quæ** illi audientes admirabantur: qua/
 si diuinum quiddam intuerentur in puero. **Frequentabāt** ut quo/
 c 4

FRANCISCI PHILELFI

tidie solent: innumerabiles prope uiri amplissimas ædes tuas alij
 tui salutandi: alij negotij sui gratia: quibus ille si forte aberas: con-
 festim fiebat obuiã alacer ac lætus. **Quid** nã uellent sciscitabatur
 accuratissime atq; permodeste: seq; omnia patri cum primũ reuer-
 tisset domũ: renunciaturũ pollicebatur. **Et** ita cuiusq; intellecta ad
 uentus causa: neminem dimittebat quẽ sibi non antea reddidisset
 singulari affectum beniuolentia: cũ alijs opera: alijs uerbo: uolun-
 tate & diligentia omnibus inseruiturum se ostenderet. **Quotiens**
 domũ redires: occurrebat ad ianuã: teq; reuerenter salutato: dex-
 terã blandius apprehensam osculabatur: & q̃ fortunatã res publi-
 ca & q̃ belle ipse haberes: quærere nunq̃ omittens: eaq; deinceps
 addebat: quã te merito in stuporem adducerent. **Erant** em̃ omnia
 prudentis senis: nō pueri uerba. **Cunq;** erat domi: quantũ fas esse
 arbitraret: abs te longius nusquã aberat: aut sedenti astant: aut
 inambulantẽ subsequēbaĩ. **Deniq;** quicquid aut ageres: aut dice-
 res obseruabat. **Tum** ipsum uultum atq; omnem corporis tui ge-
 stum conspicubaĩ acutius: sibiq; imitandũ proponebat. **Tantaq;**
 animi uoluptate in te contemplando afficiebaĩ: ut eum gestientẽ
 aspiceres. **Quod** si fortassis interdũ te cogitabundũ ut usu uenire
 solet: animaduerteret: attẽrissime tuos omnis & oculorum & cor-
 poris motus cõsiderabat tacitus. **Deinde** tum ex matre: tum e ser-
 uis quærebat: **Accidit** ne patri noui quippiã? **Quid** ita cogitabat
 secum: **Demum** pudibundus & tanq; subtimidus te adiens pete-
 bat: nunquid quod nolles: quod deus auerteret: noui aliquid acci-
 disse: q̃ obrem ita minus læticiã ostenderes in facie: **Cui** cum leni-
 ter arridens subderes: nihil mi **Valeri**: ilico exhilaratus dicebat:
Pone igitur mi pater aliquãtum difficilioris istos cogitatus tuos:
 estoq; tui similis. **Quid** em̃ tot te semper curis affligis & publicis &
 priuatis: **Serua** te ipsum q̃ diutissime & reipublicã & nobis: quo-
 rũ uita omnis manat e tua uita. **Quã** loquentẽ dum oportune &
 apte ex tuis familiaribus quidã seorsum abduxisset quã sissetq; ex
 eo: dic mihi **Valeri**: si tuis optatis omnibus faueat deus: si quod Ie-
 sus saluator noster auertat: alteri moriendũ esset: utrius obitum
 malles: tuum ne an patris? **Tum** ille totus facie uultuq; cõmotus
 cõstantissime est indubitanterq; iuratus: suã se uitam pro paterna
 uita cũ usus foret: nō ultro solũ sed libẽter etiã traditurũ semper:
 cũ diceret sua se morte: aut nihil posse aut parum incõmodi afferre
 cuiquã: paternã uero mortẽ cum patriã nō mediocre incõmodũ:
 cum uniuersã familiã nostrã maximũ detrimẽtũ ruinaq; illatu-
 ram. **Sed** quid ego plura cõmemorem: quã tanta sunt & tam mul-

Iesus

ta: ut si ea uelim referre cuncta in medium: me dies sit defecturus.
Quare ne in prolixiore oratione eo uidear tibi magis refricare ac
 ceptum uulnus: quo diligentior fuero circa diuini illius pueri cō-
 memorandas laudes: ueniam ad id: cuius causa hoc est consolādi
 munus a me susceptum. **I**n tanta ingenij atq; morum foelicitate:
 in tāta spe probitatis: in tanto futuræ gloriæ studio ut est hominū
 natura fragilis ac uarijs & pene infinitis obiecta periculis: **V**aleri-
 us ille tuus ægrotat ægrotationem primū: quantum uideri pote-
 rat: nō admodum grauem. **A**ccersuntur medici: quæritur morbi
 causa: quæ quoniam puer erat uita continentissima: alia nulla est
 uisa q̄ uæhementior susceptus labos in ludo. **N**osti em̄ **V**alerium
 tuum fuisse adeo natura bene institutum: ut nunq̄ sene in summa
 quidem inedia ac siti aut cibo ingurgitaret aut obrueret potus: sed
 & hoc dilutissimo utebatur & illo uilissimo: ita ut sapius ad panē
 obsonium nullum adderet: & obiurganti quādoq; matri: quid ita
 faceret: ille blandiens respōdebat: quia hoc o mater dulcissima de-
 lector magis. **P**ræterea crapula & ebrietas litteras non admittit.
Itaq; malo stomachum de me queri q̄ mentem. **Q**uapropter ex
 cōmuni medicorum consensu: ea omnis ægrotationis causa data
 est nimia lusioni. **N**am ad remittendum animi laborem cui **V**ale-
 rius circa litteraturæ & eloquentiæ instituendæq; uitæ studiū erat
 plurimū deditus: ut ludo se interdum exerceret permittebat. **R**es
 sane pueris omnibus natura maximæ grata. **I**taq; nō absurde qui
 primi apud græcos nomen pueri inuenerunt: id a ludendo deduxe-
 re. **L**udere em̄ apud illos dicitur παῖς ἔϊπ: pæçin: ex quo παῖς:
 pæç: hoc est puer descendit: quod ipsum nomen apud nostros etiā
 qui per litterarum mutationem quandam ab eodem uerbo acce-
 ptum cōtenderint: non inepte fortasse contendant. **L**udebat igitur
 quandoq; **V**alerius sed non tessaris quidē unq̄: nec alio ullo gene-
 re aleæ. **A**ut enim in palæstra: aut in cursu exercebatur: aut in emit-
 tendo iaculo: aut in iactu lapidis aut in pila. **D**eniq; ludum omnē
 ingenium quo uel agilius uel robustius redderet corpus: eiusmo-
 di nullum prætermittebat: & id quidem sine ulla æqualiū uel mi-
 nima offensione. **N**on modo em̄ uictor alijs insultabat: at ne uer-
 bo quidem ullo utebatur: quo se uicisse ostenderet. **Q**uinpotius
 quasi illorum causam ageret: semper aliquid excogitatum acuti-
 us efferebat: quo illis nō suo sed fortunæ uitio minus ex sententia:
 & ut par fuerat: euenisse cōtenderet: decereq; euentis consilia æque
 anteponi atq; fortunæ probitatem. **O** generosam pueri indolem:
O præclara eximia summæq; uirtutis documenta. **M**alebat puer

παῖς ἔϊπ
 παῖς

FRANCISCI PHILELFI

modestissimus extenuare laudem suā: q̄ in uero prædicādo uictis
 ægritudinem augere. **Q**uia ex re factū est: ut æqualibus omnibus
 & charissimus esset & honoratus imprimis. **I**n ualescebat ī dies: &
 in crudefcebat morbus. **N**ullæ rationes medicorū: nulla remedia
 p̄derāt. **V**is mali radicitus inharēs: assidue magis q̄ emer-
 gebat in robur. **F**ebrieat inclytus ille puer febrem magis q̄ emer-
 & ærumnosam. **E**t quo magis efferuescētis ægrotationis immani-
 tate atq; diritate affligebat corpus: eo is erat animo maiore ac ma-
 gis inuictō. **R**emedia medicorū nulla deprecabat. **Q**uicquid iussif-
 sent & alacer obibat & fortiter. **S**pei q̄ bonæ plenus: quo uitalis
 spiritus magis atterebat in dies: eo erat ui animi erectiore. **V**su cer-
 te fieri uidemus: ut qui moribus fuerit bene institutus: quo magis
 est propinquus morti: eo sit sensu mentis uiuacior. **D**eficiebat in
 illo pederētim ac sensim: ut fit: uires aīæ. **S**trenuū illud delicatūq;
 corpusculū iam languēbat. **F**rigus ac rigor pedes atq; genua occu-
 parat. **F**acies quæ omni erat niue candidior: pallore induebatur.
Rosæ genis exciderāt. **S**yderei ocelli segnius lucefcere palpebraq;
 iam demitti. **L**ingua uero qua neq; tenuius nec expeditius nec mo-
 bilius quicq; fuerat: hebetior fieri. **V**ox deniq; sonora illa & cy-
 gnea ac fere diuina obmutescere. **Q**uæ aduentantis luctuosissima
 mortis signa: cū tu eorā aspiceres: nō potuisti ita tibi moderari:
 quo minus pro paterni affectus imbecillitate & lachrymis & ge-
 mitu animi sollicitudinem ostenderes. **Q**uod ille ita ut erat ui mor-
 bi moleq; deiectus: tanq; e somno excitatus ubi animaduertit: fe-
 bribus æstuans lassusq; anhelitu: quid agis inquit **P**ater mi dul-
 cissime. **Q**uid gemis. **Q**uid ita illachrymaris. **I**ta consolaris **V**ale-
 rium tuum. **P**one quas lachrymas mi pater: pone omnē animi
 curam. **B**ene nobis sperandum est. **N**os deus nō destituet: **C**ui ta-
 men quicquid placuerit: id tranquillo atq; lato animo feramus:
 necesse est. **Q**uod si bonam ualitudinē recuperaro: nunq; patiar
 ut eā nimia ludendi exercitatione amittā: id q; tibi bona fide polli-
 ceor. **M**eminerat em̄ puer spectatissimus se plarūq; abs te admoni-
 tū: cauere sibi a nimia lusione: ne ob laborem immoderatū in ali-
 quod morbi genus incideret. **T**um ipse: **F**ide igitur mi fili fac ali-
 quod uotum christo **I**esu: **F**ac **M**ariæ uirgini: **N**am quicquid uo-
 ueris: ipse persoluam. **H**is auditis puer nobilissimus quāq; erat to-
 to corpore prostratus atq; semianimus: perinde tamen atq; colle-
 ctis in unum dispersis & profligatis uiribus: sublato ad cælum in-
 tutu: in hæc uerba suauissimum os aperuit: **D**eus omnipotēs chri-
 ste **I**esu redemptor noster: te q̄ deuotissime precor per sanctissimā

Iesus
Maria

passionē tuā: te in quā clāmentissime rex gloriā q̄ humillime obse-
 cro per impolluta Mariæ uirginis tuæ pientissimæ matris merita:
 ut hanc a me domine: qua tam uāhemēter affligor ægrotationē:
 si tibi placitū est: amoueas: meq; iucundissimo patri huic meo ma-
 tricq; dilectissimæ restituas. **At** ego tibi liberator humani generis
 quid sim pro tanto beneficio relaturus: **Nempe** ad perpetuum de-
 uotionis uenerationisq; meæ studium omnia uestimēta mea ac re-
 liquū omnē corporis ornatū dono do pauperibus. **Quæ** locutus
 mirabili cum animi affectu quasi extremo labore fessus ac lassus
 obticuit. **Hic** tu pater aliquādo exhilaratus tempestiue subdidisti:
Meum autem uotum **Valeri** mi suauissime illud est: ut ego una te-
 cum: si conualueris: utar fusca ueste: **Verum** tu serica & in annum:
 at ego lanea idq; in omnē uitam. **Addidisti** em̄ serica: ueritus quo-
 niā puer uti semper consueffet lato quodā amœnoq; cultu corpo-
 ris: ferret tristius fuscā uestem. **Sed** audi obsecro tu: ut cateri te-
 cum audiant: quid is respōderit. **Absit** inquit: absit mi pater: **Imo**
 ego induar ueste & fusca & lanea: sic em̄ decet: tu uero eleganti ut
 semper atq; senatoria: **Nā** in te nō familiæ ac tuorū solum sed rei-
 publicæ decus representat. **Dum** hæc scite serioq; loquitur: mors
 paulatim irrepens: præcordia frigore obsidet: horret iam puer: ac
 tremit: **Nā** quo magis animi magnitudine uincere nitebat fragili-
 tatē afflictī corporis: eo magis febris immanitas membra proster-
 nebat: ita ut demū diceret sublati ad cælū oculis: **Miser** ego: quis
 me liberabit de corpore mortis huius? **Q̄** diu claudar hoc sæculi
 carcerē: **Quod** ipse audiens cum transfixus doloris iaculo cœpif-
 ses durius flere: **Tūc** ille: **Quid** est mi pater ut tanto te dolore confi-
 cias: **Stat** sua cuiq; dies. **Impleui** cursum: qui mihi a domino da-
 tus est. **Non** hic uiuūt nostro arbitrio. **Peregrinamur**: q̄ diu sumus
 in uita. **Quæ** tamen uita certe non est: sed simulacrum quoddā pu-
 re innocenterq; uiuentibus uitæ illius beatæ & sempiternæ. **Itaq;**
 studendū semper est: ut q̄ properantius licet: redeamus ad cōmu-
 nem bonorū omnium patrem: qui mitis est & misericors. **Sic** em̄
 fruilicebit corona iusticiæ: sic saturari æternis gaudijs. **Suauis** em̄
 est dominus. **Volentiq;** plura loqui: iam lingua balbutiebat: **Iam**
 grauior somnus sensum opprasserat: febris in ardorem astuabat:
Iam desperatū erat de puero: **Iam** parabant quæ sunt funeris. **Cū**
 ne quid intemptatum uideret: confestim accersit **Gerardus** medi- **Gerardus** Ve
 cus **Veronēsis**: uir sane & doctus & amicus. **Nam** alij nonnulli **Ve** ronensis
 neti medici antea puerum curandum acceperant: qui quoniam de
 sperant de salute: se inde subtraxerant. **Gerardus** igitur cum ue-

Ro. vij

Virgilius

Gerardus Ve

ronensis

FRANCISCI PHILELFI

nisset: omniū primum urinā in uitrea mathula cōspicat: quā & ru-
 fam uidet & turbidam: deinde manibus apprehensis arteriolisq̃
 uitalibus contrectatis: reperit earū motiunculas p̃debilis ac raras
 & p̃ intercapedinē se mouētis. **Cōtrectat** extremos digitos pedū:
 deinde genua: demum partē uicinā cordi. **Sentit** omnia mortis ui-
 ribus intercepta. **Vocat** puerum suo nōmine: **Respondetis** nihil.
Vocat rursus altiore uoce: **Valeri** mi nihil respondes medicor̃ **Va-**
lerius ad hęc ueluti reuiuiscens cōcepit rursus leuiter respirare: & cū
 difficultate maxima prolaxas palpebras tollit. **Tum** Gerardus pu-
 pillas diligenter intutus quāsiuit a puero: an se agnosceret: ad quē
 ille & si cū difficultate spiritus: agnosco inquit: **Venisti** em̃ iam pri-
 dem ad patrē salutatum: cū se per astatem ruri soluendi animi gra-
 tia contineret. **Id** autē factum est: cū nōdū **Valerius** impleset ter-
 tium aetatis annū. **Memoriae** bonitatē medicus admiratus in tāta
 p̃aertim ui morbi: rursū minutatim quāsiuit singulas aduer-
 sã ualitudinis causas ac p̃gressus: cui ille ita deinceps prudēterq̃
 respondit: ut medicus faciem auertens a lachrymis se nequiret cō-
 tinere. **Cūq̃** postea subdidisset: nemetue mi **Valeri**: **Curabo** nim-
 te cōualescēs q̃ primum. **Conualescam** inquit ille: & breui equi-
 dem conualescam. **Nā** mihi medicus **Christus** est. **Petitq̃** ut uici-
 nã sacerdos accersaretur: **Qui** ubi uestigio affuisset rogassetq̃
 quidnam uellet: **Respōdit** puer: **Iam** hinc mihi abeundū est. **Itaq̃**
 audi: rogo: peccata mea: meq̃ si fas est: culpa omni absolue quo li-
 berior iter qd̃ sum facturus: leuiorq̃ emetiar. **Assedit** moderatis-
 simo puero sacerdos: quā is deliquisset in uita auditurus. **Quæ**
 sunt eius errata: **Vnum** id sane & maximū: quod dum post animi
 circa litteras & facundiã morumq̃ disciplinam exercitationes assi-
 duas nihil ocij sibi indulgens exercet etiam corpus ingenue: ea est
 ui morbi correptus: qua ex hoc terrestri carcere ante in caelestē pa-
 triam reuocatur: q̃ per aetatem possēt flagitij foeditatem cognosce-
 re. **Miratus** igitur sacerdos singularē integerrimi pueri bonitatē:
 quippe quē nulli reatui uideret obnoxiiū: sed simplicis cuiusdã po-
 tius atq̃ absolutæ probitatis speculū: dū eū iubet bene sperare: dū
 religionis more imposta capiti manu omni culpa libere absoluit:
Valerius innocentissimus filius ille tuus: dū cleuatis ad cælū ocu-
 lis deū orans: castissimum pectus cōiunctis digitis atq̃ labella p̃-
 cutit: seq̃ sanctissimo triumphalis crucis signaculo aduersus com-
 munis hostis insidias armat ac munit. **Post** breue suspirium ac la-
 chrymulam tā leniter emittit spiritū: ut sponte rursus ocellis ocu-
 lis obdormisse nō mortuus existimari possēt. **Et** qd̃ mirabilius est

Christus

creditu: niueus ille purpuræ mixtus color: quo pulcherrimos om-
 nis suæ ætatis pueros mirifice anteibat in uita: repente simul cum
 obitu maiore quadam gratia emerfit in faciē: Argumentū sane nō
 paruū neq; contēndū eorū mortem qui recte beneq; uixerunt:
 nō modo nō esse malum sed bonū etiā atq; expetendū. **At** ipse ta-
 men nō potes eius obitū nō dolere ferreq; permolestē: in cuius ui-
 ta magnā quādā ac certam spem & tibi & patriæ propositam esse
 existimabas: quem ex teipso genueras: in quo uiuo te etiā cum na-
 turæ cōcessissēs uicturū arbitrabare. **Sunt** ista profecto eiusmodi:
 quæ hominū animos nō cōmouere nō possint. **Videmus** opifices
 suis operibus quæ sibi ueluti genuerint: inscribere sua noīa. **Erat**
 nuper **Constantinopoli** quē barbarus hic princeps **Amyrasq; Tur-**
corum Mahometus amorati filius est demolitus: miræ magnitu-
 dinis atq; pulchritudinis equus aheneus: in cuius dextero pede an-
 teriore legebant græce expressa eminentioribus litteris huiusmo-
 di uerba: **Patrophilus** fictor fecit. **Egregius** excusor ille **Patrophi-**
lus: quoniā aliter fortasse nō poterat: per illiusmodi inscriptionem
 immortalitē sibi cōparabat in uita. **At Phidias** in eburneo **Miner-**
uæ simulacro quod eximia arte fabricatus traditur: cū lege patria
 suum nomē prohiberetur inscribere: effigiem suā in eius clypeo ita
 inclusit: ut sine totius operis demolitione diuelli non posset. **Et** gra-
 uissimi philosophi uiricq; sanctissimi quoscunq; libros ædiderint:
 proprijs ipsorum nominibus illustrare cōsuerunt. **Quod** si huius-
 modi monumenta ingenij iccirco plurimū nos delectant: quoniā
 per ea immortalitē quasi quādā memoriā nominis nostri apud
 uiuos assequimur: q; tomagis totius hoīs propagatio: quæ per fi-
 lios a nobis manat: deinceps in posteris: & chara patri cuiq; eē de-
 bet & periucunda: **Nō** em̄ corpore dumtaxat quod ipsum natura
 sua mortale est in filijs uiuimus: sed nōnullis etiā animi partibus.
Nam quācūq; est cuiq; sua mens diuino creata arbitrio: plaræq; ta-
 men sunt animi uires: quæ simul cū corpore a parentibus trāsfun-
 dunt in liberos. **At** qui fieri potest: ut uel malis moribus uel tem-
 porū calamitate uel alia maiore ui quapiā natura hominis deprau-
 uetur uiteturq;: id quod in **M. Tullij Ciceronis:** in **Qu. Fa. Maxi-**
mi alobroici: in **Aristotelis philolphi:** in **Dionysi senioris filios:** eo-
 dem quoq; modo in **Qu. hortensij:** in **P. crassi:** in **Africani fratris:**
 nepotes accidisse legimus: rarissimos tamen inuenias qui paren-
 tum maiorūq; suorum & exteriorē & interiorē: tū magna ex par-
 te si minus exercent: haud referant tamē. **Quare** cū & bonitate na-
 turæ & institutione diligentiaq; paterna eū haberes filium: qui to-

Constantino-
polis
Mahometus
Amyras Tur-
corum
Patrophilus
Phidias
Mineræ si-
mulacrum

M. Tul. cicero
Qu. Fab.
Max. alobro.
Aristoteles
Dionysius
Qu. hortēsi.
Qu. crassus.

FRANCISCI PHILELFI

tus tui erat simillimus: cum existimes fortassis ex illius obitu magnam tibi factā esse iacturam: censes te iure ac merito & eius & tua causa dolere oportere. **Verū** erige te obsecro **Iacobe Antoni Marcelle**: **Cedāt** rationi turbulentissimi atq; præcipites motus animi. **Fac** ut interior exteriori homini dominet: si teipsum audire: si tui compos esse uolueris: intelliges profecto tibi non modo nihil accidisse mali: quod **Valerius** tuus abs te abierit: sed eo te esse meliore conditione: quod certo didiceris dilectissimum filiū simul cū ægrotatione corporis liberatum omni ægrotudine animi frui nunc cælestis gloriæ gaudijs sempiternis: esseq; tui apud iudicem eum deprecatorem: qui & iustissime semper iudicat: & quæcunq; aut agimus aut dicimus: multo ante cognouit: q̄ a nobis fuerit cogitata.

Quid em̄ per immortalem deū in unius infantis obitu acriter adeo tibi dolendum esse arbitraris? **An** ignorabas: quod **Telamon Euripideus** longe ante **Anaxagoran** clagomeniū de **Aiace** responderat: filium abs te genitū esse mortalem: **Nū** omnes ea lege nati sumus: ut alij citius: alij serius: omnes tñ moriamur deniq; **Xerxes** ille maximus atq; potentissimus rex **Perfarum**: qui mōtes prostravit: mariaq; constravit: cum ex altiore loco exercitum illū dispiceret: quē ex quingētis myriadibus: ut tradit **Herodotus**: hoc est ex quinq; decies centenis hominū milibus conflarat: se a gemitu ac lachrymis continere nō potuit. **Interrogatusq;** quid ita faceret: iccirco se flere respōdit: quod post annos centum eorū nemo quos tunc uidebat: sup̄stes futurus esset. **Quam** naturæ humanæ imbecillitatem **Euripides** meditatus: ut est omni in re grauis ac diligēs ita locutus est:

Natura quæ mortalibus est rebus: tenes?

Haud uideor equidem: nam unde: at auribus accipe.

Mors omnibus debetur his: nec est aliquis

Qui cras futurū se sciat. **Quam** igitur nobis polliceamur huius uitæ foelicitatē: cuius omnia sūt incerta: omnia mutabilia: omnia plena formidinis: **Itaq;** alio spes nostra dirigenda est: alio intendē di cogitatus. **Nam** quid serius dici potest in hominū uita: cum nullus sit tantus annorum numerus: qui si cū æternitate conferat: minimā puncti particulam representet: **Nec** ea profectio uita est optima: quæ uel **Nestoris** uel **Sibyllæ** quā fabulant: uel ea potius quæ **Matusalem** annos uixerit: sed quæ honestissima fuerit probataq; apud deum: etiam si unius diei uitam quis uixerit. **Non** em̄ multitudine annorum: sed magnitudine præstantiaq; uirtutis hoīs beatitudo simul cum uita definitur. **Num** iccirco **Chrysiippū** aut alium

Telamon
Anaxagoras
Ajax
Xerxes
Myriades
Herodotus

Euripides

Nestor
Sibylla
Matusalem
Chrysiippus

quæppiã huiusmodi: uel **Platoni** uel **Aristoteli** prætulerimus: quia **Plato**
 plura in philosophia uolumina proluxiora scripserit: **An** illos poti
 us **Chryssippo** & **Chryssippi** similibus: quoniã acutiora & meliora
 ingenij doctrinæq; mouimēta posteris reliquere: **Num** propterea
 arborem laudemus: quod pluriũ sit annorum: **An** quia & pluris
 de se fructus & suauioris efferat: **Et** ne celerius q̄ par est: a similitu
 dine discedamus: ut in arborũ fructibus accidere uidemus: ut alij
 alij citius maturescant: idq; non in diuersis modo: sed in eodẽ etiã
 genere fructum: **Ita** de hominibus quoq; uenire usũ quis dubitet
 ut pro cuiusq; naturæ temperamento: alij serius alij citius uitam fi
 niant: **Si** eũ arrogãtem solemus & dissolutum existimare: qui ho
 minum legibus aduersatur: qualis ducendus sit qui succenset na
 turæ legi: quæ uiuendi tempus omnibus definit: ut id præterire ne
 mini liceat: **At** naturæ legibus irasci quid aliud est: q̄ deo aduersa
 ri: a quo natura omnis creata est: **Qui** enim ægrefert quod uoluit
 deus: is plane uidetur deum arguere iniusticiæ in eũq; irasci. **Itaq;**
 non absurde hũc ab **Eschylo** legimus repræhensum: cum dixit: **Bo**
 ni est grauisq; uiri: mali si quid patitur: nunq; deis irasci. **Quam**
 sententiam apte secutus **Euripides** ait: **Aduersa** qui bene fert: uir
 optimus mihi uidetur ac prudens. **At** mea me de **Valerio** meo: di
 cas sefellit spes. **Qui** eũ nõ doleã: q; ab eo relictus sim hæres: quẽ
 mihi fore sperabã hæredẽ: **Et** quẽ supstitẽ optabã: ei uideã me sup
 stitẽ: **Et** in quo uitæ huius oẽm collocarã iucunditatẽ: eum morte
 sublaturũ aspiciã. **Qui** ergo tam tristi: tã acerbo: tam infœlici casu
 nõ cruciet: nõ angar animi: cum illum mihi tam immature: tam in
 opinato ereptũ sentio: quo aliud nihil in uita preciosius habebã: ni
 hil amabilius: nihil charius: nihil suauius. **At** nihil debet esse inopi
 natũ sapienti. **Amisisti**: fateor: in **Valerio** magnã huiusce uitæ iucũ
 ditatẽ. magnũ solatiũ: magnũ ornãmẽtũ. **Nõ** poteras eius ingeniũ
 atq; pbitatẽ cõsiderans nõ tecũ admirari: nõ tibi plaudere: qd̄ ta
 lẽ filiũ genuisses: tã modestũ: tã uerecũdũ: tã facilẽ tam stœnuũ: tã
 benignũ. **Delectab** at te plurimũ ingenita eius prudẽtia & bonarũ
 artũ studiũ ac faciũdia singularis. **Et** eius charitatẽ atq; pietatẽ ob
 liuisci nõ potes. **Quæ** quidẽ oĩa cũ uideas tã repente una cum illo
 amissa: irrecuperabili te detrimento & maximo affectũ arbitraris.
At uelim tecũ aũ uolutes illã **Vlyxis** sententiã apud **Euripidẽ** po
 etã: **Sapiẽtis** est quæ oportet in malis sapere. **Nũ** iccirco fortassẽ te
 illudum & destitutũ putas: qd̄ antea q̄ tua ferret opinio: **Valeriũ**
 tuũ ad se deus reuocarit: **An** tibi molestũ est: qd̄ celerius tua snia
 euocatus ille ab deo ẽ: & emissus ex his corpis uiculis: ad seq; ideo

Eschylus

Euripides

Vlyxes
Euripides

FRANCISCI PHILELFI

accerfitus: ut omni cura liberaretur: omni sollicitudine. **Q**uod si in re bellica turpe existimat dicere: nō putassem: ubi inopinato in nos hostis ac repente impetum fecerit: quāto id est turpius iudicandū in huius uitæ conditione: quæ innumerabilibus periculis & calamitatibus est obiecta: cuius finis ē ille quē effugere nemo potest. **O**mnes em̄ morimur horaq; mortis incerta est. **I**taq; recte admonemur. **V**igilate & orate: quia nescitis horam neq; diem. **Q**uid in quā facere nos oportet: quibus sapiētia magister **I**esus est datus: quando idē & a gentilitatis philolophis poerisq; prædicatur. **P**ati multa necesse est ait: **N**æuius poeta mortalem mala: **S**ed eruditissimus **P**ersius longe apertius: **V**iuue memor læti fugit hora: hoc quē loquor inde est. **D**ecet nos certe ita uiuere ut semper credamus futurū ut moriamur. **A**liud nihil esse philosophorū uitam affirmat **P**lato: quē mortis cōmentationē. **E**t doctē id quidem atq; sapiēter. **N**am si ad finem omnia referenda sunt: si bene beateq; uiuēdi principium capit ab ipso fine rationem: si finis humanæ uitæ mors est: cui nulla est mortis meditatio: is sane neq; prudens nec foelix esse nullo pacto potest. **Q**ue uerba illa delectant: quibus utif apud

Matth. xxv.

Iesus

Næuius

Persius

Euripides

Theseus

Euripiden: ut mihi uidetur **Theseus.**

Atego quod a sapiente quodam dediceram.

Curas calamitates & exilia mihi.

Mortis acerbas & malorum alia genera

Versaueram animo: ne quid illorum prius

Quæ cogitarem: si quid accideret: magis

Anaxagoras

Recēs noceret. **I**didicerat **Theseus** a sapiēte quodā: hoc est ab

Anaxagora: **Euripidis** esse omnia quæ in huius uitæ mutabilitatē

possunt cadere: diligenti meditatione prouidenda: quo in omnē ca-

sum armati instructiq; simus aduersus omnes animi motus: **V**t si

cuti uigiles & periti gubernatores priusq; dent uela **Scythiam** per

Scythia
Euxinum pel-
lagus

si quis secus quē opus sit uentus incubuerit: frustra sint auxiliū de-

syderaturi: **I**ta etiam nos nō adeo rebus lætioribus efferamur: aut

defficiamur aduersis: ut uideamur obliiti quē uaria sit: quē fragilis: quē

incōstans humana conditio. **Q**uid em̄ aut nostrorum aut noster

etiam obitus nos affligat: **F**ac uitā corporis sempiternā esse: **Q**uis

adeo sit tanta dementia: qui non mori quē primū malit: ubi in eam

fit uitam peruēturus: de qua fore scriptū legimus: **V**t deleat deus

Apoc. xxi

omnē lachrymā ab hominū oculis: & ubi neq; mors amplius sit

futura: neq; luctus neq; clamor nec dolor: quē i hac uersari diutius

hominū uita: quæ plena est miserabiliū ærumnarum in tot rerum

omniū commutationibus: in tot cupiditatū tedijs : in tot fastidijs uoluptatum: Quæ hic nobis requies est: Quæ trāquillitas: Quæ non omnia plena formidinis : plena angoris : Nihil esse uidemus in hac instabilitate uitæ ita homini cōcupitū: cuius post usum satietas non sequat: ut quod maxime cōsequi studemus: id cōpotes uoti facti non abdicemus : & alia atq; alia deinceps appetamus. Nūq; nisi in morte appetitionis fax extinguitur . Itaq; nō ab re & **Dauid** & **Hieremias** & **Elias** : alijq; nōnulli uiri sancti & sapiētes: uitæ diurnitatem ingemuerūt: Ita sunt omnia uaria: ita incerta: ita infirma nusquāq; manentia . Idq; animaduertēs **Pindarus**: ut est in omni re prudens: ita locutus est.

Dauid
Hieremias
Elias
Pindarus

Spes uirum sursum simul & deorsum:

Multa lactantes celeri feruntur

Orbe uersatæ probat id: quod ore

Nemo uenturam potuit deorum

Nosse fortunam: quoniam futuri

Cæca mens nobis: hominiqu; multa

Præter optatum tulit ipse casus

Tristia : & rursus miseris subactam

Extulit rebus propere uoluptas. **¶** Quare cum in rebus humanis nulla sit certitudo: nulla stabilitas: nulla fides: nihil sapienti oportet esse inopinatum: cū usu didicerit quotidie euenire : ut lætis tristia & tristibus læta succedāt . Itaq; ad eadem te hortabor: ad quæ **Corydon** apud **Theocritum** **Battum**.

Corydon
Theocritus
Battus

Fidere amice decet: melius cras forsan habebis.

Sperandum est uiuis: non est spes ulla sepultis.

Nunc pluit : & clarus nunc **Iuppiter** æthere surgit.

Vt em̄ silentio inuoluā: uel. **P. Ventidiū**: quē a patre **Gn. pompeij** magni actum in triumpho & oculis populi **Romani** miserabiliter antea subiectum: de parthis ad postremū pulcherrime triumphātem **Roma** conspexit: uel. **G. Cornelium Scipionem** nascicā: qui a **Carthaginēsum** carcere ac uinculis nō solū omnia quæ seruitutis cōditione amiserat: postlimij iure recuperauerit: sed ad summa cōsulatus imperijq; fastigia est euectus: **Satis** unus **Iob** exēplo sit. **Iob**

P. Ventidius
G. Cornelius
Scipio nascica

Quid em̄ hic triste passus nō est: quæ acerba nō pertulit: **Ipsē** de se testimonium perhibet: **Suscitabis** inquit corpus hoc meum : in quo multa mala sum passus. **At** idē **Iob** ubi aduersa omnia & corporis & fortunæ uirtutis patientia mirifice superasset: ita sibi pro pitium benignūq; deum reddidit: ut ad huius quoq; humanæ uitæ fœlicitatē nihil requireret . **Magna** profecto uirtus est patiētia.

FRANCISCI PHILELFI

Moderate nobis in utrâq; fortunâ ferêda sunt oîa. **Nunq̄** diffidendum est rationi: nunq̄ legi naturâ aduersandû. **T**ollenda spes nostra in deum est **Iacobe Antoni Marcelle**: qui solus quid nobis rebusq; nostris aut cõducatur aut nõ cõducatur: & nouit tempus: & tempus stitue prouidet. **S**euocãdus est nobis animus atq; diiungendus ab istiusmodi cogitatibus & motibus turbulentis. **N**ã perturbatiões animorû: ut inquit **Pindarus**: sapientē etiã uirum cogūt insanire.

Pindarus

Neq; flenda tibi **Valerij** mors nec dolenda est: sed laude potius & gaudio psequenda: quẽ dignum deus iudicari caelesti domicilio.

Plato

Nunc uiget in rerû oîm cognitione earû quas ita facile cū uiueret: discebat: ut eas nõ tam discere q̄ reminisci secūdû **Platonē** quiret existimari. **P**roinde satius feceris: si dolorē pectoris tui quo inopivato percussus es recordatione illius laudû consolabere. **N**ã si eos dolemus quibus bene est: quid de nobis sumus facturû? **N**obis pfecto potius de nobis ipsis dolendû est: atq; cauendum merito: ne dum filios flãmus: eorû beatitudini inuidere iudicemur. **I**lli enim

i. Cor. ij.

ijs bonis nunc fruunt: quæ nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascenderunt. **N**os autem assidue uolutamur in cœno. **E**t eo mors nostra & durior est & tristior futura: quo diutius uiuimus. **V**erum ea nobis offertur cõsolatio: quod nõ multû abesse possit: ut quos tanto animi ardore desyderamus: corã liceat intueri: & tibi **Valerij** tuum & mihi **Olympum** meû æqualibus nobis æqualis illos. **N**am ut illi eodem & anno & mense nati cõplerãt annû octauû neuter: ita nos annû quartum & sexagesimum ingressi uterq; sumus: tu ad. xvi. **KP.** **F**ebruarias: ego uero ad octauû **KP.** **A**ugustas. **E**t immortales certe q̄tû mihi uideo augurari: futuri nõ sumus. **Q**uare inter nos & filios quos amissimus: nõ admodû lōga futura sunt diuortia: modo demus operã quod in nobis est: ut una cū illis quos tãto desyderio ardemus: esse possimus. **Q**uãuis em̄ nesciamus: quæ dies morti sit præstituta: quod tñ scriptum est: nos latere nõ debet. **O**mnis caro fœnum: & omnis gloria eius quasi flos fœni. **A**t cum sciamus pulcherrimos atq; recentis flosculos leui aura tactos languescere: paruocq; uenti flatu agitados marcescere solere: nihil esse uideo quod immaturû natura: quod intempestiuû dici debeat inter homines. **Q**uãdocũq; nos morituros iussit deus: id & maturû ducendû est & tempestiuû. **Q**uid em̄ est aliud mori: q̄ depositû reddere? **D**eposuit deus apud nos animum nullo præscripto tẽpore. **Q**uæ igit̄ iusticia nostra fuerit cū repetenti minus alacriter q̄ primûq; restitueret: **N**ũ grauius nobis ferendum est: si quod ab deo nobis datum est usui: id ei cum exigit red-

**Valerius
Olympus**

Esa. xl.

est: si quod ab deo nobis datum est usui: id ei cum exigit red-

dere: **R**eddimus enim non damus. **A**t ne mensarij quidem si sapiunt: si decoquere erubescunt: moleste ferant depositum reddere alienum. **N**um uir sapiens atq; idem gratus quē animum accepit ab deo usui ac ueluti depositi iure: repetenti domino aduersari audebit: **N**ec ille minus in culpa iudicari solet: qui doleat uel depositū uel commodatum restituisse: q̄ qui illud sit abiuratus: **N**am si des in utroq; & gratitudo desyderatur. **C**unq; omne uitium graue sit ac periculosum: tum ingratitude turpissima atq; admodum de testabilis censi debet. **H**omo enim ingratus pudore uacat. **Q**ui uero impudentiā se facit obnoxium: is omnis se flagitio facinoroseq; ascribit. **S**i primus **A**ngelus uoluisset gratitudinis meminisset: neq; in superbiam exarsisset: neq; inuidisset creatori suo: nec esumo beatitudinis gradu in extremā miseriā præcipitium corruisset. **Q**ue me delectant duo illa præcepta: quæ uocantur **D**elphica: **C**ognosce te ipsum: & **N**e quid nimis. **H**æc talia sunt: ut alterum manet ex altero: & inuicem se commutent. **M**am & qui se nouit: nihil nimis neq; cogitat nec facit. **E**t qui nihil nimis aut dicit aut uult: se ipsum nouit. **Q**ui ergo se mortalem esse cognouerit: neq; esfereret nimis rebus secundis neq; aduersis: ita humilem abiectumq; prosterneret: ut luctui semper ut eiulatus sit addictus: **H**onoratur sane luctus: ut est in fabula: lachrymis & doloribus. **I**taq; non inuitus ad eos proficiscitur: a quibus huiusmodi honoribus excipitur: ab quibus autem negligitur: ijs abstinet. **U**t omni in re demisso nos animo aduersus deum esse oportet: & quicquid ab eo sit: ad nostrā utilitatem factum existimare: **I**ta quæ uidentur aduersa & uoluntati nostræ expectationiq; infesta: & constanter ferenda sunt nobis & sapienter. **N**am ut grauer inquit **E**uripides: **N**ecessitati qui dedit terga: sapiens est ille uir: nec inscius quidem deum. **S**i enim necessario omnes morimur finisq; huius uitæ mors est: quid hæc nobis & frustra & inutiliter uel lachrymāda est uel dolenda? **A**udiamus obsecro **M**enandrum: q̄ scite hæc: ut omnia **N**ostris mederi si malis possent lachrymæ. **S**emperq; tolli flatibus quiret dolor. **L**achrymas emeremus auro: at herus negocia **N**on curat hæc: nec respicit: suam uiam **S**eu tu flæas: seu non: facient: proin quid facimus? **N**ihil dolor arborum instar hos fructus habet **L**achrymas. **N**ihil igit̄ dolendū est: roges: nihil ingemiscēdū: nihil lachrymandū omnino: ne in morte quidē charissimi filij. **A**t flæuit

Angelus primus

Delphica præcepta

Luctus

Euripides

Menander

FRANCISCI PHILELFI

Iesus **Iesus** **Laçarum**: quem reuocabat ad uiuos. **Non** fleam ipse: nō ani
Laçarus mi torquear: qui me iucundissimo mihi filio mortuū sentiam. **Re**
 spondebo equidem tibi audacter: & ex animi sentētia respōdebo:
 ut nihil dolere omnino inhumanū est: ita dolore cōfici effemina-
 tū & molle. **Nullos** in quā sentire in utraq; fortunā animi motus
 lapidis est nō hominis: quāq; etiā in lapidibus inesse motus quos-
 dam natura in fitos: nō ex magnete solū sed ex silicibus ipsis perci-
 pitur. **Verū** pati motus eos effrānatus ferri: nec ullis compescere
 rationis consilijsq; remedijs belluæ est propriū. **Si** em̄ in nobis nul-
 la prorsus inesset affectio: cum aliæ plaræq; animi uirtutes: tum
 amicitia ipsa qua nihil in hominū genere suauius esse nec necessa-
 rium magis animaduerto: beniuolētiaq; omnis e medio tollere.
Itaq; cauendū esse arbitror: ne falsa quadam decepti opinione: aut
 quod nullū est: iudicemus malū: aut quod sua natura minimū sit:
 maximū ipsi faciamus. **Qui** em̄ quod per sese aut bonū est aut bo-
 ni causa ducit in malis: hic non potest esse non demens. **Qui** uero
 & tristia & læta pro ratione apteq; tulerit: uir mihi prudētissimus
 uideat efferendusq; summis laudibus. **At** nō potes tu quidem non
 dolere quod tali uideas filio te orbatū: qđ sentias uiscera tua abs-
 te ueluti diuulsa: quod in eo sis mortuus: in quo te futurū supersti-
 tem putabas. **Homo**: argumentaris: sum nō deus. **Et** recte tu qui
Laçarus dem: præsertim cū deus etiā ipse: qui mortuū **Laçarum** ut obijcis:
 erat suscitaturus: collachrymatus est. **Velim** tamē memineris gra-
Solon uissimæ illius quā modo dicebā **Solonis** sentētia: **Ne** quid nimis.
Iesus **Nam** quod ais collachrymatū etiā **Iesum**: recte quidē narras: mo-
Laçarus do intelligas id esse ab eo factū nō minus quod **Laçarū** quē pluri-
 mū diligebat esset reuocaturus ab alterius ueræq; uitæ beatitudi-
 ne in huius quæ falso uita nominatē miseriam: qđ ut humanæ im-
 becillitatis affectum exprimeret. **At** se supra hominem gerere: hoc
 est supra uulgi cōsuetudinē: & omnia pro ratiōis regula deoq; me-
 tiri uiri est magnifici planeq; heroici. **Præterea** si uolueris meminif-
 se optime cū illo actum esse: qđ adeptus te patre suaq; uirtute om-
 nē uitæ huius foelicitatē quā dicimus: ita excefferit: ut cū ad umbra-
 to fucatoq; sæculi bono: æternā sibi gloriam & beatitudinē posses-
 surus: intelliges tibi latandum esse potius quod talem genueris:
 qđ dolendum qđ talem amiseris. **Quod** si illius nō potes absentia
 ferre: qui cælū habitat: nō tam eius uideris qđ tuā uicem collachry-
 mari. **At** istud certe non est animi uero liberalis: neq; magni: neq;
 paterni: neq; ipsius tui: qui plaris faciebas unum **Valerium** qđ ui-
 tā ipsam: qui uir magnificus es & omni uirtute illustris. **Illius** bo-

no gaudendū est inquā potius: q̄ tuo dolendum incōmodo. **A**e qui ea conditione filios nobis cōmendauit deus: ut quādo cūq̄ repeteret redderemus. **N**ū igit̄ malimus creditori succedere: q̄ suū exegerit: q̄ cōmodanti gratias agere? **Q**uin potius imitandus est nobis sac̄tissimus ille patientissimusq̄ **I**ob: atq̄ illius uerba sincere mentis affectu usurpanda: **D**ominus dedit: dñs abstulit. **S**icut domino placuit: ita factū est: sit nomen domini benedictū. **Q**uid **Iob. j.** tāto em̄ torqueamur dolere: quid diuturnis lachrymis: quos amissimus lugeamus: si quidem ad tempus est creditū: id perpetuo seruare nō possumus: **N**ihil nobiscū agit natura durius: q̄ cum elementis uniuersisq̄ mundo cōsuevit. **N**um querit̄ terra: q̄ fructus quos tanto cū labore cōcepisset: peperisset: aluisset: amiserit: cū tā s̄ape antea uomeribus scissa esset rastris: & ligonibus c̄sa: imbribus obruta: tēpestatibus fracta: nūc rigore: nunc æstu uexata: quo annua munera parturiret: cūq̄ uarijs amoenissq̄ floribus induta gestiret: mox exuta spoliataq̄ omnē ornatū lataq̄ deposuerit: **A**t ne mare quidē moleste fert: quod per anni ac tēporū uices eorūq̄ momenta nūc remissioribus: nūc uāhemētioribus uentorū flatibus inter pcellas fluctusq̄ agitatū nauibus circū quaq̄ sulcatum: & hamis ac retibus appetitū sentiat: quos genuerit auxeritq̄ tantos piscium greges prædæ omnibus rapinæq̄ expositos & preciosissimas margaritas aliaq̄ p̄ multa & gemmarū & rerum nobilissimarum genera ab se aut uī auferrī aut insidijs abducit. **N**am quid aer ipse mihi memorandus est: **L**uget ne an gemit: q̄ qui modo solis radijs illustratus albesceret & iucundus omnibus esset aspectu: mox nocturno caligat horrore: sep̄ numero etiā interdiu obscuratur: quodq̄ aues quarū & ludenti uolatu & mulcenti cōcentu gaudet: multiplici dolo uarijsq̄ artibus in summa etiā regione capiuntur: **E**t ne uidear ī singulis enarrādis curiosior: cælū etiā ipsum nō semp̄ eodē lucet aspectu: sed p̄ ortu occasuq̄ solis nūc manātibus radijs collustrat̄: nūc coruscationibus stellarū ueluti scintillis debilius fulget: q̄nq̄ etiā nusq̄ apparet. **Q**uare si oīa sunt plena mutationū: si nihil est in uniuerso mūdo liberū ab interitu: nihil ē q̄ ipsi nobis præcipuū postulem? **Q**uod si p̄ imbecillitate hūani ingenij nō potes talem filiū nō requirere: nō dolere: nō ingemiscere: cū boues etiā uideamus requirere uitulos quos amiserint: multo q̄ mugitu ac tristi testari pium naturæ affectū. **S**ed omni in re modulus seruāndus est: & nusq̄ a ratione discedendū: **V**sus corporis cū mētis affectu nobis est cōmutāndus: ut quorū aspectu atq̄ sermone curas leniebamus: eorū gaudeamus recordatione ac beatitudi-

FRANCISCI PHILELFI

ne. Ad hæc tibi cauēdū est: ne cōtinuis lachrymis eo cōtrahas grauiorē culpā: quo diuinæ uoluntati magis uideris aduersari. Solet em̄ qñq; deus uahemētius illos affligere: quos repugnātes sibi re-

Niobe
Cyrus
Tomyris
Croesus
Annibal
Gn. Pōpeius
 magnus
G. Iulius Cæsar
G. Marius
Cicero
L. Annæus
Seneca
Menander
Priamus
Homerus

bellisq; cognorit. Itaq; nō absurde poetæ fingunt Niobē ob hmōi causam filios amisisse. Quis scis præterea: si deus ipse: cui & præterita & futura oīa corā sunt: miseratus est Valeriū tuū: ob eāq; rem ad maiorē ætatē uenire phibuerit: ne quid tristius pateret? Quot em̄ & quāta quotidie accidūt in uita tristia: miserabilia: ærūnosa: quæ sola morte effugiunt. Si Cyrus ille senior qui res tam multas

tāq; præclaras gesserat: ad senectutē nō puenisset: nunq; tā crudeliter: tā ignominose: tā seruiliter p calliditatē impotētiaq; foemineā perisset. Idē de Croeso rege: de poeno Annibale: de Gn. Pōpeio magno: de G. Iulio Casare: de G. Mario: de Cicerone: de L. Annæo

seneca alijsq; p multū pōt aīaduerti. Quāto igit Valerius tuus celerius excessit e uiuis: tāto eius mors desyderabilior est censenda: qd mali nihil neq; nosset: neq; ppetrasset. Qd eius rei cōsiderās Me-

nāder idē: quē modo meminerā: ait: Quē dij amāt: mori iuuenis. Liberat pfecto mors sæpe nonnullos & maximis & acerbissimis malis: quibus ij uacāt: qui uel infantes uel pueri ex hisce uita ærū-

nis excefferunt. Si Priamo cōtigisset ea mors: quā falso immaturā dicimus: nūq; hæc tā stabiliter apud Homerū quereret. Ingredere o fili murum: quo troas & omnis

Troiadas serues: nomen neq; clarius hosti Pellidæ efficias: tua nec tibi fata ministres Ante diem: misericq; patris miserere: superstes

Quem facis elatum: senij quē limine sæua Sorte deum genitor: perdet mala plura tuentem. Funera natorū: natas hostiliter actas

Stuprataq; nurus infantum strage sub alta Membra inflicta solo: nā me mucrone supramum Postq; aliquis uita spoliarit: ricibus atræ

Ante fores catulæ pergunt laniare iacentem. At quādo canumq; caput canāq; molossæ Dedecorent barbam gradæui in cæde natantis: Hoc miseris fuerit longe miserabile cunctis.

Talia uoce senex querit: multūq; capillum Vertice uellebat: sibi quod minus audiat Hector. Quā quidē Homeri sniam Virgilius familiaris noster aptissime fecutus: uel potius executus inquit.

Hector
Virgilius

Hæc finis Priami fatorū: hic exitus illum Sorte tulit troiam incensam & plapsa uidentem:

Pergama tot quondā populis terrisq; superbum.

Regnatorem asiæ: iacet ingens littore truncus

Auulsumq; humeris caput & sine nomine corpus.

Ex quo possumus itelligere nō obscure: q̄ piculosū: q̄ formidabile sit diutius eē i uita. **Q**uid em̄ aut nostris aut nobis ipsiis lōgiorē uita optamus tāq; nescij: quo diuturnior fuerit uita nostra: eo mortē fore p̄ctōrū mole grauiorē. **D**ies annoꝝ uitæ meæ quos habeo. c. & .xxx. inqt **I**acob: minimi & mali. **V**nde ap̄tus: **M**ihi uiuere christus est: & mori lucrū. **R**ecteq; addidit: **D**issolui em̄ & eē cū christo multo melius. **Q**uid igit̄ tāta sit nobis uiuēdi cupiditas: cū nō sum⁹ ignari multitudinē annoꝝ uitioꝝ multitudinē cumulari: **Q**uid si qd̄ ē boni: qd̄ de se queat hæc uita mortaliū polliceri: id nō in animi & corporis cōiūctiōe ac uinculis sed i uirtute ipsa: quā animi rōne adipiscimur: & i bonis ē morib⁹ positū: **I**taq; ut uirtute qd̄ malū ē suū: cauet hæc uita mortalis: ita qd̄ bonū ē morte cōseq̄t̄. **Q**uare q̄ sibi: hoc ē secūdū animi uirtutē deoq; uixerūt: q̄cūq; tpe moriāt̄ & tēpestiue moriūt̄ & bñ: eorūq; mortē nō eiulatu sed laude: nō luctu sed celebri memoria: non lachrymis & dolore sed gratiarū ad deū actiōe & animi trāquillitate p̄sequi debemus: qd̄ his piculis sæculi liberati celestibus illis sempiternisq; bonis potiti sūt: q̄bus solis uera hoīm definiē beatitudo. **C**ū tuus igit̄ **V**alerius ita egerit annos suos: ut nullā ne minimā qd̄ se ferit corporis cōtagionē: sed potius eēt & puritatē & bonitatis exēplū: nō tā tibi lugēdū ē: qd̄ tali careas filio: q̄ imortales agēdæ gratiæ **C**hristo **I**esu qd̄ illius te patrē facere sit dignat⁹: quo etiā aliqñ patrono uti apud se possis. **Q**uid em̄ tm̄ lachrymarū effundis: **Q**uid adeo gemis: **Q**uid diutius doles: **A**n ignoras qd̄ totiens diximus fragilē nostrā & caducā eē naturā cōditionēq; corporis nobis datā esse cōem cū pecoribus & iumētis: **Q**uā ē huius uitæ suauitas: **Q**uæ cōmoda: uel quæ potius nō incōmoda: nō tristia: nō plena malorū oīa: **S**cio me eo tibi dolorē facere lōgiorē: q̄ i dicēdo sū lōgior. **V**erū cū uideo tui te **V**alerij: quē tāto desyderas opere ueluti sagittis assidue uulnerari: & eo qd̄ ai uulnere qd̄ dolore te cōficit: institui non antea finē dicēdi facere: q̄ ita te tibi restituerō: ut me mihi in luctu meo restitutū sentio. **N**ō possū inq; a dolore: nō possū a gemitu: nō possum a lachrymis cōtinere me: ut quē sup̄stitē atq; hæredē mihi fore opiābar: eū efferrī & sepeliri uiderim. **O** imit̄ atq; iniq; mors: quæ filios piētissimos ab idulgētissimis parētib⁹ distrahis: ut q̄s imortalē eē oporteret: i ipso uitæ limie opprimas. **O** malorū oīm malū atrocissimū: tērimū: pessimū. **E**odē uideo nos reuolui **I**acobe **A**ntoni marcelle. **F**rustra me uideo præcepta eloquētiæ didicisse: q̄ eo tibi

Iacob
Apostolus
Christus

Christus Ie
sus

FRANCISCI PHILELFI

- quod cupio: quodq; in te est: minus persuadeo: quo sum in suadēdo cupiosior. Num tibi soli mortuus est filius? An ignoras: quæ in mūdo sunt: & mutabilia esse oīa & mortalia: Num putas singulibus statibusq; tuis rediturū ad te Valerīū: Vis ne tibi licere: quod sibi deus ipse nō patit: deus: ut Agathō inquit: infecta facere quæ facta sunt: tamen si deo nihil est neq; præteritū neq; futurū: cui oīa sūt præsentia. Audi obsecro: quibus uerbis Dity's cōsolat Danaen.
- Agathon** Dytis
Dytis Danae
Danae Esse inferis curæ gemitus putas tuos?
 Suspirijsq; tuis tibi reditum ire filium?
 Quiesce: moneo: proximorū si mala
 Respexeris: feras facilius considerans
 In uincla quot laxant homines: quot patres
 Orbi senescunt: quicq; regnantes opibus
 E maximis lapsi nihil sunt: hæc tuo
 Versanda sunt animo. ¶ Cōsiderandæ sunt inquā tibi aliorū calamitates & ærumnæ. Et quod monebat Socrates: incōmodū tuū cū aliorū aduersis rebus cōferendū. Quod si feceris: inuenies pfecto longe tibi meliorē esse fortunā q̄ alijs multis qui habent fortunatissimi. Laudat a nōnullis Antimachus poeta: & id quidē nō iniuria: q̄ cū ex obitu Lydæ uxoris: quā unice amabat: dolorē intolerabilē cōtraxisset: scripsit grauē elegātēq; elegiā noīe Lydam: quā p enūerationē illustriū mulierū quæ extremis cladibus sūt cōfectæ: seipsum cōsolatus ē. Et. **M. Tul. Cicero**: cū filia mortē æquo aīo ferre nō possēt: grauissimā ipse quoq; ea de re consolationē sibi lucubrauit: ubi cū. **Qu. Maximi illius** & **M. Catonis**: tū aliorū pe ne innumerabiliū & græcorū & Romanorū patientiā atq; cōstātiā in mediū referens: se sibi sua in causa patronū cōstituit: grauissimis exemplis rōnibusq; ostēdens: dolorem oēm qui ex alicuius morte suscipiā: & muliebrē esse & uanū: cū nihil sit malū iudicādū: quod fit natura. Et cū oīa nobis dederit deus: nec sit quicq; profus qd̄ tanq; iure peculij nostrū dicere possimus: quid est qd̄ uel amissum uel redditū tāto ægritudinis cruciatu nos torqueat? Prudenter igitur & q̄uerissime in hęc sententiā Simonides poeta locutus est.
- Simonides** Homines parū possunt inania studia.
 Breuiq; tempore labor ad laborem etiā.
 Quod est inuitabile: imminet omnibus
 Mors sæua: cuius & boni & mali parem
 Partē recipiūt. ¶ Nec minus apte Euripides.
Euripides Non solum enim pecunias minime proprias
 Homines habent: sed profus humanū nihil
 In omnibus itaq; dicere par est: ea gerimus.

Quæ sunt hominibus a deis: hæc cum uolunt
 Rursum auferunt. ¶ Cū igit̃ nihil nobis sit p̃priū: sed quicquid habemus: id deus nobis usui dedit: quid tam moleste tamque iniq̃ ferimus alienū reddere & restituere mutuati. Nullis hic merit̃: nulli uirtuti parciē. Alia est dei: alia hoīm rō. Diuinæ retributiōes multo nostris meritis sunt maiores. Verū eæ dei iudicio nō nostro æstimandæ sūt. Dauid rex & sc̃t̃s & sapiēs filijs antea duobus amissis: altero incesto: altero parricida: q̃s etiā mortuos flauit ut improbos: amisit deinde tertiū eūq̃ paruulū: quē habebat charissimū: hūc q̃ diu sperarat seruari posse: nec destitit lachrymari & diuinū auxiliū orationibus assiduīs implorare: & ieiunijs uti & in cilitio iacere: cæteraq̃ oīa facere: quibus dñs p̃pitiū reddere. Vbi uero ad se puerū euocauit deus: simul cū luctu lachrymis positus & surrexit de terra cōtinuo ac lauit: & regio more unctus atq̃ indutus deū adorauit eiq̃ gratias agēs refectus est cibo. Suis aut̃ rē mirātibus: rōdit se recte uiuo infante iuiunasse plorasseq̃: qm̃ arbitrareē uitæ dñm misereri posse: nec dubitandū eū qui posset mortuos suscitare: uitā etiā seruare posse: Iam uero obita morte quid ieiunaret: Nō em̃ si bī licere mortuū reducere exanimūq̃ reuocare. Ego: inq̃t: ibo ad eū: ipse autē nō reuertē ad me. Et grauius q̃ dē ille & demisse qui neq̃ de diuino iudicio auderet queri: aut lachrymas funderē: præsertim cū sciret puero meli⁹ eē cōsultū: & desyderiū suū spe alterius uitæ cōsolare. Quid em̃ exēpla gentiliū ī mediū p̃ferā: aut Horatij puluilli: aut Dionis Syracusani: aut Antigonis regis: aut Demosthenis oratoris: aut Periclis olympi: aut Xenophontis socratici: aut. Qu. Martij regis: aut eoz̃ quos mō noīarā: Telamōis: Anaxagoræ. Qu. Maxi. L. Pauli hæmilij. M. Catonis: Ciceronis: aliorū q̃ hm̃ōi: qui filioz̃ obitū & forti tulerunt & inuictō aīo: Satis tibi unus Dauid exēplo sit. Hūc nobis p̃ponam⁹: hūc imitemur. Quid frustra collachrymemur: quos recupare nō possumus: & q̃bus uita nō erepta ē sed cōmutata: At nō potes nō desyderare: quē ex te genueras: quē magis amabas q̃ teipsū. Sed uir sapiēs nihil unq̃ desyderet: qd̃ sibi cōtingere posse desperet. Et ut frustra qd̃ habuimus desyderamus: ita frustra qd̃ amissum est lugemus. Itaq̃ parcēdū ē lachrymis: cōprimēdus gemitus: agridudo animi leniēda: ne quē pietas flātū excitat: diffidētia ascribat. Nō em̃ mortuus est Valerius: sed uita trāsegit cōditionē: ut q̃ mortalis erat: factus sit imortalis. Ille nūc simul cū angelis: quorū simillimus creatus ē & gratia & pulchritudine & splendore: faciē dei uidet: uultuq̃ reuelato sempiternā dñi gloriā ineffabilēq̃ beatitudinē lætus contēplā & gaudēs. Nūc sp̃sicue cernit: q̃ certo sperarat cū esset in uita: sibi

fj. Regl. xij.

Horatius pul
 uillus
 Dion Syracu
 sanus
 Antigonus
 Demosthenes
 Pericles
 Xenophon
 Qu. Martius
 rex
 Telamon
 Anaxagoras
 Qu. Maxi.
 Paulus hamil
 lius
 M. Cato
 Cicero

FRANCISCI PHILELFI

Septem ordi- nes beatorū

gl'ia apud hūani generis redēptorē repositā esse mercedē: suūq; sibi
 seruatū ab angelis habitaculū. **Nūc** p̄nti corāq; aspiciere ei licet or-
 dines illos vij. qbus beatorū animi p̄isatiabilē l'eticiā p̄frūit. **Nā**
 & eos cernit: q supata carne & domita: nullis sūt ei? illecebris deli-
 niti: & itē eos qbus p̄ assiduitate & inocētia illud ē preciiū datū: ut
 erroribus cūctis p̄turbatiōibusq; p̄stratis: ob quāz rez; memoriā
 flagitiosoz; ai p̄ curāz; astus sollicitudinūq; ardores torquē pen-
 niter icessantq; cruciāt: trāqlla ipsi potiant securitate. **Eos** deinde
 uidet: q ob legē seruata eo dei testionio itelligūt se munitos: ut ob
 ea quā gesserūt i uita: neq; iudiciū se oporteat neq; iudicij euētū for-
 midare. **Tū** illos cōtēplāt: q & requiē suā itelligere: & quā sibi futu-
 ra sit gl'ia uidere iā incipiūt: eoq; se leniētes solatio angelorūq; p̄a-
 sidijs stipati: suis in habitaculū mira cū tranquillitate reqesūt. **Dein-**
 cept eos intuet: q qm̄ ex hui? corporei corruptibilisq; carcerē tene-
 brif ac uinculū i lucē libertatēq; uenerūt: & affluētissimā exultatōis
 suauitatē habēt: & repromissam sibi h'reditatē possidēt. **Post** hos
 aut ij uisui offerunt: qbus qd' scriptū ē: demōstrabiē: quia uultus
 eoz; sicut sol incipiat refulgere: & stellarū luminibus cōpari. **Demū**
 uero i eos figit intuitū: q sūma cū fiducia exultāt: certoq; cōfidūt &
 intrepide gaudētes accelerāt eius uidere uultū: cui p̄ assiduā serui-
 tutē obsequētis se p̄stiterūt: & a q̄ p̄ inocētis memoriā cōsciētiaz
 itelligūt gl'iosā & sempiternā minimi laboris sui se mercedē cōsecu-
 turos. **Nūc** firmo fixoq; obtutu **Valerius** tuus aspicit: aspicit atq;
 admirat splēdorē imēsū & coruscā te illius uibrātis luminis: q̄ dei
 facies oēs illustrat & icōprahēsibili fulgore q̄dā irradiat. **Nūc** ille
 reuelata facie totū robustus aspicit ac uidet: quē hic ex pte cogno-
 scebat: ut puulus & ueluti p̄ speculū i anigmate: **Quid** ergo dole-
 mus illū regnare cū christo: q̄ pbreui curriculo uitā lōgā bñ agen-
 do uixit atatē? **An** ignoram? christi morte oēm mortuā eē mortē?
Itaq; uiuit filius tuus: q obdormiuit i christo: qui etiā ipse dixit in
 euāgelio: **Nō** ē mortua filia tua: sed dormit. **Et** **Laçarus** a sōno nō
 a morte: quā ppe diē erat pitura suscitatus ē. **Nō** de filijs inq; no-
 bis dolēdū est: q bñ habēt: & pbeate: sed de nobis ipsis: q quotidie
 obijcimur p̄turbationū uulneribus: & a qbus de uerbo etiā ocio-
 so rō exigēt. **Securus** nūc **Valerius** uiuit tēptationū oīm: iam nul-
 lis pōt flagitijs sordidari: q̄rū uulnera simul cū morte p̄strauit ac
 uicit. **Ille** nūc uictor ac triūphās nō eqs **Camilli** aut **Scipionū**: sed
 pijs uirtutū opibus: sed cōtinuis illis ac scētis orationibus qbus mi-
 tē sibi dñm ppitiūq; reddiderat: decorā illā atq; māsuētā faciē suā:
 & splēdidos oculos uerecū dūq; uultū i te cōuertēs cū & dolēt misē-
 reē & laborātū assistit: tū ut bono aīo sis: hortat: qm̄ tibi iā sedē pa-

Aenigma

Laçarus

Camillus Scipiones

ret: qua secū omni animi angore curaq; solut⁹: æternis i gaudijs sis
 māsurus. Quid em̄ mortē accusemus: sine q̄ ad tātū foelicitatis bo-
 nū puenire nō dat^r. An potius cū i ea tm̄ sit boni: repræsētāda no-
 bis est: cū adhuc sumus in corpe: quid semp iacemus humi pstra-
 ti: Surgamus aliqñ ex hoc terrestri cœno: **Abducamus aīam a sen-
 suū tenebris. Mētis lumina tollamus ad calū. Surgite eam⁹ hinc:**
 præcepit dñs. **Euolemus ad Iesū: exuti terrenis cūctis p̄motionib⁹** Iesus
 ac p̄nis pietatē induti. **Volētibus bñfacere nihil est difficile. Adest**
 deus implorātibus se: **Orātē exaudit: Inuocātibus præsto ē. Quid**
 affligimur quotidie inanibus desyderijs: quid capi patimur illece-
 brarū laqueis: quid ultro fallimur uisco libidinū: **Quid sciētes ui-**
 dentesq; dolosis uoluptatū insidijs irratimur: **Efficiamus a nobis**
 tādē: efficiamus inanis cogitatus. **Fallacis opinidēs lōgius ferri qd**
 sinimus: **An ignoramus q̄ magis nobis blādīt mūdus: eo maiorē**
 de nobis uictoriā hostē illū imānē atq; formidabilē sperare: **Quæ**
 res multā fluūt ad uotū: sine aliq̄ demū ingēri malo finiri nō pñt.
 Itaq; laudat rex **Philippus** **Alexādri pater: cui cū sub eodē tēpore**
 tres grati & fortunati nūc ijs essent allati: & qd̄ equestri quadrigay:
 cursu **Olympia** uicisset: & qd̄ ab eius duce **Parmenione** eēnt **Dar-**
 danij pugna superati: & qd̄ uxor **Olympias** ei filiū peperisset: cōti-
 nuo sublatis in calū manibus: **O fortuna** inquit paruo me malo
 aliquo p tot tātisq; bonis afficito. **Verebat̄ em̄ uir prudētissimus:**
 ne qd̄ accidere saepe solet: post tot res lætas magnū aliq; infortu-
 niū sequerēt: sicuti certe demū secutū est. **Nā quā Attalū** perpetra-
 ti flagitij poenā dare neglexit iniuste: iustissime ipse luit. **Scimus em̄**
Philippū ab adolescente **Pausania** interemptū. **Theramenes** autē
 uir grauissimus ubi ædes in quibus una cum alijs familiaribus q̄
 plurimis cœnabat: funditus corruissent: cæterisq; obrutis atq; op-
 præssis omnibus: solus ipse seruatus esset: ob idq; perinde ac foelix
 a cunctis extollerēt: alta uoce exclamauit inquiring: **O fortuna** ad
 quid igitur me referuas: **Nec se suus sefellit metus. Nam nō mul-**
 to post tempore triginta tyrannorū iussu ueneno intrepide abdu-
 cto perijt in carcere: quē acerbitatis casum eo patientius tulit: quo
 niā se antea in omnē aduentū accinxerat. **Itaq; ubi mortiferū ue-**
 nenū illud auidiētus ac tanq; sitibūdus hausisset: arridens deinde
 atq; iocabūdus: eiecitū qd̄ reliquū erat: e poculo hoc inq; pulchro
Critias ppino. **Neq; illi** quē in se fuerat iniustissimū expertus: fal-
 so mortē est ominatus. **Critias em̄ nō multo post eorundem iussu**
 tyrannorum morte mulcatus est. **Et ita quod ei mortis poculum**
Theramenes modo præbiberat: idem deinceps ipse non minore
 appotus mensura absorbit. **Istiusmodi uero humanarum rerum**

Philippus
Alexander
Olympia
Parmenio
Dardanij
Olympias
Attalus
Pausanias
Theramenes

Critias

Theramenes

FRANCISCI PHILELFI

Paulus hamilius

Perseus

Horoscopus

Valerius
M. cccc. liij.
Olympus
Mars
Mercurius
Saturnus
Iupiter
Quadratura

mutabilitatē atq; incōstātiā cogitās **Paulus hamilius** sibiq; sanctius nihil ducēs patriæ charitate: cū ob uictū **Perseū** macedoniæ regē in maximo atq; clarissimo fœlicitatis suæ puētū metueret ne quid mali reipublicæ imineret: deos precatus est ut siq; aduersi in populū **Romanū** molirēt: id omne ī domū suā cōuerterēt. **Quare** cū ex q̄ttuor filijs quos & bonitate formæ & splēdore indolis habebat egregios: duos antea adoptiōis iure in **Corneliā Fabiāq;** familiā trāstulisset: reliquos duos q̄ domi erāt: alterū annos q̄ttuor decim natū: quanto ante triūphū die: alterū uero q̄ annū duodecimū agēs in triūphali curru cōspectus fuerat: quāto itē post triūphū die amisit. **Cunq;** pcedētē sibi obuiā pp̄m uideret: q̄ & eius uicē misere doleret colligeretq;: **Paulus** eadē oris uultusq; grauitate q̄ uti cōsueuerat semp;: **Nūc** ait patriæ sum eq̄dē metu atq; periculo liberatus: qm̄ successuū meorū inuidiā quā ī familiā meā fortuna euomuit: p̄ oībus tulerim. **Contigit** em̄ mihi qd̄ optabā: ut uos meū casum potius lugeatis: q̄ ego uestrū ingemiscam. **Nū** tibi uideat talis tātusq; uir aut doluisse aut fudisse lachrymas: qd̄ uel in opinato sibi quicq; tristius accidisse: uel immature in tāta rerū latētia pueros duos quos reliquos habebat: intra dies tā paucos diē obisse diceret: **Vt** est em̄ prudentis & magni uiri: oīa quæ accidere possunt in uita: longe antea meditari seq; in oēm casum cōponere: ita nihil ducere immaturū qd̄ uel natura facit uel rō aliqua tēpesti uū. **Nā** qd̄ difficillimū scitu est: si quis diligēter obseruaret atq; perspiceret: horoscopium syderūq; eorū influxus: quæ nascēti **Valerio** illuxerūt: intelligeres p̄fecto nihil mirabile accidisse qd̄ minus is diu uixerit. **Vixit** em̄ quātū ei fuerat natura definitum. **Id** autē quo nā habeat mō ita ostendimus: **Valerius** tuus natus est eodē & anno & mense quo meū **Olympū** superius natū meminerā: **Iteq;** hic ad tertiū idus apriles pauloante solis ortū: **At** **Valerius** post solis ortū circiter horā secūdā ad octauū **KP. Maias**. **Volūt** autē astrologi: q̄ istiusmodi tpe natus sit: eius uitā diuturnā esse non posse: idq; tū ex **Marte**: q̄ teneret secūdā domū: tū ex **Mercurio** q̄ a **Saturno** offensus domui præesset: cum **Mars** etiā ipse **Iouē**: q̄ fortunæ partī dominaret: in sua quadratura offenderet. **Huic** em̄ secūdæ domui ipsiq; **Mercurio** sub quo **Valerius** dicit natus: uis quædā intrinsecus atq; extrinsecus data est: sine qua uita esse nō pōt. **Quod** si ab ea secunda domo **Mercurioq;** qui domui dominatur: uis qua alimur inest in nobis: nō uideri debet absurdū si ex offensione & dolore & dñi antea quis moriat q̄ p̄fectū rōnis usum attigerit. **Nec** mihi quisq; obijciat uolūtātē diuinā primā esse causam & sphaerā tū & motionū nihilq; fieri: quod nō de interiore intelligibiliq; au

la summi imperatoris egrediat: cuius quidem uoluntas causa prima sit & bonæ & aduersæ ualitudinis uitæq; ac mortis: tū etiam præmiorū poenarūq; eodēq; modo & collati cuiusq; beneficij & relata gratiæ: eādēq; dei uoluntatē solā esse: unde omnia quæcunq; sunt: traxere ortū: cū ipsa æterna sit ortūq; nullum habuerit. **Qua** si mens diuina & cælū ipsum & uniuersum mundū minus creauerit eamq; naturā & potestatem infuderit: ut omnia certa ratione atq; ordine progressus faciant suos: & oriendo & occidēdo per uarias diuersasq; & causas & effectus nunc serius nunc citius: & tempestiue tamē omnia. **Quis** em̄ sane mentis ignorat omnia p̄ diuino arbitrio ac nutu & creata esse & cōstituta: nihilq; cuiq; uel accidere uel cōtingere quod aut dono eius aut permissione non fiat: **Id** autē ita esse ne **Homerus** quidē ignorauit. **Apud** illū em̄ **Achilles** **Priamū** interempti **Hectoris** corpus suppliciter flābiliterq; rogātem: hisce uerbis cōsolat: **Ah** miserāde senex: mala quæ tibi plurima pectus **Obsedere** tuum: nauis ut solus achiuas **Veneris**: atq; oculis huius te ostēdere corā **Pertuleris**: qui tot natis & talibus orbū **Te** modo reddiderim: mens est tibi ferrea prorsus. **Est** nunc animo quibus angere: pelle dolores: **Hocq;** sed ē solio: gemitus nil p̄fuit ullus. **Ut** statuerē dei: miseris mortalibus ægra **Vita** datur: nullis tanguē numina curis. **Dolia** nāq; iacent in limine bina tonantis: **Diuisim** quæ dona boni tenere maliq;: **Iuppiter** hæc miscens tribuit quādōq; maligno: **Et** quādōq; probō: uerū cui tristia dira **Sorte** dedit: cunctis temnēdū reddit & unū. **Quē** dolor in terrā stimulis agit acer amaris: **Quēq;** dei atq; homines nullo dignātur honore. **Quod** si bonorū malorūq; nostrorum uel naturæ ordo uel dei uoluntas est in causa: qui quicquid facit & recte facit & utiliter nobis: nihil est qđ ullus nobis casus acerbus uideri debeat. **Nam** is nouit solus: quid nobis aut cōducat: aut nō conducat. **Itaq;** monebat **Socrates**: aliud nihil a dijs immortalibus petendū esse: qđ ut bona tribuerent: qm̄ ijdē scirēt quid cuiq; expediret. **Sed** qm̄ iam satis mihi uideor ostendisse neq; nostra causa lugēdū esse: quod neq; liberalis sit neq; paterni neq; magni neq; amantis animi: nec etiā filiorū certe causa: qđ eos scilicet putemus uitæ suauitatem ac fructū obitu amisisse: cū hic nō modo nulla sit suauitas: sed incōmodorū atq; acerbitatū plena uideamus omnia. **Siquæ** reliquæ sunt: quærāē tāti mœroris causæ: **Eas** inuenio tris posse afferi: quod aut existimemus cū corporibus simul animos interire: aut mortē sine maximo intolerabiliq; dolore accidere nemini: aut p̄pter futura ī inferno supplicia. **Quid** si has causas quoq; nō mi-

Homerus
Achilles
Priamus
Hector

Socrates

Alia quot
sint lugendi
causa

FRANCISCI PHILELFI

nore tu uictoriaq; infringam atq; prosternā : q̄ de duabus illis superioribus factum uides: **C**essabisne tandem a luctu? **R**edibis ad te ipsum: **I**ntelliges tibi mali nihil in **V**alerio accidisse: **N**am futura illa supplicia quibus tandem horrenda sunt: bonis ne an flagitiosis? **N**on ignoramus id: quicquid est mali quo quidē aliud nullum neq; formidabilius esse potest neq; arūnosius neq; maius: illud hominū culpæ perpetratisq; in uita sceleribus: nō morti ipsi: quæ malorū omniū finis est: dari oportere: **Q**uinimo p̄pterea esse morti maiorē gratiā habendā: quod culpam nō patiat̄ annorū ac cessione fieri grauiorē: **P**ræterea quæ illi supplicia debent: qui non modo nulli se flagitio unq; fecit obnoxium: sed ita probitati studebat assidue: ut in eo absolutissima quædā uirtus nō minus natura diuinoq; afflatu: ut de **N**ympholeptis **T**heoleptisq; fabulatur: q̄ disciplina inesse exercitationeq; uideret: **A**deo em̄ egregius ille puer erat in omnē uitæ partem pulcherrime institutus: tātaq; ingenij ad omnē bonitatis præstantiā acrimonia & splendore: ut uis quædā supra hominē in eū diuinitus uideret̄ infusa. **Q**uid em̄ ad natalem: quid ad **H**oroscopū reuertamur: **N**ō em̄ dicam ea ratiōe **V**aleriū tuū ingenio fuisse & acri & graui & facili & excello appetentisimoq; discendi: quod natus sit ascendente prima geminorū facie: quo tempore **M**ercurius esset in ariete: qui & a **M**arte feruorem & temperamentū a **S**aturno acciperet. **Q**uāq; hæc omnia ut cætera quæq; ab deo sint: tamen quia minus nota sunt omnibus: nō contendā cū indoctis & pertinacibus: **S**ed illud affirmare non dubitabo nō potuisse **V**alerium ea & loqui & agere: nisi aliquid supra hominis ingenii diuinūq; habuisset. **Q**uo factū est: ut diuino quoq; beneficio uix pueritiā ingressus: huius sit uitæ periculis liberatus: ne si diuturnior hic fuisset: sordibus peccatorū inquinaret̄. **P**erdifficile em̄ est eum demū a scabie nō corripī: qui diutius uitæ consuetudine scabiosorum. **Q**uod si eos immania quædā manēt atrocissimæq; supplicia qui uixerunt flagitiose: quæ illi præmia non sunt p̄posita qui se totos uirtutū deoq; dederunt: **Q**ui uero opinantur non fieri mortem sine grauissimo sensu doloris: ij maximo in errore uersant̄. **N**on em̄ mihi crede: ipsa mors cuiq; grauis est: sed mortis metus: qui omnis tollit̄ cū mors aduenit. **H**inc illud est grauissimi **D**iogenis dictū: qui interrogatus: an mors esset mala: quomō inquit mala: quā præsentē nō sentimus? **A**tq; metus ille uiuenti homini grauis est: cuius deprauata opinio malorū esse arbitrat̄ quod bonū sit. **N**ā nullū esse dolorē in morte: ratiōe haud difficili assequamur: si quō illa fiat: nolimus ignorare. **E**adē enim

Nympholepti
Theolepti

Horoscopus

Gemini
Mercurius
Aries
Mars
Saturnus

Diogenes

Quomodo sit
sonus & mors

mors uia nos corripit: q̄ somnus inuadit. **Nā** ut docet **Alcmæon**: **Alcmæon**
 sanguinis recessu i finitimas uenas fit somnus: qui si diffundat: ex
 perfectione inducit: **At** si omnino sanguis recesserit: continuo mors
 consequitur. **Si** recedete igitur in uenas sanguine rapimur in somnum ne sen
 tientes quidem: quid miremur si sanguine in locos suos non redeun
 te: quasi perpetuo somno occupati morimur: **Vt** enim morte in om
 ne tempus sensum amittimus: ita somno consopiti sentimus ad tempus
 nihil. **Itaque** non indocte inquit **Aristoteles**: somni stupore uolens ostē
 dere: in dimidio uitæ felices nihil praestare miseris hominibus: dimi
 dium enim uitæ pro somno posuit. **Et** mortem nonnulli philosophi sempiternū
 esse somnum definierunt: ob id tamen illi errantes quod somnus ille
 non est adeo sempiternus: ut finem nullum sit habiturus inquit. **Resurgēt**
 enim homines: idque non solum nostra hoc est christiana: sed gentiliū etiā phi
 losophorum sententia: eorumque perfarum. **Futurum** enim perfarum affirmant: ut
 reuiuiscant homines sintque immortales. **Quod** si somnus sit secundum
Diogenem **Apolloniatis**: qui ait: ubi omnino sanguis diffusus uenas
 implet: & cum aera qui in uenis continetur ad pectus impulerit atque
 in subiectam alium: somnum fieri ac thoraca quem uocant: reddi calidiorē:
 quod si tota uis aëria uenis defecerit: mortem effici: quid plus in mor
 te molestia sit quam in somno: **Sin** autem **Platonem** malimus sequi: som
 nus sit remissione spiritus sensitui elati ad principium: quo in loco princi
 patus ponitur. **Cum** uero sensitiuus spiritus omnino remittitur atque relaxatur: tunc
 mortem effici **Platoni** placet. **Quod** si ita esse concedimus: non minore
 esse gratiam morti habendam quam somno mihi uideor intelligere. **Hic**
 enim ad breue tempus curarum mole nos leuat: ac mors perpetuo liberat.
At qui recte quidem **Homerus** somnum qui profundissimus sit: aneu
 uocat & eundem mortem fratrem: **Mortem**que ac somnum ob eam quam inter sese
 & generationem & similitudinem habent: geminos dicit. **Itaque** **Dioge**
nes ille cynopeus: qui cognomine dicitur est cyon: cum uahemētissime
 agrotans laxaretur in somnum: & excitatus a medico interrogaret mole
 stius ne quicquam pateret: respondisse traditur: nihil: **Verum** frater sororem an
 ticipat: hoc est somnum mortem. **At** **Paulus** apostolus: ut spiritus sancti plenus
 ita nullus elegantior doctrinae iops: cum considerasset mortem quam noia
 lus mus: id est separationem animi a corpore: aliud nihil esse quam dormitionem at
 que somnum quendam: uetuit de dormientibus esse dolendum. **Ita** enim monet
 credendum esse eos qui dormiunt: suscitatum iri: & postea quam sopore digesse
 rit: fore ut cum sanctis uigilet: atque una cum angelis dicat: **Gloria** in excel
 sis deo: & in terra pax hominibus bonae uoluntatis. **In** terra enim & in hoc mor
 tali coeno quod aliud est quam factioes: quam seditiones: quam discordia: quam bella
 quam invidia: quam uastitates: quam caedes: **Quos** in hoc uitae salo & mari & cor

Aristoteles

Perfarum

Diogenes

Plato

Homerus

Diogenes
Cyon

Paulus apo
lus

FRANCISCI PHILELFI

poris fluctus nō patimur: **Quib⁹** nō obijcitur naufragijs: **Quo** quis melior fuerit: eo se magis addicit inuidentia iaculis & mucronibus: **Tum** feriant summos fulmina montis. **Quid** patriæ charitas **Camillo** profuit: quid **Miltiadi**: quid **Themistocli**: quid **Aristidi**: quid utriq; **Africano**: Num de his omnibus triūphum age re uictrici iuidiæ pudor fuit: **Nō**ne inuidetiæ diritate perijt **Abel**: **Nō** eadem **Ioseph** omni ludibrio innocentē obiecit: **Nō**ne in horrore delictiarum serpens hominē eo ueneno infecit: cuius morte humanū genus mors corripuit: **Nō** etiam in cælo primus angelus eadē peste correptus: insidias suo tendere creatori est ausus: **Quid** ago pluribus in re perspicua: **Vt** em̄ patriarchas & prophetas: ut apostolos ac martyres conticeā: **Iesum** ipsum impij liuoris immanitas p̄ oēm sauitiæ & sceleris cōtumeliā erubescēdæ affixit cruci. **Quæ** igitur superbia nostra fuerit: ut qui ad imaginē dei ac similitudinē creati sumus: meliore postulemus esse cōditione: q̄ se deus ipse uoluerit: **Nū** imago id antecellat: cuius ē imago: **Nū** deus mori: et homo sit immortalis: **Quod** si **Christus** p̄pter nos mori nō dubitauit: nū ipsi propter nos ipsos tam uahementer mortē horremus: **An** ignoramus mortē esse introductā p̄pter hominis uitium: ut ea restitueret bonitate sua: quod uitæ malignitate perierat: **Quid** arroganti⁹: quid impudētius aut dici potest aut cogitari: q̄ cū sciamus nos esse mortales: immortalitatē appetere: **Quid** em̄ id quasi priuatum nostrū q̄ lugeamus: quod omnibus esse cōmune: omnibus esse præscriptū: quodq; nullo pacto uitari a nobis posse intelligamus: **Nulli** est odio nobis habenda mors: sed optāda potius cū sit malorū omniū finis quibus quotidie affligimur: & cū sepultura uitiorū quæ sola corpus animūq; interimūt: tum uirtutū suscitatio: quarū meritis in gloria uiuimus sempiterna. **Itaq;** rectissime dictum legimus: **Moria** anima mea in animis iustorū. **Quid** em̄ molestiæ potest esse i morte: quā somni simillimā esse ostēdimus: **Omnis** aut̄ animi cōtractio nō ex alio mortis icōmodo: q̄ ex solo metu perficit̄. **Itaq;** aptissime de morte **Arcefilaus** locutus tradit cū diceret: solū hoc quod malum dicit̄ ex alijs omnibus quæ putant̄ mala: nemini unq; præsens molestum fuit: sed absens atq; expectatū affert ægritudinē. **Tolle** igit̄ metū: malū omne sustuleris: **Metuere** aut̄ mulieris est nō uiri: **Et** metuēda quidē ea sunt: quæ a natura maxime abhorrent. **Sed** ut morte nihil est magis secundū naturā: ita iustus certe nihil. **Sola** em̄ mors æqualis est omnibus: quæ neq; pauperes discernit: nec excipit locupletes: regesq; pari iure adit & subditos. **Quod** nisi corpus nobis fragile eet: cor lubricū

Camillus

Miltiades

Themistocles

Aristides

Africani

Abel

Ioseph

Iesus

Christus

Nūeri. xxij.

Arcefilaus

animus imbecillus: nō modo mortē nō timeremus: sed miro potius desyderio eā appeteremus: Intelligeremus em̄ maximā nobis in morte positā esse utilitatē: cū uita hęc perniciosa sit tota: & extremo obiecta discrimini. Quod **Paulus** apte significās: **Mihi** inquit uiuere **Christus** est & mori lucrū. **Nā** **Christū** esse intelligebat corporis mortē & spiritus uitā. **Mors** certe illa est optima: qua cū adhuc sumus in carne: peccato quidē morimur: deo autē uiuimus. **Il**la uero & horribilis & pessima: de qua scriptum legimus: **Dimitte** mortuos ut sepeliant mortuos suos. **Istiusmodi** em̄ morte: dū uiuit etiā corpus: animus ipse facinorū mole opprēssus moriet̄. **Hinc** illud est: **Anima** quę peccat: ipsa moriet̄. **Qua** quidē morte quę mors alia esse queat aut tristior aut amarior: nullā reperio. **Hęc** em̄ mors illa est ob cuius horredā formidinē dictum audiuius: **Quarēt** homines mortē: & nō inuenient eā: quicq; frustra dicturi sunt mōtib;: **Cadite** super nos: & collibus operite nos. **Et** mors quidem: qua discessum animus facit a corpore: quāq; sua natura in maximis bonis habenda est: quod & maximis huius sæculi malis nos liberat: & ad maxima alterius uitę bona nobis trāsitū præbet: danda tamē est opera curādūq; diligenter: ne nos imparatos offendat. **Nam** & salutifera medicorū pocula qui minus tempestiue & ut oportet obduxerit: ad perniciē sui corporis nō ad salutem obducit. **Et** gubernator quibus uentorū flatibus poterat modo se cūdis uti: fit quādoq; eius uel negligentia uel ignauia aduersos ut patiat̄. **Mors** em̄ nusq; longius a nobis abest: quę per omnē uitę cursum nos comitat̄: nobiscū pernoctat: nobiscum uigilat: nobis adhæret semper: & quicquid uel agimus uel dicimus uel animo uersamus: curiose obseruat. **Nec** est quod quicq; malit: q̄ pdesse nobis: modo animaduertit nos sui non obliuisci: monetq; exēplo totius uitę: ut quotidie discamus mori: cū perspicue cognoscere liceat nullā esse uitę partē: quę diutius duret: quę nobis etiā uolentibus petētibusq; nō se morti dedat. **Quē** em̄ reperies qui suo ætatis statu cōrentus uiuat: **Debilis** balbutiensq; infantia ꝑccitatē & lusionem pueritię cōcupiscit. **At** pueri adolescentię libidinem atq; amores adamant. **Hęc** uero ætas iuueututis robur & gloriā admirat̄. **Iuuenes** autē grandioris ætatis: tū prudētiā: tum auctoritatem maxime omnium optāt. **Sed** illo ubi est peruentum: quis est quē sui nō poeniteat: cū intelligat sibi frustra esse omnia cōcupita: seq; uideat uel ignorantē singulis ætatibus uitę suę esse mortuū: nec ita mortuū ut ampli⁹ moriēdū nō sit: **Quo** fit ut in omnibus sit innata quādā mutatiōis finisq; appetitio. **Sola** mors ea nostrarū

Paulus
Phil. j.

Ezech. xv iij.

Apoc. vj.
Luc. xxij.

FRANCISCI PHILELFI

actionū omnium ultima: quæ tāto nobis est horrore: & perturbatio
 omnium finis est: & cū malorum omnium cessatio: tū cōmigratio
 ad quietē. **Nā** quid mortē absentē horremus: quæ præsens similis
 lima est somni: **Vt** em̄ somno sapius intercipimur ne aduertentes
 quidem illū adesse neq; sentientes: ita etiā morimur sensu penitus
 intercepto: eademq; facilitate mortē obimus: qua somno occupa-
 mur. **Plurimi** uero interest: utrū nos illa paratos expectātisq; inue-
 niat: an imparatos inter oscitātisq; offendat. **Eadē** em̄ quæ nobis
 q̄: optime cupit fore: speculatur nostra omnia acutissime insidiat̄
 q̄: siquid agat̄ a nobis perperā. **Et** captato tempore uiribus omni-
 bus impetū in nos facit: **Nullasq;** neq; rationes nec preces admit-
 tens naturæ debitū exigit. **Facitq;** cōfestim: ut quod cōcretū fue-
 rat secundū **Epicharmū**: discernat̄: eoq; redeat: unde uenerat: ter-
 ra in terrā: spiritus aut̄ sursum. **Cuiq;** em̄ elemētōrū: quod erat ele-
 mētale in corpore hūano: p̄ sua reddiī portio: & hum^o humo &
 aquæ humor & aeri flatus & igni uis ignea. **Nā** animus qui ē sub-
 stantia incorruptibilis: incōmutabilis: sempiterna: qui uitā infun-
 dit corpori qui uita est corporis: nō humi remanet natura sui: sed
 ubi se a corporea cōcretionē secreuerit: moriē quidē corpus: ipse ue-
 ro mortē nō recipit: sed relicto corpore: si nullis se carnis sordibus
 inquinauerit: euolat altius: nusquāq; consistit donec eo puenit
 unde pfectus est: ad illum scilicet: qui ait: **Quid** scis an nocte hac a
 te tua anima reposcat̄? **Non** em̄ moriē animus una cum corpore:
 sed ab eo repetitur: a quo usui datus est. **Itaq;** nō interit: nō disipa-
 tur: nō deletur: sed ut inquit propheta: **In** manibus dei est semper.
Eo autē cū peruenerit: quiescit tandē longioris suæ peregrinatio-
 nis fructus uberrimos per omnē beatitudinis laticiam affecutus.
Cum tantū igiē in morte sit bonum: eaq; tanta serpat facilitate: ut
 ne sentiat̄ quidē: quid mors nobis timēda est: uel potius nō optan-
 da? **Audi** etiā quæso: quibus uerbis **Socraten** facit **Plato** uti apud
 iudices: **Nec** mireris: qđ tā multa a græcis traduco. **Non** em̄ id a
 me factū est: ppter eā orationis facilitatē: quā mihi in omni & scri-
 bendi & dicēdi genere æque apud græcos atq; apud latinos prom-
 ptu esse opinaris: sed ut ad latinos: quos habere potes ipse p mul-
 tos græcis quoq; testibus additis nō sis psuasū difficilis. **Socratis**
 aut̄ uerba hæc sūt: ut memini: **Timere** em̄ mortē o iudices aliud ni-
 hil est qđ existimare se esse sapientē: qui non sit. **Videē** em̄ scire: qđ
 nescit. **Nā** nemo scit mortē. **Hæc** aut̄ bonorū oīm est homini maxi-
 mū: quā hoīes æque timēt: ac si certo norint esse maximū oīm ma-
 loꝝ. **Et** recte quidem **Socrates**. **Quid** em̄ boni in se habet hæc uita

Epicharmus

Luc. xij.

Socrates
Plato

mortalis: **V**el quibus potius malis nō abūdat: **P**ermulta pfecto nobis in huiusce uitæ agitationibus ac fluctibus in oēm partē ob eunda ferēdaq̃ sunt aīo cōstanti atq̃ inuicto: quæ sunt omni mortis acerbitate quā falso existimāt: lōge acerbiora: **Q**uæ ni ita esset: nō tam multi fuissent: q̃ ut se ijs difficultatibus aut animi aut corporis soluerēt: uitæ mortē spōte atq̃ alacriter prætulerūt. **Q**uē em̃ inuenies: cui uni ad animi præstatiā cōmoda oīa & corporis & fortunæ p uolūtate cōtigerint: **N**ō patī rō naturæ: deus ipse nō patī: ut bona simul omnia: quæ uulgo existimant: ita in unū aliquē uirū cōfluant: ut tanq̃ ppetua sint futura. **I**d qd̃ etiam **Helena** illa **H**omerica nō ignorans ita loquī.

Ast alias alij quisquis ualet omnia solus

Datq̃ bonūq̃ malūq̃ deus. **O**mnia inq̃ nobis & bona & mala: hoc ē cōmoda & incōmoda ab deo sunt: idq̃ semper ad nostrā utilitatē. **N**am uitium & peccatū: quod certe sua natura malū est: a deo esse nō potest. **I**taq̃ studēdū est: quod in nobis: positū puto: ut bonorū operū ueræq̃ pietatis simus studiosi. **Q**uæ uero aut extranea sunt aut a nostra potestate aliena: ea si aderunt: & modeste utamur & grauitur: sin aberunt: non turbemur. **N**am ut breui exemplo **Vlyxes** monet apud **H**omerum.

Non uni dat cuncta deus: formosus ut idem

Sit simul & prudens ac multa laude disertus.

Qui specie caruit: deus hunc uenerabilis ornat

Viribus eloquij: quo fit: mirentur ut unum

Hunc alij suauis linguæ dulcedine capti:

Hic autem fidens orat: leniq̃ pudore

In coetus excellit agens: quē numinis instar

Suspiciunt: urbem quisquis petiere: loquentem

Ast alium formæ bonitas quem cōminis æquat

Cælitibus: penitus defecit gratia linguæ.

Vt igit̃ naturæ atq̃ fortunæ cōmodis moderate utendū est & secū dū rationē: ita etiā incōmoda si qua sunt: animo infracto atq̃ ingēti toleranda sapientes iubent. **S**iquid igit̃ **V**alerij obitus tibi fortassis incōmodat: debes tu sane id quicquid est incōmodi cū illi maximo cōmodo pensare. **I**lle em̃ ex huius sæculi tædiosa & pmo- lesta peregrinatiōe: ex hisce erroribus turbulentis in tranquillum illum & exoptatum beatitudinis portum beneficio mortis elatus est. **E**t mors quidē ipsa quæ stultis tātō habet odio: nō solū est naturalis atq̃ necessaria: sed habēda ī bonis optatissimis. **N**ā si quicquid ex cōtrarijs rebus cōstat: corruptibile est natura: cui mirum

Vlyxes
Homerus

FRANCISCI PHILELFI

uideri debet oportere hominē aliquando corrumpi: quoniā sit ex contrarijs cōcretus. **A**n ignoramus id esse necessario corruptibile: quod generabile sit naturarū. **C**unq; homo naturaliter generet: necessario fieri: ut is secū dū naturam corrumpat. **P**raterea humani corporis elementa nō alius sunt speciei q̄ aliorum partes elemēto rū: sed cū ea elementa quorū cōcretionē alia cōstant corpora: corruptionē admittant necessitate naturarū: nunquid meliore sint priuilegio humani corporis elemētarū. **E**lemētis autē corruptis hmōi: nostra ne corpora integra sint futura. **A**d hęc si natura ipsa quā dicimus a mente diuina & p̄ducta est & cōstituta: sicuti certe est: quæ cūq; a natura sunt: nō bona esse non possunt. **F**luunt em̄ ab illo de quo scriptū est: **V**idit deus cuncta quæ fecerat & erant ualde bona. **N**ec em̄ naturā solū: sed etiā effectus omnis qui sunt secū dū naturā: ab deo ut a prima efficientiq; & uniuersali rerū omniū causa p̄ductos esse: & theologi omnes philosophiq; affirmāt. **C**ū mors igit̄ sit effectus a deo naturalis ut unus sit secū dū sapientissimum

Salomon

Salomonē hominis iumentorūq; interitus & æqua utriusq; cōditio: eam qui malam esse dicit: & naturā cōtradicit & deo. **N**ihil est inquā morte cōmunius. **A**nimātū parcit nulli. **N**emo est neq; fuit unq; tanta foelicitate: rāta gratia apud deum: cui moriendi ius detrectare licuerit. **Q**uā rei necessitatē **H**omerus secum animo meditatus: ita **M**ineruam loquentem introducit.

Homerus

Minerua.

Sed neq; calicolæ quem dilexere: tueri

Æqua morte queunt: ubi pernicioſa trahentis

Sors rapuit læti. **E**t ne id quidem absurdum.

Num inquā qui sibi non pepercit: quo nos ab æterna morte recuperaret: nos patiatur p̄pter nos ipsos sæculi mortis immunes: sine qua ad sempiternā uitā ire nō licet. **Q**uod si animalia uniuersa in euitabili quadā naturæ lege morti sunt adiudicata: quid ipsi frustra atq; inutiliter naturali iudicio aduersemur: præsertim cū uix ullum sit animal homine imbecillius: **V**el **H**omeri snīa: qui ait:

Nil magis est hominis natura infirmus omni

E numero: spirant quæcunq; animalia terris

Ac serpunt. **S**i em̄ uelimus nostri corporis naturā cum cæterorū singillatim animalium natura cōferre: inueniamus multo nos & pluribus & maioribus subiectos incōmodis q̄ aliud ullū animal.

Vlyxes Sophocleus.

Itaq; nō incōgrue **Vlyxes** ille **Sophocleus** id cōsiderās ita loquit̄.

Quicunq; uitam uiuimus: aliud nihil

Quæ simulacrum aut inanis umbra nos sumus.

Recte sane hominē simulacrum **Sophocles** atq; umbrā uocat: rē

sane & uanā & cōtemnēdā. **Hunc** autē ppe modum secutus **Hora** Horatius flac
tius **Flaccus** inquit: **Puluis** & umbra fumus. **Sed** longe id aptius cus
& apertius **Pindarius** expressit. **Pindarus**

Quid autem est ullus: quid nullus:

Vmbræ somniū homo. **Nam** cū umbra debilius nihil sit: quale sit
umbræ somniū: nō est intellectu difficile. **Vnde** igiē tanta sit nobis
animi elatio: nescio: ut qui cæteris animātibus sumus fragiliores:
soli uelimus ex omnibus detrectare ius mortis: quæ ut natura ra
tionēq; debet: ita necessario cōmunis est omnibus. **Quod** si intelli
geremus: quātū inest in ea boni: nunq̄ adeo nobis effemus aduer
si atq; inimici. **Quæ** em̄ imprudentia nostra est: ut ignoremus ad si
nē omnia referri oportere: finem uero ut bonū appetit. **Finis** autē
uitæ huius q̄ mors alius est nullus. **Q̄** si summum bonū & finis
ultimus cōuertunt: mortē habendā esse in ratione fœlicitatis qui
negarit: quæ sit fœlicitatis ratio nō intelligit. **Simul** em̄ cum mor

te & uita & hūana omnis finit̄ actio. **Itaq;** recte **Croesum** & sapiē **Croesus**
ter monuit **Solon**: huiusmodi finē expectare oportere: & tū demū **Solon**
de humana fœlicitate iudicare. **Nō**ne præterea scriptum est: **Ante** **Ecclesiasti. xj.**

mortem nō laudaueris quēq;: **Mors** em̄ & finis est & testimoniū
anteactæ uitæ. **Tum** demū suo officio functus est gubernator: cū
nauium deduxit in portū. **Nec** orator laudem meruit: nisi persuaserit.
Nec medicus: nisi sanauerit. **Et** miles absolutā stipendij merce
dem nō recipit nisi hostem superauerit. **Et** imperator cōfecto bello
laurea decoratur. **In** ea secessione: quā animus facit a corpore: ipse
quidem molestia omni sollicitudineq; absoluit̄ at corpus resolu
tur. **Quo** fit: ut animus ita absolutus incredibili gaudio perfunda
tur. **Corpus** autē resolutum in terram cū nihil sentit: mali omnino
patiæ nihil. **At** mors est humanæ huius uitæ priuatio. **Argute** q̄
dem obijcitur & subtiliter. **Priuamur** em̄ mortis beneficio quoti
dianis curis diurnisq; & nocturnis angoribus. **Priuamur** inq; pri
uamur ijs cunctis perturbationibus: quæ tanq̄ efferatæ quædam
& immanes truculentissimæq; belluæ animum corpusq; cōficiūt.

Quē em̄ mihi excipies: qui minus sit: aut ad sollicitudines anxius:
aut ad labores desidiosius: aut p̄cliuis ad uoluptates: **Quid** tāti
facimus hęc uitæ: in qua nulla est securitas: nulla trāquillitas: nul
la quies: **Ad** quas em̄ cupiditates nō incēdūt nostros animos: nō
inflammāt ardentissimæ faces corporis: **An** præterit unquā dies
integer sine aliqua uel corporis uel animi saltē offensiōe: **Nō**ne in
rebus etiā lætissimis tristitia ne interueniāt: nobis timēda occurrūt
adeo ut metus ipse magis etiam nos affligat: q̄ quod perinde atq;

FRANCISCI PHILELFI

miserrimū timuimus cū aduenerit: **Nū** secundæ res quas opina-
 mur maiori nobis sunt uoluptati q̄ dolori aduersæ: **Quod** si eti-
 am bona quæ existimant sine angore nō sunt: quid in uita sit bo-
 ni: nō intelligo. **Nō** nasci longe optimū: inquit **Salomō**: **Et** id qui-
 dē multo melius q̄ **Silenus**. **Is** em̄ cōprehēsus: ut est apud **Crāto**-
 ra: monuit **Midā** regē: uitā hanc esse cruciatū: & a principio usq̄ or-
 tum hois infortuniū esse maximū. **Et** **Iob** uir ille sanctissimus diu
 antea ait: **Benedictio** morituri ueniat in me. **Sciebat** em̄ id humi-
 tener ac sepulchri latebris occlusum resoluī in terrā: q̄ nō secus
 morti q̄ uitio esset obnoxium: **Illud** uero q̄ uirtutē disciplināq̄
 appeteret: q̄ summi boni deiq̄ esset studiosum: altius euolare:
 eiq̄ adherere: ad cuius imaginē est creatū: unde uitæ accepit spiri-
 tū: & in animā uiuentē factū est. **Itaq̄** iure aliqui dicere consuevit:
Iob .iij. **Pereat** dies illa in qua natus sum. **Satis** em̄ ostendebat: quātū bo-
 ni esset in morte: cū dies natalis sui ut periret optabat. **Nā** ut nata-
 lis initiū est incōmodorū atq̄ malorum omniū: ita etiā mors trās-
 itum nobis præbet ad bonorum omniū sempiternā possessionem.
Cuius rei desyderio & **Hieremias** se generatū esse deplorat: & rex
Dauid petebat a dño: ut notū sibi faceret finē suū & numerū dierū
 suorum. **Quod** neuter certe fecisset: nisi mortē ut egregiū quoddā
 bonū optasset. **Quātū** præterea sit bonū in morte: nō modo patri-
 archæ & p̄phetæ ac ceteri sancti uiri: sed et̄ qui gentiū dñj sunt
 habiti: iussu ueri omnipotentisq̄ dei delucide ostenderunt. **Cleo-**
bis & **Biton** fratresq̄ & **Argiui**: qm̄ pro iumentis iugo colla subdi-
 dere: matrēq̄ curru insidētem ad templū **Iunonis** usq̄: q̄ stadjs
 quinq̄ & quadraginta distabat ab **Argis**: mira pietate traxerūt:
 pro summo tantæ bonitatis præmio: ut est apud **Herodotū**: a nu-
 mine morte donati sunt. **Idemq̄** boni inter dormiendū cōtigit: cū
Agamedis & **Trophonio**: quoniā pulcherrimū **Delphis** templum
Apollini sunt fabricati: tum etiā **Pindaro**: cum quid esset homini
 optimū: ab **Apollinis** oraculo quæsisset. **Nam** nō multū post tem-
 pus in **Gymnasio** cū esset relaxatusq̄ in somnum: caput in dilectis-
 simi pueri sinum posuisset: suauissime diem obiit. **Sed** quid pluri-
 bus gentilitatis delyramenta cōsecer: cū ratione nō obscura mor-
 tis bonū probari queat. **Illud** pprie ueroq̄ bonum & dicimus &
 tenemus: quod ad animi pertinet dignitatem. **Quod** autē animo
 detrimentum nō afferit: id malū certenō est. **Sed** cum mors nullū
 afferat animo detrimentum: malū esse nō potest. **Quod** uero ma-
 lum nō est: id bonū esse patet. **Quid** ergo uel nostram uel nostro-
 rum mortem adeo ægre ferimus: quæ tātum continet in se bonū:

ut sine illa esse beati nullo pacto possimus: **Q**uare cum ostenderit
 mus mortem esse & cōmunem & naturalem & necessariam & om-
 nibus debitam: eādēq̄ habere rationē finis: qui nō bonus esse nō
 potest: & tanta præterea facilitate irrepere: ut uix a somno suauissi-
 mo quicq̄ differat: quid est quod eam nobis lugendā existimem⁹
 quæ sola nos liberat omni turbido corporis motu: seq̄ nobis tu-
 tissimam ducem præstat: qui ex his tenebris excedamus in lucem
 illā: quæ & uniuersum mundū illuminat: & ex hominū corde cali-
 ginē omnē eicit: **N**um forsitan ignoramus mortē ipsam: quid sit:
Nec aliud quicquā nos magis torquet: q̄ ipsius noīs significatū:
 cum uulgo affirmat iccirco mortem esse nominatam: quod mor-
 deat. **M**ordere autem esse atrocium & immanium belluarū: qua-
 si culices quoq̄ & muscas & pulices mordere non dicamus: quasi
 culices etiam nomina sint uel a natura uel a sapientibus indita: &
 non plura opinio sæpe uulgi ac uoluntas q̄ ulla exquisita ratio in-
 uenerit. **A**t ego nō a mordendo mortem deduci arbitror: sed a græ-
 co nomine quod est μόρος: moros: quod sortem mortemq̄ si-
 gnificat: unde & morior & mortem descendere quis ambigat:
 μόρος: moros: aut a ὕβο μέρειν: merin: descēdit: q̄ uerbo par-
 tiri ac separare significat. **N**ā quid aliud est mors: q̄ quod modo
 dicebam: animi a corpore separatio: naturæ scilicet incōmutabilis
 atq̄ immortalis a natura mutabili & mortali: **N**um sumus obli-
 ti quicquid culpæ obnoxium est: id etiā morti deberi: **S**i ppter **A**dā
 sumus omnes in culpa: omnes propter **A**dām debemur morti. **S**i **A**dām
 debitum igitur est mortis: decoctores indubitato futuri simus: ubi
 impatientius feramus mortis solutionem. **D**ebet em̄ finis cōueni-
 re principio. **E**t quo pacto possimus p̄ charitate patria pectus of-
 ferre obuiā morti: si aliorū obitū tanto luctu: tāto mœrore p̄sequi
 mur: **Q**uod em̄ accepimus: qui p̄ patria mortē appetiuere: quod
 certe nunq̄ fecissent: si tātū in morte doloris: tātū mali posuissent.
An pluris fortasse patria nobis faciūda sit q̄ natura: q̄ deus: **N**ū
 quod dies tandem obliterabit: id non ratio prius leniat: **A**n ma-
 limus eorum quorum mortem acerbe ferimus: memoriā obliuisci
 q̄ per consolationis remedia tueri: ut quorum recordatio uolupta-
 te debet: afficiat animū ægritudine: **S**i rursus effusior: si immode-
 ratū gaudiū uitio datur: nū luctus: num lachrymarū nimietatem
 laudemus: **Q**uid quod perturbationū omniū ægritudinem esse
 pessimā grauissimi philosophi tradiderūt: **P**aucosne iuenias: quos
 nimius animi dolos alios ad insaniā: alios ad laqueū: alios ad fer-
 rū impulerit: ut quē mœrorem ferre nō possent: ab eo se morte uē-

μóρος
 Moros
 μέρειν
 Merin

Adām

FRANCISCI PHILELFI

Niobe dicarent: **Prætereo Nioben**: quæ nimio lætæ sensum amisit. **Arte**
Artemisia mistâ conticeo: quæ ob uiri **Mausoli** obitû in assiduis lachrymis
Mausolus & eiulatu cõtabit. **Quid Phyllin** illâ **Demophõtis**. **Quid Aiace**
Phillis **Telamonii** cõmemorẽ. **Quid. M. Catonem**. **Quid. M. Brutum**.
Demophon **Quid. M. Othonem** cæsarem. **Quid alios** pene infinitos in me/
Aiax diu referã: **Romanorũ & Græcorũ** historiæ amentiu hominũ ple/
M. Cato nã sunt: qui sibi p̄pterea mortẽ ascuerũt: qm̄ patientiã nõ didice/
M. Brutus rant. Itaq; dũ animorũ magnitudinis se laudatum iri iudicassent:
M. Otho sunt a sapientibus uiris omnibus mollissimi iuxta atq; sup̄bissimi
 iudicati. **Nam** quẽ animũ ueluti deposuit apud nos deus: hũc de/
 bemus reddere non abijcere: ne collatũ beneficiũ uideamur male/
 ficij loco ducere. **Quæcunq;** ab deo sunt: ea omnia bona sunt: sine
 illo autẽ boni esse nihil cuiq; potest. **Vt** mors igit̄ optanda: ita mini
 me anteuertenda: quin opera danda est: ut nos uigilantis semper
 accinctosq; inueniat. **Quod** si fecerimus: de animi sede nunq; neq;
 desiciemur: neq; mouebimur. **Et** nõ modo interitũ animi: quẽ in/
 docti nõnulli falso opinãt: sed ne dolorem quidẽ corporis in mor/
 te qui nullus est omnino formidabimus. **Nam** uiuere animũ post
 dissolutionẽ corporis ac per sese cõsistere: põt tripliciter demõstrari:
Et primum quidẽ quadã naturæ ui: tum rõne: demũ uero diuina
 iusticia. **Et** immortalitatem sane animorũ satis nobis p̄bare debet
 ipsa natura: si alia etiã nulla ratio: quæ sunt fere infinita: posset ad
 duci. **Videmus** em̄ nullã esse omnino nationẽ neq; fuisse unq;: quæ
 nõ gerat diligentẽ curã mortuorũ uarijs officiorũ & generibus &
 ritibus eorũ animos p̄sequẽs: qd̄ certe nemo faceret: si ea putaret
 ad uita defunctos nihil pertinere. **Ad** quod omnes gentes cõmu/
 niter sentiunt: id quadã naturæ lege fieri uidef. **Quem** quidem po/
 pulorũ omniũ de animorũ immortalitate cõsensum: ij oēs qui ha/
 biti sunt animo altissimo acerrimoq; ingenio: maiorẽ immodum
 cõfirmarũt. **Quis** em̄ uir magnus ac sapiens mori ultro uoluisset:
 si animũ una cũ corpore moriturum esset arbitratus: **Num** se præ/
 cipitasset in ætname **Empedocles** sine spe magna immortalitatis: **Si**
Theombrotus falsum esse **Theombrotus** putasset: quod de animorũ immortali/
 te apud **Platonẽ** legerat: nõq; se de muro præcipitẽ dedisset: quo il/
 lam assequeret. **Quæ** tanta cupido gloriæ **Curtiũ**: quæ tanta pa/
 triæ charitas in illũ terræ hiatum potuisset immergere: si totum se
 periturũ morte credidisset: **Idẽ** de **Codro** rege. **Idem** de **Philenis**.
Idẽ de tribus deinceps **Detijs**. **Idẽ** est de alijs q̄ plurimis existimã/
Decij tres dũ: qui prudẽtia & uirtute plurimũ claruerũt. **Ex** quibus rebus co/
 gnosci põt: animũ nõ modo nõ interire cũ corpore: sed ab eiũ uincu

Animũ uiue/
 re post mortẽ
 tripliciter p̄bař
 Prima probař
 tio.

Aetna
Empedocles
Theombrotus
Curtius

Codrus
Philenis
Decij tres

lis solutū lōge eē meliore statu uitæ. Itaq; recte inq; **Phocyllides.** **Phocyllides**
Vita breuis nobis: ad tempus uiuimus omnes.
Ast animus mortem seniumq; ignorat: & idem
Viuuī æternū. **N**ec illa ineptius dicta ab eodē **Phocyllide** legim⁹. **Phocyllide**
Nāq; manent animi mortali in corpore mortis
Expertes: homini concessus spiritus usu:
Est imago dei. ¶ **Q**uod si ui naturæ prisca illi gētiles p̄ qualdā ueluti
 cōiecturas perq; nocturna atq; diurna uisa aiōrū immortalitatē
 assequēbant: quid nobis faciūdū est: quib⁹ renatis in **Christo Iesu**
 omnis caligo inscitia e mentibus debet esse sublata: **Homeric** **Homeric**
 la necati hoīs diuinatio: que uocat̄ **πέκυο μάτια:** **Necyomātia:** **πέκυο μά**
 quid aliud tota demonstrat q̄ animos esse immortalis: **Et homi** **τια**
 nē aliud nihil esse q̄ animū ipsum inquiring. **Necyomātia**
Tiresiaq; anima sceptroq; ornatus & auro **Tiresias**
Venit. ¶ **D**edita em̄ opera cū anima in fœmineo genere usus esset
 poeta sapientissimus: ad masculinū trāsiiuit genus: ut ostēderet ani **Homerus**
 mā esse **Tiresiam.** Itaq; omniū primus **Homerus** fuisse legiē ex gē
 tilibus: qui hominis corpus carcerē nominari: hoc est **δέμασ:** **δεμασ**
 mas: ut doceret solā esse mortē: quæ hominis animum corp oreo **Demas**
 carcere atq; nexu liberat. **Animū** uero a corpore separatū & uige **Homerus**
 re & sapere meminisseq; ac uelle. **Quā** quidē sententiā **Homerus** se **Patroclus**
 cutus ita **Patroclum** in somnis facit loqui perite **Ad Achillen.** **Achilles**
Num dormis oblite mei: nunc negligis orbem
Luce: modo uiuum quē sic curaueris ante:
Me sepeli propere: quo inferni **Dytis Achille**
Transuehar ad portas: animi nam me eminus arcent
Exincti populi secū tranare uetantes
En uagor: & frustra manes peto: porrige dextram:
Implo: nec em̄ retro me annare potestas
Post ignis fortem: nec uiui longius acti
Afoctis selsum: nos consultabimus ambo.
Sed me quæ genuit: fors dura absorbit olim.
Et te fata eadem **Troiæ** sub mœnibus alma
O superis forma similis stant certa perite. ¶ **N**ū hæc finisset unq;
 antiquissimus ille diuinusq; poeta: nisi firmissimis rationibus cō
 pertū habuisset animos hominū cū discessum fecissent a corpore:
 per se consistere nullaq; tangi mortis suspitione: **Et** ut reliquos
 poetas missos faciā: audiamus **Euripiden:** qui **Anaxagora** docto **Euripides**
 re est usus. **Apud** hunc em̄ hæc loquit̄ **Polydorus.** **Anaxagoras**
Adsum relictus promptuarijs latebris **Polydorus**

FRANCISCI PHILELFI

Portisq̄ tenebrarum: colitur ubi deum
Aregia procul erebus: cyffide
Polydorus **H**ecuba natus ac **P**riamo patre:
Qui urbem periculum cum teneret argolici
Martis: ruinam ueritus ad **T**hracis hospitam
Polymestoris me clanculum misit domum.
Is cherrhonesiam optimam glebam ferens
Populum ferocem ui regit: mecum simul
Multum dat auri pater: ut esset filijs
Quo uiuerent: satis superstitibus suis.
Atqui priamidum quoniam erā natu minimus.
Me misit extra genitor: arma nam iuueni
Hastamq̄ ferre nō potis eram brachio.
Dum **T**roia rectis mœnibus: dum turribus
Infracta staret: dum meus frater feri
Hector secundis utitur belli uicibus
Paternalis hospes me quasi quem surculum
Alebat augens miserum: at ubi patria perijt
Hectorq̄ frater: & patris lares penitus
Cecidere. **P**yrri & ipse procubuit manu
Iugulatus impij pater ad aram deæ:
Occidit auri gratia me hospes miserum:
Corpusq̄ pelago tradidit: quo aurum domi
Haberet ipse: iaceo nunc in littoribus
Nunc in salo ponti sine sepulchro & flætibus
Que plurimis uorticibus actus fluctuum
Nunc corpore relicto feror matrem ob hecubam.
Iam tertium pendens diem: quantum mea
In cherrhonesio solo ex troia ueniens.
Adest misera parens: quietem danai agunt
In littore omnes huius agri threici
Cum nauibus simul suis: nam peleo
Satis parente super suo uisus tumulo.
Omnis **A**chilles copias classis **D**anae.
Quæ palmulas domū maritimas dirigunt
Remorať unus uictimam suo dari.
Ac præmium **P**olyxenam tumulo petens
Meam sororem cōsecuturus quidem.
Nec em̄ ab amicis nō feret quē petit iugulum
Fatum sororem cogit hocci die perimi

Cadauera duo filium tuebitur

Mater duorum illius infauste ac meum:

Nāq̄ ut sepulchrum rite contingat mihi

Seruā offeram me pedibus in maris salo:

Manes em̄ exorauī: ut in matris manus

Cadam: ac sepeliar: quod itaq̄ optauī mihi

Erit: anui matri eminus cedam meæ

Hæc ex tabernaculo **A**gamemnonis ueni

Mei metu uisi: o parens quæ regia

Genita domo seruis: ut infœlix agis.

Qantum prius nunq̄: deus quis te bona.

Ex ante fortuna malis conficit uariās **O**bscure ne **Euripides** no-

bis immortalitatē animorū ostendit in hac longiuscula interfecti

Polydori cōquestione. **E**t ne cū poetis sim dicēdo **pl**ixior: audia-

mus: quæ ex **A**cademico **C**rātore auditore **X**enocrati **A**rcesilaiq̄

doctore & **C**icero & **P**lutarchus memoriæ p̄didere de **E**uthynoo

quodā **I**talo **E**lisi terinæ filio. **T**radūt em̄ hūc **E**uthynoum nulla

neq̄ morbinec alia quæ uideri posset antecedēte causa repēte esse

morte correptū. **Q**uā quidē inopinatā casus afflictionē pater **E**lisi

us q̄ inter oēs urbis **T**erinae ciues & opib⁹ & uirtute & ḡtia p̄iceps

esset: cū ferret impatienter: putabat em̄ filiū sibi ueneno subreptū:

nec aliū ī tātis opib⁹ & pecunijs ullū habebat filiū. **Q**uare cū nesci

ret: q̄ alio mō q̄reret liberari ea suspitōde: petijt **ψύχομαπ** **Τείορ**

Psychomātion: quoddā: id est animi uaticiniū: **E**liciebāt em̄ a ma-

lefica illa supstitutione stultæ ḡtilitatis animi: mortuorū q̄busdā sa-

crificijs & carminibus: p̄ q̄s ueritas disceret. **Q**uare ubi post pacta

sacra: ut mos erat: **E**lisis obdormisset: habuit uisū tale. **V**isus est

ei suus adesse pater: cui cū narrauisset de filij obitu: illūq̄ etiā atq̄

etiā rogaret obsecraretq̄: ut sibi interēpti filij auctorē indicaret. **I**

le ob hāc cām uenisse respōdit. **I**taq̄ ab hoc inquit: accipe: quæ tibi

uides allata. **N**ā ex his oīa quæ adeo doles: intelliges. **E**rat aut̄ ille

quē pater secū adduxerat: adolescēs qdā **E**uthinoi p̄lis & ætate

& forma. **I**s interrogat⁹ q̄ nā esset: genius sū r̄ndit: filij tui. **Q**uæ lo-

cut⁹ tabellas ei reddidit. **E**a uero apte tris hm̄ōi uersiculos cōtine-

Infans uiorū tu **E**lisi mentes rogas

(bāt scriptos.

Nam morte fatali **E**uthynous iacet tuus:

Quē uiuere neq̄ parētib⁹ erat utile **Q**uod si ḡtiliū opiniōi nō cre-

dem⁹: an etiā uiris christianis: illisq̄ & sc̄tissimis & eruditissimis nō

credem⁹: **H**æc s̄t **A**urelij **A**ugustini x̄ba ad **P**aulinū ep̄m nolanū.

Porro cū **M**ediolani essem⁹: audiui⁹: q̄ cū debitū repeteret a q̄-

Euripides

Crantor

Xenocrates

Arcesilaus

Cicero

Plutarchus

Euthynous

Elisius

Terina

ψύχομαπ

Τείορ

Psychoman-

tion

Aurelius Au-

gustinus

Paulinus epi-

scopus

Mediolanum

FRANCISCI PHILELFI

dam defuncti patris cautione plata: qd filio nesciente a patre iam fuerat psolutū: cōtristari homo grauissime cōp̄it atq; mirari: qd ei pater moriens nō dixerit quid deberet: cum fecisset etiā testamētum. **Tū** ei nimis anxio: apparuit idem pater eius in somnis: & ubi esset recautū: quo illa solutio uacuata fuerat: indicauit. **Quo** inuēto iuuenis atq; monstrato: nō modo falsi debiti calumniā ppulsa uit: sed etiā paternū recepit chirographum: qd pater nō receperat qñ est pecunia persoluta. **Hic** igiē putat animā hois curā gessisse p filio: & ad eū uenisse dormientē: ut docēs qd ignorabat: a magna eū molestia liberaret. **Ambigendū** ne est cuiq; animos hominum esse immortalis: ubi a corpore se diremerit: cū perspicue intueri liceat eis uiuos etiā esse curā: **Sed** audi deinceps magis admirandū: qd sequit̄. **Sed** eodē ferme tēpore quo audiuius id: nobis apud

Mediolanum **Mediolanū** cōstitutis: **Carthaginis** **Rhetor** **Eulogius**: qui me^o in eadē arte discipulus fuit: sicut ipse mihi posteaq; in **Africam** reme auimus retulit: **Cum** **Rhetoricos** **Ciceronis** libros discipulis suis traderet: recensens lectionē quā postridie fuerat traditurus: quēdā locū offendit obscurū: quo nō intellecto uix potuit dormire sollicitus. **Qua** nocte somnianti: ego illi quod nō intelligebat: exposui: immo nō ego sed imago mea nesciēte me: & tā longe trās mare aliquid aliud siue agēte siue somniantē: & nihil de illius dubijs omnino curante. **Quomodo** fiant ista: nescio: sed quomolibet fiant: cur nō eodē modo fieri credimus: ut in somnis quisq; uideat mortuū: quo fit ut uideat: & uiuum ambobus utiq; nescientibus neq; curā tibus: quis uel ubi uel qñ quorundā imagines somniet. **An** fortassis cuipiā minus locuples testis uideri debet **Aurelius Augustinus** & episcopus & tanta sapientia uir: qd nō quā ipse fortasse p multa in se esset expert^o: prae uerecūdia narrare noluerit: sed aliena retulerit: **At** non ea pfecto narrasset uir grauissimus: nisi uera esse certo didicisset. **Verū** audiamus præsbyterū **Hieronymū** uirū ut trium linguarū eruditissimū: ita ueritate & sanctimonia nemini imparē. **Is** em̄ in ijs quā ad **Eustochiū**: & ad reliquas uirgines scribit de regula uiuēdi in monasterio: ita inquit: **Expert**o itaq; seni deuota cōsulentī credite filia. **Si** semel gustatis: qd̄ dulcis est dñs: ad quē accedentes poteritis ab eo illud audire: uenite: & ostendā uobis omnē bonū. **Et** tūc ostēdet uobis talia: qualia non nisi assuetā mentes norunt. **Scio** quid charissimā. **Nā** ut insipientiam loquar: ego homūculus sic abiectus: sic uilis ī domo dñi adhuc uiuēs in corpe: angelorū choris saepe interfui: de corporeis p hebdomadas nihil senties: diuinā uisionis intuitu post multorū saepe dierū spatia præsci^o

Mediolanum
Carthago
Cicero

Augustinus

Hieronymus

Eustochium

futurorū. **C**orpori redditus flābam: quid sic manēs fœlicitatis habebā: quid inenarrabilis delectationis sentiebam: testis est ipsa trinitas: quā cernebā: nescio quo intuitu: testes sunt & ipsi beati spiritus qui aderant: testis est & conscientia mea quibus bonis ipse fruebar: quot & qualia nescit, pferre mollicies corporis mei. **N**on potest ad tantā cōtēplationis dulcedinē cor sœcularibus plenū negocijs peruenire. **H**æc ab Hieronymo scripta sunt. **Q**uæ uero uas electionis **P**aulus apostolus de se scripserit: nō sūt uisa mihi prætereūda. **N**am & auctoritate scribentis & rei magnitudine sunt auditu dignissima. **S**i gloriari inquit: oportet: nō expedit quidem. **V**eniā autē ad uisiones & reuelationes domini. **S**cio hominē in christo ante annos. xiiij. siue in corpore siue extra corpus nescio: deus scit: raprum huiusmodi usq; ad tertiū cælum. **E**t scio hmōi hominē siue in corpore siue extra corpus nescio: deus scit: qm̄ raptus in paradysum: & audiuit arcana uerba: quæ nō licet homini loqui. **S**i uiuentium adhuc in corporibus animi nō per uisa quædā allata extrinsecus quæ a græcis uocant̄ φαντάσματα: **P**hātasmata: sed sui ipso rū ui atq; natura siue ad breuissimū tēporis punctū ab illo fuerint a corporibus separati atq; iisdem redditi: qui uerbo & **L**açarum suscitauit & puellā: siue a sensibus abducti atq; altius eleuati ea lumine mentis perspexerint: quæ oculo corporeo uidere non licet: si uiuētū inq; animi possunt sine ullis corporis adminiculis permulta scire atq; cognoscere quæ sunt ab omni sensu corporis aliena: quid dubitemus & animos esse immortalis: & tum demū frui suæ immortalitatis bono: cū a se omnino abdicarint corporeū omne impedimentū. **S**ed hæc horūq; similia: si cui fortasse uideant̄ antiquiora: exemplis item duobus tēpestatis nostræ cōtēti simus. **G**abriel cōdelmarius: qui postea **E**ugenius nominatus: summa cū dignitate & gloria **R**omano pontificatui præfuit: cū uāhementius ægrotaret: essetq; de eius salute a medicis omnibus desperatū: illi iam de morte nō tam sollicito q̄ nihil certius expectāti: & **P**etrus & **P**aulus apostoli duo apparuerūt in somnis: utq; bono animo esset: hortati sūt. **N**ā & bonā ualitudinē ei redditā eē: & ppe diē fore: ut summus pōtifex crearet̄. **Q**uod quidem utrunq; secutū est. **N**am tū simul cū somno illū reliquit febris: tū nō multo post cum **M**artinus **C**olumna prudentissimus ille & amplissimus pontifex q̄ fortunatissime & cū mirifico ecclesiæ **R**omanæ incremento uitā finisset: pontificatui ipse præfectus est. **A**t **N**icolaus quintus optimus ille & eruditissimus plane uir: in leuius munificētissimi patris obitu: docti omnes ingenioq; præstātes extremū naufragiū passi

Paulus ap̄tus
ij. **C**or. xij.

φαντάσματα
Τὰ
Phantasmata
Laçarum

Gabriel cōdel
marius
Eugenius

Petrus
Paulus

Martinus co/
lumna
Nicolaus
quintus

FRANCISCI PHILELFI

Nicolaus cardinalis sunt: Cū **Nicolai** albergati sapiētis imprimis & sancti uiri: **Cardi-**
Thomas nalis **Bononiēsis** obitum molestius ferret: hunc tandē per somniū
 ad se uenire existimauit: & ita anxium appellare: **Thoma** fili quid
 diuti⁹ gemis: Quid adeo te affligis: **Pone** lachrymas: & te collige:
Petrus ap̄tus **Nobis** em̄ bene est benignitate **Iesu**. Itaq; surge atq; accingere. **Ad**
 breue em̄ tempus graue tibi subeundū est munus **Petri** gubernan-
 dæ nauiculæ. Quā quidē somni uisionē haud ille dissimulatē præ-
 se tulit. Nam cū alijs nōnullis familiaribus: tū etiā mihi cum hac
 iter faceret **Germaniā** petens ab **Eugenio** legatus: cum inter loquē-
Germania dum in sermonē incidissemus de mansuetudine & grauitate **Nico-**
Eugenius lai cardinalis: id omne somniū coram ueluti iocabundus retulit:
Philelfus Subdidit em̄ cū hoc euenerit: **Philelse** mi fructū recipies ueteris no-
Aeneas Silui- stræ consuetudinis. Cūq; intra alpes eodem itinere obuiam habu-
us isset **Aeneam** siluium integerrimū & eloquentissimū episcopū **Tri-**
Frederic⁹ rex gestinum: qui a **Frederico** austrio: **Romanorum** rege orator uenie-
Philipp⁹ dux bat ad **Philippū** **Mariam** inclytum **Mediolanensiu** ducem: simul
 q; uterq; uelperi diuertissent in quandā cauponulam: & **Aeneas**
 parcius sumptum faceret: utpote qui ab eo rege legaret: qui stoica
 eruditus instructusq; disciplina: nō minus parsimonie nummorū
 q̄ uitæ frugalitati continenter studet: tum ad **Aeneam** conuersus
Thomas: Reuerendissime pater inquit: quid est opus tāta utamur
 parsimonia: cum uterq; in ecclesia **Romana** pontifices maximi fu-
 turi sumus: Quā quid rem nō serio minus q̄ ioco eū prædixisse
 certus ostendit euentus. **Videmus** em̄ alterum summa sua cū lau-
Pius secūdus de summū pontificem cōcessisse naturæ: at **Aeneam** cui nunc **Pio**
 secūdo nomē est: nō secus fortiter q̄ constanter pōtificatū gerere.
Sed quid tam multis exemplis utimur: Nū uetus nouūq; testamē
 tū frustra emanarit in mūdū: **Suscita** **Samulē** ait. **Saul**. **At** **Iacob**:
Samuel Descēdā ad filium meū in infernū lugens. **Hæc** ne ab utroq; dicta
Saul essent: si minus certo tenuissent filiorū animos post corporis disso-
Iacob lutionē etiā uiuere: **Quid** em̄ asseram testimoniū **Pauli** apostoli
Paulus apo- atq; doctoris gētū: **An** huic etiā nō credemus: **Licet** inquit exte-
stolus rior homo noster corrumpat: interior tamē renouat de die in diē.
Rursusq; licet moriat in corpore: uiuit in anima. **Quid** em̄ memi-
 nero aut mortuū diuitem sepultumq; in inferno: aut medicum ab
 angelis portatū in sinu **Habraæ**: cū ore domini dictū audiamus:
Habraam **Qui** credidit in me: nō moriet in aternū: & licet moriatur uiuit:
Viuit in quā **Iacobe** **Antoni** **Marcelle** **Valerius** filius ille tuus: & ui-
 uit is quidem eam uitam: quæ mutabilitati nulli subiecta est: sed
 eadem semper atq; perbeata. Itaq; uinciendus tibi est atq; obstrin-

gendus rationis custodia omnis animi mœror. **Luctus** omnis ac gemitus abdicandus: in te florētissimi senatus & bonorū grauiūq; uirorū omniū oculi dirigunt. **Quare** tibi cauēdum est: ne quid commisisse existimeris: quapropter reprehendi iure queas. **Quem** delectat **Hesiodus**: qui natales omniū dolens gaudet in funere: **Quē** ipsum fortasse **Thracēs** secuti tradunt ortus hominum lugere: obitus uero celebrare soliti. **At** **Massilienses** eodē die quo funus est elatum: adhibito domestico sacrificio necessariorūq; cōuiuio: luctū finire cōsueit. **Apud** **Lycios** uero nō morem dūtaxat sed legē fuisse legitimus: ut nō nisi ueste muliebri luctum seruarent: **Idq;** ob eam rē factum: ut cultus deformitate commoti se maturius a mœrore abducerent: cum intelligerēt luctum effœminatū esse & mollem & a uiri grauitate dignitateq; maxime alienum. **Tot** igitur exemplis admoniti nō uincemus tandem omnē animi molliem: **Nō** reprimemus lachrymas: **Nō** luctui finem statuemus: **Cauendum** est: si sapimus: ne nimia nostra in filios pietas desperationis loco apud deum habeatur. **Quod** si cōmunis ea omniū gētium opinio: si tot graues ueraq; sententiā nobis animorū immortalitatem nō probant: ppter eos qui deprauatis moribus existimāt animos uenterire cum corporibus: ob eam scilicet rem: quod ne in corporibus quidē ipsis suis sibi animos esse sentiūt: utamur etiā rōnis adminiculis atq; armis: quibus omnis male credentiū pertinacia non oppugnet modo: sed etiā expugnet opprimatq;. **Sed** anteq; differendi aciem descendā: in mediū ueniam priscorū philosophorū de animo sententiā. **Sic** enī facilius uictoria nobis erit. **Aggrediamur** autē ab ijs: qui in philosophia Ionica claruerūt. **Thales** milesius animum dixit esse naturam: quæ semper seipsam moueret: **Talis** autē definitio & si declarat animum esse immortalem: nō homini tamē magis conuenit: q̄ præstantiori euidā essentiā. **Anaxagoras** uero clazomenius esse animum dixit specie acreum & corporeū. **Zeno** stoicus animum uoluit ignē esse. **Alij** uero plariq; stoici spiritum calidum animum esse dixerunt. **Et** hi quidē omnes nō de hominis animo: hoc ē intellectuū: sed de sensitiuo atq; corporeo sunt locuti. **Platonis** autem discipulus **Aristoteles** dupliciter de animo est locutus. **Nam** ubi quattuor nota illa principiorum genera complexus esset: ex quibus corpora inferiora oriuntur omnia: quintā quandam censuit esse naturam: ex qua sit mens. **Eam** uero nominauit ἐπιτελεχία: **Entelechiā**: hoc est pfectionē: iccirco ita appellatam: quod animatum corpus perficiat ea ui atq; uirtute: quæ corpus est animatū. **Entelechiam** uero ipsam aliud nihil esse uult

Hesiodus
Thracēs
Massilienses
Lycij

ij. probatio

Thales

Anaxagoras
Zeno

Plato
Aristoteles

ἐπιτελεχία
Entelechia

FRANCISCI PHILELFI

ἐνέργεια
Energia

Animi definitio

Essentia triplex

Plutarchus
Auerrihus

Aristoteles ἢ ἐνέργεια: energiam: id est agilitatem quādam & operationē interiorē: quæ est ueluti uia ac dux ad exteriorē corporis actionē. Huiusmodi em̄ ui atq; motu animi corpus animatum ad operandū impellit. **Ipsū** autē animū ita definit: **Animus** est entelechia prima corporis naturalis instrumētalis: quæ uitā habere pōt. **At** huiusmodi de animo definitio nō interest magis hominis q̄ & pecūdis & stirpis. **Præterea** entelechian **Aristoteles**: quæ ut dixi: perfectionē significat: p̄ speciali intelligi uult essentia: quæ est in effigie. **Nā** essentia tripliciter accipit̄ apud **Aristotelen**: **Vna** quæ constat corpore quidem: sicut animalia & ea quæ non arte fiunt: **Et** hæc p̄pterea essentia dicit̄: qm̄ & hæc ipsa sit & cætera quæ sunt: esse faciat. **Altera** est essentia: qua materiā informem & rudē adhuc mente cōsideramus: **Et** hæc quidem essentia potestate est omnia quæ fieri ex se possunt: effectu autē nihil adhuc: ut aris masfa: & ligna rudia. **Tertia** uero est essentia cui effectu accidens perficit eam: exornatq; formæ impressiōe. **Ex** qua quidē forma quā in signiuit ars: id quod perfectū est nomē accipit: ut statua quæ ex similitudine formæ cuius est statua: simulacrū uocat̄. **Similiter** inquit homo animal certe est: & ē rudis materialisq; essentia: & hæc sane cōposita ex materia ac forma: quippe quæ ex corpore animo q̄ cōstat. **Eius** igit̄ corpus materia est: animus uero forma. **Et** secūdam eam formā: hoc est animū: animal nomē accepit. **Hanc** igitur formā qua singula formant̄: **Aristoteles** generaliter uocat entelechian: id est absolutā perfectionē. **Hac** em̄ obuiente perfectione: rudia quæ antea & in sola potestate fuerant: ad actū effectūq; perueniunt. **Nā** sunt quædā: ut ipse inquit: sola potestate animalia: ut oua aut semina: quædam uero cū operatione & effectu: ut quæ adhibito fotu excudunt̄ animalia: quæadmodū cognosci ex auibus potest: **Nā** ex ouis quæ fouerint: pullos excudūt. **Qua** ex re nō obscure apparet entelechian non cuiusuis corporis esse animū: sed eius tm̄ quod animi capax sit: & ob eam rem dixit: quod uitā habere pōt. **Nō** em̄ quicquid est corpus: idē etiā uiuit. **Nec** tm̄ præter eū arbitror **Aristotelen** pro illo quinto genere aliud intellexisse nihil secundū **Plutarchum**: q̄ cælū ipsum. **Quare** cū **Auerrihus** ille cordubensis: qui in plaroscq; eius philosophi libros egregie est cōmētatus: colligit ex **Aristotelis** dictis: unā esse & eādē in omnibus mētē: ita id puto accipiendū: quod ita ex illa caelesti specie animus intellectuus in cūctos homines æqualiter fufus sit: ut corpora animantiū omnia ex quattuor illis elementis ortū habēt. **Hanc** autē animi uim: eundem hūc esse immortalē uoluisse: patet ex ijs quæ

ab eo sunt scripta in libris de animo. Ita em̄ inquit: De mente autē & ui cōtemplatiua nōdū est perspicuū: Sed uideē esse aliud genus animi: Et hoc solū potest separari: quēadmodū id quod est perpetuū: ab eo quod corrumpi potest. Sensit igit̄ Aristoteles tātus ille & tam illustis philosophus: quod secundū erat animi genus: immortalē esse animū: cū ostendit mentem quæ nobilissima est & optima pars animi: & corrumpi nō posse & esse sempiternā. Et mentē quidē docet eā esse animi partē atq; uirtutē: ad quā referūt quæ singuli sensus nunciant: & quæ de ijs quæ sentiunt iudiciū facit: examinatq; cuiusmodi ea sint quæ sensibus uarie occurrūt. Hāc uero locatā esse in penetralibus cordis asserit: ubi alias quoq; animi species locatas dicit: imaginationē: memoriā: appetitū: excursionē. Et alio in loco asserit Aristoteles mentē aduenire extrinsecus: eāq; solam esse diuinā. Ita em̄ scribit libro secundo de animalium generatione ad uerbum. ¶ Relinquitur ergo mentem solam extrinsecus aduenientem ingredi: & eandē solā esse diuinā. Nihil em̄ cum eius agilitate habet cōmune operatio corporalis. Omnis igit̄ uis animi uideē alius corporis esse particeps & eius quidē diuiniore q̄ illa sunt corpora quæ uocant̄ elementa. Nec me latet quæ sit cōmunis philosophorū quorūdā nostræ tēpestatis opinio: qui se solos Aristotelicos haberi uolunt: etiam ijs quæ nusq; ab Aristotele scripta cogitatae sunt: cōtendentes: isti quidē animū esse totū in toto corpore: & totū itē in qualibet parte corporis. Sed habeāt isti sibi philosophiā: quā uolunt filosofati potius q̄ philosophi: mō aut Augustini sententiā quā minime improbo: ubi scilicet intel ligatur de illo toto solū: quod perfectiōis essentiaq; uocat̄: aut ineptias suas Aristoteli nō ascribāt. Nam quāq; animi uires magis in uno loco q̄ in alio apparent: aliæ in cerebro: aliæ in iecore: aliæ in testibus: & aliæ in alijs membris pro qualitate & aptitudine corporeorum instrumentorum: earum tamē omniū initia & quasi radices quasdam Aristoteles probat e sede cordis emanare: quando fucus cōcocti atq; confecti cibi per uenas cordis caterū corpus irri gat: & motus corpore⁹ qui locularis est: a corde ipso initū sumit. Venarū em̄ & neruorū initū & ueluti quidā nodus ipsum cor est: ut Aristoteli placet. Penes cor autē intellectuua uis agitata rationaliter: ignita se ibidē coaceruare existimat: potestate quidē illic habitans: actu autē atq; effectu ad corporis cōseptū & uicinā cōmeans: Quinetiā docet Aristoteles in ijs quæ de motu animalū causa reliquit scripta: nulla necessitate fieri: ut i quāq; corporis parte sit animus: sed in quodā p̄cipio. Id autē esse cor: antea exposui

FRANCISCI PHILELFI

mus. Itaq; neq; secundū totū quantitatis animus est in qualibet corporis parte: cū animus talē totius naturā nec per se habere possit nec per accidens neq; etiā secundū uirtutis totū. **Nō** em̄ p̄ sua ui qualibet animus est in qualibet corporis parte: sed secundū uim uisiuā in oculo: & secundū auditū in aure: & secundū alios sensus in alijs sensuarijs. **Sed** ut redeā ad mētis immortalitatē: separari docet Aristoteles intellectiuū hoc animi gen^o ab illo quod sensitiuū uegetatiuūq; dicimus. **Hęc** em̄ pars tota est corporis: quod quoniā constat ex cōcretionē quattuor illorū elementorū & discernat & corrumpat: necesse est. **Aristotelis** autē auditor **Dicæarchus** & **Dicæarchi** cōdiscipulus **Aristoxenus**: mihi p̄bati nullo pacto possunt: quorū alter animū esse dixit cōuenientiā corporis & intentio nē quandā: quæ ex ipsius corporis natura figuraq; uarios motus multiplicescq; cieret. **Dicæarchus** uero animum uoluit aliud nihil esse q̄ conuenientiā quattuor elementorum. **Uterq;** em̄ de animo in cōmuni locuti sunt. **Hos** autē quodāmodo secutus **Asclepiades** medicus: animū esse dixit cōcertationē sensuū. **Cōcertationē** autē uoluit eā esse cōuenientiā qua sensus ipsi certatim ad naturæ minus uterent. **Itaq;** hi tres pariter animū uoluerunt esse corporeū.

Critolaus **At Critolaus** & ipse peripateticus animū dixit cōstare ex quinta essentia: hanc uero p̄ cælo intellexisse nemo est qui secus sentiat.

Hipparchus **Hipparchus** uero stagerites a doctore suo necessariōq; **Aristotele** dissentiens: ob idq; longe deterior uoluit animum aliud nihil esse q̄ ignem. **Sed** anteq; de **Platone** reliquisq; platonicijs uerba faciam: me cōferā ad **Pythagoram**: qui philosophiæ **Italici** princeps fuit: uir sane & doctus & magnus. **Verū** pythagorici hunc aliqui narando antecedāt. **Et** omniū primus **Epicurus**: qui animū esse dixit tēperationē ex hisce quattuor ex qualitate ignea: ex q̄litate aerea: ex qualitate spiritali: & ex qualitate quarti cuiusdā generis innominati: quod apud eū erat sensitiuū. **Ex** quo potest intelligi epicurū de animo intellectiuo locutū omnino nihil. **Democritus** uero quē **Epicurus** in physicis est plurimum secut^o: putauit animū esse cōcretionē igneā ex his atomis quæ in rōnis cōtemplationē cadūt: quæ formas qdē orbicularis habēt: uim autē ignitā: quod esse corpus uoluit. **At Leucippus** huius doctor cū posuisset numerū atomorū frigidarū: dixit animū esse tēperatū respiratiōis frigus. **Nec** multo meli^o sensit **Agrigētinus Empedocles**: qui animū esse affirmauit sanguinē cordi suffusum: in eodē ille errore uersatus: quo ij qui dixerūt animū esse cor ipsum ex quo & misericordiā dicimus & cōcordiam. **Sed Hippon** animū esse aquā: ob eā rem non dubi-

tauit affirmare: quod diceret semen genitale: nō sanguinē esse sed aquā. **Critias** uero nō aquā animū esse uoluit sed sanguinē: quoniam uideret quod membrū sanguinis sit expers omnino: continuo morte intercipi. Verū eo ē **Empedocles** tolerabilior **Critias**: quod in corde principatū animi intelligendiq; uim cōstituit. Inquit em̄ sanguine cordis uigere hominis intellectū: siquidē int̄imis nostris sensibus sentimus ea quæ sunt extra nos ppter cognationem: ob eamq; rem ita reliquit scriptum.

Terreno terram nostro flamaq; calore

Humidaq; humenti sentimus & aera flatu:

Paceq; tranquillū sit litis imagine litem ¶ Sed de his omnib; uel qualia sint: uel quāta habeāt differentiā inter sese: cordis sanguine dicebat d̄iudicari. Fuerūt etiā q; dixerūt animū esse aīam: hāc autē esse uoluerūt spiritū quo uiuimus: Nōnulli existimarūt quādam cerebri cellulā: animi tenere principatū: **Alj** uero secus. Nā neq; cerebri partē ullā esse animū uoluerūt: Sed animi sedē ac locū s̄ p̄suerūt in corde: hi autē in cerebro. At **Pythagoras** sapiens cuius no-

mē habitū est illustre auctoritasq; amplissima: æternitatē animoꝝ ostēdere conatus: animū definiuit esse numerū qui seipsum moueret. Nec est mirū ita **Pythagorā** animū definisse: qui tantā uim numeris dignitatēq; tribuerit: ut eos ante mūdi animum fuisse assereret: & cū unū nō esse numerū diceret sed fontē quēdā atq; originē numerorū: inferebat unitatē: quæ a græcis dicit̄ μονάς monas.

Et ita eā deducēs ad diuinā illā summāq; essentiā referebat: eiusq; notionē assequētū rerū numero posteritateq; ideo sequestrabat: quod nō pluralitate nec tēporis posteritate sed p̄creatione seiunctam uellet: eandēq; unitatē ad uniuersi mundi animū: a quo sint animi singuloꝝ: simili rōne referre nō dubitabat. Itaq; hanc unitatē quā a prima rerū causa ortā affirmaret usq; ad mūdi aīm ubiq; integrā semp; in diuiduā p̄petuam perēnemq; potestātē seruare

Pythagoras arbitrabat̄. Et qm̄ putaret numeros esse rerū omniū substantias: dicebat unū qd̄ esset principiū numeri: & qd̄ cū ente cōuerteret̄: idē esse. Numerū em̄ ex unitatibus cōponi: neq; ad ens ul lā oīno accessionē facere sed diuisionē negare dūtaxat. Omne autē ens aut simplex esse & ita diuisionē nullā admittere neq; operatione neq; potestate aut esse cōpositū: & id quidē nō in diuisione suarū partiū sed in earū coniunctione habere suū esse: & ita unū qd̄ q̄tueri suum esse: ut suam tuctur unitatē. Huiusmodi igitur humani substantiam quam æternam op̄inabatur: numerum esse definebat

Critias**Pythagoras****Animi definitio**μονάς
Monas

FRANCISCI PHILELFI

seipsum mouentem. **E**t is quidem numerū pro mente accipiebat: quā ipsam iccirco numerū appellauit: quoniā ad harmoniā quæ conuenientia quædā est: numero opus sit. **V**erum etsi hic aliquid dixit: nō multum tamē. **N**ā in pecudibus quoq; animus q̄dīu est in corpore: seipsum mouet. **P**hilolaus uero **C**rotoniates **P**ythagoran secutus: animū esse differuit harmoniam. **A**t **H**eracleus **E**phe sius ingenio suo filius magisq; doctoris cuiuspiā disciplina: quo se nullo unq; usum affirmat: duplicē esse animū uoluit: alterum mūdi: alterū animantiū. **A**c mundi quidem animū esse euaporationē ex humidis quæ in ipso sunt: **S**ed animantium animū ex ipsa fieri euaporatione: quæ extrinsecus fit: & ex ea quæ similis generis est in ipsis. **I**taq; mirādū nō est: si intercutis aquæ morbus fuit in causa: ut periret, qui tantū humidorū euaporationi tribuerit. **Q**uam ipsam opinionē **A**lchmæon medicus idēq; philosophus eadē demētia est secutus. **D**iogenes uero apolloniates & **A**naximenes **C**retensis: nō multo his duobus mihi sunt uisi prudentiores: qui rerū principiū aeri tribuerūt: & hūc esse uoluerūt animū. **N**ā qm̄ secundū illos aer est elementorū omniū & tenuissimus & principiū: ideo animus & cognoscit & mouet. **Q**ua em̄ principiū est: cognoscit etiam cætera: qua uero tenuissimus: ideo esse pbant cōsentaneē motiū. **E**t qđ prætereundū nō est: de **H**eracleto: sunt qui illū dicant definisse animū esse scintillā stellaris essentia. **X**enophanes quoq; colophonius mihi incōstantior uisus est: qui animū nunc ex terra aquaq; cōstare: nūc spiritū esse dixerit: & utroq; tamē modo mortalē. **N**ec **X**enophane mihi uisi sūt multo acutiores: aut **P**armenides qui ex terra & igni: aut **B**oethus qui ex aere & igni animū constare sunt opinati. **A**t **H**ippocrates medicus animum esse dixit: tenuem spiritū per corpus omne dispsum. **S**ed iā ad **P**ythagorā nostra reuertat oratio. **I**s em̄ **P**herocydes syrio usus doctore: philosophorū omniū primus ut tradūt quidā: aternitatē animorū asseruauit: quāq; **T**hales milesius q̄ **P**ythagoran annis circiter cētū antecessit: idem tenuisse ostendit. **P**ythagoras igitur primus ex **I**talica philosophorū familia: asseruit animos nulli subiacere interitui: nulla tñ ad eā rem reddita ratione: siue quod definitionē satis ex se se firmam esse iudicasset: siue qđ tanta eius foret auctoritas apud omnes: ut quæ quid ipse dixisset: omni ratiōe firmiter haberec. **S**ecutus est tandē **P**lato **S**ocratis auditor: quē tris pbare ac sequi solitū legimus: doctore suū eū quē dixi: **S**ocratē in moralibus: & **H**eracleū in naturalib⁹: **I**n ijs uero quæ supra naturā diuināq; sunt **P**ythagoran. **I**s igit̄ **P**lato cū ad mūdi similitudinē animū trifariā

Philolaus
Heracleus

Alchmæon
Diogenes
Anaximenes

Heracleus
Xenophanes

Parmenides
Boethus
Hippocrates
Pythagoras
Pherocydes

Thales

Plato
Socrates
Heracleus
Pythagoras

diuississet: eius principatū: hoc est mentē: quæ ratiocinat: intelligit ac sapit: in cerebro tanq̄ in capitolio aliquo collocauit: quoniā ea corporis pars longius abest a colluione & sordibus: uigorē aut iracundiæ atq̄ animositatem: quē græci θυμόν: thymon: appellant in corde: cupiditatē uero subter præcordia. **Huiusmodi** em̄ ordinē etiā in uniuerso mūdo & in republica ipsa seruauit **Plato**. In ciuitate em̄ & uniuerso populo qui prudētia cæteris ciuibus sapiētiaq̄ præstāt: eos habitare iubet æditiōis locos urb̄is: quicq̄ præcepta dent iubeantq̄ agenda. In medio aut̄ urb̄is tanq̄ in castris militarem iuuetutē & rebus agendis aptam collocat: quæ exequatur & agat: quæ sunt a præstātoribus cōstituta. In extremis uero urb̄is eiusdē locis opifices esse uult & uulgaris reliquosq̄ omnes: qui aut in se silli: aut in fordida arte uersent: ut pareant pro cōuenienti quoq̄ atq̄ utili ministerio. Eadē ratione ac similitudine in mūdo est usus: cuius summitatē ac principem qui imperat regit moderat omnia: cælesti domicilio dimetiē. **Huius** tanq̄ in media regione subijcit **Angelos** atq̄ **dæmones**: qui agāt omnia exequaturq̄ pro imperio. In terra uero homines sunt positi ut pareant: & ministerio præsto sint. Et ita in nobis quiddā regale esse uult positū in summo quod imperat: quiddā uero quod agat collocatū in medio. **Tertiū** aut̄ pubetenus & infra positū: quod regit atq̄ administrat: & ea quidem duo appetitus species esse uult: quæ rationi tamē naturaliter pareant. Imperat igit̄ mens in capite: quæ est prima animi uis eaq̄ cōtemplatiua: qua intelligimus ac sapimus. **Altera** uero animi uis quæ secūda est dignitatis: in pectore cōstituta ut agamus: quæ iussa sunt efficit. **Reliqua** uero inferius posita illa uis uiribus melioribus morē gerit. **Censet** aut̄ **Plato** animū meare per omnes artus totumq̄ corpus: & per singula membra quasi instrumenta uim suā ostendere & ad ipsum in sentiēdo quidem referri oīa: quæ sensibus occurrant: ea uero quæ sensus referant: esse alia atq̄ alia. **Definit** aut̄ **Plato** animū hisce uerbis: **Animus** est substantia incorporea seipsam mouēs ac rationalis. **Huius** uero immortalitatē demonstraturus ita **Socratē** in libro de pulchro: quod **Phædrus** inscribit: differentē facit tali argumētatione: & ea quidē ad uerbū. **Animus** oīs immortalis est. **Quod** em̄ semp̄ mouet̄ est immortale: **Quod** aut̄ aliud mouet̄ & ex alio mouet̄: cū finem habet motionis: uita etiā finē habet. **Solū** ergo quod seipsum mouet: ut quod seipsum nō relinquit: moueri nūq̄ definit: sed etiam cæteris quot quot mouent̄: hoc fons & principiū est motionis. **At** principij nulla est origo. **Ex** principio em̄ omne ortū necessario orit̄. **Ipsū** uer-

θυμόν
Thymos

Angeli
Dæmones

Animi definitio
Phædrus
Argumētatio
platonica

FRANCISCI PHILELFI

ro nullum ortū. **N**ā si ex aliquo principiū gigneret: principiū esse nō posset. **S**ed quoniā nō orit: necesse est ut nec etiam corrupat. **P**rincipiū em̄ si perierit: neq; id ex alio unq; nec aliud ex illo oritur. **S**iquidem a principio oriri oportet omnia. **I**ta igit fit: ut motionis quidem principium ex eo sit quod ipsum moueatur a seipso. **H**oc autē nec interire nec nasci potest: uel & omne cælum natura; omnis corruat atq; consistat. **Q**uæ ipsa nunquid ex eo consistere rursus possint: unde agitata ortum sint habitura: **C**ū igitur perspicuū sit id esse immortale quod mouet ex seipso: quis uerebitur hanc ipsam esse animi essentiā & rationē dicere: **O**mne em̄ corpus quod exteriore agitatur motu est inanimū: **Q**uod autē interiore motu suoq; agitatur: animatū est: hæc em̄ est propria animi natura. **Q**uod si hoc ita habet: aliud nihil esse pot qd̄ ipsū a seipso moueatur q̄ animū: necessario fit ut animus neq; nascat neq; moriatur. **Q**subtilissime certe **P**lato: & q̄ pulcherrime immortalitatem animi argumentando cōclufit: modo nō ita principium quē admodū finem sustulisset. **N**am etsi animi nō nascuntur: creantur hi tamē simulq; ab illo infunduntur in hominū corpora: ab quo sunt omnia ex eo creata: quod antea non fuisset: & eodem quidem tempore puncto & creatū & infunduntur. **N**ec em̄ cū illis sentio quouolunt aīos nostros simul omnis creatos esse: **M**ec itē cū illis: q̄ afferunt ita hominum animos ab animo ut corpora ab **A**dæ corpore manare. **X**enocrates uero aliud dicere nihil uisus est: q̄ quod doctor eius **P**lato sensisset. **N**am cum ait animū esse numerum: cuius uis ex natura sit maxima: nihil plus addidit: q̄ omnem illam seipsam mouentem uim ab ipso deo manare: id quod etiam **P**latonē uoluisse ex eius scriptis deprehendi potest. **A**rcesilaus uero ut fuit mediæ auctor academiæ: ita etiam a **P**latone superioribusq; platonis dissentiens: eadem ratione animum esse putauit sanguinē: qua & **H**ippon & **E**mpedocles: nō quæ mentis uis foret secum ipse cōsiderans: sed omnia ad sensum referens: qui cum totus sit corporis: interit etiam una cum corpore. **N**ec prætereundus est **H**eraclides ponticus: qui animum dixit esse lucem: principatum uis delicet igni tribuens. **S**ed redeamus ad **P**latonem. **H**ic nō tam animi nobis qui creatus esset: immortalitatem ostendit q̄ eā aternitatem cuius etiam principium nullum est: firmissima argumentatione demonstrauit. **Q**uā ratiocinandi uim & **S**peusippus ac reliqui fere omnes qui a **P**latone fluxere: maiorem immodū approbauerunt suntq; secuti. **V**nus **A**ristoteles est inuentus: qui a doctore suo quem annis uiginti audiuerat: dissentire sit ausus: argutia po-

Plato

Xenocrates

Arcesilaus

Hippon
Empedocles

Heraclides

Plato

Speusippus

Aristoteles

tius usus quæ ueritate. Quod si maluisset uirum se gratum & iustum existimari quæ æquæ uerutum ac doctum: nunquam ab eo quod non minus probat: quam acutissime norat: declinasset itinere. Sed ita sunt hominum ingenia gloriæ cupiditate plerumque accesa: ut neque pen si uelint: nec ueritatis habere rationem. Nec tamē stoici prætereundi sunt: qui auctore Antisthene Socratis discipulo nomē inter philosophos habent: honorificum plerique horum ex natura ignea consistare animum putauerunt: Qui consentientes Empedocli: eius principalem partem locauerunt in corde: nec eam tamē sanguinem esse uoluerunt. Siquidem sanguis cum corpore simul nascitur. At Zeno Citiensis Thebani Cratetis auditor: opinatus est animum esse spiritum: ex eo nactus rationem: quod spiritu recedente a corpore animal moreretur. Itaque dicebat hoc sane est animal: Sed naturalis spiritus dum recedit moritur animal. Quo fit: ut naturalis spiritus animus sit. Chrysippus uero Stoicorum omnium ultimus idemque eius sectæ eruditissimus: & in scribendo non minus copiosus quam accuratus: dicebat una eademque re nos spirare & uiuere. Sed quoniam naturali spiritu spiraremus: eodem etiā nos uiuere spiritu. Et quia nos animo uiueremus: hinc concludere nitebatur animum nihil aliud esse quam naturalem spiritum. Animum uero ipsum in partes octo diuidebat. Constare enim hunc asserbat ea uia quæ imperat & sensibus quinque: tum uocali substantia: præterea serendi gignendique uirtute. Partes autē animi a cordis sede tanquam a fontis origine manare: & per uniuersum diffundi corpus uitalique spiritu singillatim membra completere omnia: & ea regere atque moderari arbitrabatur innumerabilibus diuersis uirtutibus alendo: adolendo: mouendo: localibus motionibus instruendo: sensibus compellendo ad operandum totumque animum sensus qui sunt eius officia ueluti ramos ex illa principali parte tanquam trabe futuros: eorum quæ sentiuntur nuncios pandere. Ipsum uero de his quæ nunciauerint: iudicare tanquam regem. Et ut singuli quidem sensus unum quiddam sentiunt idque ad præsens tempus. Nam neque præteritum quicquam meminere: nec futurum suspicantur quicquam: ita intimæ consultationis deliberationisque proprium esse Chrysippus uult: tum cuiusque sensus passionem intelligere: & ex his quæ nunciant: colligere quid ea res sit: tum accipere præsentia: meminisse præterita: prouidere futura. Additque muta etiā animalia habere uim animæ principalem: sed eā duntaxat qua cibos discernant: imaginentur: insidias declinant: prærupta precipitiaque prosiliant: & locos sibi tutioris quaerant: ac necessitudine

Stoici
Antisthenes
Socrates

Zeno
Crates

Chrysippus

FRANCISCI PHILELFI

recognoscant: multaq; sibi parent quæ ad salutē expediūt: sed hęc uim secundū naturā esse dicit: nō secundū eam mētis rationē qua ex omnibus animantibus homo utit̄ solus. Adducitq; similitudinem uir eruditissimus nō ineptam. **A**t em̄: **Q**uēadmodū **A**rachnea in medio cassis sedens omnia filorū exordia tenet pedibus: ut cū ex bestiolis quid ex quacunq; parte plagas inciderit: de proximo ipsa sentiat: sic principalis uis animi posita in media cordis sede sensuum exordia retinet: ut cū quid nunciabunt de proximo recognoscat. **E**t uocem quoq; **C**hrysippus uult e gremio cordis mitti: quæ ubi tandem a lingua cæterisq; dictionis instrumentis formata fuerit: sonos articulatos ædere qui sermonis sunt elementa: quo quidem ueluti interprete: ipsius mentis arcani motus aperiantur. **E**t id uocant animi principale. **Q**uare cū spiritum animum esse dicit: cū sane corpus dicit: ideoq; eundē pati quē corpus interitum. **S**iue aut̄ simul cū corpore eiusmodi animus intereat: seu nō multo post ad rem nihil quāq; nō intelligo: quid nō pereat simul cū corpore: cū idem sit etiā corpus. **A**t **P**ossidonius cū animū diceret esse corporis formā aliquid dicere uidebat: sed nō multum: cū eam subijceret interitui. **N**os uero alia ratione & ab ijs qui sibi animi cum pecudibus cōmunem esse uoluerunt: & a **P**latone & cæteris qui hominis animū deo æqualē statuerūt: non iniuria dissentimus. **C**redimus em̄ & affirmare indubitato audemus ita animū esse in corpore humano: ut deum in mundo. **N**am ut deus qui nullo tangit̄ motu: omnia actu mouet cū ipse neq; per se neq; per accidens moueat: eodem modo cū animus immobilis ipse sua natura sit: corpus tamen mouet. **M**ouet em̄ per accidens animus cū mouet. **N**ā ut cæteris in rebus omnibus deo est animus: ita uirtus animi quæ mouet: inferior est dei uirtute quæ mouet oīa. **S**ed iam ad firmioris nos rationes & christianas & nostras, ppius accessuri qui bus animi immortalitas dilucide apparet: quid animus ipse sit: nostro quasi Marte definiamus: atq; tueamur nō tam fortasse subtiliter q̄ recte ac religiose. **I**d uero facillimum factū fuerit: si prius ostenderit nō simpliciter dici animū: cū eius nomē latius pateat. **N**am quæcūq; dicimus uiuere: ijs animū damus. **Q**uare cū & herbe stirpesq; omnes uiuāt: hęc oīa minime carēt animo: eo scilicet quo alunt̄ & adulescunt. **E**t in pecoribus & iumentis inest animus idem qui in herbis & in arboribus ac præterea qui dicit̄ sensituius: **S**ed in his neq; intelligentiā nec perfectam rōnē inesse uolumus. **I**taq; animus omni perfectionis numero absolutus, in homine est solo. **H**unc ergo ita definiamus: **A**nimus est creata substantia

Possidonius

Plato

Animi definitio

spiritalis simplex ratio is intellectusq; particeps: quæ seipsam mo-
 uēs naturale instrumētaleq; corpus tādiu afficit ea ui: quæ & uita-
 lis est: & sensibilia admittit: quoad eorū natura capax elementalē
 cōueniētiā seruat. **Hic mihi humanus uidet animus:** quē si quis
 ignorat quonā pacto: quo **Delphico** præcepto admouemur: seip-
 sum cognoscat nō intelligo. **Huiusmodi** aut animū neq; corrumpi
 nec aliud quicq; pati posse: quo a seipso discedat: cū discessum facit
 a corpore nullus mihi uidet labore sustinere audacterq; defende-
 re. **Nā** ut a facilioribus rem pbare aggrediar: animus corpori ap-
 plicatus nequaq; est: ut **Platoni** placet. **Id** em si esset: nō unū quiddā **Plato**
 esse animus posset: sed multa pmixta. **Nec** em iccirco uitā suscipit
 corpus: qd ei animus applicet: sed qm per oēs eius partes diffun-
 dat. **Quid** aut aut pmixtionē aut cōcretionē afferā: cū nullum cor-
 pus queat aliud corpus usq; quaq; penetrare. **Quare** si neq; corp^o
 neq; corporeū quicq; penetrat: animū corpore carere quis neget.
At qui omne corpus aut interiore agitā: aut exteriorē motu. **Sed**
 quæ exteriorē utū motu in anima sunt: quæ aut interiore anima-
 ta. **Quod** si animus esset corpus: aut animo aliunde sumpto ute-
 ret: aut ui animi careret. **Sed** cū utrūq; horū absurdū sit: relinquit
 animū esse incorporeū. **Præterea** si animus esset corpus: sequeretur
 corpori sociari corpus: **At** ea societas uel ex applicatione fiat neces-
 se est: uel ex pmixtione uel ex cōcretionē. **Sed** ex applicatione ani-
 mi qui solus dat uitā corpori: societas ea fieri pōt: cū applicat^o ani-
 m^o si sit: ad corpus intimū nō pmanat: **Nihil** em penetrat applica-
 tū. **Itaq;** animus & corpus applicatione sociari nō possunt: sed nec
 etiā pmixtione. **Nō** em anim^o esset unū quiddā sed pmixta multa.
Num fortassis cōcretionē societas ea fiat: **Si** ita foret: duo p se cor-
 pora inuicē transirent: & locus unus quo corpus cōtinet: duorum
 corporū capax esset: qd fieri certe nō pōt. **Quare** cū neq; ex appli-
 catione neq; pmixtione neq; cōcretionē corpus & anim^o sociantē:
 patet animū esse incorporeū. **Et** qm sua quadā ui naturaq; cōsistit
 eundē etiā immortalē. **Mouet** em ipse ex sese: & mouet corpus: nō
 mouet a corpore. **Nec** a corpore quicq; recipit secū dum esse & sub-
 stantiā suā: sed uitā dat corpori: & ut sentiat efficit. **Idq;** semp dum
 adest: habitatq; in corpore. **Cū** se uero secreuerit a corpore: hōc sa-
 ne ei^o discessu interit. **Ille** aut quia indissolubilis & immortalis cre-
 atus est atq; sempiternus: p sese cōsistit: & eo melius habet: qd ser-
 uitate ueluti quadā corporis catenisq; liberat^o: sua natura suoq;
 bono fruit: cū iam ei nihil esse potest impedimento: quo min^o acu-
 tius ac pfectius & intelligat & sapiat: omnēq; iam pspiciēs diuinā

FRANCISCI PHILELFI

essentiæ ueritatē: sua beatitudine sit contentus. **Ita** q̄ ut in cæteris animātibus mors est interitus: quo anim⁹ simul cū corpore & dissipat⁹ & perit: **Quoniā** nihil in ijs est eo sensu perfectius: qui sine corporis uita esse nō potest: ita in homine est animi a corpore separatio: quæ ubi contingit leuis ille atq̄ incorruptus euolat altius: nusquāq̄ retardat⁹: donec in illius conspectum peruenerit: cuius imaginē ac similitudinē præ se fert: & tum demū omni labore omniq̄ tædio peregrinationis huius mundanæ uacuus: securus tranquill⁹q̄ quiescit. **Nam** quid aut **Epicuro** aut **Heracleto** alijsq̄ istius modi in mentem uenerit: nescio: qui simul cum sensu corporis perire intellectuum animū putauere. **Nam** id fortassis opinati sunt: quoniā animū corpore solutū corporeis oculis uiderenō possent: quasi non illum eadem ipsa & cogitatione complecti & ratione cōsequi possimus qua deum datur: quē & si corporis oculis non uideremus: rationē tamē atq̄ intelligentia perspicue comprehendimus. **An** ignoramus mentem ac sensum differre inter se plurimū? **Sensus** enim a sensibilitatis nimietate corrumpit⁹: ut de his legit⁹: qui sedent a **Catadupos**: ob eamq̄ rem debilius sensibile a sensu ipso minus sentitur: ut in tubicinibus tibicinibusq̄ nōnullis: & in ijs qui aut fistulis aut tympanis crebrius utūtur: persæpe animaduertit⁹: **Redduntur** enim auditu imbecilliore adeo ut quæ uoce sunt debiliore minus audiant. **Idemq̄** accidere illis solet: qui oculorū intutum aut in solis radios aut in altiorem niuē fixius intenderint: **Nam** uidendi aciem aut hebetant: aut etiam amittunt. **De** mente autem secus accidit: quæ posteaq̄ intellectu attigerit intelligibilia illa cælestia ac summa: longe facilius ac melius intelligibilia quæ sunt inferiora mundanāq̄ intelligit. **Quare** si mens magis operando nō frangitur: nec etiam quo minus sit: corrumpatur. **Præterea** rerum earum quæ sunt inter se contrariæ: contrariā esse rationem puto mihi concessum iri ab omnibus. **Si** quicquid est concretum: discretionem patitur: & dissolutionem omne cōpositum: animus certe qui neq̄ compositus est neq̄ cōcretus: nec discerni potest nec dissolui. **Nā** si quod materia uacat: corruptioni non subiacet: quomodo animus quem simplicem esse substantiam definiuimus: corrumpi queat? **Et** cum uideamus in natura quasdam formas a materia separatas omnino: ut angelos ac dæmones: quasdam autem abstractas: nonne formæ quedam tertiarie ueluti mediæ dandæ sunt ad ipsius totius perfectionem: quæ a materia scilicet manantes secundum illud esse quod inferius nominat⁹: ut eæ manant formæ:

Epicurus
Heracleus

Catadupi

Angeli
Dæmones

quæ a materia sunt deductæ: quæ manâtes inquã a materia separari ab ipsa possint secũdũ suum esse superius quẽadmodum sunt formæ separata omnino: **Sed** huiusmodi certe sunt animi nostri: qui quo ad vires sensitivas manãt a materia: sed quo ad vires intellectivas separari possunt. **Hinc** fit: ut quantũ ad mentalem attinet uirtutem: æque hi atq; angeli & dæmones nullum interitũ patiant. **Insuper** ignorandum ne sit: quod simplex est: id a seipso separari nõ posse. **Sed** animus cum sit simplex: quo pacto separaretur a seipso: **Itaq;** neq; a suo ipsius esse: **Nec** em̄ per aliam quandã formam q̄ per propriã ac suã animo est suum esse quod diciẽ. **Nã** de concreto & composito secus est. **Id** em̄ habet esse per formã: quæ potest a materia separari: & ita etiã corrumpi. **Ad** hæc: nihil corrũpitur nisi aut per id quod sibi contrarium habet: aut ob alicuius defectũ rei: quæ sit ad eius esse necessaria: **Sed** huiusmodi animis nihil habet contrarium: neq; ad p̄priũ eius esse corpus est necessarium: cum siue in corpore sit: siue extra corpus: animus ipse per sese cõsistit. **Ex** quo satis patet animũ nõ corrumpi corruptione corporis. **Neq;** re alia differet ulla: q̄ quod dum est in corpore: se corpori animus cõmunem facit: dum abest a corpore nõ facit. **Rursus** si fieri nullo pacto potest: ut frustra sit naturalis appetitus: cũq; homo natura appetit semper esse: & esse id dicamus: ad quod fertur omnĩ appetitus: & nos ipsum esse mente concipiamus non solum ut præsens pecudum more sed simpliciter potius. **An** est obscurũ hominẽ qui sit corpore mortalis: cõsequi perpetuitatẽ secũdũ animũ quo esse absolute & secundum omne tempus apprehẽdit. **At** qui si animũ simul cũ corpore interiret: nemo se morti obijceret. **Neq;** aliud quicq; duceret uita charius. **Nũ** Mutius ille qui postea Scæuola est cognominatus: habuit corporis potius q̄ animi rationẽ: cum solus intra tot hostiũ milia **Porsennã** est adortus moriturus: cum foculo manũ tanq; imprudentiã ream exurẽdam imposuit. **Nam** **Zeno** Eleates quanti corporis salutẽ fecerit: **Phalaris** testis est: cuius sæuitiam & truculentiam metu mortis pluris duxisset q̄ animi dignitatem: nunq; facinus illud tam præclarum esset adoratus: quo & **Phalarim** interemit: & se iam pene interceptum reuo-
Mutius scæuola
Zeno
Phalaris
L. Brutus
Tarquinius
Leonydas
Thermophy-
le
Epamynõdas
Leucra
M. Marcellus
Annibal

FRANCISCI PHILELFI

Maximianus
Caesar

Aristoteles
Δύναμις
Dynamis

saluti maluisset: quod animi magnitudini detoroque consulere: se hosti fuga facile abstulisset. Certe si animus una interiret cum corpore: nunquam esset ullus inuictus qui non se omni ope atque opera ab omni mortis discrimine abduxisset. At uidemus & per multos & magnos uiros: qui se alij pro patria alij pro deo deuouerunt. Non solum uniuersa Romana legio atrocissimis impij Maximiani Caesaris satellitibus trucidanda se praebuit: sed maximi quoque ornatissimi quoque exercitus idem saepenumero fecerunt: faciunt quoque quotidie. Nec enim dubitant corpus quod sua natura mortale est: morti exponere: quo animum immortalē per egregia uirtutis pietatisque facinora liberet periculo atque miseria huius uitae. Et nos adeo nostri obliti sumus: ut nostrorum obitum non secus lugeamus: quam si animi simul cum corporibus sint sepulti: tantum possit: quo corruptus intreat. Tripliciter enim forma corrupti potest: Aut per actionem contrarij: ut calor per frigoris actionem: Aut per subiecti uitium: ut oculus si perierit: pereat etiam uis uisua necesse est: Aut per causae defectum: ut si praesentia solis defuerit: deest etiam lumen aeris. Sed animus noster nihil homini pati potest. Nam quo pacto per actionem contrarij corrumpatur: cum per eam mentem quam Aristoteles uocat secundum Δύναμις: dynamis: hoc est uim atque potestatem possit & cognoscere & recipere contraria omnia. Cuius autem subiecti corruptio ni subiaceat qui non a corpore manat secundum suum esse: sed ab ipso deo creatus est: Defectus uero causae qui possit ullus accidere cum eius causa quae alia nulla est quam deus: & immortalis sit & immutabilis & aeterna. Quem praeterea mihi afferes uel mediocriter doctum qui minus confiteatur quicquid est intelligibile ideo esse & diuturnius & firmitus: quod sensibile esse dicimus: sed quod sensibilius in rebus est: sicuti materia prima corrupti non potest quo ad suam substantiam. Hinc fit: ut longe etiam minus ea mens quae est secundum potestatem corrumpi possit: Formarum enim intelligibilium capax est. Item quod agit: est eo quo patitur multo perfectius atque preciosius. Mens est autem huiusmodi ea quae secundum agilitatem operatio neque dicitur. Haec enim facit: ut actu ea intelligatur: quae corrupti non possunt. Sed huiusmodi mens est quaedam animi nostri uis quae neque separari neque misceri nec pati potest: & propterea immortalis. An illud etiam fortassis ambigamus: quicquid ex seipso mouet & operando & agendo: alteri applicari non posse. Nam si alteri applicaret secundum esse & essentiam: tunc operandi agendique causae operationibus atque actionibus aequaliter responderet. Quod si ita sit coniunctum: omnes interternae operationes externaeque actiones sint ipsius coniuncti: necesse est.

Quo fit: ut causæ quoq; sint eiusdem cōiuncti: nec illud sit quicquid
 ex seipso mouet ad operandū & agendum. Itaq; huiusmodi conse-
 quens est tollendum. Nam quod seipsum mouet ad operationes
 actionesq; suas nō applicat alteri: **A**nimus uero intellectiuis ita
 seipsum mouet ad interioris exteriorisq; actus: ut ad hos nullo na-
 turæ impulsu agitetur. **I**d quod in his quoq; artibus cognosci po-
 test: ceterisq; reb; quæ principiū capiūt ab actiuo ratiocinatioq;
 intellectu: Itaq; secūdu esse & essentiā nō applicat corpori. **Q**uod
 cū ita sit: patet animum interitu eius interire nō posse: cui secūdu
 esse & essentiā nō applicat. **N**ūquid etiā simus nescij: id cuius ope-
 ratio & materiā excellit & corpus: corruptione corporis nō corrū-
 pit: **N**ec em̄ operatio excellentior est ea substātia cuius ipsa est. **C**ū
 igitur intellectiui animi opatio sit hmōi: intelligit em̄ uniuersale:
 is ne una cū interitu corporis interibit: **Q**ui uero putāt animū esse
 corporis uirtutē: magno in errore uersant. **V**idemus em̄ uirtutum
 instrumentalium operationis post annos quinq; & quadraginta
 in humanis corporibus fere omnibus frāgi & debilitari solere. **A**t
 illo ætatis flexu & sapientia augetur: & ad sciendum reddimur
 acriore ui quadā mentis longe præstantiores. **Q**uod si animus ille
 noster corporis uirtus esset: ea dumtaxat intelligeret quæ corporis
 sunt. **N**am cuiuscunq; aliqd capax est: p̄ sua natura est capax: **S**ed
 mens cū spiritalia simpliciaq; intelligat: corporis uirtus certe esse
 non potest. **A**d postremum ne uideamur q̄ oportet argumentan-
 do longiores: quicquid p̄ una eadēq; formæ ratione est imago &
 similitudo separata: illius atq; diuinæ mentis: nō manat a corpo-
 re secūdu esse & potestatem. **N**am si ita manaret: cum quicquid
 formæ alicuius capax est: eius pro ui propria suaq; est capax: & ita
 eam sibi formā pro corporis materiæq; natura impræssam recipe-
 ret: quæ quidē in eo esset uel tanq; forma corporea: uel quæ admo-
 dū forma quæ & in corpore & pro corporis cōuenientia nō ui pro-
 pria operatur: qua quidem absurditate nihil absurdius. **N**am qd̄
 mentis diuinæ imago similitudoq; est: sua ui suaq; natura ita mo-
 netur ad operandū in corpore humano: ut illā uniuerso in mūdo
 operari & dicimus & certo credimus. **I**taq; necessario fit: ut quic-
 quid secūdu eandēq; formæ rationē est imago & similitudo diui-
 næ mētis: quæ ut habet in **E**zechiele: signaculū ē similitudinis: id
 a corpore secūdu esse & operationē & potestātē manare nullo pa-
 cto queat. **S**ed forma huiusmodi separata mētis cū & omni in lo-
 co semperq; sit: si quis ambigat eadem hāc ratione recipi in animū
 intellectiū: is ab omni se ratione alienum fateat: oportet. **Q**uod

Ezech. xxvij.

FRANCISCI PHILELFI

cū ita sit: quid ueremur audacter ueroq; affirmare huiusmodi ani-
mū nec manare a corpore: nec fieri ullo modo posse: ut intereunte
corpore ipse intereat: Nihil in quā habet anim⁹ noster in se mixtū:
nihil cōcretū: nihil corporeū: nihil externū: sed sua quadā natura
constat suaq; ui: qua sentit: qua sapit: qua uiuit ac uiget: qua to-
tus est dei simillim⁹: quo fit ut neq; dissolui queat: nec secerni nec
deleri: sed immortalis sit potius planeq; sempiternus. Quid ergo
dolemus **Iacobe Antoni Marcelle** nobis ereptos filios: Quid tam
diu collachrymamur: Quid querimur: Diruperunt illi tandem:
diruperūt: atq; leues puriq; peruaserūt nebulosum: hoc est caligi-
nosum cælū: eoq; sunt euecti: ubi nulli uētorū status: nulli imbres:
nullæ sunt tēpestates: ubi nullus rigor: nullus ætus: nulla mutabi-
litas sed tranquilla omnia serenaq; sunt ac plena gaudij ineffabi-
lis. Itaq; redi aliquādo ad teipsum colligere: recreare: agnosce qui
sis quātusq; ciuis. An unus fortasse tu inter patricos **Venetos** sis
inuentus: qui diuinæ iusticiæ diffidere uelle existimeris: Hæc em̄
Venetis uobis laus est ueluti peculiaris: qd̄ mortaliū oīm primi iu-
sticiā colitis atq; ueneramini. Num **Veneti** iusti sint: deus uero in-
iustus: Nā hoc erat tertiū qd̄ mihi dicendū modo pposueram: cū
animorū immortalitatē ostēsurū me sum pollicitus. Quæ iam p/
bata qm̄ nobis est non minus firmissimis rōnibus q̄ incorrupta
quadā natura lege: reliquū est: ut idē a diuina iusticia muniamus:
ac ueluti roboremus qd̄ certe facillimū factū est. Præstantissima
quidē inter uirtutes: & eadē splēdidissima optimaq; uirtus a uiris
sapientibus iusticia iudicaf. Nā neq; domus neq; respublica neq;
ipsum hoīm genus uacare iusticia ullo pacto queat. Qui cælū ip-
sum omnifq; natura cōcidat: est necesse: ubi iusticia sit medio subla-
ta: Si solus deus est uirtus: & omni uirtute præstantior: solus certe
deus est & iust⁹ & toti⁹ iusticiæ fons atq; origo. Hic est ille: de quo
scriptū est apud **Esaiam**: Meæ sunt iusticiæ & imperiū. Itaq; nō ab-
surde in **Osee** legiē. Recte uia domini & iusti habitabūt in eis. De
hoc ipso etiā **Dauid** inquit: Iusticia est plena dextera tua. Quod si
tanta est iusticia dei & tam abundās: si tanta est eius imperij pote-
stas: dubitandū ne sit eū qd̄ est apud **Matthæū** apostolū: cuiq; se-
cundū opera sua redditurū: Nā si secundū **Aureliū Augustinū** pla-
cuit diuinæ puidentiæ præparare in posterū bona iustis: quibus
nō fruenē iniusti: & mala impijs: quib⁹ nō excruciabunē boni: sa-
tis nobis argumento esse debet animos nostros esse immortalis.
Videm⁹ em̄ quotidie: quāta in his rebus cōfusio sit: quæ orbilu-
nari subiectæ sunt. Qui em̄ in huius sæculi cōmodis ordo est: uel

Tertia pbatio

Esaias
Osee
Dauid

Matthæus
Aurelius
Augustinus

quæ potius nõ abufio: **Qui** omni sunt feruitute inferiores: imperant uiris bonis atq; dominant. **Honorant** impij: contemunt pijs. **Qui** doctrina ualent & grauitate: ridiculo sunt. **Affentatores** indocti habent in precio. **Flagitiosi** ac neq; & opibus abudant & gloria: **Viri** frugi ac præstantes & mendici sunt & obscuro. **Nulli** pbitati: nulli eruditioni est locus. **Leuitatis** omnia & stulticia plena sunt. **Quã** rerũ absurditatẽ Abacuc ueluti admirãs inquit: **Quare** respicis contẽptores: & taces: cõculcante impio iustiorẽ se: **Et** quod uidemus quotidie usu fieri: affligunt uiri iusti ab impijs: & ad mortẽ usq; per oẽm uitã cursum acerbissime cruciant. **Qui** aut uim: q; iniuriam: qui cõtumeliã inferunt: nõ modo pœnã subeunt: nullã p sceleris magnitudine: sed in delitijs potius & uoluptate uiuunt: **Sardanapoli** uitã: nõ exitũ affecuti. **Quod** si uera sunt: quã scripta legimus: **Nullũ** malũ impunitum: & nullum bonũ irrenumeratũ: cũ persepe improbi nullã ppetrati facinoris in hac uita pœnã recipiunt: nec premiũ probi: ubi esset dei iusticia si animi simul cũ corporibus interirerent: **Num** fortasse **Diagoran** illum meliũ malimus **Diagoras** me q; ueritatẽ sequi: **Diagoras** em melius: cũ accusasset eum ab quo liber quẽ ipse cõposuerat: surreptus esset: idq; ille a se factum peierasset: deinde libro perinde adito ac suo magnum ex ea re sibi nomen atq; gloriã peperisset: **Diagoras** quia impune adolefcentẽ in tãto successu fortunã peierasse uideret: deũ esse homo stultissimũ negauit. **Nesciebat** em aliã esse dei: aliã hoim cõsuetudinẽ. **Permittit** qnq; deus affligi bonos: quo uel magis exercitati meliores fiãt uel merita meritis cumulãtes maiora sint premiã habituri: uel ob aliã reconditã causam hoibus nobis incognitã illi notã. **Itaq;** recte in libro sapientiã scriptũ est: **Nec** em est alius deus q; tu. **Tibi** cura est de omnib; ut ostendas qm nõ iniuste iudicas iudicium. **Nec** em rex neq; tyrannus in conspectu tuo inquireret de his quos perdidisti. **Cum** ergo sis iustus: iuste omnia disponis: ipsum quoq; qui non debet puniri: condemnas: & exterum existimas a tua uirtute. **Et** paulopost: **Tu** autem dominator uirtutis in tranquillitate iudicas: & cum magna reuerentia disponis nos. **Quis** est præterea ita ab omni ratione sensuq; abhorrens: ut quod ab hominibus nõ negligitur: id ab deo neglectum putet: **Si** nos eorum quos genuerimus: diligentissimam curam gerimus: nõ arbitremur deũ nullam rerum humanarum: nullam horum quos ipse creauerit curam gerere: **Faciãmus** ne deum omnino ociosum: & secundum Epicurum prouidentiam eius tollamus omnem: **At** audiatur **Ecclesiastes**: **Ne** dicas coram angelo non est prouidentia: ne forsan

Abacuc

Diagoras melius

Sap. xij.

Vbi supra

FRANCISCI PHILELFI

Hieremias

**Cōclusio per
enūerationē**

Peripatetici

deus iratus super sermones tuos: dissipet cūcta opera manū tuarum. Quapropter cū deus gubernet omnia puidētia: & cū iustus sit dominus: secundum Hieremiā: satis nobis pbari debet eos omnis qui in hac uita receperint: fore ut in altera uita post interitū corporis quicq; pro meritis suis aut præmiū recipiant aut poenā. Sed cū corpus ab animo separatū quoniā nihil sentiat: nihil etiā pati possit: an diffidimus quin id totū quicquid est uel optandum uel formidandum: animo ipsi primū: deinde post resurrectionē & animo simul cum uoluntate quadam mensura debeat & corpori: Quare ex re patet uel pro diuina iusticia hominū animos esse immortalis. Cum igitur iam satis ostensum sit: nullā esse neq; necessariā neq; honestā causam tam diuturno ac tam uahementis doloris tui: quod filium uideas teterrimo ac tristi corporis carcere mortis beneficio liberatū: cū morti quæcunq; in mundo sunt: debeant omnia: eāq; intelligas malorum omniū atq; incōmodorum finem quibus hominū uita cruciat: & cū suauissimi præterea cuiusdā somni imaginem: tum uitiorū omniū sepulturā: & ut improbis propter futura supplicia formidandā: ita probis ac p̄is quibus aeterna debet gloria: expetendam maxime atq; exoptandā: Quid est per immortalitatem deum: quod in hac tanta immortalitate libertate: beatitudine animorū lugere te oporteat faustum: foelicē & fortunatum Valerij tui obitum: qui ut te patre uiro præstantissimo: ita admiratione probitatis suæ adeptus omnem huius uitæ quæcunq; haberi potest foelicitatem: ex hisce lucuosissimis tenebris cōmigravit ad lucem illius cælestis & pacatissimæ ciuitatis: ubi omnia ridet: omnia exultāt: omnia bonorū omniū plena sunt: Iam sane tu Valerij beneficio qui nup̄ solum eras Venetiā: cælestis patriæ factus es ciuis: ubi nullus est liuori locus: nullus obretractationi: nullus cōtentioni. Quicquid em̄ bonorū acquirūt liberi: non minus bonis parentibus q̄ sibi acquirunt. Quare cū pulcherrima & dilectissima tua tui portio cælesti republica es donatus: potes etiā iure tu cum uoles: uelle aut̄ semper debes: iura tibi filij uēdicare. Quid em̄ est amplius quod requiras in uita: Abundas tu certe his omnibus & bonis & cōmodis: quibus humana foelicitas cumulatur. Nam si ad sæculi huius foelicitatē triplicia bona Peripatetici p̄tinere præcipiunt: fortunæ quæ aliud nihil q̄ dei uoluntas est: corporisq; & animi: quis neget foelicissimū esse te: Ut em̄ a patria incipiā: si quis secū animo uoluerit: & qui primi fuerint Veneti & quæ regna tenuerint: & ubi tandē cōfederint: & quas urbes illustrioris cōdiderint: satis quod ad patriæ laudem spectet: a se narratū existimet.

ORATIO FVNERIS III

Nam res illoꝝ maiorūq; tuoz; clarissime gestas si uel deliberare in
 stituerō: nō breui quapiā aut oratione aut libello: sed tot uolumini
 bus opus sit: ut uel eas enumerare difficile fuerit. Itaq; ut paucis rē
 percurrā: es tu **Iacobe Antoni Marcelle** omniū primū in ea patria
 natus: & ab ineunte adoleſcētia ad istā usq; ad præsentē uel aduen
 tantē iam senectutē per omēs ætatis gradus egregie honoratus: q̄
 nulla uideo in uniuerso terraz; orbe nominis gloria clariorē. Quæ
 em̄ gēs nō mō in Italia sed etiā intra oēm terræ ambitū nobilior est
Venetis: Qui primū profecti a **Doribus**: ut **Diodorus Siculo** au
 tumat: relicta ea **Gallia Transalpina** parte opulētissima & præcla
 ra: quæ iacet e regione **Britāniæ**. Nec em̄ iſs assentior qui **Venetos**
 putāt & ortos & nominatos: alij ab **Eneto** rege **Illyricoz;** alij ab ur
 be **Eneta**: quæ etiam ipsa in **Epiro** & illustribus fuit & potēs: cōſedere
 post res multas atq; peringētis pulcherrime gestas i **Paphlagonia**.
 Deinde **Phylamene** duce atq; rege auxiliū regi **Priamo** serētes ad
 uersus **Græcos**: tandē post maxima clarissimaq; facinora **Phylame**
 ne amisso cū **Paphlagoniā** ob intestinas eius regni seditiones repe
 tere nollent: se abeunti **Antenori** nauigationis atq; fortunæ socios
 addidere: siue is post **Ilj** quā uulgo tradūt captiuitatē: **Græcoꝝ** be
 nignitate pro ueteris hospitiū iure usus sit: siue post ambitionē sub
 fœderibus **Græcoꝝ**: ut sunt **Aegyptij** hui⁹ sentētiæ locupletissimi
 auctores: ex ipsius **Priami** & **Hæctoris** uolūtate coloniā deduxerit
 intra sinū **Hadriaticū**. Itaq; bello uictis fugatisq; **Euganeis** q̄ ma
 re inter alpeſq; populi ferocissimi incolebāt: **Eneti** simul **Troiani**q;
 uniuersæ illius regionis **Ponti**: in quē primū essent egressi locū **Tro**
 iam uocauerūt: **Idē** **Pago** nomē māſit. **Gentē** autē uniuersam ob
 multitudinē uiresq; **Enetoꝝ** ex ipsius **Antenoris** **Troianorū**q; sen
 tentia **Eneti** sunt appellati. **Eneti** igiŕ adepti pulcherrimā atq; fera
 cissimā **Italia** orā **Patauii** atq; **Aquileia**: quā postea ipsam tempo
 rū calamitate funditus deletā rursus cōdidere **Romani**: alijsq; nō
 nullis in ea cōditis amplissimis & opulētissimis urbibus ac regno
 mirabili incremēto amplificato. Demū ut sunt res humanæ incon
 stantes omēs ac mutabiles: **Eneti** idem qui addito æolico digāma
Veneti postea dicti sunt: ob **Hunnoꝝ** **Gotthorū**q; impetū ac uasta
 tionem fortunæ temporibusq; prudēti atq; salutari cōsilio cedētes
 quotquot ex uniuersa **Venetia** proximisq; **Italia** urbibus & opib⁹
 & nobilitate præstabāt: in hunc istū locū quē foelicissime nūc tene
 tis: ut erat ab omī **Barbaroz;**q; turbine & imanitate apprime tut⁹:
 sele omēs cū suis omībus incolumes receperūt. **Vbi** urbē **Venetias**
 diuino quodā ductu atq; auspicijs cōdiderūt: qua quidē una nihil

Venetorum
 origo
Dores
Diodorus Siculo
Gallia transal
pina
Britannia
Eneta
Epiros
Paphlagonia
Phylamene
Priamus
Græci
Antenor
Ilium
Aegyptij
Priamus
Hæctor
Euganei
Eneti
Troiani
Troia
Eneti
Patauium
Aquileia
Aeolicum di
gāma
Veneti
Hunni
Gotthi
Venetia

FRANCISCI PHILELFI

- est sub sole neq; mirabilius nec melius. Per idem uero temp⁹ incl^yti illi maiores tui plariq; **Marcelli** moti nō cum uetere illa necessitudine ac beniuolentia quæ **Aeneæ Antenoriq;** fuerat inter se maxima: tum securitate & amœnitate loci post uersam a **Gotthis urbē Romā** i prædā & uniuersam ferme **Italiā** ferro igniq; uastatā cū ornatissima opulētissimaq; classe se **Venet;** priuatim ac publice p oia ciuitatis munera cōiunxere. Quid em̄ memorē superioris illos maioris tuos: aut. **M. Marcellum** fortissimū & clarissimū imperatorē: perprimus **Romanor;** ducum uidit **Annibalem** fugienē: qui unū de quadragies collatis signis mirabili sua cum gloria cum hoste dimicauit: qui non minus aduersis q̄ secūdis in belli uicibus eadē se animi constantia strenuitateq; semper gessit inuictum: aut. **M. item Marcellū** uirum nō minus acrem & grauē q̄ eloquentē: qui ut publice libertati bonoq; consuleret: maluit incerto ac formidabili belli discrimine **Pompeii** sequi: q̄ ullo blandiētis fortunæ ufurus beneicio sentire cum **Cæsare**: Qualis aut̄ futurus erat **Marcellus** ille **Octauia** adolescēs quē **Octauia** sororis filiū **Cæsar Augustus** propter motum ingenijq; præstantiā sibi adoptarat: si diutius fuisset in uita: ex **Virgilio** nostro cognosci potest. Ita em̄ de illo cecinit.
- Virgilius** Quantos ille uirū magnā **Mauortis** ad urbem
Mauors Campus aget gemitus: uel quæ **Tiberine** uidebis
Funera: cum tumulū præterlabere iacentē.
Nec puer iliaca quisq; de gente latinos
In tantū spe tollet auos: nec romula quondā
Vllo se tantū tellus iactabit alumno.
Heu pietas: heu prisca fides inuictaq; bello
Dextera: nō illi quisq; se impune tulisset
Obuius armato: seu cum pedes iret in hostē:
Seu spumantis equi foderet calcaribus harmos.
Heu miserande puer si qua fata aspera rumpas:
Tu **Marcellus** eris. Prætereo reliquos maiores tuos: q̄ & plurimi extiterūt in florentissimo isto **Venatorum** senatu & amplissimi uiri: quos certe oīs cū maximo sui nominis splendore mirū in modum reipublicæ profuisse constat. Quid enim de uniuersa uestra reipublica uerba faciam: aut sim circa publicas laudes curiosior: cū uestrorum quorūdam causa effectum uideā: ut propriae laudes negligantur? Quo factum est ut tot tantæq; **Venatorum** res gestæ ad hanc diem in obscuro sint eorū uitio: qui nulla ipsi fortasse uel minima digni laude aliorum gloria offendantur: nescientes ij quidē uix uolum in reipublica uitium esse inuidentiā execrabili⁹ perniciosiusq;.

Desinant igitur fucatae simulatores iusticiae male consulere: ne dum uidentur id agere ne quid discordiae in bene morata ciuitate oriat ex cognitione illustrium facinorum: non minus uniuersae patriae quam optimis quibusdam ciuibus occultis odijs nocuisse iudicent. Nos autem hoc tempore praetermissis publicis laudibus illisque & maximis & prope infinitis de te uno quod coeperamus: breui absoluemus.

Natus ergo ex illustri genere **Marcello** & adeptusque opera diligentia quam parentum ea initia & adminicula omnia quae bonum & egregium ciuem factura essent: & ab ipsa usque adolescentia in rebus grauissimis semper fortiter innocenterque uersatus: breui temporis curriculo cum incredibili omnium admiratione ad summam gloriam perualisti. Conticebo enim breuitatis gratia comoda tui corporis: quibus heroas etiam illos quos ob excellentiam humanae naturae decantat antiquitas uel aequas uel superas: pericitate: latitudinem: robur: conuenientem membris compositionem: tum uigorem scintillaque oculorum: integritatem omnium sensuum: formam bonitatem ac praestantiam: qua ita emines inter alios: ut ea de te iure dici queant: quae de **Iasone** canit **Orpheus**,

Clarior in cunctis diuus splendebat **Iason**:

Iuno etiam latos oculis afflarat honores.

Et pulchrum dederat magnamque & pectore fortem.

Quae quidem omnia tamen non mediocria ad uirtutem sunt adminicula: talia tamen sunt: ut simul cum corpore consenescant. Sola est animi uirtus: quae in dies magis atque magis reuirescit ac floret: eosque fructus de se fert: qui & suauissimi sunt & salutes & sempiterni. Quibus autem uirtutibus ipse non polles: Quid ingenio tuo uel acutiore uel fecundius: Quis te uno in dicendo aut grauior: aut ornatio: aut grauior: e cuius lingua quod de **Nestore** **Homerus** memorat: dulcior

omni melle oratio profluit: Iusticia uero integritateque tantus es: ut neque **Fabricius**: neque **Cato**: nec **Paulus** **Hamilius**: nec **Aristides**: nec **Phocion** tibi sit praefereendus. Quid memorum temperantiam: quod in uictum animi robur: quid tolerantiam & constantiam tuam omnibus in rebus: Nam fide & pietate ueritateque tibi sanctius nihil ducis. Facilitate uero humanitate: mansuetudine: affabilitate: beneficentia tantus es: ut eos etiam qui te nunquam uiderunt: mirifico tui desiderio afficias.

In omni autem prudentiae & consilij genere quem tibi antepone habeo neminem. Et ne id quidem mirum. Ita enim a primis annis & mari & terra es per omnes uicissitudines fortunae: uel tuo uel reipublicae tuae nomine in rebus plurimis uariisque & maximis diu multumque uersatus: ut ea de audeam de te affirmare: quae de strenuo atque sapienti **Vlyxe** illo **Homerus** poeta finxit.

Iason
Orpheus
Nestor
Homerus
Fabricius
Cato
Paulus haemilius
Aristides
Phocion
Vlyxes
Homerus

FRANCISCI PHILELFI

Callentē dic musa uirū: qui moenia sacra
Diruta post Troiā multūq; diuq; pererrans.
Et mentes hominū multoꝝ nouit: & urbes
Vidit: & horrifona qui tristia plurima ponto
Pertulit: in patriā quo se sociosq; referret.

Sed illud in te est uirtute omni præstātius: quod cū ceteros omni lau
 de antecellis: te non modo ceteris om̄ibus parem uelis: sed multis
 etiā in rebus inferiorem. **E**t facis tu quidē om̄ia sapiēter. **N**am etsi
 pulcherrimū duciē ceteros beneagēdo superare: lōge tñ & pulchri
 us est & diuinius seipsum ita uincere: ut nihil inani gloriæ tributū
 uideat. **H**is artibus: his studijs factū est: ut oīa in maximo tuo am/
 plissimoq; senatu nō modo nō petens: sed quicq; etiam fugiēs cum
 maxima tua sis laude consecutus. **Q**uanti aut̄ faciunda sit egregia
 uirtus tua singularisq; prudentia: existoꝝ patrū de te iudicio facile
 potest intelligi. **E**st em̄ patricioꝝ apud uos ordo: id qd̄ de Roma/
 nis quondā regi **P**yrro **C**yneas retulit: senatus multoꝝ regū: Ita
 q; nihil apud uos temere iudicat: sed & mature & sapiēter omnia.

Romani
Pyrhus
Cyneas

Quod ut re ipsa clarius pateat: paucis e multis breuibusq; exēplis
 & grauissimū senatus tui de te iudiciū & tuā in rebus gerēdis confu/
 ciundisq; strenuitatē: celeritatē: industriā compendio exponā. **F**uit
 florentissima reipublicæ uestræ nuper cū nobilissimo illo & excelso
 animo principe **P**hilippo **M**aria **A**nglo diuturnū bellū atq; pericu/
 losum: cuius initiū a **F**lorētinoꝝ fractis afflictisq; rebus fluxit: qui
 cū a uobis opem & auxiliū implorassent aduersus eū: qui cū uetus
 uobis necessitudo atq; amicitia semper fuerat: cū graui detrimēto
 uestrū arariū affecerūt: tum in tantā rerū difficultatē uos coniece/
 runt: ut de uniuerso quandoq; imperio inire discrimen cogere mi/
 ni. **C**asalem cognomēto maiorē: quod quidē oppidū positū est in

Philipp⁹ dux
Florentini

Casalis maior
Padus

Padi ripa: oppidanoꝝ defectione tenebatis. **I**d **P**hilippus ingenti
 ornatissimoq; exercitu classeq; munitissima flumine terraq; ador/
 tus: indefesse atq; acriter oppugnabat: & pilis saxeis & missilib⁹ at/
 q; om̄i tormētoꝝ ac teloz; genere. **P**ermultū em̄ rei suæ eum locū
 cōductuz; arbitrabat: uel ad tutandū agrū **C**remonēsem: uel ad
 tollendā spē hosti subuehēdæ classis aduersus urbes suas quæ **P**a/
 do adiacēt. **E**rāt iam oppidani peregrinicz; milites assiduus uigilij
 & laboribus ita defessi & exinaniti uiribus corpoꝝ: ut de deditiōe
 consilium inirent. **T**u uero qui oppidanis cunctoꝝ præsidio præ/
 fectus intelligeres quāti iuteresset illud oppidū nō solū ad turban/
 dam rem hostis: sed etiam ad **B**rixia salutē: quæ rei frumētariæ in/
 opia laborabat: nec ei aliū de q; ex **C**asale quo a **V**enetis per **P**adū

Brixia

ORATIO FVNEBRIS III

nuper maxima tuis frumēti esset aduecta: consuli per id temporis ac prouideri posset omnibus & animi & ingenij uiribus cōtra annexus alios beniuole monēdo: alios acriter accusando: hos adhortatiōe: illos minis: singulis singulis remedijs ut usui erat impellēdo: illud breui consecutus es prudenti oratiōe & animi magnitudine: quod alius quisq; in tanto hostiū terrore: in tantis difficultatibus oppidi nullis uiribus sperare ausus esset. Frustrari em̄ hostis cum sua se uideret spe ob uni⁹ **Iacobi Antonij Marcelli** consiliū atq; diligentia: coactus est deniq; inde abducere suas copias. Quæ quidē res cum magnā de tua præstanti singulariq; uirtute admirationē apud hostem: tum præcipuā apud tuos tibi laudē comparauit. Obsidebat **Philippus** idem maximo & firmissimo equitatu peditatq; urbem **Brixia**: quæ **Cœnomanorū** omniū caput est: & populo atq; opib⁹ præpotens. Eoq; iā res erat adducta ob diuturnitatē belli obsidionisq; molē: ut ciues præssi famæ & rerū necessariarū omniū defatigati inopia: in ultimā essent desperationē acti. Nam & uniuersus campus ea tempestate & municipia castellaq; montana fere omnia in hostiū erant potestate. Itaq; nullus aditus in urbem patebat omnino: adeo **Nicolaus** ille **Perusinus** **Philippi** imperator uigilantissimus bellicosissimq; locos omnis nō modo urbi uicinos copijs suis custodijq; uallarat: sed etiam eminens iacentis per quos ullus patere posset accessus: munitione firmissima asseruabat. Rumor quotidie magis apud **Venetos** increbruerat propediē **Brixia** periturā: nisi & frumentū & auxiliū ilico mitteret. In tanta rerū iniquitate cum fluctuarent patres: neq; quid consilij caperēt in casu tam repentino & tam difficili offerret: tum ipse ut es ingenio acerrimo & animo ad res magnas atq; periculosas inuictō: te ultro quasi alter **Scipio** ad id negocij atq; discriminis iturū polliceris. Cuncq; nōnulli te rem suam prauires conaturū dicerēt: aliudq; nihil q̄ mortē tibi & senatui dedecus reportaturū: solus **Franciscus** **Foscar**⁹ princeps ille sapientissimus est inuentus qui mirificæ tuæ diuinæq; uirtutis grauissim⁹ iudex ac censor & probaret tuā profectiōē & magnā ex ea utilitatē: ac laudē ad rempublicā puenturā certo speraret. Tu autē more oīs impatiēs: iter arripis p̄ inuia uillū diuerticula: per inaccessibiles uepribusq; cōseptos atq; misere impeditos siluarū ambitus: per asperos montiū saltus rupesq; præcipientes. Et ita omni quiete uacuis diebus cōiungens noctes quo tpe ducalis miles **Brixia** turrim cœperat: eratq; in urbē iam populalū dus descensurus: inopinato ipse ac subito quas cælitus missum numē: cū ardentius pugna utrinq; ferueret: cū plumbeis oīa pilulis scorpionibus & missilibus streperent

**Philipp⁹ dux
Brixia
Cœnomani**

**Nicolaus
imperator**

Scipio

**Franciscus fo
scaris dux**

FRANCISCI PHILELFI

atq; intonarent: appares inter ipsas dimicantiū dextras. **Quem** ho-
stes repente intuti atq; stupescentes: taq; fluminis ictu aliquo tacti
essent sese cōtinuo oēs & ab urbe & a turri quā occuparāt: præcipi-
tes auertere: coactiq; sunt ab obsidione re infecta discedere. **Tu** autē
recreatis cōfirmatisq; ciuiū animis oratione primū: deinde etiā re/
Roatum rū omniū copia & præsidio **Roatoq;** municipio tuo etiā ductu ex
obsidentiū hostiū faucibus erepto: in agrū **Veronensem** qui ab ipsi-
dem hostibus præmebat: mira celeritate reuertisti: cuius aduentu
Veronēsi præsidio quod hostiliū metu uiriū intra mœnia urbis se
cōtinebat: magnisq; præmebat incōmodis: cōfirmato: rebusq; ne-
cessarijs & oportunis om̄ibus instructo: ager **Veronensis** om̄is qui
ad **Mintiū** iacens labare iam & sentire cū hostibus cœperat: ad sani-
tatē redijt nihil fide aduersus **Venetos** sibi sanctius ducens. **Cunq;**
Philippus nō multo postea: idem **Philippus** maiore apparatu & uirib⁹ bellū
Brixiani **Brixianos** instaurasset: classēq; in **Benacū** ualidā & ingentē inue-
Benacus xisset: om̄iaq; terrore tumultuq; impleffet: nouū ipse nauigandi ge-
nus & nunq̄ antea auditū excogitasti: & id quidē: tum admodū sa-
lutare **Venetæ** ditioni: quod exemplo postea nocuit plurimū regie
Mahometus urbi **Constantinopoli**. **Nam** impius iste **Mahometus** **Amorathi**
Bosphorus filius: eodem machinamēti genere traducta classe per continentē a
Constantino/ **Bosphoro** **Constantinopolitanū** in portū inexpugnabili illa nobi
polis. **lissimaq;** urbe potit⁹ est cum maxima christianoꝝ om̄iū iactura.
Xerxes **Laudat** sane **Xerxes** q; **Asiam** atq; **Europā** ad **Hellespontū** ponte
Asia cōiunxerit: q; continentē ad **Athon** nauigabilē reddiderit. **Sed** lon-
Europa ge tua est laus illustrior: q; classē **Venetā** quasi **Dædalū** remigio
Hellespontus alay: cælo ipsi credideris. **Nam** cū omnia municipia & castella quæ
Athos **Benaco** adiacent: in hostiū essent potestate: nec ullus pateret aditus
Dædalus ad classē deducēdā in eū lacū: montiū iter ad nauigandū mirabili
qdā ingenij acumine reperisti. **Cōpactis** em̄ trabib⁹ æqualib⁹ inter
sele p nauiū latitudine atq; longitudine interuallis illisq; sulcatim
excisus in longū pro carinæ dorsi capacitate in ijs myoparones bire-
mesq; atq; triremes om̄es singulæ singulis sunt imposta. **Et** ita ab
Athesis **Athesi** flumine per asperrimas atq; eminētis montiū rupes scopu-
losq; horrendos ad ipsa usq; caligantia montiū cacumina rudenti-
bus ac machinamētis incredibili sunt tractæ celeritate: **Cōtinuoq;**
eadem ui atq; industria retinaculis tamen quibusdam impetū mo-
derātibus: & aqua ueluti perenni in trabiū sulcos infusa: nenimio
pondere ac motu accenderenē: eadem inq; industria eadem naues
om̄es suis ordinibus a summo ipso montiū uertice subiecta præci-
pitia demissa: prius in **Benacum** uisæ sunt descendisse: q; de illarū

molitione quicquid audiret. **Quarū** subita praesentia quasi portento hostium animi cōsternati: nihil sibi inhonesta fuga potius duxere. **Magna** tamen ex parte formidabilis illa **Philippi** classis aut capta est aut demersa. **Blasius** autem **Axeretus** classis eius praefectus qui **Blasius exa**
retus
Alphōsus rex
Caleta
paucis ante annis nobilissimū regem **Alphonsum** in mari **Tyrrhe**
no cum duobus simul fratribus totque regulis ac ducibus ad **Caie**
tam illustri illa nauali pugna superauerat: & in captiuitatē egerat
piscatoria insensa cymba: in fugā uersus hostiles manus uix effu-
git. **Et** haec quidem uictoria tibi tota est danda: cuius calliditate &
consilio factum est ut uinceretur. **Ad** haec cum non multo post tem-
pore idem **Nicolaus** imperator cum ingentibus copijs ac uiribus **Nicolaus im-**
Veronensem **Vicentinū**que agrum non parua ex parte occupasset: **perator**
Venetorum imperium in tanta rerum mutatione instabilitateque ani-
morū nō mediocri periculo laboraret: **Tota**que spes in uno **Francisco** **Fran. Sphor.**
Sphortia fortissimo & fortunatissimo imperatore: quā nūc **Mediolanē**
siū dux & **Insubribus** & tot amplissimis urbibus pacatissime imperi-
tar: ubi accersitus a **Venetis** cum exercitu quadraginta milium mi-
litum rei uestrae auxilium ferunt: certe nisi tua industria obuiam oc-
currisses: frustra fortasse tantus apparatus extitisset. **Nicolaus** em̄
qui tanti imperatoris aduentum praesenserat: cum nō esset inscius:
& quantus **Franciscus** esset in re bellica: & quod ipse illo uiribus in-
ferior: se praerupta latissimaque fossa ac uallo & turribus munierat
futurum opinatus ut ante urbe **Verona** quam obsidebat potire-
tur: quod transeundae fossae a **Francisco** facultas esset. **Tu** uero qui ut
es mentis acie acutissimus: & rerum peritissimus humanarum uiri
consilia optime calleres: intellecta periculi magnitudine nihil con-
tactus tecum assumpta parte praesidij **Veronensis** intrepide atque ex-
pedite per medias hostium stationes cunctis munitionibus supera-
tis: ad iuga montium inaudita celeritate peruasisti. **Illud**que es pro-
pere consecutus: ut municipijs cunctis castellisque recuperatis: & ho-
stium praesidijs pulsis: oibus te quod primū imperatori **Francisco** cō-
iunxeris: & exoptati in urbem transitus comitem simul dūteque pra-
stiteris. **Qua** quidem re audita: confestim **Nicolaus** obsidionē omnē
deseruit: fugae similē reditū faciens: parūque defuit: quin a **Sphortia**
nis insequētibus caperet. **Id**que opinione omnium factū esset nisi a suis
domesticisque militibus sublati humeris: nam dum incautius se **Ni-**
colaus reciperet: equus in praecipitiū obuiū lapsus est ex insequētium
manibus esset ereptus. **Tua** igitur non minus diligentia quod tanti im-
peratoris aduentu ac uiribus factum uidemus: ut & **Verona** obsidi-
one illa ducali atque imminente captiuitate liberaret: & **Vicentinus** **Ver-**

FRANCISCI PHILELFI

ronensisq; ager omnis recuperatus immortalis ageret tibi gratias. Si uelint oia tua memorabiliaq; facinora singillatim suoq; ordine referre: dies me deficiat. Itaq; ceteris omisissis: illud certe reticendū nō est. Cum idem dux Philippus superato etiā Mintio Verona urbe per insidias esset potitus: nihilq; ei deesset præter arces: & iam ciues omnes: alij perterriti ob tantā hostiū multitudinē quos intra moenia receptos cursitantesq; uidebant: alij rerū nouarū cupidi: ut populorū mos est: se Nicolai unius potestati permitterēt: tu accersito imperatore Francisco qui iuga supra Benacum occuparet aduersus hostium præsidia: confestim superiorē ingressus arcem cū expeditissimis uiribus in urbē redis. Tantusq; in hostes impetus factus est: ut firmissimus ille pons qui Athesim cōiungebat laxaret: atq; una cū ingenti militū numero in subiectū amnem fractus corrueret. Aufugit igitur bellicosissimus ille inuictusq; Nicolaus: nec eum puduit clara uoce testari apud Philippū Mariā: se ab uno Patricio Veneto Iacobo Antonio Marcello urbe Verona extrusum esse. Quin etiā imperator ipse Franciscus sæpenumero alijsq; permultis audientibus quotiēs de tuis laudibus loquitur: Loquitur em̄ & frequēter & perlibenter. Addit etiā illud Nicolai Perusinū non minus tua q̄ sua opera urbe Verona esse eiectum. Sed omniū tuorū quæ & plurima & pulcherrima facinora fuerūt: illud mihi uisum est ueluti Colossus aliquid extitisse: q̄ post Nicolai obitum quo nihil Philippus unq; dixit in uita tristius: cum uestræ copiarū Adduam usq; uniuersum Philippi agrū populatā essent: Michaelē Attendulo imperatore: factuq; utilissimū omnibus uideret: transmittere q̄ primū in agrū Insubriū: quo & Mediolano & Laudi & Como & Ticino ac reliquis Insubriū populis facultas eorū omniū tolleret: quæ sunt ad hominū uitam uictūq; necessaria: nemo in tanto exercitu est inuentus: qui prior flumen peruadere auderet. Nam iam hyems erat asperior: & Addua qui sua natura semper est altus: tunc imbriū uis magis intumuerat uorticibusq; feruebat: & pontes oēs in Mediolanensiu erāt potestate. Parandi autē ex tempore nauigij nulla præstabat occasio & celeritate opus erat & diligentia. Hic tu ceteris transitum detrastantibus: animo illo tuo infracto planeq; Marcellus repete flumē eques ingrederis reliquosq; ut te sequant: hortaris. Nusquāq; deflectens inter altissimos rapidissimosq; uortices ante in ripa Insubrium uisus es: q̄ alius quisq; ex tanto & militū & ductorum numero equorū ungulas aqua tinxisset. Cœpit tandē ceteros pudor: seq; omnes animi fortunaq; cōmiserere: paucisq; fluminis rapiditate amissis se Insubres contulere. Fuit sane dies illa præstantissimo illi

principi **Philippo Mariae** Anglo: & triftis & ad mortē ufq; pernicio
 fa: ut qui modo propter tot tantaſq; uictorias & terras & maria ter
 rore fui nominis cōcuſſiſſet: nunc ſe uideret amiſſo & imperatore &
 uiſu. Nam & **Nicolaus Peruſinus** iam diem obierat: & **Philippus**
 ipſe nimia uigilandi aſſiduitate uiſū amiſerat: intra **Mediolani** mor
 tia urgeri: & qui antea ſemper aſſiſtis om̄ibus auxilio eſſe conſueſ
 ſet: iam cogi ut aliunde auxiliū imploraret. Tu em̄ unus **Iacobe An
 toni Marcelle**: quod certe uel mea uel alioꝝ pluriū eruditiffimorū
 & grauiffimorū hominū cauſa factū nollem: præcipuus auctor exti
 tiſti extremæ calamitatis illius clamētiffimi atq; optimi principis:
 qui nō contentus **Adduā** ſuperaſſe: & amœniſſimas late uillas ui
 coſq; bonis om̄ibus reſertiffimos diripiendos militibꝰ obieſtaſſe:
 ac tot pecorū greges: tantū hominū numꝰ: uertiffi in prædā: uolui
 ſi etiā ut uexilla ipſa ſignaꝝ **Venetorū** ex illa celebri ſublīmīꝝ arce
 ſua **Dux Philippus** q̄tum oculi paterent: poſſet corā aſpicere. Nā
 cum uniuerſis copijs intra ſecundū lapidē quaſi **Annibal** conſedi
 ſti: teq; ab imperatore **Michaelē** aureis militiæ inſignibus in illius
 humaniſſimi principis ludibriū ornari eſ paſſus. Cūq; ad ipſa uſq;
 ſuburbia te quotidie inter præliantiū militū globos uiſendū oſten
 deres: nunc hos: nunc illos ad ſuburbiorū irruptionē hortādo: inci
 tando: impellendo: nimirū ita animi ægrotationē diuino illi princi
 pi auxiliſti: ut inde uahementi ægrotatione contracta poſt paucos
 menſes in maxima regni clade uitam ipſe amiſerit. Cuius morte cū
 omnia eſſent tumultuaria tuis: adhortationibus atq; ſuaſionibus
Laudēſes Placentinꝝ adducti ſe **Venetis** dedidere: principii ſane
 ingens ad totum **Philippi** regnū & breui conſequentū & expedite:
 ſi plus amor patriæ apud tuos q̄ quorūdam priuatus aduerſus te
 liuor ualuiſſet. Sed utendum eſt uulgari illa conſolatione: Quid ſi
 hoc melius: Cadunt perſæpe inter principes ſimultates irritamēta
 q; animorū: & id quidem occulto quodam ac iuſto dei cōſilio: qꝰ
 ipſum etiam **Agamemnona** & **Achillē** accidiſſe **Homerus** narrat.
 Ita em̄ incipit carmen **Iliados**.

Iram diua refer **Pellidæ** immitis **Achilli**
Innumeris quæ ſæua malis afflixit **achiuos**:
Herorūq; animas tot fortis impulit **horcho**
Membra minutatim quorū laniata **moloffis**
Alitibusq; dedit pro regis mente **deorū**.

At qui mirum uideri neminē debet: ſi in tot tuis & tam illuſtribꝰ ſuc
 ceſſibus ulli ſint reperti: qui tuæ clariffimæ uirtuti inuiderint: ob eā

Annibal
Michael

Laudenſes
Placentini

Agamemnon
Achilles
Homerus
Iliados prin
 cipium

FRANCISCI PHILELFI

quæ rem non patriæ minus obfuerint: quæ tibi optarint: quem insectando
 splendidiorē effecere: cum uideamus non defuisse per idem tem-
 poris: qui inter grauiſſimum tuum ſapientiſſimūque Senatū: & in-
 uictiſſimū principem hunc meū Franciſcum Sphortiam maximas
 diſcordias bellaque infuderunt. Quibus non multum poſt tempus
 e medio ſublatis: pax repente: rurfus atque ſocietas inuicem eſt ſub-
 orta aduerſus Mediolanenſes: qui collati: ut noſti: immemores be-
 neficij aduerſus eundem hunc principem impie coniurarant. Quo
 in bello cum tu legatus a tuo ſenatu datus legatione libera cum mul-
 tis maximisque in rebus huic uni proſueris: tum illud beneficiū fuit
 maximū: quo prudentia conſilioque tuo idem ſibi uitam ferme eue-
 ptam recuperauit. Franciſcus enim Peruſinus qui a patre Nicolao
 fortiffimo imperatore non minus fide degenerauit: quæ Iacobus frater
 uirtutes paternas omnis non mediociter uel æquauit uel ſuperauit:
 cum animo efferato ac nefario decreuiſſet huius humaniſſimi prin-
 cipis necem occultisque inſidijs cum hortaret ad inuadenda huiusce
 urbis munitiffima ſuburbia: cum inſtructam ſe habere diceret quan-
 dam Mediolanenſium factionem: quæ ſecum pro eo ſentiret: eiſus
 modique nonnulla afferret argumenta: quibus facile ſibi fidem uen-
 dicarat: ſolus certe fuiſti tu: qui hunc ne id faceret: ſuis rationibus eſ
 hortatus: quibus apertiſſime poſſet animaduertere ſibi omnino ca-
 uendum eſſe ab omni Braciana factione. Itaque abs te uno perſuaſus
 a ſuburbijs ſe abſtinuit. Quæ ſi eſſet ingreſſus: quem Mediolanen-
 ſes nunc habent ſalutarem: hoc principe carerent. Quid aut dicam
 de inſidijs Mogontinis: Quas de te laudes prædicat princeps me-
 us: Quæ de te honorifice ſemper loquitur: Obſidebat Mogontiam
 Franciſcus Sphortia. Et in id difficultatis oppidum coniecerat: ut
 Mogontini diutius obſidionem ferre non poſſet. Iamque de deditioe Mogonti-
 ni conſultabant: cum idem Franciſcus Peruſinus de interimendo
 imperatore ſuo clam conſilium iniecit: Idque poſtridie futurum erat: cum
 tu noctu Sphortia adieſ: mones eum inter loquendum: ne ita ſolū
 ſe quotidie immiſceat ordinibus Bracianis: Fieri enim poſſe ut opor-
 tunitas pariat quæ nulla honeſtas ſinit. Inueteratam enim eſſe ſimul-
 tatem atque maliuolentiam Bracianis aduerſus Sphortianos. Præ-
 terea Franciſcum non eſſe patris ſimilem & eundem ſibi uideri in-
 conſtantem ac leuem. Itaque cauendum eſſe ab illo plurimum. Qua-
 re cum Sphortia in poſterum diem tuum ſequi optimū conſilium
 quæ morem ſuum inſtitutūque maluiſſet: ſecum ab inuiſendis ordinibus
 abſtinuiſſet: Franciſcus idem ueritus ut opinor: inſidias ſuas illu-

ORATIO FVNEBRIS III

stratas patefactasq; teneri continuo transfugit **Mediolanum**. **Ad-**
 dam item ad hæc unum egregia tuæ prudentiæ documentū. **Iam**
 inhorruerat anni tempus: tantaq; erat ac tam uahemens hyemis
 magnitudo: ut uniuerso **Insu- Insu- Insu-**
 brium agro & niuibus obruto & ob- **Insu- Insu-**
 stricto glacie nihil pabuli usq; offerretur: **Aloysius uermius: alijq; Aloysius uer-**
 ductores plariq; omnes imperatorem adeunt: eumq; pro se quisq; **minus**
 impensius hortantur: ut in **Comensem agrum citato agmine uires Comenses**
 agat. **Sic enim fore: ut Comenses qui intestinis inter sese discordijs**
diglantur deditionē faciant. At Sphortia & si intelligebat suo-
rum consilia: aliud nihil q̄ prædam machinari: tempori tamen ce-
cens eis obsequebatur. Verebatur enim militum inconstantiam.
Iam uniuersæ copiarū procedebāt: Tū tu ut es facundia insignis: ab
ijs coeptis & ductores ipsos dehortaris: & milites eos docens: & pa-
buli rerum omniū inopiam passuros apud Comenses: Apud No- Nouarienses
uarienses autem secus omnia. Quibus illi adducti rationibus cum Dux sabbau-
 in **Nouariensem agrum diuertissent: continuo ciues imperatori se dia**
Sphortiarū dederunt: plures adducti beniuolentia: pauci etiam
metu: & ij quidem qui ad ducem Sabbaudiarū eodem ipso die de-
ficere instituerant. Quod certo factum uidebatur nisi callidissimo
tuo sanoq; consilio esset obtemperatum. Qua quidem spe Sab- Sabbaudienses
baudienses copiarū destituta Romanianum Nouariensium muni- Romanianū
pium in fidem receperūt. At Franciscus Sphortia ut est animo gra-
uissimo: te q̄ amicissime complexus: palam & alta uoce professus
est se tibi debere plurimum: cuius opera factum foret: ut Nouaria Nouaria
 potiretur. **Quæ uero deinceps sunt subsequuta: tam belli q̄ pacis: ea**
diuino consilio uoluntatiq; danda esse ambigendum certe non est.
Quæ autem Laudenses Placētinaq; partes Venetas sunt secuti: tua Laudenses
prudentia factum scimus. Quod in præsentia duci Francisco foeli- Placentini
cissime parent a uobisq; desciuerint: non tua sed illorum culpa qui
tuæ uirtuti inuiderunt effectum est: & id quidem ut modo loque-
bar: iudicio quodam ac mēte dei. Quis enim (ut est apud Esaiam) Esa. 40.
 cognouit sensum domini: aut quis consiliarius eius fuit: **Quod si**
ea quæ & incommodāt hominibus: & a plarissq; ducuntur in maxi-
mis quibusdam malis: sine diuina sententia non fiunt: nec ea tunc
in tantis tuis & tam secundis rebus sine diuino consilio acciderunt
aduersa non tam tibi q̄ republicæ: nec Valerij recentem obitum si-
ne mente dei: qui quicquid facit ad nostrum facit emolumentum:
debemus factum esse existimare. Num iccirco in tot & animi & cor-
poris ac fortunæ bonis deterius habes: q̄ ex tot liberis puerū unū
ad se reuocarit deus: Quod si in mercatura non sumus uno cōtenti

FRANCISCI PHILELFI

- nisi lucrū etiā dignū accefferit: **Num** deus iniustus sit: si ex tot liberis quos nobis mutuo dedit: unū sibi exigerit: **Habes** tu & filias & filios pluris moribus ingenioq; eximios: eosq; & grandiuulos & minusculos: quib⁹ te potes nō consolari solū: uerū etiā per oēm animi iucunditatē oblectare. **Vt** em̄ ceteros prætereā: quāto tibi solatio: quāto gaudio uoluptatiq; esse debet **Franciscus** tuus: tanto ingenio: tāta moy; elegantiā: tanta probitate uir: **Num** habes q; ad tuæ foelicitatis summā tibi sit desiderandū: cū oculos ac mentē in **Franciscū** unū cōieceris: **Nōne** etiā iste tui est q; simillim⁹: **Num** pueri te magis recordatio torqueat: q; uiri filij præsentia aspectus q; delectet: **At** de **Valerio** mihi magna spes erat. **Quod** de **Valerio** futurū sperabas: id tibi de **Francisco** præstare licet: **Etiā** **Alcibiades** q; magna spe puer fuerat: perditissimū perniciosissimūq; ciuē **Athenæ** expertæ sunt. **Itaq;** si me audias: imo te uirū magnū & sapientē: omnē istū animi motū uincies tandē ut antea monui: atq; obstringes rationis custodia: ut quod tempus aliqñ est factū: faciat ratio eadē nunc qua postea es usus. **Nec** em̄ tuuc erit meliore uitæ conditione **Valerius**: **Et** turpe est profecto plus apud te ualere tempus q; rationē. **Quid** quod iam annū prope agis in luctu: **Hic** est natalis christianus. **Ad** proximū **Kalendas** **Januarias** **Valerius** tuus reliquit mēbra mortalia. **Satis** naturæ affectui: satis cōsuetudini datum est. **Redi** tñ ad te: & tibi te totū uendica. **Simus** ne ingenio muliebri inferiores: **Quot** em̄ legim⁹ mulieres: quæ obitū filioꝝ & cōstanti & infracto aīo tulerūt: **Mulier** **Lacana** filiū qui in acie ceciderat: sepeliēs hoc illū disticho hilaris profecuta:
Sit flendū timidus: hilaris te nate sepulchro
Condo meū pariter & **Lacedæmoniū**.
Altera cum filiū sepeliret: & tenuis quædā anicula propius accedēs miserabiliter dixisset: **O** mulier fortunæ: cōtinuo illa p̄ geminos bonæ respondit. **Qua** em̄ gratia filiū peperit: ut pro sparta moretur: **Gyrtia** hoc mihi contigit. **At** **Gyrtia** & ipsa **Lacana** cum nuncius uenisset ex **Creta**: qui **Acrotati** ex filia nepotis mortē nunciaret: respondit: **Acrotatus** **Nonne** cū iret aduersus hostes: aut erat ab illis interimēdus: aut illos interempturus: **Libentius** uero ait cum mortuū audio pro matris & urbis maiorūq; suoꝝ dignitate: q; si tempus om̄ne ignauus uiueret. **Damatrīæ** uero factū est longe seueri⁹: quæ cum accepisset filium & timidū esse & se indignū: eū cum primū aduenisset occidit: inscripsitq; huiusmodi epigramma.
Damatrīos **Hunc** timidū mater **Damatrion** ipsa peremit
Nec dignū matre nec **Lacedæmoniū**.

Et alia item **Lacæna** cum audiuiſſet filiū & ſeruatū eſſe & fugiſſe ex hoſtiū manibus: ita ei ſcripſit: **Mala** de te fama diſfuſa eſt: aut hanc nunc elue: aut ne ſis. **Alia** ruruſus filiū aduenientē intuta: & quid ageret patria percunctata: **Cum** iſ reſpōdiſſet: om̄es periſſe: eū tegula ſublata percūſit atq; interemit: inquit: **Te** igit̄ malū nunciū nobis miſerūt. **Idem** etiā a **Lacæna** illa muliere factū legimus: quæ filiū qui ex acie fugerat occidit inquit: **Non** meū eſt hoc germē: ad diditq; huiuſmodi epigramma.

Vade malū tenebras germē pete: quēq; perofuſ

Eurotas ceruas ne fluat ad timidās.

Si catulus nequā perrexeris: ito ſub horchum.

Nec ſparta dignus: nec generis titulis.

Et qm̄ exempla huiuſmodi poſſem infinita pene afferre: uno tantū & peregrino & de **Lacæna** itē generoſaq; muliere exēplo addito reuertar ad uiros eoſq; **Patricioſ** ac **Venetos**. **Lacæna** quādā mulier filioſ quinq; quos habebat ad id bellū miſerat: quod in ſuburbis gerebat. **Quæ** cum ſtetiſſet euentū pugnæ expectans: ubi quis adueniēs percunctanti ei nunciaſſet filioſ om̄iſ obiſſe: nō hoc inquit percunctabar ignauū mancipiū: ſed qd agit **Patria**. **Cui** cū ille ſubdidieſſet ab ea eſſe uictoriā: **Libenter** igit̄ ait accipio etiā filioꝝ mortem. **Sed** audi iam de tuiſ eruditiffimis duobus & ſapiētiffimis ui-

ris **Leonardo** **Iuſtiniano** ac **Franciſco** **Barbaro**. **Hic** em̄ fratrē habebat **Zachariā**: uirū certe grauē & perhumanū patrem ampliſſimi **Veronēſis** pontificis **Hermolai**: qui nō ſecus **Franciſcū** educauerat atq; dilexerat: q̄ ſi ex ſe ipſe genuiſſet: eum uero **Frāciſcuſ** æque obſeruabat & om̄i pietatiſ munere uenerabat ac ſi pater extitiſſet: ubi uero diem obiit **Zachariā**: primarij urbiſ ciueſ ad **Frāciſcū** uenire cōſolandū: quos ita ille excipiebat: & oris tranquillitate & grauitate ſermonis: ut qui cōſolaturi uenerāt: cōſolandi fuiſſe uiderent̄.

At **Leonardus** qua cōſtantiā: qua æquitate animi: qua lenitate: q̄ ui oratiōis in obitu **Marci** fratris uiri cōtinentis & integri: quo uno nihil habebat in uita chariſ uſuſ fuerit: quiſ eſt qui meliſ norit q̄ ipſetur: **Quod** taliū uiroꝝ factum laudas: quid tibi faciendū ſi noſti. **Turpe** eſt em̄ qua laude ipſi careamus: eam cuiq; ut rem præcipuā præclarāq; tribuere. **Reliquū** eſt: ut duoz principum & **Pascalis** dux **Malipperij**: qui præſentia ſummæ reipublicæ præeſt: & **Frāciſcuſ** dux **Franciſci** **Foſcari**: qui hunc in ea dignitatiſ maiestate antecceſſit: in dlytas eadem in re uirtuteſ ſilētio inuolui nulla uel cōſuetudine uel negligētiā ueſtra patiar: q̄ q̄ id fieri fama eſt quorūdam culpa: qui uel domeſticæ cuiuſpiā ſibi notæ conſcij: uel quia neq; in ſua: nec in

Leonardus iu

ſtinianus

Frāciſcuſ bar

baruſ

Zachariā

Hermolaus

epiſcopuſ

Pascalis dux

Frāciſcuſ dux

FRANCISCI PHILELFI

suorum maiorum ulla uirtutis luce uersati aliorum gloria inuideant. **Fran-**
Iacobus fo- cisco enim **Foscaro** tanta prudentia: tanta rerum magnarum omnium co-
scarus gnitione: tanta eloquentia: tanta animi magnitudine uiro **Iacobus**
 erat filius: quem pater & quia filium & quia unicum incredibili charita-
 te atque indulgentia diligebat: adeo ut eo nihil habere in uita iucundum
 posset ab omnibus iudicari. **Quid** autem in causa fuerit: nescio. **Illud** mi-
Creta hi uideor scire nullum: aut esse aut excogitari posse genus cruciatus:
 quo ille fere ad mortem usque afflicto saepe non fuerit. **Ad** postremum ar-
 cessit ex insula **Creta**: ubi relegatus asseruabat: & in organo por-
 rectus ac uinctus: quo torquendi genere aliud nullum ferre neque du-
 rius esse neque horribilius: ita membratim tractus exagitatusque est:
 ut solutis nervis artubusque laxatis exanimus prope redderet. **Num**
 dux **Franciscus** aut uultum mutauit unquam: aut uerbum fecit ullum in tanta & tanta
 atroci filij clade quam coram quodammodo intuebat: **Satis** enim intuebat cum
 & filij uociferationes euulatusque ex proximo cubiculo audiret: & quod sit
 organi supplicium: non esset ignarus. **Cum**que post illius immanitatem tru-
 culentiamque supplicij coram uideret allatum: nam quo is modo duci po-
 tuisset: cui nulla corporis pars consisteret: **Nunquid** ullum immuta-
 tum signum ostendit in facie: quicquam ne est locutus aut mollius: aut re-
 missius: **Quasi** istiusmodi quaestionis horribilitas non superet omnem
Paschalis dux mortis non dicam dolorum: qui ut docui nullus est: sed doloris formi-
 dinem quem indocti iudicant. **Nam** **Paschalis** dux quo uno nihil pro-
 duxit natura humanius: nihil mitius: nihil melius: nihil amabilius:
 solum filium quem habebat: uirum magnam & modestum: quinto mense ante
 ducatum amisit: & quem filij loco mirifice diligebat solum ex eo filio ne-
 potem praestanti indole & spe maxima puerum hoc anno paucis ante-
 mensibus sepeliuit. **Quis** eum uidit aut in filij aut in nepotis obitu
 uel lachrymulam unam fundere: **Et** sapienter id quidem. **Quid** enim ullus
 doleat quod & naturale est & necessarium & bonum: **Scimus** hunc ca-
 sum omnibus esse communem. **Itaque** uanus est dolor: quem nec primum nec solum
 esse cognoscimus. **Et** praesens uita quod habeat in se boni nihil uideo.
Proinde sapienter ait **Ecclesiastes**: **Totam** uitam odio habui. **Quod** si
 uita habenda est odio ut malorum omnium causa: certe mors & appe-
 tenda est & amanda plurimum. **Hoc** habet tantum uita in se boni: quod per
 eam transitus patet ad mortem: sine qua reuiuiscere nemo potest.
Quem enim mihi probabilis resurrectio: nisi mortem antea moriatur: **Cupio**
 dissolui inquit **Apollonius**: & esse cum christo. **An** id dixisset uir ille sanctissimus:
 nisi intellexisset: ut erat omni doctrina sapientiaque insignis: & in hac ui-
 ta mortali nihil esse omnino boni: & in morte ut mali omnino nihil: ita boni
 etiam plurimum: **Quare** si **Franciscum** **Philelsum** tuum: qui & ipse

ORATIO FVNEBRIS III

in simili casu est: & te plurimū diligit: audire sequiq; institueris **Iacobus anto-**
cobe Antoni Marcelle: nō modo non lugebis obitū **Valerij filij:** sed **nicius Marcell⁹**
gaudebis potius: quoniam cum illo actum est optime. **Exultat ille Valerius**
nunc inter angelorum choros: perturbatione curaq; omī uacuus.
Diuinæ substantiæ uisione fruitur. **Tibiq;** patri indulgentissimo
quo dum erat in terris: nihil sibi neq; charius habebat neq; iucun-
dus: in celo domiciliū parat. Inest enim adhuc in filijs nostris san-
ctus quidam appetitus recipiendi corporis: ut quo socio in terrestri
hac peregrinatiōe & comite usi sunt: cum eo etiā simul in cælesti trā
quillitate & beatitudine gaudeant. **Quod** si corpus appetūt secum
esse: parentes etiam quorum portio corpus est: consentaneæ appe-
tūt. **Quid** igitur doleamus in gaudijs & gloria filiorum? **At** indul-
gendum aliquid fuit naturæ desiderio: ne si efferuescēte adhuc uul-
neri remedia fortiora essent adhibita: dolor magis atq; magis exa-
gitatus incrudesceret. **Qui** enim recenti uulneri curationes adhibet
ualidioris: dolore exasperat magis q̄ lenit. **Sed** ecce annus iam
tibi præterit: satis naturæ imbecillitati: satis opinionis: satis officio
tributum est. **Iam** ratione uti nos decet. **Priuatus** dolor cum ami-
corum dolore tibi est digerendus. **Omnes** enim quibus es charissi-
mus: tua causa dolemus. **At** fuerint uel humanitatis: cuius mirifi-
ce ab omnibus laudaris: uel liberalitatis tuæ qua ceteros homines
antecellis: liberare nos tandem omī doloris aculeo: quod una sane
re feceris: si te uiderimus finem imposuisse tantæ doloris acerbita-
ti. **Quod** si neq; tua neq; nostra etiam causa: ut tibi tuæq; ætati par-
cas: potes adduci: moueāt te saltē reliqui tui liberi: q̄s tu⁹ mœror te-
neri iachrymis: **Moueāt** **Luca** uxor tua nobilissima prudētissimaq;
uirago: quā longe magis tantus dolor tu⁹ affligit: q̄ cōmunis iucū-
dissimiq; filij mors cōmouerit. **Q̄** ei⁹ ingeniū: ei⁹ moderatio me de-
lectat: quæ se maiorib; suisq; similē q̄ se ostendit illustrē. **Est** uxor ista
tua **Patauia:** & ex **Leonib⁹** q̄dē **Patauina.** **Ferē** autē **Leon** inter **An-**
tenoris proceres clarissim⁹ extitisse. **Ex** illo autē auctore **Leonū** fami- **Antenor**
liā **Patauij** emanasse ne græcæ quidē negāt historiæ. **Quare** ut no- **Leon**
bis amicis omnibus: ut liberis tuis: ut tanta probitate uxori tam **Patauiū**
diuturnam: tam grauem: tam intolerabilem animi molestiam om-
nino auferas: & monet tempus & cogit ratio. **Id** autem facillime af-
sequaris: si ijsdem remedijs in tuo isto casu: ut aliquando institue-
ris quibus ipse in obitu **Olympi** mei sum usus. **Mam** ad eas cæte- **Olympus**
ras rationes quas modo collegi: plurimum tibi proderit: non ad le-
niendā ægritudinē solū: sed etiam ad lætioris uitæ suauitatē si om-
nem **Valerij** filij infantia: si indolem: si ingeniū: si corporis formā: si

FRANCISCI PHILELFI

morum probitatē ac decus: si doctrinæ & eloquētiæ studiū: si tot il-
 las tantaſq; uirtutes repetere tecū animo perrexeris. **Nec** em̄ esse de-
 bes oblitus: cum tuo ex collo **Valerius** penderet: cum te ofcularēſ:
 cū hæreret in brachijs: & quo magis garrula lingua balbutiebat:
 eo fiebat ipsa uerboꝝ offensione iucūdiōr auditu. **Reminiscere** præ-
 terea q̄ lucebat in eius oculis scintilla uigoris tui: & ut tuorum mo-
 rum similitudo tanq̄ per cutis erumpēs speculū: animi tui magni-
 tudinē ac prudentiā referebat. **Recordare** faciē illam niue om̄i can-
 didiorē roseaſq; genas purpuræ q̄ simillimas. **Nō**ne sic ore matris
 uenustatē formæq; paternæ dignitatē repræsentabat: ut uno in cor-
 pore uterq; cognosci posset. **Repete** eius māſuetudinē & modēſtiā:
 qua erat tanta: ut omnē uinceret ſanctimoniā. **Necq;** em̄ ingenij do-
 ctrinæq; & eloquētiæ bonitate abutebāt: ut in ſuperbiā elatus ab-
 ducta fronte æq; ualis cæteros cōtemptui haberet: ſed ſe om̄ibus fa-
 cilē: affabilē amabilēq; præſtabat. **Grandioris** uenerabāt: præſer-
 tim eos qui uirtute & grauitate antecellerent. **Inferioris** uero tanta
 ſibi cōciliabat beniuolētia: ut ſe illis parem facere uiderēſ. **Et** adeo
 gloriā purgati animi uirtute anteibat: ut nullā aduerſus ſe concita-
 ret inuidiā: ſed æque diligereſ atq; obſeruareſ ab æqualibus om̄i-
 bus. **Et** quaſi intelligeret ex æqualiū moribus ſe iudicatū iri: illorū
 puerorū ſemper cōſuetudine utebāt: qui om̄i uacaret incontinētia:
 quos nullius ſlagitijs reos ſentiret: quos ad diſcipuliā: quos ad pro-
 bitatē incitatos agnoſceret. **Quos** tñ omnis quaſi ſtellarū fulgores
 ipſe tanq̄ iubar ſolare quoddā mirabili ſplendore obumbrabat at-
 q; obſcurabat: & q̄ magis ab illis fugeret honorari: eo ſe honorabi-
 liorē præſtabat. **Quoq;** erat animi celſitudine excellentior: eo ſe hu-
 militatis uirtute quā apud **Chriſtū** primā eſſe didicerat magis deſi-
 ciebat. **Iurgantis** aut̄ inter ſe ſocios quēq; pro more cuiuſq; aggre-
 diebāt: aliū monēdo: aliū blandiēdo: aliū rogando: & ita om̄is leni
 amicoꝝ ſermone mutua beniuolentia ueluti fœderabat. **Quod** ſi
 quē uidiſſet ex ſocijs aut uerbo laſciuo uti aut ineptiore: illū uel cō-
 tracta frōte uel triſti uultu aſpiciēs arguebat leniter ac ſubmiſſa uo-
 ce: inquiring eiuiſmodi ſermonē nō eſſe patricij nec ingenui pueri: &
 quod per oris orationē uolūtas oſtēdereſ. **Et** ne qua uanæ cogita-
 tionis ſagitta feriri poſſet incautus: nullū ocium admittebat. **Nam**
 qñ ab alijs rebus ſibi ocium uidebat oblatū: diuinā aliquam oratio-
 nem animo uolubabat: qua ueluti clypeo uæhemētior ictus om̄is
 repellereſ. **Quis** em̄ adeo eſt a natura bene inſtitutus: ut tanq̄ ſer-
 ſus expers perturbationū initijs nō tangaſ: qbus tñ reſiſtere & eas
 non pati effundi latius ſummæ uirtutis eſt. **Meminerat** ſane quod

Chriſtus

ORATIO FVNEBRIS III

scriptum est: proclivius esse cor non inio a puericia ad malū. Quare tamen erat generosa quadā atq; pene inaudita animi magnitudine: ab ira tñ quā nōnulli cotem fortitudinis esse dicūt: ita se cōpescibat: ut iratus nunq; uideret. Repetebat em̄ frequēter aīo nō mō illud Archytæ Tarentini dictū in uillicū: Afficerem te supplicio: nisi iratus essem: sed etiā multo melius illud propheticū: Turbatus sum & nō sum locutus: atq; Irascimini & nolite peccare. Quid q; ornatu corporis sæculo ac mentis puritate deo seruibat: Diuitiarū affluentia nō uitioꝝ sed uirtutū materia illi erat. Quicquid pecuniolæ aut abs te patre prudētissimo aut ab indulgētissima matre accipiebat: id om̄e pauperib; tribuebat. Illudq; præceptū assiduo sermone celebrabat: Si uis esse pfect; uade & uende om̄ia quæ habes & da pauperibus: & ueni & sequere me. Et qm̄ uerecūdia se nō metu ad uirtutē munierat: modeste semper aliquid proponebat: libenter audiebat: nec unq; sine ingenito illo pudore q; ornabat ætatem proponētibus respondebat. Recta suscipiebat: quæ praua esse animaduertere: acriter cōsutabat: Operāq; dabat: ut aduersariū docere magis q; uincere uideret. Si quid boni aut fecisset aut dixisset: eius laudē omnē uel in parētes uel in magistrōs referebat. Q; si quicq; ut sit aliter euenisset q; uellet: suū esse erratū dicebat: magistrōs autē ut parētes nulla esse in culpa. Ita eius sæcundū ingenium multipliciū uariarūq; laudum studijs tenebat: ut instar lætæ segetis uberisq; agri culmis atq; arstis luxuriātis supra omnes uirtutis gradus mirifico incremēto quotidie adolesceret. Quid enim plura meminerim: Nihil eius ingenio natura docibili; protulit: nihil acutius: nihil feracius: nihil admirabilius. Et cum nō esset in discendo minus uelox q; in audiēdo quæ didicerat: ita memoriter tenebat: eloquenterq; proferebat: ut diuino quodā afflatus numine quiret ab om̄ibus iudicari. An hæc & alia fere infinita si tecū tacitus recenaueris: nō cogitatōe ipsa lætabere: nō gestes: nō exilies gaudio: Eadem existimo te illū nunc absentē perinde reflexa ceruice inter dormiendū persæpe & quærere: & aspicere: & complecti: & alloqui q; si præsentē. Num parū tibi ex illius recordatione suauitatis superest: cum uideat adhuc cogitanti tibi oculos tuos deosculari: uultui hæerere: ceruicē complecti uulnulis: teq; blandiēs rogare: ut sollicitudinis tædia abducas: ut curas leues: ut ægritudinē oēm animo abijcias: ut nihil seruilius: nihil languidius: nihil enervatius: nihil humilior: nihil demissius præ te feras: cum qui excelsiore loco natus **Jacobus An-**sis: qui res illustres tot tantaq; gesseris: nullum tuū neq; dictū neq; **Mar-**factū latere possit. Hæc inq; tibi reminiscenda sunt **Iacobe Antoni cellus**

FRANCISCI PHILELFI

Marcelle: atq; uersanda frequēt animo. **Quod** si factū abs te fuerit: no poteris nō miro perfundi gaudio cū intellexeris & tibi & filio cōsultum esse q̄ optime. **Illi** quidē quod post innocēter & bene actam s̄culi uitā aeternā adeptus beatitudinē iam nihil sibi sentiat formidandū: tibi uero q̄ certo sperare liceat a **Valerio** tuo paratā in cælo sedem: ubi tu nō post diuturnū admodū tempus tranquillam atq; iucūdā uitā una cū illo p̄ sempiternā gloriā sis actur⁹. **Interea** uero quod reliquū est: ad idem te adhortabor: ad quod **Nicoclen** regē **Isocrates:** Quoniā mortale tibi cōtigit corpus: animus aut̄ immortalis enitere: ut animi memoriā relinquas immortalē.

Ex Mediolano anno a natali christiano: **Millesimo** quadringentesimo sexagesimo primo: octauo **Kalendas** **Januarias**.

Francisci Philelfi Epistola consolatoria ad **Petrum** Iustinum **Philelfum** nepotem suum de obitu **Alphinae** matris dilectissimæ. III

Audio te angī animo ex obitu **Alphinae** matr̄ honestissimæ & probatissimæ foeminae uāhementius q̄ par est. **Amisisti** tu sane matrē: at ego filiā: cum em̄ nata esset ex **Nicolao** fratre meo germano: habere q; **Tholētini** primaria quædā mulier: eā certe diligebā ut filiā. **Itaq;** nō minor mihi in ea iactura facta est q̄ tibi filio. **Num** fortassis ignoras ea nos lege natos omnis: ut tandē moriamur: **Illoꝝ** dolenda mors est: qui nunq; meminere se mortuos. **At** **Alphina** quid de hac mortali uita sentiret: liquido fecit exploratum oibus: cum foret usq; pietatis & christianæ religionis obseruatissima: misericordiæ operibus assidue dedita. **Nullo** in proximos odio tenebat̄ iniuriarū: nō minus oblita q̄ beneficentiæ memor. **Intelligebat** in hoc s̄culo nihil esse firmi: nihil stabile: nihil sūmopere appetendū. **Sed** uerā & optandā tranquillitatē ac beatitudinē in cælo repositā: ad quā peruenire q̄ uellet: cū uacare oportere om̄i sorde mundana: seruari ab angelis habitacula bonorū: infernalis poenas & intolerabilis cruciatus ihs apud inferos cōstitutos: qui sui deiq; obliti uitā uiuerent b̄alluarū. **Nihil** neq; faciebat: neq; loquebatur: neq; cogitabat: cui⁹ nō redderet probatissimam rationē. **Erat** ab om̄i muliebri uanitate atq; immūdicia abhorrēs. **Cibo** ac potu utebat̄ moderatissimo eoq; minime delicato. **Norat** em̄ oris incontīnētiam iter parare ad illecebras & obscenas corpo

ris uoluptates: quibus & corpus uitaretur & anima. **E**t quia didicerat ei cum immortalis deo esse sermonem: qui diuinis orationibus studeret quicquid subripere poterat a domesticis negocijs illisq; necessarijs: id omne oratio usurpabat. **P**restabat formæ bonitate cunctas mulieres **T**holentinas: quæ ipsa nulla fouebat arte: sed ea grauitate pudoreq; leniebat: ut uenerabilis omnibus redderetur. **F**amiliam suam bene moratam ut redderet: modestissimis suis moribus curabat esse exemplo. **C**elebrationi hostiæ christianæ ut q; deuotissime interesset: ne unum quidem diem prætermisit unq;. **L**iberos suos castigatione magis q; uerberibus instituebat: castigationem inquam dici humanitatis: uerbera iracundiæ: quæ a furore alio nihilo distare q; tempore iusticiam non legibus sed bono & æquo metiebat. **C**onstantiam in sexu muliebri apprimè laudabat. **L**euitatem non oderat modo sed etiam execrabatur. **F**ortitudinem probabat eam: cui nihil admixtum esset excandescentiæ. **E**t ut prudentiæ operibus gaudebat: ita ab omni mala malicia perinde quasi a teterrima quadam peste auertebatur. **S**omni erat paucissimi: cumq; uigilaret omnis eius cogitatio erat de animæ immortalitate ac futura uita. **P**ræterea per noctem cogitabat quid in die foret actura. **P**arsimoniam domesticis in rebus amplectebatur: **I**n diuinis uero liberalitatem ac munificentiam. **I**eiuunjs quibus supra naturam muliebrem utebatur: reddi se dicebat & ingenio perspicaciorè: & membris ualidiorem. **S**ed quid hæc tibi & alia plura commemorè: quorum non es ignarus: **N**empe ut memineris ex talibus uitæ institutis laudatissimisq; operibus nihil mali **A**lphinae matri euenire potuisse: sed iam ea contigisse bona: quæ maxime optabat cum esset in uita. **F**ruitur enim æterna beatitudine: breuiq; futurum sperat ut illud possideat habitaculum quod angelica custodia sibi seruatum nouit. **D**eum omnipotentem pro te orare non desinit: ut hanc uitæ peregrinationem ita transigas: ut secum una in cælesti patria sis futurus. **H**æc si tecum ipse cogitabis: iudicabis profecto non modo tibi non esse dolendum sed lætandum potius: quod ea sis matre natus: cuius sanctissimis meritis in cælestem sis gloriam peruerturus. **V**ale ex urbe: quindecimo **K**alendas **M**artias: **M**illesimo quadringentesimo septuagesimo sexto.

Francisci **P**hilelfi **O**ratio funebris pro magnifico ducali senatore & clarissimo equite aurato **P**hilippo **B**orrbomæo comite **H**aronæ.

V

FRANCISCI PHILELFI

Perdifficile mihi profecto & apprime laboriosum oblatum esse dicēdi argumētum intelligo uiri excellētissimi: qui cum ipse cōsolandus sim: uos cōsolaturus aduenerim. **Q**uid em̄ **Philippus bor** nō admodū doleam atq; ingemiscam **Philippi** huius **Borromai** sp̄l̄didissimi uiri obitū: in cuius uita permagna erat bonis oibus sp̄s reposita: **Q**uare cum publicū & cōmune quoddam perfugiū atq; praesidiū emedio uideā esse sublatū: iure mihi dolēdū possim existimare: **I**taq; merito libet mihi exclamare: **O**h durā & ineuitabilem naturā humanā necessitatē: cui nulla nostra remedia aduersant: **O**h inexorabilē & immitem hominū sortem: quā tum opprimis maxime: cum nullas abs te putamus impendere insidias. **S**ed quo feror demēs: **L**euaturus accersor nō exasperaturus acerbitatē crudissimi uulneris. **V**inciat̄ igitur obstringat̄ q̄ om̄is animi dolor rationis custodia: ut quē deniq; tempus tollet om̄ino: eum iam hic sedet prudētia & cōsiliū. **N**am animus perturbat̄ ita sese abhorret: ut recte iudicare nihil queat. **E**t qm̄ uulgo putant nō esse humanitatis solum: sed etiam iusticiā lugere plurimū eius mortē: quem plurimū dilexerimus: quā adduci possint istiusmodi mōroris causā: uideā dicēdum paucis. **N**amq; hāc diligētius cogitanti mihi offerunt̄ quinq; numero. **A**ut em̄ dolemus nostra causa: quod existimemus ex alterius morte magnis nos quibusdam priuari comodis: aut illius causa qm̄ eum opinemur uitā huius suauitatem amittere: aut q̄a arbitremur mortē sine acerbissimo dolore accedere posse nemini: aut qd̄ uereamur fore: ut animus ipse intreat una cum corpore: aut propter futuros apud inferos cruciat̄. **E**t dolere quidem nostra causa hominis est sese amātis: non alteri: ob eāq; rē neq; magnanimi: neq; liberalis: quin potius ignaui prorsus nulliusq; uirtutis. **I**n morte autē q̄ dolor inesse potest quā simillima somno est adeo: ut **D**iogenes ille **Cyon** solutus in somnū anteaq; morerē ueluti iocabundus dixerit fratre sororem anticipari. **N**am eadē uia atq; ui & mortē & somnū fieri: acutissimi philosophi tradidere. **S**ed ut somno ita etiam morte ne sentiētēs quidē corripimur. **T**ertia causa **Q**ui uero censent animos simul cum corporibus interire: hi sane cū maxime uidentur uiuere: mortui sunt: nō ea scilicet morte qua huius uitā cursum munusq; explemus: neq; ea qua peccato morimur & deo uiuimus: ut inquit **A**postolus: **C**onsepulti em̄ sumus cum illo per baptismū in mortem: sed ea potius quā est peccati: de qua etiam scriptū legitur: **A**nima quā peccat ipsa moriet̄. **F**uturi aut̄ apud inferos cruciat̄ illis horrēdi sunt q̄ semetipsos cū uiuerēt hāc mortalem uitam: per om̄e flagitiū immanitatq; genus q̄ foedissime

ORATIO FVNEBRIS V

uoluntariū: non **Philippo Borromæo** cuius uniuersam uitam ple-
nam fuisse honestatis & officij nostis omnes. **Quis** em̄ uno **Philip-**
po cōtinētor: quis modestior: quis cōstantior: quis in om̄i re mo-
derator: **Nam** & humanitate & beneficētia semper quāta fuerit: **Humanitas**
nemo est quē lateat. **Et** nō modo nemini unq̄ iniuriam intulit: sed **Beneficētia**
ne cuiq̄ inferret om̄i ope operaq̄ curabat. **Religionis** eius & pieta- **Religio**
tis studiū ne parietes quidem ipsi ignorant. **Intelligebat** em̄ homo
prudētissimus nō esse in hac mūdāna uita patriā nostrā sed in cæ-
lo. **Et** q̄ diu hic peregrinamur oportere nos meminisse illi patriæ:
ubi nostra māsio futura sit sempiterna. **Quare** ut ab om̄i cōtagiōe
peccati & maleficio abstinebat: ita die noctuq̄ aliud nihil neq̄ age-
bat: neq̄ cogitabat q̄ prostratis & cōculcatis turbulentissimis ani-
mi motibus: ad illius se uoluntatē componeret atq̄ confirmaret:
ad cuius imaginē & similitudinē factus esset. **Nullis** inq̄ nunc sup-
plicijs est obiectus innocentissimus & optimus uir **Philippus Bor-** **Philippus bor-**
romæus: sed illis fruiē prēmij quæ in cælo his proposita sunt: q̄ **romæus**
dum in huius uitæ curriculo se exercent q̄ minimā sibi societatem
cum corporibus esse sinūt: **Nam** quā mihi fabulei quispiam uitæ
ua uitatē: **Quæ** nam est in hac procellosa uita suauitas: quæ tran-
quillitas: quæ requies ulla: **Quod** si quā tandem suauitatē depra-
uata hominū ratio sibi finxerit: nō tam eius accessio ulla optanda
fuerat in **Philippo:** q̄ metuēda secessio. **Implerat** iam quintū æta-
tis & quadagesimū annū ualitudine prospera: & eadem integrita-
te sensuū: qua ab ineunte adolescētia semper fuit. **Bona** uero exter-
na quæ animo bene instituto erant maiora alia expectāda: **Natus**
est **Vitaliano** patre uiro in omni genere laudis probatissimo: quo
uno illustrissim⁹ ille & sapiētissimus dux **Philipp⁹** uix habuit apud
se quicquam aut charius aut splendidius. **Vitalianorum** autem
originē altius si quis repetere uoluerit: inueniet eam manare a **Vi-** **Vitalianus**
taliano antiquissimo totius **Venetia** rege: a quo etiam ipso fluxisse **Philipp⁹** dux
compertum est sanctissimā uirginem hanc **Iustinā:** cuius sacratissi- **Vitalianorū**
mum nomē per tot religiosissima monasteria in uniuerso prope or-
be terrarum celebratur. **Sed** ne curiosius q̄ par est: uetera confecte **Vitalian⁹** rex
mur: & ut reliquas etiā affinitates: propinquitates: necessitudines: **Iustina**
quæ sunt fere innumerabiles: breuitatis gratia prætereamus: reli- **Philipp⁹** bor-
quit ut om̄es scitis nobilissimus uir **Philippus Borromæus** filias **romæus**
tris easq̄ pudicissimas: filios uero duos. **Nonne** ex illaz honestissi- **Ruscōnes**
mis matrimonijs tris sibi clarissimas potentissimasq̄ familias per **Comi-**
petuo affinitatē ac beniuolētia uinculo cōiunxit: **Ruscōnes Comi-** **Viccomites**
Viccomites Mediolani: **Parmæ** aut **Rufos:** **Nam** ex huius **Ioānis** **Mediolanū**

FRANCISCI PHILELFI

cōiungio ornatissimi equitis aurati: in quo uno patritæ auita: quæ uirtutes mirifice resurgunt: Magnificos carpi dominos habebat affinis. De Vitaliano autem ingēti spe puero quem hic præsentem lugubrē: uidetis: nō dum per ætatem ei licuerat aliam curam capere: quæ id præstare ut & fratris & sui quæ simillimus foret. Quid em̄ loquar de patriæ splendore: qui qualis quātuscūq; sit: satis superque patet: cū de eius maioribus sum locutus: Nam siue Patauinū Philippum dixerimus: siue Mediolanēsem: patria natus est & uetere & in primis inclyta. Nam Patauū Troianus Antenor cōdidit: qui quicquid iacet inter alpes & sinū Hadriaticū: magna sua cū laude subiugauit. Mediolanū uero ab Heduis Gallisque transalpinis conditum esse cōstat: quod ipsum nomē accepit ab urbe prisca illa & nobili Mediolano quæ in Xanthonibus adhuc extat. Quanti autē Mediolanensem hanc urbem fieri oporteat: ex eius rebus tam multis & tam præclaris cū superioribus sæculis: tū nostra etiā tēpestate assidue gestis nō obscure iudicari potest: accedūt opes & amplissimæ facultates: quibus cæteri Mediolanēsis omnibus post ipsos principes superior Philippus erat atque habebatur. Dominabatur em̄ nō Angliæ & Haronæ solum: cuius erat Comes: sed alijs quoque nōnullis municipijs & castellis. Quid em̄ meminero: uel militiæ: uel senatorij ordinis insignia: quibus a diuo principe nostro propter eximias eius illustrisque uirtutes ornatus est. Quæ uero charus esset & periculū dus uniuersis ciuibus atque peregrinis: ex præsentis funeris pompa licet animaduertere. Quæ si duo maxime in omni republica expetunt: honos & utilitas: in quibus ipsis permagnā positam uoluptatē rentur: quid uni Philippo defuit in tantis uel suis uel fortuna cōmodis ad uitæ suauitatē? Tempestiue igitur excessit ex hac uita turbulentissima: in eam profecturus uitā: quæ nulli est motui: nulli mutabilitati subiecta. An fortasse nescimus quo diutius uiuitur: eo magis peccatur? Itaque optāda profecto est ea mors: cuius interuētū sit ne culpa redatur quotidie cumulator. Quod si Aristippus uoluptarijs ille Cyrenaicus: quo uitæ cōsuleret: quicquid nummorum ferebat secum abieciisse fertur: nos quo uitam possideamus æternam: miserabilē uitam hanc atque ærumnosam: quæ & caduca est & lubrica & incerta: tanti ducendam arbitrabimur? Cupio (inquit Paulus) dissolui: & esse cum christo. Quis uero cū christo futurus sit: ubi se minus eius imitatorē gesserit? Quod si ille nostra causā mori uoluit: nos propter nos ipsos dubitemus mori. Nec em̄ ea mors mala esse ullo pacto potest: quæ ubi aduenerit: omni malo nos liberat. At dixerit quispiam: quod uitā tollit: nō malum esse non potest. Nec illud rursus in hoc

Philippus

Patauū

Antenor tro

ianus

Alpes

Mediolanū

Hedui

Galli

Xanthonēs

Angleria

Harona

Municipia

Castella

Pompa

Honos

Utilitas

Voluptas

Philippus

Mors

Aristippus cy

renaicus

Paulus ap̄tus

Christus

ORATIO FVNEBRIS VI

nis nō est habendū per quē uitā adipiscimur sempiternā. **N**isi boni plurimum esset in morte: nunquā dixisset sapientissimus ille **David**: **P**reciosa in conspectu domini mors sanctorū eius. **Q**uod si beneficio mortis terrestri hac omni mortalitate perturbationibusque exuti immortalitatē simul cum tranquillitate induimur: si ne resurgere quidem licet: nisi animi a corpore separatio antecesserit: nolimus per deum immortalem: nolimus mortem in malis ducere: quæ aut est optima: aut optimorū bonorum causa. **I**taque ponendæ sunt **l**achrymæ: reprimēdi gemitus: & animi dolor sedandus penitus. **N**ā **Dolor** cum omnis perturbatio grauis sit: omniū tamen molestissima est & perniciosissima ægrotudo: cuius uis atque impetu sæpe factum legimus: **A**egritudo audiuius: uidimus: alios in ægrotationes incurabilis incidisse: alios furore insaniasque correptos: alios sibi manum cōscidisse. **E**t ne prolixius nostra protrahatur oratio: prudentissimus ille mihi uideri debet: qui & naturæ legi non aduersatur: & æquo animo fert necessitatem.

Hæc quidē oratio habita est in templo diui **Francisci**: decimotertio **K**alēdas septembris: **A**nno a natali christiano: **M**illesimo quadringentesimo sexagesimo quarto.

Francisci Philelfi Oratio funebris pro magnifico equite aurato ducalique senatore Stephano Frederico Tode,
VI

Quamquā non obscure futurum animaduertam illustres uiri **Stephanus fredericus** & amplissimi patres: ut mea hæc omnis de **Stephani Frederici Tode** schini obitu: hominis sane & præstantis & magni tumultuaria consolatio: nō tam persuasiois apud uos locum: quā impetudinis consequatur: uolui tamē in hac uāhemētī ac prope communi omniū uestrum acerbitate pertinacius eorum uoluntati refragari: qui apud me & auctoritate & gratia ualere plurimū & possunt & debent. **N**am si alia etiam omnia quæ huic tanto tam pio: tam singulari: tam eximio muneri pernecessaria sunt mihi adessent: quæ certe adesse nequaquam sentio: duo tamē sunt quibus nō temere a dicendo non deterreor. **Q**uo enim pacto aut ausit aut speret quispiam consolari alios: qui uel in primis cōsolandus ipse sit? **N**on enim possum nō dolere & grauiter & permolestē ferre eius uiri obitum: cuius uita tum nostro diuo principi **Philippo Mariae** Angelo suauius suis moribus periucūda: tum bonis omnibus grata:

FRANCISCI PHILELFI

quippe qui intelligerent commune sibi quoddam & firmissimum patrociniū: praesidium: opem in eius salute positam ac locatū esse.

His igit̄ nō absurde cum officij aut auxiliij quicq̄ uel aduersis uel secundis in rebus suis desiderant: **V**irgilianū illud liceat crebra memoria atq̄ lachrymis usurpare: **Q**uis te paliure deorum eripuit nobis: **Q**uod autem secundo loco me ab huiusmodi oratione magis atq̄ magis dehortatur: est recentior & inusitatus dolor acerbis uulneris: cui si mederi intempestiue studeo: uereor ne uim doloris aggrauasam potius q̄ ulla ex parte leuem: faciam tamen necesse est quod imperiti medici nōnunq̄ solent: qui ubi grauius aegrotantes curandos acceperunt: ueriti ne si diutius tardarunt fore ut morbus & inualecat & incrudescat magis: non graues solū sed etiam periculosas curationes adhibent. **E**t ita fit fortuna quadam: ut q̄ sana ratio desperarat: temeritas bonam saepe ualitudinem afferat.

Demades
Demosthenes

Nolim autem miretur quisq̄ si in hoc subito & repentino dolore ac lactu subita quoq̄ & repentina nostra erit oratio: sapiatq̄ **D**e maden magis q̄ **D**emosthenem. **E**x tempore enim mihi dicendum fuit nullo apparatu: nulla praemeditatione: nullo ordine uti licuit tanq̄ tumultuarius miles in aciem descendo. **M**agna profecto iactura nobis: & ea pene intolerabilis patres amplissimi in huius magnifici & excellentis uiri **T**odeschini obitu facta est. **A**misimus enim eum qui nullius officij: nullius bonitatis: nullius erat uirtutis ex pers. **N**am cum ab ineunte aetate accepisset duas esse uirtutes ac uias hominū animis propositas: quarū altera per temporales actiones: altera quae in contemplandis aeternis rebus uersatur perueniretur ad deum: non solum ut sciret: sed longe magis ut saperet operam omnem suam industriam omnē diligentiam accommodauit.

Iob

Memoria enim tenebat quod **I**ob uir sanctissimus loquebatur: pietatem sapientiam esse: malis autem abstinere scientiam. **N**ihil uero magis esse ex media pietate q̄ deū colere: quippe qui & uera & unica sapientia sit: & omnis rerum temporalium scientia ab ipso manat: id quod tum alij nōnulli: tum **A**postolus **P**aulus plane docet: inquit: **A**lij quidem per spiritum datur sermo sapientiae: alij sermo scientiae scđm eundem spiritū. **I**obrem non solum has nobis inferioresq̄ uirtutes: prudentiam: iusticiam: fortitudinem: temperantiam egregie in omnē uitam secutus est **T**odeschinus: sed multo magis atq̄ magis sapientiam ipsam. **I**ntelligebat enim per huiusmodi temporalium rerum cognitionem: & humanae turpitudinis fugam iter sibi quoddā parari ad immortalem deū: q̄ tamen se nunq̄ esse ad eum omnino deducturum: nisi & pium ipse se & il-

Paulus ap̄stus

si^o incōprehēibilis & ineffabilis maieſtatis indefeſſum obſervatio-
 re cultorēq; præſtitiffet. **Itaq;** nihil tāti faciebat: quanti diuinā reli-
 gionē. **Ea** ſe recreabat & reficiebat: ea ſe dies nocteſq; oblectabat:
 nec illorū quicq; aut omittebat aut prætermittebat: quæ ſacroſan-
 cta chriſtiana fide præcipianē. **Tunc** ſe ſancti & boni uiri officio ma-
 xime fungi arbitrabatur: cum nihil quod a diuina lege abhorreret:
 ſed quod ſas piumq; uidiſſet factitaret. **Prædicare** palam conſueue-
 rat q; **Paufanias** **Pluſtonatis** filius cuiſiam olim reſponderet: leges **Paufanias**
 uiris nō legibus uiros dominari oportere. **Et** quoniā omī in re deū
 ſemper ante oculos poneret: cui nihil occultū eſſe iudicabat: nihil
 erat eius fide cōſtantius: nihil certi^o: nec promiſſi pœnitebat unq;. **Ea**
 em̄ in promittendo grauitate utebatur: & ita metiri omīa ac con-
 ſpicere ſtudebat: ut nemini unq; iniuriam faceret. **Qua** in re illud re-
 gis **Ageſilai** minime probabat: **Cui** cum quidam aliquando di-
 ceret: **At** promiſiſti: eodēq; ſapienter reuolueret: **Ita** me hercule pro-
 miſi inquit: ſi iſtud quidem eſt iuſtum: ſin autem iniuſtum: locutus
 ſum: nō promiſi. **Nihil** em̄ neq; promittēdum: neq; ullo pacto per-
 ſimulationē diſſimulationēue dicendum eſſe cenſebat: quod a iuſti-
 cia honeſtateq; foret alienum. **Itaq;** **Agis** illum quem **Lacedæmo-** **Agis**
 niōz ultimū regē prodidere: mirū in modū laudabat: qui cū parē-
 tes ut quippiam per iniuſticiā ſua gratia ageret: hortarentur ac ro-
 garent. **Vbi** aliq; diu contradixiſſet: & illi nixius urgerēt ait: **Q;** diu
 apud uos fui nullam tenebam iuſticiæ notionem: **At** poſtea q; me
 patriæ tradidiſtis huiuſq; uirib; itemq; iuſticia atq; probitate pro-
 uirili parte inſtituiſtis: hæc enitar: & non uos ſequi. **Et** quia uultis
 me quæ optima ſunt agere: optima uero ſunt quæ iuſta fuerint: cū
 homini priuato: tum ualde magis principi: quæ uultis agam: quæ
 dicitis miſſa faciam. **Non** igitur mirari quemq; oportet: ſi tanta cū
 æquitate: moderatione & abſtinentia ius omībus diceret: ſi nullius
 nec precibus nec opibus a iuſticiæ & pietatis regula dimoueri unq;
 potuit: adeo erat & magno & inuictō & elato animo: ut nulla earū
 rerū cupiditate caperetur: quas uulguſ maxime haberet in precio.
Quotus enim quiſq; eſt: qui ſi cui negotio procurationiue præfue-
 rit: non iure poſſit repetundarum arceſſi. **Nequa**q; hi cum animo
 ſecum reputant: quod & prudenter & uere **Alchanes** **Thelecri** fili; **Alchanes**
 aliquando reſpondit. **Nam** cum quis percunctaretur: q; ob rem a
 meſenitis munera nō accepiffet: **Quoniam** ſi accepiffem inquit: le-
 ges pace frui nequiuiſſent. **At** cum **Thodeſchinus** ei a noſtro huma-
 niſſimo principe magiſtratui præfectus eſſet: quo nullus ali; inter
Inſubres **Ligureſq;** omnis neq; maior eſt neq; illuſtrior: quippe

FRANCISCI PHILELFI

quod eius ditioni iurisq; reddendo omnes sacerdotum omniū dignitates: quæ permultæ amplissimæq; sunt: subijciuntur ac parent: nō modo à nemine munera unq; accepit: sed eos etiam pro sua grauitate acerrime castigabat: qui uel post iudicatam causam disceptionemq; omnino compositam & tranquillam huiusmodi aliquid sibi detulissent. Existimabat enim homo prudentissimus decere iudicem & magnum uirum non corruptela solum: sed omni corruptela & auariciæ suspitiōe uacuum esse. Proindeq; & **M. Curium** fa-
Photion etum: quia a **Samnitibus** aurum dono missum nolisset accipere: non poterat non probare: & quod **Photion Atheniensis** his respōderat: qui centum ad se talēta donaturi attulissent: laudibus ad ca-
Alexāder rex lum extollebat. Nam cum rex **Alexander** regale id pulcherrimūq; munus ad eum misisset: nuncios rogauit **Photion** quid tandem in toto **Atheniensium** numero se solum **Alexander** ea pecunia donaret: qui cum respōdissent: quoniam solum ipsum **Alexander** duceret: & bonū & æquum uirum: proinde ait: sinat me & uideri & esse talem. Quis igitur heu talem & tantū uirum nō iure nobis ereptū doleat: præsertim hac turbulentissima tempestate: cū ei⁹: tum præsentia: tum uirtute maxime opus esset. Non em̄ is erat qui **Titanū** ut ita dicamus ac gigantum genere senatum existimaret. Nam qui ex illis ortū sibi uendicarent: perpetua cum deo inimicitias gerere ab eoq; puniri nō dubitabat. Sed quod iustis omnibus innocentibusq; uiris cōmune est: & ab deo se certe opinabatur: & ad deum reditum sibi facilem expeditūq; patere. Nos em̄ dii **Coloniā** inferiorem hūc orbem incolere: quia & **Coloniæ** ciuitatum illarum a quibus missæ fuerūt: & iura & leges sequi obseruareq; cōsueuerint: itidem & nos diuinæ iusticiæ atq; pietati lege caelesti obstrictos esse.

Agis Quod si religiose casteq; tueremur: breui fore ut tanq; ex laboriosa quadam peregrinatione atq; exilio potius q̄ carcere ex hac mortali uita moleq; corporea in ciuitatē patriam: in caelestem libertatem: in beatitudinem sempiternam reuocaremur. Itaq; stultos & insanos appellabat: qui uentri & somno dediti: qui uel inanib⁹ uel turpissimis obnoxij libidinibus: nec unde uenissent: nec quo redendum foret: nec qui tandem ipsi essent cogitarent. Nec em̄ nos corpus esse: sed aliquid maius corpore multoq; præstantius & diuinius. Nam minime dici frustra nos ad dei imaginem creatos. Præterea nunq; ignorauit antiquum illud: siue dei **Apollinis**: siue sapientis alicuius dicere maluerimus: & apud omnes celebratum grauis simūq; præceptum: Nosce teipsum. Nam aliud nihil esse interpretabatur seipsum noscere: q̄ ut animū suum esse immortalē: & cor

pus mortale quisq; cognosceret. **Qu**æcūq; igitur ageret: quæcūq;
 diceret: quæcūq; deniq; cogitaret: ad immortalitatem animi: ad
 beatam uitam cælestemq; referebat. **M**eminnerat quod **Simonides**
 des poeta **P**ausania regi **L**acedæmoniorum consuluerat: se homi- **Simonides**
 nem esse. **M**eminnerat bonorum mortem non esse interitum omnia **Pausanias**
 dissipatam atq; delentem: sed uel separationem quandam animi a
 corpore: hoc est immortalis uitæ a uita mortali: uel sempiternum
 somnum: ut **Plutarchus** ait. **T**amdiu autem sempiternum quoad **Plutarchus**
 cælestis illa tuba insonuerit. **H**is igitur cogitatiōibus **T**odeschinus
 utens: ac sese per omnes humanæ ac diuinæ uirtutis modos exercēs
 & deo charus & hominibus admirandus est redditus. **N**on enim
 sine quadam diuina dilectione atq; benignitate tantā in huius sæ-
 culi fluctibus ac naufragijs prosperitatem ad ultimā usq; diem ex-
 pertus est: & eam certe prosperitatem propterea firmā atq; immu-
 tabilem qd' omnia deo & non fortuna: quod **Leutyichides** etiam il- **Leutyichides**
 le primus monebat: semper credidisset. **Q**ui em̄ spem suam in deo
 collocarit: nunq; se sua fallit spes. **R**espicit semper deus pios & iu-
 stos homines: eosq; non modo tuetur: sed rebus secundis om̄ibus
 auget atq; amplificat. **V**erum quid cælestia quæq; supra nos sunt
 pluribus consecemur. **Q**uanti esset hic uir florentissimus faciun-
 dus: satis nobis illustrium uirorum laudatissimarūq; uirtutū opti-
 mus æstimator pramiatorq; ostendit: sapientissimus princeps no-
 ster: qui ubi mirabili illa sua acutissimi ingenij ui & diuino quodā
 mentis aspectu omnia diligentissime rimatus penitus perspexisset:
 nihil in eo esse quod minus fidem & integritatem saperet. **Q**uem
 adhuc infans a patre summo principe ad sese instituendum formā
 dūq; acceperat: non aliter semper apud se habuit & omni honore
 dignatus prosecutusq; est: q̄ uel **Chironem** uel **Phœnicem** **Chiron**
Achilles traditur. **N**ec id quidem ab re: animaduertebat enim in **T**ode- **Phœnix**
Schino facilitatem: humanitatem & modestiam singularem: mirifi- **Achilles**
 cam animi constātiā atq; magnitudinem rerum gerendaz: intel-
 ligentiam non uulgarem: eximiā grauitatem quadam ingenua co-
 mitate conditam: præcipuam innocentiā: egregiam æquitatem: fidē
 incorruptā: pietatē inauditam. **Q**uæ certe singillatim om̄ia aliaq;
 permulta dum mecū ipse cōsidero: non possum equidem eius obi-
 tu non uahementer moueri: angī: excrucīari. **N**ec **Stoicis** assentior **Stoici**
 qui quod natura fieri nō potest: agritudinem omnē amouent: **N**ō
 em̄ sum animo perfractō: saxeo: ferreo: adamātino. **V**ez: cū rursus
 expendo me: & qua cōditūe nati oēs sum⁹ intueor: facile intelligo

FRANCISCI PHILELFI

huiusmodi omnē dolorē frustra a nobis suscipi. **Q**uid em̄ per imortalem deū tantopere mouere nō debet. **N**on uolumus cū natura pugnare: **Q**uæ tanta demētia nobis est: **Q**uæ deliratic: **Q**uæ tanta demū infania: **A**n illud quod græcorū sapientissimus apud **H**omerū **V**lyxes loquit: nunq̄ audiuimus. **N**ihil homine infirmius tellus animalia nutrit. **I**nter cuncta magis. **A**n qui mortales nati sumus perinde atq̄ dei similes quin potius supra deum. (**N**am deus ipse mori etiā uoluit) ueluti cū deo ipso quo imortales futuri sum⁹ cōtendere audemus: **A**n ignoramus non in hoc terreno cœno: sed in cælesti illa & triumphali gloria immortalitatē parari nobis: **H**o-

Vlyxes

Plato

Epamynōdas

mo em̄ (ut inquit **P**lato) nō terræ: neq̄ imobilis plāta est: sed calici cuius caput: in quo mentē & rationē & intellectū posuit: & ex quo reliquū corpus uersum ad terrā prodeat: ueluti radix sit erectum ad cælum. **Q**uid præterea hæc uita quæ tot tempestatibus: tot naufragijs: tot incēdijs: tot ruinis obnoxia: erumosa plane mors est: adeo delectare nos debet: ut cū eius ergastulis & uinculis nostri alii qui liberantē: flere: lamētari: iugere nō desinamus: **N**ō iniuria illud prudētissimi ducis **E**памynōdæ dictum uideo a ueterib⁹ laudari: qui cū tempore leuictricæ cladis audisset bonū quendā & fortē uirum animā efflasse: **H**ercules inquit: quod ocium uir hic nactus est: ut inter tot negocia ac turbationes per ægrotationem ex hac uita discesserit. **D**iscessit inq̄ **T**odeschin⁹ ex hac mortali uita ætate iā ultima: mente sana & sensibus integris: post om̄ia quæ externa uocantur bona in medijs totius **I**taliæ procellis ac fluctibus: **E**t ita discessit ut quoniam bene & beate uixerat: mortem quā inuocare nō cogeretur foelicissimam sibi duceret. **N**am cum sciret eum male uiuere qui semper in uita fore se putaret: ita boni animi semper studeuit: ut nihil ei inopinatum possēt accidere: & mortem ipsam quando docunq̄ ueniret non inuitus expectaret. **Q**uibus quidem orationibus id tandem est mea sentētia assecutus: ut quod semper optarat: nunc per hanc quā mortē uulgo appellamus: immortalis effectus immortalē deum coram aspiciat: & quod humano generi ultimū sempiternūq̄ bonum est & uero & solido & incōmutabili & æterno fruatur gaudio. **Q**uare nolumus obsecro patres amplissimi uæ hementius dolore affici q̄ oporteat: & qd̄ non diu post tempus docebit: huiusmodi necessitatem æquo animo ferēdam esse. **I**am hinc ratio ipsa docere nos incipiat: ne nostro uideamur non alterius torqueri incommodo: & alienæ quodammodo inuidere foelicitati. **M**ediolani in templo diui **A**mbrosij: **M**illesimo quadringentesimo quadragesimo.

ORATIO NVPTIALIS I

ORATIONES NVPTIALES.

Francisci Philelfi Oratio de inita societate inter illustrissimos duces Bonam eiusq; filium Ioannem Galeacium: & Herculem Aestensem. I

Aristoteles ille peripateticus: qui ob singularem quandam ac prope diuinā ingenij acrimoniā & uarietatem magnitudinēq; doctrinā: & diligentiam præterea indefessam atq; incomparabilem inter uniuerfos philosophos habitus est illustris: docet in ijs præceptis quæ ad **Alexādrū** Macedoniæ regē reliquit scripta: opus esse in omni rerum publicarū genere eorum societate cōstituere: qui & potētissimi sint: & in proximo habitēt: quo tum adesse tempestiue inuicē: tum usui mutuo esse possint. Quæ autē societas aut cōiunctior: aut cōueniētiō: aut etiā certior ac tutior q̄ ea offerri queat: quæ maxime ē sc̄dm naturā & deū: Scimus hoīem ex om̄ibus animātibus natū ad societate: & hunc deū oīpotētē ubi creasset in amœno illo atq; iucūdisimo delitiarū paradiso impolluti uinculo matrimonij cōtinuo munisse atq; decorasse: cum ait: Crescite & multiplicamini terrāq; replete. Sapiētissime igit̄ atq; optime gloriosissimi principes **Bona** simul cū **Ioanne Galeacio** filio **Nediolanēsum** duces: & uos item magnifici oratores **Bonifaci Aquobibe Nicolæq; Roberthe** curiscōsulte: qui nomine ac uice illustrissimi ducis **Herculis Aestensis** hic adestis: cum uobis ipsis: tum uestræ posteritati cōsuluistis: q̄ per sacratissimū cōiugij uinculum innocētissimæ infantulæ **Annæ Mariæ** uicecomitis: & præclare indolis **Alphonſi Aestensis**: qui & ipse item est infantulus: eam hoc die initis societate: quæ utriq; principatui & decori plurimo & utilitati nō mediocri futura est. **C**æte

Exordiū cū diuisione
Alexāder rex
Narratio
Bona dux
Hercules æstē.
Anna Maria
Alphonſus æstensis
Amplificatio

rum ut rem omnē præstātissimi senatores & uos alij ducales magistratus uiriq; nobilissimi apertius intelligatis & melius: cōuenerūt inuicē nostri duces cū excellētissimo duce **Hercule**: ut pro mutua beniuolētia beneficijsq; q̄ plurimis citro ultroq; collatis ad perpetuam societate utriusq; principatus **Anna Maria** ducis **Bonæ** filia & **Ioannis** huius **Galeacij** ducis soror cōiungat̄ per legitimi ius matrimonij **Alphōso** **Herculis** ducis filio primogenito. Quod em̄ ad tantæ rei cōfirmationē ac stabilimentū potest aliud sacramentū interuenire: aut uenerabilius: aut incorruptibile magis q̄ quod in primis parētibus suo ineffabili ore statuit deus optimus maximus

Confirmatio

FRANCISCI PHILELFI

Christus per cōiugij sanctitatem. **Nōne** **Christus** etiam ipse humani redemptor generis in cōiugio nasci uoluit: **Qui** ad nuptias quoq; inuitatus nō interfuit modo: sed eas ornauit ac iuuuit: cum aquā uertit in uinū. **Quinetiā** apud priscam illā gētilitatē: quāto in honore habitum cōiugium fuerit: satis dilucide declarat nobis perpulchra illa atq; perurbana fictio poetarū: qui perhibēt **Cecropa** primū extitisse in uentore auctoreq; matrimonij: eundēq; fuisse dissimili corporis figura: quippe q; a dimidio sursum repræsenteret hominē: inferiore autē parte bestiam: **Vertisse** hunc scilicet uolūt in compositā illam & incōtinentē hominū uitā: qui bestiarū more in montibus ac syluis passim nullis certis neq; nuptijs: nec legib; nec domicilijs uagabant: in usum ciuile atq; coniugale. **Itaq;** ob tantæ rei gloriā **Cecrops** ab **Atheniēsis** pro deo & habitus est & cultus: a cui; etiā noīe ij sunt **Cecropidæ** appellati: & urbs **Athenæ** **Cecropis**. **Et** sūt hi sane duo p̄cipat;: nō finitimi solū: sed ijs muniti ciuitatib; quæ nullā **Italia** potentiā metuāt. **Theauris** uero tot tātisq; abundāt: ut & in pace omnē alio; ornatum superēt: & si qua bellādi (ut fit) necessitas acciderit: possit & terra & mari copias maximas robustissimasq; parare. **Ad** hæc q̄ p̄sentes affinitates inter se cōueniant: expediā paucis: nec altius repetā: ne qui dicēdo gratus audiētibus esse uelim: afferā prolixitate ipsa fastidiū. ¶ **Quattuor** mihi requirenda occurrūt in quolibet matrimonio: nec ea quæ in sponso minus q̄ in ipsa spōsa: p̄bitas: pulchritudo: nobilitas: diuitiæ. ¶ **Probitas** hoc tempore nō tam in ipsis infantulis est cōsideranda: q̄ in parētibus. **Nam** ea ætate sunt ut spem de se optimā ex educatione dumtaxat nobis p̄stare uideant. **Alphonfus** cū ab inclyta matre **Leonora** regis **Pherdinādi** filia & alta; & educa;: nō debet nō egregios de se fructus polliceri. **Est** em̄ **Leonora** nullius uirtutis inops. **Nam** de **Bona** indyta duce nostra quæ possint laudes a quoq; excogitari: quibus ipsa nō superet oēm hominū opinionē: **Prætere** eius pudicitia: humanitatē: benignitatē: modestiā: continentia: religionem: sanctimoniā: clementiā: & omne deniq; bonitatis genus. **Vidistis** certe uos oēs: uidistis in q̄ quāta cum animi magnitudine ac robore proximis domesticæ cōiurationis tumultibus illis nocturnis uel furorib; potius occurrerit. **Quo** ipso in discrimine tanto tamq; repentino atq; inopinato & formidabili quis nō miretur atq; obstupescat intrepidū inuictūq; heroicæ **Bonæ** animū: quæ incredibili quadā cum fiducia uoluerit arma capere atq; arcē egregie **Myrina** di manūq; conferere cominus cū perditissimis tanti tamq; truculenti atq; imanis sceleris auctorib;. **Quā** ergo **Myrinā**: quā **Penthesilea**

fileā: quā **Tomyrin** magnanimā huic uiragini comparemus: quæ **Tomyris**
 in tanta animorū consternatione tam præclarum facinus uel sola
 aggredi non pertimuerit: Huiusmodi igitur nata educataq; uiragi
 ne **Anna Maria** talis sponsa futura est quæ nulla probitate speran
 da sit matre ipsa inferior. De pulchritudine autem utriusq; uel ex **Pulchritudo**
 hac diffudicare possumus & sponsam & sponsum ea uigere formæ **ij.**
 bonitate: ut cum angelica specie quadam existimentur comparan **Nobilitas. iij.**
 di. **Quod** si de nobilitate utriusq; pro dignitate loqui uoluerō: dies **Pherdināus**
 me deficiat. **Nam** maternum **Alphonſi** genus auum refert **Pherdi**
 nandum regem manu profecto strenuū & animo infractum. **Quid** **Hercules** dux
 enim meminero **Alphonſum** proauum illum: qui talis tantusq; fu
 it: ut non absurde cum omni antiquitate potuerit de regia maiesta
 te contendere: **Nam** pater **Hercules** quantam de se laudem polli
 ceatur: probāt eius res clarissime gestæ cum sub **Alphonſo** & **Pher**
 dinando regibus nobilissimis: cum multo clarius in recuperando **Anna Maria**
 seruandoq; patrio auitoq; principatu. **Quis** autē est nescius quan
 ta in luce uixerit splendidissimus dux **Borsius**: qui omnium primus **Sabbaudiēſes**
 ducalem dignitatem inuexit in **Aestensem** profapiam: **Cuius** fra
 ter **Leonellus** marchio doctrinā splendore ceteros suæ ætatis prin
 cipes antecelluit. **At** **Nicolaus** horum omnium pater nulla uirtute **Sphortiani**
 carens immortalitatis sibi memoriam comparauit. **Annæ** autem **Dacia reges**
Mariæ genus unde originem ducat: nemo est quem censeam præ
 terire. **Nam** maternum non solum a **Sabbaudiensibus**: qui **Allo**
broges sunt: manat principibus: sed a **Cypriorum** **Francorū**q; re
 gibus. **Paternum** uero si uetustatem **Sphortianorum** in medium
 efferamus: inueniemus a **Daciæ** regibus originem sumpsisse. **Ve**
rum ceteris breuitatis gratia prætermiſſis: illos tantū attingam
 quos omnes & uidimus & nouimus: **Philippum** **Mariam**: **Franci**
scum **Sphortiam** & **Galeacium** **Mariam**: tris mea quidem senten
 tia in omni gloriæ numero præclaros atq; summos duces. **Ingenio**
 & prudentia atq; consilio **Galeacius** non difficulter mortales om
 nis mirabiliter anteibat. **Eloquentia** uero fuit tanta: ut ex eius lin
 gua: quod de **Nestore** **Homerus** cecinit: melle dulcior profuere
 oratio. **Insuper** rebus bellicis quantum claruerit: testis est **Gallia**
 transalpina: qua tempestate uiuo adhuc patre auxiliium tulit regi
Francorū **Lodouico**. **Testis** est post patris obitū **Flāmina**: quo tem
 pore **Bartholomæus** collio ac ceteræ tam multæ hostiū uires pſi
 gatae sunt. **Testis** est semel & iterū extrema illa atq; opulēta cisalpi
 na **Galliæ** regio: quā uulgo **pedemōtanā** uocāt. **In** ea em̄ ingēt
 ho na regio

FRANCISCI PHILELFI

Fr. Spho. dux stiū copias superauit: uicit: oppressit: perdidit. **De Francisco** autem Sphortia huius patre quid dignū eius memoria recitemus: **Is** per omnē inuictus aetate: & uictor semper tale tantūq; imperiū nullis hominū adminiculis sed sola sua immensaq; uirtute adeptus est: &

Italia Italiam uniuersam q̄ diu uixit: perinde atq; peculiarem haberet in manu in pace perpetua trāquillitateq; seruauit. **Nam** de huius so- cero nobilissimo illo principe & si uerecūdius uerba facio: quod nō parem eius diuinis meritis orationem referre me posse intelligo: ta- men nō ambigam profiteri (& id uerissime quidem) neminem unq̄ mihi neq; uisum: neq; lectum: nec auditum: qui & belli & pacis ar-

Philipp^o Ma riam supra omē humanū ingeniū fuit auimo in fracto ac subli-

Diuitia. iiii. mi & amplo. **Quod** autē ad postremū q̄to loco mihi dicendū pro- posueram: id omē circa utriusq; patris opes diuitialq; uersat: quæ cū alijs multis in rebus ac maximis plurimū ualēt: tū in parando: gerēdo: cōficiēdoq; bello necessaria sunt omnino. **Hæ** uero tales tā tāq; existunt in huius sponsæ sponsiq; parētibus: ut cunctos Italiae exercitus quādocūq; fortunæ aliqua uis turbulentiorue casus in-

Conclusio per enumerationē bore conducere audeant & q̄ diu uoluerint sustinere. **Quare** cum & diuitias: & nobilitatem: & pulchritudinem iuxta ut probitatem utraq; pars de se merito pfiteri queat: reliquū est: ut quæ utriusq; principatus societas potentia plurimum pollet: & confinia habet admodum proxima: ea solido atq; inuolabili futuri cōiugij sacra-

Bona dux duces **Bona** mater **Ioannesq;** **Galeaci** frater **Anna** Mariæ infantu-
Ioannes Ga- læ: & uos itē ornatissimi oratores: qui uicē ac personā constantissimi
leacius dux ducis **Herculis** p̄ eius filio **Alphōso** infantulo primogenito repræ-
Anna Maria sentatis: quæ cætera ad tantam rem pertinent post auxilium indiui-
Hercules dux duæ trinitatis: **Mariæq;** uirginis imploratum per expressam uult^o
Alphonfus hilaritatem animiq; laticiam facitote.
Trinitas

Maria uirgo **Hæc** quidem oratio habita est ab eodem **Francisco Philelfo** **Me-**
diolani in arce portæ **Iouis** sexto **Idus Iunias:** **Millesimo** quadrin-
gentesimo septuagesimo septimo.

Francisci Philelfi **Epitbalamion** in illustriū **Beatricis Ae-**
stensis: & **Tristani Sphortia** nuptijs habitum. **II**

ORATIO NVPTIALIS II

Et si lætandū mihi admodū sentio **Illustrissime dux Borfi:** Procemū
 qđ eā sum nactus dicēdi materiā quæ cū faciēditate sua: tū Borfius dux
 etiā dignitate sit tāta: ut ne tenui qđē exiliq; ingenio uerba
 deesse unq; possint: nō ad loquēdū modo: sed ad copiosissime q; &
 ornatissime eloquēdū: tū nō debeo nō cōmoueri: cū intelligo non
 tā ipsius rei amplitudinis atq; splendoris: q; tps potius rationē ha
 bere me oportere. **Dicendū est em̄ de nuptiali bono: cui⁹ nobilitas** Narratio
 quāta sit: quātiq; faciūda: uel ex eo probari auctore potest: q prim⁹
 matrimoniū instituit. **Et quē nā hunc fuisse dixerim⁹:** Num Cecrops
 pa illū uetustissimū legūlatorē: q genere **Aegypti⁹:** eadē apud **Græ** Cecrops
cos tempestate claruit: q̄ sapientissim⁹ **Moyles** apud **Hebræos:** An **Moyles**
Vulcanū qui **Mercurio** apud **Aegyptios** successit in regnū: Nam **Vulcanus**
 uterq; horū q; lōgissime fuit antiquior **Romulo:** quē tū nō medio **Mercurius**
 crem laudē affecutū perhibēt: qm̄ urbe cōdita nihil sibi potius du **Romulus**
 xit ad salutē decusq; imperij q; fide charitateq; cōiugali ciuiū aīos
 diuincire. **Tradūt em̄ & Vulcanū** legē tulisse de pudicitia muliebri: **Vulcanus**
 & **Cecropa** ipsum posteaq; hoīes qui in syluis ac mōtib⁹ passim ri **Cecrops**
 tu ferax nullis domicilijs: nullis certē nuptijs: nullo deniq; uitæ cul
 tu dispersi uagarenē: unā in ciuitatē q; prudētissime coegisset: eaq;
 urbe munisset: quā a suo noīe **Cecropida** primū dici uoluit: **Athe** **Cecropida**
nas deinde nominatā: salutiferas dedisse leges: qb⁹ pmiscua illa cō **Athenæ**
 cubitus inconsiderataq; libidine sublata: certot redderet partus: &
 oēm uiuēdi feritatē medio tolleret. **Quib⁹ sane pulcherrimis atq;**
optimis nō tam inuētis q; inuētōz imitatiōibus eā legimus utriq;
gloriā cōtigisse: ut & Cecrops in Græcis: & Vulcanus in Aegyptijs **Cecrops**
regnauerit: honoribusq; diuinis ornatus fuerit. Quid em̄ e gentili **Græci**
tate: quid ex humano genere quēq; meminimus: cui huiusmodi **Vulcanus**
inuentio danda sit: cū rem: tū multo antiquiorē: tū adeo nobiliore **Aegyptij**
esse uideamus: ut si ad ullū humanū ingeniū referat: q; stultissimū
sit. Nullus certe uir usq; tū cōiugij fructū: tantā sanctitatē: tantā su
auitatē: tantā bonitatē primus inuenit. Fuit em̄ solus: fuit inq; de⁹ **Deus oīpotēs**
ipse oīpotens solus: qui in primis parētibus prior ostēdit nihil esse
humano generi cōueniētē: nihil cōducibilius: nihil oīno melius di
lectiōe & necessitudine nuptiali. Quantū aut hoc unū matrimonij
sacratissimū institutū: ceteris oīb⁹ institutis mirifice antecellat: ea
ratiōe licet intelligi: q; reliqua sacramēta humanæ sunt uel inuētio
nis: uel pietatis: at cōiugij immortalis deus est auctor: & id quidē qđ
modo dicebā in primis parētibus illisq; innocētib⁹: & nulla adhuc
tutillatiōe sensuū irritatis. At quo in loco: Nunquid in cubiculo
Nū in tenebris: In sereno certe illo atq; floreo & pāmōno delitiarū

FRANCISCI PHILELFI

παράδεισος horto: quē **Græci** παράδεισος: paradison: uocant: heden ab **He-**
brais nominatū. **E**thūc quidē lēcū rēp̄ oīm uisibiliū atq; inuisibi-
 lium deus cōditor iccirco in terra quasi quandā regiā nullius pror-
 sus neq; pulchritudinis neq; bonitatis inopem cōstituit: ut quē ad
 suā imaginē ac similitudinē proinde atq; regē terrestrē creauisset: ui-
 tam in sanctissimo agēs pietissimoq; cōiugio foelix in ea beatusq;
Christus ceps **Christus** optimus maximus: qui & uerus est deus & ueri dei
 filius: tum in cōiugio nasci uoluit: tum uxorē nisi adulterij causa di-
 mittendā prohibuit: tum etiā nuptijs inuitatus interfuit easq; pro-
 bauit. **Q**uo fit ut cōrectissime utriq; uestrū prospectū existimē: & ti-
Beatrix bi **Beatrix** illustris ac præclara totius muliebris uirtutis atq; digni-
Tristanus tatis species: & tibi item **Tristane** paterni illius Sphortiani insupe-
 rabilisq; splendoris fulgētissimū lumē: Satis es præsens: satis es co-
 rā o **Tristane**: qui per legitimū procuratorē auunculū tuū ornatissi-
Lancelotus mū equitē auratū **Lancelotū Mainū**: omnia tuo noīe transigi uolue-
mainus ris: cōrectissime inq; uobis prospectum consultūq; existimo: qui ut
 estis incomparabile continētiae & pudicitiae ornamentū: sacratissi-
 ma uos cōiugalis necessitudinis charitatisq; lege mutuo deuinciri
 institueritis: ut quæ humanæ societatis copula prima est natura: iā
 uestrū altez; uirū: alterā uxorē & dici & haberi oporteat. **N**on enim
 parua sunt aut negligēda nuptia: bona: si ea nobiscū docte cogite-
Fides mus: quippe quæ tripertita uiri sapiētissimi p̄didit: fidē: prolem:
Proles sacramētū: **A**tq; sacramēto quidē ipso quo aterni uerbi represen-
Sacramētū tat ecclesiæq; cōiunctio: hoc uel maxime præstat ne diuortū fiat:
 ne qm̄ cōiugale decus in regēdi matrimonij suscipiēdoz;q; libero-
 rū officio positū est: alter ab altero separet: ne dimissa dimissusq; al-
 teri cōiungat: ne prolis quidē ullius gratia. **A**t proles cū pie suscipi-
 enda est: tum benigne alēda: & q̄ religiosissime educāda. **F**idei autē
 munus est ne quā in libidinis intemperantiā præter cōiugalis uin-
 culi sanctitatē delabamur. **I**dq; æque uiro atq; uxori cauendū cen-
 seo: quo neuter adulteri crimini fiat obnoxio: sed mutua se dilectio-
 ne prosequant. **I**taq; memineritis iā utrūq; uestrū quātū ad corpo-
Aurelius Au- ris potestate attinet: altez; alteri seruire & uxorē uiro & uirū itē uxo-
gustinus ri. **N**um ut **Aurelij Augustini** grauis est ueraq; sentētia: ne cōtinere
 quidē coniugi licet ubi cōiunx noluerit. **H**æc autē una seruitus usq;
 adeo ē libera: ut alia libertas nulla ī ciuili uita neq; liberior sit neq;
Lycurgus utilior nec sanctior. **I**taq; nō absurde **Lycurgus Lacedæmonius** sa-
 piētissimus legūlator: eos omīs qui nubere noluisse t a spectaculo
Gymnici Iudi gymnicoz; ludoz; arcendos iussit: & quē honorē atq; obseruantia

iuniores præstabāt senioribus assurgendo cedendoq; eosdē carere uoluit. Quo factum est ut illud postea dictum in **Dercyllidas** im probaref a nemine. **Dercyllidas** q spectatus esset & clarissimus im perator: cum aliqñ uenisset in cōfessum: adolescēs quispiā ei subse lium haud cessit: quin quasi exprobrādo inquit: nam nec tu mihi q cessurus esfes genuisti. Et ut reliqua bene cōueniētis foelicisq; cōiu gij commoda breuitatis gratia prætereā: quid de eius iucunditate: quid de laudatissimo insuperabilisq; amore dicendū sit. Nā nec se cundis: nec aduersis in rebus qui se tanto ac tam pio cōiugij bono dignos præstiterē: inferiores usq; iudicati sunt: quo min⁹ omnis uel fortunæ uel naturæ difficultates superarint. Quid enim aut **Penolpe** quā fabulanē constantiā: aut **Euadnes**: tum patientiā: tum ani **Euadne** mi magnitudinē i mediū referā: Nōne **Tiberi⁹** ille **Graccho**: pater **Tiberius** uxoris uitā suā uitā prætulit: Nā **Artemisia** regina **Cariæ**: nō mo **Artemisia** re do se uiri **Mausoli** cineribus sepulchꝝ præbuit: sed ne diutius esset **gina Cariæ** i uiuis tabescēdo iuenit. Omitto utrūq; **Plautiū**: Omitto. **M. Bru** **Mausolus** **ti**: Omitto **Mithridatis** **Pompeij**q; uxores: quæ tñ ipsæ perspicue **Plautij** declararūt nullum esse inter humanas societates uinculū: quo ma **M. Brutus** **gis** q; cōiugio modesto atq; morigero nos uinctos esse in omnē for **Mithridates** **tunā** gaudeam⁹. Possē innumerabilia pene exempla meminisse **Pompeius** quib⁹ cōiugalis foelicitatis ius atq; decus magis magisq; pateret. Sed qm breuitate utendū est: ceteris omisiss: uos illud unū fortu natissimi coniuges etiā atq; etiā moneo atq; hortor: ut nihil uobis maiore studio magnifice ex aīo curādū existimetis: q; ut deū semp ante oculos corāq; habeatis: quo proinde atq; præsentē uidenteq; & cogiteris & agatis oīa: ad eūq; mentē omnē animūq; uestrū san cte pieq; referatis. Quod si fecerit: sicuti certe facietis: agetis oīa so brie: oīa cōtinenter: oīa pudice: oīa ritu moreq; diuino. Itaq; de **Deus** us cunctis in rebus propitius uobis aderit: uos complexabit: uos tuebit. Propediē uobis cuius rei gratia matrimoniū est cōstitutū: optati liberi iucundiq; dabunē: cōsequēter nepotes posteritas pro **Liberi** **Nepotes** pagabit: oīa deniq; uobis fausta: foelicia: fortunata erunt. Et qd proxime accedit ad deum facile obsecro ut parentū generisq; uestri laudatissimos mores præstantissimasq; uirtutes quoad eius rei fie ri a uobis poterit: dies noctesq; imitemini. Tu em̄ **Beatrix** splendi **Beatrix æstēis** **dissimū** pudicitia castitatisq; documētū (ut reliqs illustis maiores tuos tpi obsequēs cōticescā) nata es eo patre **Nicolao** **Æstēsi** florē **Nicola⁹ æstē.** **tissimo** principe: qui grauitate & animi magnitudine cū omī antiq tate potuerit de glia cōtendere. Habuisti **Leonellū** fratrem: cui⁹ sapiē **Leonellus** tia uirtusq; tāta fuit: ut nulla sit ætas laudes ei⁹ obscuratura. Est em̄

FRANCISCI PHILELFI

tibi nō frater solū sed humanissimi & beneficētissimi p̄ris loco: quē hic præsētē & mirabili cū animi uoluptate cōiectis in te oculis astā

Borsius dux tē intueris: **Illustrissim⁹ dux Borsius**: qui & belli & pacis laudibus q̄ti sit faciū dus: cū alijs permult⁹ argumētis ostēdi potest: tū uel ea rōne maxime q̄ prim⁹ suorū oīm in præclarā & præpotentē **Aestēsem** familiā cū immortalī sui noīs gloria ducatū inuexerit: quā quidē dignitatē hoc tpe scimus ad regiā esse proximā. **Quare** tui est officij atq; p̄bitat⁹ **Beatrix** nobilissima: ut tuis te maiorib⁹ atq; domesticis q̄tū fert ingeniū tuū castissimiq; mores: rebus in oībus dignā præstes: & ita præstes ut & luce functi in tua prudētia integritateq; reuiuiscāt: & dux **Borsius** qui te nō secus ac filiā mira charitate porsequit⁹: de tuis laudibus audire in dies magis magisq; delectet. **Id** autē una re facile cōsequeris: si tecū assidue memineris: & quo genere nata es & cui iradiata cōiugio. **Tristanus** em̄ uir tu⁹ inter uniuersos nostræ ætatis iuuenes: siue ingenij splendorē: siue robur magnitudinēq; animi: siue corporis dignitatē: ac uires cōsideremus: talis est ac tantus ut ea de se quæat oīa nō iniuria polliceri: quæ de **Iason** ne in argonauticis fingit **Orpheus**: cū illū cateris heroib⁹ præferēs **Iuno** ita cecinit: **Clarior** in cunctis diu⁹ fulgebat **Iason**: **Iuno** etē latos ocul⁹ afflarat honores: **Ac** pulchrū dederat magnūq; & pectore fortē. **Nam** qd de ipsi⁹ patre **Frācisco Sphortia** fortissimi illius ac sūmi imperatoris **Sphortia** filio: quē oīs mirata est sensitq; **Italia** in præsentia mihi in tā breui t̄pis curriculo dicendū sit: **Cum** eius res clarissima gestæ tot tātāq; sunt: ut si eas nō dicā exponere: sed enūmerare uelim: ante diē clauso cōponet uesper **Olympo**. **Satis** illud superq; sit q̄ unū ex oīi hominū memoria esse nouimus: qui parua etiā manu uniuersos **Italia** ac maximos robustissimosq; exercitus: quibus cū est cōgressus: cū quib⁹ em̄ cōgressus nō est: **Et** ne id quidē laceffens unq;: sed laceffit⁹ semper coactusq; iniuria eos semper cū gloria fuderit: fugarit: uicerit: oppresserit. **Quæ** certe nunq; aduersus oīs fortunæ turbines atq; procellas potuisset efficere: nisi ob maximas innumerabilisq; uirtutes: quib⁹ mortales ceteros mirabiliter ante it: oīpotenti deo gratus charissimusq; esset. **Eteḿ** frustra sunt hominū conatus: q̄ se a iusticia abduxerūt. **Illos** solol tueē de⁹ ac reb⁹ secūdis auget atq; ornat: q̄s uiros iustos bonosq; cognorit. **Quare** mirari neminē oportet: si aduersus florentissimas opulētissimasq; respublicas: aduersus maximos potentissimosq; reges: aduersus omnē irruētis & infestæ fortunæ: quā uocāt impetū: illud imperiū est adept⁹: nullis humanis opibus: sed deo dūtaxat in tantarū & tam illustriū uirtutū præmiū: auctore duce atq; uexillifero:

EPISTOLA AD LODOVICVM CASELLAM

quo nullum est in Italia nec opulentius: nec pulchrius: nec magni Italia
 ficentius. Et qđ magis stupendū esse iudico: cū uniuersa Italia mu/
 tuis belloꝝ incendijs modo cōflagraret: reliquis oibus principibꝰ
 ciuitatibus: regibus de pace omīno desperātibus: solus Franciscus
 Sphortia est inuentus: qđ singulari sua ingenij acrimonia diuinaqꝰ
 sapientia: ardentissimas bellicoꝝ flāmas præter omnē oīm opinio/
 nē subito repræsserit: extinxerit: deleuerit: tātāqꝰ repēte pacē intule/
 rit: qđta ex omī hoīm sæculo in Italia nunq̄ fuit. Cūqꝰ desperati qđ
 dam prostratiqꝰ Antæi Romanæ ecclesiæ oppida urbescqꝰ disturba/
 re atqꝰ dissipare molianē: solū hunc unū esse prospicimus: qui qua/
 si uitalis salutarisqꝰ oibus bonis aura ecclesiā ipsam iā metu exani/
 matā atqꝰ sui inopem: cōseruet: alat: augeat: sustineat: sensuqꝰ affici/
 at. Indignū sane & impium esse ducens: si qui rebus in cunctis deo
 utiē salutifero adiutore: nō eius sacrosancto se domicilio & adiuto/
 rem & liberatorē præbeat. Cum tales igit̄ parentū uestroꝝ splendi/
 dissimiqꝰ generis ideas per oēs uirtutis numeros uobis propositas
 esse intelligat̄ foelicissimi cōiuges: curate quæso efficitēqꝰ ut corpus
 oculꝰ & mēt̄ luminibꝰ ita eas intuamini inspiciatisqꝰ ut uestris oibꝰ
 honori: uobis uero ipsis emolumento & qđ iucū dissimæ uoluptati
 esse possitis. Quod aut̄ ad rem attinet: iure gratulandū esse uideo:
 & tibi præstātissime dux Borsus: & optimo illi meo maximoqꝰ p̄ciū Borsus dux
 pi gloriosissimo Mediolanēsiū duci Francisco Sphortia: qui per cō Fran. Sphor/
 ueniētissimi huius pulcherrimiqꝰ cōiugij uinculum: nō modo p̄fici tia dux
 nā necessitudinē uestrā singulari beniuolētia cōfirmastis: sed bonis
 oibus totiꝰ Italiaꝝ spem certissimā attulistis perpetui ocij exopta/
 tēqꝰ quietis. Quis em̄ dubitet bene uobis inter uos cōsentientibus
 pacē Italicā firmā incōcussamqꝰ duraturā: Sed ne sim dicendi pro/
 lixior: ad ea ueniēs: quoꝝ gratia tanta omēs frequentia cōuenerūt:
 quæ reliqua sunt materno usitatoqꝰ sermone transigā.

¶ Ferrariæ. viij. Idus Apriles. M. cccc. lvi.

Francisci Philelfi interposita epistola responsita in simu/
 lationi ac calumniæ Guarini Veronensis: ad Lodouicū
 Casellam.

Baldasar Cremēsis: qui medicinæ studet apud uos: renūcia Baldasar
 uit mihi hoc die sese interfuisse nup̄ sermoni cui piā Guarini Guarinus
 ni Veronensis: qui affirmaret iccirco in proximo Epithala Beatrix
 mio: qđ i indlytæ atqꝰ pudicissimæ Beatricis: & magnifici Tristani Tristanus

FRANCISCI PHILELFI

- Borsius dux** Sphortia nuptijs habuiffem **Ferraria**: nullis me donatū muneribus a præfatiſſimo duce **Borsio**: qm̄ dicere prætermiſſem de **Aeſtentiū** principū origine: idq̄ oīm maxime dicendū fuiſſe: **Guarinū** noſtrū cōtendere. **Hæc** ipſe audiēs **Lodouice**: partim cogor tibi q̄ dāmodo ut ita loquar ſuccenſere: partim **Guarini** memoria ridere atq̄ cōmiſereſcere: qui oblitus uideat **Phileſum** in ſcribēdo oīno neq̄ præterire: nec negligere ſolitū. **Quid** em̄ **Guarinus** nouit: qd̄ **Phileſus** ignoret: **Nam** ſi quid plus ualeat **Phileſus**: an id min⁹: doctiores iudicēt. **Omniū** primū breuitati: ut ſcis: fuit inſeruiendū id quod in mea orationis initio paucis quaſtus ſum: deinde nō alius repetendū de principib⁹ **Aeſtentiū** fuerat: q̄ de **Sphortijs** facerē. **At** plures ſunt a me laudati **Aeſteſes** q̄ **Sphortia**: cū tñ eſſent a **Franciſco Sphortia** tali ac tātō principe ad id negotij obundū & delectū & miſſus. **Quid** q̄ multo fuiſſem & copioſior & ornatior ſime per tuas litteras docuiſſes: quod de tuis: immo noſtris **Aeſteſibus** abs te antea tribus deinceps ep̄iſtolis contenderā: **Nunquid** es oblitus me tertium ſcripſiſſe tibi eam eſſe principis mei in ſententiā: ut iſtucirē habēdi **Epithalamij** grā: **Teq̄** etiā atq̄ etiā rogaffe: ut quoniam mihi nulla eſſet eorum cognitio: quæ ad **Aeſtentiſis** familiae laudes maxime pertinerent: ad me omnia q̄ diligentiffime perſcriberes: quæ laudanda ac principi tuo grata cenſeres: **Nonne** eadem quoq̄ abs te per litteras: tum per **Antonium Trieniſem** ducalem aulicum continuo petij: quo die in suburbanos illos **Ferraria** hortos diuertimus: **At** hæc quis eſt uel mediocriter doctus: quem latere debeat extraria iſta omnia quæ tanti **Guarinus** facit: ab alijs uiris ſapientibus in minimis duci bonis: ab alijs uero ne in bonis quidem duci: quo fit: ut omnis uera laus ſit: **At** uirtutis a me **Aeſtentiſes** ſunt pro tempore egregie laudati. **Nulla** igitur aduerſus me quiſq̄ utatur in ſimulatione: nulla calumnia: quare minus me munifice munificētiffim⁹ dux **Borsius** tractarit: cū ab ipſo equidem (quāta mea fert opinio) perhumaniter tractatus fuerim: & ut **Græci** dicunt μέγαλοπρεπώς: megaloprepos: quippe q̄ me tum publice miris laudibus extulerit: tum hilariter priuatim monuerit: ſi quid eſſet qd̄ de ſe mihi uſui foret: id omne in mea eſſe poteſtate poſitum. **Aut** igitur nihil a me erratū eſt: aut ſi quid eſt erratum: id omne tibi amiciffime **Lodouice** dandum exiſtimo. **Itaq̄** uel meam tu apud inſimulatores iſtos: uel tuam apud me cauſam tuere. **Vale** & me illuſtriſſimo iſti principi unice commenda. **Ex** **Mediolano** ſexto **Idus Auguſtas**: **Milleſimo** quadringenteſimo quingēſimoquinto.

Francisci Philelfi Oratio habita in sponsalitijs Theodo-
ri Plati clarissimi iurecōsulti: & Helisabet Vicecomitis. III

Sive ipsum naturæ ductum: siue ratiōis atq; honestatis uim
cōsideremus: nihil esse in actiua ciuiliq; uita aut antiquius
aut dignius reperiāmus: bene cōuenientis coniugij charita-
te & sanctimonia. Nam si ex oibus gregalibus aīalibus homo est
maxime ad societate natus: quis nō id uel institutū: uel sacramentū
maiorē i modū probet: laudet: admiret: q; hanc naturæ cōmunita-
tem & tuetur & propagat: Hoc autē matrimonio præstari qui ne-
scit: seipsum uideet ignorare. Recte igiē ac uero scriptum legim⁹ ab
Aristotele acutissimo illo eruditissimoq; philosopho: hominē soliv
tariū aut bestia duci oportere: aut deum: utpote bestia paucis egen-
te rebus: deo autē nulla. Secus uero de hoīe usu uenit: qui cum mul-
tarū uariarūq; rerū ad uitam indigeat: eas solus parare sibi nullo
pacto possit. Itaq; prima uitæ domusq; societas in coniugio est si-
ta. Ex hoc em̄ tanq; seminario reipublicæ manāt liberi: nepotes po-
steriq; om̄es: qui cum unis ædibus capi nequeant: in uicos primū:
dein in ciuitatē propagant & regnū. Quare nō prudenter solū: ueq;
etiā sancte ac pie ille mihi humano generi uideet cōsuluisse: qui pri-
mus ad hęc naturæ cōmunitatē matrimoniū instituit: ab quo ipso
qui abhorret: nō debet nō fateri: cū deus nō sit: se simillimū est bel-
lū. Et qui nā is fuit: Num Romulus: Num Cecrops: Num Vul-
canus: Stultus profecto existimandus uidetur mihi: qui huiusmo-
di inuentū humano ingenio tribuat. Alti⁹ certe repetendū est nobi-
lissimi huius ac sanctissimi instituti principum. Fuit: inq; fuit omni-
potens ille ac summus rerum omnium & auctor & creator deus: qui
continuo in primis nostris illis parentibus coniugium cōstituit: iu-
bens: Crescite & multiplicamini terramq; replete. Itaq; possumus
liquo intelligere: quanta insit in matrimonij sanctitate non laus
solum sed etiam ueneratio: cum id a mente diuina & profectum sit
& constitutum & iussum. Et est sane cōiugium: hoc est uiri atq; mu-
lieris scđm legem ad procreandos liberos coniunctio: ea prima so-
cietas: quæ cum societatū omnium inter homines & origo est & fun-
damentum: tum & suauissima ducitur & utilissima honorificaq; in
primis. Hęc enim tria maxime expetuntur in uita: honos: utilitas:
uoluptas: Vel ea potissimum ratione: q; honos debet uirtuti: uti-
litas necessarijs rebus cultuq; domestico: uoluptas autem ea: qua
uel corporis: uel animi labore atq; negotio aliquando conquisci-
m̄. Quæ quidē oīa inesse in bene morato coniugio nō difficulter

Aristoteles

Romulus
Cecrops
VulcanusTria expetuntur
in uita
Honos
Utilitas
Voluptas

FRANCISCI PHILELFI

inueniamus: si uelimus nobiscū ipsi aīo uolūtate: a quot quantisq; flagitijs p̄ matrimonij sanctimoniā & tuti reddimur & salutare: ob eāq; rem maxime honorifici. **T**emperātes em̄ atq; pudici coniu ges nihil agunt: nihil cogitāt: nihil loquunt: nisi qđ honestū deco rūq; sit atq; scđm deū: quippe qui semper ante oculos habeāt ad il lius se imaginē ac similitudinē creatos: nihil agere oportere qđ mi nus creatori suo gratificenē: sed oīa sobrie: oīa caste: oīa innocēter: oīa scđm legē diuinitus constitutā. **D**e utilitate uero quid est opus prolixiore utamur oratiōe: cū nemo sit natura usq; adeo profusus aut incōsideratus: qui dum se uidet obstrictū coniugali bono: nō continuā habeat rationē amplificandae rei familiaris: qua sese atq; uxore suosq; oīs nō alat solū: sed cum dignitate tueat. **E**adēq; mē te uxor oīa ad conseruationē rei domesticā: oīa refert ad parcimo niā. **Q**uibus utriusq; studijs quāta conser uilitas nemo est quē la teat. **Q**uē prāterea fugit eorū qui sine cōiugio sunt: rem omnē fami liarē habere deteri⁹ in dies: utpote cui parcat nemo: sed obliguriāt eam oēs atq; diripiāt. **A**t uoluptatē nō ea metior ratione qua pecu des uidemus: ut sit suauis quādā sensuū titillatio leuisq; pruritus. **S**ed ea mihi uoluptas uidet^r optanda: qua qđ modo dicebā & ni hil corporis labores remittunt & animi turbatiōibus qñq; prās si ueluti relaxant. **H**uiusmodi uero uoluptatē bene compositū ma trimoniū in sese cōtinere nemo sane mentis ignorat. **N**am & uir in uxoris probitate: pudicitia: parcimonia: diligētia atq; charitate mi rifice cōquiescit: & uxor in uiri prudentia: strenuitate: industria ac mutua erga se uoluntate: oēs animi molestias: curas: sollicitudines & reponit & sedat. **A**d hāc uero quāta est ea animi uoluptas: quā cōtinuo ex procreatis liberis percipit: cum in ijs sese parces intueā tur nō solū esse: sed perpetuo fore. **P**ossem alias plarāsq; rationes in mediū afferre: quib⁹ ostenderē in hac actiua atq; civili uita nihil esse cōiugio nec prāclarius: nec melius: sed unū illud potissimū: qđ cātera sacramēta hominū prudentiū excogitatiōe atq; auctoritate

Matrimonii. & inuēta sunt & cōstituta. **Matrimonii** uero cū deus ipse in prima nostra origine suo ore cōstituit ac iussit: & id quidē in horto delitia

Christus rū: & in summa uita cōtinētia atq; puritate: tum etiā christus opti mus maximus dilucide cōfirmauit: qui in matrimonio nasci uolue rit: & diuortiū temere fieri prohibuerit: & ad nuptias inuitatus eas sua prāsēntia honorauerit ac iuuerit. **P**er beate igit̄ illis ego prospē ctum reor uiri magnifici matresq; nobilissimā: qui hac foelitate cō iugij muniri sese insigniriq; instituerint: **Q**uorū honorifico splendī dīssimoq; coetui uos hoc die ascriptū iri iurecōsultorum clarissime

atq; integerrime **Theodore Plate:** & nobilissima pudicissimaq; uir **Theodor^o pla.**
 go **Helisabet Vicecomes:** iure ac merito p mea erga uos inocētissi **Helisabet ui**
 ma uoluntate & lætor & gaudeo. **I**ntelligo em̄ in hoc mutua chari **cecomes**
 tatis uinculo fore: ut tranquillā ac faustā & fortunatā uitā uestrum
 utriq; partē & aiaduertāt oēs & fateant̄. **H**oc aut̄ loco haud absur/
 dum fuerit mea sentētia: ut quid uobis tenendū seruandūq; sit pau/
 cis cōmenter. **E**m̄ uero prima cōiugij causa est spes quādā imortali
 tatis: quæ ex liberis nobis pariē. **N**am qui corpore mortales sum^o
 per illos reddimur imortales. **P**ropagat̄ em̄ caro nostra in ijs quos
 genuerimus. **A**ccedit etiā illud qd̄ cōiugati haud difficulter uitant
 illicitos oīs phibitosq; cōgressus: **O**b quā quidē rem monet Apo. **j. Cor. vii.**
 stolus: ut quisq; habeat suā. **E**st præterea uxor uiro permultis i re/
 bus adiuuētō nō mediocri. **S**olere etiā p uxoriā charitatē & acer/
 bissimas inimicitias tolli ardētissimaq; bella restingui: **R**aptæ Sa/
 binæ nobis exemplo sunt. **P**ossem alia meminisse permulta: qbus
 cōiugij bonitas elucesceret. **S**ed qm̄ res patet ipsa per sese: ea breui/
 tatis gr̄a missa facio: **M**odo unū illud uestrū prætereat neutrū: tri/
 plicia esse bona cōiugij scdm̄ **A**ureliū **A**ugustinū: fidē: prole: sacra/
 mentū. **F**idei aut̄ illud est munus: ne præter uinculū cōiugale cū al/
 tero aut altera cōcubaē: **I**d qd̄ nō minus uiro seruandū est q̄ uxo/
 ri. **I**n prole uero attēdiē ut cum charitate suscipiat̄ religioseq; educe/
 tur & urbane. **A**t in sacramēto cauendū est om̄i studio ne coniugiū
 separeē: ne per diuortiū alteri coniugat̄: ne prolis quidē ipsius cau/
 sa. **E**stq; præceptū illud perpetua recordatiōe usurpandum: **Q**uos **Matth. xix.**
 deus cōiunxit homo nō separet. **Q**uare illud est maxime officio: ut
 oī ope atq; opa studeat̄: ut nō corpoꝝ mō: sed nec etiā aīoꝝ ulla sit
 diuortij suspitio. **D**ebēt enim coniugati assidue mutua se charitate
 complecti: meminisseq; iccirco matrimoniū appellari: ut quæ uiro
 cōiungit̄ mater fiat. **H**æc em̄ est tanq̄ regula nuptiaꝝ: quo genera/
 tionē regeneratio excipiat̄: & ita deinceps regenerādo perpetuo p/
 paget̄ per mutuū charitatis & obediētia uinculū: cū neuter habeat
 sui corporis potestatē: sed alter alteri sint adeo obstric̄ti: ut se cōtine/
 re nequeāt altero cōnubij debitū postulāte. **C**ateꝝ quid pluribus
 est opus: **S**olū cōiugij sacramentū diuino ore cōstitutū est: cū cate/
 ra sacramēta humanæ sint inuentiōi ascribēda. **Q**uod deus igit̄ uo/
 luit: cōstituit: iussit. **I**d si quis negarit ulla carere bonitate: hunc ego
 ausim appellare & sceleratū & impiū. **N**unc aut̄ separati ad utrūq;
 uestꝝ quādā pauca sim dictur^o: atq; te primo alloquar **Helisabet.**
Habes tu sane ea oīa quæ in sponsa spectari cōsueuerūt: probitatē: **Helisabet**
 uenustatē: nobilitatē: dotem. **T**ua probitas est tota: quippe quæ in **Probitas**

FRANCISCI PHILELFI

animo est posita: hanc tibi eripere nemo potest. **Quare** cum tibi sit
 peculiaris: noctes tibi ac dies curādū est: ut ei semper aliqd addas:
Venustas eā amplifies: exornes: illustres. **Venustas** corporis est: quæ eo ma-
Nobilitas gis habet in precio: quo magis fuerit cū uirtute cōiuncta. **Nobili-**
Dos tas & diuitiæ: fortunæ censent bona. **Dos** tibi & pulchra est & pro-
 ciuitatis cōsuetudine satis ampla. **Nam** de tui generis splendore qd
Viccomites attinet multa memorare. **Non** em familia **Viccomitū** aut obscura
 est aut noua: sed & prisca admodū & illustris & præpotēs. **Nam** ut
 reliquos missos faciā uiros in omni dignitatē gradu clarissimos qui
 ex hac profapia emanarūt: id satis mihi superq; uidet q̄ uni **Vice-**
Mediolanū comites inclyti & excellentissimi principes annos iam prope centū
 ac septuaginta nō **Mediolanū** dūtaxat: qua una urbe nihil habet
Italia orbis terræ populosius: nec uniuersa **Italia** magnificentior: sed alias
Gallia cisalpi. item permultas & **Galliæ** cisalpinæ & **Liguria** potētissimas urbis
Liguria foelicissimo imperio & tenuerūt q̄ diutissime: & hac etiā tempesta-
 te tenēt q̄ pacatissime. **Sed** ne in maioribus tuis enumerandis am-
 plissimis certe oibus optimisq; uiris uidear prolixior: satis
Gasparin^o ui pro tempore fuerit meminisse **Gasparini** **Viccomitis** parentis tui:
cccomes uiri profecto & generosi & singulari bonitate præditi: qui illustrissi-
Philip. maria mo illi principi **Philippo** **Mariæ** ob incomparabilis suas multipli-
 cisq; uirtutes & charissimus fuit & pericundus: adeo ut nihil unq̄
 ab eo frustra postularet. **Quid** enim loquar de tua nobilissima illa
Ioanna **Ioanna** matre: quæ præstantissimis **Rufconibus** nata: qui tum alia
Rufcones nōnulla oppida: tum etiā urbē **Comū** quondā tenuere dominatu:
Comū in omni pudicitia ac prudētia gloria: nulla se gessit clarissima foemi-
Ioānes aloyis^o na inferiorē. **Habes** præterea q̄ hic adsunt: tum ornatissimū equi-
Franchinus tem auratū **Ioannē** **Aloysiū**: tum **Franchinū** nō fraterno solū san-
 guine sed etiā mirabili charitate cōiunctos: qui ut sunt corpore ma-
 gnitudine ac forma inter oīs **Mediolanēses** spectatissimi: ita pluri-
 bus uirtutibus ac maximis apprime celebrandi: ob easq; res excel-
Agnes lentissimo nostro principi gratissimi. **Sunt** ad hæc tibi in uiuis foro-
Anton^o mar res tres nō uulgari celebres honestate: **Agnes** uiro grauissimo eidē
lianus sapientissimo & optimo **Antonio** **Marliano** cōiuncta matrimonio:
Leçadra & **Leçadra** comitis **Francisci** **Turriani** uxor: qui quidem ambo in-
Fran. Turria- tegerrimi sunt prudētissimiq; ducales ædiles: quos uulgo magnos
nus comes uocāt ducaliū intratare. **Est** itē soror tertia **Margarita** nupta ducali
Aloysius du- aulico **Aloysio** **Dugnano**. **Quibus** sane sororibus tuis: **Helisabet**
gnanus pudicissimis & pbatissimisq; debes nulla uirtute cedere. **In** primisq;
Helisabet meminisse hunc te uirum esse habiturā id quod faustum foelix for-
Theodor^o pla. tunatūq; sit **Theodorū** **Platū**: qui & genere natus est splendidissim^o

mo & parētibus optimis: & ipse quoq̄ probitate: eruditione: eloquentia posterior nemine: siue cum iurecōsultis conferatur: siue cū philosophis: siue cum oratorib⁹ maximisq; uiris in omni genere laudis & gloria. **V**ellem mihi liceret **H**elisabet ea omnia de tuis laudibus dicere quæ & pulcherrima sunt & uerissima. **S**ed cū ea sit apud omnes de te fama pudicitia: prudentia: probitatis: ut uirginib⁹ omnibus una tu exemplo esse & possis & debeas: iam tempus me admonet: ut omnē meū orationis cursum in futurū hunc sponsum tuum breuibus conuertam. **Q**uid autem de te primū laudem **T**heodore **P**late: uel quid non laudem potius? **N**am quis omnium est: qui de tuis pulcherrimis maximisq; uirtutibus: ingenio: disciplina certius testimoniū uno **F**rāncisco **P**hilelso afferre queat: cuius uel admodū adolescens institutus es disciplinis: & cum ætate prouectus & sapientia ab eiusdem te familiaritate & amicitia nunq̄ alienum te uoluisisti: **F**inxit te natura ingenio uigili: acri: strenuo: dextero. **Q**uare nō modo quæ recte audires: celeriter tanq̄ percipiebas: sed permulta quoq; assiduo studio diligentiaq; tua ex uarijs lectionibus conquista atq; collecta: perinde atq; in optimā quēdā atq; frugiferā messis aceruū cōgerebas: nihil qd̄ uel ineptū esset: uel minus luculentū admittēs. **Q**uibus quidē naturæ tuisq; institutis factū est breui: ut nihil quod ad oratoriā attineret: nihil quod philosophiæ grauitatē saperet ignorares. **C**um uero intelligeres & pro conditione temporis: & pro maioribus tuorum gloria legū ciuilib⁹q; iuris sapientiā omnino tibi esse obeundā: ad hāc te totū tanq̄ in patriā & auitā possessionē recepisti. **I**deq; usus & ingenij acrimonia & memoriæ bonitate & cōtinua quadā diligētiaq; industria breui t̄pis curriculo præstitisti: ut iuriconsultorum & eruditissimus habereris & innocētissim⁹. **N**ec tū inter hęc studia si quid ocij uenari poteras: id uacū si uere patiebarris. **S**ed qd̄ alij pleriq; oēs ad relaxationē & uoluptatis illecebras conferūt: id tu omne aut ad res diuinā perspicentiā: aut ad aliarū disciplinarū cognitionē transferebas. **Q**uo factū uidemus: ut omni in laude uersatus existimeris. **N**ec em̄ te fugiebat duo esse hoīm genera **D**uo hominū genera

Alteꝝ doctū & urbanū: alteꝝ indoctū & rusticū: & hoc quidē humanæ præstantiæ q̄ minimā partem representare: **Q**uo de uno uerecunde locutus est **H**ieronymus inquiens: **S**ancta quippe rusticitas soli sibi prodest. **A**t alterum illud longe propius uidetur ad diuinam bonitatem accedere: cum non sibi solum: sed uniuerso humano generi natum iure queat iudicari: quod & consulendo & monendo & instituendo & tuendo sit omnibus usui. **E**t enim cum duæ sint animi ptes: quæ: altera rationē habet: altera caret: i utriusq; ui

FRANCISCI PHILELFI

eximius esse uoluisti. Quapropter uirtutes oīs cōplexus es & con-
 templatiōis & actionis: quo utriusq; foelicitatis etiā inter uiuos fie-
 res cumulatiſſime particeps. Turpiſſimū certe iudicās a primis tuis
 illis maiorib⁹ **Platone**q; & **Solone** ulla ex pte degenerare. **Plato**q;
 em familiā & priscam eſſe & percelebrē satis nobis oñdit ipse unus
Theodori Plati **Plato**: ab quo **Plati** defluxere. Quis em audeat negare extitiſſe **Pla-**
 tonē philosophorū plane oīm & maximū & grauiffimū: **Vt** diui-
 ni illius ingenij summæq; ſapiētiae cætera argumēta prætereā: fuit
 ille omniū philosophorū primus: q & de trinitate & de reb⁹ diuinis
 ac noſtris multo ante humani generis redēptorē q̄ apertiffime ſue-
 rit pientiffimeq; locut⁹. **Qua** ipſa re una q̄q; philosophorū omniū
 nobiliſſimus iudicari debet: altius tñ eius eſt nobilitas recēſenda.
Platōis origo **Plato** uir fuit **Athenieſis Xenocratis** academici & **Aristotelis Peri-**
Aristoteles per- **patetici** doctor. **Is** ſuo proprioq; noīe **Aristocles** dictus eſt. **Nā** **Pla-**
ripateticus **tonis** appellationē aut a pectoris latitudine ab oratiōe uberiore de-
 ductū putāt. **πλάτῳ**: **platus** em græce latū latine ſignificat. **Hui⁹**
Codrus paternū genus a **Codro** manauit **Athenieſiū** iuſtiſſimo rege **Melā-**
Melanthus **thi** filio: at maternū a **Dropide** poeta elegātiffimo **Solonis** legūla-
Solon toris fratre. **Qui** quidē ipſi altius referūt genus ſuū in **Nileū** heroa
Nileus **Neptuni** filiū ac **Peliæ** fratrē. **Ex** quo itē **Nileo** & **Chlora** **Amphi-**
Chlora **onis** filia: nati ſunt filij duodecim: quorū natu minor fuit **Nefor** **is**
Amphion **qui** in bello **Troiano** ſapientia & eloquentia inter **Græcos** cæteris
Nefor præſtitit. **Itaq;** mirandū certe nō eſt: ſi **Theodor⁹ Platus** huiusmo-
Theodor⁹ pla- **di** ortus genere: & ipſe iuxta ac pater **Georgius** clariffim⁹ ille iuriſ-
Georgius iu- **consultus** legū ciuiliſq; iuris ſapientia eſt illuſtris: & **Petrus Anto-**
riſconsultus **nus** hui⁹ frater: cū militia gloria: tū poetica eſt & oratoria laudē in-
Petrus Anto- **ſignis**. **Theodorus** em pro tranſfuſa & propagata in poſteros ui ſo-
nus Platus **lertiaq;** naturæ: **Platonem** **Solonaq;** repræſentat. **At** **Petrus Anto-**
nus **tum** **Amphiona** & **Dropiden**: quos eloquentia reddidit celeberrī-
mos. **Vterq;** autē bonitate referunt **Codrum** regem. **Is** em pro iuſti-
cia & charitate patria ſeſe ultro morti obijcere nō dubitauit. **Ea** de-
niq; ratione hi duo fratres pro diuino principe noſtro patriæq; ſa-
lute: ſi opus eſſet: uitā ipſam ultro alacriterq; exponerēt: præſertim
cum animaduertāt in principis ſalute patriā ſalutē eſſe conſtitutā.
Quam in uno ipſo **Theodoro** omnē maiorū ſuorū laudē & gloriā
ita liceat reperire: ut nullus nobis neq; **Amphion**: neq; **Dropides**:
nec etiā **Nefor** ſit deſiderādus. **Nā** ad cæteras uirtutes & uerſu ua-
let & oratiōe ſoluta: adeo ut qd de **Nefore** apud **Homerū** legim⁹:
ex ei⁹ lingua melle dulcior oratio pfluat. **Adde** modeſtiā: facilitatē:

māſuetudinē: comitatē morūq; elegantīā mirifica & inaudita quā
 dā ingenij dexteritate prudētiaq; conditā. **Quid multis?** Ita ipse p
 sese pollet: ita suo splēdore praeclarus est: ut uideat maiorē etiā cla
 ritudini praeluxisse. **Quid em̄ sim longior in recensenda Platorū no**
bitate: cū nō modo in Insubrib⁹: ut uetustiora illa silētio iā inuol
 uā: uegetiā & in Placētino ac Parmēsi solo superiorib⁹ temporib⁹ **Insubres**
 & in ipsa etiā Liguria: cur⁹ caput est Genua lateq; per Italiā nōnulli **Liguria**
 ex Platorū familia uiri magni & prapōtētes: castella plurima oppi
 daq; possederint: **Quare** ne prisca illa curiosius repetētes: quā ma
 gis ad rem faciūt praeferam⁹: paucis mihi cōplectendū uidet⁹: qđ
 & ostendi oibus potest & ipse legi. **Extant em̄ grauissimā quādā ta**
bulā quā uulgo hac tēpēstate uocantē publica instrumēta: & ea q;
 dem repertā in Archiua Placētino cōfectāq; anno a natali christia
 no uigesimosecūdo supra millesimū. **Quibus** quidē tabulis perspi
 cue patet fuisse fratres sex ex quodā natos magnifico militaris di
 gnitatis uiro **Plato** noīe: q; ex Plata familia ortus esset: ac nobili fo
 mina **Mathodia**: quā filia foret magnanimi eq̄tis aurati comitisq; **Mathodia**
Lonelli Luciani: atq; his paternū auū extitisse **Facinū Platum**: & **Lonellus luci**
 ipsū equitē auratū: auīā uero pbatissimā & nobilē foeminā **Dom**
nillā Arasmi turriani filiā. **Atq;** his quoq; in tabulis quā cōfectā **Facin⁹ platus**
 sunt **Herciscundā** familiae gratia: dilucide apparet fuisse illis **Platis**
amplissimū patrimoniū & arces permultas atq; oppida: quā pro **Domnilla**
 suis portionibus singillatim inter eos fratres diuisa sunt. **Castellū**
 aut unū noīe **Platonū** iccirco indiuisum atq; cōmune relicū esse: **Castellū**
 qm̄ **Platorū** familia a diuino illo **Platone** philosopho trahēs origi
 nē: haberet agnatiōis suae ppetuū cognomentū. **Cūq;** hi sex fratres
 scđm portioēs quā cuiq; obtigerāt: ali⁹ **Bononiā**: ali⁹ **Ferrariā**:
 ali⁹ **Genuā**: ali⁹ **Parmā**: ali⁹ **Inmolā** sese cōtulissent: **Antoni⁹**
Platus qui foret ex illis omnibus natus minor: haberetq; portionē
 suā in **Mediolanensi** ditione: **Mediolanū** se recepit: ab q̄ quidē uno
 cū ceteri maiores: tum illustis & sapiētissimus iurecōsultus **Geor**
gius Platus clarissimi huius sponsi pater pfectus est. **Quid em̄ me**
morē qđ est oibus luce ipsa magis perspicuū: uirū illum grauē atq;
 sapientē **Guidetū Platū**: quē ipse **Georgi⁹** auū habuit. **Fuit em̄ ille** **Guidet⁹ plat⁹**
 tanta probitate & sapiētia: ut nō modo apud **Ioannē Mariā** secun
 dum **Mediolanēsiū** ducē iuuenē sane ferocissimū primū locū obti
 nuerit: sed apud eius etiā patrē **Ioannē Galeaciū**: q̄ nihil uidit atas **Ioannes Ma**
 illa in oīni praestātia genere: nec admirabil⁹: nec perfectius: tanto **ria dux**
 est habitus in honore: ut existimari posset diuinus ille princeps ni
 hil apud se habere uno **Guideto Plato**: aut charius aut preciosius.

in omni uos laude similis fore parentū maiorūq; uestrorū. **R**ñdebit̃ em̃: rñdebitis ꝑfecto genituræ semini: talisq; uos præstabit̃ ut nō minus illis præluxisse q̃ accepisse ab illis lucē sitis iudicādi. **Q**uare qđ foelix faustū fortunatūq; uobis sit: iā ad ipsum desponsationis mun⁹ ꝑꝑi⁹ accedam⁹. **M**ediolani. iij. Idus septēbres. **M**.cccc. lviij.

Francisci **P**hilelfi **E**pithalamiō in nuptijs nobiliū cōiugū **I**oannis **A**ntonij **S**imonetæ: & **M**argaretæ cottæ. **V**

Inter humanæ societatis uincula: quib⁹ ratiōe duce iucūde inter nos uiuimus: nullū ꝑfecto neq; iucūdius neq; util⁹ esse aiaduerto: q̃ quo uir & uxor mutua charitate inuicem cōiungunt̃. **S**cimus em̃ in uniuersa re domestica qua cōstituit̃ seminariū reipublicæ: triplicē esse societate: **H**eri & serui: uiri & uxor: pa-
 tris & filij: & id quidē scđm̃ triplex ciuitatis administrādæ genus. **T**riplex socie-
Hæc uero cōmunionū cōiugiū qđ uocamus: tantā uim in se babe-
 re: tantā magnitudinē: tantā præstātiā excellētissimi philosophi
 tradiderūt: ut inde gradatim secūdis auspicijs ad summū usq; eā
 imperiū. **U**t em̃ unius egregij uiri principat⁹ & optimatiū præstat
 & populi dominatui: ea rōne scđm̃ **G**regoriū **N**açiançenū: qđ ex
 emplo unius dei in cælo regē unū oportet esse in terra: **E**odē modo
 cōiugalis dignitas quæ unius ē ad unā: reliquas societates antecel-
 lit. **I**taq; mirandū certe nō est: si deus optimus maxim⁹ ab ipso usq;
 humanæ creatiōis initio cōstituit iussitq; matrimoniū: continuoq;
 adiecit: **C**rescite ac multiplicamini & replete terrā. **N**ō em̃ a **C**ecroꝑ
 pe illo quē fabulanē: nō ab **A**egyptiaca superstitiōe: nō a **R**omulo
 nescio quo est huiusmodi cōiunctionis bonitas aut introduc̃ta aut
 excogitata: sed ab ipso imortali deo: a quo quicqđ est boni: ad nos
 peruenit: & sine quo boni esse oīno nihil pōt. **E**t q̃ q̃ maritalis cha-
 ritas inter oīs suauitates est sua natura suauissima: tunc tñ fit longe
 suauior & gratior si qua rōne instituta ē: eadē etiā perpetuo seruet̃.
Nam ꝑcreatiōis gratia matrimoniū introduc̃tū uidemus: & id nō
 hoīm magis q̃ cōmuni quadā naturæ lege. **S**ic em̃ & arbor arborē
 & leges segetē: & aīal ex se aīal gignit: qđ qui diligēter secū aīo uo/
 lutarit: oīm opera diligētiaq; curabit: ne quid in maritali præcellē-
 tia aut agat: aut meditef qđ ab ei⁹ decoro sit alienū. **S**anctū inq; &
 impollutū oportet esse cōiugiū: qđ ut in oī uita mutua dilectiōe tu-
 eamur: illud nos oportet præceptū assidue meminisse: nec uirū ha-
 bere potestātē sui: nec uxorē sui esse arbitrij: sed utrūq; alteri pari q̃/
 dā pietate obstringi. **Q**uid em̃ meminero: quæ quantaq; cōmoda

Triplex socie-
tas

Gregorius na-
çiançenus

Cecrops
Aegyptij
Romulus

I. Cor. v. ij.

FRANCISCI PHILELFI

Hierosolyma Itaq; nō est mirandū si talis ille tantuscq; uir pro suæ pietatis mune
 re ad sanctā ciuitatē Hierosolymā cū ornatissimo famulatu nauiga
 uit: quippe qui intelligeret honorē oēm huius mūdi inanē esse: ubi
 diuino uacaret cultu. **Carolus** **Carolus** deuotissime eo profect⁹ ubi uoti sui
 piētissime factus est compos: a serenissimo Hungariae rege **Carolo**
 apud sacrosanctū sepulchrū ipsum militaribus est ornatus insigni/
 bus. Hoc igiꝛ auo **Guideto** & patre **Georgio** nat⁹ ē excellentissim⁹
Anastasi⁹ pla. hic iurecōsultus **Theodor⁹**: & q̄ de modo uerba fecerā **Petrus An-**
tonius: & cū alij fratres: tum **Anastasius** adolescēs: qui etiā ipse pa/
 ternā atq; alioꝝ suoꝝ maiōꝝ gloriā egregie imitat. **Nā** ipse quoq;
 legali ciuiliq; sapiētia ita operā dat: ut suoꝝ æqualiū cedat nemini:
Solon neq; q̄ is qdē **Solonis** **Platonis**q; oblit⁹. **Nā** & **Solonis** leges quāto
Romani fuerint in honore: uel unū illud est dilucidū argumentū: quod **Romani**
Græcia ipsi reꝝ domini legatos decē in **Græciā** usq; miserint: qui eas
Plato ab **Athenis**ibus petitas in urbē ferrent ad suum stabiliendū iusti/
 cia & decorādum imperiū. **Et Plato** quātā præ se laudē ferret legū
 iusticiæ uniuersæq; administrationis ciuitatis: cū alia permulta ei⁹
 uolumina eruditissime atq; sapientissime lucubrata: tum libri decē
 de publica: duodecimq; de legib⁹ apertissime declarant. **Sed** his
 om̄ibus om̄issis quid loquar de materno genere **Theodoris** quid
Agnes inq; de hui⁹ matre pudicissima atq; optima muliere **Agnete** **Maffei**
Maffeus mu **Muḡani** illius filia: qui & senator sapientissim⁹ fuit: & ob maximas
 çanus suas innumerabilisq; uirtutes **Philippo** **Mariæ** nobilissimo duci cha/
Philipp⁹ Ma **rissimus**. **Num** tantus ille princeps cuius splendidissimum nomen
 ria dux nulla unq; neq; inuidia nec posteritas obscurabit: tāto fecisset unū
Theodorus **Maffeam** muḡanum nisi om̄i laude dignum censuisset: **Vellem** mi
Platus hi liceret ea om̄ia in medium referre: quæ ad uera de te laudes atti/
Plato nere intelligo præstātissime iuriscōsulte **Theodore** **Plate**: quæ quo
 illud certe scio te unum esse inter omnis qui non tam **Platus** dicen/
 dus sis q̄ **Plato**: utpote qui non modo **Platonem** in om̄i sapientiæ
 gloria repræsentes: uerum etiā sis idem **Plato**: a quo illustris fami/
 lia olim tua quæ nunc deprauatione tempoꝝ **Plata** dicitur: **Plato**/
 nica fuerit appellata. **Sed** qm̄ me tempus iam admonet: ut ad uer/
 ba illa solennia: quibus tota uis matrimonij per uerbū de præsentī
 cōcludi: nostra oīs oratio se cōuertat. **De** his nūc fatis atq; super.

**Francisci Philelfi Oratio habita in sponsalitijs Petri Bi
 ragoi & Helisabet Princiualis,**

Qui sacratissimum cōiugij uinculum nō summopere laudāt
 excellētissimi principes: indigni profecto illi mihi uideri de-
 bent: qui ex uilto hoim numero iudicent. Nam si natura fie-
 ri uidemus: ut quicquid aut alitur aut sentit: producat aliquid sibi
 simile quo in sua specie propageat: idq; nō in ceteris aialibus solū
 quæ ratione carent: sed in herbis etiā & arborib⁹ quæ sunt inopes
 sensus intueri liceat: quid de humano genere dixerimus qd̄ diuinā
 imaginem præ se fert: Nonne ad ipsum naturæ appetitum diuino
 quoq; præcepto admonemur: ut crescamus ac multiplicemur ter-
 ramq; repleamus: Et est sane coniugium (ut mea fert opinio) uiri
 atq; mulieris scđm legem ad procreandos liberos cōiunctio. Non
 em̄ ad pruriendis libidinis: nō ad titillantis sensus: nō ad obscœnæ
 uoluptatis intemperantiam institutum est matrimoniū: sed ut pro-
 ratiōe: pro lege: pro sanctimonia nobis similes generemus. Itaq; in
 coniugio admodum est cauendum non modo ne quid per adulte-
 rium quod impium est: sed ne per lasciuia quidem ullam quod pe-
 cudum est proprium perpetremus. Omnia sunt a nobis scđm uir-
 tutem ac deum agenda: dicenda: cogitanda. Hæc qui pure caste in-
 nocenterq; seruare perrexerint: nō difficulter triplicia illa bona asse-
 quent: quæ dicuntur fidei: prolis: sacramenti. Huiusmodi autē ma-
 trimonium tantum in se iucunditatis habet: ut nihil in uita possit
 esse foelicius. Quod si ex ullo unq; sperandū fuit: tamē ex hoc præ-
 senti fausto fortunatoq; coniugio non modo licet sperare: sed ita
 omnino sperare atq; ea quæ oculis cernuntur & in nostra sita sunt
 potestate. Quis enim ignorat sponsam ipsam Helisabet Principual-
 lis Lampugnani uiri clarissimi atq; optimi Katherinæ Spinellæ no-
 bilis & honestissimæ mulieris filiā ita esse ab prima usq; infātia edu-
 catam: ut simul cum lacte uideatur pudicitiam bonitatemq; om-
 nem hausisse: Nam de Petro sponso quid attinet multa dicere: quē
 omnes scimus nemine suorum æqualium in omni probitatis gene-
 re inferiorem: Et ne longior sim q̄ tempus locusq; patiat: est cer-
 te Petrus parentum maiorūq; suorum q̄simillimus: quippe qui
 natus Antonio Birago ornatissimo uiro & Helisabet Souica mu-
 liere probatissima: habuit Maffeolum paternū auum: quem præ-
 stantissimus dux Philippus ob eximiam erga se fidem singularēq;
 prudentiam præfecit suæ uniuersæ curiæ magistrū: quem quidem
 pulcherrimum & amplissimum magistratum Maffeolus ea diligen-
 tia & integritate gessit: ut perinde atq; hæreditariū diuinus ille prin-
 ceps in Antonium eius filium post patris obitum trāstulerit. Quid
 dicam p̄taterca de hui⁹ patruo: Andrea Birago uiro magnifico & ragus

Diuinū præ-
 ceptum
 Coniugiū
 Liberi
 Intemperātia
 Lex
 Sanctimonia

Matrimoniū

Helisabet
 Katherina

Petrus
 Antonius bi-
 ragus
 Maffeolus
 Philipp⁹ dux

Andreas bi-
 ragus

FRANCISCI PHILELFI

grauissimo: Nōne idem dux Philippus tanti eū semper fecit: cū pu-
 blicis: tum priuatis in rebus ob ingenij acrimoniā magnitudinēq;
 cōsilij: ut neminē haberet chariorē: neminē iucundiorē: neminē cui
 plus aut tribueret aut crederet: Apud hunc autē illusterrimū princi-
 pē nostrū q̄tum semper idem Andreas ualuerit quoad uixit & au-
 thoritate & gratia & domi & belli: ob eā qua plurimū semper claru-
 it diligētia ac fidē: nemo uestrū omniū est qui nesciat. Quid em̄ ua-
 ger p̄ alienas familias qb⁹ Petrus sponsus affinitate cōiunctissim⁹
 est: Souicos: Posterulas: Amidæos: Aduocadros: Morones: Vi-
 cecomites ipsosq; Lampugnanos: cū inter Biragos tot uiri floru-
 rint ac etiā nūc floreāt in om̄i uirtutis genere: ut si eos numerare uo-
 luero in hac t̄pis breuitate: sim nō mediocri tædio futurus: At de
 nobilitate & generis claritudine pudicissimæ huius sponsæ Helisa-
 bet: si uerba uoluoero pro dignitate facere: non sit mihi huiusmodi
 breui sermone opus: sed proluxa oratiōe uel q̄spaciosissimis poti⁹
 uoluminib⁹. Nam quæ familia est paulo excellentior nō Mediola-
 ni solum: sed in hac uniuersa Gallia cisalpina: quæ nō sibi maximo
 semper duxerit ornamento Lampugnanorū affinitates: Quare ut
 t̄pi inseruiat: cætera oīa omittētes: paucis ea percurramus: quæ ad
 domesticas sponsæ laudes in huiusmodi necessitudinis genere atti-
 nēt. Nata ē Helisabet patre ut modo dicebat Princiualle: uiro cer-
 te mea sentētia: qui & dexteritate ingenij & strenuitate magnitudi-
 neq; animi alteri nemini suæ patriæ cōcedat: fide autē & obseruātia
 tanta in excellētissimos nostros principes Franciscū Sphortiā Blā-
 cāq; Mariā: duo hui⁹ temporis splendidissima luminaria: q̄to esse
 maior nullo pacto possit. Quid em̄ meminero aut Petrū autē pat-
 nū ciuilem pontificijq; iuris peritissimū grauissimūq; doctorē: Aut
 Georgiū illū patruū: cuius ad paternas laudes tanta beniuolentia
 accessit in hunc diuinū principē: ut eā nō nisi cū uitæ exitu termina-
 rit: Nam & Bernardū philosophū ac medicū & baptistā atq; Ioan-
 nē Andreā uidetis in uiuis nō uulgari uirtute iuuenes. Hieronym⁹
 etiā ipse patruus q̄ta modestia humanitateq; præstiterit: dum uita
 frueret cognostis oēs. Sed ut de reliquis ne sim in dicendo longior
 conticescā: Nōne unus hic Oldradus Lampugnanus magnificus
 eques auratus ducalisq; senator sapiētissimus: tanto semper in ho-
 nore est habit⁹ ob eius præclaras summasq; uirtutes: cū apud Phi-
 lippū Mariā illū: tum apud hunc ipsum Franciscū Sphortiā socerū
 generūq; duces: ut alterū habeam⁹ neminē: qui cū hoc uno queat
 de gloria cōtendere: Quæ cū ita sint: nō dubia nobis oibus spem
 afferit foelicissimi cōiuges: Helisabet Lampugnana Petre⁹ Birage

Helisabet

Gallia cisalpi.

**Fran. Sphor.
Blanca Maria**

Georgius

**Bernard⁹ phi-
losophus**

Baptista

Ioānes andre.

Hieronymus

Oldradus

**Philippus Ma-
ria dux**

in omni uos laude similis fore parentū maiorūq; uestrorū. **R**ūdebitis em̄: rūdebitis pfecto genituræ semini: talisq; uos præstabit ut nō minus illis præluxisse q̄ accepisse ab illis lucē sitis iudicādi. **Q**uare qd̄ foelix faustū fortunatūq; uobis sit: iā ad ipsum desponsationis mun⁹ ppi⁹ accedam⁹. **M**ediolani. iij. Idus septēbres. **M**.cccc. lviij.

Francisci **P**hilelfi **E**pithalamiō in nuptijs nobiliū cōiugū **I**oannis **A**ntonij **S**imonetæ: & **M**argaretæ cottæ. **V**

Inter humanæ societatis uincula: quib⁹ ratiōe duce iucūde inter nos uiuimus: nullū profecto neq; iucūdius neq; util⁹ esse aiaduerto: q̄ quo uir & uxor mutua charitate inuicem cōiungunt. **S**cimus em̄ in uniuersa re domestica qua cōstituitur seminarium reipublicæ: triplicē esse societate: **H**eri & serui: uiri & uxor: pater & filij: & id quidē scdm̄ triplex ciuitatis administrandæ genus. **T**riplex societas
Hæc uero cōmunionū cōiugijū qd̄ uocamus: tantā uim in se habere: tantā magnitudinē: tantā præstantiam excellētissimi philosophi tradiderūt: ut inde gradatim secūdis auspicijs ad summū usq; eadē imperiū. **V**t em̄ unius egregij uiri principat⁹ & optimatiū præstat & populi dominatui: ea rōne scdm̄ **G**regoriū **N**açiançenū: qd̄ ex **G**regorius naçiançenus
emplo unius dei in cælo regē unū oportet esse in terra: **E**odē modo cōiugalis dignitas quæ unius ē ad unā: reliquas societates antecellit. **I**taq; mirandū certe nō est: si deus optimus maxim⁹ ab ipso usq; humanæ creatiōis initio cōstituit iussitq; matrimoniū: continuoq; adiecit: **C**rescite ac multiplicamini & replete terrā. **N**ō em̄ a **C**ecrops **C**ecrops
pe illo quē fabulanē: nō ab **A**egyptiaca superstitiōe: nō a **R**omulo **A**egyptij
nescio quo est huiusmodi cōiunctionis bonitas aut introduceta aut **R**omulus
excogitata: sed ab ipso imortali deo: a quo quicqd̄ est boni: ad nos peruenit: & sine quo boni esse oīno nihil pōt. **E**t q̄ q̄ maritalis charitas inter oīs suauitates est sua natura suauissima: tunc tñ fit longe suauior & gratior si qua rōne instituta ē: eadē etiā perpetuo seruet. **N**am pcreatiōis gratia matrimoniū introductū uidemus: & id nō hoīm magis q̄ cōmuni quadā naturæ lege. **S**ic em̄ & arbor arborē & seges segetē: & aīal ex se aīal gignit: qd̄ qui diligēter secū aīo uoluit: oīm opera diligētiaq; curabit: ne quid in maritali præcellētia aut agat: aut meditef qd̄ ab ei⁹ decoro sit alienū. **S**anctū inq; & impollutū oportet esse cōiugijū: qd̄ ut in oī uita mutua dilectiōe tueamur: illud nos oportet præceptū assidue meminisse: nec uirū habere potestātē sui: nec uxorē sui esse arbitrij: sed utrūq; alteri pari q̄ dā pietate obstringi. **Q**uid em̄ meminero: quæ quantaq; cōmoda

FRANCISCI PHILELFI

atq; emolumēta ex ipso benecōueniēti cōnubio cōsequunt: cū ij si-
 mus ignari: ut est prudētis patrisfamilias rē quotidie quantū hone-
 stas patit: augere ita sollertis diligētisq; matronæ eā domi digerere
Ioannes an- ac tueri: **Quare** nō equidē possum uobis nō admodū gratulari **Io-**
tonius **annes Antonij** atq; **Margarita:** qui diuinū præceptū ac legitimā cō-
Margarita iugij sanctionē hoc die: qd' utriq; uestræ foelix fortunatūq; sit: initu-
 ri q̄ rectissime uobis posteritatēq; uestræ cōsuluitis facturi uos cer-
 te oīa pro uestra uestroq; dignitate. **Nam** ut abs te incipiā castissi-
 ma pudicissimaq; puella **Margarita:** nō potes tuorū parētū nō esse
Magdalena mā matrē tuam **Magdalenā Leonatinā:** siue patrē tuū clarissimū &
Petrus cotta grauissimū senatorē hunc **Petrū Cottā:** tanto debes accendi p̄bitis
 tis desyderio: ut nisi qd' honestū sit & laudabile: apud oēs itelligas
 tibi esse in uita p̄positū. **Nō** em̄ es ignara quāto semp: tum uniuersa-
 sab: **Cottarū** familia: tū ornatissimus pater tuus in splendore sit ha-
 bit⁹. **Nā** ut antiquiora breuitatis grā cōticescā: nisi uir iudicat⁹ sem-
 per esset p̄batissim⁹ p̄r tuus: nunq̄ præstātissim⁹ dux **Philipp⁹** tanti
 eū fecisset: q̄ diu fuit in uiuis: neq; illustrissim⁹ hic atq; optim⁹ prin-
 cept noster ordini senatorio ascripsisset. **Quo** fit ut oī tibi cura: omī
 studio: oī industria annitendū sit: ut huius ætas quæ ad senū iā pue-
 nit: i tua p̄bitate atq; laude cōquiescat. **De** te uero **Ioānes Antoni-**
Simoneta nihil esse intelligo qd' nō q̄ optime sibi q̄sq; debeat pol-
 liceri. **Es** em̄ tu oīm primū singulari quadā prudētia prædit⁹. **Qua**
 fit: ut quæ te sequi oporteat in matrimonij sanctitate & quæ uita-
 re: nescius esse nō possis. **Accedit** auūculi huius tui uel patris poti⁹
Angelus integerrimi atq; sūmi senator⁹ **Angeli Simoneta** auctoritas & am-
 plitudo: cui⁹ prudētissimis institutis: & uolūtati cū semper parueris
 ac pareas: hanc oēm quā habes tibi gloriā peperisti. **Quid** em̄ me-
 morē hoc loco sapiētissimū & eruditissimū uirū: ducalē secretariū cō-
Cicchus sobrinū tuū **Cicchū:** qui ut affinitate tibi cōiunctissim⁹ est: ita ma-
 ximū adiuuentū ad noīs claritatē: **His** sane rōnib⁹ factū est: ut su-
Oldradus periore tpe magnificus eques aurat⁹ **Oldradus Lampugnan⁹** ille
 cuius nomē illustre est: unicā filiā quā habebat tibi matrimonio co-
 pulauerit. **His** etiā rōnibus adductus, uir spectatissim⁹ **Petrus Cot-**
 ta te sibi genēz libēter accepit: filius is certæ tuæ antea actæ uitæ: quā
 nouit oīm ex parte probatissimā esse. **Quapropter** tibi opa danda
 est: ut tantæ de te expectatiōi nō modo rñdeas: sed etiā mirabiliter
 superes. **Aspicias** præterea nō obscure: quātum tibi munus ad glo-
 riam est additum q̄ humanissimus princeps noster splendidissima
 sublimitatis suæ præsentia: cū tot illustribus inclytisq; principibus

matrimoniu hoc honorat: futurū is quidem sperans: ut tales e uo-
bis coniugibus liberi prodeāt: quales Angelum Petrūq; est exper-
tus: quorū erga se fidem atq; deuotionē tantam in rebus om̄ibus
esse cognouit: ut accedere nihil possit ad summū. Sed ne longi⁹ no-
stra protrahat oratio: iam deo duce atq; auctore ad transigendas
nuptias propius accedatur.

Francisci Philelfi Oratio habita in desponsione ma-
gnificæ puellæ Iulix Marutiæ: & magnifici equitis aurati
Raymundi Attenduli. VI

Qvanti fieri oporteat bene conueniens matrimoniu magni-
fici atq; illustres uiri: uel ea ratione probari potest qd̄ quæ
tria maxime expetuntur in uita: **H**onos: utilitas: uoluptas: **T**ria expetun-
eiusmodi uiniculo apprime continetur. **N**am ut in societate huma-
na nihil est adulterio turpius: ita cōiugij sanctitate honestius nihil.
Quid quod ex om̄ibus sacramentis quibus bene atq; beate uiuif:
hoc unum dumtaxat diuino est ore constitutū: & id quidem in pri-
mis illis parētib⁹: qbus præceptū est ab oīpotenti deo ut cresceret
ac multiplicarent terrāq; replerēt. **I**n ijs sane hoībus laudat̄ cæliba-
tus: q cōtempta om̄i carnis copula: angelor; sese q̄ hoīm similis ma-
luerūt: **S**ed qui uitā ciuilem adamāt: nec sibi nec reipublicæ recte con-
sulūt: ubi a cōnubio abstineāt. **Q**uēadmodū em̄ uidem⁹ natura fie-
ri ut quæcūq; uel aluntur uel sentiūt: producat̄ aliquid simile sui: id
quod nō in cæteris animātibus solum intueri licet: uerū etiā in stir-
pibus & hærbitis: **N**onne is fuerit ab om̄i naturæ lege alien⁹: q inter
hoīes manēs nō se hominē esse meminerit: nō quærat per generis
propagationē se in terris quoq; reddere immortalē. **L**egimus apud
maiores eam **L**ycurgi legē plurimū laudari solitā: qua is sanxisset
eos oīs qui nubere noluisent: tum in gymnicijs ludis a spectaculo
arceri: tum etiā affici ignominia: quippe q eos priuatos uoluit eo
honore atq; obseruantia: quæ senioribus a iunioribus præstaret:
Idq; ob nullā aliā causam: q̄ ut procreādoꝝ liberor; q̄ diligētissi-
mā haberēt rationē. **Q**uo etiā factū est: ut a nemine adolescens ille
reprehēderet̄: qui adueniēti **D**ercyllidæ in **T**heatrū: nō modo nō
assurrexerit ac subsellii cesserit: sed adiecerit potius: **N**ā nec tu mi-
hi o **D**ercyllida qui cessurus esses genuisti: cum **D**ercyllidas tamē
& uir grauissimus foret: & res maximas suo imperio prædaraſq;
gessisset. **S**ed quid aut **L**ycurgi aut multo ante **L**ycurgū **M**ercurij

tur in uita

Deus oīpotēs

Lycurgus

Dercyllidas

Lycurgus

Mercurius

FRANCISCI PHILELFI

Cecrops ac **Cecropis**: quid dein **Romuli** de cōiugio instituta conquirimus:
Christus qñ quidē **Christus** optimus maxim⁹: q & idē filius dei esset & de⁹:

tū in matrimonio nasci uoluit: tū inuitatus ad nuptias eas præsens
 sua ornauit ac iuuit: Quāta uero utilitas manat: q̄ta uoluptas
 ex cōiugali cōiunctione: oēs q in matrimonio sunt facile intelligūt.

Nam cōiugali amore nihil est profecto mitius: nihil dulcius: nihil
 suauius. **Vtilitatis** aut oīa plena sunt: quæ matrimoniali parsimo-

Iulia marucia
Raymundus
 attendulus

nia atq̄ diligētia administrant. **Rectissime** igiē utriq̄ uestrū prospe-
 ctū iudico: magnifica uirgo **Iulia Marucia**: & magnifice **Raymū** /
 de **Attēdule**: q̄ per spōsaliū iuriū sanctimoniā atq̄ splendorē sitis

Tria nuptia-
rum bona

hodierno die mutuo charitatē uinculo copulādī: quo & uobis ipsi
 posterisq̄ uestris q̄ saluberrime & maxima uestra cū laude cōsula-
 tis. **Nec** em̄ præterire uos debet: tria esse nuptiarū bona: mutuā inē

cōiuges fidē: prolis nō solū p̄creandæ sed benigne alendæ & inge-
 nue atq̄ innocētē educandæ studiū: in primisq̄ sacramētū quo im-
 pollutū cōnubiū & om̄i suspitiōe uacūū seruat. **Ita** em̄ uos facien-

Iulia
Bald⁹ marucia
Nicolaus tho-
lentinus

tes & caelesti satisfacietis & mūdī gloriæ. **Nam** parentū & maiorū
 uestrorū claritas nō parū incitare uos debet ad oē cōiugij officij ac
 decus. **Et** tu sane **Iulia** nata splendidissimo equite aurato & rerum

Philipp⁹ dux
Veneti

bellicarū laude celebrādo **Baldo** **Mauricio**: illius **Nicolai** **Tholenti**
 nat⁹ filio: cui⁹ illustre nomē null⁹ unq̄ delebit interit⁹. **Vnus** em̄ **Ni-**
cola⁹ ille **Tholētinas** talis fuit cātusq̄ belli dux: ut princeps ille no-

Florentini
Romana ecclesia

bilissimus **Philippus** **Maria** & patrē appellare eū cōsueuerit: & ei⁹
 fidei suā oēm ditionē administrandā cōmiserit. **Hunc** etiā **Veneti**:
 hunc **Florētini**: hunc **Romana** ecclesia suarū omniū copiarū impera-

Ioannes tho-
lentinus

torē habuit. **Nam** de patruo tuo **Ioanne** **Tholētinati**: q & præsens
 est: & te nō secus amat ac filiā: eo loquor uerecūdius: q̄ suas de se
 laudes nō libenter audit: quippe qui ut est om̄i in re modestissim⁹:

Fran. Sphor-
tia dux

malit haberi & esse laude dignus q̄ corā laudari. **Sed** illud satis est
 dilucidū argumentū excellētissimæ suæ summæq̄ probitatis & sa-
 piētia: q̄ ob mltas & maximas res suas fortissime gestas magna-

Galeaci⁹ dux

nimus ille noster & inclytus dux **Frānciscus** **Sphortia**: & hūc sibi ge-
 nerū asciuit: & magnis copijs præfecit: & in ordine senatorio locū
 ornatissimū obtinere uoluit: & nō sec⁹ ac filiū & charū habuit & p̄-

Michael
Italia

iuicundū semper dū fuit in uiuis. **Quanti** aut hunc faciat præstātissi-
 mus dux **Galeacius** uidemus oēs. **Num** quisq̄ minus eū admiret:
 quē diuina sapientia tanti principis facit maxim⁹: **De** te uero **Ray-**

munde **Attēdule** quid multa dicturus sim: q̄ natus patre **Michae-**
le fortissimo illo & laudatissimo belli duce: quē uniuersa prope **Ita-**
lia ob præclaras suas frequētisq̄ uictorias habuit ī honore: te om̄i

ORATIO NUP TIALIS VII

in re simillimū illi præstas dignūq; ostendis cognatiōe inuictissimī nostri principis. **Quæ** cum ita sint: aliud nihil restat: q̄ ut per uerba illa desponsonis solēnia ad rem ipsam propius accedam⁹.

Francisci Philelfi Oratio habita in connubio magnificæ puellæ Margaretæ Arciboldæ: & magnifici equitis auri Antonij Cribelli:
VII

O Vm inter uāhemētissimos ac maximos animi affectus tanta sit uis amoris illustrissime princeps: præstātissimi patres matresq; honestissimæ: ut etiā antiquissimus ille poeta **Orpheus** idemq; theologus cum nō dubitauerit nō modo deum asserere: sed primū quoq; deorū omniū post discretū atq; digestū in sua membra chaos: quod nomināt apparuisse in cælo: ob idq; **Phanes** in uniuerso mūdo cōstare firmius aut diutius possit. **Quid** dicem⁹ de sacratissimo ipso amoris uinculo ac plane indissolubili: quo uiri atq; uxoris animi honestissimo quodam nexu inuicē uinciuntur? **Quod** si coniugiū prius in cælo fit diuino iussu ac decreto quodamq; celebretur in terra: quis ambigat quicquid ab eo fit: id optimū esse oportere? **At** in primis parentibus matrimoniū deus ipse omni potēs mirabili charitate instituit. **Ad** hæc **Iesus** clementissimus humani generis redemptor: tum in cōiugio nasci dignatus est: tum in uitatus ad nuptias nō inuitus uenit: easq; sua præsentia nō solum honestauit sed etiam iuuuit. **Et** q̄ q̄ omnis amor delectare plurimum solet: is tamē qui ex bono coniugali percipitur ac manat: tantam & tam incredibilem uolupratē præ se fert: ut nihil in uita possit esse iucundius. **Ad** huiusmodi autē amoris honestatē ac iucunditatem accedit magnitudo utilitatis: **Quæ** qdē tria cū in uniuersa uita expectunt: tū in amicitia maxime. **Nā** quā aliā amicitia huic necessitudini charitatiq; cōiugali anteponam⁹? **Nō** em̄ cōiuges nō p̄nt rationē habere & augendæ & cōseruandæ rei familiaris: cū ob uniuersam domū: tum ob liberos procreatos uel p̄creādos: quorū uitæ dignitatisq; cōsulere naturæ etiā ductu impellimur. **Erat** sane apud **Lacedæmonios**: ijs qui ad senectutē usq; uitā cælibē duxissent: perinde atq; propofita quādā ignominia nota: quippe qui nihil in posterorū propagandæ reipublicæ cōsulere uiderent. **Quo** factū est ut generosi illius adolefcentis dictū in **Dercyllidan** improbare a nemine. **Dercyllides** **Nā** nec tu mihi q̄ cessur⁹ sis genuisti. **Non** em̄ assurrexit **Dercyllidæ**

FRANCISCI PHILELFI

adolescens: neq; honorem quem moris erat a minoribus præstari grandioribus natu ei exhibuit. **E**t quisnam dubitet eum qui uitam ut uiuat actiuam: infamiæ crimine uacare non posse: ubi sine uxore uixerit: cum uel diuino præcepto crescere nos semper oportet ac multiplicari: & quadã naturã lege gignere nobis similes: Itaq; nõ absurde uestri uobis parentes: ut sunt uiiri graues & sapientes: nec

**Margarita
Antonius**

inutiliter prospexerunt: cum tibi **Margarita Arcimbolda** pulcherrima pudicissimaq; puella: tũ item tibi generose adolescens equesq; aurate **Antoni Cribelle**: quos non modo nõ aduersantes: sed q̄ cõ modissime obtemperãtes uoluntatibus adhortationibusq; paternis: hoc laudatissimo & optimo ad procreandos liberos sacramento inuicem uideã coniugari. **E**t enim reliqua omnia sacramenta humana sunt & inuentionis & instituti: **M**atrimoniu uero solus deus ipse constituit: & in primis parẽtibus quod modo dicebatur: & in delitiarum horto: qui a **Græcis παρὰλείσος**: paradisos dicitur.

παρὰλείσος

Igitur non ignorare uos oportet: quæ sint tanti ac tam præclari muneris bona: quæ triplicia uiri sapientissimi esse uoluerunt. **N**am primum positum est in fide: alterum in prole: tertium in sacramento.

Et sacramento quidem cauetur ne diuortium fiat: sed omnia quæ ad regendum matrimoniũ suscipiendosq; liberos attinent sancte inno centeq; seruentur. **Q**uod autem munus ad prolem spectat: illud esse uolũt: ut & pie suscipitur: & alatur benigne: & educetur religiose. **F**ides uero omnẽ fugat intemperantiã libidinis: quo uinculi coniugalis tam in uiro q̄ in uxore sanctitas pro mutua dilectione perpetuo constet. **E**t ne sim prolixior q̄ & locus & tempus & personarum postulet dignitas: ijs in præsentia prætermisissis quæ pro rei magnitudine per multa dicenda essent: ego uos spectatissimi coniuges monere: hortari: rogare: obsecrare: obtestari non desinam: ut nihil uobis potius ducatis q̄ & dies & noctes habere ante oculos deũ: ad quẽ unũ mentẽ omnẽ cogitatusq; uestros q̄ piẽtissime referatis: quo tanq̄ præsentẽ atq; uidente oĩa: nihil omnino neq; agatis neq; dicatis: neq; meditemini nisi caste & continenter. **S**ic enim omnia erunt uobis optata atq; foelicia. **Q**uod autem secundo loco uobis arbitror obseruandum: adhibete diligentem operam: ut parentib; maioribusq; uestris ornamento laudiq; sitis. **T**u enim **Margarita** nata es **Nicolao Arcimboldo** clarissimo iurisperito ac uiro disciplinarum omniũ laudatissimarũ doctissime erudito consiliarioq; duplici sapientissimo & optimo. **M**atre autem probatissima ac nobili

**Nicolaus ar
cimboldus**

Vrsina

Vrsina **Canossa**. **N**am quid ego cõmemorem tot ac tantos uel paterni uel materni sanguinis nobilissimos magnificosq; uiros **Palæ**

vicinos: **Rubeos: Folianos: Torrellos Archensesq;** comites: cū in
 hoc uno **Nicolao Arcimboldo** tanta sit uirtus: tantus splendor: ut
 cum omni antiquitate possit de sapientiæ & integritatis laude con-
 tendere: **Tu** autem **Antoni** ea **Cribellorum** familia natus es: quæ
 diuitem **Guilielmum** origine comitem auctorem generis habens **Guilielmus** co-
 non **Mediolani** solū illustris est & præpotens: sed in uniuersam **Ita** mes
 liam non belli minus q̄ pacis artibus cognita: quorum ego singu-
 lerū eximias laudes si uelim singillatim persequi: nullam neq; tem-
 poris nec loci rationem sum habiturus. **Vt** enim silentio præteream
 & **Vrbanū** tertium summū ecclesiæ **Romanæ** p̄tificē & alios p̄mul- **Vrbanus** p̄-
 tos uel episcopos uel belli duces: ad hæc & **urisconsultos** & philoso- **tifex**
 phos: quibus familia tua est iam pridem splendidissimi celebra-
 tem nominis omniū gentium testimonio assecuta: satis tibi ad opti-
 marum actionum imitationē exemplo sint: uel pater tuus uir ma-
 gnificus **Vgolinus** comes: uel patruus ipsi duo cum reuerendissim⁹ **Vgolinus** co-
 pontifex **Nouariensis** **Iacobus** **Philippus**: tum comes **Antonius** mes
 humanitate prudentiaq; insignis. **Prætereo** enim consulto affines **Iacob⁹** **Philip⁹**
 reliquos atq; propinquos tuos: quorum numerus est prope infini- **pus** episcopus
 tus: ne iudicet q̄ par sit: in dicendo curiosior. **Tu** uelim ad domesti- **Antonius** co-
 ca exempla: quibus debes ad omne probitatis generis mirifice inflā- **mes**
 mari: utaris etiam illa qui semper soles bonitate ingenij tui. **Fac** ob-
 secro ut quam de tua laude expectationem concitasti: hanc non mi-
 nus in hoc fausto & benedūuenienti coniugio: q̄ in cæteris uitæ par-
 tibus sustineas atq; tuearis. **Volat** enim adolescentia alis pernici-
 bus: & omnis ætatis flos breui momēto languescit. **Sola** uirtus sta-
 bilis ē: possessio sola incōmutabilis. **Quæ** tamen in omni uitæ sta-
 tu est utilis: in matrimonio tū maxime necessaria. **In** hoc em̄ reipu-
 blicæ seminarium cōstituitur: quod nisi omni uitio uacauerit: nun-
 q̄ ad bonam frugem sit peruenturum. **Sed** de his satis: **Iam** ad ea
 ueniamus: quæ materno sermone paucis transigenda sunt. **Medio**
lani septimo **Kalendas** **Iulias**: **Millesimo** **quadringentesimo** **quin-**
quagesimo octauo.

FRANCISCI PHILELFI

ORATIONES DIVERSAE.

Francisci Philelfi Oratio ad Piū secundū pontificē maxi-
mū:habita Mantuæ in publica uniuersaliq; christianorū
contione pro duce Francisco Spbortia: die Martis. xiiij.
Kalendas Octobres. M. cccc. lix. I

Exordiū
Fr. sphor. dux

OVm essem pater beatissime noīe atq; iussu humanissi-
mi principis hui⁹ mei Francisci Spbortia: indlyti Me-
diolanēsiū ducis apud sanctitatē tuā in tāto hoc & tā
florētī splendidissimoq; coetu uerba factur⁹ de rebus
maximis & clarissimis: & cū necessarijs: tū christianis
oībus nō mediocriter cōducturis: nō poterā equidē nō subueri:
ne idē mihi accideret: qđ grauiissimis ac sumis & oratorib⁹ & philo-

L. crassus
Qu. maxim⁹
Gn. carbo
Tyrtamus the
ophraustus
Atheniensis
Demosthenes
Philippus rex
Alexander
M. Tul. Cice.
T. anni⁹ milo

sophis usū aliqñ uenisse tradit. Nā & **L. Crassus** cū paternā ultur⁹
iniuriā apud **Qu. Maximū** foret aduersus **Gn. carbonē** causā actu-
rus: ne uerbū quidē potuit emittere. Et **Tyrtam⁹** cognomēto **Theo**
phraustus pauca admodū uerba apud **Atheniēsem** populū dicitur⁹
obmutuit. **Demosthenes** uero talis ille tātusq; orator apud **Philip**
pū regē **Alexādrī** patrē orationē habitur⁹ idē est passus. Nam qđ di-
xero de eloquētissimo uiro eruditissimoq; philosopho **M. T. Cice**
ronē: Nōne in causa illa nobilissima **Titi Annij Milonis** fortissimi
uiri & optime de se meriti: ita expalluit: ita tremuit: ita defecit: ut in
epti⁹ nunq; orauerit: Hęc igit̃ mecū repetēs pater beatissime aīoq;
uolutās: tū hui⁹ loci ornatissimi amplitudinē atq; maiestātē: tū in-
credibilē tuā diuināq; sapiētīā merito optimoq; iure expauescebā:
ne qđ incipiētī mihi qđ nollē accideret. Sed iā me plane recreat ac
reficit mitissimi tui isti⁹ uult⁹ atq; animi facilitas singularisq; illa be-

Roma
Narratio

nignitas: quā nuper ī urbe **Roma** corā ipse de te expert⁹: maiore cū
fiducia ad dicendū uenio. **Vt** ad rē propius accedā: hic optim⁹ prin-
ceps me⁹ ut est sanctitatis tuæ & sacri huius collegij cardinaliū uni-
uersaq; **Romanæ** ecclesiæ obseruātissim⁹: cū uideret qđto cū studio
& diligētīa & labore incūberes ad uindicādā christianā rēpublicā:
ex atrocissima & teterrīma seruitute **Turcoꝝ** in pristinā suā & liber-
tatē & dignitatē: indignū pfecto & iniquū a se factū iri existimasset
si abs te tātopere phumaniterq; accersit⁹ ad cōstitutā diē min⁹ ipse
qđ primū uenisset ī pulcherrimū hūc perillustrēq; cōuentū tot uene-
rabilīū patrū & dñorū & principū. **Intelligebat** em̃ in tāto regē discri-
mine qđ tota religio nostra fluctuat: celeritate plurima opesse: ne dū

Petrus apls

præstolādo cōsultādoq; seri⁹ temp⁹ terit: diuī **Petri** nauicula ante

AD PIVM PAPAM ORATIO I

naufragio obruat: q̄ tabernaculo fuerit rudētibusq; munita. Itaq; posthabitis om̄inoq; prætermisissis cæteris negocijs suis oibus: quæ mescētis fluctuātisq; Italiae, pcellis atq; tempestatibus neq; parua nec leuīa esse possunt. Ecce ut uides: nō inuitus paruit salutiferis ad monitiōibus & sanctissimis iussis tuis: quippe q̄ ut est uir nō minus studiosus religiōis & pietatis q̄ & ingenti aīo & consilio: aīa duertebat te pontificē maximū & sanctissimū nō sine causa in tāto itinere labore & infirmitate corpis: & apostolico illo solio Mantuā cōcessisse: & uniuersos christianæ fidei principes ac reges cōsultādi ferendæq; opis gr̄a instanti necessitati litteris ac nūcijs cōuoasse. Nā qd̄ magis decet christianū hoīem q̄ non modo pecunias atq; uires suas p̄ illius noiē gloriaq; offerre: sed etiā semetipsum si opus fuerit deuouere: q̄ ut ipsi uita fruere aeterna: cū e domino seruo fieri: tū crudelissime & per om̄e ignominiaē genus mori uoluit. Oh diuinā illā clamentia: Oh liberalitatē & munificentiaē obstupendā. Tu pro nobis Christe optime maxime: q̄ illius originalis delicti & ppetuæ culpæ reos inexpiabili facinore liberares: pudēdā acerbissimāq; mortē nō solū nō recusasti: sed ultro etiā atq; perlibet̄er deposcisti. Nos aut̄ ita simus impudentes: ita ingrati: ita mētis ac sensus inopes: ut facultates nostras atq; uitā ipsam si sit opus: quā a te uno gratis accepimus: in tāta tui noiis iactura & cōtumelia tibi repetēti reddere dubitemus. Absit a regib⁹ & principib⁹ christianis tm̄ dedecus: tm̄ opprobriū: tm̄ nefas. Quid em̄ reliqui principes sint facturi pater beatissime: q̄ opes ac uires maiores formidabilioresq; sunt: q̄n̄ unus hic Frācis⁹ Sphortia: ne dilectissimis quidē & fratribus & filijs parcere decreuerit: modo possit aliquā opē salutēq; asferre huic salutifero pientissimoq; operi. Nouit certe princeps prudentissimus nos esse natos nō nobis solis: sed bonis oibus: sed toti fidei christianæ: sed imortali deo christo Iesu redemptori nostro: cui⁹ innocentē & sanctissimā ciuitatē pati ludibrio esse diritati immanitatiq; Turcorū turpissimū est & dedecorosum in primis. Eo em̄ oīs indignitas ducenda est indignior: quo ab indignioribus infertur hominibus: si hoīes quidem potius q̄ efferatæ prorsus & truculentissimæ quædā bælluæ Turci sunt appellādi: cū nihil in se humanitatis habeāt præter hoīs figurā: & eā sane ob flagiciofissimā turpitudinis fœditatē deprauatā ac neq;. Quis unus oīm Turcos ignoret fugitiuos esse Scytharū seruos cosq; pastores: q̄ ex ergastulis ill⁹ uastis & inhospitabilib⁹ mōtis Caucaſi cū i Persida ac Mediā latrocinatū descēdissent: nullūq; certū incoletēt domiciliū præ obsoleta lūstra

Mantua

Confirmatio
& confutatio

Christ⁹ Iesus

Turci

Scythæ
Caucasus
Persis
Iustinian⁹ imp̄
perator

FRAN. PHILELFI ORATIONES DIVERSAE

Hellepontus & horrētes sylvaz latebras: primū **Iustiniani** t̄pib⁹ ad **Hellepontū**
Bocchanus usq; clamdestinis insidijs impetū faciētes: eodē ductore & collaro
Bosphor⁹ urbs ne pditissimo **Bocchano**: urbē oppulentissimā **Bosphor⁹** repētina
 ui captā diripuerūt. Deinde ubi laxius ut hoies humiles abiectiq;
Cōstātinopol negligunt cōtemnūt q; imperatē **Cōstātinopoli** **Alexio** **Comne**
Alexi⁹ cōnen⁹ no tm̄ rebus suis incremētū fures obscurissimi cōtinuis latrocinijs
 imperator attulerūt: Nā quid nō cōsequat assiduitas. **U**t iam auderēt aper/
 to etiā **Marte** cū imperio illo oriētali de principatu cōtendere. **U**su
 em̄ fieri quotidie uidem⁹: ut quo q; humiliore ignobilioreq; nat⁹
 genere fortunā impudētia usus fuerit: eo se arrogatiorē: insolētior
 rē: superiorē præstet. **E**t ne sim in re minime iucunda narrādo proli
Theodorus cā uor: ubi **Turci** p̄ **Theodor⁹** **Cantacuzenū**: qui **Ioannē** **Palaeologū**
 tacu⁹ gen⁹ ut pupillū & genēz impi⁹ circūscriptor patrito auitoq; regno frau
Ioanes impa. darat: ex **Asiatica** **Mysia** in **Thraciā** **Callipoli** ad **Hellepontū** tra/
Mysia asiatica dita perinde atq; socij sūt traducti: nūc socey: nūc genēz **Horcane**
Thracia ductore fallētes: ut sunt ad omē improbitatis genus prodiues atq;
Callipolis anhelātes: breui t̄pis curriculo magna ex parte **Thracia** occupata:
Hellepontus duce **Amoratho** **Horcanis** filio in **Triballos**: qui nunc serui appel/
Horcanes lanē irruere. **Q**uo iloco ubi magna utrinq; cade iā p̄perata **Amo**
Amorathus rathus a **Laçaro** strenuo atq; fortissimo **Triballos** duce: q; se p̄ pa
Triballi serui tria imaculatā hostiā deuouēs: cū duodecim intrepidis cōmilitoni
Laçarus bus in castra ipsa intra crudelissimi sceleratissimiq; tyrāni tentoriū
Baisetes impetū fecerat: multis uulneribus cōfossus occidit. **H**uic ubi **Baise**
Thessalia tes filij successisset: nō re min⁹ fulmē q; noie: id em̄ **Baisetes** **Turcoy**
Boetia lingua significat: nō solū **Thessalia** christianis & **Boetia** est erepta:
Cōstātinopol sed ipsa etiā noua **Roma** **Cōstātinopolis**: ita uallata & pressa diu/
Nicopolis turna obsidione oppugnatiōibusq; continuis & tremēdis: ut pro/
Sigismūdu fligato iā ad **Nicopolin** **Sigismūdo** rege **Hungariā** cū tāto & tā re/
 rex bus oib⁹ ornatissimo exercitu fortiū uiroꝝ ad trecēta milia post in
 ternitionē tantā **Galloꝝ** nobilitatis: post ludibriosam & barbarā
Galli ac spurcissimā cōtumeliā tot principū: tot ducū: post iā prope extin
Christ⁹ **Iesus** ctum christianū & nomē & cultū: ni repēte **Christus** **Iesus** qui se de
Thomyris inimicis suis cū inimicis itē suis ulcisci dignatus ē. **Thomyrin** mas/
Tamberlanus sagerā cognomēto **Tāberlanū**: qm̄ pede altero esset claudus: cū inu
 merabili firmissimoq; misisset exercitu: ipsa inq; noua **Roma** **Con**
stātinopolis ex illo usq; t̄pe & capta ui esset & uersa i prædā. **A**t no/
 luit tū deus oipotēs tantā pati indignitatē: qn̄ potius p̄spicue oib⁹
 gētibus declarauit frustra esse humanos cogitatus oīs q; diuino ca/
 reāt auxilio. **V**ictus est igit̄ & captus ilico a **Thomyride** **Tamberla**
 no fulmine⁹ ille & horribilis **Baisetes**: nulla pugna: nulla cōcussio,

AD PIVM PAPAM ORATIO I

ne hastarū: nulla ensiū uibratione: sine ullo profus sagittarū iactu.
Nam ante uniuersus **Baifetæ** exercit⁹ fugæ turpissimæ terga dedit:
 q̄ descendum esset in aciē. **Oh** mirabilē dei prouidentia: **Oh** incom-
 prehensibilē imensamq; potentia: **Oh** charitatē qua nos cōplecte-
 ris infinitā. **Et** nos miseri nōdū respicim⁹: nō respicim⁹. **Cap⁹** igit̄
 & nō multo post obruncatus per multā cōtumeliā ille tā potēs: tā
 elatus: tā formidabilis **Baifetes** cū nōnullos filios reliquisset: cate-
 ris demū deinceps oibus p̄ **Sultanū** fratrem strangulatis arquis ner **Sultan⁹ ture⁹**
 uo ex quo postea **Cyricis** dictus est. **Solus** hic **Sultanus** **Cyricis** in **Cyricis**
Tyrānida successit: nihilo quidē minus q̄ **Baifetes** pater christianis **Myfi**
 perniciosus. **Nā** & **Myfos** q; citra **Danubiū** sedēt: & ultra **Danubiū** **Danubiū**
Balacchos & **Moldauia** subiugauit: adiecitq; quicqd mari **Aegeo** **Balacchi**
Ionioq; adiacet: præter solā **Peloponnesum** ad **Illyricos** usq;. **Qui** **Moldauia**
 posteaq; animā efflasset: secutus ē **Amorathus** filius ob **Amorathū** **Aegeū** mare
 proauū ita nominatus. **Is** oīm primū post strangulatū **Mustaphā** **Ionii** mare
 fratrem urbem **Constantinopolin** permagno & acerrimo munitus **Peloponnesus**
 exercitu obsedit mēib⁹ trib⁹: oppugnauitq; fortissime: quo tempo **Illarici**
 re illic me cōtinebā disciplinæ **Græcæ** consequēdæ gratia: **Quā** ubi **Theffalonica**
 nequisset expugnare: agro igni ferroq; uastato abiit adortus **Theff** **Macedonia**
falonicam in **Macedonia**: quæ **Turcorum** metu **Venetis** se dedit: **Veneti**
 rat. **Hanc** posteaq; dies tris continuos oppugnat: tandē expugnat: **Isthmus**
 agitq; in prædam: **Murum** **Isthmi** qui **Peloponnesum** per conti-
 nentem ab **Aegeo** ad **Ionium** pelagus tutabatur: cum cœpisset per
 incolarum proditionem: solo æquauit inde abacta ingenti præda.
Qui ubi sæpenumero pugnasset cum **Hungaris**: & id quidē in foeli **Hungari**
 citer: demum ubi apud **Barnam** cum iisdem **Hungaris** manū con- **Barna**
 seruisset: essetq; unius **Ioannis** **Vaiuodæ** clarissimi belli ducis calli **Ioānis** uaiuo.
 ditate summaq; uirtute superatus: atq; ingenti cum cæde in fugam
 uersus: factum est subito audacia atq; animositate regis **Vladisla**: **Vladisla⁹** rex
 ute uictō uictor euaserit **Hungaris** cunctis non tam fugatis q̄ per
 subitā animorū cōsternationē ob intolerabilē dolorē quē ex inter-
 empto rege animo conceperāt ultro fugientibus. **In** qua quidē chri-
 stianorum fuga illud uulnus uel maximū nomini christiano infixū
 est: q; **Iulianum** **Cesarinum** sanctæ crucis cardinalem: uirum uero **Iulian⁹** cesari/
 dignum **Romana** ecclesia **Hungari** frustra a fuga reuocantē crude- **nus** cardinalis
 lissime trucidarūt. **Amorathum** autem hunc nō multis post annis
 maiores calamitates in christianū populū ærumnasq; molientem:
 per oportune mors e medio sustulit: relicto **Mahometo** filio uno cer **Mahometus**
 te oīm qui sunt: fuerūt: futuriq; sūt: impurissimo adolescēte & oī
 imanitate imaniore. **De** hoc aut tetro diroq; portēto: de hoc in q̄ tā

FRAN. PHILELFI ORATIONES DIVERSÆ

truculento: tam sauo: tam horrēdo: tam funesto prodigio: quid di-
 cendum: quid sentiendum: quid tenendū sit nescio. Illud certe scio
 neminem unq̄ alterum ex omni hominum memoria extitisse: qui
 breui adeo tempore tanta trepidatione atq; terrore uniuersum pro-
 pe terrarum orbem affecerit. Et ne id quidem mirum. Quas enim
 calamitates unus hic alter impi⁹ & abominabilis Mahometus tā
 paucis annis christiano pp̄o intulit: Nobilissimū illud oriētalē im-
 perij **E**mporiū nouā **R**omā **C**onstantinopolin: heu miserā nostrā
Noua roma
Constantino/
 polis
 infœlicē tempestatē: **N**ū latissimi illi altissimiq; muri crassissimæq;
 turres quæ singulæ munitissimas arces repræsentabant: cum uiderē
 tur omī adamante solidiores: **N**ū ulla hominū aut ingenia aut ui-
 res tutari potuerunt quo minus a **T**urcis captum & in miserabilē
 ac luctuosissimā prædā uersum: omnibus gentibus sit exemplo ni-
 hil esse nobis superbiendum: **N**onne paulopost **P**eloponnesus eor-
 dem tacta fulmine perijt: **Q**uid enim **T**riballos: quid **I**llyricorum
Pelopōnesus
Triballi
Illyrici
Dalmatia
 quid **D**almatiæ reliquias commemorem: quos omnis assiduis in-
 cursionibus & incendijs præmit ac perdit idem nefarium abomina-
 bileq; monstrum: **V**erum quid **T**riballos memini: **H**os enim **M**a-
 hometus iam omīs egit in ærumnosissimā seruitutem. **N**ūc ultimo
 exitio **P**annonijs imminet: **E**oq; faciliorem sperat de ijs uictoriam
 quod **S**pendorobum **T**riballorū **E**mporium expeditum per **D**a-
Pannonij
Spendorob⁹
 nubium transitum in **H**ungaros præbet. **H**ungari uero ipsi etsi sunt
 tum animorū ferocia: tum robore corporum peritiæq; bellandi ad-
 uersus **T**urcos aptissimi: tamē quia intestinis seditionibus assidue
 inter se digladiantur: sunt ad rem tantam tamq; necessariam imbe-
 ciliores. **Q**uo fit: ut nisi propediem a cæteris christianis principib⁹
 eorum imminenti extremoq; periculo succurratur: indubitato sint
 perituri. **I**lli⁹ autē populosissimi regni bellicosissimiq; euerſio: qđ
 omen deus auertat: quantam sit cladem cunctis christianis illatu-
Cōclusio par-
 ticularis
 ra: quis est tam rerum inscius qui ignoret: **E**xpergiscimini ergo:
 expergiscimini tandem principes & populi christiani: ferte pericli/
 tantibus auxiliū: ferte **C**hristo **I**esu: ferte uobis ipsis: ferte filijs uxo-
 ribusq; uestris. **N**olite pati per deum immortalem: nolite pati tan-
 tam pestem: tātā perniciem aduersus christianam rempublicam
 diutius inualeſcere: inrudescere: debacchari. **A**n ignoratis fore: ut
 subiugatis **H**ungaris: qui nobis clypeo sunt & muro: continuo uo-
 bis sit de uestra & libertate & gloria saluteq; pugandum: **L**auda-
L. Brutus
Manlius tor-
 quatus
 tur a uiris sapientibus & **L**. Brutus & **M**anlius **T**orquatus: quod
 ut aiunt: alter disciplina rei militaris: alter salute patriæ. **L**audatur

AD PIVM PAPAM ORATIO I

Curtius : q̄ se in profundissimum terræ **Hiatum** illum periturus **Curtius**
 præcipitavit: quo metu mortis patriā solueret. **Laudantur tres De**
 cij pater & filius ac nepos : q̄ in extremis reipublicæ periculis sese **Decij tres**
 deinceps pro patria deuouerint. **Laudat. M. Attilius regulus**: qui **M. attilius re-**
 ut fidē hosti seruaret: ad acerbissimos corporis cruciat⁹: ad dedeco- **gulus**
 rofissimā contumeliam: ad indubitātā mortem redire non dubita-
 rit. **Laudantē inq̄**: laudantē cum alijs multi: tum **Phileni & Codrus Phileni**
 qui honestam mortē turpi uitæ ingenti animo præferre ptulerint. **Codrus rex**
Athos om̄is qua ratione ductos arbitremur: **Alia** nempe nulla ni-
 si ut umbratilem & inanem huius sæculi gloriā uel mortui uideren-
 tur assecuti. **Nos** aut̄ qui ad huius uitæ celebrem gloriam æternam
 quoq̄ atq̄ caelestem gloriā simus assecuturi: cunctabimur diutius
 obuiam ire pulcherrimis gloriosissimisq̄ triumphis. **Iam** tandem **Conclusio ge-**
 fecelissima signa in **Barbaram Turcorum** illam & abiectam serui- **neralis**
 lemq̄ nationē tollenda sunt te auctore & duce atq̄ uexillifero pon-
 tificis maxime pietissime **Pie** secunde: qui christi uices in terris ge-
 rens : om̄ia pro animi tui magnitudine & incomparabili sapientia
 diuinaq̄ uirtute cōstitues: geres: moderabere: perficies. **Quis** adeo
 sit a fide christiana alienus: quis ita abhorrens ab omni humanita-
 te: quis tam suis rebus sibiq̄ aduersus qui in re tam pia : tam ne-
 cessaria: tā laudabili: tā utili beatitudini tuæ parere subterfugiat:
 atq̄ nolit uitam suam si sit opus deo offerre : quo tanto dedecore
 amarissimoq̄ flagello christiana respublica liberet̄: **Nam** quid ad
Franciscum Sphortiam Mediolanensem ducem principem meū **Fran. Sphor-**
 attinet: hic eo cōsilio abs te accersitus: eo animo huc uenit: ut om̄ia **tia dux**
 sit pro tua & sacrosanctæ **Romanæ ecclesiæ** uolūtate iussuq̄ factu-
 rus. **Non** modo enim & uniuersam tibi substantiam & exercitum
 suū omnē pollicet̄ ad hanc rem tantā: tam sanctam: tam deo homi-
 nibusq̄ acceptam: sed fratres etiam ac filios: præsertim cum nō am-
 bigat cæteros quoq̄ principes regesq̄ christianos idem singulos, p
 sua facultate facturos. **Ac** multo sane alacrius & libentius ipsemet
 præstantissimus princeps meus: ut est inuictō & excelso animo reli-
 gionisq̄ deditissimus: & sanctitatis tuæ obseruantissimus in tā præ-
 clarum tamq̄ salutiferam expeditionem proficisceret̄: si per **Itali-**
 carum rerum conditionem ei liceret.

Francisci Philelfi ad uiros Papienses Oratio congratul-
latoria de creatiōe Iacobi Borrbomæi Vitaliani comitis
ad dignitatem & gradum episcopalem. II

FRAN. PHILELFI ORATIONES DIVERSAE

Exordium

Non possem equidem uiri Papienses & uos ceteri patres amplissimi non uahementissime uobis ecclesiæq; uestræ gratulari: q̄ eum tandem pontificem estis adepti: cui ad decus & ad gloriam nihil est quod deesse insigne queat. Videtis eñ diuina benignitate eum uobis contigisse episcopum Iacobum istum Borromæum præsentem hic coramq; astantem: quem esse magno splendore præditum: magna doctrina: magna fide: magna religione: non fama uaria aut dubia: sed longo usu & multiplici experientia didiceritis. Quæ dum mecum ipse consydero: tum uobis gratulor quibus cupio esse q̄ optime: tum mihi gaudeo: cui secundæ res uestræ omnes non late esse non debent. Nam pristina illa uestra maximaq; merita quibus hic iam pridem docens & publice sum a uobis & priuatim ornatus: nullus unq; obliuionis interitus e memoria mihi debeat. Quare cū noua hæc & peroptata præsentis pontificis creatio communē mihi uobiscum uoluptatem afferat: quantum hodierno die ab immortalī deo nobis bonum oblatum sit: breui saltem oratione recensendum existimo.

Narratio

Cum Papiensis pontificatus sedes annos compluscūlos iam uacaret: & ingens competitorum numerus maximis opibus & studijs ad tantæ dignitatis fastigium niteretur: idq; persæpe frustra temptatū esset: quippe quod non humani sed diuini potius fauoris opib; indigeret: prospexit oportune Christus optimus maximus huic rerū difficultati: qui non quod ipsi uolumus: sed quod nobis optimum fore nouerit multo ante deliberat. Itaq; eodem fere tempore & christianissimus princeps noster Philippus Maria Anglus: & summus pontifex Eugenius qui Christum in terris gerit: uterq; ueluti diuino quodam afflato numine Iacobum Borromæum: reliquis omnibus reiectis ac repudiatis competitoribus: nihil tale neq; petentem nec cogitantem eadem mente communiq; consensu episcopatu

Christus

Papiensi præesse uoluerunt. Quæ quidem res triplicia mihi bona illa uidentur esse complexa: quæ ad bene beateq; uiuendum maxime expetuntur: Honestatem: utilitatem: iucunditatem. Harum autem pulcherrimarum laudum campum quoniã non tam prolixè disserere q̄ attingere paucis tempus iubet: & si cupiebam ita dicendo explicare: ut nō modo fruges & fructus omnis feracitati uber tatiq; responderet: sed nihil omnino relinquerem aut desertum aut incultum: oratione metiar expedita magis & circumscripta q̄ amicienti & locupleti. Et ut eodem prosequar ordine quo proposui: quoniam honestum id ducitur quod uirtute cōstat: Quid honeste

Philippus Maria anglus
Eugenius

Diuisio tri-

membris

Honestas

Utilitas

Iucunditas

Cōfirmatio. i.
& confutatio

quoniam honestum id ducitur quod uirtute cōstat: Quid honeste

AD VIROS PAPIENSES ORATIO II

Papiensi episcopatu: quid pulchrius: quid illustrius cōtingere potuerit: quā quod eum sibi pontificē uidet oblatū: cui⁹ uirtutes & multae sint & singulares mi primis: **C**um em̄ ueluti duo quaedam itinera: quorū altero se ituros: altero puenturos ad diuinā illā & incōmutabile bonitatē arbitrantur: mortaliū animis sint propofita **Scientia** atq; sapientia: ita in utroq; **Iacobus Borromæus** uel ab ineunte **Sapientia** usq; ætate uersatus est & agendo & contemplando: ut ne grandior **Actio** rib⁹ quidē natu uiris eruditissimis & eisdē religiofissimis unq; cefse **Cōtemplatio** rit. **N**am cum sciret quibus præcipuis in hac temporalis uitæ fragilitate exerceri se oporteret: omnium primum ita semper temperantiam coluit: ut nullis cupiditatibus uictus: nullis uoluptatum illecebris labefactat⁹: id assiduus suis laborib⁹ laudatissimisq; operib⁹ effecerit: ut nihil sibi facilius sit: nihil usitatius: nihil antiquius uita sobria & pudica. **Q**uod cum in omni ætatis cursu: tum in adolefcētia difficillimum factū sit: id magno nobis argumento esse debet: hunc diuino quodam munere facillime adeo potuisse tam indomitas atq; effrenatas corporis bælluas uinclis iugoq; ratiois obtemperantes sibi & obsequentes reddere. **I**n ijs autem domandis subiugandisq; non fortitudinis minus q̄ temperantiæ & moderatio **Fortitudo** nis adminiculis usus est: quibus nixus om̄es blandientium appetitionum insidias atq; irruptiones non modo constantissime sustinuit: sed etiam acerrime fudit ac prostrauit. **N**on enim est inscius probatissimus hic p̄tifex: eum qui pestiferis animi perturbationibus liber non sit: omni turpitudini seruire. **N**ec ullum esse iniusticiæ **Iniusticia** genus cui alacri animo non occurrat: non pareat: non se penitus dedat. **Q**uare omni ope atq; opera semper studuit ac studet: ut nihil agat: nec meditet̄: nec cogitet quicq; quod a iusticia sit æquitateq; alienum. **N**ec id iusticiæ munus ducit: ut laceffenti cuiq; noceatur: quippe quod cum feris commune sit: quæ uix cuiq; nocent: nisi fuerint laceffitæ: **S**ed prohibere iniuriam & prodesse omnibus in media iusticia steum putat. **N**am prudentiam quæ propter uarios casus inopinatosq; rerū euentus uix senectuti om̄ino concedit̄: ita callet ac tenet: ut nihil usq; in humanis actionibus accidere posse uideatur: quod uel consultando uel gerendo: aut incognitū sibi: aut minus protiusum futurū sit. **P**rudētiæ aut̄ omne & iusticiæ & fortitudinis temperatiæq; officium nō ad aures popularis: sed ad dei gloriā semp̄ refert. **H**umanos em̄ fauores oīs ita admittendos arbitrat̄: quoad huic itineri: quod aditū parat ad deum: impedimēto esse nō

FRANCISCI PHILELFI

possint. **N**am has omnes uirtutes quibus gentilitas gloriae: non tam propter se censet expetendas: quam quod sapientiae quae sola perducit in caeleste spectaculum: ueluti proscœnia quaedam sint. Itaque maxime

Pietas omnium pietatem colit. **Q**uid enim diuino cultu agere potest aut melius aut pulchrius? **N**am si id est bonorum omnium maximum: ad quod reliqua bona omnia quae dicuntur referri oporteat: deum ipsum dumtaxat nostram esse felicitatem: si quis ignorat: omnem uim boni naturamque ignoret. **F**elicitatem autem omnes uolunt: quam qui norint: perpauci sunt. **N**on enim in hisce terrenis sordibus ac coeno hominis bonum collocatum est. **I**d omne caelitus est petendum: Inferiora haec omnia & infirma sunt & instabilia & caduca. **Q**uod uero & incommutabile est & summum & sempiternum bonum: sola nobis sapientia pollicetur: quae ita rerum caelestium ueritatem diligenter inquiratque contemplatur: ut non prius conuiescat: quam ad diuinum splendorem illum usque peruenerit. **I**n huiusmodi inquam sapientiae lumine sese intuent. **J**acobus **B**orromaeus: liquido perspicit nihil esse humano generi praestabilius: nihil magis optandum quam omnes suas & actiones & cogitatus referre ad deum: qui solus colendus sit: & de honestatis parte locuti sumus: iam ad utilitatis rationem nostram tendat oratio. **N**am quamquam id solum est utile: quod sit honestum: cuiusmodi tamen alia quaedam separatim utilitas ex hoc pontifice sit in **P**apiensem episcopatum: & in uos item uniuersos emanatura: breuiter complectar. **L**atere uos id non puto quod est etiam peregrinis luce: ut ita dixerim: clarius consueffe plerisque pontifices superioribus iam pridem temporibus **P**apiensem ecclesiam permagnis detrimentis afficere: alios quoniam essent inopes: alios quoniam expleri non possent. **Q**uare cum hi nolent pecunijs abstinere: nequirerent autem illi parcere: se utriusque perniciosos in rem ecclesiasticam praestiterunt. **N**ihil autem huiusmodi esse de praesentis pontifice uerendum: tum eius probatissimi mores docent: tum paternae diuitiae ac splendor. **N**am quo pacto aliena uel auferat uel surripat: qui ultro sua beneficentissimeque conferre sit solitus? **A**n estis obliui quanta liberalitate semper sit usus **J**acobus **B**orromaeus: & cum apud uos ingenuis artibus studeret annos nonnullos: & cum paucis ante mensibus hoc ipso in loco pontificij iuris insignibus quam pulcherrime ornaret? **Q**uis enim omnium dici queat: qui ullo uel humanitatis: uel facilitatis: uel benignitatis & munificetiae genere cum hoc uno sit conferendus? **Q**uod si & adolescens & abbas nihil sibi laudabilius esse censebat quam benefacere: quam aequi & boni nosse tuerique rationem: quid nunc iudicandum

Confirmatio. f.
& confutatio

AD VIROS PAPIENSES ORATIO II

est de uiro plane sapienti religiosissimoq; episcopo: Atqui huius pater uir magnificus & illustris Vitalianus comes ijs facultatibus atq; opibus fratus est: ut magni putet interesse ad decus & ad laudem suam: si omnes semper intelligant suos quosq; alijs nullis q; paternis & suis locupletatos esse diuitijs. Quod quidem cū alijs permultis in rebus: tū in sacris templis apparatusq; diuino quoti die ostēdit: nō coniecturis & argumentis: quod facere nōnulli scilicet qui uideri q; esse malunt liberales ac benefici: sed magnis muneribus magniq; impēsis. An fortasse nescim⁹ diui Barnabæ monasterium cui noster hic amplissimus pōtifex in hanc usq; diē sua maxima cū laude abbas præfuit: quanta primū inopia mendicitateq; premere: Nō fundi omnes: prædia omnia: ædes omnes superiorum abbatum uel auaricia uel negligentia scœnore rapinisq; perierant: Nō hæc omnia uidemus unius Vitaliani pergrandi auro singulariq; industria nō modo recuperata restitutaq; monasterio: sed ita amplificata & in cumulū aucta: ut nūq; eius census aut maior fuerit: aut expeditior aut liberior: Est em̄ comes Vitalian⁹ pro suo ingenti animo eodemq; regali non minus splendidissimis moribus præstantissimiq; uirtutibus q; fortunis ornatissimis & maximis. Quare quicquid habet (Tantum aut̄ habet: quātū alijs in Italia unus nemo) id omne cū bonis habet cōmune: Nā qd̄ in bonos & claros homines beneficiū cōfert: id nō tam dare q; accipere existimat. Itaq; mirari neminē decet: si in huius quidē unius hominis uita tanta est apud diuū principem nostrū auctoritas: tantū cōsiliū: tanta fides: ut nō tam oret q; exoret omnia. Quæ certe res quāto etiā uobis omnibus usui sit futura: licet uel meretricente cognoscere. Tertius locus erat iucunditatis: quæ quāta esse debet: nō solū ex honestatis utilitatq; ratione æstimari oportet: sed ex ipsa quoq; ui propria & natura iucunditatis. Triplex esse bonū in aīo: cōtemplationis: actionis: iucunditatis quā eandem uoluptatis noīe appellant: & alij plures in clyti excellentissimiq; philosophi & Aristoteles locupletissimus testis est. De sapientia & uirtute antea percurrimus. De tertio aut̄ bono nō pluribus trāsigamus q; rei atq; temporis ratio postulat. Permulti sunt qui uoluptatem uitio dent: hi nomen magis nescio quo pacto q; rem ipsam fallaciter expendentes. Sed uoluptatē quā ipse honestiore uerbo si quē forte uoluptatis nomen offendat: iucūditatē nomino: quippe quæ & mente & sensum iuuat: quāti fieri cōueniat: perspicue docet christiana etiā ueritas. Quod em̄ præmiū nobis aliud est futurum uigiliarū laborūq; nostrorū: quos plurimos & maximos ad sinceritatem

Vitalianus comes

Diui Barnabæ monasterium

Confirmatio iij. & confutatio

Triplex animi bonum
Cōtemplatio
Actio
Iucūditas
Aristoteles
Voluptas

Vnde iucūditas

FRAN. PHILELFI ORATIONES DIVERSAE

**Sardanapa-
lus
Smyndyrides**

ritatē fidei & dies obimus & noctes : q̄ perenne quoddā & infini-
tum gaudium : quo in uidenda corāq; cōtemplanda ineffabili dei
essentia & animo & corpore q̄ iucundissime perfruemur : **Nam** si
quis eiusmodi uoluptatē statuat : quā **Sardanapalus** ille rex assy-
riorū : aut **Smyndyrides Sybarites** secutus dicif : hic nō multū dif-
ferat a pecude. **Sed** nos eam uoluptatem ponimus : qua bene insti-
tutus anim⁹ & in hac uita fruiſ : & in illa perfruiſ. **Huiusmodi** autē
uoluptatē uos capturos uiri **Papienses** ex præsentia & cōsuetudi-
ne huius uestri pontificis : nō sum nescius. **Cū** em̄ perspexeritis hu-
manissimi huius patris suauitatē : uitæ integritatē : singularem mo-
destiam : morū sanctimoniam : lenitatē : grauitatem : insignē expres-
samq; probitatem : qui uos plurimū & monendo : & hortādo : &

Peroratio

Syrus

non mira iucunditate. **Qua** cū ita sint : recte uobis lætādū sentio :
qui talem sacerdotem ecclesiæ uestræ præsētū esse uideatis : qualē
post illa prima tempora diui **Syri** : in cuius hoc sacratissimo tēplo
hæc a nobis habet oratio : alterū nunq; ullum habueritis. **Habetis**
inquā eum episcopū : qui & scientia rerum temporalium nemini agē
do cōcedat : & sapientia cultuq; diuino : uiris etiā religiosissimis an-
tecellat. **Tantā** uero sit uobis utilitatē iucūditatēq; allaturus : quā-
tū a plarīsq; superioribus pontificibus & detrimentis fuerit & agrē-
tudinis importatū. **Tu** autē pater amplissime **Iacobe pōtifex** : agēs
omnia gerēsq; p ingenio & cōsuetudine tua : hoc est ingenue : inno-
center : moderate : abstinēter : caste : pudice : continenter : **Omnia** ad
religionē refer : omnia ad pietatem. **Expectationē** quā de tua præs-
tanti insigniq; uirtute apud omnes mirabiliter cōcīstasti : hanc pa-
ra nō modo ut sustineas atq; tuearis : sed amplifices etiā ac exupe-
res. **Responde** **Eugenij** de tē iudicio : respōde opinioni principis no-
stri : qui te quoniā bonæ spei adolescēs uidereris : decimonono ata-
tis anno abbatem esse uoluit : & hoc tempore nōdū natum annos
oēto & uiginti : quia cū ætate simul bonitate processeris : ad episco-
palem dignitatem amplitudinemq; promouit : eo (ut mea fert opi-
nio) animo ac mente : ut ad maiorem laudis atq; honoris gradum
auspitijs suis ductuq; peruenias : si nō te minorem gesseris episco-
pum q̄ fuisisti abbas. **Memineris**q; eo tibi maiorem necessitatē ad-
ditā ad uirtutis & nominis claritudinē : quo non infimo aliquo &

Eugenius

**Vitaliani un-
de**

**Vitalian⁹ rex
Iustinus rex**

Responde **Eugenij** de tē iudicio : respōde opinioni principis no-
stri : qui te quoniā bonæ spei adolescēs uidereris : decimonono ata-
tis anno abbatem esse uoluit : & hoc tempore nōdū natum annos
oēto & uiginti : quia cū ætate simul bonitate processeris : ad episco-
palem dignitatem amplitudinemq; promouit : eo (ut mea fert opi-
nio) animo ac mente : ut ad maiorem laudis atq; honoris gradum
auspitijs suis ductuq; peruenias : si nō te minorem gesseris episco-
pum q̄ fuisisti abbas. **Memineris**q; eo tibi maiorem necessitatē ad-
ditā ad uirtutis & nominis claritudinē : quo non infimo aliquo &
humili genere natus es : **Sed** **Vitaliano** patre : qui nō modo maio-
rum splendore : sed multo etiā magis suis laudibus ac meritis & il-
lustrem se omnibus & admirādum reddiderit. **Nam** quāq; **Vita-**
lianoy familia nobilitatis & originis suæ **Vitalianū** regē **Iustini** rex

AD VIROS COMENSES ORATIO III

gis filiū & diuæ Iustinae patrē: qui ex Antenoris troiani posteritate fluxisse tradit: auctorem memorat: & nōnulli post hūc reges ad Attilā usq; hunnorū & Totilā illi^o in christianos flagelli Gotthorūq; procellas Patauij Venetiāq; regni successione gessere: deinde tamen ut res humanā plarāq; omnes labiles caducāq; sunt: paulatim præclarum illud & præpotēs Vitalianorū nomen simul cū opibus & fortuna extenuatum: in id calamitatis inciderat ut non longe abesset ab interitu. Itaq; diuina quadā ope immortalisq; beneficio Vitalianus hic splēdidissimus pater tuus quasi sol quispiā Vitalianis omnibus iam ppe obscuratis tēpestiue illuxit: qui non tē late omnia occupantē suis radijs tolleret: incubantibusq; te nebris altius fulgens serenitatē lucemq; inferret. Quare quod in suā laudem Cicero iactare aliquando cōsuevit: maioribus se suis præluxisse: id de se Vitalianus iure profiteri meritoq; possit. Igit nō mediocri tibi opera danda est: ut quod perpulchre facis & laute tui patris uiri optimi & hominis magnifici dissimilis nō sis. Nō em̄ minor ei in te uno spes reposita esse debet: q̄ in fratre tuo uiro clarissimo Philippo ipso borromæo paternæ gloriæ atq; uirtutis æmulo & repositam uidemus & cōstitutā. Voluta præterea tecum animo: quātū mun^o susceperis: qui & sis & nomineris Episcopus: Quo quidē nomine iccirco ab Homero interdum Hectora honoris gratia appellatum inuenimus: quod & rex esset: & speculator: & tutor: & altor. Rege igit etiam tu Christi hunc optimum & amplissimū gregem tuæ fidei & tutelæ cōmissum pro tua integritate & excellenti iusticia diligenter ac sedulo. Quid agendum obseruandumq; sit: & dies tecū speculari & noctes. Bonos oīs q̄ studiosissime tuere: cōstātissimeq; defende. Qui se flagitij & facinoris q̄ probitatis maluerint pietatisq; participes: digna cēsura ultione cōpescendos cura. Hæc si p tua singulari grauitate atq; uirtute feceris: nō mō pulcherrimo tuo nomini & muneri satisfacies: sed oipotēti etiā deo te gratissimū reddes & cunctis hominib^o acceptissimū.

M. cccc. lvi. septimo Kal. Octobres Papiæ.

Francisci Philelfi Oratio de laudibus Laçari Scarampi episcopi: ad Comenses: III

Instituēti mihi uiri Comenses uerba apud uos facere: cū de Episcopali dignitate: tum de ipso uestro Episcopo Laçaro Scarampo: quem præsentem hic coramq; uidetis: Haud equidem facile dixerim: uter maior dicendi labor de dignitate: ne an de homine sit oblatu. Vtraq; sane res tanta est & tam

Diua Iustina
Antenor
Attila
Totila
Gotthi
Patauium
Venetia
Vitalianus

Cicero

Philipp^o borromæus
Episcopus q̄d significet

Christus

Laçarus Scarampus

FRAN. PHILELFI ORATIONES DIVERSAE

**Episcopus &
rex**

Homerus

Hector

**Episcopus
quid**

Graci

Euāgelium

**Paulus apo-
stolus**

**Angeli
Apocalypsis**

nobilis: tam magnifica: tā excellēs: ut uix ulla ingenij ui: ulla orati-
onis copia uideat esse cōtenta. **Scimus** em̄ ut hīc primū aggrediar
ab heroicis usq; temporibus: eodem **Episcopū** esse nomine regēq;
appellatū: id quod apud **Homerū** de **Hectore** licet animaduerti.
Et ne id quidē absurdū. **Quid** em̄ aliud **Episcopus** significat apud
grācos: q̄ inspectorem: speculatorem: custodem: cōsultoremq; &
ultorem: ac propositi cōpotem: **Rex** em̄ omnia diligenter inspicit:
omnia prouidet quæ ad tutandū regnū & amplificandū attinēt:
suis prāmijis bonos psequens: ac dignis animaduersionibus ma-
los afficiens. **Et** quoniā nihil agit inconsulto: nihil imprudenter:
quicquid pposuit efficit. **Hæc** eadem certe mens: idem animus epi-
scopo in ecclesiam esse debet: & eo studiosior atq; propensior: quo
humanæ res cunctæ ne cū minima quidem alicuius diuinæ rei par-
ticula conferri possunt. **Enimvero** quis fidelis atq; doctus christia-
nus minus nouit a christo optimo maximo esse episcopos quasi re-
ges suis ecclesijs institutos: **Ipse** em̄ cū adhuc esset in terris: manū
apostolis suis imponens eos ordinauit episcopos: iussitq; ut irent
in mundū uniuersum: & omni creaturæ euāgelium prædicarēt: ac
dicerent regnū caeleste appropinquasse. **Ad** hæc ut curarent sana-
rentq; infirmos: mortuos suscitarent: mundarent leprosos: damo-
nes eijcerent: permultaq; alia in suo nomine facerent: quæ naturæ
diuinæ sunt: nō humanæ. **Iesus** inq; saluator noster h̄mōi præsu-
lit: **Apostolus Paulus** spiritui sancto ascribens:
ait: **Attendite** uobis & uniuerso gregi: in quem uos spiritus sanctus
posuit episcopos regere ecclesiam **Iesu christi**. **Atq;** taliū sacerdotū
tanta est amplitudo & ita sublimis gradus: ut eos angelorum no-
mine in **Apocalypsi** appellatos inueniamus. **Accipim⁹** em̄ episco-
pū munus a primis inde tēporibus illud in catholicis ecclesijs exti-
tisse: ut populos docerent: ipsiq; ea annuntiarent: quæ ad gloriā
pertinēt sempiternā. **Quare** cū in **Apocalypsi** iubent angeli pœni-
tentiā agere: non de ijs sermo est angelis: qui & incorporei sunt: &
quorū alteri ob esferatā ingratitudinē peruicacēq; superbiam æter-
nis supplicijs sunt addicti: alteri humiles & accepti memores bene-
ficij longe absunt a terrena contagione: sed de hominibus potius:
qui q̄ diu in uita sunt: obnoxij sunt peccato. **Nec** em̄ episcopi qui
humani quidā sunt angeli: quoniā diuina præcepta ac redempto-
ris nostri **Christi Iesu** uoluntatē nunciant: sine peccato esse ullo pa-
cto possunt. **At** qui pontifex ipse quē præcipui honoris causa sum-
mum uulgo appellamus: aliud quicq; nihil habet egregium: q̄
q̄ episcopi est proprium. **Quis** em̄ est alius summus pontifex q̄

ecclesia: **Romanæ** Episcopus: Et singularum quidem urbium episcopi dici pontifices & possunt & cōsuerūt: qui quāq̄ in suis ecclesijs sunt maximi ac summi: eo tamē minus dicunt: ut quē ceteris pontificibus lex præesse uoluit: is honorificentiore epitheto ornaret. Sed quoniā paucis ostendimus eundem esse in ecclesia dei episcopū: quē & regem & angelū uocamus: Reliquū ē: ut de hoc ipso **Laçaro Scarampo**: qui foelici quodā diuinoq̄ auspicio episcopus uobis contigit: nō quæ dici laudādo possent: sed quæ nō dici iniustum sit: breui oratione perstringamus. Vidi plærumq̄ nōnullos qui cū maxime studēt aliquē laudare: eas potissimū laudes cōquirunt & cōsecantur: quæ alieni sunt iuris: nec præstari a nobis possunt. Nam patria & parentes quæq̄ alia uel fortunæ uel corporis siue bona siue commoda sint dicenda: quamcūq̄ merentē laudem p̄pterea scilicet merentē: quod ipsi moderate prudenterq̄ utamur q̄ diu adsunt: **Fragilia** em̄ & caduca sunt: nec in nostra potestate posita. **Aliud** profecto nihil præter uirtutē & rationē afferre possimus: quo de certi quicq̄ habeamus magnūq̄ polliceri. **Bona** animi nostra sunt: quæ fortunæ omni cōtempto impetu: nullam uim morbi: nullā temporū mutabilitatē: nullū incōmodorū turbinē contremiscūt. Itaq̄ uera omnis ac perfecta laus posita est: & collocata in sola animi præstantia. **Quid** em̄ memorem **Laçarum** episcopū esse natione **Ligures**: familia uero **Scarāpū**: **At** **Ligures** in **Italia** quales sint qualesq̄ semper fuerint: nemo sane rerum paulo peritior ignorat. Nam ut tempori obsequēs silētio prætereā: quæ præclara quāq̄ p̄ multa facinora tempestate nostra **Ligures** sæpe gesserint: & nūc etiā gerant: tradunt nobiles nōnulli rerum scriptores: tum latini: tum græci aborigines extitisse: qui maiore ex parte imperitarēt **Italiae**: cū in eā **Troiani** primū uenissent **Aenea** duce. **Aborigines** uero alios nullos esse q̄ **Ligures** ita nominatos: q̄ montani sint populi. **Horos** em̄ græce: montem significat. **Nā** **liguria** prope tota montuosa est & ardua: ob idq̄ genus hominū acre atq̄ bellicosum. **Inter** **Ligures** autē **Scarāmpi** p̄ceres semper habiti sunt illustres: & id quidem in omni laudis ac probitatis genere. **Quot** iurecōsulti: quot in omni doctrina magnitudine eruditissimi & eloquētissimi uiri: quot equites aurati e **Scarāporū** familia prodire: **Quid** em̄ repetā in præsentia priscum illū & inclytū auctorē huius generis ac nominis **Scarāmpū**: qui ex **Aragonū** regia in **Italia** p̄fectus post res splendidissime gestas in **Liguria** cōsedit: cū floruerit semper **Scarāporū** domus & fortissimis belli ducibus & religiosissimis plarīsq̄ atq̄ amplissimis nobilissimarum **Vrbū**

Ligures

Italia

Troiani

Aeneas

Aborigenes

Italia

FRAN. PHILELFI ORATIONES DIVERSAE

Ligures
Insubres
Gallia cisalpi-
na
Antonius
Rainaldus
Laçarus

pontificibus. Itaq; mirādū nō est: si Scarampis ꝑceribus cū præstantissimis prope omnibus primarijsq; familijs: non Ligurum & Insubriū modo: sed totius huius Gallia cisalpinæ affinitas ac summa necessitudo cōtracta est. Omitto reliquas cliētelas: amicitias: uires: facultates: quibus Scarampi ꝑceres plurimū pollent. Prætereō cōsulto in mediū afferre uel Antoniū huius autē: uel Rainaldum patrem: quorū uirtus & domi & foris tāta est habita & tam celebris: ut eorū nomen nulla sit antiquitas deletura. Satis em̄ hic unus Laçarus episcopus superq; est: qui omnē de se laudē queat profiteri. Non is profecto est Laçarus: qui suū iacet clarissimum genus: qui aliena laudet: cū semper studuerit nō aliunde sed ex sese ipso potius deoq; pendere. Nam quid de hoc tam sancto & sapienti præsulæ uestro Viri Comenses primū ducamus laudandū: Nū eximiam formæ bonitatē: Quæ tāti fieri in principibus cōsuevit: ut nō dubitauerit Tāgricus ille de Priamo loquens ita affirmare: Priami quidem species mereꝑ imperiū. Quod si materia sequitur formā natura: quis ambigat animi præstātia debere corporis excellentiā omnē respondere: At sit sæpe malo hominū more: ut naturæ probitas deprauet. Eo igitur maiore admiratione dignus est Antistes hic uester: quod omnia sit semper natura duce pro animi ratione nō minus foeliciter cōsecutus: q̄ diligentissime secutus.

Priamus

Omnē in quā corporis dignitatē: omne robur: omnem ualitudinē cum animi sanitate & ut atq; pulchritudine conformauit. Quare cum intelligeret ad tantā naturæ bonitatē accedere oportere bonā quandam præstantēq; doctrinam: hanc tanto studio: tanta industria: tanta diligentia est amplexus: ut nō diuina poetica: nō regina humanarum rerum oratoria: nō optimarū omniū artium procreatrice philosophia cōtentus: sese penitus sacrorū librorū lectio: ni theologiaq; dediderit: quibus in rebus tantum ualet: ut omniū opinionē superarit. Nec sibi aliud quicq; boni proposuit unq; in uniuersa uita: q̄ quod ipsa ueritas quæ solus ē deus definierit. Nam per huiusmodi sapientiæ genus se facile affecurū existimabat quod uerum & incōmutabile atq; sempiternum foret. Quid em̄ uerecundos eius memorem cōtinentissimosq; mores: cum nulla sit omnino uirtutis pars: cuius assidua consuetudine priuatum se uoluerit. Præ cæteris autem iusticiā atq; pietatē præcipua quadam cura & ueneratione prosequit. Solebant prisce illi gentilesq; philosophi qui dicuntur uirtutem sequi: non tam uirtutis gratia: q̄ ut inanem hominū gloriam uenarentur. Itaq; studebant: quod est simulationis proprium: magis uideri boni q̄ esse. Omnes eorū

Theologia

Iusticia
Pietas
Gētilis philo-
sophi

AD VIROS COMENSES ORATIO III

nigilix atq; peregrinationes qui septē existimati sūt sapiētes in grā/ **Sapientes**
 cia: referēbant ad humanā gloriā nebulā. Idem **Stoici**: idē **Academi**
 demici: & **Peripatetici**: reliquiq; **Socratici** faciebāt. Quæ nā mens **Academici**
 uel **Pythagoræ** **Samio**: uel **Agrigentino** **Empedocli** fuerit: tū illius **Peripatetici**
 auratum femur: tum huius in hiatum ætne præcipitatio dilucide **Socratici**
 declarat. **Nam Romani** quod aut pro patria se deuouerint: aut si **Pythagoras**
 lios interemerint: aut tot tantosq; labores exanclant: uel acerbis **Empedocles**
 simos cruciatus mortefq; pertulerint: quid aliud q̄ nominis im/ **Aetna**
 mortalitatem apud homines affectabant? **Non em̄** ullā sibi om **Romani**
 nes: si recte uelimus iudicare: certam uirtutem expressamq; propo **Virtus**
 nebant: sed adumbratam quandā ac fucatam uirtutis imaginem.
Nam uera & indubitata uirtus suis nixa hærensq; radicibus nihil
 habet supra se maius: nihil præclarior: nihil preciosior: quod aut
 bonum aut expetendum censerī oporteat. **Quo fit**: ut solus deus
 ea sit atq; sola uirtus: a qua tanq; abundatissimo & perenni atq;
 inexhausto totius uirtutis fonte nostri omnes & cogitatus & acti/
 ones debent emanare eoq; referri. **Nec enim** in terris ulla est homi/
 nis gloria præter eam: quæ cum cælesti gloria sit coniuncta. **Qua**
 re cū **Laçarus** **Scarāpus** ab usq; puero in eo se uirtutis genere ac/
 curate ac summo cū studio exercuisset: quod in agēdo uersat: mox **Laçarus** **Scar**
ampus
Intelligebat em̄ generosus adolescens inferiora hæc omnia & mu/
 tabilia esse & obnoxia interitui: **Sola** ea quæ in cælo diuinæq; sūt:
 nulli casui subiecta esse planeq; sempiterna. **Itaq;** ab assidua exerci/
 tatione sciētix ad sapientiæ studiū sese cōferēs: tm̄ ea in re breui tē/
 pore p̄fecit: ut cū maxima sui nominis claritudine iuris pontificij
 ornaret insignibus. **Et qm̄** nosset non iccirco discendū esse ut quæ
 pulcherrima optimaq; sunt: sciamus dūtaxat: sed multo etiā ma/
 gis: ut secundū ea quæ didicimus: operemur: quicquid egregij &
 cōspicui tot laboribus & lucubrationibus suis per disciplinā fue/
 rat affectus: id ita usu quotidiano sibi fecit familiare: ut omnibus
 ambiguū reddiderit: utra præstantior iudicāndus esset actionis ne
 laude an cōtemplationis. **Vtraq;** certe uahementer excellit: adeo
 ut nemini cōtēdendi secū in hac omni **Gallia** spem reliquerit: tāta
 est eius dicēdi faciūdia: tanta legū & sacrorū canonū memoria: tā/
 ta rerū uariarū & laudatissimarū in disserendo subtilitas. **Mirari**
 ergo neminē decet: si in tot ac tantis & externis & suis bonis **Laça**
rus **Scarampus** est a summo pontifice **Pio** cæteris omnibus in ele **Pius pont.**
 ctione **Comēsis** episcopat⁹ sine ulla cōtrouersia prælat⁹: q̄ & multi
 & grauissimi uiri nō mediocri inter se cōtētionē ad id splēdidissimi
 n 4

FRAN. PHILELFI ORATIONES DIVERSAE

Frā. Sphortia

**Comenses
Laçarus epi
scopus**

**Rex
Tyrannus
Aristoteles**

Deus

muneris ferebant. **N**on em̄ erat ignarus pater sapientissimus nec
minem oportere alijs præesse in ecclesia dei: qui sit ullo genere lau-
dis ijs inferior quibus præest. **A**ccedebat ad rem qd̄ nō sine cau-
sa tanti hunc fieri intelligebat: a præstātissimo principe nostro **Frā**
cisco Sphortia: cuius animi magnitudo: cuius splendor ingenij: cuius
tanta est uirtus: ut omni pene antiquitati uideatur antepōndus.
Quid em̄ humanissimus princeps noster hunc minus diligit: mi-
nus amet: quē norit nō modo esse obseruatissimum sui rerūq; sua-
rum: sed plane talē quē omnis honos & omnis dignitatis gradus
debeat cupere atq; exoptare. **C**obrem ut & principi nostro q̄ op-
time de se merito gratificaret pater beatissimus: & ecclesiæ uestræ
uiri **Comenses** cōsuleret saluberrime: hunc uobis **Laçarum** dele-
git episcopum: qui & uobis annunciarēt quæ dei sunt: & eam do-
ctrinā traderet: quæ ad uestræ salutis atq; caelestis gloriæ rationē
attineret. **V**estrū igiē munus erit: ut hūc cū omni fide ac pietate au-
diatis: & eius integerrimis paternisq; institutis diligentissime ob-
temperetis: si cupitis uobis atq; uestris omnibus bene & perbeate
consultum iri. **H**abetis em̄ præfulem eruditū: eloquentem: sobriū:
pudicū: facilem: benignū: affabilem: omni præditū humanitatis
officio: omni bonitate insignem: cuius admonitionibus parere ho-
norificum est. **T**u aut̄ pater amplissime & si minime uereor fore: ut
oīa regas atq; administres moderate & sapienter: tamen pro mea
erga te obseruantia nō desinā dignationem tuā monere: hortari:
obsecrare: ut cogites etiā atq; etiā: quantā simul cū hoc ipso augu-
sto episcopatus fastigio molē subis: cū sit episcopus nō minus ope-
ris atq; oneris q̄ honoris nomen. **Q**uid em̄ aliud in ecclesia est epi-
scopus q̄ rex in **Christo Iesu**: **E**xerce igiē officium regium. **Q**uid
em̄ inter regem atq; tyrannū interest. **A**llud nempe secundū **Aristo**-
telem: quod tyrannus: ut est cōmunis quidē bonis omnibus teter-
rimisq; hostis: omnia refert ad utilitatē cōmodumq; suū: **A**t rex
quasi animus reipublicæ: quoniā oīa sibi cū ciuitate ducit esse cō-
munia: nihil sibi priuatim quærit: nihil uult: nihil admittit qd̄ idē
cunctis ciuibus nō sit ueluti propriū. **I**ta etiā tibi faciendū censeo.
Cura quæ sunt ecclesiæ: **H**uic uni stude: **H**uic inuigila: **A**d huius
emolumentū & dignitatē cogitatus tui omnes referendi sunt. **I**ta
em̄ præesse debes ut pro sis: quibus te præesse uoluit deus. **P**asce oues
meas: præcepit dominus. **Q**uod uni **Christus** iussit episcopo: id
esse & tibi & episcopis cæteris iussimato. **Q**ui em̄ rex in ec-
clesia & angelus diceris: gere etiam te pastorem. **N**eq; id tibi turpe
ducendum est: cū nobilissimus poeta **homerus** appellet etiā **Agar**

AD VIROS COMENSES ORATIO III

memnona sæpenumero pastorem populorū. **V**t em̄ pastor ouib⁹
 suis a lupo metuēs ex aliqua specula oculis attētissimis lustrat cir-
 cū quaq; omnia: ne quid detrimenti per insidiatorē suum importe-
 tur: ita etiā tibi acerrimo ingenio iterū atq; iterum speculandū est:
 ne frustra sis nominatus speculator: hoc est **E**piscopus. **N**ā quod
 sit diligentis pastoris officium: **I**esus ipse docet in **E**uangelio: cum **I**esus
 ait se esse pastorem bonū & nō mercenarium: qui cum pas- or non
 sit is cuius sunt oves propriæ: cum primum uiderit lupum uenien-
 tem: illas dimittit ac fugit: lupo relicto ouibus rapiendis disper-
 gendisq;. **A**t pastorem bonū cuius sunt oves: facere secus omnia.
Nam quia nouit eas sua interesse: ne animā quidem suam pro illis
 ponere uereri. **I**nspecte igitur q̄ accuratissime omnia quacūq; sint
 ecclesiæ **C**omensis cōductura: nullum detractans laborem: nullum
 ue uitæ quidem periculum reformidans. **N**am sicut nihil est ut in-
 quit **A**mbrosius: episcopo excellētius: sic nihil miserabil⁹: si oves **A**mbrosius
 sibi cōmissas neglexerit. **P**asce igit̄ oves **C**hristi: **E**arum saluti pro-
 spice: quib⁹ custos: quib⁹ speculator es datus. **Q**uod si tu illa omni-
 potētis dei: quæ sub p̄pheta **E**gechielis p̄sona episcopo ipsi quid **E**gechiel
 obseruandū sit: præcipiunt uerba quæq; consideraueris: nunq; er-
 rabis: **S**peculatorem inquit dedi te domui **I**srael. **A**udiēs ergo ser-
 monem ex ore meo annūciabis eis ex me. **S**i autem uideris gladiū
 uenientē: & tu nō annūciaberis ut reuertat̄ impius & a uia sua: ip-
 se quidem in iniquitate sua morietur: sanguinem uero eius de ma-
 nibus tuis requiram. **S**i autem annūciaueris: & ille non fuerit re-
 uersus: morietur ipse quidē in iniquitate sua: sed tu animā tuam
 liberaſti. **S**atis em̄ tuo officio pater integerrime fungaris: si popu-
 lo **C**omensi ac reliquæ tuæ ecclesiæ: quæ iussit dominus pro singu-
 lari tua eruditione annūciaueris: si quacūq; ad animarū salutē
 pertinet: grauit̄ eloquent̄q; docueris: si operā quātū in te fue-
 rit dederis: ne relicto calle cælestis patriæ: i miserā deruant sempit-
 ternā. **A**d quæ quidem omnia qm̄ liquido ac perspicue animad-
 uerto tua te sp̄ote mirifice incitatū: nihil est quod oratione sum lon-
 gior. **N**oui enim innocentia tuam: **N**oui sanctimoniam uitæ: **N**o-
 uimagnitudinem & altitudinem animi: **N**oui prudentiam & con-
 silium: **N**oui iusticiā: **N**oui pietatē. **N**unc exprome quæso recōdi-
 tos thesauros tuos iustos nō pecuniarum: quibus unus omnium
 liberalissimus es: sed sapiētia cæterarūq; uirtutum quibus es om-
 nibus admirandus. **S**cis enim fidei & religioni tuæ populum esse
 prouidentia diuina commissum: quo uix alius in uniuersa **G**allia
 cisalpina est nobilior: utpote quod ab eadem olim **G**allorum gen-

Dominus

FRAN. PHILELFI ORATIONES DIVERSAE

Comum te **Comum** est conditū: a qua & **Mediolanū** & **Bergomū** & **Brixia**
Mediolanum am **Veronam**q; & **Tridentū**: aliasq; nōnullas urbis clarissimas ac
Bergomum maximas prisce rerum gestarum scriptores conditas tradidere.

Brixia
Verona **Hec** quidem **Oratio** habita est ab eodē **Francisco Philelfo Comi**
Tridentum in ecclesia **Cathedrali**. xvi. **Kalendas decembres**: Anno a **Natali**
Christiano millesimo quadringentesimo sexagesimo.

Francisci Philelfi Oratio pro Theodoro Plato clarissimō iureconsulto. III

FVerat profecto æquū & ab omnibus mea sententia plane
 cōcedendū Illustrissimi principes & uos reliqui patres gra
 uissimi: ut qui in dicendi acie miles haberi possem: nō mo
 do ueteranus: sed iam omnino emeritus huiusmodi omni orato
 rio munere uacare: in tanta præsertim doctissimorū & eloquētissi
 morū hominū republica. **Est** enī hoc officium iuuentutis & robusti
 oris cuiusdā seruētiorisq; ætatis. **Non** ingenio dūtaxat ad orādū:
 nō eruditione: nō exercitatione est opus: sed facili quadā atq; expe
 dita linguæ mobilitate: & in celeritate uerborū uoce: tum clara &
 sublimi: tum sonora & periucunda. **Quare** si qua mihi ad dicendū
 adiumenta: uel natura uel disciplina uel industria attulisset: quæ
 tamen corporis sunt nō animi: hæc in homine secundū & sexagesi
 mū annū iam nato nō esse eadē quæ in iuueue fuerunt: & ipse intel
 ligo & aliū fugere puto neminem. **Itaq;** si de laudibus huius præ
 stantis & perdocti adolescentis **Theodori Plati** cum pauca breui
 oratione perstrinxero: minus fortassis aliqua ex parte satisfaciam
 expectationi de me uestræ: erit mansuetudinis uestræ atq; sapien
 tiæ: id quicquid deterius fuerit: nō tā negligentia a qua semp om
 niū maxime un⁹ abhorruī: q̄ ætati ipsi ascribere. **Nāq;** hoc omne
 quicquid est orieris potius q̄ honoris: nō tā adiuī q̄ admisi: quip
 pe qui neq; **Theodoro** ipsi deesse poterā: quo tempore uirtutis stu
 dij q; sui pulcherrimis donare in signibus: qui esset a me antea in
 stitutus oratoris socraticisq; ornatus: neq; huius patri clarissimo
 & sapientissimo iurisconsulto **Georgio Plato** de me persape q̄ op
 time merito in tanta eius læticia obsequi nō debebā. **Sed** quoniā
 hæc omnis laudatio a legū ac Iuris & ciuilib; & pontificis sapientia
 pficiscit: pauca primū de initijs pgressuq; hui⁹ rei in mediū refe
 ram. **Qui** primus leges inter mortales inuenerit institueritq; iudi
 cia: nō eadē oīm est opinio. **Hebræi** hūc **Mosen** fuisse uolūt: **Athe**

Theodorus
platus

Georgius pla
tus

De legum in
uentore
Moses

PRO THEODORO PLATO ORATIO III

nienſes **Cecropa**: **Argiui** **Phoronei**: a cuius noīe forū non minus **Cecrops**
 cōmode acceptū reor q̄ ob eam rem ita nominatū q̄ eo lites cō- **Argiui**
 trouerſiāq̄ ferant. **Cretenſes** **Minoa** atq̄ **Rhadamantū**: **Laceda-**
 monij **Lycurgū**: **Aegyptij** **Mercuriū** **Nili** filiū: cui **Vulcan⁹** ſucceſ- **Minos**
 ſit in regnū. **Perſæ** uero **Zeroaſtrē**. Nā latini quo in legib⁹ ferēdis **Mercurius**
 quo iuniores extiterunt: eo cæteris hominibus in hoc doctrina ge- **Zeroaſtres**
 nere mirifice omnibus præſtiterūt. **Q̄** aut̄ ad **Mofen** attinet: hūc **Philo** iudaus
 alij legūlatorē: ut **Philo** iudaus eſt locupletiffimus teſtis: alij ſacra **Philo** iudaus
 rū legū interpretē p̄didere. **Claruitq̄** eadē tempeſtate apud ſuos
 qua **Cecrops** apud **Athenieſes**: quos **Cecropidas** ab ipſius & cō-
 ditoris & legūlatoris nomine appellatos eſſe conſtant. **Et** id quidē
 annis amūdi creatione: tribus milibus: ſex centis quinquaginta.
Et **Phoroneum** qui **Inacho** natus regnauit **Argis** ſecūdus annos **Phoroneus**
 circiter trecētos: poſtea legibus **Argiuios** ac iudicijſ muniffiſſe. **Nam**
Rhadamantū & huius fratrem **Minoa** qui **Ganymedem** rapuit:
Europa & **Aſterio** natos fuiſſe longe his tribus poſteriores. **Lycur-**
gū uero quas leges **Lacedæmonijs** tradidit a **Cretenſibus** accepiffi-
 ſe. **At** **Zeroaſtres** rex **Battrianorum** qui primus omniū magicam
 illuſionē reperit: quibus fuerit tēporibus fatiſ ea ratione patet: q̄
 aduerſus eum **Ninus** rex aſſyriorum dimicauit. **Et** ne ſim narran- **Ninus** rex
 do p̄lixior: neminē inter legūlatores inuenio: quē antiquitate **Mer-**
 curio cōparē. **Hunc** alij omnibus legūlatoribus q̄ longiffime ſu-
 periorē: **iccirco** **Ioue** **Maiacq̄** natū poeta cecinerunt: q̄ & mentis acu-
 mine uiguerit & prudētiffimus fuerit. **Mercuriū** em̄ auctōrē fuiſſe
 affirmant eloquētia: quæ ex intellectu gigniē & prudētia: eundēq̄
 & palæſtra & lyra & præſtigioꝝ peritiā primū tradidiffiſ. **Sunt** eti-
 am qui hanc laudē legū ferendarum dent **Eaco** **Achillis** auo: cui⁹ **Eacus**
 filium **Peleum** cum argonautis aduerſus **Cholcos** nauigaſſe oſtē- **Achilles**
 dit **Orpheus**. **Q̄** plurimos præterea legimus: qui **Cererē** omniū
 primam extitiffiſ arbitrenē ferēdæ legis auctōrem: quod eo argu-
 mēto refelli poteſt: quod **Cecerē** fuiſſe cōſtat annis ab initio mun-
 di tribus milibus ſeptingentis octoginta. **Sed** qui omnē illā ſupe-
 riorem antiquitatē legalis ſapientia gloria ſuperarit: **Solona** fuiſſe
 cōtendūt: qui antiquitatis omnibus diaconis legibus præter eas
 quas de cede tuliffiſſet: ipſe leges **Athenienſibus** dedit: quos ob eam
 rationem axes nominauit: quoniā in ligneis axibus ſcriptæ eſſent.
Et floruit quidem **Solon** inter ſeptem græciæ ſapientes **Olympia** **Olympias**
 de quadrageſimali ſeptima: uel ut alij perhibēt: quinquageſimali ſex-
 ta **Piſtrato** **Athenis** regnante. **Huius** autem unius philoſophi le-
 ges adeo apud omne pene hominū genus illuſtres atq̄ præclare

FRAN. PHILELFI ORATIONES DIVERSAE

Romulus sunt habitæ: ut ne Romanos quidem puduerit post exactos reges easq; leges omnis penitus sublatas quæ prius ab ipso usq; Romulo latæ fuerant: Athenas mittere decem legatos: qui in clytas leges Solonis peterent: quibꝰ Romana respublica fundaret. His in decẽ eburneas tabulas perscriptis in Urbemq; allatis: & pro rostris ad apertiore[m] uolentium perceptionẽ positis: propterea quæ postea tabulæ Hermodoro Ephesio auctore in annũ proximum ex publica potestate adiectæ sunt: quoniã ad tantæ ciuitatis imperiũ pluribus legibus esset opus. Et ita leges sunt duodecim tabularum appellatæ. Deinde secutum est ius ciuile: Legis actiones: Ius elianũ: plebiscita: quæ postea lege Hortensis p legibus habita obseruataq; sunt. Post hæc ius id additum necessario ẽ quod senatuscõsultũ nominatur. Deinceps adiecta oportune sunt edicta pratorũ: a quorũ honore ius est appellatum honorariũ. Ad postremũ autẽ principe cõstitutum acceptouẽ illud est ius introductũ: quod ab unius principis uoluntate manans principale uocatum est. Quid em̃ singillatim memorem aut de publicis aut de priuatorum legibus quæ priuilegia dicuntur? Quid de consularibus & tribunitijs? quid de satyras? quid de iure militari? quid de iure quiritu? quid de constitutionibus? quid de prudentium responsis? Nulla est prorsus neq; legis nec æquitatis nec iuris pars quã Romani aut legulatores aut iure consulti intactam indiscussamq; reliquerint. Nõ em̃ in tot corũ canis: brutis: scæuolis: paulis: labeonibꝰ: pomponijs: trebatijs: tullijs atq; alijs ppe infinitis unũ aut Lycurgũ aut Solona iuenias. Quã em̃ nuncq; in uniuerso terrarũ orbe republicã excelluisse meminimꝰ: quæ cũ in oĩs laude uirtutis: tũ maxime in splẽdore iusticiæ cũ Romanorũ imperio cõparari queat. Hæc autẽ non natura sed disciplina primũ acqrit: & ea quidẽ disciplina: quã nobis legũ & iuris ciuilis & scientia subministrat. Hæc sane ea est iusticia quã ait Euripides: hespero atq; lucifero magis esse mirabilem. Hæc in quã una uirtus ita cunctis uirtutibus antecellit: ut qui eã adeptus sit: solus bonitatis cognomentũ adeptus existimetur. Quare cum ornatissimus adolescens Theodorus Platus ab ipsa usq; pueritia quodã naturæ ductu bonitatem arderet: audiretq; quotidie hæc per incitiam potissimum comparari ab eloquentiæ studio: quã non mediocriter ualebat: ad legum & iuris ciuilis scientiam quasi Sulpitius quidam animum cõuertit. Et citabat eum præterea uel paterna uel maiorum suorum gloria: quorum se dissimilem fore monstri simillimum ducebat. Nõ enim erat ignarus platorum familiã quæ nunc uocatur: Nã prisicis tẽporibus platonica dicta est

**Theodorus
Platus**

PRO THEODORO PLATO ORATIO III.

a Platone philosophorū omniū maximo & grauissimo duxisse originem. **Platonem** uero ipsum qui suo pprioq; nomine **Aristocles** dictus est: referre paternū genus in **Codrum** regem **Melanthi** filium: maternū autē in **Dropiden** poetam **Solonis** fratrem. **At Solona** & **Dropiden** in **Nileū** heroa. **Hinc** uidere licet uim sollertiamq; naturæ nō absurde in posteros etiā propagari. **Vt em̄ Theodorus** ad legalis excellētiae laudē raptus est: **Solona** scilicet imitatus: **Ita** huius frater **Petrus Antonius** diuino ingenio adolescēs ad oratoriae poeticæq; præstantiæ gloriā impulsu quodam & tanq̄ necessitate naturæ: quæ a **Dropide** fratre **Solonis** flueret: tãto se studio cōtulit: ut iam natu maioribus illisq; doctissimis coæquādu*s* iudicē. **Scimus em̄ Dropiden** esse ab omnibus poetā eloquētissimum & grauissimū habitū. **Nam Nileus** adeo claruit rebus bellicis ut inter heroas numeraret: quē etiā ipsum q̄ **Petrus Antonius** ppulchre amuletur nouistis omnes. **Sed** ut eo unde diuertit nostra reuertat oratio: qualia quātuscq; legūlator **Solon** fuerit: ex ijs satis sup quē patere arbitror: quæ a me modo narrata sūt. **De Platone** uero qd attinet prædicare: cuius libri decem de rep. & duodecim de legib⁹ locum nullū prætermisere: quē ad omnē iusticiæ iurisq; rationē pertinere uir sapientissimus iudicasset: **Quero Theodorum** oportet uæhementer accendi atq; inflāmari ad eā quā naturæ suoq; instituto tantopere cupiebat scientiā cōsequendā: **Georgij** patris nō mē atq; honos erat in causa: quē uidebat in **Mediolanēsi** rep. præstantissimis etiā iurecōsultis doctrina & innocentia plurimū antecire: ob eamq; rem adeo ualere & auctoritate & gratia apud diuinū principē nostrū **Franciscum Sphortiā**: ut de nēmīne melius sentire uir prudentissimus summusq; uideat. **Quobrem** cum primū se **Ticinum** cōtulisset: id studij cuius gratia pfectus est: tãto labore: tanta cura: tanta aggrediē diligentia: ut intra tertiu*m* annū in publica re petitione: quā uocāt scholasticū: eam de se opinionē in omniū animis collocarit: ut nulla ex parte maiorib⁹ suis inferior futurus cēseret. **Videmus** sane apud nōnullos usu plarūq; fieri: ut qui adolescentē asseruatione aspectuq; suorū liberi sunt: licentia ea omni quā habent: nō tam utantur q̄ abutantē. **Nam** quod tēpus in audiendo debet legendoq; consumi: id aut in ludis aut in comestationibus teritur cū magno ipsorū dedecore ingentiq; detrimēto rei familiaris. **At istorū taliū** dissimillimus **Theodorus** ne punctum quidē temporis omittebat: quo minus aut eruditissimos honestissimosq; doctores audiret: aut legenda tractaret: aut quæ legerat & tractarat litterarū monumentis cōmendaret. **Eorū** autē æqualiū

Plato
Aristocles

Petrus Anto/
nius Platus

Dropides

Solon
Libri. x. de re.
Libri. xij. de
legibus

Georgius pla
tus

Fran. Sphor/
tia dux

FRAN. PHILELFI ORATIONES DIVERSAE

& cōdiscipulorū semper cōsuetudine usus est: qui aut docti & boni essent: aut cuperent tales effici. **S**ciebat em̄ probos adolescētis: ubi etiam minus improborum cōsuetudine a recto animi instituto flecterentur: suspitione tamen deprauati moris nō uacare omnino. **A**t eos omnis q̄ ceteris aut auxiliū sint aut cōsiliū allaturi: non minus famā q̄ iusticia atq; integritatis rationē habere oportere. **C**ōsultoribus uero in omni quāstione aequē facillimū atq; subtilissimū se praeſtabat. **Q**uod aut̄ ipse uel dicendi uel differendi gratia quareret: ut acute inuenerat: ita modestissime p̄ponens mirabili artificio: ad quē finē intenderat: deducebat. **E**t peruicacium omnē exosus: id solū quod ueritatē saperet: sequebat̄. **S**pectatissima em̄ ingenia mendaciū nullū admittūt: eamq; sibi in differendo uictoria p̄poni uel maximam arbitrant̄: si a ratione nusq; diuerterint. **P**raeterea qd̄ tempus uix alijs in audiendo civili iure satis esse consuevit: id **Theodorus** platus in utroq; iure penitus perdiscēdo longē prius absoluit. **E**t ne id quidem mirū. **N**on em̄ ocio se debebat: nullas illecebras sectabatur: nullā faciebat intercapedinem: totus erat in audiendo: totus in legendo: totus in scribēdo: totus in discēdo. **Q**uo factū est: ut cū quarto studij sui anno docere qd̄ didicerat: publice in maxima audientū frequentia coepisset. **E**cce cum in credibili admiratiōe oīm anno septimo ex quo primū **Ticinēsem**: ut ita dixerim: ariopagū ex nostra **Mediolanensi** academia petijisset: ab omnib; sit: ut uidetis: dignissimus iudicatur: quē utraq; insignia decorēt. **S**ed iā me locus ipse atq; tēpus admonet: ut postea q̄ de legibus ac iure civili locuti sumus: paucis percurram; de iure pōtificio. **I**d aut̄ q̄ primū apud **Romanos** inuenerit: quē nūc **Pompilio** antepōnā: habeo neminē. **N**ā apud alias nationes atq; ciuitates ut uarij dij in honore sunt habiti: ita uarij superstitiones: ritus iuraq; fuerūt: adeo ut etiā daemones p̄ dijs haberent̄. **C**olebat em̄ stulta illa gentilitas & bonos quos opinabat̄ & malos deos. **A**t malos quidem ne obessent: bonos aut̄ ut p̄desent. **S**ed ut reuertar ad **Numā**: **I**s genere **Sabinus**: cū **Romulo** successisset in regnū: uideretq; **Romanū** populū longē bellandi cōsuetudine efferatū: aliud nihil malle q̄ uastationē: q̄ praedā: q̄ interitū: quo illū tādē ab ea immanitate animi diritateq; auerteret: ius pōtificiū introduxit per tripudia & saltatus ludosq; solēnis: adhibitis sacrificijs & carminibus: quibus placari numina p̄pitiaq; reddi maximo studio rex callidissimus persuaferat. **Q**uā quidē superstitio ubi simul cū imperio in dies magis magisq; auget̄: ea demū p̄ aduentū ueri & omnipotentis humani generis redēptoris **Christi** optimi maximi: radicē excisa corruit. **E**stq; tēpestiue nouū ius pōtificiū impol-

**Theodorus
Platus**

Gentilitas

PRO THEODORO PLATO ORATIO IIII

Iutūq; oblatū: qđ a sacris libris grauissimisq; sãctionib; cõflatū de
 creti atq; decretaliū uoluminibus sanctissime cõtinet. Quã certe
 oĩa Theodorus Platus nō audiuit & didicit solū: sed etiã q̄ acutis-
 sime edidicit: & alios q̄ subtilissime & q̄ elegãtissime sūma cū lau-
 de docuit. Quã cū ita sint: Reliquū est præclare adolescẽs Theodo-
 re Plate: ut quã tibi hūani diuiniq; iuris ornãmẽta i hoc sacratissi-
 mo tẽplo: in hoc religiosissimo die: i hoc tãto & tã illustri amplissi-
 morū hoĩm cõuẽtu ex sūmi atq; uniuerſi magistratus auctoritatẽ
 corã parata intueris: accipias ea mẽte: eo aĩo: eo cõsilio: ut oĩa fem-
 per & dicas & agas: & modereris p dignitate tua maiorūq; tuorū.
 Nec em̄ satis est qđ iusticiã pietatẽq; didiceris: nisi eas in omni aci-
 one reprãsentãs & iustissimū te præstiteris & integerrimū & homi-
 nib; deoq; charissimū. Verſeẽ tibi assidue ante oculos sciẽtissimus
 hic & cõtinentissim; iurecõsult; Georgius pater tuus: Verſeẽ Plato
 ipse: Verſeẽ Solon: Verſeẽ quotquot a Codro rege athenarū &
 ab heroe Nileo magni & egregij uiri in omnigenere & uirtutis &
 gloriã: ad hãc usq; atatẽ emanarũt. Et ut breuitatis gratia præte-
 reã innumerabilis fere non solū utriusq; iuris eruditissimos uiros:
 sed etiã equites auratos & fortissimos belli duces & urbium dños
 ac p̄dũtices: qbus polluit clarissima domus tua. Repete memoria
 Mafeū muçanū auū nraternū: uirū illū grauissimū planeq; huma-
 nissimū: cui; prudẽtia: cui; eloquẽtia tãta fuit ut ei; opera & indu-
 striã excellentissim; princeps noster relicto in Apulia tot urbũ: tot
 populorū opulẽtissimo principatu: ad magnanimū illū ducẽ diuū
 Philippū uenerit: cuius aduẽtū diu cõcupitū atq; exoptatū quãti
 Philippus fecerit: nō obscure nec dissimulãter ostẽdit. Nã Mafeū
 qui esset cõsili; iusticiã secretarius: ordini senatorio q̄ primū ascri-
 psit: tãtoq; semp habuit i honore ut in maiore neminẽ. Nã qđ ego
 memorẽ q̄pta de tua & eruditiõẽ & p̄bitate sit expectatio: cū apud
 alios uniuerſos uiros claros & præpotentis: tū apud nobilissimas
 primarias familias: qbus cū tibi est affinitas: quorū certe oĩm opi-
 nioni tibi nitẽdū ẽ: nō mō ut respõdeas: sed ut ea mirabiliter supe-
 res. Verū ne singula psequar: quãta nũc tibi ad bonas actiones ne-
 cessitas: q̄tū calcar est additū: qđ regina hæc nostra diua Blanca
 Maria simul cū splendidissimis regulis Galeatio & Hippolyta q̄si
 Latona quãdã Phœbo Dianaq; oĩa coruscãs sua te præſetia ho-
 norat. Quã sane res una longe est: & preciosior & illustrior: q̄ cui
 lis pontificijq; iuris aureū omne gemmatūq; diadema.

Georgius
 Platus
 Plato
 Solon
 Codrus rex
 Nileus

Opera Mafei
 Muçani Fran-
 ciscus Sphor-
 tia uenit Me-
 diolanum

Blãca Maria
 dux
 Galeati; Ma-
 ria
 Hippolyta
 Latona

Hęc qđẽ oratio habita ẽ ab eodẽ Frãcisco Phileſco Papiã i ecclesia
 cathedrali: stio Nonas augustal: ãno a natali christião. M. cccc. lx.

FRANCISCI PHILELFI ORATIO V

Francisca Philelfi Oratio habita Mediolani in principio studij. V

Galeati⁹ Ma-
ria dux
Italia

Dares
Entellus
Annibal
Fabius

Tanq̄ eloquentia & illustrium disciplinarum studia ad triarios sint redacta: reuocat miles emeritus post qui n̄tum & uigesimalium annum in aciem docendi: & ne is quidem inuitus: cum intelligat huiusmodi benignitatis munere se rem facturū excellentissimo suo principi **G**aleacio **M**ariae: non gratam solū uerum etiam periuicundā: **S**i ita instituerit florētissimae huius reip. iuuentutem: ut & dicendo & iudicando iure possit cum uniuersa Italia de gloria contendere. **N**ō igit̄ cuiq̄ obscurum esse debet uiri clarissimi & quod sit nostri sapientissimi principis cōsiliū: & quod itē meum institutum. **C**aeterū ea mihi molestia: quod nō eadem uis: ac uigor tuetur: atq̄ corroborat corporis huius instrumenta: quo ingenium ipsum meū intelligentiaq̄ munif̄ ac pollet. **V**bi eñ prius ille uocis uel sonorus cōcentus uel tēpestiua contentio: **V**bi firmitudo laterum: **V**bi linguae in omnē motū uel celeritas uel facilitas: **H**aec omnia sunt una cū aetate magna ex parte facta debiliora. **A**t uoluntas certe bene p̄merendi eadem est: quae prius & sapiendi studium longe uahemētius. **A**nimus uero tū infractus: tum nulli neq̄ ignauia neq̄ desidia seruiens. **N**ec **D**areti cedebat **E**ntellus. nec **A**nnibali **F**abius: & bos quo lassior est: eo magis cauet: & firmitioribus nitit̄. **E**nimuero quanto pulchrius est didicisse q̄ discere: tanto animus senis q̄ animus iuuenilis plus & uiget & sapit. **Q**uo fit: ut & consulendo & instituēdo senilis grauitas uenerationi habenda sit semper: perinde atq̄ iuuentutis & dux & gubernatrix. **Q**uibus ipse ductus rationib⁹: nō sum ueritus tertium iam & septuagesimū agens aetatis annum: docendi arma resumere: & tanq̄ **N**eoptolemus quidē in aciem descendere aduersus iacula sagittasq̄ ignorantiae & inscitiae: breui futurū sperans: ut gratificando humanissimo nostro principi: & uberrimis & honorificis fructus his omnibus pariam: qui secum doctioris: tum etiā melioris mea industria reddi nō detrectauerint. **Q**uare qui modestissimi adolescentes in hunc locū discendi studio cōuenistis: ad audiendum animos parate. **V**os aut̄ caeteri uiri grauissimi qui nō ut aliqd̄ discatis: sed uel iudicādi uel mei honorādi gratia hic adestis: **S**i aequo animo ac placide tuleritis quae a me paucis differuntur: permagnas sim profecto uobis & immortalis gratias habiturus. **N**unc uero ne simus dicendi prolixiores q̄ uel personarum dignitas uel temporis breuitas patit̄: ad eorum declarationē nostra ois

AD SIXTVM PAPAM ORATIO VI

se cōuertat oratio: quæ in **P**oliticoꝝ libris ab **A**ristotele eruditissimo eloquentissimoq; philosopho tractata diuinitus atq; perscripta sunt.

Frācis̄ci **P**hilel̄si **O**ratio gratiarū actiua ad **S**ixtum quartum **P**ontificem maximum. VI

Quam mihi profecto mirificam animi læticiam affert cōcupita diu atq; exoptata sanctitatis tuæ præsentia pater beatissime: hanc nō mediocriter offendit importuna hæc uocis rauicitas: quā partim itineris difficultas: partim asperitas hylmis intulit homini seni: utpote iā agēti septimū atq; septuagesimū ætatis annū. **Q**ua quidem incommoditate fit: ut quo ut me oportuisset in agendis tibi gratiis ornatu dicendi pro tāta tua in me beneficentia: qua sim accersitus in hoc domiciliū orbis terræ: quo reliquū uitæ meæ exerceam in laudem omnipotētis dei ac tuæ beatitudinis: eo in præsentia cogar abstinere. **S**ed recreat me: ac bono animo esse iubet singularis tua summaq; sapiētia: qui nihil temere: nihil incōsulto: sed omnia potius p̄ ratione & recto animi iudicio metiaris: cōsyderes: modereris. **Q**uo factum iri existimo: ut eū etiā imiteris: cui⁹ expræsum quoddā & uiuū es simulachrū: eiusdemq; uices in terris sanctissime atq; innocentissime repræsentas. **U**t em̄ ille seipsum donās sola beneficentia: cuius partes secundū **A**mbrosium: beniuolētia liberalitasq; sūt: redemit uniuersum humanū genus quod perierat: ita etiā tu pater beatissime p̄ charitate diuinitus tibi ingenita ac benignitate pontificali: cū me mihi restitues: tum uocem illā pristinā ac sonoram efficies etiā clariorem. **P**ro aut̄ tali tantoq; beneficio: quas tibi tandem gratias sim acturus: **E**as certe quibus tibi sapientissimo reipublicæ christianæ antistiti gratias offerri nihil queat. **A**t quas deniq; **A**lacrē atq; sinceram animi gratitudinē: **Q**uæ una uirtus q̄ sit pulchra quātiq; faciunda: uel eo probat̄ argumento: quod primus ille angelus impietatis filius sola ingratitude corruit præceps ex illa cælesti sublimitate in tenebras sempiternas. **N**ā si gratus esse uoluisset: si accepti memor beneficij: neq; inuidisset creatori suo: nec in diram illam sceleratamq; superbiam exarsisset. **M**ea uero animi gratitudo eadem futura sit: ut tuum diuinū nomē quod sua natura splendidissimū est: splendore etiā orationis tam græcæ q̄ latinæ eodemq; & carmine & oratione soluta: id quod alius ex hominibus nostris præstare nemo potest: quantū uel anniti ingenio: uel doctrina efficere diligentiaq; potero: transfundam in omnē posteritatē: & ita transfun-

Angelus

Superbia

dam: ut nulla sit hominū atas illud obscuratura. Non em̄ ea humana gloria appetenda nō est: quæ per optimas actiones se diuinæ gloriæ similit̄ reddit: tum omniū hoīm bona a diuinis bonis, p̄fluant sit necesse. Interea uero temporis clamentiam tuam rogare: orare: obsecrare obtestariq; nō desinam: ut hunc humillimū seruū tuum ut omni fide & obseruantia tibi deditissimum ita commendatissimum habeas: siquidem putas nullum apud me beneficium tuum intermoriturum.

Francisci Philelfi Oratio habita in principio Quæstionum tusculanarum. M. Tullij Ciceronis in studio urbis Romæ VII

Tyrones

Qui tyrones primū in castra uenerint: ne rerū bellicarū imprimi omnino possint existimari: consuerunt ea intra ualium representare: quæ in dimicādi arte didicissent. Et ita cum mira quadā corporis agilitate nūc exilientes resiliensq; nunc p̄cedentes audentius: nūc in pedem se referentes per omnē motū gestūq; membroꝝ: aut ensem in uarias uibrando coruscandoq; paratis: aut hastam ultro citroq; in multiplices ictus concutendo per spicū afferre argumentū: cū uiriū suarū ad alacriter strenueq; pugnādum: tum etiam fiducia ad uincēdum. At milites ueterani uiri clarissimi qui in hunc locum cōuenistis honorādi mei potius: ut existimo: q̄ audiendi gratia: ut sunt diu ac multū exercitati fortissimi me per pulcherrima q̄ plurimaq; facinora: nihil huiusmodi facere aggrediunt̄: sed tantisper quietem agunt: donec descēdat in aciē. Quo ubi uentū est: & itur in pugnā: non secus ac leones marmarici qui uocant̄: in hastem obuiam ilico feruntur: tanta ui: tanto impetu: tanto robore ac turbine: ut nusq; nisi parta uictoria conquiescant. Idem mihi quodammodo ij facere soliti uidentur: qui nup̄ in docendi quasi aciem profecturi: prius q̄ de rerum magnitudine atq; splendore: quarum se interpretes haberi uolunt: quicq; laude dignum in medium efferant: tempus fere omne consumunt: ut sunt iuuenes in elegantissimo quodam oratiōis apparatu: de rebus autem ipsis uix aliquid pro auditorum utilitate attingentes.

Consuetudo
Exercitatio

Quā ego cōsuetudinē etsi minime reprehendo: cum sit tū ea ætate: tum prima exercitatiōe minime indigna: nō satis tamen eos cū illis cōuenire semper existimani: qui in dicendi docendiq; curriculo q̄ diutissime uersati: rerum debent grauissimarū potiusq; fucate cuiusq; orationis ad demulcendas audientium auris habere rationem. Quod si alteri cuiq; est consyderādū: tum mihi potissimū

AD SIXTVM PAPAM ORATIO VIII

qui ætatis iam annum agens septimum ac septuagesimum : tãdiu sum in omni orationis genere per uniuersam propemodum exercitatus Italiam: in maximis & amplissimis ciuitatibus eisdemq; primarijs: ut dici iure possim in huiusmodi studiorum certamine miles: nō modo ueteranus sed indubitato etiã emeritus: & ita emeritus: ut musarū templo arma uictoria pinde quasi Romulus quispiam Ioui feretrio iam pridem obtulerim. In præsentia uero tanq; in aciem accersitus atq; reuocatus a Sanctissimo & eodem in omni laude nobilissima disciplina & exquisitissima eruditionis sapientissimo: domino nostro Sixto quarto: totius reipublicæ christianæ pontifice maximo atq; optimo: ad iuuentutē instituendam in hoc domicilio orbis terræ humanitatis artibus: quæ aliud nihil est q̄ totius uitæ morumq; disciplina: quæ omnium magis imitari debeo q̄ tanti p̄dificis summam sapientiam: Ex illius enim ore nihil p̄dit omnino: quod minus sit quadam mirifica grauitate exultaq; doctrina præceptisq; s̄s refertum: quæ tam ad bene beateq; uiuendū: q̄ ad omnem honestatem & dignitatē pertinent. Accedit ad rē quod esse Romæ nōnullos audio: qui uiri disertissimi nullū quoti die præmittunt luculentissimæ dictionis ornatum: quo & delectent eos: qui audiunt & agant ad omnen animorum aut motum aut etiam quietem. Quæ de tribus reliqua pars in docendo uersatur: quæq; & meæ est dignitatis: & ad interpretationem quæstionum tusculanarum. **M. Tull. Ciceronis** spectat: maxime in ea tractanda nullum meum: ut spero: desiderabit officium. Quare ad audiendū animos parate. De rebus enim altissimis & cognitione dignissimis in his quinque libris quos sumus exposituri: q̄ cumulatissime simul & q̄ diligentissime scripsit Cicero. Romæ pridie Idus Ianuarias. **M. cccc. lxxv.**

**Romulus
Iupiter Fere-
trius**

**Sixtus quar-
tus p̄d. max.**

**M. Tul. Cice.
Quæstiones
tusculanæ**

Francisci Philelfi Oratio de sua in urbem reditu ad Sixtum Quartum pontificem maximum. VIII

Quæta sit in obseruatōe p̄missæ fidei grauitas: quæta uene ratio cōstituta: p̄t uel eo argumēto nō difficulter animaduerti pater beatissime: qd̄ religio uniuersa & sanctimonia christiana in sola fide fundata est: & eam quidem fidem quæ in conuentis atq; promissis consyderatur: Iccirco arbitrantur uiri docti & diligentes: hoc appellatam nomine: quoniam per illam quæ promissa fuerint: fieri oporteat. Non igitur absurde quo fidem eam impollute seruarem: qui hinc Mediolanū repetēs adducēdæ

Fides

Mediolanū

FRANCISCI PHILELFI

familiæ meæ gratia me obstrinxeram tuæ beatitudini: **E**cce ut uides: redij contemptis cæteris rebus omnibus & publicis & priuatis. **F**ateor equidem serius me redisse quàm putaram. **Q**uod certe nulla mea uel negligentia uel culpa alia factum est: sed aut diuina quadam prouidentia: cui aduersari nemini licet: aut malignitate fortunæ: si quã tandẽ fortunã esse dixerimus: quæ quod nefas est credere: potior sit diuino iudicio nobis sane occulto: sed eo plane & incommutabili & omni certitudine certiore. **A**t ausim affirmare pater clementissime: permulta mihi fuisse impedimento: quo serius fungi officio meo quiuierim: & primũ quidẽ repentinus: ut cætera misera faciã: duorũ meorũ liberorũ casus mihiq; pro humanæ imbecillitatis conditione admodũ molestus: quippe qui per dierũ paucorũ interuallũ uitã deseruere præclarã illi quidem indolis infantis & magnæ spei. **A**gebant enim ætatis annum alter septimũ: alter octauum: cũ & uigerent & saperent longe magis quàm pueri. **E**x quorũ inopinato celeriq; obitu: misera mater mihiq; charissima tantũ animo dolorẽ mœrorẽq; cõcepit: ut in uahemētissimã ægrotationem incidit. **D**e cuius breui recuperãda ualitudine: cũ eruditissimimi prudentissimiq; medici mihi suaderent: coactus sum euentum rei expectare: ut non inanis omnino reuertisse **M**ediolanũ possem existimari. **Q**uæ enim alia causa eo me reuocarat: quã ut uxore & filios reliquãq; familiã mecũ ad urbẽ ducerẽ: ubi sub **C**hristo meo **S**ixto quarto pontifice maximo: uitã omnẽ esse acturus. **S**ed oh quã uarij: quã incerti: quã mutabiles sunt casus humanæ huius naturæ: quã miserabilis cõditio nostra omnis. **C**um uisa iam foret uxor conualuisse: meq; itineri accingerem: uel potius iam essem in itinere: noua calamitas superuenit. **I**lla enim exceptis intra præcordia penitus acerbissimis illis filiorum amissorũ uulneribus: cum diutius ea perpeti nõ posset: repente propter abortiuũ partũ: quẽ ante illorum obitũ passa fuerat: ita uexata: ita exanimata est: ut morti ipsi prope cõcederet. **Q**uæ quidẽ oĩa aliãq; quã plurima mecum ipse uolutas: animo statui potius esse redire solus: ut antea solus ueneram: quã si diutius differrem: aut iram diuinã aduersus me cõcitarẽ: tanquã omnia uellem pro meis optatis cõsequi: aut tuæ summæ sapientiæ susceptionem asferrem uiolata fidei: qua ipsa apud me nihil est nec antiquius nec sanctius. **A**dsum igitur pater beatissime ea facturus omnia quæ uel ipse iusseris: uel tibi grata fore animaduertero. **N**am ego tibi & sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ me & uiuum & mortuũ dedicauit ac deuoui.

Cæsar
Frederic⁹ agathus
Laura
madalena

Sixtus quartus
põt. max.

¶ **E**xplicitunt orationes **P**hilelfi

AD ALPHONSVM CARDINA. PRAEFATIO

Uad illustrem & summū uirū ac clementissimū patrē:
dominum **Alphosum**: sanctæ **Romanæ** ecclesiæ **Cardi**
nalem: **Frāncisci Pbillesi** in traductionem præceptorum
Rhetorices Aristotelis: de causis ciuilibus: **Praefatio**.

QUoniam superiore anno **Bononia** docerem clarissime pater
quod ea in urbe nemini maioribus aut honoribus aut
præmijs unquē cōtigit: cœpere nōnulli & nobiles & ma-
gni uiri dare operā græcis litteris: quippe qui iā animad-
uertissent: si secus facerent: ne ꝑ dignitate ad latinū eloquiū enite-
rent. Quare cū **Aristotelis** præcepta illa sjs græce legerē: quæ de ci-
uilibus causis ad **Alexandrū** regem: cū ꝑ auctoris more doctissi-
me: tū ut semper disertissime scripta sunt: summis a nobis precib⁹
contenderūt: id efficerē: ut ea latine loquerent. Censebāt em̄ pru-
dentes uiri: quod longe plus & utilitatis & ornamenti ex sjs latinis
a me factis: qm̄ & illi latine loqui: q̄ græcæ mallerent: q̄ si græca
essent: assequerent. Nō em̄ eo græcas litteras tantopere oēs discere
studem⁹: quo sjs apud **Atheniēses** **Byçantias** ue utamur: ut illarū
subsidio atq; ductu latinā litteraturā atq; eloquētiā melius tenea-
mus & lautius. Præterea nescio quo pacto qui min⁹ & diu & mul-
tū græcos codices pertractarint: & sese illis totos dederint: nusquē
incredibilē illum ac ꝑpe diuinū lactei græcorū eloquijs leporē atq;
dulcedinem neq; apud oratores neq; apud poetas neq; apud phi-
losophos ꝑcipiūt: Quo fit: ut nostri fere omnes qui auris delinire
cōcupierint: & malint initio græca latine q̄ eadem græce lectitare.
Ignorantes hi quidē & utilius admodū fore uolentibus græca dis-
cere: ut græce uoces græciq; cōcentus illorū auribus die noctuq;
obstrepāt. Et quēadmodū grauitate latinos græcis: ita nobis sua-
uitate illos & quadā quasi dictionis ambrosia ac nectare mirū im-
modū antecellere. **I**d igif̄ ita familiaribus a me illis efflagitantib⁹
obstinatissime refragari cœpi: tum quia uidebam rem a nobis ꝑ-
tici sua natura difficilem. **E**st em̄ in arte uerbū sæpius e uerbo
exprimendū: quod ne absurde fiat: laboris nonnunquē maximi: in-
terdum aut ꝑpter sermonis uel dissimilitudinē uel angustias uoti
est: tum quia nō eo me pollere ingenio usu ue intelligerē: qui maie-
statē **Aristotelicæ** dictionis latinæ interpretationis filo exprimerē.
Proinde nolebā aut ineptus apud aliquos aut temerarius iudica-
ri. **S**ic igif̄ ꝑ uirili parte refragātibus nobis: clarus uir mihiq; ami-
cissime & tui nominis eximius prædicator **Alberthus** is qui ꝑ

Bononia

Alexāder rex

ARISTOTELIS IN PRAECEPTA RHETORI.

temporis Bononiae quaestorem p summo pontifice gerebat: idem
 cepit: quod illi antea cōsueffent: studiosissime a nobis cōtendere.
Qui tamen p suo iure omnia apud me pōt: eo tñ facilius persua-
 sit: qđ unā hanc rē fore diceret: quā prācipue gratificari māfuetu-
 dini tuā quirē. **A**iebat em̄ te unū esse qui p regia ista & innata tibi
 animi magnificentia generositateq; & inaudito quodā splendore
 magnitudineq; ingenij: cū reliquas omnis illustris disciplinas insi-
 gnisq; uirtutes maximipenderes: tū hasce elegātoris artes impri-
 mis. **I**d mihi uir ille & amicus & grauis persuasit haud difficulter:
 utpote quem uera loqui nō minus nosse: q̄ uelle: iā pridem animi
 aduertissem. **Q**uod quidem cū alijs multis rebus de illo expertus
 sum: tum in ijs laudibus quas de tua foelici & augustia illa **Bono-**
niensi legatione dies noctesq; prādicabat. **E**as em̄ ita ponebat an-
 te oculos: ut nihil postea **Bononiensium** reipublicā acciderit: qđ
 nō multo ante impendere: uel lapides ipsi prouiderint. **E**t profecto
 si tua sequi uestigia quibus ea res erat in manu uoluissent: neq; ip-
 si excidissent: neq; tāta tanq; prāclara urbs in tantas calamitates
 ærumnasq; decidisset. **S**ed de his alias. **C**um hanc igit traductio-
 nē nō ingratā tibi futurā intelligerem: ut amicissimo homini mo-
 rem gererē: id est: ut meipsum tuo nomini cū **Albertho** meo dedit
 carem: oblitus sum nostri. **O**mnia uincit amor: **R**em difficillimā
 & meis imparē uiribus sum aggressus. **A**udētis fortuna iuuat. **P**o-
 tuit **H**omericus ille **A**iax hectora: quē neq; **V**lyxes neq; **N**estor in
 praeliū puocātē excepisset: sola audacia & aggredi & singulari cer-
 tamine superare. **P**otuit & **T**roias idē ab incensis iam nauibus su-
 sis **A**chiuis omnibus arcere: potuerimus fortassis etiā nos etsi mi-
 nus orationis **A**ristotelicā nitorem: at ipsa certe sensa latinis uer-
 bis explicare. **V**erū ne id unū omiserim: nos a **F**abio **Q**uintiliano
 nōnullis in dictionib; interpretatiōe discrepasse. **I**dq; nō incōsul-
 to facitātū: ut qđ ille **Δημνυόριχορ**: demegoricō: uerbū e uer-
 bo exprimens cōcionalē gen; & **προχάταλνψιρ**: prōcatalepsi:
 prāsup̄tionē dixerit: nos usitatore uocabulo deliberatiuū: & prā-
 occupationē nō absurde: ut arbitror: exprimere maluimus. **S**ic &
 alia plarāq; inueniri cōtigerit. **N**ā q̄uis p̄doctus ille qđē & acur;
 uir fuit: ueluti certe ē: uoluit tñ in nōnullis uerbis & reb; magis se
 sui q̄ **C**icerōis similitē dici. **N**os autē & **M. Tul.** & **H**orati; **F**lacci &
Eusebij **H**ieronymi: q̄ latinissimi simul & eloquētissimi extiterūt:
 testimonio & auctoritate freti: i id maxime studem;: ut quā a grācis
 trāfferim;: nihil aliud quo ad ei; rei fieri possit: q̄ latinitatē sapiāt.
Proinde & hoc prāsentis operis ad numerū caractera ac figurā

Aiax
Vlyxes
Nestor
Troia
Achiui
Fabius quin-
 tilianus
Δημνυόρι-
χορ
Demegoricō
προχάτα-
λνψιρ
Procatalepsi
Cicero
M. Tullius
Horatus flac-
 cus
Eusebius
Hieronymus

AD ALEXANDRVM REGEM PRAEFATIO

pro uirili parte traduximus. **S**uscipies igit̃ praesens hoc quicquid est munusculi magnifice pater. **Q**uod siquidem auctorẽ ipsum te cū reputes **A**ristotelẽ: nõ te minus e regia p̃sapia genito magnanimi principe: q̃ **A**lexandro **M**acedonum rege dignũ existimes. **S**i nostrã uero in te obseruantia: si nostrã in **A**lberthum & in praclarã omnem **A**lberthorũ familiã dilectionẽ amorẽq; cõsyderes: & eximiũ certe id imprimisq; deuotũ. **C**aterũ si hisce te rebus delectari intellexero: efficies ut propediẽ huic quasi praeludio maiora fortasse quãdã ualentioraq; certamina subnectam. **I**nterea uero hũc **A**ristotelem lectitabis: intueberisq; magna ex parte: quã a maiori bus nostris de bene dicẽdi scientia & tradita nobis ac relicta sunt: ab **A**ristotelico fonte praepcepta illa quãq; emanauisse. **Q**ua quidẽ ex re: eo magis eorũ impudentia mirãda est qui cum se Aristotelicos dici uolunt: & loquendo & scribendo: absurdissimi simul & infantissimi plane reperiuẽt

Aristoteles
Alexãder rex
Alberthus
Alberthini

Aristotelicus
fons

Francisci **P**hilelfi praepceptorum **R**hetorices **A**ristotelis de **C**ausis ciuilibus ad **A**lexandrũ regẽ **M**acedonũ e grãco in latinũ **T**raductio: **F**œlĩter **I**ncipit

Aristotelis in praepcepta **R**hetorices de **C**ausis ciuilibus ad **A**lexandrũ **M**acedonũ regem praefatio.

Aristoteles **A**lexãdro regi salutẽ dicit **S**ũ tuis litteris factus certior nõnullos sãpe ad nos misisse: qui ut ciuiliũ causarũ praepcepta ad te perscriberẽ a me peterẽt. **E**go uero haud negligẽtia quidẽ ulla in hoc usq; tẽpus rẽ distuli: sed ut quarerẽ ita diligẽter de ijs ad te scribere: ut alius certe nemo qui ijsce in reb⁹ elaborasset diligẽtius unq; scripserit. **H**ãc igit̃ rectẽ mihi fuerat snia. **N**ã quẽadmodũ uestiũ decore atq; magnificẽtia cãteris hominib⁹ praestare maxime studes: **I**ta ut etiã dicendi inuentionẽ ac uim eã accipias nitendũ est: quã pulcherrima sit: apprimẽq; praclarissima. **L**õge em̃ pulchrius est: ac regale magis aĩo esse bene cõstituto: q̃ habitũ corporis uestib⁹ ornatũ pulchris intueri. **A**bsurdũ em̃ est eũ qui rerũ gestarũ gloria cãteris antecellat: uideri humillimus quibuspiã in dicẽdo cedere: praesertim cum non sis nescius eos qui in populari principatu uersẽ: res omnis ad populũ: qui uero sub unius imperij ductu constituti sint: ad rationẽ orationẽq; referre. **Q**uẽadmodũ liberas ciuitatis cõmunis lex: quã ad honestissimũ aliquem finem ducat: dirigere consueue-

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

Lex quid

rit: eodem etiā modo & oratio tua queat eos quos imperio tenes ad id agere quod conducibile sit & utile. **E**tē lex: ut ita dixerim: oratio quādam est quæ cōmuni ciuitatis consensu definita iubet: quo pacto unū quodq; agendū sit. **A**ccedit ad rem: quod neq; tibi obsecrū existimo: solere nos laudibus eos perinde atq; honestos & fortis p̄sequi: qui & ratione utunt̄: & omnia ea duce agere pergūt: **Q**ui uero absq; ratione & oratione quicq; faciūt: tanq; atroces immanesq; odimus. **Q**ua quidem re factū est: ut & malos eorum uitium ostendentes: male affecerimus: & bonos eorū uirtutē declarantes: quasi beatos admirandos imitandosq; uoluerimus. **S**icq; & quomodo futuras calamitates euitaremus: bonisq; instā tibus frueremur: adinuenimus. **P**roinde & imminentes difficultatis effugimus: & absentes utilitates comparamus. **N**am ueluti uita: quæ nulli mœrori subiacet eligenda: ita prudens est oratio deligenda. **N**eq; id te prætereat: oportebit: quod hominum plurimis alijs quidem lex ipsa: alijs uero tua: tum uita: tū oratio exemplis dā. **U**t cunctis igit̄: tum græcis: tum barbaris antecelas: omni tibi studio annitendum est: quo hī qui uersant̄ in his exemplis: **I**ta horū imitationē per uirtutis elemēta pulchre effingāt: ut haud sibi deteriora cōsulāt: sed eius se participes fieri & cupiant: & exoptent. **R**erū est præterea humanarū augustissimū consolatione uti. **Q**uare ne in superuacaneis uulgaribusq; rebus studiū tibi terēdū est: sed pro uirili potius parte elaborandū: ut ipsam belle consultā di artem & perdiscas & teneas. **Q**uis em̄ sane mentis dubitarit: si quis incōsulto quid egerit: amentia quidem: sin aut̄ ratione duce: sapientia signū esse: **I**ntueri etiā licet eos omnis qui optima inter græcos republica utunt̄: oratione prius q̄ rebus cōuenire. **I**temq; apud eos qui inter barbaros dignitate præstant: orationem rebus anteire: quippe qui probe norint eam: quæ ratione orationeq; per spectio utilitatis cognitioq; fit: esse quandā salutis arcem. **E**t eius modi certe arcem: quæ non manufacta: uerum & inexpugnabilis quidem sit: in primisq; secuta opinanda. **S**ed uereor hac de re pluribus ad te scribere: ne fortassis ostētare meipsum uidear: hisce præsertim in rebus: quæ p̄batione nō indigent: sed plane patent: & in promptu sunt omnibus. **Q**uobrem hæc omnia missa faciens: illa dixerim solū: de quibus in omnē uitam dicendum est. **H**oc unum esse: quo cæteris animalibus præstamus: præclarū quoddā ab im/mortali deo adepti uideamur. **N**am si quidem & cupiditate & ira & alijs huiusmodi affectionibus utunt̄ etiā reliqua quæq; animalia: oratione autē homo dūtaxat: absurdum profecto maxime

**Græci
Barbari**

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

omniū cedat: si qua una re bestijs antecellimus: eā beneuivēdi du-
cē prae negligētia reliquerimus. Proinde te iam pridem tua sponte
incitatum etiā atq; etiā hortor: ut discendi philosophiā omni stu- **Philosophia**
dio cōplectare. Nam ueluti corpus bonā ualitudinē: ita & animus
disciplina eruditioneq; seruat. Huius em̄ ductu haud quāq; tibi
in rebus gerēdis aberrare cōtigerit: quinpotius oīa: ut ita dicam:
quae tibi iam parta sunt: bona plane tuebere. **Q** si prae terea ocu-
lis uidere iucundū est: animi luminibus cernere penitusq; p̄spicere
admirabile certe plurimū. Rursus autē quēadmodū imperator sui
est seruator exerciti^o: ita etiā eloquētia quae sapiētiae cōiūcta sit hu-
mana est uitae gubernatrix. Sed haec omnia atq; his similia opere
preciū puto: ut missa hoc tempore faciamus. Monuisti autē tuis lit-
teris: ne quis omnino mortaliū hūc librū accipiat: quippe q̄ nō sis
nescius: sicuti parētes quos ex se genuerint magisq; hi quibus sup-
positi sunt partus amare solēt: eodēq; modo iij qui praeclarū aliqd
ex se inuenerint: maiore ad id studio afficiunt: q̄ quib^o eo uti cōti-
gerit. Nō secus em̄ p̄ inuentis atq; p̄ liberis emori periclitentē. Em̄
uero iij quos parios uocant sophistae: qm̄ nihil ipsi p̄ inerti quadā **Sophistae**
negligentia pariunt: ne diligūt quidē: sed acceptis pecunijs ab se di- **Parij**
mittunt. Hanc igit̄ ob rem te uahementer monco & exhortor: ita
haec dicendi praeepta serues atq; tueare: ut cum & ipsa adoleſcūt:
nullius opibus uiolentē: sed honeste tecū decoreq; una uiuāt: & cū
in adultā aetate euaserint: immortalē gloriā nāciscāt. Assumpsim^o
autē sicuti nobis Nicanor exposuit: si quid hisce de reb^o apud caete- **Nicanor**
ros artis scriptores expolitū climatūq; iuenim^o. Impēdes autē ope-
rā etiā hisce duob^o libris: quorū alter meus est: eas cōtinens artes
quas ad Theodectē scripserā. Alter autē est Coracis. Reliqua uero **Hheodectes**
omnia quae siue ad ciuilia praeepta: siue ad iudicialia pertinet: se- **Corax**
paratim hoc in libro scripta sunt. Quapropter ex hisce ad te comē-
tarijs ad ea cōsequēda abunde tibi adiuuēta suppetent. Vale

Rhetorices Aristotelis de Causis ciuilibus praeepta ad
Alexandrum regē Macedonū: Felicit̄ Incipiunt.

Tria sunt genera ciuiliū causarum: Deliberatiuum: **Genera tria**
Demōstratiuum: Iudiciale. Horū autem species sunt **Species septē**
septē. Suasio: dissuasio: laus: uituperatio: accusatio:
defensio: & questio: aut ipsa secūdū sese: aut ad aliud.
Species igitur in quibus omnis uersatur oratio: haec
sunt numero. His autem utimur & in cōsultatiōe ciuili: & apud iu-

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

dices: & circa alicuius certæ personæ dictionē: de quibus quid est omnibus: ita poterimus apte dicere: si singillatim uniuscuiusq; speciei uim & usum & exercitationē numero cōprehenderimus: **Et primū** quidem de suasionibus est dissuasionibusq; dicendū. **Ipsarum** em̄ usus in demōstratiuo deliberatiuoq; genere locū imprimis habet. **Vt** igiē summam dixerim: **Suasio** est ad aliquid eligēdū aut dicendū agendūue exhortatio. **Dissuasio** uero ne quid eligat: aut dicat agaturue dehortatio. **His** aut̄ ita definitis: suator ostendat: oportet: hæc ad quæ exhortat: & iusta: & legitima: & utilia: & honesta: & iucunda: & facilia factū esse. **Quod** si minus id poterit: demōstrandū erit: cū ad laboriosa & graua quædā exhortat: hæc factū & possibilis esse & q̄ necessaria. **Dissuator** aut̄ ex contrarijs dehortet: oportet: ut neq; iustū: neq; legitimū: neq; utile: neq; honestū: neq; iucundū: neq; factū possibile hoc sit: uel saltē & laboriosissimū id esse & minime necessariū. **Omnes** aut̄ actiones hæc: utriusq; sunt causarū participes. **Quare** dubitādū nō est: quin oratio harū alterā cōtineat. **Quæ** igiē suadentes dissuadentelq; desiderare cōueniat: hæc sunt. **Definire** aut̄ iam aggrediar unū quodq; horū quid sit: **Demōstrabitur** q; unde ea nobis in dicēdo suppeditemus. **Iustū** igiē est omnium aut plurimorū nō scripta cōsuetudo: honesta turpiaq; determinās. **Id** uero est honorare parentes: amicis benefacere: & beneficis gratiam referre. **Hæc** em̄ & his similia non iubent scriptæ leges hominibus faciunda: sed cōsuetudine nō scripta & cōi quadā lege legitimū sit. **Iusta** igiē hæc sunt. **Lex** aut̄ est cōmunis ciuitatis cōsensus: qui scriptis præceperit quō unūq; q; agendū sit. **Vtile** uero est præsentium bonorū cōseruatio: aut absentium cōparatio: aut malorū instantium ppulsatio: aut futurorū incommodorū inhibitio. **Hoc** autem diuidas oportet: priuatis quidē hominibus in corpus & animū & res extrarias. **Corpori** em̄ est utile robur: formæ dignitas: bona ualitudo. **Animo** uero fortitudo: sapiētia: iusticia. **Extraria** uero sūt amici: pecunia: possessiōes. **His** aut̄ cōtraria inutilia sunt. **Ciuitati** aut̄ utilia talia quædā sunt: concordia: uires ad bellū: pecuniæ & puētū copia: sociorum uirtus atq; multitudo: ac summam reliqua his similia utilia esse ducimus. **Quæ** uero his contraria: sunt inutilia. **Honesta** uero sunt ex quibus splendor aliquis atq; illustis honos in eos qui aliqd gesserint emanaturus sit. **Iucunda** aut̄ quæ afficiunt gaudio. **Facilia** uero sunt: quæ breui tēpore & minimo labore impēsaq; absoluuntur. **Possibilia** aut̄ quæcunq; fieri natura possunt. **Necessaria** uero quæ ut fiāt: arbitrij nostri nō est: sed tanq; ex diuina quadā aut hu-

Suasio quid
Dissuasio qd

Iustum quid

Lex quid

Vtile quid

Bona tripli-
cia in priua-
tis hoibus

Bona ciuitatē

Honesta quæ
sint

Iucūda quæ

Facilia quæ

possibilia que

Necessaria

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

mana necessitate omnino fiūt. **I**usta igit̃ & legitima: & utilia: & honesta: & iucunda: & facilia: & possibilis: & necessaria hæc sunt. **D**e his aut̃ dicere abunde poterim⁹ & ex antedictis & his similibus: & ipsis cōtrarijs: & ab his quæ iudicata sūt: aut a dijs immortalib⁹: aut a claris hoib⁹: aut a iudicib⁹: aut ab aduersarijs nostris. **C**uius modi igit̃ iustū esset: declarauim⁹. **S**imile aut̃ iusto est hmōi. **N**am quæadmodū iustū existimam⁹ obtēperare parētibus: idētidē cōuenit filios parētum res gestas imitari. **E**t ueluti beneficis benefacere iustū est: ita & ijs a quibus mali nihil suscepim⁹: iusto simile est nō nocere. **H**oc igit̃ modo simile iusto capiendū est. **E**x cōtrarijs autē opus est exēplū ipsum perspicuū faciam⁹. **N**ā ueluti iustū est in eos animaduertere qui aliquid pperā patrauerint: ita ijs qui nos beneficio fouerint: referre gratiā decet. **I**d aut̃ iustū qđ ab aliquibus claris uiris iudicatū fuerit: sic erit accipiendum. **V**erū neq; nos soli odio hostes insequimur maloq; afficimus: sed & Athenienses & Lacedæmonij iustū esse iudicāt inimicos mulctare. **I**ustū igit̃ hoc modo crebra exercitatione accipies. **L**egitimū uero quale etiā ipsum sit: antea nobis definitū est. **O**portet aut̃ ubi usui sit: ut is qui sententiā dicit: legē etiā assumat: **D**einde simile legi scriptæ: cēt uero huiusmodi. **N**am sicuti legumlator maximis animaduersionibus fures plectendos uoluit: ita & seductores maximopere sunt mulctandi: **E**tenim hi furantur eius quem deceperint hominis mentem. **E**t ueluti legumlator hæredes eos statuit qui genere pximi ijs essent qui sine filijs interissent: eodem modo & hui⁹ pecuniarum rerumq; liberti me nunc dominum fieri decet: **N**am cum ijs qui ipsum liberarint: hac luce orbatis pximus ipse sum cognatione: iustus certe sum: qui illius res omnis dominio teneā. **L**egitimo ergo simile assumitur: hoc modo. **C**ōtrarium uero sic. **S**iquidē lex prohibet publica priuatim distribuere: perspicuum est eos qui illa distribuūt: iniuria omnis afficere a legūlatore iudicatos. **N**am si eos leges ornari iubent qui honestæ rebus communibus iusteq; præfuisse: nequaq; obscurum est quin & publicarum rerum dissipatores multa dignos existimant. **E**x cōtrarijs igitur ita legitimum clarum fit. **E**x iudicatis autem hoc modo neq; ipse solum præsentem legem harū causa rerum a legumlatore positā dico: sed etiam antea ipsi iudices auctore **L**ysitida: æque atq; nunc a me dicitur sententiā de hac re protulere. **L**egitimum igitur hoc modo tractantes: multipliciter demonstrabimus. **V**tile autem quale sit: antea definiuimus. **A**ssumendum est autē in dicens etiam si quid ex utili inciderit: eodemq; modo tractandum: quemadmodum

Iusto simile

Athenienses
Lacedæmonij

Simile legi

Legi cōtrariū

Ex iudicatis
Lysitida

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

Vtili simile in iusto legitimoq; tradidimus. **E**t sic crebris in locis ostendendū. **E**ffet autem utili simile huiusmodi. **S**icuti namq; in bello conducit eos qui plurima ualent animi magnitudine primos in acie ordinare: eodem modo in rebus publicis permagna utilitati est prudētissimos multitudini iustissimosq; præesse. **E**t quæadmodū hominibus in bona ualitudine cauere ne in aduersam incidant utile est: **I**ta etiā pacatis urbibus cōcordiaq; utentibus conducibile est sese ab omni seditione custodiant. **S**imilia ergo utili hoc modo crebro tractanda sunt. **E**x contrarijs autē utile sic perspicuū fit. **N**ā si cōducit eos cuius qui & æqui & boni sunt: honoribus prosequi: ita punire improbos utilitatis plurimum affert. **E**t si quidem inutile est: nos solos aduersus **T**hebanos bellum gerere: utile erit ut **L**acedæmonios socios nobis asciscam⁹: itaq; aduersum illos belligerem⁹.

Vtili cōtrariū

Thebanij
Lacedæmonij
Vtile a claris uiris

Ex cōtrarijs igitē sic utile clarum efficies. **V**tile uero a claris uiris iudicatum hoc pacto assumes. **N**am & **L**acedæmonij ubi **A**thenienses bello superassent: usui sibi fore existimarūt: ne eorum urbem in prædam uerterent: **E**t **A**thenienses rursus cum possent **S**partā funditus euertere: cōducere sibi arbitrati sunt si **L**acedæmonij superessent. **E**t iustum quidem & legitimum & utile sic tibi tractandum est: **H**onestū uero & facile: & iucūdum: & possibile: & necessariū: quo modo & hæc superiora te tractare cōueniet: **E**t de ijs quidem & hisce dicere commode poterimus:

Quæ sint consultanda

Rursus autē definiemus quantū & quale & quid: tū in curia: tū in cōtione cōsultabimus. **N**am si horū singula plane tenuerimus: res ipsæ pro unaquaq; nobis consultatione uerba suppeditabunt: **C**ommunis autē species quas diu antenouerimus: facile in unāquaq; causam inducere poterim⁹. **Q**uapropter ea sunt nobis diuidenda: de quibus uulgo consultant omnes. **V**t summam ergo dixerimus: eæ de quibus orationem habemus: propositiones septem sunt numero. **N**eccessē enim est nos & cōsultare & orare: tū in senatu: tum apud populū: aut de sacrificijs: aut de legibus: aut de apparatu ciuili: aut de societatibus ac foederibus aduersus alias urbes: aut de bellis: aut de pace: aut de pecuniarum prouentibus. **H**æ igitur propositiones sunt: de quibus omnis est nobis & consultatio & oratio. **H**arum autem unamquaq; diuidamus: consideremusq; quibus modis oratione in his utendum fuerit. **D**e sacrificijs autē abunde dicere necesse est. **A**ut enim dicimus præsentem in statu ea seruanda esse: aut ut magnificentius: aut ut in his humiliter quodammodo agendum sit. **C**um igitē dixerimus in præsentem statu ea seruanda esse: causas inuenimus: ex iusto quidē dicentes:

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

Iniustū apud omnis esse: praeter cōsuetudines primas quicq̄ age-
re. Quodq̄ omnia uaticinia hominibus iubent: patrio more sacri-
ficia esse faciunda. **E**t quod eorū qui urbes primo cōdiderunt & tē-
pla dijs immortalibus erexere: diuini cult⁹ maxime sunt diuq̄ ob-
seruandi. **E**x utili autē dicemus: quod ad rei pecuniariae impēsam
aut priuatim aut publice conducer: ubi pro patrio more sacrificijs
sit inductū: **E**t quo ad ciuiū audentiā ea res confert nō mediocriter
quippe quod grauioris armaturae peditibus equitibusq̄ ac ueluti-
bus ludos celebrantibus: ciues ea ambitione delectati audētiores
fient. **A**b honesto autē dicemus: si hoc modo celebritates pulchras
spectari cōtigerit. **A** iucunditate uero: si & uarietas quaedam circa
deorū sacrificia ad aspectandū accesserit. **A** possibili autē: si in eius-
cemodi ludis nihil fiat: neq̄ parum neq̄ nimis. **C**um igit̄ in rebus
diu cōstitutis cōsultatio nobis habet̄: cum hāc tractamus: opere
rei natura edoceamus. **C**ū uero cōsultemus ut ad splendidiorē
quendā apparatū sacrificia traducant̄: ea sunt causae nobis afferē-
dae: quibus merito cōsuetudines patrias mouere uideamus: dicti-
tantes addere praesentibus quicq̄ id haud esse soluere: sed augere
potius res antea constitutas ac firmatas. **D**einde quod & consen-
taneū sit: deos immortalis beniuolentiores in eos esse: a quib⁹ ma-
gis uenerent̄. **I**tem quod neq̄ maiores ipsi eundem semper modū
in sacrificijs obseruabant: sed pro tempore proq̄ secundis rebus:
& priuatim & publice deorū cultum legibus sanciebāt. **P**ostea ue-
ro quod & ueluti in ceteris rebus omnibus cōsueuimus: ita & res
publicas: atq̄ priuatas dom⁹ administramus. **D**icas em̄ opus est:
si qua ex his ita constitutis utilitas ciuitati: aut splendor: aut uolu-
ptas futura est: quae quidem omnia ita tractabis: ueluti in superio-
ribus dictū est. **C**um ad humiliorē exhortemur: primū quidem tē-
poribus est accommodanda oratio: dicēdūq̄ quibus in rebus de-
sentaneum quidē sit deos sacrificantiū sumptibus sed pietate po-
tius gaudere. **I**tem quod eos qui supra uires quicq̄ faciunt: & dij
& homines q̄ stultissimos iudicant. **D**emū uero quod nec in homi-
nū arbitrijs publici sumptus modo: uerū & in secundis aduersisq̄
rebus existunt. **H**as igitur causas & harum similes in sacrificiorū
ppositionibus habebimus. **V**t autem & quae ad optimum sacrifi-
cium pertinent: sciamus & exponere & sancire: hoc etiam definiā.
Est enim id unū omnium quidem optimū sacrificiū: quod aduer-
sus deos pie ac diuine: ad sumptus uero moderate: ad bellū autē

Ex utili

Ex honesto

A possibili

De apparatu
splendore

Ab humiliorē
apparatu

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

utiliter: ad spectacula uero splendide habuerit. **A**dversus autē deos habebit pietas: si patriæ cōsuetudines institutaq; nō soluant. **M**oderate uero ad sumptus: si non quæcūq; ad pompā missa fuerint: cōsumant. **A**d bellū autē utiliter: si equites & milites una cōposite ludos agant. **A**d spectacula uero splendide: si & auro & his hmoi rebus quæ haud cōsumunt: magnifice quis uti. **Q**uæ igit̃ aduersus deos seruanda sunt: perpulchre ex his cōstituemus. **E**x ijs uero quæ antea dixerimus: plane scire poterim⁹: quibus modis oratio de unoquoq; sacrificiū genere haberi possit. **D**e legibus autē deq; cōstitutione ciuili rursus eodē modo tractemus. **E**teā leges sunt ut summātim dixerim: ciuitati publici cōsensus: qui scriptis terminant atq; imperāt qui unūquodq; agendū sit. **E**æ uero leges colēdæ sunt quibus magistratus parui quidē ac multi ex sortitione id qd̃ seditione uacat. **M**aximi autē ex toti⁹ multitudinis suffragijs in popularibus principatibus designent. **I**ta em̃ & ipse populus quā in ipso sit eos donare honoribus: quos uoluerit: haud quā accipientibus inuidebit: & clariore magis magisq; pbitati studebūt: ut pote qui intelligāt usui sibi futurū apud ciuis se probari. **Q**uæ igit̃ circa comitia in populari dominatu sanciri oporteat: hæc sūt. **Q**uæ uero ad reliquā administrationē pertinent: singillatim exponere operosum admodum fuerit. **V**erū ut breuiter dixerim: id obseruari oportet: ut multitudini leges impedimento sint: ne locupletum rei insidientur. **D**iuites autē inducāt: ut ulro ad publica ministeria munificentissimi sint: hoc autē assequi poterunt: si locupletes p̃ ea quā in publicum munificentia exhibent statutis quibusdā honoribus ab ipsis legibus donent. **S**iq; & agricolas pauperibus: & nauium gubernatores uectoribus anteponāt. **S**ic em̃ & locupletes nō inuiti reipublicæ inseruiant: & plæbes nō calūniæ: sed ministerijs studebūt. **O**pus est præterea ea in conditis legibus seruitatem inesse: qua neq; agrū ad ægestatē redigere: neq; morientū substantias publicare fas sit: & magnos ijs cruciatus inscribere qui hæc obseruare neglexerint. **D**ecet autē aliquē his honestū sepulchræ locum ante urbem publice dari: qui pro patria bellando perissent: & eorum filios ad pubertatem usq; publicis alimentis nutriri. **H**uiusmodi igit̃ leges in populari principatu ferendæ sunt. **I**n oligarchijs uero quæ paucorum dominatu administrantur: magistratus æque sunt in omnes illius ordinis uiros distribuendi legibus. **H**orum autem plurimi quidē ex sortitione: maximi uero magistratus occulto suffragio & iureiurando & magna cū diligentia atq; studio decernēdi sunt. **I**n eos autē qui ulla in ciues uti cōtume-

A legibus &
ciuili cōstituti
one
Lex quid

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

lia perrexerint: maximæ sunt pœnæ cõstituendæ. **P**labes nãq; nõ ita ægre patitur: quod magistratibus caret: qui grauius & moleste fert: quod afficit contumelia. **C**iuium autem cõtrouersias per breui dissoluere neq; in tempus trahere cõuenit. **N**eq; uulgus in urbem ex agro est cõgregandũ. **N**ã ex huiusmodi cõuenientibus plabes turbant: paucorũq; principatus rescindũt. **V**t paucis igitur dixim: debet in popularibus principatibus leges cohibere plabene locupletiorũ bonis inhient insidienturq;. **I**n paucorũ uero principatibus auertere illos qui rempublicã gerunt: & ab imbecillorum cõtumelijs & a calũmnijs insimulationibusq; in ciues. **Q**uæ igitur & in legibus & in omni cõstitutione ciuili desyderanda obseruandaq; sunt: ex his cognosces. **I**s autem orator qui quicq; lege suadere uoluerit. hanc ostendat: oportet: æqualem esse ciuibus & reliquis legibus consentaneam ciuitatq; cõducibilem ad quietem & concordia maxime: uel ad ciuiũ pbitatẽ: aut ad publica tributa: aut ad ipsius rei publicæ gloriã: aut ad urbis potetiã: aut ad aliud huiusmodi aliquid usui cedere. **A**d uersarius uero primũ cõsiderabit an minus lex illa cõmunis sit omnib;. **D**einde an reliquis legibus nõ cõsentiat sed aduerset potius quodãmodo: præterea an ad hõrũ quæ ante dicta sunt cõductura sit nihil: sed contra docitura potius. **D**e legib; igitur deq; cõstitutione ciuili: ex his & cõtendẽdo & orãdo nobis facilis aditus fiet. **D**e socijs autem deq; aduersus alias urbes fœderib; dicere incipiem;. **F**œdera igitur atq; eorũ ordines necesse est publicis cõuentionib; fiãt. **S**ocij uero p ea tẽporũ sunt cõditione faciũdi: cũ aliqui suis uiribus infirmi sunt: aut bellũ aliquũ uideat impedere. **A**ut eo est cũ aliquib; ineunda societas: qd bello quosdã a se defecturos putet. **H**æ igitur sunt causæ: hisq; cõsimiles: qbus pluris nobis asciscim; socios. **N**ecessè est autem cũ ineundã societate psuadere uolueris: eã maxime tempestiuã ostẽdas declarẽsq; eos socios apprime iusticiã colere: & bene antea rẽpublicã affecisse: effecq; potetissimo & in pximo residere. **Q**d si min; hac oĩa potueris: quæ suberũt oratione cõplectere. **C**ũ autem societate dissuasaris: primũ ostendas oportet: haud nũc eam facere opus esse: deinde quod neq; ij iusti sunt: postea uero quod & male nos prius affecterint. **S**i id minus poterimus: dicemus eos a nobis porro habitare: neq; facultatem ipsi esse quo nobis opportune adsint auxilio. **E**x his igitur hisq; similibus circa faciũdas: aut nõ faciũdas societares & dissuadendi suadẽdiq; usum facile cognoscem;. **R**ursus autem & pacis & belli faciũdi maxima nobis argumẽta capiãtur. **C**autã itaq; bellandi aduersus aliquos sunt huiusmodi. **P**ar autem

Contrarium

De societati
bus & fœde
ribus

Contrarium

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

est de his tempestiue nūc ultionem capiamus: qui nos antea iniuria lacefferunt: aut nunc iniuria prouocati pro nobis ipsis: aut p cognatis: aut p ijs qui benefici erga nos fuerint: aut qui auxilio sumus iniuste affectis socijs: aut publica pro utilitate: aut ad gloriā: aut ad opes: aut ad uires: aut ad aliud quippiam huiusmodi bellū suscipiamus. **Cum** igit̄ ad bellum auditores uoluerimus exhortari: debemus ex his causis q̄ plurimas dicendo complecti: ac demū demonstrare eorū plurima: quibus bellantes superiores fiant ipsis auditoribus adesse. **Superiores** etenim omnes sūt: aut deorum beniuolētia: quā bonā fortunā appellauerimus: aut corporū multitudine atq; robore: aut pecuniarū affluentia atq; imperatoris prudentia: aut uirtute sociorum: aut opportunitate locoꝝ. **Ex** his igit̄ & similibus quæ maxime rei congruant: bellum summi oportere exhortabimur aduersariorū partes deprimendo: nostras aut̄ augēdo atq; amplificando. **Quod** si futurū bellū impedire studuerim⁹: primū eā causā inueniendā sunt: quibus demōstret̄ aut omnino nullā aut paruas humilesq; molestias afferri: quibus ad bellū rapiamur. **Deinde** quod bellum minime cōducit: eritq; percurrēdū quæ hominibus bello soleant accidere calamitates. **Ad** hoc item ostendendum quæ uictoriā solent in bellando efficere: ea hostib⁹ magis adesse. **Hæc** aut̄ sunt quæ paulo ante cōmemorauim⁹. **Futurū** itaq; bellū ex his rebus dissuademus. **Quod** si ab instanti bello quiescendū esse cohortabimur: si quidem cōsultores superiores fuerint: hoc ipsum primū dicendum erit: decere eos qui mente ualent haud operiri quo ad casum eant: sed cum uincūt: pacem faciendā sjs esse. **Deinde** quoniā ea belli natura sit: ut & plarosq; ex eis qui secunda in eo fortuna primū usi sunt: ad postremum perdat. **Pacis** uero cōtra: ut & uictos seruet: & uictoribus rerū bello adeptarum fructum afferat. **Exponendū** etiā erit eas quæ in bello: cū multæ: tum uariæ mutationes fieri solent. **Qui** ergo superiores in bello fuerint: ex huiusmodi rationibus ad pacē exhortabimur. **Eos** autē quibus aduersā in bello res extiterint: tum ex ipsis casibus exhortabimur: tū ue a quibus iniuriā ante susceperint: suis calamitatib⁹ admoniti irritare eos pergant: tū ex his periculis quæ antea q̄ pacem noluisse perpessi fuerint: tum deniq; quod satius partē aliā quā suarū fortunarum potioribus ipsis cedere: q̄ bello periculose decernere: quo ipsi una cū sua re pareant. **Summatim** aut̄ id sciamus oportet: tūc solere omnis homines bellū inuicem soluere: cū aut iusta hostes rogare arbitret̄: aut cū aduersus socios ulla fuerit exorta contentio: aut bello defatigati sint: aut aduersarios timue

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

runt: aut ipsi inter sese dissideant. **Q**uobrem quæ ex his omnibus atq; horū similibus cōmodatissima in rem fuerint: colligēs: q̄sa/cillime & de bello poteris & de pace differere. **R**eliquū est ut de pecunijs cōparandis iam loquamur. **P**rimū igit̄ considerandū erit: si quid ex urbis possessionib⁹ neglectū est: & neq; redditū afferat: neq; dñs immortalibus dedicatū sit: ueluti sint quidā publici loci iam neglecti: ex quib⁹ aliquis prouētus ubi ij priuatis hominib⁹: aut uēditi mercede exculi fuerint: ciuitati fiat: huiusmodi namq; census omniū maxime cōmunis est semper: quod si nihil sit huiusmodi: necesse erit pro singulorū copijs tributa inferant. **V**t pauperibus quidē indicū sit corpora: locupletibus autem pecunias: opificibus uero arma præstent aduersum pericula. **S**ummatim autē oportet eū qui de huiusmodi prouentibus narret dicere eos æqualis ciuib⁹ & diurnos ac magnos esse: hostibus aut̄ secus. **P**ropositiones igit̄ de quibus in deliberatiuo uerba faciemus: & harum partes de quibus orationē & suadendo & dissuadēdo cōstituem⁹: ex antedictis cognoscemus. **R**ursus aut̄ propositiones de laudatiua uituperatiuaq; specie deinceps dicere aggrediemur. **L**audatiua igit̄ species: ut cōpendio utar: est & uoluntatum & rerū gestarū & uerborū illustrium amplificatio: & eorum quæ absint accōmodatio. **V**ituperatiua aut̄ cōtra illustrium horū extenuatio: obscurorū uero exaggeratio. **E**t digna quidem laude ea sunt: quæ iusta: quæ legitima: quæ utilia: quæ honesta: quæ iucūda: quæ facilia factū sunt: quæ quidem omnia cuiusmodi sint: & quo pacto ijs abūdā utamur: in superioribus dictū est. **O**portet aut̄ eū qui laudat: orationem ostendat in hoc seu homine seu in rebus huius aliquid inesse: quod aut ipse gesserit: aut per ipsum manarit: aut ex hoc cōtingerit: aut huiusmodi gratia factum fuerit: aut quod sine hoc patratum nō sit. **E**odem uero modo & uituperator ostēdat: oportet: horum cōtraria inesse in illo quem uituperatū uelit: quod ex hoc cōtingerit hoc modo. **E**x studiosa corporis exercitatione uictoriæ contingunt: & ex ocio in ægrotationem incidiť. **I**tem ex philosophiæ studio homines circa prudētiā sunt acriores: **E**t ex negligētia sunt rerū necessariarū indigētes: qđ huiusmodi gratia factū fuerit: hoc modo. **V**t a ciuib⁹ coronent̄ permultos labores permultaq; pericula mortales perferunt: & ut ijs quos diligunt gratificent̄: aliud curant nihil. **Q**uod aut̄ sine hoc patratū nō sit: hoc modo. **N**eq; si ne nautis naualiū pugnarū uictoriæ: neq; sine potu ebrietates fiūt. **H**æc autē atq; his similia proinde ut superiora percurrens & laudare & uituperare abunde poteris. **A**mplificatiōes uero extenuatio

De pecunijs
cōparadis

De genere de
monstratio

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

nesq; ac talia simul quæq; hoc modo tractabit. **Primū** quidē ostē-
 des ueluti modo docebamur: ab hoc multa uel bona effecta esse.
Vnus igit̃ amplificandi modus hic est. **Secundus** autē modus est
 cū iudicatū aliquid transfers: si quid laudes: bonū: sin aut̃ uitupe-
 res: malū. **Deinde** cōferas: oportet: quod abs te dictū sit: & ad iui-
 cē cōpares ex tuis maxima: ex aduersarij uero dictis minima euari-
 rādo: & hoc modo magnū illud iudicatum ostendas. **Tertius** mo-
 dus est: ut ad illud quod abs te dictū est: minimū quid ex his quæ
 sub eandē speciē cadūt: compares. **Sic** em̃ quod abs te dici maius
 apparebit: ueluti mediocri statura hoīes maiores apparent: cū ad
 minores cōparant̃. **Amplificare** aut̃ poteris hoc modo: **Si** magnū
 sit hoc bonū iudicatū: magnū appareat malum: necesse est: ubi cō-
 trarium huic aliquid narraueris. **Eodem** uero modo: si magnum
 malū existimar̃: ubi huic contrariū dixeris: magnū bonū appare-
 bit. **Amplificabis** aut̃ & hoc pacto uel bona uel mala: si eum gra-
 datim ostenderis: quod præmeditatus iam diu fuerit: quod de in-
 dustria multa gerere aggressus sit: quod p̃ multū tempus gesserit:
 quibus cū nemo alius: quod post hos post quos alius nemo quod
 sponte quod ex sententia quod si omnes pariter atq; hic fecerim?:
 profecto bene beateq; aut contra male misereq; uixerimus. **Opor-**
 tet aut̃ & cōsequenti cōtinuatione uti: & rem alterā tanq̃ in alte-
 ram p̃perando amplificare hoc modo. **Cuius** uero amici curæ sunt
 hunc recte consentaneum est suos etiā colere parentes. **Qui** autem
 suos parētes colit: hic profecto uolet etiā patriæ benefacere. **Sum-**
 matim autem si multarum siue bonarum siue malarum rerum eū
 causam ostenderis: eæ magnæ uideant̃ necesse est. **Considerandū**
 est etiā: qualis res ipsa uidebitur: eam suis partibus diuidendo sin-
 gillatimq; narrando: quæq; maior uisa fuerit: eam hoc modo ex-
 plicare cōueniet. **Amplificando** igit̃ ubi hoc pacto tractaueris: &
 plurimas facies & maximas. **Extenuabis** autem in dicendo & bo-
 na & mala si contrario modo tractaueris: **Sicuti** in magnis dixerā-
 mus: & tum maxime cum nullius eum rei auctorem demonstraris:
 uel si id minus quod minimarum & paruissimarū. **Quomodo** igit̃
 tur & laudando & uituperando amplificabimus: atq; extenuabi-
 mus: quæcunq; uoluerimus scire ex his poterimus. **Amplificatio-**
 num autem causæ in alijs quoq; speciebus utiles sunt. **Sed** pluri-
 ma ipsarum uis in laudationibus uituperationibusq; cōsistit: **De**
 quib; quidē ex antedictis plane adiuuētā nobis suppeditabim;. **U-**
 rsum autem simili modo accusandi defendendiq; speciem
 r quæ circa iudicalem uersatur causam: quibusq; rebus con-

De genere iu-
 diciali

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

stat: & quomodo ijs uti conueniat diuidamus. **A**ccusatio quidem est: ut breuiter dixerim: iniuriarum delictorumq; expositio. **D**efensio autem est delictorum & iniuriarum: quae uel in accusatione uel in suspicionem uenerint dissolutio. **C**um utraq; uero species hanc uim habeat: accusatori quidem dicendum est: quādoquidem improbitatis aduersarios criminetur: eorū facinora & iniusta & iniqua esse: accitium multitudini perniciofa. **C**um uero stulticia criminetur: quod & ipsi agenti inutilia ea sunt & turpia & iniucunda: & quae perfici nullo pacto queant: hae & his similes aduersus improbos uanofq; argumentationes sunt. **E**st praeterea & hoc accusatoris obseruandum aduersus cuiusmodi crimina supplicia sunt a legibus constituta: & circa quae ipsi iudices multas definiunt: cum lex itaq; poenam definiert: hoc est dumtaxat accusatori confiderandum ut demonstret facinus patratum esse. **C**um iudices autem crimen admissum sciunt: crimina illa quaeq; aduersariorumq; delicta augeri conuenit: ac maxime quidem demonstrari sponte illū & de industria non forte quadam: sed debita uahementer operam iniuriam intulisse. **Q**uod si min⁹ hoc fieri abs te potuerit: putāsq; potius ab aduersario demonstratū iri se modo quodam deliquisse: aut qd haec agere probe meditato sibi minus prospere successerit: debes uenire apud auditores auditum intercludere. **I**nquies ne quaq; aduersarios decere ut post gestum negocium se imprudenter errauisse dicant: sed ante potius uereri q; gerant. **D**einde quod quis ille imprudēter gesserit: aut ei aduersa successerit: oportet ipsum tam ob casus atq; imprudentiam lōge mulctari magis q; qui horum neutrum ppetrasset. **P**raeterea quod etiam legumlator eos qui imprudenter deliquissent non pene immunes: sed iudicio obnoxios fecit: ne omnibus errando noceant. **D**icendum est etiā qd si talia respondentem admiserint: nonnullos sunt habituri ad iniuriam q; promptissimos. **N**acti nāq; occasionem quacunq; uoluerint efficient. **S**i uero aberrauerint rem in fortunā reſcipientes: supplicio se liberabūt. **A**ccusatores igit̃ ex huiusmodi rebus uenia locus auferendus est: sicuti antea dictum est: multorum malorū causa aduersariorum facinora per exaggerationes demonstrāda sunt. **S**pecies igitur accusandi perficitur ex his partib⁹. **D**efendendi autem species tribus praepceptis constat: **A**ut enim defensori ostendēdum est: se nihil eorum quorū accusat: patrauisse: aut si cogat̃ fateri: intendendum est ut gestum a se negociū & legitimū & iustum & honestum & publicā utilitati usui esse ostendat. **S**i hoc autē ostendere

Accusatio qd
Defensio qd

Defendendi
species

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

nequiuerit: aut in imprudentiā: aut in fortunā gesta negocia cōferens: & iacturas ab his profectas q̄ minimas ostendēs: ut sibi ignoscatur: operam dabit. Iniuriā autē & imprudentiā & casum ita definiat: quod ex meditatione mali sit quippiam id iniuriā ponere: iniquiens oportere pœnas maximas in huiusmodi rebus capere: **Q**uod uero per ignorātiā detrimenti quid agat: imprudentiam esse dicendum est: quod aut nō sponte: sed aliena potius uel aut fortuna quadā nihil eorum quæ rectis consilijs administrata sunt: proficit: casum esse ponendū est: diciturq; iniuriam inferre malorū esse hominū propriū. **I**mprudenter uero delinquere & circa rem gerendam aduersam fortunā pati: nō esse sibi priuatim modo sed & cōmune & ipsorū iudicium & aliorū quorūq; hominū: coactus autē ex huiusmodi causis quid fateri: ut tibi ignoscat: precabere. **E**t ut per imprudentiā casumq; delinquere tibi cū auditoribus ipsis cōmune esse ostendas: studebis. **O**portet autē defensorem undiq; intueri: quibus in criminibus leges supplicia iussere. **I**udices uero ipsi pecunijs puniuntur. **E**t cum lex supplicia iusserit: demonstrandū erit: aut omnino nihil patrauisse: aut legitime iusteq; fecisse. **C**um iudices uero constituti fuerint punitionis extimatores: rursus eodē modo aut dicendū est: quod hæc non egerit: sed elaborandum est potius: aut ostendat se paruo detrimento aduersarium affecisse: & inuitum deliquisse. **E**x his igit atq; similibus accusando defendendoq; uerba suppeditabim⁹. **R**eliquum est: ut iam quæstionis speciem pertractemus.

De quæstiōe

Ut igitur summatim dixerim: **Q**uæstio est uoluntatū uel rerū uerborū uel adinuicem aut ad aliā dissentientem uitam demonstratio. **O**portet autē quærentem quærere sicubi aut uerbum eius quæ quæret aut actiones aut uolūtes inter se discrepant. **P**ræceptum uero hoc sit. **C**onsiderandū erit in præterito tempore: si cui quis antea amicus cum esset: rursus inimicus & iterū hinc ipsi amicus effect⁹ fuerit: aut aliud quid cōtrariū aut qd petulantia & flagitium ferat gesserit gessurusue sit: si quando ipsi detur occasio quod antea actis rebus eius cōtrariū sit. **I**dentidem quoq; intueri: si quid dicendo cōtrarium nunc ipsi dicit quæ prius ab eo dicta fuerint: aut si quid ipsi quæ dicunt aut quæ antea dicta sunt: cōtrarium dixerit. **E**odemq; modo si quid dicere uoluit ipsi cōtrarium: quæ ab ipso antea dicta sunt: aut uelit opportunitate oblata. **I**dentem uero assumendæ sunt etiam ad alia præclara studia eius: qui quærit uitæ cōtrarietates. **Q**uærēdi ergo speciem si hoc pacto tractaris: nullū relinques quæstionis modū. **H**arū autē omnium spe-

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

cierum quas superius partiti sumus: oportet etiã diuissim qualibet pro cõmodo uti: & una ipsarum proprietates cõmiscere. **H**æc nãq; differẽtias habet maximas. Enimvero cõmunis earum est ad inuicem usus: & idẽ quod & hominũ species patiũt. **H**i nãq; partim similes sunt: partim uero dissimiles: tum aspectib;: tũ etiã sensib;. **S**ic autẽ determinatis speciebus: rursus quibus indigent: cõmuniter enumerabimus: & quod his uti cõueniat quæremus.

Primũ igit; & iustũ: & legitimũ: & utile: & honestũ: & iucundum: reliquaq; deinceps: quẽadmodũ ab initio sum partitus: speciebus omnibus sunt cõmunia. **V**erũ tamẽ maxime in suadendo his utimur. **S**ecũdo autẽ loco amplificatiões extenuationesq; præ cæteris omnib; utiles sunt. **H**arum uero usus in laudem ac uituperationẽ maxime cadunt. **D**emum autẽ probationes sunt: quibus & si circa omnis causarum partes utendũ est: in accusationibus tamẽ defensionibusq; q̃ utilissime sunt. **H**æc nãq; plurimã controuersia indigẽt. **S**unt præterea & præoccupationes & postulata & iterationes & orationis p̃plexitas & p̃plexitatis modus & breuitas & interpretatio. **H**æc em̃ & his similia speciebus omnibus sunt cõmunia. **Q**uoniã igit; de iustis & legitimis ac de his similibus prius determinauimus & eorũ usum enarrauimus: & de amplificationib; quoq; extenuationibusq; diximus: iam de alijs declarabimus.

Ut igit; a p̃bationibus primũ incipiamus: duo sunt earũ genera: **F**ũt em̃ aliã quidẽ ex ipsis uerbis & negocijs & hominibus. **A**liã uero appositã sunt ijs quãq; dicunt; & quã gerunt. **N**ã Içota: & exempla: & cõiecturã: & cõmẽtationes: & sententiã: & signa: & argumẽta: & p̃bationes ex ipsis uerbis & omnib; & negocijs sunt. **A**ppositã autẽ p̃batiões: testes: iuramẽta & quæstiones existunt. **O**pus est autẽ harũ unãquãq; p̃bationũ intelligere: qualis sit: & unde idonea in eam uerba abunde nobis suppetẽt: & quid demũ eã inuicẽ differunt. **É**ιχοσ: Icos: igitur quod p̃babilem p̃positionẽ dicimus: illud est: quod cũ dixeris: auditoribus in mentibus eius exempla tenet. **D**ico autẽ ueluti: si quis inquit uelle patriã magnã esse: & necessarios rebus secũdis uti: aduersus autẽ inimicos atq; his similia summatim p̃babilia uideant. **Q**uilibet em̃ auditorũ qui hmõi desyderijs teneat: **I**pse sibi de hisce deq; similibus rebus conscius est. **Q**uobrem hoc nobis in dicendo semp̃ suadendũ est: si rei de qua loquimur: cõscios auditores perceperimus: **H**isce em̃ rebus par est credere eos maxime. **V**is ergo p̃babilis e huiusmodi. **I**psum uero in tris distribuemus species. **V**na qui

De probationibus

Éικωσ

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

dem est: quæ eas perturbationes accusando aut defendendo uer-
 bis cõprehēdit quibus homines natura afficiunt: **V**eluti si quem,
 aliqui floccipenderint: aut timuerint: aut eandē rem sæpissime fece-
 rint: aut iterū uoluptate uel dolore uel libidine affecti fuerint: aut
 cupiditatem uacarinē ut diuitijs abūdarint: aut aliā hmōi pertur-
 bationē siue animis: siue corporibus: siue aliquo illorū sensuū qui-
 bus homines afficiunt: passi fuerint. **H**æc nāq; & his similia quæ
 cõmunes sunt humani ingenij perturbationes: auditoribus nota
 sunt. **Q**uæ igit̃ secūdum naturā hominib⁹ fieri consueuerē: quæq;
 dicendo comprehendenda dicimus: sunt huiusmodi. **A**ltera uero
 probabilis pars est mos: quē pro cõsuetudine singuli facim⁹. **T**er-
 tia uero species lucrū est. **N**am sæpe lucrādi gratia naturæ uim as-
 ferentes cõsulto mores inducim⁹. **H**is autem ita determinatis in
 suadendo quidem ac dissuadēdo demonstrare pro quæsitis oportet:
 ut hoc negociū ad quod ipsi exhortamur: uel cui aduersamur:
 ita sit sicuti a nobis dicit̃: **V**el ut ea quæ huic negotio similia sunt
 hoc modo fiunt: quo nos dicimus aut plurima aut omnia. **C**õtra
 res igit̃ hoc pacto probabile est capiendū. **C**ontra homines uero
 in accusationibus quidē si potueris: demonstrabis aduersariū hoc
 idem negociū sæpe antea patrauisse. **S**in id minus poteris: huic si-
 milia demonstrato. **O**stendere aut̃ elabora quod hæc facere cõdu-
 cibile ei fuerat. **H**ominū aut̃ plurimi quoniā ipsi utile omnibus re-
 bus anteponūt: **I**dem etiā alios omnia gerere huius genera facile
 putant. **S**iquidē igit̃ ab ipsis aduersarijs probabile capere potue-
 ris: **I**ta illud inducito. **S**in id minus quiueris: a similibus tibi quæ
 hoīes cõsueuerē inferēda sunt. **D**ico aut̃: ut hmōi iuuenis est quem
 accusas: quæ ij qui id ætatis sunt agunt: hæc ipsum fecisse dicit̃o.
Nā p̃ similitudine etiā quæ aduersus hunc dicunt̃ facillime credē-
 tur. **E**odemq; modo si eius socios tales ostenderis: qualē hunc esse
 dicis. **E**tē ob eā quæ huic cum illis consuetudo est: uidebit̃ ijsdē
 rebus indulgere quibus amici solēt. **I**taq; p̃babile accusatoribus
 hoc pacto tractandū est. **D**efensores aut̃ maxime ostendant: oportet:
 ut minime prorsus omniū quicq; antea ear; re; quarū insimu-
 lanē neq; ipsi neq; amicorū aliquis neq; ipsorū similiū quis unq;
 egerit: utq; nihil in ijs utilitatis cõsequi potuisset. **Q**uod si liquidū
 sit hoc idē te antea patrauisse: causam in ætatē reijcies: & aliquam
 hmōi aliā afferes causam: quā tūc nō absurde narraueris. **D**ic aut̃
 nec ea tēpestare: dū hæc gesseras: cõduxisse tibi: nec etiā nūc condu-
 cere potuisse. **S**in aut̃ nihil abs te hmōi patratū sit: sed ex tuis ami-
 cis aliqui talia quædā fecerint: dicendū est haud quāq; iustū esse

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

te ab illis calūnia affici: **E**ritq; demonstrandū eorū socios qui tibi consuetudine iuncti sint: & moderatos & honestos esse. **S**ic em̄ in simulationē ambigam reddes. **Q**uod si similitū aliquos demonstrarint eadē patruisse: absurdū esse inquires: si p̄pterea quod alij quidam deliquisse appareant: creditū erant: te eorū aliquid quibus in iudiciū arcesseris factitasse. **S**i quidem igit̄ inficiatus fueris: haud ea fecisse quorū accusaris: sic te per probabilia respōdere oportet. **I**ta nāq; accusationis uerisimilitudinem infirmabis. **S**i uero fateri cōpellaris ex multorū cōsuetudine similitudinē negocijs tuis uen dica: q̄ maxime inquires ut plurimi uel potius omnes & hoc & si milia agūt: sicuti etiā abs te factitatū sit. **Q**uod si hoc demonstrari ne queat: cōfugiendū est ad casum & ad imprudētiā: & ut ibi ignosca tur enitendū: **O**mnesq; hoīm p̄turbationes quib⁹ rōne deficiunt cōplectēda. **H**ae aut̄ sunt: **A**mor: **I**ra: **V**inolētia: **A**mbitio: & his si milia. **I**taq; his p̄ceptis p̄babile pulcherrime tractabimus.

Factitatum

Exempla aut̄ sūt res ijs quae factae sunt: similes: & his de quibus nūc loquimur cōtraria. **I**is uero utendū est: cū q̄ ipse affirmas: ubi minus uerisimile sit: id te perspicuū facturū dicas. **N**am si minus fidei per probabile praeter: ubi didicerint rem aliā ei similit̄ de qua loqueris ita habuisse ut a te dicit̄: magis crediderint uerbis tuis. **S**unt aut̄ explororū duo genera. **R**es nāq; partim rōne: partim praeter rōnē sūt. **Q**uae uero rōne sunt: facile credunt̄. **Q**uae aut̄ praeter rōnē: nō credunt̄. **D**ico aut̄: sicuti si quis ait diuites eē pauperib⁹ iustiores: adducitq; iustas aliquas uiroz diuitū actiones. **H**uiuscemodi exempla secūdū rōnē uidē esse. **P**lurimi em̄ putāt diuites pauperibus iustiores. **Q**uod si quis rursus enūciat diuitū quosdā ob pecunias iniuriā intulisse: eo usus exemplo: quod praeter rōnē sit: plane afficiat quo locupletibus fidei minus adhibeat. **I**dētidē etiā si quis earū rerū exemplum afferat: quae rōni similes sunt: qm̄ **L**acedaemonij quādoq; aut **A**theniēses freti essent magna sociorū manu: hostes expugnauere: & sic auditorib⁹ suadet socios multos esse faciūdos: **H**inōi ergo exempla secūdū rōnē sunt. **O**mnes em̄ existimāt in bellis multitudinē nō parū momēti ad uictoriā ferre. **S**i quis aut̄ ostēdere uoluerit nō hanc esse uiuēdi causam: earū rez utat̄ exemplis: quae praeter rōnē factae fuerint: **I**nquires ut athenarū exules cū quinquaginta primum uiris dūtaxat & tribu assumpta etiā aduersus eos qui admodū plures i urbe fuerāt: quāq; **L**acedaemonijs socijs utebāt̄: bello i urbē redire. **T**hebanī aut̄ **L**acedaemonijs atq; oibus p̄p̄ **P**elopōnesi: **B**oetiā impetū faciētib⁹: **H**i soli ad **L**euētra cōmissio pralio **L**a-

De exemplis

Quot genera
exemplorum

Lacedaemonij
Athenienses

Lacedaemonij
Thebani
Lacedaemonij
Pelopōneses
Boetia
Leuētra

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

Dion cedamiorū uires perfringere. **Dion** uero **Syracusanus** cū militi/
Dionysius bus tribus milibus **Syracusas** nauigās: **Dionysium** longe maiore
Corinthij ui fretū debellauit. **Iridem** autē & **Corinthij** cū in **Syracusanorum**
Syracufani auxiliū nouem triremibus issent: **Carthaginenses** qui centum &
Carthaginē quinquaginta nauib⁹ in **Syracusanorū** portus applicuissent: atq;
les urbem omnē præter arcem haberent: nihilo tamē minus expugna
 uere. **Summatim** uero hæc atq; his similia quæ præter rationem
 sint gesta: ea inconsultationes improbare cōsueuere quæ p ratio/
 ne fiunt. **Exemplorum** igit̃ natura est huiusmodi. **His** uero utroq;
 modo utendū est. **Nam** cū res quæ ratione fiunt dixerimus: ostend/
 demus ut plurimū hoc pacto negocia perfici. **Cum** autē quæ præ/
 ter rationem fiunt: loquimur: afferemus quæcunq; temeritate ui/
 denter facta rectissimo fine cōclusa. **Cū** aduersa autē hoc dixerint:
 oportet ostendere: hæc perinde ac fortunato casu aliquo accidisse.
Eritq; dicendū eiusmodi res q̃ rarissime cōtigisse: quæ uero ad te
 narrarent: q̃ sapissime. **Exemplis** igit̃ ita uti conuenit. **Em̃** uero cū
 ea quæ nulla ratione sunt facta: in mediū attulerimus: opus est eo/
 rum q̃ plurima cōplectamur: dicamusq; nihil ea magis q̃ hæc fieri
 cōsueuisse. **Exemplis** uero nō ex his solū: uerum etiam ex cōtra/
 rijs est utendū. **Sicuti** si ostēderis auare quosdam usos socijs: & p/
 pterea ipsorū solutam amicitia & asseras: nos uero si æqualiter ac
 pro cōmodis erga ipsos rem gesserimus: societate multū temporis
 cōseruabimus. **Et** iterū si quos alios quoniam imparati descendis/
 sent in bellū: deuictos superatosq; ostendas: ita dixeris si instructi
 bellū aggredi uoluerimus: meliores certe spes de uictoria habueri/
 mus. **Multa** uero assumens exempla: tum ex præteritis: tum etiam
 ex instantibus negocijs. **Plurima** nāq; res partim similes: partim
 dissimiles inuicem sunt. **Quobrem** ob id causæ exemplis abunda/
 bimus: & quæ ab alijs dicunt̃: haud difficile refellem⁹. **Exemplorū**
 ergo genera: & quomodo ijs uti oporteat: & unde multa capi
 enda sunt: ex antedictis cognoscere possumus.

De cōiecturis

Coniecturæ autē sunt: quæcunq; ijsce rebus de quibus om/
 nis habet dictio: repugnant: & quibus ipsa sibi oratio ad/
 uersa. **Auditorū** em̃ plurimi his cōtrarietatibus: quæ dicē/
 do agendoue cōtingunt. **Coniectant** sani inesse nihil neq; in dictis
 neq; in factis quidem. **Multas** autem capies coniecturas intuens:
 siue ipsa sibi aduersarij contradicit oratio: siue res ipsa est dictioni
 contraria. **Coniecturæ** igit̃ hmd̃i sunt: & ita uti ubertim poteris.

De cōmentar/
 tionibus

Commētationes uero sunt: nō eā modo quæ orationi atq;
 negocio aduersantur: sed & alijs rebus omnibus. **Assumes**

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

aũt multas easq̄ tractabis: quemadmodum in quarēdi specie di-
ctũ est. Considerabis etiã sicubi ipsa sibi dissentit oratio: aut si ge-
sta negocia iustis: aut legi: aut utili: aut honesto: aut possibili: aut
facili: aut pbabili: aut mori dicentis: aut rerum cõsuetudini aduer-
satur. Huiusmodi igiẽ cõmētationes sunt contra aduersarios assu-
menda. His uero cõtrariã p nobis dicendã sunt. Quippe qui ostē-
damus & negocia & uerba nostra iniustis & ex legibus & inutilib⁹
& improborũ hominũ moribus & summatim his qui neq̄ cēsenē
maxime aduersari. Oportet aut̄ harum singulas breuiter & nomi-
nibus q̄ paucissimis eloqui. Cõmentationibus igiẽ hoc modo co-
piofissime uti optimeq̄ poterimus.

Sententia uero ut summatim dicã: est aduersus res omnes
opinionis propriã declaratio. Sententiarũ autē duo gene-
ra sunt. Alterũ quidē credibile: Alterũ uero incredibile. Cũ
ergo credibile dixeris: nullã sunt reddendã causã. Nam neq̄ qđ
dicitur: ignorat: neq̄ nō crediẽ quidem. Cũ uero incredibile dixe-
ris: causã paucis sunt dicendã: ut & dicatã & incredulitatē effu-
gias. Sententiã autē ex semp̄ afferendã sunt: quã sint rebus præsen-
tibus q̄ cõsentaneã: ne quod diciẽ inconcinnũ uiolentiue appare-
at. Eas aut̄ multas faciemus: aut ex propria natura: aut ex superla-
tione: aut ex similitudine. Sententiã autē ex propria natura huius-
modi sunt. Nemo mea sententia rerũ imperitus grauis imperator
esse potest. Altera aut̄ talis est. Prudentiũ uirorũ certe est: ex rerum
præteritarũ exemplis operã dare: ut incõsulta effugiant errata. Ex
ppria igitur natura huiusmodi sentētias faciemus. Ex superlatio-
ne uero talis: Exacerbiora mihi uidēẽ fures q̄ latrones admittere.
Nam si clanculum: hi uero palam pecunias eripiunt. Sentētias igi-
tur ex superlatione hoc modo multas faciem⁹. Ex similitudine autē
sunt huiusmodi: qui pecunias auferunt: idem faciunt mea senten-
tia: qđ si solent qui urbes prodũt. Vtriq̄ em̄ crediti iniuria creden-
tes afficiunt. Alia uero huiusmodi est: Vidētur mihi aduersarij ty-
rannos plane imitari. Nam etiã illi quarũ ipsi rerum iniurias alijs
faciunt: pœnas dare indignum putant: quã autē alijs crimini dāt
uãhementissime horum causa illos cruciant: & hi siquidem ipsi ali-
quid mihi debent: haud reddunt: si quid uero his ego debeo: & id
& foenora restitui sibi decere arbitrantur. Sententijs igitur ita tra-
ctando assatim abundabimus.

Signum uero est alterius aliud non quod ius cuiusuis neq̄
omnis omne: sed quod aut ante fuerit: aut i ipso negotio:
aut post fieri consueuerit. Est autem signum & factum non

De sententia:
Quot senten-
tiarũ genera

De signo

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

facti solum: sed & non facti. **I**dentidem uero & nō factū: nō solum non facti: uerum & facti. **S**igna uero efficiunt: alia quidem opinio: nem: alia uero scientiam. **I**d autem pulcherrimū est quod scientiā efficit. **S**ecundo autē loco quod opinionē maxime uerisimile operatur. **S**ignorum autem copia nobis ubertim erit: ut summam dicam ex eorum singulis quæ dicunt: quæ geruntur: quæ uident: pro uno quoque assumendo: tum ex magnitudine: tum ex prauitate eorum quæ nobis mala bonaue cōtingūt. **I**tem ex testimonijs: ex testificatis: ex nostris: ex aduersariorum fautorib⁹: ex ipsis illis: ex prouocationibus: ex temporibus: ex alijs multis: **H**inc igitur si gnorum multitudine abundabimus

**De argumēto
Elenchon**

Argumētum autem est: **S**ic enim **E**lenchon interpretatur: quod aliter habere non potest: atque ipsi dicimus. **A**ssumit autē ex natura necessarijs: ut nos dicimus: aut aduersarijs & ex ijs quæ natura fieri aut possunt aut non possunt: sicuti aduersarij dicūt. **N**atura igitur necessariū est: sicuti uiuos cibus indigere: & his similia. **U**t uero nos dicimus: necessarium ē: affectos uerberibus ea confiteri: quæ cedentes iusserint. **N**atura autem fieri non potest: puellum argenti tantum furto surripuisse: quantum ferre nequeat: & id ferentem abisse. **U**t autem aduersarius dicat: fieri nō poterit: si quidem dixerit quibus temporibus **A**thenis debiti tabellas nos fecisse. **I**psi autem possumus auditoribus demonstrare: ut ea tempestate ad aliam quādam urbem aberamus. **A**rgumenta igitur ex his atque similibus faciemus. **P**rorsus uero & ex ipsa cōditione & ex negocijs & ex alijs probationes omnis transeginus. **C**onsideremus etiam quid item inuicem eæ differunt.

**De probabili
& differētis**

Probabile igitur ab exemplo hoc differt: quod probabilis ipsi auditores notionem habent: **E**xempla uero ex contrarijs & ex similibus fieri possunt. **C**oniecturæ autē solum ex dictionibus actionisq; contrarijs constant. **V**erum commentatio a coniectura hanc habet differentiam: quod cōiectura quidem circa dictionem actionemq; contrarietas quædam est: **C**ommentatio uero & circa reliquas species contrarietates excipit. **A**ut quod & coniecturam non est in nobis assumere: nisi circa res & uerba repugnantia quædam fuerit: **C**ommentatio uero e multis locis trahi dicendo potest. **S**ententiæ autem a commentationibus differūt: quod eæ solum ex contrarijs constant: **S**ententias uero & cum repugnantijs & simpliciter ipsas secundum sese ostendere possumus. **S**igna autem a sententijs & ab omnib⁹ antedictis hanc habēt differentiam: quod reliqua quidem omnia opinionem faciunt apud

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

auditores: **S**ignorum autem quaedam ut etiam perspicue hi cognoscant: efficiunt. Item quod ex reliquis nequaquam contigerit: ut ipsi plurima suppeditare possimus. **S**igna uero plurima facile queunt fieri. **I**tem & argumentum a signo hanc habet differentiam: quod signorum quidem aliqua opinionem dumtaxat faciunt apud auditores: **A**rgumentum autem omnem ueritatem iudices edoceat. **V**erborum igitur rerumque probatōes eiusmodi sunt: & unde his abundemus: quidque inter se differunt possumus ex antedictis cognoscere: quae autem apponuntur eas singillatim percurramus.

Opinio ergo dicentis est suam aduersus negocia declarare sententiam. **O**pus autem est earum se rerum de quibus orationem habuerit: peritum esse ostendat demonstratque sibi conducere non mediocriter ut ueritatem de his loquatur. **A**duersarium uero demonstrat nullam prorsus de quibus contra enunciet: tenere peritiam: opinionemque identidem ostendat. **S**in hoc fieri nequirit: dicendum erit solere etiam rerum peritos errare nonnunquam. **S**i hoc autem dici nequeat: dicetur perniciosum aduersariis esse de hisce rebus ueritatem loqui. **I**taque hoc modo dicentis opinionibus utemur: & non frustra asserendo & aduersariis contradicendo.

Testimonium uero est rei cognitae uoluntaria confessio. **N**e cesse autem est: aut uerisimile testificatum esse: aut non uerisimile: aut ad credendum ambiguum. **E**odem quoque modo testem aut probabilem aut improbabilem aut ambiguum esse. **C**um ergo testificatum uerisimile fuerit: & testis uerax: testimonia epilogis minime indigent: ni fortasse decoris gratia uel sententia uel commentatione ut paucis uolueris. **C**um testis autem suspectus fuerit: demonstrandum erit ut neque gratia neque cruciati neque lucro aliquo hic mendacique testificaret. **D**ocendum est etiam neque conducere quidem mendosum testimonium. **N**am & utilitates paruas esse & argui difficillimum: praesertim cum deprehensum non solum argento: uerum & gloriae & praesidiae poena leges prestandum uolunt. **D**e testium igitur fide ita loquemur. **S**i autem qui testimonio contradicunt: oportet testes moribus detrahant: si improbus fuerit: aut testificatum quarendum esse dicant: si minus probabilitatis habuerit: aut horum utriusque contradicant: & in unum omnia aduersariorum uitia flagitiaque congerant. **C**onsiderandum est etiam an testis ei cui testimonium dicit: amicus est: aut si secum negocij aliquid deest particeps: aut si ei quem contra testificatur inimicus est aut pauper. **H**i etiam alij gratia: alij cruciati: alij lucro mendacique suspicioni obnoxij testificando existunt. **E**t falsorum testium legem de his legulatore tulisse inquam. **P**roinde absurdum esse dicemus: quibus legulatore non

De testimonio & testibus

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

crediderit: Iudices qui secundū leges iudicare iurati sunt: testibus ipsis credant. Hoc igitur modo testium fidem infirmabimus. Poterimus autē & testimoniū imprudentibus aduersarijs nostris subducere hoc pacto. Dic mihi o callide testimoniū p̄ deos immortalis: nullo modo sum dicturus. Nam me prohibente hæc gesta ob hoc sunt. Et ob id in ferenda sentētia: falsus testis falsi testimonij poenā nō erit obnoxius. Cum igitē testimoniū subducere nobis cōduxerit: sic eo utemur: Quod si aduersarij tale quid fecerint: demonstrabimus eorum uersutiam & scriptis testimonium dicere uidebim⁹. Quomodo igitē & testib⁹ & testimonijs uti cōueniat ex his sciē⁹.

De quæstiōe

Quæstio uero est inuita cōfessio hominis confessio. Cum nobis igitur utile fuerit eam uahementē efficere: dicendum erit: ut priuatim quidem homines de ualde necessarijs: ciuitates autem de maximis rebus ex quæstionib⁹ p̄bationes capiūt: quæq̄ certior testibus est quæstio. Nam testibus mentiri conducit sapere: quibus autem quæstiones admota sint: ueritatem loqui plurimū utilitatis affert. Sic em̄ cruciatu celerrime liberāt. Cum uero quæstiones improbare uolueris: primum quidē dicēdum erit: ut quæstionibus cruciati ijs a quibus traditi sunt: hostes fiunt: & propterea nō nihil in heros mentiunt. Deinde quod quærentib⁹ plarūq̄ nō uera confitent: quo maturius doloribus sese eximant. Erit etiā demonstrandū nōnullos liberos homines quo celerius supplicium effugerent: aduersum semetipsos tormentis effectos emētitos. Quobrem magis cōsentaneum esse seruos aduersus dominos: quo suum effugiant cruciatum ementiri: q̄ multos dolores & corporib⁹ & animis tolerare: quo cæteri nihil mali patiant: ubi mentiri ipsi uoluerint. Quæstiones igitē ex his atq̄ horū similibus p̄babilis & improbabilis constituemus.

De iureiurando

Iusiurandū est cū diuina ueneratione dictio p̄bationis expers. Cum igitur augere ipsum uoluerimus: ita dicendum erit. Nemo certe peierare uellet: cum diuini supplicij metum dedecoris apud homines: eritq̄ subdendum latere homines posse: deos autem non posse. Cum aduersarij uero ad iusiurandū confugerint: si extenuare id uoluerimus: demonstrandum erit eorundem esse hominum: ut male agant: & peierare nō curent. Nam qui facinorosus deos latere putat: hic neq̄ peierans supplicium se ire sortitū putat. Et iusiurandum quidem eodem modo: quo etiam reliqua antedicta tractauimus plane dicēdo nobis suppetere. Summatim autem omnis p̄bationes quemadmodum proposuimus: iam percurrimus: dedimusq̄ non eam uim solū quā earū

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

qualibet haberet: uerū etiam quid inter se differunt: & quo pacto
ijs uti conveniat ostendimus. Nūc autem edocebimus de reliquis
partibus: quæ & trium specierum sunt: & in omnem orationē plu-
rimū decoris & utilitatis afferunt.

Praeoccupatio igitur est: qua & auditorū existimationes & De praecoc-
patione
eorum qui contradicaturi sunt uerba praevientes obvias
difficultates remouebimus. Auditorū etiam existimatio-
nes hoc sunt modo praecupandæ. Admirantē autē alij qui fortas-
se uestrum: quod ipse iuuenis ita de rebus magnis uerba facere ag-
gressus fuerim. Et rursus nemo sese mihi difficilem obuiam offe-
rat: quod de his sim uobis rebus cōsultaturus: de quibus alij qui-
dam audacter apud uos eloqui cunctant. Quæ igitur moleste au-
ditoribus latari sunt: sic praecupando causas feras: oportet: qui-
bus recte facere cōsultando uideare: utpote qui demonstres orato-
rum inopiam: periculorū magnitudinē: aut publicā utilitatē: aut
aliam huiusmodi causam: qua auditorū indignationē soluturus
sis. Quod nihilominus auditores turbent: breuiter dicendum est:
uel tanq̄ in sententiæ uelut in cōmētationis figura: quarū omniū
absurdissimū uenire quidem tanq̄ ea hisce de rebus consulturos
quæ optima sint. Nunc autē quando quidē uolūt eos audire: qui
sententiā dicunt: arbitrari pulchre consulere posse. Et rursus hone-
stum est: aut ipsos assurgentes sententiā dicere: aut dicentes audi-
re: quæcunq; ex suffragijs facere ipsi censuerint. Deliberatio igit̄
in genere sic est: & praecupationibus utendum & tumultibus oc-
currandum. In iudiciali autē praecupationibus utemur quēad-
modū etiā in praedictis. Occurremus autē tumultibus siquidem
in orationū principijs fiant: hoc modo. Nonne igit̄ absurdum est
legumlatorem quidem iussisse duas orationes aduersariorū cuiq;
reddēdas: uos autē iudices ex lege iudicare iureiurando astringi:
Deinde ne unā quidē orationē audire uelle: & eā quidē orationē
quæ tantā cōsiliij uim habet: ut in ea audienda rectissime sitis sentē-
tiā latari. Vos autē in his adeo negligentes esse: ut cū neq; ipsa di-
ctionū initia pertuleritis: iam omnia accuratissime didicisse existi-
metis: & alio modo qui nō absurdum est: legūlatorem quidem in
pari sententiā numero imperare reo uictoriā dari. Vos autē usq;
adeo contra de his sentire: ut neq; insimulationi reos respōdentes
audiatis: & illū quidē ob maius reorū periculū hanc ipsi preroga-
tiuā atq; priuilegiū in ferendis sententijs impartiri. Vos autē cōtra
his qui ullo sine periculo accusatū ueniūt: neq; cōtētosos: neq; p-
tinaces esse: eos uero qui cum metu periculoq; criminibus respon-

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

dent: clamoribus corripere atq; perterrere. **S**iquidem igit in orationū inittis turbe fiant: hoc pacto erit ijs occurrendū. **Q**uod si in dictionis progressu dicentem turbauerit: siquidē pauci quidam id agant: erunt ijs corripiendi: dicendūq; ipsoꝝ profecto esse iusticiā: ut sese nunc ad audiendū præstent: ne alijs recte iudicandi impedi- mēto sint: **C**um uero audierint: ut tunc quicquid libuerit: faciant. **S**in multitudo omnis tumultuetur: nō ipsos iudices sed ipsum te corripias: oportet. **N**am si illis molestus fueris: irā in te cōtrahes. **S**i te uero accusaris ac dixeris deliquisse: ut ueniā cōsequare: facile præstabis. **O**pus ē etiam iudices deprecemur: ut nos dicentis be- nigne audiāt: & quarum rerum clam sententiā sunt laturi: iam pꝛ spiciuam mentē ponant. **V**t aut breuiter cōplectamur: turbis sum- matim occuremus uel sententijs uel cōmentationibus: ostende- musq; perturbātes: aut iusto aut legitimo aut publico utili aut ho- nesto repugnare. **E**x hisce nāq; maxime fit: ut auditores a tumulti- bus acquiescant. **Q**uō igit præoccupationibꝫ apud auditores utē- dū sit: & quo pacto turbis occurrendū: ex antedictis cognoscemꝫ.

Quæ autē ab aduersarijs uerisimiliter dici poterunt: rursus quomodo præueniēda sint demonstrabo. **F**orteq; suam de- febit inopiam: **C**uius non ego quidem sed huius mos erit causa. **E**t rursus audio ipsum: & hoc illudq; dicturum. **I**n superio- re ergo oratione: quæ aduersarij dicturi uideant: sic præoccupādo & soluere & infirmare oportet. **E**tēn tametsi firmissima sunt quo- rum insimulamur: nō itidem magna ijs qui iam antea audierint: uidentur. **Q**uod si secundæ in dicendo partes nobis datæ fuerint: & aduersarij quæ dicturi sumus præoccuparint: ea rursus contra anticipando ita a nobis soluenda sunt. **H**ic autem ne dum multa de me mentitus apud uos fuerit: sed certo sciens sese a me redargu- tum iri: meam orationem occupādo calumniæ dedit: ne eam quā oranti sibi præstiteratis: in me audiendo attentione sitis: uel ne ip- se orationem habeam apud uos ob eā quā hic de me prius calum- niam habuerit. **S**ed plane puto oportere uos meam dictionem ex me ipso potiꝫ qꝫ ex aduersario meo cognoscere: & si hæc ab eo sunt prius dicendo insimulata: quas non mediocres dixerim esse conie- cturas: eum nihil nunc sani dicitare. **V**titur autem & Euripides in **P**hilotete pulcherrime hac specie hoc modo. **D**icemus ipsi licet & hic nostram putet iam perdidisse dictionem suggerens iniuriā fecit se: uerum ex me meas res discit: sese pādet: hic de se loquens. **Q**uē admodū igitur præoccupationibus & erga iudices & erga aduer- sarios sit utendum ex his sciemus.

Euripides

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

Postulata uero in orationibus sunt: quæ auditoribus oratores postulāt. Horū autē alia sunt iusta: alia uero iniusta. **I**niustum quidē postulatum est pro quod his quæ loquimur attentionē præstari: ac benigne audiri petimus. **I**niustum uero quo secundū leges nos iuari: ac nihil præter leges in nos decerni & casibus ignoscendū postulamus. **S**iquidē postulatum præter leges fuerit iniustum: si uero secundum leges fuerit iustum dicitur. **P**ostulata igitur sunt huiuscemodi. **I**psorum autem differentias diuisimus: quo & iustum & iniustum postulatum dignoscentes non inepte ipsis uti possumus: & ne nos aduersarij lateant cum iniusti quicquid a iudicijs flagitant. **E**t de ipsis quidem & ex antedictis scire poterimus.

Teratio autē est breuis admonitio. **E**a uero utendū est: cum circa partium: tum circa totius orationis exitum. **I**terabimus autē summam uel ratiocinando uel interrogando uel enumerando uel eligendo. **I**psorum autē unumquodque quale sit: demonstrabo. **R**atiocinari igitur est huiusmodi. **A**mbigo autē ipse quidē quid ipsis fecerint: nisi uos plane antea reliquissent. **A**rguebat autē aduersus hanc urbem nostrā cum exercitu processisse. **N**ihil uero eorum unquam spopondissent: factitarunt. **I**taque ratiocinari est huiusmodi. **E**numerare autē tale est. **D**emonstrauimus autem ipsos qui priores societatem soluere quam primum nos sunt adorti: quo tempore aduersus **L**acedæmonios bellum gerebamus: quique maxime studuere urbem nostram in prædā uertere. **E**numerare igitur est huiusmodi. **E**x electione autē admonere est huiusmodi. **R**ecordari oportet contigisse nobis: ut posteaquam societatem cum his iniuimus: nihil unquam mali ab hostibus passi sumus. **N**am cum sæpenumero nobis auxilio uenissent: **L**acedæmonios quoque nostrum agrum deuastrarent: propulsarunt. **M**ultas enim pecunias etiā hoc tempore ad nos deferunt. **E**x electione igitur hoc modo admoneremus. **E**x interrogatio uero hoc modo. **L**ibenter autē ex istis quæ rererē: quid uobis pro eorum ueritate haud soluunt. **N**ec enim indigetis se dicere audeat: quippe qui tantum pecuniarum & hoc solo quotannis accepisse demonstrant. **N**ec dixerint quidē multum æris circa rempublicam consumpsisse. **P**rorus enim minores impensas: quam reliqui omnes insulani tulere. **E**x interrogationibus igitur hoc pacto tractabimus.

Ironia uero quantum simulandi: tum dissimulandi cauillationem uocamus: est cum aliud dicimus: & aliud dicere simulamus. **E**ius autem forma sit huiusmodi: ut in antedictis breuiter commemorando persistam. **N**equaquam uero dicere oportet mea sententia: ut hi qui multa se bona fecerunt predicant: malis plurimis ciuitate affecerint. **N**os uero qui ab his ingrati diuinis carpi-mur: & his auxilio sæpe fuerim⁹ & iniuriā nemini intulerim⁹. **C**ū

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

igitur aliquid simulamus omittere: eo quod breuiter dicimus: hoc pacto admonemus. Res uero contrarijs nominibus appellare ita fit: hi quidem prohi uiri multorū malorum socij extitere: Nos autem ignaui plurimorum fuimus bonorum auctores. Ex his igitur breuiter admonentes iterationibus utemur: & circa singularū partium & circa totius orationis exitum.

De facetijs

Unde autem facete dicēdū: & pro arbitrio orationis prolixitate utendum sit: rursus exponemus. Hic igitur facete dicendi locus est: si quidem cōmentationes totas mediae dixerimus. Ita ut quod reliquū est: medium auditores ipsi comprehendant: quo locis & sententijs uti conuenit. Opus est autē in totam orationem facetias hasce dispertiam⁹: uerbaq; cōmutemus: neque easdem semper in eandēq; sententiā frequentis afferamus. Ex hoc pacto nostra comis apparebit oratio. Qui uero dicendi prolixitate uti noluerit opus est: rem diuidat. Et quæ qualibet in parte insint: quāq; naturā sapiant: edocet: eorūq; usum omnem: tū proprium: tū cōmunem & ipsas causas enarret. Quod si longiorem quoq; uoluerimus orationem efficere: pluribus nominib⁹ circa singula utendum est: eritq; singulis in orationis partibus iterandum: & iteratio nem ipsam paucis absoluendum. In fine uero orationis hæc omnia de quibus singillatim dixeras: congestim ponas ac de rebus omnibus dicas: conuenit. Hoc igitur modo prolixiores reddi orationes poterūt. Qui autē dicendi uoluerit breuitate uti: oportet: totū negociū uno uocabulo cōplectatur: & hoc maxime quod in ipsa re breuissimum insit. Opus est etiā paucis uti copulis: plurima uero coniungere. Noībus ita uti: ut una dictio duab⁹ seruiat rebus: Eritq; frequēs illa iteratio e partibus amouēda: & in orationū dūtaxat finibus iterandū. Et hoc quidē modo breuis poterimus orationes efficere. Quod si mediocritate uti in dicendo uolueris partiū maximas delegens de hisce uerba facias: oportet. Est etiā medijs utēdū nominibus: quæ scilicet neq; longissima neq; breuissima neq; multa de aliqua una re sint sed mediocria potius. Oportet & epilogos ex intermedijs partibus: neq; omnino auferri: neq; ubiq; rursus inferri. Sed quæ maxima auditorib⁹ nota esse uolueris: i his maxime ad finem iterationibus uti cōuenit. Ex hisce igitur quandoquēq; libuerit: prolixitate uti in dicendo quibimus.

De faceta oratione

Quod si facerem uolueris orationem scribere: permaxime tibi obseruandum est: ut uerborum mores hominibus similibus queas reddere. Id autem efficies: si qui magni: qui curiosi: qui mediocres sunt mores consideraris. De his igitur poteris hac

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

uia cognoscere. De nominū uero cōpositiōe iam declarabim⁹. Est enim etiam hoc apprime necessarium.

Primū igit̃ figuræ noīm sūt tres: **S**implex cōposita & trāsia. **F**igura noīm
Positiones
ta. Eodē etiā modo positiones sunt tres. **V**na quidē: quæ in uocalem cōnexionibus terminat: & a uocali incipit. **S**ecunda uero quæ a muta incipiens in mutā definit. **T**ertia autē quæ multis uocalibus iungit. **I**tem ordines sunt quattuor: quorū unus similia noīa aut inuicē collocat aut dispergit. **A**lius uero qui eisdem rōnibus utit̃: aut inuicem mutat. **T**ertio uero qui uno multisue nominibus rem appellat. **Q**uartus autē ordo est: quo gesta negocia nominamus aut præterim⁹. **Q**uo igit̃ pacto pulcherrime orationis filum texendum sit: nunc edocebimus. **O**rdines

Primū quidē interpretationē ipsam in duas partes distribuere: **D**einde conuenit dilucide dicere. **I**n duas uero partes interpretationē distribuimus hīscemodis. **V**no quod ipse potest & hoc & aliud. **S**ecundo quod hic quidē haud potest: alio autem potest. **T**ertio quod hic & hoc & aliud potest. **Q**uarto quod neque ipse neque alius potest. **Q**uinto quod ipse quidē potest: alter uero nō potest. **S**exto quod ipse quidē alterū potest: alius uero nō potest. **A**lterū horū autē unū quodq; ex hisce pspicies. **Q**uod etem ipse potest & hoc & aliud: hmoi est. **E**go autē non harū dūtaxat rerū auctor uobis extiti: uerū & **T**imothæo qui aduersus uos esset expeditiones ducturus: impedimēto fui. **Q**uod uero hic nō potest: alter autē potest: tale ē. **I**pse quidē nō potis est: qui pro uobis legatione fungat̃: hic uero qui spartiarū ciuitati amicus est: facillime apud eos quæ uultis queat efficere. **Q**uod hic autē & hoc & illud: est hmoi. **N**on autē in bellis solum hic se robustissimū & fortissimū præstitit: sed & consilijs ciuū cedit nemini. **Q**uod autē neque ipse neque alius potest: tale est. **N**eque ipse parua munitus manu hostes queat: neque alius quisq; ciuū expugnare. **Q**uod uero ille potest: ipse autē nequit: est hmoi. **N**empe hic corporis ualet uirib⁹: ego uero sum corpore imbecillus. **Q**uod autem ipse aliud potest: ille uero nō potest: aliud hmoi est. **E**quidem ipse qui clauo & gubernaculis præsim ualeo: hic autē neque qui remouat̃: potis est. **F**iguras igit̃ interpretandi in duas partes facies hoc modo. **O**mnibus in rebus idem modus seruandus est: quibus autem rebus dilucide tua reddat̃ oratio: **I**d rursus est cōsiderādum. **Q**uō sit texenda oratio

Primū quidē quodcūq; dixeris, ppr̃ijs suisq; noibus appella: & quicquid ambiguū fuerit: euitato. **C**aucas etiā: oportet: ne uocales deinceps penas. **A**duertēdū est præterea: ut quos articulos uocant: oportune & apte loces. **I**tē cōsyderes: opus

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

est: ne cōfusa sit: neq; p̄turbata noīm cōpositio. **T**alis em̄ oratio & obscura est & cognitu difficilis: cōiūctiōibus uero quascūq; ante dixeris cōsequētis reddito copulas. **C**ōiūctiōes aut̄ cōiūctiōibus reddere ita fit. **E**go quidē ad quod tēporis dixerā: affui: **T**u aut̄ quādo te uenturū dixeras: nō uenisti. Item cū eadē coniūctiō cōsequēs sit. **T**u etem̄ & illorū auctor extitisti: & horū auctor ipse tu. **D**e cōiūctiōib⁹ igit̄ dictū est: ex quibus licet: & reliqua quæq; cōiectari. **I**psa uero nominū structura neq; cōfusa neq; p̄turbata fieri debet. **E**t cōfusa quidē est hm̄ōi: sicuti cū dixeris: **G**raue ē hūc uerberib⁹ afficere. **N**ā obscurū esset qui esset cādens: qđ si ita dixeris: **G**raue est hūc uerberibus ab hoc affici: perspicuā reddes orationē. **S**tructura igit̄ nominū cōfundere tale est. **V**t aut̄ aduertas quo pacto articuli ipsi tēpestiue apteq; addant̄: ex hisce tibi liqđū fiet. οὗτος ὁ ἀθρῶπος τοῦτοϋ τοϋ ἀθρῶποϋ ἀλιχέι: hic ipse homo hunc ipsum hoīem iniuria afficit. **N**unc em̄ interiecti articuli dilucidā faciūt dictionem: exempti uero obscurā apud graecos efficiunt. **C**ontingit aut̄ & aliquādo cōtrariū. **Q**uæ igitur in articulis seruari cōuenit: hm̄ōi sūt. **V**ocales aut̄ iuxta inuicē ponendæ nō sunt: nisi aut̄ aliter obscura reddat̄ oratio: aut̄ replicatio quædā aliaue segregatio fiat. **A**mbigua uero fugere ita quibim⁹ quædā nomina diuersis seruiunt rebus: sicuti **l**udus quē ludimus & ludus schola. **O**portet aut̄ in hm̄ōi nominibus semper id cōplectamur: quod p̄priū est significatū. **E**t dilucide quidē in nominib⁹ si hæc fecerimus: loquemur. **E**x superioribus uero præceptis in duas partes interpretationes distribuem⁹. **D**e cōtentionibus aut̄ & cōparibus & similiter cadentibus iam dicere aggrediamur. **N**am & his quoq; nobis opus erit. **E**st igit̄ cōtentio: quæ cōtrariū nomē simul & uim oppositis reb⁹ habet: aut̄ horū alteræ. **Q**uæ igit̄ cōtrariū nomen simul & uim habet: hm̄ōi esse poterit. **N**on em̄ iuris est hunc meis rebus usurpando locupletari: me uero meis priuatū rebus pauperie ita præmi. **C**ontentio uero noībus solis erit hm̄ōi. **D**et em̄ locuples ac fœlix pauperi & egeno. **V**i aut̄ cōtētiō hæc sit. **E**go quidē hunc aduersa ualitudine laborantē curauī: hic aut̄ mihi maximorū auctor malorū extitit. **N**ā hoc loco nō in nominib⁹ sed in ipsis rebus cōtrarietas est. **Q**uæ ergo & ui & noīe contentio fuerit: ea erit lōge pulcherrima: **R**eliquæ uero cōtētiōes duæ sunt. **C**ompar aut̄ est: quādo duæ pares enūcianē clausula. **P**ares autē esse poterūt multæ etiā paruæ clausulæ: paucis magnis & pares magnitudine paribus numero. **F**igurā uero habet cōpar hm̄ōi: **A**ut p̄pter pecuniarū inopiam: aut̄ p̄pter belli magnitudinē. **H**æc nāq;

De contentio-
nibus & com-
paribus & si-
militer cadentibus

De compari

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

clausula neq; similes neq; cōtrariae sed tamē inuicē pares sunt. **S**i militer uero cadēs est: quod cōpari quidē maius est. **N**ō eū pares solū clausulas: uerū & similes & similibus efficit uerbis. **E**st autem hmōi quantum te decet orationis imitatio: tm̄ ad sit delectationis machinatio. **M**axime uero similes fieri oportet exitus dictionum. **H**is nāq; uel imprimis efficiē similitercadēs. **S**imiles autē dictiōes sunt ex similibus syllabis: in quibus plurimā litterā e adē sunt: sicuti: **M**ilitib; nullis ualet: & uiribus multis caret: **Q**uāq; uero extra artem posita sunt: ea ulro idipsum demonstrabunt.

De similitere cadente

Sed de his haecenus satis. **E**tē iustū & honestum & utile reliquaq; & ipsa quā sunt tenemus: & unde his affluamus: ex antedictis plane cognoscimus. **E**odem autē modo quā sunt amplificatiōes extenuationesq; & ex quibus hāc locis desumanē: intelligimus. **I**dētidem uero & praecupatiōes & postulata ab auditoribus & iterationes & facetias & orationū prolixitates & ipsius interpretationis structurā omnē scimus. **Q**uas ob res cōmunē omnium specierū uim atq; differentiā ipsarūq; usum omnē si ex antedictis tenuerimus: assuefecerimus facile nosmetipsos qui his omnibus pro artis praecceptis exercitati abundemus. **E**t adiuuenti ex ipsis plurimū: tum dicendo: tum scribendo cōsequamur. **I**git̄ praeccepta causarum hoc pacto accuratissime per partes distribueris. **U**t autē pro unaquaq; specie ad humani corporis effigiem uerba locari conueniat: & quā sint circa orationis partes obseruāda: & quomodo hīsce partibus sit utendum: rursus ostendam. **D**e exordijs igit̄ dicendū est prius. **E**a uero septem speciebus communia sunt: & omnibus in negocijs congrue dici poterunt.

Enumeratio

Exordiū est ut cōpendio dixerim: oratio quādā quā rebus hīs de quibus reliqua futura est dictio summamim expositis auditorū animos ad attentionē idoneā & quo ad fieri dicendo pōt: ad beniuolentiā nobis cōparat. **H**āc eū per exordiū praestari cōuenit. **Q**uō autē eo utamur: primū quidē deliberatiuo in genere & in suadēdi specie ostendā. **C**um rem igit̄ auditoribus pponere alicquidā facere uoluerim: fieri poterit hoc modo. **S**urrexi: ut quo pacto pro **S**yracusanis bellandum sit cōsulā. **U**el hoc modo: **S**urrexi: ut quid sentiam: dicam: qui nō deceat nos **S**yracusanis auxilium ferre. **H**oc igitur modo summamim rem exponem. **Q**ui uero ad attentionem exhortemur: scire ex hīsce poterimus. **S**i nos ipsi animaduertimus: quibus & uerbis & rebus ad audiendam sententiam attentī sumus. **N**empe his sumus attentī: cum de magnis uel terribilibus uel ad nos pertinentibus reb; cōsultamur

De exordijs

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

aut cum orantes ipsi demonstraturos se dixerint: iusta illa esse & honesta: & utilia: & facilia & uera: ad quæ nos gerenda exhortant: aut cum nos rogauerint: se attente audiamus. **Quæ**admodum igitur ipsi alij soleamus: Ita & nos si quæ ex præmissis commodissima in præsentem rem fuerint: delegerimus: eaq; auditoribus perspicua reddiderimus: eos nobis attentos faciemus. **Ad** attentionem igitur ex his auditores exhortamur. **B**eniuentiam uero comparabimus: si considerauerimus: primùm: quo in nos animo ipsi sint: beniuolo ne an infesto: aut neque bono neque malo. **S**i beniuoli ergo fuerint: de beniuolentia dicere superuacaneum cedat. **V**erum si omnino id facere uoluerimus: oportet paucis cum dissimulatione quadam id fieri hoc modo. **Q**uanta sit mea in hanc urbem beniuolentia: ut quæ sapentium meo suauis: quæ factu essent utilia gesseritis: & qua me præterea ad communia commoda præbeo iusticia: quippe qui publicarum magis quam priuatarum mihi rerum habendam rationem celsurim: nequaquam me dici opus existimo: hoc enim uobis perspicuum est & cognitum. **V**erum quod & nunc si fidem adhibere mihi uolueritis: consuletis in rem pulcherrime: hac de re ut uos edocent: dabo operam. **H**oc igitur modo eos qui bono sunt in nos animo in consultationibus beniuolentiam admonerimus. **S**i uero auditores neque nobis infesti sunt neque beniuoli: dicendum est: & iustum esse & conducibile: eos his ciuibus beniuolos fieri: qui nullum sui dederunt experimentum. **D**einde oportet laude auditores demulcere: quod iuste & grauiter quæ dicunt: iudicare consueuerint. **I**tem & extenuationes afferenda: sicuti si dicat: **S**ur rex in tam ulla dicendi uel elegantiaue confusus: quam existimas ea amari narrari: quæ ad communem utilitatem commodumque accedant. **C**um igitur auditores neque a nobis alieni neque beniuoli uobis sint: ex hominibus rebus beniuolentia captabitur. **S**in autem calumnia obnoxia apud auditores fuerint: necesse est: aut ipsos in sese: aut res de quibus dicunt: aut ipsam demum orationem calumnias continere. **H**æ autem calumnia: aut ex præsentis aut ex præteriti tempore trahuntur. **E**x præterito quidem tempore si qua improbitatis suspitio de aliquo habeatur. **P**rimum in auditores præoccupatione utendum est: atque dicendum ita. **N**eque ipse quidem ignarus sum me apud uos calumnia affectum esse: **S**ed omnem ego de me insimulationem falsam esse demonstrabo. **P**ostea summam enumerando in exordiis dicendum erit: si quid in rem tuam oratione comprehendi queas. **E**t autem uituperanda iudicia: necesse est: siue publice siue priuatim calumnia de quopiam facta sit: uel esse uel fore iudicium: uel nolle accusatores iudicium sumere. **E**ritque dicendum ut iudicium iniuste fuerit: quodque inimici nobis homines nocuerit. **A**ut si minus

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

hoc uerisimile uisum fuerit: dicendū erit satis id esse debere quod minus tunc ex sententia nobis cesserit: **I**niustū autē esse: cū res iudicata iam fuerit: rursum eandem calūniari. **S**i uero celebre sit iudicium futurū: te paratū plane dicito: qui ad insinuationes in hoc ipso pulcherrimo confesso respondeas. **E**t quid aduersus rempublicam per iniuriā patrauisse demonstreris: te morte multatum iri. **S**in autē accusatores minus in causa persistant: eodem oportet uti coniectura: quoniā falsā de nobis calumniā detulissent: desistunt causa. **N**on em̄ consentaneū uidebit̄ nolle eos iudiciū capere: qui ueram accusationem detulerint. **V**sq; uero in calumnias acerrime est inuehendum dicendū q̄: **Q** trux & cōmunis & multorū malorum causa. **O**stēdat̄ quoq; oportet: permultos iam iniuste per calumniā perisse. **I**tem monendum stultum esse eos qui de republica cōsultant: nō quā ab omnibus dicunt̄ audire: & quod utile sit: animo uoluntate: sed aliquorū insinuationibus commoueri. **C**ōmune facias autē atq; pollicearis: oportet: ea te de quib; cōsulere sis pollicitus & iusta & utilia & honesta demonstraturū. **E**os igit̄ quorū ex präterito tempore calumnia delata sit: conuenit hoc pacto insimulationibus in cōsultationibus soluere. **E**x præsenti uero tempore oratorib; calumniā solet afferre: primum quidē atas ipsa: nam siue omnino iuuenis siue senior cōcionat̄: auditores moleste ferūt. **H**uic em̄ nōdū incipere: illi uero iam quiescere decorū esse putant. **D**einde si crebro orationē habere cōsueuerit. **H**ic em̄ importunus uidef̄ esse: & si nūq; antea orationē habuerit. **N**am & hic alicuius priuati cōmodi gratia präter cōsuetudinē uidef̄ cōcionari. **E**x præsenti igitur tempore hmōi poterunt in illum insimulationes fieri: qui apud concionem orauerit. **S**ed causa de his afferatur: necesse est. **A** iuniore quidē ex cōsultantiū inopia & ex eo quod suum esse potissimum uidetur: **Q**uemadmodum si dixerō de ludicro lampadarchiā uel de Gymnasio uel de armis: aut de equis: aut de re bellica. **H**orum enim non minima pars adhæret iuueni. **D**icendū est autē: quod tamen nōdū iuuenis per atatem prudēs esse potest: uerum natura & diligētia quadam certe potest. **O**stendendū est etiā qui aliquid imprudēter gesserit: aduersum casum sibi priuatim dari. **A**ffecuto uero communem esse utilitatem cū reliquis. **I**uuenis igitur ex his atq; similibus argumentabitur: senior at argumentat̄ & ab inopia cōsultātiū & a facultate sua: **P**ræterea & a magnitudine & nouitate periculorum & ab alijs huiusmodi rebus. **C**rebro autem dictionem habere consuetus ab experientia argumentabitur: & ab eo quod turpe sit: non eum sententiam nunc dicere

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

qui antea consueuerit. **N**ō aut̄ consuetus argumētabit̄: tum a periculorū magnitudine: tū ab eo quod necesse omnino sit eū qui ciuitatis est particeps: de his quæ in præsentia agunt̄ sententiā dicere. **E**as igitur insimulationes quæ in cōcionibus circa hominem fiunt: hoc pacto refellere studebimus.

De insimulationibus circa rem

Funt autē circa rem: cū quis nihil neq; ijs a quibus nulla simus iniuria laceffiti: neq; ijs fortiores potētioresq; sunt p̄nocendū esse: cōsultat: aut pacē turpem fieri persuadet: aut circa deorū imortaliū sacrificia q̄ minimos effici sump̄t̄ monet: aut hmōi quidq; narrat. **O**portet autē in huiusmodi rebus præocupatione prius ad auditores uti: quarū causam aut in necessitatē aut in fortunā aut in tempora aut in aliquod cōmodū referamus: dicamusq; nō cōsulantib⁹ quidē esse: sed rebus potius huiuscemodi causam ascribendā. **H**oc igit̄ mō eas quæ circa rem sunt insimulationes a consultantibus remouebimus.

De insimulationibus circa orationem

Oratio uero ipsa in cōcionibus solet insimulari. **C**ū aut̄ prolixè aut nimis prisce: aut minus p̄babiliter dicat̄: & siquidem longa fuerit: in rerū multitudinē causa est referenda. **S**in prisca sit: doceat̄: oportet: nūc ipsam tempestiuā esse. **S**in autē minus p̄babilis sit: pollicearis oportet eā te uerā in dicendi p̄gressu demonstraturū. **C**onsultationes igit̄ ex his rebus principio constituemus. **Q**uo uero utamur ordine animaduerti cōuenit. **S**iquidem nulla prorsus insimulatio sit: neq; nobis: neq; orationi: neq; ipsi rei a p̄positione cōtinuo est inchoandū. **A**ttente autē quæ dicunt̄ humaneq; audire ad postremū exhortabimur. **S**in uero aliqua sumus ab illis qui ante dixerunt insimulatione præuenti: post anticipatā auditorū opinionē: eorum quorū insimulati fuerimus & responsiones & causas breuiter in medium deferentes: ita p̄ponemus: & auditores ad attentionem exhortabimur. **E**xordia quidem in cōsultationibus hoc modo sunt constituenda.

Prostea uero necesse est: aut res gestas a nobis renūciari referri ue: aut res præsentis diuidendo exponi: aut quæ futuræ sunt: iam prædici. **C**ū igit̄ de legatione sit nobis renūciandū: omnia quæ dicta fuerint dilucide narrare oportet quo primū quidē grauitatem oratiopræ se ferat. **H**ac em̄ renūciatio solū erit: nullaq; alia orationis figura incidet. **D**einde siquidē nobis ex sententia minus res contigerit: nōnulla id negligentia nostra: sed alia quadam causa accidisse auditores existiment. **S**in uero ex sententia contigerit: non casu aliquo sed nostra diligentia & industria id factum opinetur. **H**ac autem eo facilius credūt̄: si quoniam gestio-

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

ni negociorum nequaquam interfuerint: nostram in oratione negligentiam promptitudinemque prospexerint: utpote qui nihil omittamus: sed unumquodque accuratissime referimus. **Cum** igitur leuationem renunciemus: his causis singula quaeque quo pacto gesta fuerint: renunciari oportet. **Cum** uero ipsi condicionantes aliquid praeteritum narramus: siue etiam praesentia exponamus: siue praedicamus futura: necesse est ut unumquodque horum & breuiter & dilucide & non sine probabilitate faciamus. **Dilucide** quidem: ut quae dicuntur comprehendi queant: breuiter autem: quo quae dicta fuerint: memoriae auditores teneant. **Probabiliter** uero: ne ipsi auditores priusquam probationibus atque iuris partibus nostram orationem confirmauerimus: nostras iam narrationes falsas esse reprobet. **Dilucide** igitur exponemus: aut a nominibus aut a negociis. **A** negociis quidem: si non ea perturbate exponamus: sed rerum ac temporum ordinem seruemus: reliqua non deinceps collocemus: **Et** si neque eo de quo dicere coeperimus: relicto negotio in rem aliam transeamus: **A** negociis igitur hoc modo dilucide narramus. **A** nominibus uero si quae maxime idoneis rerum nominibus negocia appellemus: & si non ambiguus utamur neque perturbate ipsa collocemus: sed usque cohaerentia deinceps ordinemus. **Dilucide** igitur exponemus: si haec diligenter obseruauerimus. **Breuiter** uero narrare poterimus: si tum ex negociis: tum ex nominibus ea remouerimus quae non sint dictu necessaria: **Et** ea solum complectemur: sine quibus obscura reddetur oratio: & breuiter quidem hoc modo exponemus. **Probabiliter** autem a nobis narrabitur: si ad ea negocia quae minus uerisimilia uidentur: causas attulerimus: quibus illa non absurde gesta uideantur. **Si** qua uero omnino incredibilia contigerint: ea relinquamus: necesse est. **Si** in autem necessaria sunt quae dicantur: ea te scire ostendas: oportet. **Sed** ad confutationis partem quae cum illa implicata sint: dicenda reseruare. **Orationis**que progressu id te uerum demonstraturum polliceri: ea usus argutia: quod quae prius dicta abs te fuerint: ea prius uera iustaque demonstrare: quam aliud huiusmodi quicquam uelis. **Et** hoc quidem modo ipsae quae minus uerisimilia sunt: medebimur. **Vt** autem summam una omnia complectamur: & renunciando & exponendo & praedicando: ex ipsis omnibus quae antediximus: dilucidam: breuem & probabilem narrationem faciemus.

Quas autem tripliciter ordinabimus. **Na** siquidem ea de quibus dicimus: pauca sint auditoribus cognita: exordio narrationem condicemus: ne pars haec separatim posita: breuis admodum

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

fiat. **C**ū uero negocia & p̄multa & incognita sint ad unū quodcūq; coniunctas narrationes faciem⁹: easq; iustas & utiles & honestas ostendemus: quo nō modo in narrandis rebus occupati simplicē & nō uarietate quadam insignem orationem faciamus: uerum & auditorum animos capiamus. **S**in autē negocia mediocria & minime nota opus est: uel renunciacionem uel expositionē uel prædictionem in exordio uno & eodem quasi corpore collocemus. **H**oc autē faciemus si a rerum initio ad extremū usq; narrādo prosequamur: & nihil aliud cōplectamur: sed ipsa negocia expedite declaramus. **Q**uādmōdū igitur in exordio narrationes ordinandæ sint: ita scire poterimus.

De confirmacione

Deinceps autē cōfirmatio sequatur: necesse est: per quā prænarata negocia ex probationibus & iustis & utilibus sicuti nos demōstratos polliciti sumus: cōfirmabimus. **C**ū igitur cōiunctas narrationes facere oportet: probationes: in cōsultationibus q̄ cōmodissime ducunt a rerum consuetudine: ab exemplo: a commemoratione: & ab ea quæ de oratore sit apud omnī opinionē. **V**tendū est etiā & si qua ex alijs probationū partibus incidit. **E**x uero sic sunt collocandæ. **P**rimū quidem dicētis opinio: **S**in id minus poterimus: rerum consuetudines ordinabimus: demonstrabimusq; & hæc quæ dicimus uel & his similia hoc modo fieri consueffe: deinde uero exempla efferemus. **E**t si qua est cū ijs quæ a nobis dicūt: similitudinē adducemus. **E**a autē exempla capiamus: oportet: quæ tum rei cōgruant: tum ipsis auditoribus uel loco uel tēpore sint p̄xima. **S**in autē secus sint: debem⁹ ex alijs quæ maxima & notissima sint: accipere. **P**ost hæc uero sententijs utendū est. **O**portet autē eas partes quib⁹ probabilia & exempla tractata fuerint: in fine cōmentationibus & sententijs terminemus. **E**t probationes quidē hoc modo ad negociorū confirmationem adducemus. **S**i uero narratis rebus cōtinuo sit fides adhibita: probationes ipsas relinquemus. **E**t a iusti: & legitimi: & utiles: & honesti: & iucundi: & facili: & possibilis: & necessarij partibus antedicta negocia confirmabimus. **E**t si quidē iustū inest: id primū collocabimus. **E**t per hoc perq; huic simile & per cōtrariū & per iudicatum iustū enarrabimus. **E**t similia ijs iustis de quibus loqueris: exempla sunt afferēda. **H**abebis autē p̄multa exempla: tū ex ijs quæ priuatim apud singulos iustū existimant: tū etiā ex ijs quæ in ipsa urbe ubi orationē habes: tū demū ex ijs quæ in alijs urbib⁹ iusta duci solent. **C**ū uero hæc omnia hoc modo percurrētes narrauerim⁹: in ipsiusq; iusti sine sententias cōmentationesq; moderatas & si

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

bi inuicem dissimiles attulerimus: **S**i quidē ea pars lōga sit: eiusq; meminisse uoluerimus: paucis iterabimus. **S**in autē mediocris sit: commemoreturq; tunc ubi eam finierimus: aliā quoq; partē adiūgemus. **E**st autē id hmōi. **Q**uod iustum quidē est auxiliū nos ferre Syracusanis: satis ex ijs quæ dicta sunt: demonstrandū existimo.

Quod autem etiā id nobis cōducturum sit: enitar edocere. **E**t cum rursus eodem modo ut de iusto facitaras utile percurreris: & eius extremā partem uel breuiter iterando uel finiendo absolueris. **I**ti dem aliam partē quæcunq; tibi in manu fuerit: adiunge. **H**oc igiſ modo aliā alij partē addere & orationē cōtexere opus est. **C**ū hęc uero omnia pſecutus fueris quibus ea quæ persuades cōfirmare queas: **O**portet in his de omnibus summatim cū cōmērationib⁹ & sententijs colorib⁹q; demonstres: nō ea efficere & iniustū & perniciosum & turpe & triste admodum fore. **C**ontra uero summatim addendum est: & iustū: & utile: & honestū uoluptuosumq; futurum: si hęc ad quæ eos exhortaris: effecerint. **U**bi uero iam satis abundeq; sententiarū grauitate usus fueris: quæ persuades: cōclusionē terminabis. **E**t hoc quidē modo quæ pposita fuerint: confirmabimus. **P**ost hanc autē partē de præoccupatione dicere aggrediemur. **E**st autē præoccupatio eorū locorū: qui contra tuā dictionē haberi possent præoccupans reprehensio. **O**portet autē quæ ab aduersarijs dicunt extenuare: tua uero amplificare: ueluti superius in amplificandi tractatu audieras. **O**pus est etiā conferas unū unicum tuū scilicet maius sit: & plura pluribus: & unū multis: & multa uni. **S**ic secundū omnē speciē uarietate debemus uti nostra quidē augendo: aduersariorū autē infirmādo atq; deprimēdo. **E**t hoc quidē modo præoccupationibus utemur: hęc autē ubi fuerim⁹ pſecuti: iterationibus exitū terminabim⁹: **C**oloresq; antedictos ratiocinationis uel enumerationis aut electionis aut interrogationis aut ironiæ assumemus.

Quod si ad ferendū aliquibus auxiliū suaferimus: **S**ive priuatis hominibus: siue urbibus: paucis dicere cōueniet. **E**t si qua ijs in auditores siue amicitia siue gratia siue misericordia præcellerit: in mediū referre cōgruum erit. **M**axime em̄ omnes ijs auxilio esse uolūt: qui tali animo in nos fuerint: **D**iligūt em̄ eos a quib⁹ uel ab ipsis uel ipsorū amicis aliquid beneficij: siue ipsi siue alij qui eis curæ sunt uel opportune suscepisse uel suscipere uel susceptum ire crediderint. **H**is autem habēt gratias: qui siue ipsi siue ipsorū amici aut in eos aut in eorum necessarios boni quippiam opportune uel contulisse uel conferre collaturiuē putent. **S**i

De præoccupacione

RHE TORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

horum igitur aliquid unū incidat: **I**d breuiter doceamus: & ad misericordiā redigamus: oportet. **I**d autē affatim facere poterimus: si cognouerimus solere omnis in eos misericordia moueri: quos familiariter erga se animo esse opinentur: aut indignos calamitate suspicant. **H**æc autē si quis esse ostēdes quos misericordia dignos uelis demonstrare. **E**stque demonstrandū eos inique passos: uel pati uel passuros: ubi minus si quis auxilio auditores fuerint. **S**in uero hæc in illis nō sunt: demonstrabis eos omnium bonorum inopes esse: quorum cæteri omnes aut plurimi sint participes: quique nihil unquam boni uel nacti fuerint: uel nanciscantur nacturiue sint: nisi auditores hoc tempore ad misericordiam moueant. **E**x his igitur auditores ad misericordiam inducemus. **D**issuadere autē ex contrariis locis poterimus eodemque modo exordiemur: & narrabimus: & probationibus utemur auditoribusque ostendemus quæ facere aggrediuntur esse & præter leges: & iniusta: & perniciose: & turpia: & tristia: & impossibilia & difficilia ac minime necessaria. **I**n dissuadendo uero idē dispositionis modus seruabitur: qui etiā in suadendo. **C**ontrariis qui uelto dissuadent: disponere ita poterunt. **Q**ui uero aliorum suasionibus contra dicere uoluerint: primū quidem ea in exordio proponere debent: quibus sint contradicenturi. **I**n reliquis uero singillatim est exordindū. **P**ost singula uero prædictorum exordia est secundū unū quodque propositū maxime demonstrandū: minime omnium ea esse ad quæ aduersarius exhortetur: neque iusta neque quæ his sequuntur. **H**oc autē facies: ut ostēdas uel iniusta esse: quæ ille narrat uel iutilia uel si similia aut iustis contraria aut utilibus aut si quæ talia esse iudicant. **E**odem quoque modo & cætera quæ inciderint: tractare debebis. **O**ptimus igitur dissuadendi modus hic est. **Q**uod si minus hoc facere commode potueris: ex eo quod reliqueris genere dissuadere orando poteris. **U**t si quidem aduersarius iustum esse ostenderit: tu uel turpe esse uel inutile: uel difficile: uel impossibile: uel aliud quoduis huiusmodi enitere demonstrare. **S**in utile aduersarius esse ostenderit: iniustum ipse & si quid aliud opportunū ad id habueris: demonstrabis. **T**ua præterea augendo & aduersarij deprimendo facies: quæadmodum in suasionibus dictum est. **D**ecet eodem quoque modo sententias commentationesque afferre præoccupationesque refellere: ac breuiter ad exitum iterare. **P**ræterea quoque in suasionibus ostendendū est: aut eos quibus auxiliū ferendū suademus: horum amicos esse: quos ad id faciendum exhortamur: aut hoc gratias si quis debere: qui deprecantur: quibus uero auxiliū ferre dissuaserimus: eos uel ira uel inuidia uel odio dignos ostēdemus. **I**n odium quidem adducemus: si ab illis aut ipsos au-

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

ditores auditorum uel amicos aut alios qui ijs cura sint: mali quipiam inique passos demonstrabimus. **I**n iram autē rapiam⁹: si uel auditores ipsos uel ipsorū amicos uel alios qui ijs sunt cura: indigne neglectos iniuriaue affectos ostendemus. **I**n iniuriā uero contrahem⁹: si summam indigne fortunatos extitisse aut esse aut fore: **V**el si nullius unq̄ boni fuisse inopes aut esse aut futuros: **V**el si nunq̄ malorum quippiam passos aut pati aut passuros demonstrabimus. **I**n inuidiam igitur & odium atq; iram hoc modo concitabimus. **B**eniuentiam uero & gratiam & misericordiam ex ijs poterimus cōparare: quā in suasionibus dicta sunt. **E**as autē ex antedictis omnibus cōtexere ordinareq; poterim⁹. **S**pecies igit̄ suadēdi & qualis & ipsa sit: & ex quibus constet: & quomodo ea utendū sit: ex his liquido cognoscimus.

Rursum autem laudandi uituperandiq; speciē deinceps cōsideremus. **C**um in hoc genere exordiri uoluerimus: ppositiones primum ordinam⁹ in simulationesq; dissoluimus: itidem atq; in suadendo. **A**d attentionem uero exhortamur: tum ex ijs quā in consultationibus dicta sunt: tum ex eo quod mirabilia illustriaq; dicam⁹: & aequitatē nostram eorumq; quos uel laudamus uel uituperamus: facinora demonstremus. **I**n huiusmodi enim causis ut plurimum non disceptationis: sed ostentationis potius causa orationem habere consueuimus. **P**rimum autem exordia eodem modo constituemus qui in deliberatio a nobis genere demonstratus est. **P**ost exordiū uero partiri debemus & ea quā extra uirtutem sunt: & ea quā in ipsa uirtute bona consyderantur hoc modo. **E**xterna quidem bona in bonam ualitudinē & robur & formā dignitatem & diuitias: uirtutem uero in sapiētiam: iusticiam & fortitudinem illustrisq; disciplinas distribuimus. **H**orū autem quā in uirtute posita locataq; sunt: iure laudanē: **E**xtraria autem subducuntur. **R**obustos nāq; & pulchros & nobilis atq; locupletes nequaq; laudare sed dicere beatos cōuenit. **H**is aut̄ diligenter consyderatis: post exordia de genere primū dictionē ordinabimus. **H**oc em̄ primum hominib⁹ ac reliquis animalibus clarū inest uel obscurū. **P**roinde recte quidē aut hominē aut aliud tale animal ex genere cōmemorabimus. **C**ū uero aut affectum aut rē aut orationē possessionemue laudare uoluerimus: cōtinuo ex ijs quā honesta adsunt nō absurde laudabimus. **A** genere autem laudare ita cōuenit. **S**i quidē progenitores insignes fuerint: debem⁹ omnis ab initio ad eū usq; quāue laudatū uolum⁹: resumere: & i singulis pgenitorib⁹ clas; aliqd̄ summatim apponere. **Q**uod si primi industrij

Quomodo in genere demōstratio fit ex ordinandum

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

insignesque fuerint. **R**eliquos uero nihil oratione dignum gessisse contigerit. **P**rimos quidem illos eodem modo persequemur: ignavos autem atque degeneres omitteremus: ea uis cauillatione: quod propter maiorum multitudinem nolimus auditoribus orationis longitudine graues effici: praesertim cum nemini sit obscurum qui ex bonis clarisque parentibus nati sunt: eos consentanea fieri suis maioribus non dissimiles. **S**in autem ueteres progenitores obscuri fuerint: qui uero proxime extiterunt illustres: ab istis est laus generis capienda: dicendumque ut de illis quidem longam repetere quandam orationem superuacaneum admodum fuerit. **S**ed si eorum laudes referantur: qui proximi his qui laudantur: extitissent: plane & hi quoque boni probique uiri ostendentur: quodque perspicuum sit: horum maiores industrios quosdam insignisque extitisse: haud namque uerisimile uideri huiusmodi homines honestos & bonos esse: qui ex improbis progenitoribus nati essent. **U**bi uero nullus maiorum sit splendor: dices ipsum in se generosum esse: colligisque eos omnis ingenue natos esse: qui ingenitam sibi uirtutem habent. **E**t eos alijs quoque omnibus longe antecellere: qui suos progenitores laudant: **P**ermultos enim qui ex claris maioribus nati essent: degeneres extitisse. **A**ddesque quod de huius nunc & non de progenitorum praconijs agatur. **E**odem autem modo in uituperationibus origo generis in improbos maiores referenda est. **E**t ita laudando ac uituperando quae ad genus pertinent: ordinabimus. **E**t si quid illi de quo loquimur: praclarum fortuna cesserit: hoc dumtaxat tuebimur: ut ea quae aetati conueniunt: enarremus: & id quidem haud prolixè. **P**ueri namque tam sua ingenio quam eorum qui ipsis praefuerint diligentia: honesti: pudici sunt. **Q**uare breuis de istis est habenda oratio. **C**um hunc autem modum percurreris: habita ad posterum commentatione atque sententia: debes hanc partem in adolescentis aetate terminare. **E**t propositione deinde facta aut eius qui laudatur: res gestas aut mores aut studia amplificabis: quae ad modum ab initio in demonstratiuo genere prius diximus: **E**xponesque ab hoc quem ipse laudas cum esset hac aetate aut per hunc: aut per studium: aut ex hoc: aut huius gratia: tum hoc: tum illud praclarum facinus gestum fuerit. **O**portet & ceterorum quoque iuuenum praecleara facinora colligendo conferre: & huius longe istis maiora esse ostendere. **I**llorum quidem quae minima sunt: huius autem quae tu laudes: quae maxima sunt: enarrando. **C**onuenit autem & quae apud alios res illustres parum pro dignitate collatae fuerint: eas abs te dicendo itidem magnas demonstrari. **E**t semper res ita comparando augenda & exornanda sunt. **E**t ubi & quae iuuenis ita philosophus

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

unq̄ fuit: qui uel senior magnū a deo incrementū habuerit: **E**t qui a deo robuste Gymnastiorū labores perfert: uāhemēter is philosophiæ studium & industriam adamabit: **E**t hoc quidē modo similitudine & collatione usi amplificabim⁹. **C**um uero quæ circa ætatem adolescentis considerant: absoluerimus: in fine huius partis sententias cōmentationesq̄ locabimus. **E**t aut quæ dicta sunt breuiter iterantes: aut ad postremā partē finiētes. **R**ursus ubi, p̄posuerimus: quæ gesta sint ab ipso uiro quē laudam⁹: de iusticia primū dicere aggrediemur: quā eodē modo ut in superioribus exornantes: ad prudentiā si fuerit: descēdemus. **E**t hanc eodem quoq̄ modo absoluētes: fortitudinē si fuerit: proponemus: quā eadē amplificationis ratione item percurrentes cū ipsius finem partis attingerimus: & omnia genera persecuti sumus: summam quæ antedicta fuerint iterantes exitū uel sententia uel cōmentatione toti orationi apponemus. **C**ōgruet aut laudibus: nominibus etiā multis circa unū quodq̄ uti: & splendidā facere dictionem atq̄ magnificam. **E**odē quoq̄ modo cū de nequā hominib⁹ oratio nobis erit: uituperationes cōstituemus. **O**portet aut nullis in eū utamur cauillis quē carpinus: sed ipsius dūtaxat uitam enarrem⁹. **S**ermoes em̄ longe magisq̄ iocosa obiurgatiōes atq̄ cauilla & auditoribus persuadent: & ægritudine quos uituperamus afficiūt. **N**am hmōi quidem sales ad Idæam uel ad substantiā referunt. **S**ermoes uero sunt ingeniorū morūq̄ ueluti imagines. **C**auēdū est etiam ne res turpis nominibus appelles turpibus. **I**d em̄ affert grauitati calūniam. **S**ed quæ hmōi sunt: tanq̄ per ænigma significabimus: & aliarū rerū nominibus rem ipsam manifestabimus. **D**ebemus aut in uituperationibus ironia uti: & in ijs aduersariū deridere: quib⁹ ille maxime exultat. **E**t priuatim quidē paucisq̄ presentib⁹ eū dehonestare. **I**n uulgus autē & multitudinē cōmunis maxime uituperationes maledicere. **V**ituperationes uero eodē modo poterimus: quo etiā & præconia & augere & extenuare. **I**tacq̄ hæc specierū ex his quæ superius dicta sunt: usum omnē intelligemus.

Reliquū est ut accusandi quarēdiq̄ præcepta peragamus: quæ rursus quēadmodū in iudiciali genere dictū est: cōponemus: ordinabimus: percurrentes. **P**rimum igit̄ in exordijs rem de qua fit accusatio uel defensio: proponemus: ut etiam in alijs præmissis speciebus. **A**d attentionē autem ab ijsdem locis exhortabimur: quos in suadendo dissuadendoq̄ docuimus. **I**tē etiā de beniuolentia idē quoq̄ modus seruandus erit: qui in deliberatiuo genere præmissus est. **N**am is cui auditores beniuoli sunt: ex

De accusatio-
ne & quæstio-
ne

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

præterito aut præfenti tempore. **E**t is ne calumnia affectus fit: ad eos irritandos uel in se uel in rem ipsam uel in orationem beniuolentiam captabit: eodem modo ut illic docuimus. **I**s uero in quæ neq; beniuoli auditores neq; infesti fuerint: beniuolentiam captare poterit ex præterito præfentiu tempore: uel per seipsum uel per rem uel per orationem. **I**lle aut qui apud auditores calumniæ obnoxius factus fuerit: partim mixtim: partim priuatim beniuolentiã captabit. **H**ic igitur modus erit per quæ beniuolentiã cõparabitur. **E**nũ uero ij aduersus quos neq; bono neq; malo animo auditores fuerint: paucis sunt laudandi: & aduersarij uituperandi. **O**portet aut eos ab ijs laudare: quæ uident maxime auditorũ interesse. **D**ico aut ciuitatis studiosum amicorũ obseruatorẽ gratũ: misericordem: & similia. **A**duersarios aut ab his uituperare: quibus auditores ad irã irritant. **H**æc aut sunt: ciuitatis inimicus: amicorum hostis: ingratus: immitis: & hmõ. **O**pus est etiã laude iudices delinere: quod iusti iudices grauesq; sunt. **A**duersariorum præterea defensus sicubi tibi minores extiterint: siue ad dicendũ siue ad agendũ seu ad aliud quicq; in disceptatione uerfẽ: erunt oratione cõplectẽdi. **E**t iustum præterea & legitimũ & utile & quæ deinceps sequũt inducenda. **C**um iudices igit neq; bono neq; malo animo in nos fuerint: ex his beniuolentiã captabimus. **S**i quis uero in calumnia sit: idq; ex præterito tẽpore & circa orationẽ scire ex antedictis poterimus: quo pacto insimulationes soluere oporteat. **Q**uod si ex præfenti tempore calumnia fuerit: necesse est circa ipsum hominẽ eam fieri: aut si ineptus præfenti cõtrouersia: aut si criminibus subcontrarius: aut si p cõfesso accusationi obnoxius uideat. **I**neptus quidẽ fuerit: si aut iunior aut senior pro alio disceptet. **S**ubcontrarius uero effẽt: si quis robustus imbecillum uerberationis accuset. **A**ut si quis cõtumeliosus cõtumeliã temperantẽ insimulet: aut si quis admodũ pauper hominẽ ditissimũ pecuniarũ agens in iudiciũ deuoacet. **I**taq; hmõ hoies subcõtrarij criminibus sunt. **P**ro cõfesso autẽ erit: si quis fortis robustusq; existens ab infirmo & imbecillo uerberationis accuset: aut si quis fur existimatus furti reus in iudiciũ arcessatur. **V**t aut oia uno cõplectamur uerbo: ij quorum moribus similis est hominũ opinio: uidebũt criminib; esse obnoxij. **C**irca ipsum igitur hominem ex instanti tempore calumniã huius modi fieri poterunt. **C**irca rem autem eã contingent: siquid aduersus domesticos amicos: aut aduersus hospites: aut in suos uel de prauis uel de turpibus rebus negocia afferat: hæc enim infamiam disceptantibus afferunt. **Q**uemadmodum igitur eas insimulatio

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

nes sum⁹ dissoluturi: deinceps ostēdam: Duo esse cōmunia in omnibus elementa existimo: **A**lterum quidem ut quibus rebus corrupturos iudices aduersarios putes: his eos praueniens corripias. **A**lterum uero est: si res in aduersarijs quidem maxime: sin id minus in alios quosdam trāsseras: ea usus cauillatione q̄ non ex sententia tua sed ab aduersarijs coactus in certamen descenderis. **I**n unamquāq; uero calumniam hęc argumentari conuenit. **I**nior quidem causabiē aut seniorum aut amicorum qui pro se disceptēt solitudinem: aut criminum magnitudinem: aut temporis praescriptionem: aut rerum multitudinem: aut aliud quid huiusmodi. **S**i uero habueris pro alio dictionem: dicendum erit te amicitiaē gratia aduocatū fieri: aut aduersarij motum inimicitijs: aut quia negotijs interfueris: aut ob utilitatem publicā: aut quia is cui patronus uenis: & ab omnibus est desertus: & iniuria praemittitur. **Q**uod si crimini pro cōfesso obnoxius: uel subcontrarius accusationi effici uideatur: cum praerogatione utendum est: tum etiam dicēdū ut neq; iustum neq; legitimum neq; utile sit: ex opinione ac suspitione ferre prius sententiam q̄ res fuerit audita. **Q**uā igitur circa ipsum hominem sunt: hoc pacto insimulationes diluemus. **E**as uero quā circa rem sunt: ita repellemus. **C**ausa in aduersariū rejicimus: uel si maledictū ei crimini demus: uel si iniuriā aut cupiditatē aut pertinaciam aut irā praetendamus: quod nullo alio modo ius consequi possibile possit. **P**riuatas igitur calumnias a pud iudices ita diluemus. **C**ommunes uero omnibus speciebus soluere poterimus: quēadmodum in superioribus dictum est.

Exordia uero in genere iudiciali eodē modo collocabimus **D**e exordijs ī genere iudicia
sicuti etiam in deliberatiuo. **E**adem etiā ratione narratio-
nes exordio coniungemus: quas uel particulatim proba-
biles esse iustasq; ostendemus: **A**ut ipsas separatim tanq̄ in unum
corpus ordinabimus. **D**einde uero erit confirmatio: quā si quidē
rebus ipsi aduersarij contradixerint ex probationibus. **S**in autem
cōfenserint: ex iustis & utilib⁹ & his similibus cōfirmare debem⁹.
Collocāda sunt ex pbationib⁹ primū quidē testimonia: & si quae
nobis ex quaestionib⁹ cōfessiones fuerint. **D**emū uero si nullo mō
uerisimilia ea fuerint: sententijs & cōmētationibus: **S**in autē nō oīo
uerisimilia pbabili: demū exemplis & cōiecturis & signis & argu-
mētis: demū uero cōmētationib⁹ & sententijs cōfirmare debem⁹.
Quā si uerisimilia fuerint pbatiōes qdē omittem⁹. **I**ustis autē quē
admodū in antedictis utemur. **E**t hoc qdē mō cōfirmabim⁹. **P**ost

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

confirmationē aut ubi ea quæ in aduersarios sunt collocauerim⁹:
 præoccupabimus eas res quas uerisimile fuerit aduersarios dictu-
 ros. **Et** siquidem aduersarij rem negarint: probationes illas a no-
 bis dictas amplificabimus: quas uero illi dicturi sunt reprehende-
 mus & extenuabim⁹. **Si** uero fateant⁹ & legitima & iusta esse: quas
 secundum scriptas leges a nobis inductas ostenderimus: enitēdū
 est: ut his simul leges quas & iustas & honestas & cōducibilis uni-
 uersæ reipublice plures uēdicarint: talis etiam eas esse ostēdamus.
Quas aut aduersarij induxerūt: eas cōtra habere demonstremus:
 quæ minus cōmode hæc dici quiuerint: iudices cōmonefaciēdi sunt
 eos nō de lege sed de re iudicare: quodq; iurati sint secūdū leges la-
 tas sententiā latū ire. **Et** doceas haud hoc tēpore decere leges: sed
 in cōstitutis diebus eas ferre. **Sed** si contigerit rem ijs legibus agi-
 tari: quæ inique esse uideant⁹: dicēdū erit nō legem rem hmōi: uerū
 iniquitatem esse. **Cū** lex quidē ad utilitarē ferat⁹: hæc aut afferat ci-
 uitati perniciē. **Dicendū** etiā erit: haud cōtra leges facturos si huic
 legi cōtrariā sniam tulerint: sed leges potius laturos ne sit impro-
 bis iniquisq; decretis utendū. **Oportet** aut ad id collectionē affer-
 re: quæ nulla lex prohibet reipublicæ benefacere: sed improbas leges
 auctoritate priuare: aliud nihil esse: q̄ ciuitatē beneficio donare.
Quascunq; igit ex ijs legibus quæ nullā ambiguitatē cōtinent: ha-
 buerimus ex talibus præueniētes abunde cōtradidere poterimus.
De ambiguis uero legibus si iudices ita senserint: ut tibi expedit:
 oportet hæc demonstrare. **Quæ** si iudex dicat: quēadmodū aduersarij:
 cōdocefaciēdus est legūlatorē non hoc sensisse quæ ab illo diciē:
 quodq; cōducit ipsis iudicib⁹ legē ita dicere. **Verū** si nullo mō pos-
 sis in cōtrariā sniam cōmutare: ostēde aliud nihil posse cōtrariā le-
 gē dicere atq; ipse dicas. **Et** quo quidē pacto oporteat uti legib⁹: ex
 ijs quæ dixim⁹: abūdabis. **Sūmatim** uero si peccasse oīno fateant⁹:
 & ex iusti tñ & legitimi partib⁹ defensionē parent: ex his ea sunt cō-
 futatione præuenienda: quæ dicturi illi uideant⁹. **Si** aut peccasse
 fateant⁹: & sibi tamē ignosci postularint: sic talia oportet cōfutare:
Primū quidē dicēdū erit: deterioris esse moris: quodq; tunc illi cri-
 mē in imprudentiā reijciunt: cū se deprehensos intuent⁹. **Proinde** si
 huic ignoscitis: alios itē omnis supplicij atq; cruciatibus liberabi-
 tis. **Dic** etiā & illud: si eos qui peccasse cōfitēt⁹: absoluetis: quo pa-
 cto inficiantis cōdēnabitis. **Dicendū** etiā erit: & si imprudēter er-
 rauerit: nō tñ decet me ob huius imprudentiā detrimēto affici. **Præ-**
 terea diceē cū neq; legūlator imprudēter delinquentib⁹ ignoscit: eo
 neq; a iudicibus qui secundum leges iudicant: ignosci iure potest.

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

Ex his igit̃ atq; similibus eos q; sibi secundū postulāt cōfutare poterimus: sicuti etiā ab initio exposuimus. **V**t compendio autem utar quæcūq; sint aduersarij dicturi: & ad probationē & ad iuris sui partes afferendas: & ad ueniā postulandā ex antedictis praecupabimus. **P**ost hanc autē causam tota est oratio per enumerationē summam repetēda. **E**t breuiter si fieri potest: iudicum animi in aduersarios quidem: uel ad odiū: uel ad iram: uel ad inuidiā: in nos autē ad beniuolentiā: uel gratiā: uel misericordiam cōmouēdi. **Q**uibus autem rebus hoc fiat: in deliberatiuo genere in suasionib; & dissuasionibus diximus: **A**c rursum in defensionis specie ad finē percurreremus. **O**rationis igit̃ principiū in iudiciali genere si quidē accusatur ita componemus & ordinabimus. **S**i uero defendamus: exordium quēadmodū & in accusando cōstituemus. **E**st autē res quarū accusamur quibusq; accusator scientiā auditorib; fecerit: relinqueremus: **Q**uibus uero opinionem reliquerit: hasce ubi post exordiū proposuerimus dissoluemus. **T**estescq; & quæstiones & iuramenta refellemus: quēadmodū antea audisti. **E**t si quidē res credibiles fuerint: poterim; ipsarū respōsionē in ei; qd̃ relictum sit locū trāsferre. **Q**uod si testes per quæstiones fidem fecerint: aut in orationē: aut in negocium: aut in quodcūq; aliud fuerit: in aduersarijs maxime uerisimile: ipsorū est respōsio transferenda. **S**i uero aut cōtra utilitatē publicam: aut cōtra cōsuetudinem accusator te fecisse criminē: debes defendere: **I**d maxime esse utile quod ab eo crimini dat̃. **V**el si id minus potueris: dices ut neq; abs te ab ijs q; tibi sint similes: aut quod nō hoc modo huiusmodi res geri cōsueuerit. **P**robabile igit̃ ita solues: **E**xemplū uero debes primū si potes demonstrare: id haud quāq; esse criminatiōi simile: **V**el aliud tibi ex cōtrarijs præter uerisimilitudinē exemplum ferēdum esse. **C**ōiecturam autē potes confutare: si dicas qbus causis cōtraria significare cōtigerit: **S**entētiās uero atq; cōmentatiōes aut improbabilis aut ambiguas ostendas oportet. **S**igna autē nō eius solum cuius ipse sis accusatus: sed rerū plurimarū signa esse ostende. **E**t ea quidē quæ ab aduersarijs dicta fuerint: in cōtrarium aut ambiguū cōuertentes poterimus hoc modo improbare. **S**i uero quorū nos accusator criminatur ea fecisse fateamur: **I**dq; ex iusti & legitimi partibus defendere pergamus: magis legitimas res nostras iustioresq; demonstrare elaborabimus. **Q**uod si minus cōmode fieri potuerit ad imprudentiā casumq; defugiemus: **I**acturasq; paruas esse ostendemus. **E**t ignoscendum nobis esse argumētabimur: demonstrantes q; omnīū quidem hominū p̃ imprudentiā derelinquere cōmune sit: sed afficere iniuria impro-

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

bonū esse propriū. **D**ices etiā & æquū & bonū esse & iustū & cōducibile sjs ignoscere q p imprudētiā deliquerit. **N**eminē em̄ hoīm scire si qd aliqn̄ sibi huiusmodi euentus sit. **O**stēdendū est etiā si qd aduersari⁹ ipse aberrauerit: & ueniā tñ cōsecut⁹ sit. **P**ost hæc eā præoccupationes sequuntur: quæ ab aduersarijs dictæ sunt: **H**arum igit̄ alias satis superq; a rebus ipsis soluere poterimus. **S**ed si calumniatur scriptas nos orationes recitare: aut quo eas recitemus meditari aut mercede cōductos patronos fieri: ad hæc talia cōtraueniam⁹: oportet: dissimulandoq; dicamus minime omnium lege prohiberi: aut se scripta aut illum nō scripta loqui: lege nāq; talia patrare nō permitti: loqui uero ut quisq; uelit facile sum. **D**icēdum quoq; erit usq; adeo aduersarij delicta uel ipsius eius sententia permagna esse ut existimet me nunquā digne in se accusando satisfacere posse: nisi quæ dicturus essem & antea scriberem: ac multum temporis meditat⁹ sum. **A**d scripturaz; igit̄ orationū calumnias sic occurrere poterimus. **S**i uero dixerint nos discere meditariq; dicendi facultatē: confitebimur id quidem: dicemusq; nos quidē quos animis discere neq; calumniatores neq; cōtentiosi certe sum⁹. **T**u uero qui oratoriam tenes: cum hoc tempore: tum sæpe alias nos calumnijs circumuenire deprehensus es: quare cōducere ciuib⁹ uidetur ut & ille oratoriam discat. **N**on enim sic malum neq; insimulatore cū fore. **E**odem quoq; modo si quis nos mercede conductos causarum patronos dicat & fatebimur & cauillabimur: huiusq; rei auctorem accusatorem nostrum ac reliquos om̄is demonstrabimus. **M**ercedum autem species diuidemus: dicemusq; alios pecunijs alios gratijs: alios supplicijs: alios honoribus aduocatos assistere. **T**e igitur gratijs id obire muneris ostende. **A**duersarium uero dicitō ne paruo quidem precio aduocatum assistere. **E**um nāq; ut aliquid argenti iniuste capiat: nō autem ne persoluat in iudiciū ire. **I**dem quoq; modus seruandus est: si quis nos aut aliquos edocere dixerit: qui controuersijs apud iudices utantur: aut iudicialis orationes cōscribere. **N**am & alios & om̄s ostēdes pro uirib⁹ adiuuētō amicis esse: & docendo quidem & cōsulendo: **E**t artificiosissime in huiusmodi rebus occures. **O**portet autem & circa interrogatiōes atq; responsiones: quotquot in huiusmodi speciebus inciderint: ne nos negligentia ulla capiat. **S**ed quæ respondeo cōcedantur quæq; negent sunt cōsideranda. **C**oncessiōes igitur sunt huiusmodi. **M**ihi filium enecasti. **E**necaui equidē. **N**am ille in me prius distinxit gladium. **F**iliū mihi pulsasti. **P**ulsauī equidē. **I**niuria em̄ in me prius man⁹ iniecit. **M**ihi caput confregisti. **C**onfregi equidē. **N**am noctu impe

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

tum in meā fecisti domū. **T**alis igitur concessiones legibus freti nō
nunquā facimus: huiusmodi uero negationes legē declinant. **M**ihi fi
liū occidisti: **N**on ego quidem: sed lex occidit. **H**aec autem omnia ita
oportet respondere. **C**um duarū legum altera iubet hoc faciendū:
altera nō uetet. **Q**uā igitur in aduersarios dicēda sunt: ex his omni
bus colliges. **P**ost hāc autem eorum quā antedixerimus: iteratiōe
breuis est admonitio adhibēda. **E**a uero est utilis omni tempore: quā
obrem & singulis in speciebus ea iteratione utendum est. **V**erum in
accusationibus maxime & defensionibus ea congruit. **I**tidē quoque
in suasionibus atque dissuasionibus. **N**ecque solum ea hic cōmemora
re: quā ante dixerimus: quēadmodum in laudādo & uituperādo:
uerūetiam animos iudicum in beniuolentiā nostram conciliare: &
in aduersarios cōcitare debemus. **H**anc uero iterationē in oratiōis
partibus postremā cōstituiimus. **H**aec em̄ facit ut reminiscaris sum
matim: quā dicta sunt enumerando: aut ratiocinando: aut interro
gando: tua quidem quā optima sunt. **A**duersariorū autē quā ne
quissima siquidem interrogatiōis figura uti uolueris. **C**uiusmodi
aut unumquodque horum sit: ex ijs cognoscere possumus: quā su
perius dicta sunt. **I**n beniuolentiam uero nostram iudices conciliabi
mus: & in aduersarios cōcitabimus: ex ijs beneficijs ut etiam in de
liberatio genere summatim ostendimus: quibus nos aut amici no
stri ipsos a quibus iniuriā suscipimus: ipsorumque necessarios seu iudi
ces ipsos uel eos qui eis curā sunt: siue affecerimus: siue afficimus:
siue sumus affecturi. **E**t si ipsis dixerimus nūc tempus esse referen
darum pro susceptis beneficijs gratiarū. **E**t si eos in commiseratio
nem si opus fuerit adduxerimus. **H**oc autem eo faciemus: quo no
stram in auditores beniuolentiam demonstremus. **E**t quā indigne
ob ea quā male passi fuerimus: aut patimur: passuriue sumus: mi
seria prēmimur: nisi hi nobis adiumento fuerint. **S**i uero nihil no
bis absit: huiusmodi cōmemorabimus: quibus bonis priuati fueri
mus: aut priuamur: aut priuabimur: ubi iudices nos negligierint:
Seu ut nunquā boni quippiā nacti fuerimus: aut nāciscimur: aut na
cturi sumus: nisi ab his auxiliū meruerimus. **E**x his nāque cōmisera
tionē nos dignos cōstituemus: & auditores nobis conciliabimus.
Aduersarios uero calūnijs circūuentos in inuidiā & odiū apud au
ditores ex horū cōtrarijs adducem⁹ cū ostenderim⁹ ab his aut horū
amicis auditores ipsos ipsorumque necessarios mali quippiā indigne pas
sos aut pati aut passuros. **E**x huiusmodi em̄ rebus ad odiū & irā in
aduersarios rapienē. **S**in autē hāc fieri cōmode nequerint: ea in unū
redigemus: quibus⁹ auditores in aduersarios ad inuidiā concitem⁹.

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

Inuidia nanq; propinqua est odio. His autē summatim inuidēbit. Si eos indigne fortunatos & ab auditorib⁹ aīo alienos ostēderim⁹ percurrentes q̄ multa bona iniuste passi fuerint: aut patiunt⁹ passuri ue sunt: aut q̄ nunq; null⁹ boni indiguerint: uel indigēt uel indigebunt: aut q̄ in nihil unquā mali inciderint seu incidunt: sed incidunt: nisi nūc a iudicibus puniant⁹. Ex his igit⁹ rebus auditorib⁹ nobis animos ad beniuolentiam in conclusionibus constituere & in aduersarios contra commouere poterimus. Ex omnibus uero supra dictis accusationes defensionesq; q̄ aptissime ordinabimus.

**De quaestio-
nis specieb⁹** **Q**uarendi autē species separatim quidē ipsa raro cōstituit⁹: sed alijs speciebus cōmiscetur: & aduersus cōtradictiones maxime est utilis. Verumtamē ne huius nos ordo lateat si q̄n uel oratio uel uita hominū actio aut ciuitatis administratio quaerenda cōtingeret. Item etiam hac de parte summatim percurram. Est igit⁹ quaerentib⁹ eodem quasi modo exordindū sicuti etiā calumpnia circūuentos: oportet: docuimus. Quare cum idoneas in principijs causas attulerimus: quibus id recte facere uideamur: Ita ad quaerendū ueniamus. Causa autē congruent in ciuilibus quidem cōuentibus: quod aut cōtentiōe quadā quinpotius ne auditores lateat id facimus. Demū quod nobis hi prius molesti fuerint: In priuatis uero uel inimicitias uel paruas eorū q̄ quaerunt⁹ cōsuetudines: uel in eos ipsos beniuolentiā: uel ut quā agūt remittentes nō amplius hāc faciant proferre oportebit. In publicis autē si legitimū & iustum & publicam utilitatē proferemus. Ex his autē & his similibus exordio cōstituto: ac singulis deinceps propositis: aut dictis: aut gestis: aut cogitatis quaeremus: Ea q; demōstrabimus & iustis & legitimis & priuatis & publicis utilitatibus aduersari. Et omnia demum cōsiderabimus si quo in loco ipsa sibi uel moribus proborum hominū officij sue dissentiūt. Sed ne ī singulis enarrādis longiore utamur oratione: quo pluribus illustrium studiorum: aut rerum: aut uerborū: aut consuetudinum res eorum quos quaerimus aduersari ostenderimus: eo ipsos obscuriores apud auditores cōstituemus. Opus est autem non tristi & acerbo quodam sed miti māsuetorū uultu quaeramus. Hoc enim modo uerisimiliores reddentur apud auditores habitae orationes. Et oratores ipsi nullum de se relinquent in simulationi locum. Vbi uero diligenter omnia quaesieris atq; amplificaueris: oratiōis exitum breui iteratione terminabis. Et ut eorū quae dicta fuerint auditores reminiscātur efficies. Has igitur species ubi hoc pacto cōstituerimus: pulcherrime ipsis uti poterimus.

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

Peroratio antedictorum omnium per enumerationem & amplificationem.

Opus est praeterea orando & scribendo in id quod maxime enitmur laboremusque ut pro rerum natura uerba accommodemus: & ita nosmetipsos trita consuetudine his cunctis exerceamus: ut eorum usus nobis in promptu sit: Atque ut ex arte quidem dicere possimus: tum in priuatis publicisque disceptationibus: tum sijs etiam in sermonibus quos aduersus alios habuerimus: plurima hinc & artificiosissima adiumenta suscipiemus. **E**laborandum est etiam ut non circa uerba orator dumtaxat: uerum etiam circa uitam quam antedictis speciebus exornet atque magnificet suam diligentiam omnem studiumque accommodet. **N**am uitae compositio & ad suadendum & ad boni & aequi uiri existimationem adipiscendum conducit plurimum. **P**rimum igitur diuidendae sunt secundum omnem disciplinae distributionem: quid primum: quid secundum: quid tertium: quid quartum tractandum sit: **D**emum ea tibi sunt praeparanda: quae circa auditores attenduntur: de quibus in exordijs docuimus. **E**nim uero beniuolentiam a persona tua captare poteris si promissis **B**eniuolentia insistas: & eosdem amicos in omnem uitam tueare: neque in alijs actionibus inconstans esse: sed isdem semper uti uideare. **A**ttenti autem **A**ttenti fient auditores si is in negocijs uerferis: quae & magna & honesta sunt multisque conducant. **C**um uero beniuolos auditores reddi **B**euuoli deris: ubi ad negociorum expositionem abs te deuentum est: quae cunctae propulsationem malorum: bonorum autem continent exhibitionem: facile apud illos admittuntur: quae cumque uero secus sunt reijciuntur. **S**ed pro celeri & apta & uerisimili narratione: haec sunt tibi faciunda. **C**eleriter autem absolues si non omnia uolueris simul agere: sed prius primo & quod reliquum est deinceps. **D**ilucide uero si non statim relicta actione in alias res prius transferis: quam illam absolueris. **V**erisimiliter autem si nihil a tuo more alienum agas. **I**tem si non eosdem finxeris & inimicos tibi & amicos esse. **E**x his autem probatiōibus eas assumemus: de quibus ita scientiam ad praeficienda negocia tenemus: ut eam alijs interpretari & explicare possimus. **D**e quibus autem scientiam non habemus: eas prout saepius accidere solent assumemus. **T**utissime namque in huiusmodi rebus egeris: si consuetudinem sequi uolueris. **I**n certamine uero contra aduersarios si quid est offone cōtēdit: ex ijs quae dicta sunt nostram confirmacionem faciemus. **S**in pro contractibus hoc faciemus: si secundum legem & non scriptas & scriptas cum testibus quod optimis ac tpe praefinito eos cōfecerit

RHETORICES ARISTOTELIS AD ALEX.

rimus. **Ex** conclusione uero eorum quæ dicta fuerint: reminisci au-
ditores faciemus: si quæ gesta sunt summam rursus dicimus. **Ex**
Beniuoli his autem quæ agimus ita commonebimus quandoque eadē
 gencia uel similia prioribus tractemus. **Beniuoli** autem nobis erunt
 auditores: si ea gesserimus quibus aliquid beneficii suscepisse aut sus-
 cipere aut suscepturi uidebuntur. **Magnas** autem res geremus: si ea
 negocia tractauerimus quæ multorum sint bonorum causa. **Hoc**
 igitur modo quæ ad uitam pertinent præparanda sunt. **Ex** priore
 autem instituto circa orationem est exercitatio adhibenda. **Sacri-**
 ficia uero uti præmissum est faciemus ad deos quidem pie: ad sum-
 ptus autem moderate: ad spectacula uero splendide: ad ciues autē
 utiliter. **Et** aduersus immortalis quidem deos ea habebunt pie: si pa-
 trio more sacrificemus. **Ad** sumptus autem moderate: si non quæ-
 cunque missa fuerint: ab his qui sumptibus præsumunt consumantur.
Ad spectacula uero splendide: si magnifico sint apparatu constitu-
 ta. **Ad** ciues autē utiliter: si & equites & grauiores armaturæ pedi-
 tes belle instructi pompam celebrent. **Quæ** igitur hoc modo mor-
 tales in deos fecerint: pie certe fecerint. **Eos** autē amicos compara-
 bimus qui sint nobis moribus non dissimiles: & quibus eadē quæ
 etiam nobis conducant: & quibus magnis in rebus communis no-
 biscum fortuna sit. **Talis** enim amicitia prædurat maxime. **Socios**
 autem eos facere debemus: qui & iustissimi sint & non mediocri ua-
 leant potentia: & in proximo habitent. **Hostis** autem eos facie-
 mus: qui horum sint contrarij. **Suscipiendum** autem bellum in eos
 est: qui rempublicam: aut eius siue amicos siue socios iniuria uiola-
 re moliuntur. **Præsidia** autē habeamus oportet: aut nostra: aut so-
 ciorum: aut hospitem causa. **Et** primo quidem nostra: demum so-
 ciorum: tertio uero hospitem. **De** tributis autē id quidem est opti-
 mum: quod a priuatis prouentibus ac possessionibus proficiscitur:
Secundū uero a censibus. **Tertium** autē a pauperibus: qui sua cor-
 pora ministerijs præbent. **Ab** opificibus autē arma: a locupletibus
 uero pecunia. **De** administratione autē reipublicæ popularis qui-
 dem principatus est optimus: in quo leges optimatibus honores di-
 stribuit. **Plæbs** uero neque dandis priuatur suffragijs: neque ferendis
 quidē sententijs. **Proxima** uero illa est in qua leges a ditioribus as-
 fici contumelia plæbē non sinunt. **Principatus** autē paucorum duo
 sunt genera: **Aut** enim est ex amicitia & societate quadā: aut a cen-
 sibus. **Necesse** autē est socios faciamus cum ciues minus ex sese po-
 tentes sunt: qui tum solum: tum oppida tuentur: aut hostibus re-
 pugnet. **Est** autem societas omittenda: cum aut eam facere non sit

DE CAUSIS CIVILIBVS PRAECEPTA

opus: aut socij longe a nobis distent: neq̄ potentes sint qui oportu-
ne adsint. **C**iuis aut̄ bonus est qui amicos ciuitati utilissimos com-
parat: Inimicos uero & paucissimos & infirmissimos quiq̄ sine ul-
la priuatorum bonorum publicatione prouentus comparat q̄ plu-
rimos: & qui sese iustissimum præbēs eos in quaestionem agit: qui
rerū publicarum aliquid per iniusticiam uiolat. **L**argitionibus ue-
ro utuntur om̄es: aut quoniam aliquid inde sperant commodorū:
aut quo susceptorum beneficiorum gratiam referant. **O**bsequun-
tur autem omnes aut lucri: aut honoris: aut uoluptatis: aut timo-
ris gratia. **C**ommutationibus uero utuntur omnes aut sponte aut
inuite. **O**mnes enī actiones aut ui: aut suasionē: aut fraude: aut
occasione perficiuntur. **I**n bello autem uincitur: aut fortuna: aut
corporum multitudine robustitateue: aut pecuniarum copia: aut
oportunitate locorum: aut uirtute sociorū: aut consilio & callidi-
tate impatoris. **S**ocios uero derelinquēdos putant: aut maiore uti-
litate: aut belli solutione. **I**uste autem agere est communis sequi uti-
litate cōsuetudines: parere legibus priuataq̄ pacta seruare. **C**on-
ducit autem corpori quidē bona habitudo & formæ dignitas: aut
uires & bona ualitudo. **A**nimo uero sapientia: prudentia: fortitu-
do: temperantia: iusticia. **H**is autē utrisq̄: pecuniæ & amici. **I**nuti-
lia uero sunt horum contraria. **P**lurimum uero utilitatis affert bo-
norum ciuium multitudo.

Sapiētia
Prudētia
Fortitudo
Temperātia
Iusticia

Francisci **P**hilelfi **P**ræceptorum **R**hetorices **A**risto-
telis de **C**ausis ciuilibus ad **A**lexandrū regē **M**ace-
donū e græco in latinū traductio: **F**œliciter explicet.

Ad magnanimū & illustrissimū principem **Philippum**
Mariā Anglum inclytum **Mediolanensiū** ducem: **Fran-**
cisci Philelfi in traductiōe **Apophthegmatū** **Plutarchi**
Cheronensis ad **Traianum Cæsarem** **Præfatio**.

Plutarchus

1

Traianus cæsar

Apophthe-
gmata

Dicteria

Ecitant mihi nuper **Græca** quædam princeps opti-
 me nōnulla **Plutarchi Cheronensis** uolumina perdo-
 cti & imprimis sapiētis uiri: cum de moribus lucubra-
 ta grauissime: tum de alijs plaricq; permagnis ac præ-
 claris rebus ornatissime elegantissimeq; perscripta ad
 manus incidūt: **Quæ** dum singula incredibili quadam cupiditate
 pcurro: ille haud quaq; intēpēstite se liber offert: q de **Apophthe-**
 gmatis ad **Traianū cæsare** inscript^o est. **Hūc** accurat^o etiā atq; etiā
 cum mecū ipse cōsidero: res sane digna uisa est: quæ & a **Plutarcho**
 illustri eruditissimoq; philosopho emanaret: & **Traiano** ipsi dedica-
 retur. **Fuit** em̄ **Traianus** eiusmodi profecto & uir & imperator: qui
 cū omī antiquitate ita de uniuersæ uirtutis laude cōtenderet: ut ni-
 hil ad dec^o ei: nihil ad gloriā defuerit. **Nam** sapiētia quæ una: tum
 animi magnitudinē: tum iusticiā ipsam complexa est: quæq; huma-
 nos casus om̄is infra se habet: ita diuin^o ille princeps uiguit: ita ex-
 celluit: ita mortales reliquos longissime anteuuit: ut quicquid age-
 ret cōtinuo ex omī parte perfecte ageret. **Quare** cū intelligeret uim
 dicendi eā rē esse: q̄ cæteris animātibus maxime præstaremus: hāc
 uahemēter sectatus est & coluit plurimū. **Viros** prudētia & oratio-
 ne insignis quoscūq; uel apud nostros uel apud **Græcos** offendis-
 set: & honoribus persecutus est om̄es: & familiaritate sibi cōsuetu-
 dineq; deuinxit. **Non** em̄ erat ignarus: & q̄ esset uirtutis primū: &
 optimoz principū nomē per eloquētissimos uiros sempiternū fie-
 ri. **Cum** ergo apud **Traianū** cōiunctissime **Plutarchus** uiueret: mu-
 nus pergratum illi & perutile cæteris se factuz existimauit: si quæ
 magna cura & industria collegisset **Apophthegmata** ei^o nomini de-
 dicasset. **Apophthegmata** uero ipsa quæ plaricq; nostri dicteria: nō
 nulli dicta nominarūt: sunt breues orationes argutiore sensum ali-
 quē facetioreq; continētes. **Sum** his quidē mirifice delectat^o: non
 mō q̄ dicacitates libez dignas hoīe suauissimosq; sales præ se fer-
 rent: uez etiā qm̄ mirabilē quandā & uberē ac uariā grauitatē sen-
 tentiæ: ad oēm orationē augendā atq; exornandā adhibitura por-
 recturaq; uidebant. **Nihil** est em̄: ut ita dixerim: humanis in actio-
 nib^o uasre: callide: pudice: continēter: generose: cōstanter: benigne:
 liberaliter: innocēter: integre: amice: nihil deniq; magnifice: nihil fa-

IN APOPHTHEGMATA PRAEFATIO

pieter: nihil cū uirtute & laude dictū factūue qđ nō inde exemplū uenari queat. **Quantū** uero & decoris & dignitatis ad oēm & orationē & uitā cultū afferre soleat exemplorū uis: nō est dicēdi locus: praesertim cū patet id quidē & in promptu ē oībus. **Placuit** igit̄ praestantissime princeps: cū ociosus essem: huiusmodi **Apophthegmata** in latinū uertere: idq; nō modo ut prodessem nostris: sed eo etiā libētius q̄ te tibi ostēderē: id est ut mea lucubratiōe intelligeres: quā p̄sape ipse dicēdo amplecter̄: ista apud p̄batissimos & clarissimos uiros quosq; probatissima semp̄ laudatissimaq; extitisse. **Affirmat** em̄ qđ frui licuit aditu ac fermōe tuo: ea te singulis p̄pe dictis sentētiarū & crebritate & pōdere & comitate uti: q̄ prā ceteris hoīb⁹ **Lycurgus** curgus ille **Lacedaemoni**q; oēs aptissime usi perhibent̄. **Tu** uero regib⁹ ipsi plane munificētior imitaberis hoc loci si uidebit̄ **Perfarū** reges. **Mos** em̄ fuerat: q̄ uel in hāc usq; seruat̄ aetate: ut q̄ adire p̄ re q̄piā reges instituisent: ea deferrēt ad illos dona quā offerētū obseruatiā atq; pietatē declaratura iudicassent. **At** illi eo pacto q̄ offere bār suscipiebāt: ut nō auari: nō cupidi odrysiōq; more p̄cipū: sed **Odrisi** humani: sed bñfici: sed iure optimo regia & maiestate & splendore praediti censerent̄. **Nā** longe maiora q̄ accepissent munera illustrioraq; referēbāt. **Itaq;** cū hoc si q̄cqd ē munusculi: obtuli animū tibi meū. **Si** quid mihi fuisset maius: id etiā q̄libentissime obtulissem. **Tu** aut̄ nolim argentū mihi: nolim auri quicq; referas. **Nā** ut es excelso atq; inuictō aīo: q̄ hāc oīa despicias: & pro nihilo putes: cum antea saepenumero: tū nuperrime his maximis & potētissimis regibus ac ducib⁹ liberādis uel amplificādis pot⁹ nō obscure declarasti: quos memorabili illa inauditaq; uictoria maritimi unius ac terrestris praesij **Caietani** captiuos habueras. **Quid** igit̄ pro mea erga te fide a me poscīt: **Maius** quiddā mediis fidiis multoq; praclarioris: ut a quo aīo seras: te ipsum amē: te colā: te admittet. **Id** si feceris: nihil prorsus mea sentētia ad splēdidissimā tuā i me muuificētiā cum ulū accesserit. **Interim** **Apophthegmata** ipsa cū per ingētis ac fere infinitas occupationes tuas molestq; licuerit cognoscēs: ubi prospicue inuenies: cū apud **Grācos** & **Barbaros**: tū etiā apud nostros: quicq; in oīni probitatis ac praestantiā genere aut fieri aut dici aut cogitari memoria dignū quauerit. **Ego** si te his delectari aiad uertero: propediē alia subnectā.

¶ Finit Praefatio.

Francisci Philelfi Apophthegmatū Plutarchi Cheronēsis: ad Traianū Cæsarē e græco in latinū traductio: Fœliciter Incipit.

PLVTARCHI CHERONENSIS

Plutarchi Cheronensis in Apophthegmata ad Traianū
Cæsarem Præfatio.

Artaxerxes
rex persarū
Traian⁹ cæsar

Quoniam Artaxerxi Persarū regi **O** maxime impator Cæsar Traiane obequitati olim obuiā fact⁹ oparius quispiā ac rudis hō: cui aliud nihil esset: aquā utraq; manu e pximo haustā fluie obtulisset: iucū d⁹ ille surridēsq; suscepit: q; p; pe q; nō rei quæ dabat uel iopia u' usu: sed alacri dātis uolūtate gratiā metiret. Existimabat etiā eū q; benigne parua prompteq; acciperet: nō regali min⁹ humanoq; fungi munere q; si magna elargiret.

Lycurgus At Lycurg⁹ tenuissima Sparta sacrificia statuit: q; ex præsentib⁹ reb⁹ uenerari deos imortal' expedite facileq; possent. Quia ipse q; duc⁹ sentētia: tenuia tibi dona hospitaliaq; munuscula c'pescq; philosophiæ primitias offero hisce cōmētarijs. Quæ si quā ad morū disciplinā aut ad cognitiōnē imperitātis p rōne electiōis: quæ dicendo magis q; agēdo patet: si quā in q; affinitatē hnt una cū offerētis affeētide: suscipe atq; utere. **Q**uā uita q; illoꝝ facta sit ac dicta historia hæc cōplectit: q; siue duces siue legūlatores siue impatores: cū apud Romanos: tū apud Græcos maxime claruerit. Atq; res gesta fortuna nā plarq; admixtā hnt: sed quæ inē obeūda negocia: quæ i aduersis: quæ secūdis i reb⁹ dicta: rīsa: negata affirmataq; sē: ueluti q; bus dā in speculis pspicue cuiusq; oñdūt mentē. Proinde Syranes ille Perses admiratib⁹ q; bus dā cur fieret: ut prudētib⁹ ei⁹ uerbis res nequaq; rīderēt. Verboꝝ inqt in sese ius esse: at rez i fortuna & rege. Nempe illic res quæ dictis uiroꝝ cōsonāt: ut libēter ediscant: facile præstāt. Hic aut uel sola ipsa uerba quæ ueluti quædā uita morūq; indicia atq; seminaria collegim⁹: haud intēpestiua tibi molestaq; fore censeo: siquidē p multos uiros q; memoratu digni extitissent: breui inspexeris.

¶ Finit Præfatio.

Plutarchi Cheronensis Apophthegmata ad Traianum
Cæsarem Feliciter incipiunt.

¶ De Apophthegmatibus eorum qui apud Græcos maxime claruerunt.

Persæ
Cyrus rex

Persæ amāt hoies adunco naso: qm̄ Cyr⁹ hac potissimū forma reges esse delectare. Aiebat em̄ Cyrus eos qui sibi bona nollēt: cogi ut alijs parerēt atq; expedirēt. Quæq; neminē deceret imperare: q; subditis nō esset melior. Cū

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

uero & mōtuosa Persarū regio asperaq; esset: uellētq; p̄p̄tea campo
strē ac mollē capere: ne id qdē est passus: inquit & plantarū semina
& hoīm mores atq; ingenia regionū quoq; similitudinē trahere.

Darius **Xerxis** pater: cū de suis laudib⁹ p̄dicaret: aiebat & in **Darius rex**
d̄pralijs sese & piculosis aduersisq; in reb⁹ p̄dētiorē fieri. **Idē Xerxes rex**
cū tributa subditis impasset: puñciarū p̄fectos accersit: & an
tributa grauiā essent interrogauit. **Quib⁹ m̄dētib⁹** ea mediocri⁹ ha
bere: iussit dimidiū q̄sq; solueret. **Cū** autē puniā malū qdā & id q/
dē magnū aperuisset: quārētī cuidā quid nā tm̄ habere uellet: q̄ta
esset granorū multitudo. **Zopyros** sese uelle r̄dit. **Erat autē Zopyr⁹** **Zopyrus**
uir: tum p̄obus: tm̄ amicus. **Qui** ubi sese ipse cecidisset narēq; &
aures obruncasset: & ita creditus **Babylonius** fefellisset ac **Dario**
tradidisset urbē: s̄pe dicebat **Darius**: lōge **Zopyrū** malle integrū
q̄ centū capere **Babylonas**.

Semiramis qd̄ sibi sepulchrū construxerat: inscripsit litteris: **Babylon**
Quicūq; rex pecunijs indigerit: patefacto monumēto q̄tuo. **Semiramis**
luerit accipito. **Itaq;** **Dari⁹** sublato lapide pecuniarū: nihil inuenit:
sed alias reperit litteras: quā h̄c dicerēt: **Ni** malus uir essēs ac nū/
mis insatiabilis: cadaueꝝ loculos nō moueres. **Darius rex**

Xerxes **Darij** fili⁹ **Arimeni** fratri q̄ ex agro **Bactriano** de regni **Xerxes rex**
successiōe secū decertatur⁹ descēderat: dona misit iussitq; dese/
rētib⁹: illi dicerēt: hisce te ī p̄sētia honorat **Xerxes** frater. **At** si rex
designat⁹ fuerit: eris oīm apud se maxim⁹. **Cū** uero declaratus rex
esset: & eū **Arimenes** cōtinuo adorauit ac diadema imposuit: & **Ari**
meni **Xerxes** secūdū dignitatis gradū post se dedit. **Babylonijs** autē **Arimenes**
qm̄ defecissent: iratus potitusq; uictoria imperauit: arma ne ferrēt:
sed psallerēt: tibia uterent: scorta alerēt: cauponice indulgerēt: ac si
nuosis tunicis induerent. **Vanalib⁹** autē caric⁹ quā portarent ex **Ar**
tica aiebat futuz: ne p̄r⁹ uesceret: q̄ q̄ illas ferret solo potit⁹ foret.

Idē q̄s ī castris speculatores gr̄cos deprehēdisset: nullo supplicio **Speculatores**
affecit: qn̄ ubi iussisset ut audacter induerēt exercitū libere dimisit.

Artaxerxes **Xerxis** fili⁹: cognomēto **Lōgimanus**: qm̄ manū al **Artaxerxes**
terā haberet longiorē: aiebat b̄n̄ficiū addere lōge magis rega/
le esse q̄ auferre. **Prim⁹** autē iussit q̄ & possent & uellēt uenatores ia/
ctu initio uterent. **Prim⁹** etiā h̄s suppliciū statuit: qui circa imperij
disciplinā deliquissent: ut p̄ cadēdo corpe exuti uestibus caederent
depositaq; tiara uellerentur. **Satibarçane** autem cubiculario iniu/
sti quiddā ab eo petente: ubi non obscure didicisset triginta milib⁹ **Satibarçanes**
daricis ab illo id fieri quāstori impauit: totidē daricos ad se porta/
ret: q̄s illi tradēs: **Accipe** inq̄t **Satibarçane**. **Hos** em̄ cū tibi dedero

PLVTARCHI CHERONENSIS

pauperior certe futurus non sum: at si tibi quae petieras fecero: iniustior.
Cyrus **C**yrus iunior cum Lacedaemonios ut secum societatem facerent hortaretur: dicebat cor sibi longe grauius esse quam fratri quodque & plus meri quam ille biberet: & melius ferret: & ut ille uix in uenationibus equis institeret: at difficilioribus in rebus ne in solio quidem. Hortabatur autem uiros ad se mitterent: mones ac pollicens pedibus equos se daturus: equitibus uero bigas: uicos autem quibus praedia essent: at eos qui uicos possiderent facturus se urbium dominos: argenti pro & auri non numerus sed pondus ijs fore.

Artaxerxes **A**rtaxerxes huius frater cognomine memor: non aduentibus modo sed obsequentem benignum praestabat: uergetiam legitimam uxori iusserat: regis curam aulea undique tollerent: qui indigentibus in itinere aditus pateret. Paupere autem homine malum ingentis magnitudinis ei offerente iucunde suscepit: pro sole in quibus hic is mihi uideat: quem urbem quae ex parte magna reddere posse existimem. Cum uero aliquando fugiens comitatu impedimentisque direptis: siccis ficis uesceret ac pane ordeaceo: cuius modi inquit uoluptatis rudis eram.

Parysatis **P**arysatis filia Cyri & Artaxerxis mater: iubebat: qui rex apud Cyrus rex Artaxerxes atque ornatisis uteretur.

Orontes **O**rontes regis Artaxerxis gener: cum ob iram in ignominiam excidisset: contemptusque esset: inquit: quemadmodum computatoque digiti nunc decies millenarios numeros: nunc unarios queunt ponere: eodem quoque modo regum amicos posse quoniamque totum quoniamque minimum.

Memnon **M**emnon qui contra Alexandrum pro rege Dario bellum gereret: Darius Alexandri rex fulanterque loqueretur: ubi lancea percussisset: Ego te inquit alo ut pugnes: non ut maledicas Alexandro.

Reges aegyptiorum **A**egyptiorum reges pro sui ipsorumque lege adiurabant iudices: ne quid per iniuriam aliquando iudicaret: si reges id etiam ipsi imperassent.

Poltys rex **P**oltys rex Thracum cum in Troiano bello: & a Troianis eum & ab Helena pro Achaeis legati simul adissent: iussit ut Helenam redderet duasque a se pulchras mulieres Alexander acciperet.

Teres **T**eres Sitalci pater dicere consuevit cum ociosus esset neque rei militari operam daret: nihil se sua sententia agafonibus praestare.

Sitalcus **C**otys pardam largienti: leonem ipse contra largitus est. Cumque natura Cexta descenderet & in eos qui in ministerijs deliquissent animaduertenter grauius: ubi ab peregrino uasa fictilia deportata foret: & cum & fragilia & tenuia: tum etiam apte atque magnifice laborata: calata: tornataque politissime: peregrino quidem illi dedit dona: at uasa confregit omnia: ne pro ira ut ait: amarius illos pleceret qui ea confregissent.

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

Idathyrus rex Scytharū aduersus quem traicisset Darius: Idathyrus rex
 sua sit Ionum tyrannis: ut soluto Istri iugo effugerēt: ac sese in Darius
 libertatem uendicarēt. Quod cum ob suam in Dariū fidem facere
 noluisset: mancipia frugi māsueta minimeq; fugitiua appellabat.

Ateas ad Philippum scribens ait: Tu quidē Macedonibus im- Ateas rex
 peritas hominibus ijs qui bellandi peritiā didicerūt: ego autē Philipp⁹ rex
 Scythis qui aduersus famē & sitim pugnare possunt. Idem cum Scythæ
 equū pecceret Philippi legatos interrogauit: num hoc Philipp⁹ fa-
 ceret: Ismenia uero quem captiuū egerat tibicinē optimū tibia uti
 iussit: admirātibus autē reliquis: iurauit equestrem himnitū auditu
 sibi iucundiorē esse.

Scylurus cū relictis maribus filijs octoginta diem esset obitu: Scylurus
 rus: hastiliū fascem cuiq; obtendens ut illum cōfringerēt iube-
 bat. Id autē singulis se posse negātibus: ipse singillatim educta hasti-
 lia omnia facile cōfregit: Ita docēs illos ubi una esse perseuerarēt: fir-
 mos ac potētis fore: imbecillos autē si separarēt ac dissiderēt.

Selo tyrannus quo tempore Carthaginēses ad Imerā debella: Selo
 uit: pacem cum ijs acturus coegit: foederibus inscriberēt fore: Carthaginen/
 ut etiam filij a prastandis Saturno sacrificijs quiescerēt. Educebat ses
 præterea Syracusanos per sæpe: perinde atq; ad militiæ plantatio: Imera
 nisq; munus: quo & ager melior cultu redderet: & ne ipsi per ociū Saturnus
 deteriores fierēt: idem cum ob petitas pecunias ciues tumultuarē Syracusani
 tur: eo se pacto petere pecunias dixit ut eas restitueret; quas etiam
 post bellum restituit. Cum uero in cōuiuio Lyra circumferret: tem-
 perātibus deinceps & cōtinentib⁹ reliquis: ipse equū adduci iussit
 quem leuiter facileq; insiluit.

Hiero post Gelonē tyrannus eor; neminē qui liberius eum licē. Hiero tyrān⁹
 tiusq; adirēt intempestiuū dicebat esse. Qui autē secretum uer. Gelon
 bum occultūq; efferrent: iniuria afficere etiam illos existimabat ad
 quos efferret. Odimus eim nō efferētis modo: uerū etiam audietis
 quæ noluimus. Obiurgatus autē a quodam q; sibi os foereret: suæ
 id uxori crimini dabat: utpote quæ nihil unq; hac de re dixisset. At
 illa ait: Existimabā eim uiros omnis ita olere. Xenophani uero Colo Xenophanes
 phonio dicētati uix se alere duos seruos respōdit: At Homerus cui Homerus
 tu detrahis: pluris q; decē milia uel mortuus alit. Epicharmū autē Epicharmus
 Comicū quoniā uxore eius presente lasciuie aliquid locutus esset:
 affectit mulcta.

Dionysius senior cum sorte concionatores pro litterarū ordine Dionysius se-
 dtraherentur: ubi. d. littera sorti ipsi obuensset: ad eum qui di-
 xisset: de lyras Dionysi: dominabimur ergo rñdit. Atq; ubi cōcionē
 nior

PLVTARCHI CHERONENSIS

Syracusani habuiffet: cōtinuo a Syracusanis prator designatus est. Sed postea q̄ in tyrannidis initio obsideret: insurgentib⁹ aduersus eū ciuib⁹ amici cōsulebant: ni uellet superat⁹ captusq̄ mortē dare: magistratū imperiūq̄ deponeret. **At** ille bouē a coquo iugulatū cōfestimq̄

Bos prolapsus intuens: deinde nō iniucundum ac triste est inquit nos metu mortis quæ adeo breuis est: tantū ac tale imperiū defereret

Coquus Idem cū filiū cui principatū erat relict⁹: accepisset ingenui uiri cō

iugē uitiasse: illū iracū de interrogauit: si quid huiusmodi a se perpetrātū nosset. **Adolescente** autē respondēte: **Tu** em̄ nō habuisti patrē

tyrannū: **Nec** tu inquit habebis filiū: ni hæc perpetrare desieris. **Itē**

cum ad eū ingressus uidisset ingentē poculoꝝ aureoꝝ argētoꝝq̄

multitudinē: exclamās inquit: tyrann⁹ in te nō est qui a tanta pocu

loꝝ quæ a me accipis copia amicū tibi neminē compararis. **Pecu**

nias autē a Syracusanis exigēs atq̄ illos deinde intūēs queri precari ac dicere pecuniæ sibi adesse nihil ut alias soluerēt iussit: & id bis

teruis effecit. **Sed** ubi pluris imperasset: & eos ridere ac in foro circū

uentis cauillari audisset ut quiescerēt iussit: nūc em̄ nihil habēt q̄n̄

quidē nos despiciūt. **Matri** uero quæ ætate cōfecta esset uelletq̄ tū

nubere: ait ciuitatis legib⁹ uim posse afferri: naturæ autē haud posse.

Atq̄ cū reliq̄s fontes atq̄ malefactores grauissimis supplicijs ple

cteret: uestiū furib⁹ cognoscebat quo Syracusani cœnis atq̄ ebrietatib⁹

quib⁹ inuicē utebantē abstinerēt. **Item** cū peregrin⁹ quidā diceret se illi priuatim elocutus: quo pacto insidiātis pranosceret ut

Dionysius

eloqueret iussit. **Cū** uero is Dionysiū adisset dixissetq̄: **Da** mihi ta

lentū q̄ insidiantīū signa audisse uideare: dedit id quidē ea audisse

simulās: & ita hoīs doctrina admirabat. **Item** interroganti an esset

ociosus: nunq̄ mihi hoc inquit accidat. **At** cū accepisset duos adol

escentes multa de se suaq̄ tyrānide petulāter malediceq̄ locutos: inē

potādū utrūq̄ ad cœnā inuitauit. **Quoꝝ** cū alter ebriose msta

cōtumelioseq̄ delyrātē: alter raro moderate asseruātēq̄ bibentē

intueret: illū quidē dimisit: utpote qui natura esset contumeliosus

& ob ebrietatē maledixisset: hunc autē e medio sustulit: quippe q̄ de

dita opa ut & maliuolus & hostis idē ppetrasset. **Accusantib⁹** uero

q̄busdā hoīem a se honorari & ad dignitatē puehi: q̄ & improb⁹ foret & molest⁹ ciuib⁹. **At** uolo inqt eū esse quē magis q̄ me oderint.

Corinthioꝝ
legati

Atq̄ ubi Corinthioꝝ legati munera quæ ijs dederat nō acciperet

pp̄ter legē quæ legatos nō sineret a principe munera capere: graue

eos rē facere inqt qui q̄ nō solū boni tyrānides haberēt tollerēt do

cerētq̄ etiam beneficiū tyranni formidandū esse. **Cum** etiā apud se

increbuisse cuidā ex ciuib⁹ aux̄ domi defossum esse: iussit ad se de

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

ferret. Sed ubi uir ille parua quadam surrepta particula in aliā urbem transmigrasset atq; prædiū emisset: eo accersito ut omne id auri reciperet: iussit: quo in opera uteretur neq; amplius quod utile esset inutile faceret.

AT junior Dionysius dicebat multos alere sophistas: non quod illos admiraretur: sed quoniam per illos admirationi esse uellet. **P**olyxeno autem dialectico affirmante eum se uerbis reprobatur: At ego inquit reb⁹ te reprobo: quippe quod tuis relictis me meaque obseruas. **E**iectus autem ex tyrannide cum interrogaret: quid tibi sophia profuit: respondit: ut æquo animo facileque ferrē huiusmodi fortunæ mutabilitatē. **I**nterrogatus quoque quo nā modo factū sit ut cum eius pater & pauper & priuatus uendicasset: ipse & tyrannus & tyranni filius amiserit. **A**t pater inquit cum popularis dominatus odio esset: res inuasit: ego uero cum tyrannis in inuidia esset. **V**erū cum ab alio idem rogaret: Pater inquit suam mihi tyrannida reliquit: non fortunā.

Agathocles figuli fuit filius: qui Siciliæ dominatū adeptus rexque appellatur: sicilia pocula consueuit inter aurea ponere: eaque iunioribus ostendens dicere: Ego cum huiusmodi aurea pocula consuessem in presentia quod diligentia ac fortitudini studuerim hæc facio. **I**nsuper cum urbem obsideret: & quidā e moenibus per conuiuium diceret: O figure quo pacto stipendium solues: mansuete is atque surridens ait: cum hanc urbem coepero. **C**um autem uiribus in suam egisset ditionem: captiuos uenundabat inquit: Si conuiuium me rursus affeceritis querar apud dominos uestros. **I**thacessius uero eius nautas accusantibus quod in insulam adorti pecora aliqua abstulissent. **A**t uester rex inquit cum ad nos isset: non modo peccore ablato uestrum excacato pastore abiit.

Non quod Dionysium exegit ex tyrannide: cum Calippum cui omnium uni & ad hospitium & amicorum maxime fideret: insidias sibi tendere accepisset: eum arguere passus non est: Mori inquit longè præstare quam uiuere: ubi non hostes solum sed etiam amicos cauere oportuerit.

Archelaus cum in potu familiaris petulantior quidam aureum Scyphum ab eo peteret: illum ut Euripidi traderet: iussit puero. **A**dmirante autem homine: Tu enim inquit qui petas: at hic qui accipiat dignus est uel non petens. **C**um autem a loquaciori tonsore interrogaretur: quo nam modo te tondeo: tacens inquit. **I**tem cum Euripides pulchrum Agathonem iam pubescentem in conuiuio conplecteretur atque suauaret: ad amicos conuersus ait: Nulla uos admiratio capiat: pulchro enim etiam autumnus pulcher est. **P**raterea cum Timotheus citharedus quam pauciora accepisset quam sperarat: palam eum

Dionysius iunior
Sophista
Polyxenus
Plato

Syracusani

Agathocles rex
Sicilia

Conuiuium

Ithacessius

Dion

Archelaus
Scyphus

Euripides
Agathon

Timotheus

PLVTARCHI CHERONENSIS

accusaret: & hanc aliquādo particulam cōcinnens: **A**t tu terræ filiū
 argentū laudas: in illum sententiā detorqueret: cōcinne in eum re/
Archelaus torfit **Archelaus**: **T**u aut flagitas. **E**t cum quidā aqua eum insper/
 sisset: irritatus aduersus hominē ab amicis: **A**t nō me insperfit inqt
 sed illū quē esse existimauit.

Philipp⁹ rex **P**hilippum **A**lexandri patrē **T**heophrastus tradit: nō solū ge/
Alexander nere & dignitate regia: sed etiam forma & moribus maiorem
Theophrast⁹ ceteris regibus moderationeꝝ extitisse. **I**s **A**theniēses beatos esse
Atheniēses pradicabat: quippe qui singulis annis decem cum imperio prato/
 res quos deligerēt inuenirēt: cum ipse in multis annis unū solū im/
 peratorem inuenirēt **P**armenionē. **I**nsuper cum multæ res ex sentē
Fortuna tia clarissimeꝝ gestæ uno die ei nunciarent. **O** fortuna inquit: pay
 aliquid mihi mali pro tantis talibusꝝ bonis facito. **I**dem cum post
Græci deuictos **G**ræcos nōnulli cōsulerent: præsidijs urbes continere: re/
 spōdit malle frugi se longū tempus q̄ herum breue appellari. **A**tq̄
 amicis iubentibus ut malēdicum & cōuitiatorē quendā expelleret:
Smicythus id factuz se negauit: ne inter pluris circūiens malediceret. **E**t **S**mi/
Nicanor cytho **N**icanora in simulante q̄ assidue **P**hilippū maledictis lacera
Philippus ret: amicisꝝ suadetibus accerendū illum ac plecendū esse: uerum
Nicanor inquit: nō est **M**acedonum nequissimus: **I**taq̄ cōsideran/
 dū est ne quid aduersus nos agat. **A**tq̄ ubi nouit **N**icanora inopia
 uāhemēter affligi: & a se neglectum: imperauit largitionis quiddā
 ei dari. **R**ursusꝝ cū **S**micythus diceret mirificas de eo apud oīs lau/
 des **N**icanora indefesse prædicare: **V**idetisne inquit: in nobis esse &
Atheniēses uituperari & laudari: **A**theniensū uero factionū ducibus gratias
Conuitiū habere se dicebat: q̄ suis cōuitijs meliorē ipsū facerēt: cū uerbis: tū
 etiā morib⁹: **E**nitōr em̄ eos & uerbis sif & rebus mendacij arguere.
At cum **A**theniensēs quotquot ad **C**hæroniā captos gratis dimi/
Macedones sisset suos amictus strataꝝ reposcerēt: ob idꝝ **M**acedonas accusa/
Philipp⁹ rex rent: furridens **P**hilippus inquit: **N**ōne uestra sentētia **A**theniensēs
Clauicula putant in taloz se ludo a nobis uictos: **C**um autē ei bellanti clau/
Medicus cula fracta esset: & medicus qui eum curabat: quotidie prorsus ali/
Amphoterus quid peteret: **E**t sume inquit quot uolueris nō clauem habes. **P**ræ/
Craterus terea cum duos fratres **A**mphoterū & **C**raterū intueret: & **C**rateꝝ
 quidē tum acutū: tum strenuū: **A**mphoterū uero hebetē ac stultū:
 dicere solitus ē: **C**raterū **A**mphoterū esse. **A**mphoterus aut utrūꝝ
 significat: ad **A**mphoterū esse neutrū. **E**os aut qui cōsulebāt ama/
 rius esse utendū **A**theniēlib⁹: insanire dicebat: qui hominē qui ad
 gloriā om̄ia agēdo patiēdoꝝ referret: gloria theatrū iuberēt abij/
 cere. **C**unq̄ duos improbos flagitiososꝝ iudicaret: sententiā tulit

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

ut alter e Macedonia fugeret: alter ut illū insequeret. Et cum in bo- Macedonia
 no agro castra foret positurus: audiretq; illū pabulū iumentis nō
 esse: Cuiusmodi inquit nostra est uita: si ad asinorū cōmodum no-
 bis uiuēdū est: At cum munitissimū castellum quoddā capere uel-
 let: ubi exploratores retulissent q̄d difficillimū esse & nullo modo ca- Exploratores
 pi posse: rogauit: an ira esset difficile quone asinus quidē auro onu- Asinus
 stus quiret accedere: Atqui cū Laschenis Olynthij milites que-
 rerentur molestissimeq; ferrent: quod a Philippi militibus prodito Philipp⁹ rex
 res per cōtumeliam uocarenē: Ineptos inquit Macedonas natura Proditores
 esse & agrestis: qui scapham etiā scapham dicerēt. Filium uero ad- Scapha
 monebat Macedonib⁹ blande atq; gratiose utendum se pręstaret: Macedones
 quo sibi multitudinis uires compararet: donec alio rege humanū
 esse licebat. Consulebat quoq; ut qui in ciuitatibus uirib⁹ pręsta-
 ret: & bonos uiros amicos sibi cōparet & malos: deinde alteris ute-
 retur: alteris abuteret. Idem Philoni Thebano & benefico & hospi- Philo
 ti per id temporis quo Thebis degebat obses: cū nullū a se postea Thebæ
 munus uellet accipere ait: Noli me quęso hac priuare pręstantia
 uincendi siquidē beneficio gratiaq; superas. Multos autē quos bel-
 lo cōperat: eos uenundans sublata impeditaq; tunica sedebat ne-
 quaq; decore. Itaq; unus ex ijs qui uenundabanē clamauit: Igno-
 sce mihi Philippe: Nam a patre amicitia mihi tecū est. Interrogāte
 autē Philippo: unde homo amic⁹ es & quomodo: ait propius acce-
 dens tibi eloquar. Vt autē propius factus est: parūper inferius chla- Philippus
 myda demitte: ita em̄ ineptus sedes. At Philippus: istum ait dimit-
 te: nam qui uero beniuolus atq; amicus esset latebat me. Præterea
 cum ab hospite quodam ad cōnā inuitatus: multos quos obuios
 habuisset adduceret: uideretq; hospite turbatū: non em̄ sufficiebāt
 quę parata erāt: singulis amicis cōmonefactis: ut placētæ locū re-
 linquerēt: iubebat. Si uero ita esse putātes expectātesq; comedebāt
 haud multū: atq; om̄ibus hoc pacto satis fuit. Hipparchi autē Eu- Hipparchus
 boici mortē nō obscure moleste tulit. Dicēte autē quodam: attamē
 tempestiue ille ac mature mortu⁹ ē: Sibi quidē respōdit: mihi qui-
 dem celeriter: Prius em̄ diem obiit q̄ a me dignam amicitia nostra
 gratiam receperit. Rursus cum accepisset Alexandrum queri: ac ei Alexander
 crimini dare q; filios ex pluribus susciperet mulieribus: proinde in-
 quit quandoquidē multos habes regni æmulos: dato operam ut
 & honestus & probus fias: quo non mea sed tua gratia regnū adi-
 piscaris. Eundemq; iubebat ut & Aristotelem obseruaret philoso- Aristoteles
 phiæq; studeret: ne qd multa huiusmodi agas quę egisset me pœ- Philosophia
 nitet. Cum item ex Antipatri amicis quēdam iudicū numero aseri, Antipater
 f

PLVTARCHI CHERONENSIS

- plisset: posteaq; & barbam sibi & capillū inficere certo sensisset: ho-
 minē remouit: inquit: qui in pilis fidus nō foret: cū non esse dignū
Machetas existimandū qui fidē in rebus seruaret. **Macheta** uero cuiusdā cau-
 sam iudicans qm̄ esset somnolētus: minus accurate q̄ iuris foret at
 tendebat: proinde aduersus eum sententiā tulit. Illo aut̄ reclamāte
 prouocare se iudiciū: iratus **Philipp**⁹: ad quē inquit: & **Machetas**:
 ad te ipsum rex subdidit: si uigilās quidē attendensq; audieris. **Sur-**
 rexit tunc **Philippus**: ubi uero magis ad se redisset: nossētq; iniuria
Macheta affectum: iudicium quidē nō rescidit ac aestimationē litis
Harpalus ipse per soluit. **Item** cū **Harpalus** rogaret: ut **Crateta** gentilē ac fami-
 liarē suū qui esset iniuriarū accusatus iudicio liberaret: ne in conui-
 tio foret: ac nihilo tm̄ minus multā solueret: melius est inquit hūc
 ipsum q̄ nos hui⁹ causa in infamia esse. **Ad** hęc grauiter amicis &
Peloponneses inique ferentibus: **Peloponneses** bñficijs affectos in **Olympijs** ad-
 uersus eum insulsurrare atq; obstrepere turpiter: **Quid** igit̄ inquit
 si male afficiant̄: **At** cū plusculū temporis militiae somno indulsis-
Antipater set: deinde ubi surrexit: tuto inquit dormiebā: **Antipater** em̄ uigila-
Graci bat. **Rursus** eum interdū is dormiret: & **graci** qui ad fores cōuene-
Parmenio rant grauiter id ferrent atq; incusarēt: **Parmenio** ne admiremini ait
Philippus si nunc **Philippus** dormit: nam cum uos dormiretis hic uigilabat.
Psaltes **Cum** uero **Psaltes** quendā uellet inter cōenandū emendare: ac de
 pulsadis chordis disserere: ait **Psaltes**: **Supi** id abs te mali rex auer-
Olympias tant: ut hęc q̄ ego melius ipse teneas. **At** cum per id temporis quo
Demarathus in **Olympiada** uxorē & in **Alexandrū** filiū erat iratus: **Demarath**⁹
Corinthius ad se uenisset: quāsiuit quo pacto inuicē **Graci** habe-
 rent. **Demarathus** aut̄ ualde profecto inquit: **Gracoz** concordia
 tibi curā est: qm̄ quidē necessarij atq; propinquissimi affecti adeo in
 te sunt. **Quod** cū ille considerasset: deposuit irā & eis reconciliatus
Anus est. **Anus** uero pauperula cum rogaret: ut suam causam iudicaret:
Philipp⁹ rex effētq; saepe importunior. **Philippus** ait ociosum se non esse. **Tunc**
 anus uociferans inquit: ac regē te noli. **Ille** aut̄ uerbum admiratus:
 nō illā modo sed alias quoq; cōtinuo audiuit.
Alexander **A** **Alexander** adhuc puer: ijs quæ prospere **Philipp**⁹ multa ac prae-
 clare gereret: minime laetabat: sed ad sodales cōuersus pueros
 dicebat: ac mihi pater nihil relinquet. **Rñdētibus** aut̄ pueris: **Ille** ti-
 bi hęc comparat. **Verū** quid prodest inquit: si multa sunt nobis cū
Olympiaci agamus nihil. **Idem** cum & leuitate corporis & pedum uelocitate
Iudi plurimū ualeret: hortat⁹ a p̄e ut in olympiacis ludis stadīū curre-
Stadium ret: ait: facerē id quidē si cum regib⁹ certamē mihi futurū. **In** multā
Puella uero noctem cum ad eum puella: quo quiesceret: adducta foret: in-

APOPHTHEGMA TA AD TRAIANVM

terrogauit quid tam fero. **I**lla autem respondente: expectaui enim
 quoad uir cubaret: grauius in seruos animaduertit: quoniam quan- **Serui**
 tum in illis fuerat adulterium fere perpetrasset. **A**t qui cum dijs im- **Adulterium**
 mortalibus largius odores sacrificaret: **L**eonides pædagogus quo **Leonides**
 præfente per sæpe thus arripet: sic ait: **H**eus tu puer large odores of- **Epistola**
 feres cum regionis thurifere potiere. **E**ius igitur potius ad illū epi- **Thus**
 stolam dedit: **M**isi ad te thuris & casia talēta: ne quæ minima sunt **Casia**
 maximi facias in diuinis rebus: utpote qui non sis nescius non pig- **Talēta**
 mentiferi potitos soli. **I**tem cum **G**ranici prælium pugnatur⁹ esset: **Macedones**
Macedonas hortabatur: affatim cœnarent: ac omnia in mediū fer- **Perillus**
 rent: perinde ut ex hostium rebus postridie cœnaturi. **I**nsuper cum **Talēta. i.**
Ex amicorum numero **P**erillus quidam dotem filiarum gratia pe-
 teret: talēta ut quinquaginta acciperet iussit. **E**o autem dicente: de-
 cem satis esse: tibi dixit accipere quidē satis ē: at mihi dare nequaquā
 satis. **Q**uæstor autē cum iussisset ut **A**naxarcho philosopho quan- **Quæstor**
 tum peteret daret: quæstorq; dixisset: talēta centū eum petere: pul- **Anaxarchus**
 chre inquit facit. **N**ouit enim & amicum se habere: & eum quidem **Philosophus**
 amicum: qui talia elargiri & possit & uelit. **A**t cum **M**ileti multas **Miletum**
 athletarum statuas qui in **O**lympiacis **P**hytiffq; ludis uictoria: co- **Athletæ**
 rona donati essent: intuerē: forsitan huiuscemodi corpora tunc ait
 extiterūt quando **B**arbari urbē uestrā obsidebant. **E**t cum **A**da re- **Barbari**
 gina **C**arum obsonia atq; crustulas per artifices & coquos paratas **Ada regina**
 magnifice ad eum semper mittere delectaretur: inquit: melioris si-
 bi esse obsonatores ad prandium quidem nocturnum iter: ad cœ-
 nam uero prandij paucitatem. **O**mnibus autē ad pugnam instru-
 ctis cum prætores militum interrogassent: num ad hæc aliud quic-
 quā iubes: **N**ihil respondit: nisi ut barbæ **M**acedonum radantur.
Parmonione uero admirante: an ignoras inquit captum in prælio
 nullū esse q̄ barbæ meliorem? **A**tq; cum a **D**ario ei talentum per- **Parmenio**
 multa milia darent: & ut **A**siam ex æquo diuideret: diceretq; **Darius**
Par- **A**sia
 menio: equidem acciperē si **A**lexander essem. **E**t ego quoq; per **Alexander**
 uem inquit si **P**armonio essem. **D**ario autem respōdit: neq; terram **Iupiter**
 duos soles: neq; **A**siam reges duos tolerare. **E**t cum ad **A**rbelas ad **Asia**
 uersus decies centena hominum milia de summa rerum acie dimi-
 caturus foret: eum amici adiere qui milites accusarent: quod intra
 tabernacula sermones haberent ac paciscerentur: ut nihil omnino
 spoliolum in regiam relaturi forent: sed sibispsis comparaturi. **A**t
 ille subridens: bona inquit nunciatis omnia: **A**udio enim ijs uiris
 uincendi non fugiendi consultationes esse: ac permulti milites eum
 ad euntes: **R**ex aiebant: fide: neq; hostium multitudinem pertime-

PLVTARCHI CHERONENSIS

- Pedor** sce: ipsum enim pedorem nostrum non perferrent. **I**nstructo autē exercitu cum militem quendam intueretur qui iaculum amenta/ret ex acie: ut inutilem expulit: quippe qui tunc instrueretur cum
- Epistola**
Antipater ta: secretas accusatiōes in **Antipatrū** atq; calumnias cōtineret: dū una cū **Euefione** uti consueuerat: lectitaret: illū non amouit: sed cū legisset: sui quem eduxerat anuli illius ori gemmā apposuit. **I**dem
- Hamnon** in **Hamnonis** templo cum **Iouis** filius a propheta esset appellatus: **H**aud inquit mihi: omniū em̄ **Iupiter** natura pater est: suos autē eos efficit qui optimi sunt. **S**agittā autē ictu in crure uulneratus: ut eorū multi cōcurrissent qui eum appellare deū consueissent: lata hilaritq; facie: hic quidē sanguis ē ait ut uidetis & cruor: **C**alicolā qualē di/ ui misere flentē. **Q**uibusdā uero **Antipatri** parsimoniā tenuitatēq; laudātibus: utpote qui dure austereq; degeret: **E**xtrinssecus inquit **Antipater** albis est uulgaribusq; uestibus: intrinssecus uero purp/ reis prorsus. **P**er hyemē uero ac frigus cum apud amicū epulareē: essetq; & focus paruus & parū ignis allatum: ut uel ligna uel thus ingereret iussit. **A**tq; cum **Antipatrides** formosam psaltriam du/ xisset ad coenā: facie in eius amorē **A**lexander cōmotus: **A**ntipatri/ den rogauit: nūquid mulieris amore tenerē: **I**d autē illo cōfidente: **O** sceleste ait: nō abduces cōtinuo e conuiuio mulierē. **I**tem **P**ytho/ na: quem **E**uius tibi cōamabat: cum ui **Cassander** suauitate uellet: idq; ægre ferentē **E**uium intueret **A**lexander: iracunde in **Cassan/ drū** exiliuit uociferās: **E**rgo nec quēq; p uos amari licet. **C**ū eos autē **Macedonas** q; aduersa ualitudine laborarēt: q;q; manci debiles in/ utilesq; essent ad mare dimitteret: qdā ostēsus ē q; sese inē ægrotos scripserat: cū is tñ nequaq; ægrotaret. **I**s igit ubi corā adduct⁹ ac diligenter examinatus: cōfessus est eo se id causā inuenisse: quoniā amore **Telesippæ**: quæ ad mare abiret: uāhemēter cruciaret: qua/ siuit **A**lexander: qui cū de **Telesippa** sermo habēdus esset: **V**erū ubi didicit eam esse liberā: proinde ait: **O** **Antigenes** suadcamus **Te/ lesippæ** nobiscū ut maneat: nā liberā mulieri uim afferre nostrū nō est. **Q**uos autē **Græcos** apud hostes merentes captiuos egerat: **A**the/ nientes quidē in pedicis custodiri iussit: qm̄ qui alimentū ex publi/ co haberēt stipendijs militarēt. **T**heffalos uero q; agrū quem opti/ mū possiderēt haud colerent. **A**t **T**hebanos dimisit in quietē: qm̄ so/ lis hisce neq; urbs neq; ager per nos reliquus est. **Q**ui autē inter lu/ dos optime arcu uti uideret: diceret q; p anulū sagittā emittere: eū cū haberet captiuū: ut id ostēderet iussit. **Q**uod cū ille nollet: iratus **A**lexander hominē imperauit interemi. **I**lle uero cum ageretur: ubi

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

ad eos a quibus agebat conuersus diceret: multos se dies ei rei non
 studuisse: proptereaque ne aberraret timuisset: id posteaque **Alexāder**
 audisset & miratum esse: & muneribus donatum hominē liberasse
 quoniam occisum iri se quē indignum gloria uideri maluisset. **Insu-**
 per cum **Taxilles** quidam rex unus **Indoꝝ** obuiam factus inuita- **Taxilles**
 ret **Alexandrum**: ne praelium secum uellet neque bellum: quin potius
 siquidē minor esset ut sibi beneficium patere: sin ipse praestaret ut benefi-
 ceret: respondit: **At** ob hoc ipsum pugnandum est: uter beneficium ui-
 etor euaserit. **At** qui cum de saxo **Indoꝝ** illo accepisset: quod perinde **Indi**
 quasi a uibus inaccessible sit aornum appellat: ut locus quidē diffi-
 cillimus captus esset: at qui illum teneret meticulosus: nunc inquit lo-
 cus iste facillime captus est. **Præterea** ubi alius cui saxum esset: quod mi-
 nime capi posse uideret: se cum saxo simul ac uiribus **Alexandro** de- **Alexander**
 didit: eum regnare iussit ac solum addidit: inquit: **Sapere** mihi ui-
 detur homo hic qui probo uiro se potius quam tuto loco munitoque credi-
 derit. **Post** illius uero saxi captiuitatem cum amici dicerent **Hercule** ab **Hercules**
 eo rebus gestis superatum: at ego inquit meas res gestas simul cum im-
 perio ne uno quidem uerbo cum **Herculis** rebus conferendas puto.
Quosdam uero ex amicis quos in alea ludo haud uti ioco didice-
 rat multauit. **Inter** primarios autem optimosque amicos **Crater** unum **Craterus**
 omnium maxime honorabat: **Amabat** autem **Ephestionem**. **Nam** **Crater** **Ephestio**
 rus ait regis amator est: **Ephestio** uero **Alexandri** studiosus. **Xeno-** **Alexāder** rex
 crati uero philosopho quinquaginta talenta cum misisset: atque is ea **Xenocrates**
 non accepisset: quod sibi ipsius opus non esse diceret: rogauit an ne ami- **philosophus**
 cum quidē **Xenocrates** haberet: **Nam** mihi inquit uix **Darij** diui- **Darius** rex
 tia in amicos suffecerunt. **At** cum **Porus** ab eo post pugnam interroga- **Porus**
 tus: quo te pacto utar: **Regaliter** respondisset. **Interrogatus**que iterum:
 nunquid præterea aliud: omnia in ipso regaliter inesse dixisset: **Admi-**
 raturus **Alexāder** eius uiri: tum grauitatem: tum etiā probitatem plus soli ad
 id quod antea habuisset addidit. **Certior** autem factus se a quodam con-
 uitio affici: **Regale** inquit est eum qui beneficium sit uituperari. **Ad** postre-
 mum cum die obiret: ad amicos aspiciens ait: **Magnam** mei funeris
 laudationem fore intueor.

Demades orator posteaque ex hac luce **Alexāder** emigrasset: aie- **Demades**
 bat se uidere **Macedonum** exercitum: quoniam principe esset or- **Alexander**
 barus: excacato **Cyclopi** persimile. **Cyclopx**

Ptolemaeus **Lagi** filius frequentissime apud amicos & coena- **Ptolemaeus**
 bat & dormiebat. **Qu** si aliquando coenam præberet rebus il- **Lagus**
 loꝝ utebatur. **Accersebat** enim **scyphos**: strata ac mensas: præter necessa-
 ria possidebat nihil: quin alios locupletes efficere regale magis esse

PLVTARCHI CHERONENSIS

- dicebat q̄ locupletari.
- Antigonus** **A**ntigonus exigendis pecunijs erat acriter intentus. **Quodam**
- Alexander** **A**uero dicēte: **At Alexander** talis nō erat. **Probe** inquit. **Ille** em̄
- Asia** metebat **Asiam**: ego aut culmos lego. **At** cum milites quosdā esset intutus q̄ thoracib⁹ & galeis pilā luderēt: gauisus est: eorūq; duces accersiuit q̄s laudaret. **Vt** aut̄ audiuit eos bibere: illoꝝ ducatus militib⁹ dedit. **Idē** admirātib⁹ cunctis q̄ posteaq; senectutē attigisset: humaniter atq; mansuete rebus uteretur: **Antea** em̄ inquit potētia
- Philippus** mihi opus erat: sed nunc & gloria & beniuelētia. **Philippo** aut̄ filio multis presentibus percunēanti: qm̄ castra mouebim⁹? **Quid** inq̄r times: nunquid ne solus tubā audias? **Festināte** uero adolescēte ca pere domū apud uiduā mulierē: quā tris uenustas haberet filias: cū quendā hospitalibus muneribus inuitasset: inquit: **Non** educes filiū meū ab angustijs. **Atq;** posteaq; longā agrotationē euasisset: conualesceretq;: nihil ait deteri⁹ accidat. **Hac** em̄ aduersa ualitudo nos monuit uāhemētī⁹ nobis efferēdū nō esse: qm̄ mortales sum⁹.
- Hermodorus** **Cūq;** ab **Hermodoro** solis fili⁹ in poematis esset scrip⁹: in his me cum ait: ollifer iste mihi nequaq; sentit. **Dicente** autē quodam: omnia regibus & honesta & iusta esse: **Ita** per **Iouē** inquit: regibus **Barbarorum**: nobis aut̄ ea dumtaxat honesta sunt quæ honesta: & ea solum iusta quæ iusta sunt. **Marsia** uero fratri cum aliquando esset cōtrouersia: rogaretq; ut eiusce rei iudicium domi fieret. **At** fiet inquit in foro uel cunctis audiētibus: si nihil per iniusticiam agimus. **Idem** cum per hyemē aliquando coegisset castra in illos mouere locos: ubi rerum necessariarū penuria erat: & aliqui e militum numero in eum maledicerēt: ij quidē nescij q̄ prope esset: tabernaculo uirga patefacto: flabitis inquit: ni longi⁹ remoti maledictis in nos utemini. **Item** cum **Aristodemus** amicus quidam qui patre coquo natus esset: ei consuleret ut & sumptus & largitiōes tolleret: uerba tua
- Atheniēses** **Aristodeme**: respondit: ius olent. **Insuper** cum **Atheniēses** eius seruum honoris gratia ciuitati perinde ac liberum ascripsissent: nolle ait: unum **Atheniēsem** a me cadi. **Et** adolescēs quidam **Anaximenes** rhetoris discipulus: cum orationē quam apparate meditat⁹ fuerat recitasset: atq; is ea in re qd̄ discere uellet tuti⁹ aliquid interrogasset: conticuisseq; adolescēs: quid ais inquit hic: ne illa sunt quæ in tabulis scripta sunt? **Rhetora** uero alterum audiens: qui diceret: ubi anni tempus niuē iacere ocepisset: efficit: ut pabulo careret scilicet
- Thrasyllus** lum: nō inquit desines me obtundere. **Thrasillo** aut̄ **Cynico** minimum ab eo petēte: at hoc inquit dare regis non est. **Subdente** autē
- Demetrius** illo: ergo da mihi talentū: at nō est inquit hoc accipere **Cynici**. **De**

APOPHTHEGMA TA AD TRAIANVM

metrium uero filium: cum ad liberandos Græcos magna cum classe Græci uiribusq; mitteret: aiebat gloriam tanq; a græciæ specula in uniuersum orbem suam lucem emittere. Item cum Antagoras poeta conuocatus esset: Antagonus qui post eum staret: Homerum ne ait putas Antagora: cum Agamemnonis res gestas scriberet: cōgrum elyxasset: Et Antagoras: tu aut rex ait: exitimas Agamēnona cum illas res gereret: curiosum adeo extitisse: si quis in castris congrū elyxaret: Cum aut per somnū uidisset auream messem Mithrydaten emetere: eius interimēdi consilium cœpit: idq; Demetrio filio elocutus ut taceret iureiurādo astrinxit. De Mithridate Mithridates metrius uero Mithrydate assumpto unaq; deambulans iuxta mare hasta calcaneo descripsit in littore: Fuge Mithrydate. Quod cū ille intellexisset: in pontū fugit ibiq; regnauit.

Demetrius cum Rhodios obsideret: cœpit quodam in suburbio Protogenis pictoris tabulam qui Laſylon pinxerat: id est Rhodij imaginem Liberi patris. Postulantibus autem per caduceatorem Protogenes Rhodij: & ut tabulæ parceret precantibus: respondit paternas se Caduceatorem imagines potius q; picturam illam absumpturum. Idem ubi foedera cum Rhodij percussisset: tormētum apud eos reliquit: rem profecto quæ cum eius magnificentia: tum illorum fortitudinis indicium atq; monumentum allatura foret. Post Atheniensium uero defectionem cum urbem cœpisset: quæ rei frumētariæ inopia iam male præmeretur: cōtinuo concione conuocata frumētum eis elargitus est. Qui cum hisce de rebus in concione loqueretur: barbaræ quiddam pronunciauit: Quare cum unus e censessu ut uerbum dicendum foret interclamasset: Ergo huius quoq; emēdationis causa: alia uobis præterea quinq; milia medimnū elargior.

Antigonus secundus: cum Demetrius pater captus esset misisset: Antigonus si quid litterarum coactus a Seleuco ad eum daret: neq; urbes cederet: ipse per litteras Seleuco obtulit: & omne se illi regnum cessurū Ptolemæo uademq; futurum: si patrem Demetrium liberaret. Et cum bello nauali aduersus Ptolemæi prætores pugnaturus esset: gubernatorq; dixisset hostium nauis multo pluris esse: at me inquit præsentem aduersus quot nauis opponis: Inuadentibus uero hostibus cum aliquando cederet: ait nequaq; fugere: sed ipsum utile quod retro potitum esset persequi. Præterea cum adolescens qui fortissimo patre natus: nō tamē ipse miles esset admodū probus: paternos redditus peteret. At ego ait adolescens ob ipsius uiri non ob patris probitatē mercedes largitiōesq; exhibeo. Zenone aut Citieo mor-

PLVTARCHI. CHERONENSIS.

Theatrum tuo quē unū maxime philosophorū oīm admiraretur: dicebat theatrum suarū actionum interisse.

Lysimachus **L**ysimachus in Thracia superatus a Dromachata: cum & sese & exercitū prae siti dedidisset: ubi bibisset: i captiuitate positus: O dii inquit ut parua uoluptatis gratia memet seruum ex rege feci. Philippidi autē poetae comico quo & amico & familiari uteretur: quae tecū dixit ex meis cōmunicor: Quae ipse uis rōdit prae secreta.

Antipater **A**ntipater cū Parmenionē ab Alexādro enecatū accepisset ait:

Parmenio **S**i quidē Parmenio Alexādro tetēdit insidias: cui fidendū: **Alexander** **S**i minus tetendit qd agendū: Demadis autē oratoris iam aetate cōfessus: ait: ueluti ex imolata uictima: reliquū esse solū uentrē & linguā.

Antiochus **A**ntiochus tertius ad ciuitates scripsit: Si quid prae leges faciendū iuberet q litteras ne sibi obtemperaret ut se rei ignaro.

Diana **D**iana autē sacerdotē quae mirādū forma praestare uideretur: cū esset intutus continuo decessit. Epheso: ueritus ne quid prae animi sententiā: quod nefas esset agere cogere.

Antiochus **A**ntiochus cognomēto accipiter: aduersus Seleucū fratrem de re Seleucus agno bellū gerebat. Sed ubi Seleucus a Gallogracis uictus nūq̄ apparet quā trucidatus uideretur: posita purpura Antiochus suffusco amictu indutus est. Non multo autē post certior factus de salute fratris secundo nuncio: dijs immortalibus sacrificium egit: suasq̄ ciuitates coronis ornari fecit.

Eumenes **E**umenes insidijs Persej circumuētus animā efflasse uisus est. Cuius rei cum Pergamū rumor perlatus esset: Attalus eius frater imposito diademate & illius accepta uxore regnū cōcepit. Cum uero accedere fratrem uiuum audisset: obuiā simul cum stipatoribus uti consuerat profectus est hastile habens. At Eumenes eum benigne hilariq̄ uultu amplexus est: dixitq̄ ad aurem: Ne festines ante uxore capere q̄ me mortuum uideris. Nec aliud suspecti quicq̄ in omnē uitā neq̄ dixit neq̄ fecit: quinetiā cum ex uita decederet: uxorem illi regnūq̄ reliquit: pro quibus ille filium nullum aluit: cum multos suscepisset. Sed Eumenes filio cum in adultam aetatem peruenisset: regnū uiuus adhuc tradidit.

Pyrrhus **P**yrhus cum a filijs adhuc pueris interrogaret: cui esset regnū relicurus: quicumq̄ e uobis inquit acutiorē habuerit gladiū.

Python **I**nterrogatusq̄ uter Python ne an Caphisius tibicen melior esset.

Caphisius **P**olyperches respondit prator. Cum uero congressus cum Romanis bis eos uicisset: multis & amicis & ducibus interfecisset: Si uno iūte pralio Romanos ait: uicerim: actum de uobis fuerit. At posteaq̄

APOPHTHEG MATA AD TRALANVM

potiundæ Sicilia spe frustrat^o enauigaret: retro ad amicos uersus: **Sicilia** qualē inquit Romanis atq; Carthaginēsisibus palæstram relinquit: **Militibus** autē Aquilam eum appellantibus: Quid enim ait: uestris armis ut præpete penna sublimis non tollar: Dein cum audisset a quibusdam se adolescentibus multis inter bibendum conuitijs maledictisq; oneratum: iussit eos omnis interdiu coram agi. Quod ubi factum est: eorū primū rogauit: an ea de se dixissent: **Ac** iuuenis respondit: Hæc nempe rex dixim^o: dixissemusq; longe plura si plus uini habuissemus.

Antiochus is qui secūdū aduersus Parthos expeditiōes duxit: **Antiochus** cum in ueneratione quadam ferisq; insequēdis ab amicis seruissq; aberrasset: hominū quorundā pauperū caulam ignoratus ingredi. Et cum inter coenandum sermonē de rege inieciisset: audiuit eum alias bonū esse: sed flagitiosis amicis obsequentē plæraq; minus attēdere: quodq; adeo uenationis studiosus foret: ut res necessarias plæraq; negligeret. Atqui tunc locutus est nihil: sed cum primū illuxisset: stipatorū ad caulā aduētū ubi q̄s esset allata purpura atq; diademate patuisset. **Cæterū** a q̄ inq̄ die uos accepi: heri p̄mū uera de me uerba audiui. **Præterea** cum Hierosolyma obsideret: iudæis ad maxima illa festalia petētibus: dieꝝ septē inducias: nō modo eas dedit: sed etiā tauris auratis cornibus odoribusq; & pigmētis affatim præparatis ad portas usq; pompā egit. Atq; sacrificio illoꝝ sacerdotib^o tradito: ipse ī castra redijt. **Iudæi** uero admirati: cōtinuo sese post solēnitatē dedidere.

Themistocles cum adhuc esset adolescens: inter potus ac mulieres uolutabat. **Themistocles** At posteaq; **Miltiades** ductu **Barbari** ad **Marathon** rathona uicti sunt: nihil amplius per intemperatiam **Themistocles** Barbari perpetrare compertus est. Ad illos autē qui eius uitæ ac morū mutationē admirarent: dicebat: **Miltiades** trophæum neq; sinere se dormire neq; ociosum aut desidem esse. **Themistocles** Interrogatus etiam utrū **Achilles** mallet an **Homerus** esse: **Themistocles** Tu autē inquit: utrum uictor in **Olympia** esse mallet an uictorū præco: **Themistocles** Item cum **Xerxes** aduersus **Græciam** magna illa classe descenderet: **Epiciden** **Themistocles** ueritus hominē popularē atq; factiosum quæstus auidum ac meticulosum ne prætor creat^o republicā pderet: ut prætura abstineret suavit argēto. Cūq; **Adimantē** q̄ nauale præliū formidaret diceret ad **Themistoclen**: q̄ ad id **Græcos** hortareſ suadendoq; incitaret: **Themistocles** eos qui ī certaminib^o primi irruperint: cedūt semper: ita est inquit **Adimante**: **Themistocles** Verum eos qui manserint haud coronāt. Atq; cū

PLVTARCHI CHERONENSIS

- Eurybiades** Eurybiades uirgā tolleret ut obstreperet: **O**bstrepe inquit ut libet: Iterum audi. **C**um autem Eurybiadi persuadere non posset in angustioribus locis nauali praelio certandum esse: clam ad **Barbarum** mittit: monens ne **Gracos** pertimesceret: quippe qui fugerent. **A**c ubi ille cōsiliū secutus iunctus est: quoniam in his locis classe pugnasset ubi **Gracis** conduxerat: rursus ad eum mittit hortaturq; ut correpto itinere in **Hellespontum** fugiat: quoniam **Graci** de soluendo ponte consultarent: is quidem eo ductus consilio quo in **Seriphio** uandis **Gracis** illum seruare diceretur. **A**t cum **Seriphius** diceret eum non sua sed urbis gloria splendorē assecutū: **V**era inquit naras: **C**eterum neq; ipse si **Seriphius** forem clarus essem: neq; tu si **Atheniēsis**. **C**unq; formosus **Antiphates**: cuius amore **Themistocles** tenebatur fugeret atq; contemneret eum prius. **A**t ubi magnā adeptus est & gloriam & potentiam: adiret atq; blandiretur: heus inquit adolescens sero quidem ambo: uerumtamen sapimus. **A**d **Simonides** **S**imonidem uero qui iudicium quoddam iniustum ab eo contenderet: dixit neq; illum bonum poetam esse posse: si prater modulū numerumq; concineret: neq; se bonum principem si prater legem iudicaret. **I**dem filiū qui in delitijs matri esset: aiebat uiribus **Gracis** prastare plurimum. **N**amq; principes **Gracorum** esse **Atheniēses**: sese uero **Atheniensium**: uxore autem ipsius suam at illum matris. **E**t cum duo filiam eius procreantur: pratulissetq; frugi ac probum locupleti alteri: ait se malle uirum qui pecunijs q̄ pecunias quae uiro indigerēt. **P**rædium quoq; cum uēderet: proclamare iussit: ut etiam uicinum bonum haberet. **P**ræterea cum ignominia ab **Atheniēsis** afficerēt: quid in eos ait estis molesti: qui uobis usui sæpenumero fueret: **S**eq; **platanis** assimilabat: sub quarum tegmina tempore imbrium refugiunt: dein uero in serenitate illas auellūt prætereuntes atq; maledicunt. **I**n **Eretriēses** uero cauillatus aiebat eos sicut gladiolos piscis habere gladium: cor autem non habere. **A**thena **C**um uero **Athenis** primū eiectus est: postea e **Gracia** quoq; ascendit ad regem apud quem dicere iussus inquit orationem uarijs stratis similem esse: nam quemadmodum illa solent: eodemq; modo orationem si quid extendatur: speciem figuratq; demonstrare: sin colligatur easdem tegere atq; corrumpere. **I**taq; temp^o petijt: quo **Persica** lingua percepta p uolūtate possēt ac sine interpret^e cū eo loqui. **M**ultis aut honestatis muneribus ac breui locupletatus dixit filijs: **P**erdemur o filij ni perdidimus.
- Mironides** **M**ironides aduersus **Boetios** exercitus ducēs: egredi **Atheniēsis** iussis: cum iam hora instaret ac primipili nondum omnis

APOPTHEGMATA AD TRAIANVM

adesse dicerēt: adfunt inquit qui pugnaturi sunt: eorūq; promptitudi-
dine atq; alacritate usus hostes superauit.

Aristides cognomento iustus: solus semper uersabatur: societa-
tēq; fugiebat: tanq; amicorum potētia ad iniuriam hortare-
tur. Cūq; Athenienses testalibus relegationis tabulis studerent:
& illiterat⁹ ac rudis homo qui testam haberet eū adijisset: iussissetq;
Aristidis nomen inscriberet: ait ille: Nosti ne Aristiden? Quod ubi
is quidem negasset: sed iusti cognomentum moleste ferre diceret: ta-
cens Aristides nomē id testæ inscripsit: & homini reddidit. At cum
ei essent inimicitia cum Themistocle: legat⁹ una missus: uis ait The-
mistocle: in confinijis inimicitias relinquam⁹: Nam si uisum fuerit
eas rursum cum reuerterimus: recipiemus. Tributa uero cum Gra-
cis statuisset: tanto pauperior redijt: quantum ad iter ipsum erogauit.
Cum uero hi uersus quos in Amphiarauum Eschylus cōdidisset recitarentur:
Nam uult uir esse non uideri hic optimus: Qui mētis alta fructifer sulcans segetē.
Consulta callēs germinat grauissima: cuncti oculos in Aristidē conuertere.

Aristides
Atheniēses

Themistocles

Amphiarauus
Eschylus

Pericles cum prætorem gesturus esset: assumpta chlamyde ad se-
se loquebatur: Caue Pericle in liberos homines magistratū
geres: & eos quidem Græcos atq; Athenienses. Iusserat autē Athe-
nienses æginam quasi perei portum existimarent ac tuerētur. Atq;
ad amicū quandam qui falsum illum testimonium rogaret: ubi
etiam iusiurandum interueniebat: respondit se ad aram usq; ami-
cum esse. Cūq; ex hac luce foret decessurus: sese ipse beatitudinis
efferebat: quod Atheniensium nemo sua causa nigro amictu indu-
tus esset.

Pericles

Aegina

Alcibiades adhuc puer: cum eo captu in Palæstra comprehen-
sus esset: quem nequiret euadere: mordebat luctantis manū.
Atq; illo dicēte: mordes ut foemina: minime inquit: sed ut leones.
Canem quoq; cum optimum haberet: quē nummū septē milibus
emerat: ei caudam abscidit: hoc ideo feci inquit: q; Atheniēses hac
de re loquētes: de me aliud nihil quærīt curiosius. Cum uero ad
Iudum accessisset: Iliados carmē petijt: magistro autē respōdēte Ho-
mericum sibi esse nihil: illi infixit pugnum ac præterijt. Et cū ad Pe-
riclis fores uenisset audissetq; nō esse ociosum: qm̄ quo pacto Athe-
niēsis rationē esset redditur⁹ cōsideraret: nōne melius est: inquit:
cogitare: qui non reddat: Atq; arcerisus ab Atheniēsisibus ex Sicilia
ad capitis causa: seipsum abscondit: inquit eum stultum esse
qui cum habet controuersiam quærīt effugere dum licet fugere.

Alcibiades
Palæstra

Ilias
Pericles

Sicilia

PLVTARCHI CHERONENSIS

Cunq; dixisset quis: **N**ō credis patriæ iudicio te ipsum: **E**go ne matris quidem respondit: ne fortassis ignorans pro albo calculo nigrū immittat. **V**bi uero audisset sese ac suos morti adiudicatos: at ijs ostendemus inquit nos uiuere: & ad **L**acedæmonios uersus deceli

Lacedæmonij cū bellū ī Atheniēses excitauit.

Lamachus **L**amachus primipilū quendā cum reprehēderet: qm̄ deliquis-
set: isq; diceret nunq̄ fore ut idem amplius faceret: belli inquit
bis errare non licet.

Iphicrates **I**phicrates qm̄ cerdonis esset fili⁹: cōtemptui erat: is gloriā tū
primū adept⁹ est: cū sauius hostē armatū ac uiuū & corripuit
& in suā triremē transtulit. **I**tē cū in amico socioq; solo castra moeta
tus uallū iaceret: fossē foderet: quē diligentissime p̄p̄feaq; dixisset
quidā: quid em̄ metuim⁹: **P**essimā imperatoris uocē esse r̄ndit: nō
putassem. **I**nsup instructus aduersus barbaros uereri inq;: ne **I**phi-
cratē nesciāt: q̄ quidē noīe hostes alios cōsternatos redderēt. **P**ræ-

Calumniator terea cū capitis iudiciū subiret: ait calūniatori: cuiusmodi hō rē tu
facis qui bello instante ciuitati de me potius q̄ meū consultandū

Armodius esse suadeas: **A**d **A**rmodiū q; qui **A**rmodij illius prisci gētilis sibi
ignobilitatē exprobraret: meū quidē gen⁹ r̄ndit a me ipso initiū su-
mit: tuū autē in te finit. **I**dē cū ab oratore quodā in concione interro-
garet: q; es q̄ ita efferris aīo: ut; eques an sagittari⁹: **N**ū pedes an
scutatus: **N**ullus sum inquit horum: sed qui hisce omnibus impe-
rare didicerim.

Timothæus **T**imothæ⁹ putabā fortunator imperator: atq; qui ei inuide-
rēt. **I**taq; dicebat **T**imothæ⁹: si huiuscemodi urbes capio dormiēs:
qd̄ me factus arbitramini cū uigilaro: **A**d hæc cū ex audacib⁹ præ-
torib⁹ quidā **A**theniēsib⁹ uulnus ostenderet: at me inq; pudit qd̄
me prætorē uestro in **S**amo catapulta prope cōcidit. **O**ratores autē
cum **C**haretā præferrent talemq; dignū esse prædicarēt: qui **A**the-
niensium prætor esset: inquit **T**imothæus: immo qui prætori stra-
ta portaret.

Chabrias **C**habrias: eos dicebat pulcherrime officio imperatoris fungi:
qui res hostium maxime nossent. **E**t cum proditiōnis accusa-

Iphicrates retur simul cum **I**phicrate: increparetq; **I**phicrates illum experiēdi
Gymnasium gratia in gymnasiū proficisci & ad solitam prandere horam. **Q**uid
Atheniēses nam inquit si aliud quiddam utriusq; nostrū **A**theniēses norint: te
enecabunt: **D**icere etiā consueuit: formidabilius esse ceruorū agmē
ductū leonis: q̄ leonū ceruo duce.

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

Hegesippus cognomēto **Crobylus**: cum **Atheniēses** in **Philip** Hegesippus
hipum irritaret: succlamauit quidam e concione: bellum ne sua Philippus
 des: **Ita per Ionem** inquit nigrosq; amictus: & cum publicis funere
 elationibus funebris orationes: si ad libertatē niti q̄ quā **Macedo**
 nes imperarint factū ire maluerimus. **Macedones**

Pytheas adhuc adolescēs: decretis hisce quā de **Alexandro** scri **Pytheas**
debanē contradicturus uenit: atq; dicēte quodam: **Tu cū iuue** **Alexander**
nis es de huiusmodi audes loqui reb? **At Alexāder** inqt: **Quē sus**
fragijs decernitis deū: est me iunior.

Phocion **Atheniēsis** neq; ridere neq; lachrymare ab ullo unq; **Phocion**
est uisus. **Et in cōcione** cū quis dixisset: **Cogitabū** dus uideris

O Phocion: **Recte** coniectas inquit: cogito em̄ si q̄ ualeo in his bre/
 uitate uti quā apud **Atheniēses** dicturus sum. **Idem cū oraculum**
Atheniēsis redditū esset: unū esse in urbe uirū: qui omniū uolun/
 tati opinioniq; aduersarē: & hunc uociferātes **Atheniēses** quari/
 tandū iuberēt: **Phocion** sese ait hūc esse: **Soli em̄** sibi eorū placet ni/
 hil quā multitudo ipsa & agit & dicit. **Atq; cū aliquādo** apud po/
 pulū sententiā dicēs auditoribus gratus esset: intuerēt q̄ omēs qui

cōmuni eodēq; consensu quod dixisset admitterēt: ad amicos con/
 uersus ait: **Num** fortasse mali quippiā locutus sum nescius? **Athe** Athenienses
nienſes uero cū ad sacrificiū quoddam accessiōes peterēt: ac reliqui
 ea concederēt: rogatus sapius sententiā diceret. **Puderet** me inquit
 si uobis accessiones cederē: huic autē sua non redderē simulq; scēne/
 ratorē ostendebat. **Rursus** cū **Demosthenes** orator dixisset: **Eneca** Demosthenes
bunt te **Phocion** **Atheniēses** si insania eos cōperit: **Ita** inqt me ene/
 cabunt si insania: te uero si sanitas eos cōperit. **Itē** cū **Aristogiton** Aristogiton

calumniator in carcere foret animā efflaturus: erat em̄ damnatus:
Phocion atq; rogaret ad sese ut iret: neq; amici sinerent ad improbū
 hominē proficiscerē. **Et ubi** nam loci quisq; **Aristogitona** iucund⁹
 respōdit alloquaē. **Atq; cū** **Byzantijs** **Atheniēses** irati essent: quo/
 niā **Chareta** quē illis auxilio aduersus **Philippū** cum copijs misit **Philippus**
 rāt recipere urbē noluiſſent: dixissetq; **Phocion** haud oportere ira **Phocion**

sci focijs qui nō crederēt: sed ijs prātorib⁹ magis qui nō crederent:
 prātor ipse designatus est: qui a **Byzantijs** creditus ut **Philipp⁹** in/
 fecta re abiret: effecit. **Alexāder** autē rex cum talenta centū illi misit/
 set: nūcios qui illa portabant interrogauit: **Cur** nam factū esset ut
 in tanto **Atheniēsiū** numero ad se solū hęc **Alexander** daret: **Re** Alexander

spondētibusq; illis: quoniā eum solū honestūq; & probum puta/
 ret. **Proinde** inquit: sinat me & esse & uideri talē. **Ad** hęc cū **Alexā**
der **triremis** peteret: noiatimq; iuberet populus **Phociona** interesse

PLVTARCHI CHERONENSIS

- ac sententiã dicere: ubi surrexisset: inquit: **C**onsulo igit̃ uobis ut uel armis uincatis: aut dominantium amici sitis. **P**raeterea cum de **A**lexã dri obitu rumor sine auctore exortus esset: oratoresq; tribunal continuo insilirent: neq; differendum sed q̃ primũ bellandũ esse iuberẽt: rogabat **P**hociõ ut expectarent indubitatoq; rem nossent. **S**i enim inquit hodie obiit: at cras aderit uel diu mortuus. **I**nsuper cũ
- Rumor**
- Leosthenes** **L**eosthenes ciuitatẽ impulsisset in bellum: praclara libertatis nominis atq; imperij elatã spe illi⁹ uerba cupressib⁹ simulabat. **N**am cũ pulchra sublimiaq; essent: fructũ tamẽ non haberẽt. **I**nitijs aut̃ succedentibus prospere ac ciuitate secundo nuncio discurrente interrogatus: an hæc ita gesta uellet: gesta hæc quidẽ: consulta uero illa respondit. **A**tticam uero adortis **M**acedonibus orãq; maritimã uastantibus iuuentutẽ eduxit: permultisq; ad eum concurrentibus: & ut collẽ caperet ibiq; copias instrueret hortantib⁹. **O** **H**ercules inquit: ut multos impatores intueor: milites uero paucos: ueq; tamẽ congressus & uicit: ac **M**acedonũ principem **N**iciona interemit. **A**t
- Athenienses** paulopost **A**thenienses bello superati ab **A**ntipatro praesidiũ admiserunt. **M**enillusq; praesidij princeps cũ **P**hociõ pecuniam daret: turbatus inquit neq; illũ **A**lexãdro esse meliorẽ: & causam quapropt̃ nunc eas acciperet cũ tunc noluisset esse plane deteriore. **A**tq; ait
- Antipater** **A**ntipater cũ duo sibi **A**thenis amici essent: neq; **P**hociõni ut a se munera caperet persuasit: neq; **D**emaden his ipsis expleuit. **I**dem cũ ab **A**ntipatro rogarẽt: ut iniusti qdã faceret: **N**õ potes inq; **A**ntipater & amico & assentatore **P**hociõẽ uti. **A**tq; ubi post **A**ntipatri obitũ **A**theniẽsib⁹ sese in popularẽ principatũ uindicãtib⁹: **P**hociõ morti esset adiudicatus in concione: amici uero flentes sequerent̃: **P**hociõni aut̃ qui silentio incedebat quidã ex inimicis obuiã fact⁹ in faciẽ inspuit: **I**s ad magistratũ ubi oculos cõuertisset: nõne qs inquit dedecori inseruientẽ hunc represserit: **C**unq; eorũ unus qui una morituri erant: lamẽtareẽ affligeretq;: nõne amas ait **T**hudippe cum **P**hociõne moris: **I**am uero allata ad eum culigna interrogat⁹ num qd ad filiũ diceret: **E**go inq; iubeo & rogo te: ne qd rerũ hæc memoria **A**theniẽsibus irascare.
- Demades**
- Thudippus**
- Phociõ**
- Pisistratus** **P**isistratus **A**theniẽsiũ tyrãnus: cũ ex amicorũ numero quidã ab eo defecissent eiusq; cõpissent **P**hylã: ad eos uenit collectũ stratũ secũ ipse portans. **A**t illis qd uellet interrogantibus: **S**i uobis inquit persuasero abibo: sin minus persuasero: uobiscũ mansurus sum: p̃inde parat⁹ ueni. **A**tq; cũ ad eũ delatũ esset ei⁹ matrẽ cuiusdam adolescẽtis amore detineri: & illius quidẽ formidantis deprecantisq; plurimũ clam congressu uti: adolescẽtẽ ad cõenã inuitauit

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

acrogauit inter cœnandū quo pacto res acta esset. Illo aut iucunde oīa suauissimeq; differēte: hæc inquit tibi interdū futura sūt si ma- tri placueris. Item cum **Thraſybolus** eius amare filiā obuiāq; fac⁹ suauisset: proptereaq; in illum ab uxore exasperare: ait si qui nos amant oderimus: quid ijs faciemus qui oderunt? **Vxorēq; Thraſy bolo** uirginē dedit. **Cantores** lasciuiores quidā cum in eius uxore incidissent multaq; petulanter egissent dixissentq; interdū uero **Pi Pistratus** sistratū ut sibi ignosceret lachrymātes precarent: uos inquit eniti/ mini posthac saniores esse: **At** mea uxor nūq; heri. p̄fus profecta est. **Interrogantibus** autē filijs cum is alterā uxore ducturus foret: nunquid eos accusaret: **Minime** inquit: quin laudo poti⁹ ac uolo alteros mihi huiusmodi natos fieri.

Demetrius **Phalæreus** monebat **Ptolemæū** regē: ut de regno **Demetrius** imperioq; libros sibi cōpararet atq; perlegeret. **Quæ** em̄ ami **phalæreus** ci nō audēt monere reges: hæc in libris scripta sunt. **Ptolemæ⁹** rex

Lycurgus **Lacedæmoni⁹** assuefecit ciues nutrire comā: inquis **Lycurgus** **formosos** coma uenustioris effici: deformis uero formidabi/ lioris. **At** illū quoq; qui populi principatū in urbe faciūdū hortare tur: tu primus respondit in adibus tuis populare principatum effi/ cito. **Ad** hæc iubebat ædes serra securiq; dumtaxat laborandas. **Sic** em̄ puderet in humilis ac plæbeias ædis pocula & strata sum/ ptuosiorisq; mensas importare. **Præterea** pugilis ac **Pancratij** cer/ tamen inhibuit: quo ne ludendo quidem abnuere consueſcerent. **Expeditiones** insuper aduersus eosdem hostes sapius educere pro/ hibuit: ne ij bellicosiores redderentur. **Itaq;** cum posteriore tempo/ re **Ageſilaus** esset uulneratus: ait **Antalcidas** præclaram eū a **The/ Ageſilaus** banis disciplinæ mercedem capere: qui uel inuitos assuefecisset do/ cuissetq; bellare.

Charilaus rex: rogatus cur leges adeo paucas **Lycurgus** tulis/ **Charilaus** set: respondit: **Qui** uerborum paucitate uterent: legib⁹ haud multis indigere. **Atq;** cum mancipium quoddam audacius sese illi inculcaret: per geminos ait: enecarē te nisi irascerer. **At** illum uero q; interrogaret quid nutriret comā: respondit quoniā ex omī ornatu hic q; minimus sumptus est.

Telechus rex: fratri qui ciues criminare quod sibi magis q; illi **Telechus** rex aduersarent: **Tu** em̄ inquit iniurias pati nescis.

Theopompus: cum quadam in urbe murū sibi quidam osten/ **Theopompus** deret: & an sibi pulcher altusq; uideret: interrogaret: minime si mulierum est inquit.

PLVTARCHI CHERONENSIS

Archidamus **A**rchidam^o cū in Peloponnesiaco bello socij rogarent ut tributis modū eis statueret: rōdit bellū nō cōstitutis pacisci.

Brasidas **B**rasidas cū in caricis murē comprehēdisset: merfus eū dimisit: deinde ad astantis ait: nihil est ita paruū: qđ si ausit inuadētib^o repugnare nō se icolumē seruet. Ad hęc cū in praelio esset clypeo transuerberato ictu percussus: eadē ipsa quā e uulnere hastā eduxisset hostē interemit. Rogatus autē qui saucius factus esset: quoniam me clypeus inquit prodidit.

Brasidas **U**bi Brasidas occidit: liberatis ijs Græcis qui Thraciam incoler^o Thracia rēt: ac legati qui Lacedæmonia missi sunt: ei^o matrē adissent: Lacedæmō ia primū illa interrogauit: an pulcherrime Brasidas obisset. Thracib^o autē efferētibus eū laudibus aliūq; tale dicitantibus fore neminē: ignoratio uos hospites inquit tenet. Nam Brasidas quidē uir probus fuit: ueq; Lacedæmon permultos habet illo meliores.

Agis rex **A**gis rex dicere cōsuevit: nō esse Lacedæmonios interrogādos **Elij** qđ nā essent: sed ubi essent hostes. Idē ad Mantineā cū hostes Olympiadī qm plures essent expugnare nequissent: ait: Qui multis uellet do- ludi minari: opus esse ut cū multis quoq; pugnaret. Cū uero Elij laudārenē q olympiacos ludos præclare agerēt: at qđ inquit admiratiōe dignū faciunt: si quattuor annoq; curriculo diē unū iusticia utunt^r. Cūq; laudibus insisterēt: ait: Quid mrandū si pulchra in re iusticia utunt^r pulchre: Item cū flagitiōsus homo sapius rogaret: quis spartiatay^o optim^o foret: qui tui dissimillimus est: respondit. Rursus cū ab altero quæreretur: quot essent Lacedæmonij: qđ inqt satis sunt qui malos arceant. Et cum idem ab alio quærerēt: permulti ait tibi uidebuntē si eos pugnantis inspexeris.

Lyfander **L**yfander: amictus quos Dionysius tyrann^o ad eius filias præ- Dionysius ciosissimas misisset: nequa q; accepit: uereri inquit ne hisce de formiores uiderēt. Atq; a quib^o caperēt perinde atq; degenerasset ab Hercule: quod dolo pleraq; gereret respōdebat: quo leonis nō attingeret uulpis pellē afluendā esse. Insuper cum Argiui iustius q; Lacedæmonij de quo ambigebāt solo uiderent dicere: districto gladio qui huius inquit ius habet optime de soli terminis differit. Lacedæmonios uero cum ad expugnandos Corinthioq; muros timidiōs aspiceret: ut leporē uidit exilientē e fossa: huiusmodi inquit hostes metuitis: intra quoq; muros præ inertia lepores dormitāt.

Argiui **E**t cum Megarensis uir quidā in publico cœtu audacter ad eum ac Lacedæmonij licentius loquerēt: Tua inquit uerba ciuitatis indigent.

Agésilauus **A**gésilauus: eos qui Asiam incolerent dicebat liberos quidē ma- los esse: suos autē bonos. Cūq; ij consueissent Persarum regem

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

magnum appellare. **A**t qua nam inquit re ille me maior est: nisi iustior temperatiorque sit: **A**d hæc cum de fortitudine iusticiaque rogaretur: utra esset melior: **N**ihil ait fortitudine indigemus si iusti omnes simus. **I**tem cum noctu repete ex hostili solo castra moturus fore: & eum cuius amore teneret ob infirmitate relinqui atque lachrymare intueret: **D**urum est inquit miserescere simul ac sapere. **R**ursum cum **M**enecrates medicus cognomēto **I**upiter: epistolam ad eum scripsisset: **M**enecrates **I**upiter: regi **A**gesilao salutē. **R**escripsit: **R**ex **A**gesilao **E**pistola **M**enecrati sanitatem. **A**t cum **L**acedæmonij **A**thenienses ad **C**orinthum ac socios superassent: audita hostilium cadauerum multitudi- ne: heu inquit **G**ræcia: quæ tot ex sese perdidit: qui sat essent quibus **B**arbaros omnis uinceret. **A**tque cum oraculum a **I**oue in **O**lympia ex sententia accepisset: deinde **E**phoris iubentibus ut etiam ipsidem de rebus **P**hytium cōsuleret: ubi **D**elphos petisset: deum rogauit: **D**elphos an quæ patri eadē sibi quoque uideretur. **P**ræterea cum amicū quēdā a **C**are **I**carico peteret ac rogaret: ad eum scripsit: **S**i **N**icias iustus in te **N**icias non est dimittito: sin ē iniustus: nobis dimittito: oīno autē dimittito. **A**d hæc ut eum qui **L**usciniæ uocē imitabat: audiret hortatus: ac ipsam inquit sapenūmero audiui. **C**um uero post **L**euctrēsem pugnam **E**phori qui urbē exhaustam uiris intuerentur propter legem: quæ perterritos omnis notandos esse iuberet: uellet infamiæ notam soluere ac legislatorē **A**gesilaū declarassent: is ut in mediū processisset: ius legibus postridie inciperet. **I**dem ad regē **A**egyptiorum sociis missus cum una cum illo obsideret: essentque hostes & multo plures ac fossa castra circumdarēt: egrediundū rex dimicandūque iubebat de summa rerum. **A**t **A**gesilaus inquit: non esse hostes impediedos quos sibi ipsis pares uellet. **P**ræterea cum parum deesset quin fossa coniungeretur: aduersus id quod reliquum erat instructa acie ac pari usi certamine: uictoria potiti sunt. **A**d postremū cum moreret amicis iussit nullam sibi neque fictam neque pictam faceret: ita enim imaginēs appellabat. **N**am si quod mihi opus illustre factum est: hoc mihi monumentum est: **S**i uero nullum: neque si omnis quidem ita tuas feceritis.

Archidamus ubi **A**gesilai catapultā esset intutus: cum primū ex **A**rchidamus **S**icilia aduecta esset: exclamauit: **O** **H**ercules perijt uiri uirtus. **A**gis iunior cum **D**emades diceret enses **L**aconicos ob breuitate a circulatoribus absorberi: attamē **L**acedæmonij: respōdit: huiusmodi ensibus hostes uahemētissime assequunt. **I**tem cum **E**phori cuidā proditori tradēdos milites iuberēt: haud illi se inquit alienos credere qui proprios prodidisset. **D**emades

PLVTARCHI CHERONENSIS

- Clæomenes** **Q**læomenes cū quis se gallos ei daturū polliceret: qui pugnan-
do interirēt: istos mihi des inquit nolim: sed illos poti⁹ qui pu-
gnando interimant.
- Pedaretus** **P**edaretus nō electus in numerū trecetorū: qui quidē honos in
urbē cæteris dignitate præstabat: hilarē surridēsque abibat: gau-
dere se in quies si quidē trecentos urbs haberet ciues sese melioris.
- Damonidas** **D**amonidas ī ultimū chori ordinē locat⁹ a chori magistro: pul-
chre tu quidē inuenisti inqt qui etiā ipse honorabilis fias.
- Nicostratus** **N**icostratus Argiuorū prator cū ad cuiusdā castelli proditiōē
grādi pecunia atque matrimonio Lacæna mulierū quā ipse uo-
luerit præter regias ab Archidamo hortaret: respōdit Archidamū
- Hercules** **E**x Hercules genere nequaquē esse. Herculem em̄ lustrato orbe malos
Archidamus supplicio affecisse: at bonos Archidamū facere malos.
- Eudæmōidas** **E**udæmōidas cum in Academia Xenocraten uidisset: qui iā
Xenocrates **X**enex cum discipulis disputaret. Cūque audisset ab eo uirtutē
quari: At quādo ea utetur inquit: Rursum cum philosophum au-
disset: qui solū sapientē esse bonū imperatorē diceret: dictio inqt ad
miratiōē digna: uerū qui loquitur tubæ strepitū nunquē audiuit.
- Antilochus** **A**ntilochus cū Ephorū gereret: audiēs Messenijs agrū a Philip-
po datū: interrogauit: Num etiā dedidisset Philipp⁹ ut posside-
rēt: cū p̄ illo pugnantū foret⁹
- Antalcidas** **A**ntalcidas cū Atheniēsis quidā Lacedæmonijs imperitiā obij-
ceret: soli certe nos inquit mali nihil a uobis didicim⁹. Præter
rea cum alius Atheniēsis ad eum dixisset: Atqui nos a Cephiso sa-
pissime uos fugauimus. At nunquē nos inquit fugauim⁹ uos ab Eu-
rota: Ad hæc cum Sophista quidam Hercules laudationē lectur⁹
esset: ait: Quis em̄ eum uituperat⁹
- Epaminōdas** **E**paminonda Thebano imperiū gerente: nunquē in castris repē-
tin⁹ tumult⁹ exort⁹ est. Dicebat autē belli pulcherrimū esse mo-
ri. Grauiori uero armatura peditum corpus asseuerabat exercita-
tum esse oportere: non athletarum solum: sed etiam militū more.
Itaque carnosioribus se infestum præbebat: ac talem quendam amo-
uit ab exercitu: in quies uix tribus quattuorue clypeis tegi eius uen-
trem: cuius magnitudine suā ipse mentulam ne uidere quidem pos-
set. Sic etiam tenui uictu ac uili erat: ut cum a uicino ad cœnam in-
uitatus: inuenisset liborum obsoniorūque & unguentorū apparatū:
abierit illico: in quies: ego te sacrificare non cōtumelia uti opinabar.
Collega **E**t cum coquus dierum aliquorū sumptus rationē collegis redder-
et: olei solum multitudinē moleste tulit. Admiratibusque collegis:
non sumptū inquit ægre se ferre: sed quod tantū olei intra corpus

APOPTHEGMATA AD TRAIANVM

excepisset. **I**tem cū festum diem urbs ageret: ac potui omnes coituique
 studeret: occurrit familiari cuidam sobrius atque metis compos in-
 cedens. **I**llo autem admirante quarentemque quid ita solus ambularet:
 quo liceat inquit omnibus uobis ebrietati & desidia indulgere. **A**tque
 nequam hominem qui flagitiose quod deliquerat: rogante **P**elopida non
 admisit: at amicis precibus dimisit: dicens amicas decere talia mu-
 nera capere non praeiores. **A**d haec cum **L**acedaemonij copias edu- **Lacedaemonij**
 cerent oraculaque **T**hebanis referreretur: quae quidem alia uictum iri **Thebani**
 alia uictores eos fore dicerent: iussit haec ad tribunalis dexteram: illa
 uero ad leuam poni. **Q**uibus omnibus positis: surrexit inquires: si pare-
 re imperantibus: & cum hostibus congredi aduersi uolueritis: haec
 uobis oracula sunt melioraque ostendit: **Q**uod si formido uos coepe-
 rit: illa sunt: & in deteriora oratione uertit. **I**tem: cum in hostes agmen
 oportune duceret: at tonitru facti sui quarerent: quid deum porten-
 dere arbitraretur: ut hostes attonitos esse respondit. **Q**uod cum huius-
 modi agri in proximo essent in talibus ipsi castra morarentur: **A**tque
 ornatissimae omniū quas gessisset & optimae rerum iucundissi-
 mum eam sibi dicebat quae suis adhuc uiuis parentibus ad **L**euclra **Leuclra**
Lacedaemonios superasset. **C**umque alio tempore unguetato corpo-
 re ac hilari facie apparere consuesset: post illud praelium postridie
 squalidus ac demissa fronte processit in medium. **P**ercurrentibusque
 amicis an aegri quicquam ei accidisset: nihil ei accidisse respondit: uerum
 sentiebam me elatiore animo heri fuisse quam par esset: **I**taque in mode-
 ratam laticiam hodie plecto. **A**t cum **S**partiatas sciret operam dare:
 ut huiusmodi casus absconderet: uolensque illorum calamitatis ma-
 gnitudinem liquido patefacere: non est passus ut omnes simul: sed
 ut singulae potius ciuitates cadauera tollerent. **Q**uare **L**acedaemo-
 niorum cadauerum mille & amplius uisum est. **I**tem cum **I**ason **Iason**
Thessalorum princeps socius uenisset **T**hebas: & **E**paminondaque
 plurimum inopia praeretur: aureum duo milia misisset: aurum qui-
 dem non accepit: **I**asona uero aspiciens: iniuriam inquit incipis. **A**t
 ipse denarijs quinquaginta mutuo acceptis ac ciue quodam ad ex-
 ercitus comiteum in **P**eloponnesum irrupit. **R**ursum cum rex **P**eloponnesus
Persarum **D**aricum triginta milia ei misisset: grauiter **D**iomedon
Tea reprehendit: quod nauigationis tantum ad **E**paminondam cor-
 rumpendum enauigasset: **I**ussitque regi diceret: si quae **T**hebanis con-
 ducerent: sentiret **E**paminondam gratis amicum habiturus fore:
 sin autem quae non conducerent: hostem. **E**t cum **A**rgiui **T**hebanorum **A**rgiui
 rum societatem inissent: ac **A**theniensium legati in **A**rcadium pro- **Calistratus**
 feci i utrosque inuaderent: a **C**alistratoque oratore: tum **O**restes: tum **Orestes**

PLVTARCHI CHERONENSIS

Oedippus Oedippus exprobrareſ urbibus: ubi **Epaminondas** surrexiſſet: ſa-
Epaminondas temur ait: & apud nos patricidam extitiſſe & apud **Argiuos** matris
Athenieſes cidam: uerū qui hæc perpetravit: nos quidē eiecimus: **Athenieſes**
 uero exceperē. **Spartiat**is uero qui multis magniſq; in rebus **The-**
banos criminarent: his reſpōdit: uos breui oratione gaudētis ocio-
 ſos reddiderit. Atq; poſtea q; **Alexandrū** **Phereoꝝ** tyrannū q; **The-**
banis erat hoſtis i amicitia **Athenieſes** ſocietatēq; recepiſſent: eiſq;
 ille pollicereſ carnes: quæ mina uenundabant: ſemiobolo ſe præbi-
 turū. At nos inquit **Epaminondas** ligna ad hæc carnes **Athenieſi-**
bus gratis præbebim⁹. **Iſtoꝝ** enim agrū excidemus: ſi moleſtiores
Boetij eſſe perrexerint. **Inſuper** cum **Boetioſ** uellet i armis perpetuo eſſe:
 erāt enim per ocium diſſolutiores: quo tempore ipſorum princeps
 electus eſſet: eos monebat inquit: etiam conſultate uiri: nam ſi im-
 peratorē geſſero: imperio parendum eſt uobis. Itaq; campeſtrē pa-
 tentēq; regionē belli **Orcheſtrā** appellabat: perinde ut illā poſſide-
 re nequeant: niſi manum pro clypei loco habuerint. Et cum **Cha-**
Chabrias **brias** paucos **Thebanos** quosdam qui ad **Corinthium** ſub muris
Trophæū auidius præliarentur intermiſſet trophæūq; ſtatuiffet: **Epaminon-**
das deridēs ait: **Hic** non trophæum ſed **Hecathenſum**: hoc eſt **He-**
cathes ſimulachrū ſtatuendum eſt. **Hecathē** enim ante portas in tri-
 uijſ non abſurde erigebant. Ad hæc cum quidam nunciaſſet exerci-
 tum ab **Athenieſibus** nouis ornatū armis: in **Peloponneſum** miſ-
Antigenidas ſum: quid ergo **Antigenidas** ſuſpirat inquit: ſi nouas tibias **Telles**
Telles habet: **Erat** enim tibi cē **Telles** peſſimus: at **Antigenidas** optimus.
Item cum didiciſſet armigerū permultas ab homine captiuo pecu-
 nias accepiſſe: mihi ait clypeū redde: tibi uero faciundo quaſtui ta-
 bernam emitto. **Non** em̄ amplius æque diſcrimen ſubire uelis: qui
 unus e diuitibus beatiſq; factus ſis. **Interrogatus** quoq; utrum ſeſe
 meliorē impatorē duceret: an **Chabrian**: an **Iphicratē**: diſſicillimū
 eſt inquit iudicatu quoad uiuimus. **Præterea** cum ex **Laconica** re-
uerſus ad capitis cauſam: una cū prætoribus collegis arceſſereſ: qd
mēſes quattuor **Boetiæ** impio præter legē adieciſſet: collegas hor-
tatus eſt in ſe crimē referreſ tanq; ui coacti: at ipſe non habere inqt
 uerba quæ rebus præſtarē. **Quod** ſi omnino aliquid apud iudices
 dicendū eſſet: orare ſi ſe occiderint ut ſtatuaē condemnationē inſcri-
 bant: quo **Graci** norint **Thebanos** uel inuitos ab **Epaminonda** co-
Laconica actos eſſe: qui **Laconicam** quæ annos quingētos neq; prædā neq;
Meffena bellū paſſa eſſet: & **Meffenam** triginta ac ducētos annos incoluiſſet
 concremarint: compoſuiſſe etiā atq; redegiffet in unū **Arcadas**: præ-
 terea **Gracis** libertatē reſtituiſſe. **Hæc** em̄ ea prætura atq; imperio

APOPTHHEGMATA AD TRAIANVM

gesta sunt: quare iudices multo cū risu egressi sunt: ne suffragia quidem in eum admittētes. Ad postremū cum in ultimo praelio uuln⁹ excepisset: delatus in tabernaculū uocauit **Daiphantum**: post hunc **Daiphantus** deinceps **Hyollidas**: quos quidem uiros ubi efflasse animā accepit **Hyollidas** set: iussit cū hostib⁹ bellū soluerēt tanq̄ eis imperator nō esset. **Rēq̄** uerbo testatus est: utpote qui optime ciues suos nosset.

Pelopidas **Epaminonda** collega in prætura cum ab amicis diligeretur necessarium negociū cogendā necessaria pecuniā negligere: **Pecuniā** per **Iouem** ait: necessaria huic sunt **Nicomedi**: hominē is quidem ostendēs & claudū prorsus & debilem. **Vxore** aut cum ad pugnam egrederetur eum precante: ut se saluū faceret: hoc alios ait monendos esse: at principē & pratorē ut ciues faceret saluos. **Item** cum quidā dixisset: **In hostes incidim⁹**: **Quid** in illos nos magis: inquit: incidimus q̄ in nos illi: **Atq̄** cum fractis foederibus ab **Alexādro Pheræoꝝ** tyrāno & capt⁹ & uinct⁹ esset: proindeq̄ illi malediceret tyrānusq̄ dixisset: properas mori: **Maxime** inq̄: quo **Thebani** magis exandescant actu citius pœnam des. **Ad hęc** cum **Theba** **Theba** tyranni uxor ad eum uenisset seq̄ mirari diceret quod uinctus ita esset hilaris: is magis illam se mirari respondit: q̄ non uinctum expectaret **Alexandrum**. **Item** cum ab **Epaminonda** uāheretur: gratias inquit habere **Alexādro**: quoniam in præsentia potissimum experiretur: nō modo ad bellum sese: uerumetiam ad necem uti audentia.

De Apophthegmatibus eorū qui apud Romanos maxime claruerunt.

Marcus **Curius** a quibusdam cum accusare quod agri bello patri minimam partem uiritim distribuisset: plurimam uero publicam effecisset: optauit neminē Romanorum fore qui quod agri ad alendū satis esset parū duceret. **Samnites** autē cum post aduersum conflictum ad eum profecti aurum darent: **Samnites** **pa** elyxabat in fictilibus: **Samnintibus** autē respondit minime se auro indigere qui tali cœna uteretur: atq̄ malle habētibus imperare q̄ habere aurum.

Gaius **Fabricius**: cū Romanos a **Pyrrho** uictos accepisset: **La** **G. Fabricius** **bi**eno dixit: **Pyrrhus** Romanos uicit nō **Epirota**. **Et** cum multū ei auri dare a **Pyrrho**: ad quē p̄ redimēdis captiuis uenerat: ne **Romani** **Pyrrhus** qua q̄ accepit. **Post**ridie uero qui maximus elephantus esset in **Pyrrhus** **stru**ctu **Pyrrhi**: post terga ignorant **Fabricio** clamorē emittēs: repente

apparuit: quo facto cōuersus **Fabricius** ac **Subridēs**: me ait: nec au-
rum heri: nec hodie bāllua permouit. Rogāteq; eū **Pyrrho**: ut secū
esset ac proximū post se imperiū haberet: neq; tibi hoc inquit con-
ducit: nā **Epirota** si ambos nos norint: a me regi q̄ abs te malint.
Rursum Fabricio consuli **Pyrrhi** medicus epistolā misit qua polli-
ceretur si is iuberet se **Pyrrhum** uenenis interfectur. **At Fabricius**
eam epistolam ad **Pyrrhum** dedit: saniore ut mente uteref monēs:
quoniam & amicor; & hostium pessimus iudex esset. **Sed** posteaq;
insidijs compertis **Pyrrhus** medicum suspensio affecisset: reddidit
se: q; **Fabricio** captiuos sine redemptiōis precio: eos nō accepit gra-
tis: sed ne mercedem coepisse uideretur: totidē ei captiuos restituit.

Romani Nā neq; **Pyrrhi** grā insidias significasse affirmat: sed ne **Romani**
dolo uiderent uti ad necē: perinde atq; palā uincere min⁹ possent.

Fabi⁹ maxim⁹
Annibal **F**abius maximus cum nollet cum **Annibale** acie cōfigere: sed
cunctando exercitum ei⁹ terere: qui tum pecuniā: tum anno-
nā prāmeret inopia: per aspera ac montuosa loca insequabatur: &
sefe a latere egressus opponebat. Cūq; a multitudine rideret: & **An-**
nibalis uocaret pädagogus: id minimi pendēs cogitatib⁹ suis atq;
consilijs utebatur. **Et** ad amicos cōuersus dicebat eum sibi timidio-
rem uideri qui cauilla cōuitiaq; metueret q̄ qui hostes fugeret. **In-**

Minutius super cum de collega **Minutio**: quoniā hostes aliquos prostrasset:
magnus rumor esset quasi uir foret nomine **Romano** dignissimus:
magis se inquit secundū **Minutij** fortunā q̄ aduersam pertimisce-
re. **Pauloq;** post cum insidias incidisset **Minucius**: & simul cū exer-
citu perire uideret: ubi ipse auxiliū tulit: cū magnū hostiū nume-
prodidit: tum illum seruauit. **Itaq;** **Annibal** ad amicos dixit: nō sē-
pe pädixi uobis fore aliquando ut montana nubes in nos imbris
resolueret: **Atq;** post **Cannēsem** cladem creatus imperator una cū

Claudi⁹ mar-
cellus **Claudio** **Marcello** uiro & intrepido: & qui cum **Annibale** q̄ liben-
tissime semper dimicaret: sperabat ipse si nemo pugnaret breui fu-
Annibal turum: ut **Annibalis** miles attritus fessuscq; deficeret. **Quobrem** di-
Fabius cebat **Annibal** maiori sibi metui esse **Fabium** pugna uacū q̄ pu-
Marcellus gnant: **Marcellum**. **Et** cum miles **Lucanus** apud eum esset accusa-
tus quod mulieris amore noctu saepe in castris uagaretur: ceterum
mirabili armorum uirtute uir esse narraretur: mulierem quam de-
peribat comprehendendi eo clam iussit & ad se duci. **Vt** autem addu-
cta ē: accersito homine quod prater legē inquit pernoctares: haud
nos latuit: at ne prius quidē latuerat quod probitati studes: qua-
re fortiter tuis ac recte factis errata condonētur, **Reliquum nobis**

APOPTHEGMATA AD TRAIANVM

cum eris: habeo enim sponsorē: & adductam mulierculam ei com-
mēdauit ac tradidit. **I**tem cum **T**arentinos **A**nnibal præter arcem
præsidio teneret: **F**abius ubi quæ longissime dolo abcessisset: & cœ-
pit urbem & in prædam uertit. **S**criba uero interrogante quid de fa-
cris simulacris statueret: relinquamus ait **T**arentinis deos iratos. **T**arentini
Et cum. **M. L**iuus qui arcem præsidio teneret urbem per se captam **A**nnibal
diceret: alij hominem ridebāt. **A**t **F**abius ait: uera narras: nam nisi **F**abius
tu urbem amisisses: nequaquam ego recuperassem. **A**tque cum iam **M. liuius**
senior esset: ac filius consul de rebus gerendis in publico loqueret-
ur presentibus pluribus: ascendit equum atque procedebat. **C**umque
licetorem iuuenis misisset: iussissetque equo descendere: alijs sese auer-
tentibus: **F**abius ipse equo exiliēs præter ætatē accurrit natūque con-
plexus: belle inquit sapis o fili qui plane intelligas quibus imperas:
& cuiusmodi imperij magnitudinē susciperis.

Scipio maior cum a re militari atque urbana studium ad litteras **S**cipio maior
a se gereret: dicebat cum ociosus esset: plura tunc negocia
a se gereret. **I**dem ubi **C**arthaginem uisisset ac milites quidam: quæ
cœpissent captiuam præstanti forma ac uirginem aduæherent atque
illi darent: libenter inquit acciperem si priuatus non imperator es-
sem. **R**ursum cum in alto positam urbem obsideret: ubi templum
Veneris eminentius apparebat: iussit illic uadimonia consentirē: **V**eneris tem-
perinde ut ad tertium diem in **V**eneris phano disceptantium cau-
sas audiretur: id quod sicuti prædixerat factum dedit urbe capta. **plum**
Atque in **S**icilia cum quis percunctaret: cuius rei fiducia ad **C**artha- **S**icilia
ginem classe foret traiecturus: ostensis ei armatis exercitatisque uiris **C**arthago
trecentis & alta turri quæ e mari eminebat: nemo est horum inquit
qui si super hanc turrim ascenderit: non se si iussero præcipitem ia-
ciat. **C**um uero & agro potitus est: posteaque traiecisset atque hostium
castra concremasset: missaque legatione **C**arthaginenses pepigissent
ictis fœderibus: tum bælluas: tum nauis: tum etiam pecunias da-
tum ire: & quoniam ex **I**talia ad nauigasset **A**nnibal ea fiducia du-
ctos conuentorum pœniteret: his auditis **S**cipio ait: ne illis qui-
dem uolentibus fœdera seruatorum sese: ni talentum etiam quin-
que milia ad ea priora soluerint: propterea quod **A**nnibalem ac-
cessissent. **A**t ubi omnino uicti **C**arthaginenses pro fœderibus ac
pace legatos ad eum misissent: qui uenerant ilico abire iussit: per-
inde ac non eos audiretur quæ **L. T**erentium adduxissent. **E**rat au-
tem **R**omanus **T**erentius: uir frugi & bonus: quem **C**arthaginenses **L. T**erentius
captiuum egerant. **Q**ui ubi adductus est: eum iuxta se in prætorio

PLVTARCHI CHERONENSIS

federe pro tribunali uoluit: & ita **C**arthaginēſibus reſponſum de-
dit ac bellum ſoluit. **T**erentius autem eum triumphantem ſecutus
eſt pilleatus tanq̄ donatus libertate. **A**tq̄ poſt eius mortē ſiſ qui
uenerant ad efferendū funus muſſum miniſtrauit: quæq̄ alia ad
ſepulturā attinebant q̄ diligentiffime curauit. **S**ed hæc poſtea. **Rur-**
Antiochus ſum cum **Antiochus** poſtea q̄ **R**omani aduerſus eum traieciſſent
Scipio in **A**ſiam pro ſoluendo bello ad **Scipionem** miſiſſet: prius inquit
oportuit non nunc cum & frenum & ſeſſorem ſuſceperis. **P**ræterea
Quæſtores cū ei pecuniæ a ſenatu ex ærario decretæ eſſent: neq̄ eo die quæſto-
res ærarium uellent aperire: ſe aperturū ait. **E**t enim per ſe clauſum
eſſe qui tam ingenti pecunia illud impleſſet. **A**t cum multa in eum
Petilius crimina a **Petilio** & **Q**uinto conſicerentur: apud populum ait hoc
Quintus ipſo die **C**arthaginēſes cum **Annibale** a ſe uictos: quare coronatū
Capitolium ſeſe aſcenſurū capitolium. **Q**ui autē uellet ſuffragia: ferret aduerſus ſe
iuſſit: quæ locutus capitolium aſcendit: populus uero ſecus eſt accu-
ſatorib⁹ adhuc dicētib⁹ relictiſ.

Titus q̄ntius **T**itus **Q**uinti⁹ ita ſtatim ab initio fuit illuſtri fama ut ante tri-
Philippus ſit. **I**s cum aduerſus **Philippum** cum imperio miſſus eſſet: cum illo
in colloquium uenire auſus eſt. **P**hilippo autem obſides petente: il-
lum enim eſſe cum multis **R**omanis: ſe uero ſolum eſſe **M**acedonib⁹
Tu enim reſpondit **Q**uintius: ſolum te feciſti: quoniam & ami-
cos & cognatos occidiſti. **A**tq̄ ubi **Philippum** acie uiciſſet: iuſſit in
Iſthmif⁹ proclamari liberos ſe **G**ræcos dimitti ac ſui iuris. **A**t qui
quotquot **R**omani **Annibalis** temporib⁹ in captiuitatē acti apud
Græcos ſeruiiebant: hos ſingulos redemptos denarijſ quingentis
Quintio **G**ræci dedere dono: & illi in urbē triumphantē ſecuti ſunt
pilleos capite gerētes: ut ſiſ mos ē: q̄ liberi facti fuerint. **A**tq̄ **A**chæ-
Antioch⁹ rex **Z**acynthiorū inſulam exercitū ducere mens erat: mo-
Græcia nuit: cauēt: ne quēadmodū teſtudinē protenſo capite extra **P**elo-
ponneſum diſcimē adirent. **I**nſuper cum **Antiochus** rex ingenti cū
Chalcis exercitu **G**ræciā peteret: cunctis perterritis: cum ob militū multitu-
dinē: tum ob armoḡ uarietatē: huiuſmodi ad **A**chæos dictione eſt
uſus. **A**it enim cum **Chalcide** apud hoſpitē cœnaret: admiratū ſe
multitudinē carniū: at hoſpitē reſpondiſſe: eas om̄iſ porcinas eſſe:
ſed condimētis modo apparatib⁹q̄ differre. **P**roinde nec uos ait:
admirimini regiaſ copias: cū haſtatos **C**ataphractos & **P**ægeteros
hoc eſt pedeſtris ſocios: cūq̄ equeſtris ſagittarios auditis. **N**am hi
oēs **S**yri ſunt armis inuicē differētes. **P**hilopœmeni quoq̄ prætori

APOPHTHEG MATA AD TRAIANVM

Achæorū: q̄ m̄lto eq̄te & grauiorū armaturā pedite abūdaret: pecu-
nijs ꝑ̄o idigeret: illudēs aiebat: **Philopœmeni** & man⁹ & crura esse:
uentrē aut̄ non esse. Eteṃ forma corporis **Philopœmeni** talis erat.

Gaius **Domitius** quem **Scipio maior** in bello aduersus **Antio**
chum apud **Luciū** frat̄r̄ suis legationis uicibus fungi uoluit: **G. domitius**
cum hostium aciem esset conspicatus: præfectis hortantibus ut sta- **Scipio maior**
tim hostem adoriretur: horam nequaq̄ satis esse respondit: ut tot **Antiochus**
hominum milibus trucidandis impedimentisq̄ rapiendis repen-
tes castra seipsos curarent. Verum hoc in tempore cras factum ire
congressusq̄ postridie hostium quinquaginta milia ad internitio-
nem redegit.

Publius **Licinius** consul impator: uictus equestri pralio a **P**er-
se **Macedonum** rege: milites duo milia octingētos amisit: par-
tim casos: partim captos. Post præliū uero cum **Perfes** & pro fœ- **P. Licinius**
derib⁹ & pro pace oratores misisset: uictus uictori iussit: ut & regnū **Perfes**
& res oīs **Romanis** cederet.

Paulus **Aemilius**: secundū consulatū petēs repulsam habuit. **Paulus ami-**
lius
Sed ubi imperitiā & mollicia imperatorū bellū aduersus **Per-**
sen ac **Macedonas** prolixitatē accepit: & ob id consulem illum de-
clararunt: ait eis se gratias non habere: quoniā non eo esset impera-
tor designatus q̄ tam imperio sibi q̄ illis imperatore opus foret.
Cunq̄ domū e foro petisset: ac tertiam filiolam quam lachryman-
tem offenderat: quid ploraret interrogasset: atq̄ illa respondisset:
quoniā **Perfes** nobis mortuus est: erat aut̄ catellus ita nominatus:
in bonam fortunam ait o filia omenq̄ arripio. Atq̄ cum multa in
castris audaciā garrulitatēq̄ offendisset: q̄ imperatores ac rex mi-
nime necessariarū studiosi induxissent: ut quiescerēt: ac solū gladios
acuerēt iussit: sibi enim reliqua curā fore. Nocturnas aut̄ excubias
repugnarēt: magis somno resisterent. Et cum **Macedonia** per locos **Macedonia**
saltuosos inuasisset ac instructos hostes aspexisset. **Nasica** em̄ cum **Nasica**
hortante ut confestim illos adoriret: facerē istud quidē si tua mihi
ait atas esset. **Vex**: multa mihi experiētia impedimēto est: ut itinere
fatigatus aduersus instructam aciem dimicem. At superato **Perse**
cum pro uictoria epulū præberet: dicebat expertum peritūq̄ exer-
citurum maiori hostibus terrori esse suauissimūq̄ amicis conuiuiū
præbere. Ad hæc cum **Perfes** captus esset: ac in triumphū duci de-
precaret: hoc inquit in te ē. Ita em̄ potestatē ei dedit: ut se ipse interi-
meret. **Grandi** aut̄ ac propemodum infinita inuenta pecunia nihil
ipse accepit. At genero **Tuberoni** phialā argenteā ponderis libræ

trium militiæ præmiū dedit. Et hanc aiunt primam **A**emiliorum domum argenteam supellectilem ingressam. Præterea cum quatuor ei masculinæ proles filij essent: duos adoptioni alijs antea dederat: reliqui duo qui domi erat: alter qui annos quattuordecim natus quinto ante triumphū die: alter quinto itidem die post triūphum agens annum duodecimum: diem obiit. Cūq; procedenti ipsi populus eius vicem condoleret collugeretq;: nunc ait patriæ se metu atq; periculo esse liberatū: qñ successuū suoz inuidiā quā in familiā suā fortuna euomisset pro om̄ibus tulerit.

Cato senior

Cato senior cum apud populum in prodigalitatē & i modicos sumptus inuāheret: inq;: q̄ difficile est habere ad uentrē orationem qui aures non habet. Mirari autē qui urbs illa seruaretur: ubi pluris ueniret piscis q̄ bos. Item cum uxorum effrenatius petulantiusq; imperium aliquando reprehenderet: omnes inquit homines uxoribus dominantur: nos uero cunctis hominibus: nobis autem uxores. Aiebat etiam male pro collato bñficio gratiam non recipere q̄ pro illata iniuria suppliciu non subire: & ijs semper omnibus qui delinquerēt præterq; sibi ueniam dare. Et cum magistratus ad delinquentis plectendos hortaretur: dicebat qui & possent & non propularent iniuriam: eos lapidibus esse obruendos. Rursus ijs se iuuenibus magis dicebat delectari qui erubescerēt q̄ qui palleferent. Dicebat etiam eum sibi militem odio esse qui ambulando manus: pugnando autem pedes moueret: ac sterteret magis q̄ inclamaret. Atq; pessimū eum aiebat imperatorē qui sibi ipsi imperare nō possit. Ad hæc maxime oportere existimabat: ut q̄s q; sui ipsius pudore teneretur: neminē enim unq; ab sese abesse. Insuper cum plurimorum hominū erectas uideret statuas: at malo de me inquit homines queritent: cur **C**atonis statua posita non est q̄ cur est posita. Item quibus potestas esset ut ea parce uterent: hortabatur: quo semper potestate liceret uti. Et q̄ uirtuti honorē auferrent: eos dicebat iuuentuti honorem auferre. Idem neq; pro iustis rebus magistratum aut iudicem orandum esse dicebat: neq; pro rebus iniustis exorandum. Iniuriam quoq; dicere solitus est etiam si inferētib; minus sit oibus esse periculo. At senectuti multa cū ad sunt turpia ne uitij turpitude addere hortabatur. Atq; iratū ab infelicitate no arbitrabatur tempore differre. Item illis minime inuideri qui fortuna mansuete modesteq; uterentur. Non enim nobis sed quæ nobis bona sunt inuident. Præterea qui esset in ridiculis studiosi: aiebat in serijs ridēdos fore. Et pulchras actiōes pulcherrimis quoq;

Fortuna

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

actionibus dicebat esse occupandas: ne illarum gloria paulatim de-
 flueret. **C**orripiebat autem ciues qui eisdem semper ad magistra-
 tum designassent. **V**idebimini enim dicebat: existimare aut nō mul-
 ti magistratum faciundum: aut non multos dignos esse qui magi-
 stratū gerant. **R**ursum quia agros maritimos emisset: eum sibi ad-
 mirationi esse simulabat tanquā mari ualentio-rem. **N**am quae il-
 lic uix inundet: hic facile absorbeat. **E**t cum censuram petens uide-
 ret alios qui & rogarent blandirēturq; multitudini: clamabat ipse
 indigere populum & se uero medico ac magna purgatiōe: proinde
 non eum designandum esse qui gratificaretur: sed qui inexorabilē
 se praestaret. **Q**uae cū diceret cunctis in electione praelatus est. **I**tem
 cum iuuentutem doceret: audenter pugnandum esse dicebat & uer-
 bo magis q̄ ense: & uoce magis q̄ manu plarumq; uerti & cōster-
 nari hostes. **A**t qui cum bellum aduersus eos gereret: qui ad **B**etis flumē
 flumen habitarent: magnoq; in discrimine propter hostium multi-
 tudinem positus esset: uellentq; celtiberi ducentorum stipendio ta-
 lentorum auxilium ferre: **R**omani uero non sinerent mercedē bar-
 baris hominibus decerni: eos ait errare. **C**um enim uicerint: non
 ab ipsis mercedem: sed ab hostibus exactam soluturos. **Q**uod si uicti
 fuerint: neq; a quib⁹ illa peteretur: nec qui peterent futuros. **E**t cū
 plures cōpisset urbes: ut ipse ait diebus quibus inter hostes com-
 moratus est: nihil ipse plus cōepit q̄ quae ex hostiū agro comedit ac
 bibit. **I**dem cum argenti libram uiritim distribuisset in milites: ait
 melius esse ut multi cum argento: q̄ pauci cum auro ab militia re-
 uerterentur: magistratibus enim aliud nullum in prouincijs q̄ glo-
 ria additamentum faciundum esse. **A**tq; seruos quinque militiae ha-
 bebat: horum unus cum tria captiua emisset corpora: neq; prius la-
 cuisset **C**atonem q̄ in conspectum issent: hominem strangulauit. **E**t
 rogatus a **S**cipione **A**fricano: ut **A**chaëorum exulibus auxilio esset
 quo redirent in patrias: simulabat eam sibi rem nulli curae esse. **A**t
 cū in senatu uerba plurima fierent: surgēs: tanq̄ nihil habeam⁹ in-
 quit quod nobis agendum sit: sedemus de **G**ræcis seniculis disse-
 rentes: utrum a nostris an ab **A**chaëorum pollinctoribus efferan-
 tur. **A**t cum **P**osthumius **L**abienus historias **G**ræce scripisset: ac
 ueniam ab auditoribus peteret: ait illudēs **C**ato: ueniam dandam
 esse: si coactus amphictionum decreto scripsit.

Scipionē iuniorē ferunt annis quattuor & quinquaginta: q̄
 bus uixit nihil emisse: nihil uendidisse: nihil ædificasse: libras

Censura

Betis flumē

Celtiberi

Romani

Scipio afri-

canus,

Polinctoris

Posthumi⁹ la.

Cato

Scipio iunior

PLVTARCHI CHERONENSIS

- Carthago** aut argēti tris ac triginta dūtaxat in magna substantia & auri duas reliquisse: cum tñ Carthago in ipsius potestate fuisset: & unus oīa imperatorū milites locupletasset. Præterea Polybīj præceptū obseruans studebat nō prius e foro abire q̄ aliquē ex adeuntibus familiarē sibi atq; amicū quouis pacto effecisset. Et cum iuuenis adhuc esset: tantā & fortitudinis & prudētiæ expectatiōē de se præstitit:
- Cato senior** ut Cato senior de ijs interrogatus qui ad Carthaginem militarēt: inter quos etiā erat Scipio: diceret: solus is quidē sapit ac uiget: ad hunc aut umbra concedunt. Item cum Romā uenisset ab exercitu: eum inuitabant: non quo illi gratificarent: sed quod per illū prope diē ac facile Carthaginē capturi essent. Atq; cū murū superasset: & Carthaginēses ex arce repugnarēt: ne tu mare istud munies: id autē iacebat inter utrosq;: nec admodū erat profundū: dicente Polybio atq; cōsulente ut tribulos spargeret ferreos: aut tabulas stimilis perforatas iniiceret: ne transeūtes hostes aduersus aggeres pugnarēt: ridiculū esse ait qui muros cōpissent & intra urbē essent: inde ita se gerere: quo aduersus hostes nō pugnarēt. Et cum urbē Græcis stautis oblatiōibusq; ex Sicilia aduectis refertam inuenisset: iussit præconē ut quæ præsentēs urbium ciues sua cognoscerēt: reportarēt in patriam. At qui rerum illarum neq; seruum: nec libertum uulū accepit. At ne emit quidē cum & diriperēt: & deprædarentur talia men omnes. Rursum cum G. Lælio quo & amicissimo & socio utebatur: consulatum petenti suffragarēt: Pompium interrogauit: an etiam ipse peteret cōsulatū. Erat aut Pompium Tibicinis fili⁹: quo respondente nequanq; petere: quin potius cum Lælius peteret illius designandi gratia se quoq; comitia ambiturum crediderūt: & ita expectantes ab illo decepti sunt. Nunciabatur enim eum circuire forum ac ciues dextera blandiendo apprehendere. Quare alijs turbatis subridens Scipio: stulti inquit sumus qui quasi non homines sed deos immortales precaturi simus: tantū terentes temporis tibicinē expectamus. Rursum cum Appius claudius eius competitor in cēsura esset: ac diceret Romanos oīs ab se nominatim salutari: Scipio qui oēs fere ignoraret: uera inquit narras: nam maiori curæ mihi fuit: ut a nemine ignorarer q̄ ut multos nossem. Hortabatur autē ciues qñqdē aduersū Celtiberos bellū gerebant: ut utroq; militatū misso aut legato aut tribuno militū sumerēt utriusq; uirtutis testes ac iudices bellatores ipsos. Insuper censor declarato ad ore Carthago oppugnabatur: placentā melle compositā quā in urbis similitudinē figurāq; formarat: & hanc Carthaginem appellarat:

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

coniuujs propofuit rapinæ: percunſtantiq; adoleſcēti: quā ob cauſam equū ſibi abſtuliffet: prior enim q̄ ego **C**arthaginē inquit diri puiſti. **E**t cum. **G.** Liciniū prætereuntē intuerē: ſcio hūc ait uirum peieraffe: **A**t nequeo nemine accuſate: & accuſator eſſe & iudex. **A**d hæc cū a ſenatu tertiuū miſſus eſſet: cū urbiū: nationū regūq; inſpector intueretur: ut ait **C**lytomachus: **Q**uis urbes hoieſq; animis q̄ lege tuent: **A**lexandriā uenit: **C**ūq; egreſſus nauim incederet: capite toga operto: **A**lexandrini qui undiq; ad eū uiſendum accurrerēt rogabant ut & caput detegeret: atq; cupientibus ſibi faciē oſtenderet. **Q**uod cum iſ feciſſet: ſtrepitu omnes ſunt ac plauſu proſecuit. **E**t cū rex pp̄ corporis tarditatē atq; molliciā uix ſequerēt: incedētis illos **S**cipio ſubmiſſa uoce imurmurans ad **P**anætiū dixit: iam alicui **A**lexandrinis noſter aduentus fructui & uoluptati eſt: prop̄ nos enim ambulantē regē conſpiciunt. **C**omitabaſ aūt eum amic⁹ unus **P**anætius philoſophus & famuli quinq;: quorū unus cum in ea peregrinatione uita defunctus eſſet: aliam quoniā emere nollet: ex urbe accerſiuit. **R**urſum cū **N**umantini uiderent inuicti: ac pleroſq; imperatores ſuperaffeſſent: ſecundū populū ad id bellū conſulem **S**cipionē declarauit. **E**t cum multi in expeditionē irent: id ſenatus quoniā exhauriret **I**talia prohibuit: neq; pecunias ex arario ſumeret conſeſſum eſt: ſed prouentus ueſtigales quorū nondum tempus aderat decreti ſunt. **A**t **S**cipio nō opus ſibi pecunijs eſſe dixit: ſuas enim atq; amicorū ſatis ſuperq; fore. **S**ed de prohibitis militibus quaſtus eſt: **N**am bellū graue & periculoſum eſſe. **S**i propter hoſtiū fortitudinē totiens ſuperati ſunt quod aduerſum tales id gerat: ſin propter ignauiā ciuium quod cum talib⁹. **A**tq; ubi in caſtra uenit: multaq; & licentiā & luxuriā & ſuperſtitionē delitiarūq; offendit: uates cōtinuo & hariolos lenoneſq; exegit: impauitq; uafa cūcta dimitterēt: præſ ollam: ueru ac fictilē calicē: argenteū uero poculum non maioris q̄ libraꝝ duarum ponderis pro arbitrio habendū permiſit lauari: **E**tiam uetuit & unguētis quiſq; ſe ipſe fri caret iuſſit: ſumenta em̄ quoniā manibus carerēt: alterius fricatiōe indigere. **I**mperauit quoq; ut ſtantes crudū pranderēt obſonium: cōnarēt aūt diſcumbentes panem: aut ſimplicē pultem & carnem aſſam aut elyxā. **I**pſe uero nigro phibulatus ſagulo exercitiū circūibat eiūſq; lugere dedecus aiebat. **A**tq; cum **M**emij cuiuſdā tribuni militū iumenta comprehendiffet: quæ lapideas peluis & uitrea pocula deportarēt: mihi inquit ac patriæ triginta dies: tibi uero iomen uitā cū talis eſt temetiſum inutilē feciſti. **E**t cū alius pulcherri me ornātū ſcutū oſtendaret: heus inquit adoleſcens ſcutū certe pul-

G. Licinius

Clytomach⁹
Alexandria

Scipio
Panætius

Memmius

PLVTARCHI CHERONENSIS

chrum est: uerū decet Romanū uirum in dextera potius spes suas
 q̄ in sinistra collocet. **I**tem cum is qui uallum sustulisset uahemen-
 ter se prami diceret: **R**ecte inquit: fides em̄ magis huic ligno q̄ gla-
 dio. **E**t cum effrenatam hostiū amentiam esset intutus: dicebat tem-
 pore securitatē emi. **N**am boni imperatoris sicuti medici officium
 esse: ut ferri curatione utatur ad postremū. **V**erumtamen tempesti-
 ue adortus Numantinos in fugam uertit. **C**ūq̄ uictos graui ter se-
 niores ferrent exprobrantes quid eos fugissent quos totiens fugas-
 sent: Numantinum quēdam dixisse fertur: pecudes eadem quoq̄
 nunc esse at pastorem alium. **A**d hæc ubi capta Numantia secū dū
 triūphasset: contentio ei pro senatu ac socijs aduersum **G. Gracchū**
 constitui. **Q**uare turbatus populus in eum qui in tribunali esset:
 tumultuabatur. **T**unc ait **Scipio**: **N**unq̄ nos legionum clamor uo-
 ciferatioq̄ perterrit: ne dum hominū cōfluctuatio atq̄ confusio:
 quibus non matrē **I**taliā sed potius nouercam esse scio. **E**t cum
 ab amicis **Gracchi** sublatus esset clamor de interficiēdo tyranno:
Recte inquit qui patriā oppugnant: me prius uolunt de medio tol-
Roma lere: nō em̄ **Romā** casurā putāt **Scipione** superstitē: neq̄ uicturum
Scipionē si **Roma** ceciderit.

Cæcilius me-
 tellus **C**æcilius metellus cū munitū castellū adoriri uellet: dixissetq̄
Centurio: si modo decē uiros amiserit: fore ut castellum cape-
 ret: rogauit **Metellus** an uellet unus ex decem esse. **R**ursum cum iu-
 nior quidam tribunus militū quæreret: quid facturus foret: si hæc
 respondet tunicam existimarē mentis meæ consciā esse: eam exu-
 tus in ignem mitterē. **A**tq̄ **Scipionis** mortem cui uiuo infensus fue-
 rat: tulit q̄ molestissime: ac filijs iussit ut subeuntes lectum tollerēt:
 dixitq̄ gratias habere se dijs immortalibus q̄ non esset apud alios
 natus **Scipio**.

Gaius mari⁹ **G**aius Marius ex obscuro genere rempublicam capessens ædi-
 litatē ampliorē pollicitus est. **C**unq̄ perspicue aduertisset eo-
 dem se die defecturum: ad minorē trāsijt: atq̄ illa quoq̄ frustratus
 non tamē futurum diffusus est se **Romanorum** principem. **E**t cum
Varices utroq̄ in crure uarices pateret: solutus crus medico execandū præ-
 buit: neq̄ ullo emisso suspirio nec cōtractis supercilij sectionē per-
 tulit. **A**t cum medicus transitū faceret ad alterē crus: noluit in quies
 curationē eo dolore dignam non esse. **I**nsuper cum **Clusius** sororis
Clusius filius in eius secundo consulatu militi cuidam præstanti forma **Tre-**
Trebonius bonio nomine uim afferret: ab adolescēte occisus est. **M**ultisq̄ **Tre-**
 boniū accusantib⁹ is a se illū occisum q̄ in magistratu esset nō nega-
 uit: sed necis causam dixit ac probauit. **I**taq̄ **Mari⁹** quæ p̄ præclar

APOPTHEGMATA AD TRAIANVM

ris militiæ facinorib⁹ corona dari consueuerat ferri ad se iussit **Tre-**
 bonioq³ imposuit. **Atq³** cū aduersum **Teutonas** in proximo castra
 posuisset eo in loco q³ par³ haberet aqua: dicerētq³ milites siti se affi-
 ci: mōstrato illis flumine q³ iuxta hostiū uallū deflueret: Illinc uo-
 bis potus est inq³ emēdus sanguine. **Li** autē duci se rogabāt donec in
 sanguine inesset humor ac nondū præ siti cōstringerēt. **Præ**terea ca-
 mertū uiros mille q³ egregia uirtute ī bellis aduersus **Cymbros** ex **Cymbri**
 titissent: præter oēs leges ciuitate uniuersos donauit. **Quod** quidē
 factū cū a nōnullis accusaret: aiebat uerba legū ppē armoz strepi-
 tū exaudire nequiuisse. **Et** cū in bello ciuili fossa circūdat⁹ & obse-
 sus occasionē ac temp⁹ operiret: dixissetq³ **Pompei⁹** **Silo:** o **Mari** si **Pompeius**
 magn⁹ impator es descende in aciē: proinde tu inq³ si magn⁹ es im-
 perator coge me uel inuitū in aciē descēdere.

Catullus **Lutatius** cum in bello aduersus **Cymbros** ad **Atiso-** **Catullus** lu-
 nem flumen castra haberet: & **Romani** quoniā **Barbaros** ad **tatius**
 transitum niti intuerent: cederēt ubi eos detinere non posset: contē **Romani**
 dit ad primū cursim abscedētium agmē: ne **Romani** fugere hostes
 sed imperatorē sequi uiderent.

Sylla cognomēto **Foelix:** inter maximas suas foelicitatis duas **Sylla**
Metelli amicitia: & q³ urbē **Athenarum** non **Pius metellus**
 aquasset solo sed seruasset potius. **Athenæ**
G. popilius

Gaius **Popilius** ad **Antiochū** legat⁹ missus est cū epistola a se-
 natu qua iuberet **Antiochus** ut exercitū ex **Aegypto** abduce-
 ret: nec **Ptolemæi** filioz q³ orphani essent regnū occuparet. **Popiliū**
 uero p³ castra aduenientē: cū **Emit⁹** **Antiochus** q³ humanissime sa-
 lutasset: ille non seruata salutandi uice tabellas reddidit. **Quib⁹** le-
 ctis cū rex dixisset cōsultatuz se datuzq³ responsum: **Popil⁹** rege
 uirga ī gyrū circūscripto: hic ergo stās inq³ cōsultra & respōde. **Cum**
 etis autē uiri grauitatē atq³ animi magnitudinē admirātib⁹ stupēti-
 busq³ & **Antiocho** factuz se assentiēte quæ **Romani** uellēt: ita **Po-**
 pilius & salutauit eū & complexus est.

Lucullus in **Armenia** cum decē milibus peditum & mille equi **Lucullus**
 tū aduersus **Tigranē** qui centū quinquagintamilia hoīm in **Armenia**
 expeditione haberet: pridie **Nonas Octobres** pfectus est. **Quo die**
 prius **Scipionis** copiæ a **Cymbris** cōsumptæ sunt. **Quare** cū quidā **Cymbri**
 dixisset **Romani** illū diē nefastū esse atq³ formidabilē. **Igit³** pugne-
 mus inq³ hodie impigre: quo hūc q³ **Romanis** diē ex acro & tristi **Romani**
 iucūdū hilarēq³ reddam⁹. **Et** cū **Cataphractus** maxime milites me **Catafracti mi-**
 tuerēt: bono aio esse iussit: futuruz em plus laboris ī illis spoliadis q³ **lites**
 uincēdis. **Atq³** cū collē p^{m⁹} ascēdisset: barbarozq³ motū aspexisset

PLVTARCHI CHERONENSIS

magna uoce inquit: uicim⁹ o cōmilitones: **A**c nemine sustinēte dū illos fugat: **R**omanos quinq; locto interceptos amisit: hostes uero supra centū milia occidit.

Gn. pompeius **R**omani **G**nam Pompeium æque **R**omani amauerunt atq; patrē ode grant. **I**s cum puer admodū esset: **S**yllanæ se parti asciuit: & cū neq; magistratu fungeret: neq; senator esset: magnum ex **I**talia confluauit exercitū. **C**unq; a **S**ylla accerferetur: negauit se sine præda ac sine cruore copias imperatori ostensurū. **N**ec prius uenit q̄ hostiū duces permultis prælijs uicisset. **I**dem cū a **S**ylla prætor in **S**iciliā missus: accepit milites egressos in itinere uim inferre ac rapina uti: qui alios palantes circumcursarent supplicio affecit: sed ijs qui a se missi essent ad gladios gemas addidit. **A**d hæc **M**amertinos qui cōtrariam partē secuti fuerāt poterat uniuersos occidere. **A**t **S**theni⁹ factionis princeps cū dixisset eum nequa q̄ iuste agere: qui pro fonte insontes multos uocaret ad pœnā: hūc aut seipsum esse abs quo & amici persuasi & inimici coacti res marianas elegerunt: admiratus **P**ompeius ait ueniam dare **M**amertinis: qui ab eiusmodi uiro essent persuasi: qui patriam saluti suæ uitæ anteferebat: & cū urbem: tum etiam **S**thenium liberauit. **I**tē cum in **A**fricam aduersus **D**omitium traiecisset: & illo magna pugna superato a militibus esset imperator salutatus: respondit non se honorē illum admittere: q̄ diu hostium uallum staret. **I**taq; simul etiam cum imbri milites facto impetu castra expugnarunt: coeperunt: depopulati sunt. **C**um aut reuertisset: tum cæteris eū honoribus prompto animo uultuq; amicissimo **S**yllā excepit: tum omniū primus magnū appellauit. **A**t cum uellet triūphare: qm̄ nondū senator esset: nequa q̄ pmisit: q̄ obrem cū **P**ompeius dixisset ad circūstantis ignorare **S**yllā etiā plures oriētē solē q̄ occidentē adorare: exclamauit **S**ylla triūphet. **A**t **S**eruilius uir senatorius & si grauiter rem ferebat: tamē cū pleriq; aduersarent triūpho: quippe qui largitiones aliquas exposceret: dixissetq; **P**ompeius se potius triūphum dimissurū q̄ blande illos allocuturū: nunc ait uero intueri se **P**ompeiu & magnū & triūpho dignū. **I**n sup cum **R**omæ mos esset: quando cūq; militia muneris pro legitimo tempore obissent: equū ad: duumuiros quos censores uocant: in forū agerēt: adnumeratisq; militia munerib⁹ quibusq; imperatoribus ea gesta sunt: aut laudarent pro meritis: aut uituperarentur. **P**ompeius consulē gerens ipse equum deduxit ad **G**elliū & **L**entulum cēsores. **Q**uibus ut mos est percunctantib⁹ an oīa militaria munera obisset: oīa respondit: & me quidē impatore. **H**ispania **I**dē **S**ertorij scripturis in **H**ispania potitus: inter quas erāt multoꝝ

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

ducum epistolae: quibus ad perturbandam mutandâq; rempubli-
cam: **Sertoriū** Romam accerfebāt: illas omnis cōcremauit: facul-
tatem quidem ijs præbens: ut mali ad sanitatem redirēt: ac melio-
res fierent. Præterea cū **Phraates** rex **Parthorū** per legatos eū ro-
gasset: ut termino euphrate uterēt: quin poti⁹ **Romani**: inquit: ter-
mino utenē aduersus **Parthos** iure ipso. **Rursum** cum **L. Lucullus**
militia functus uoluptatibus sese dedisset: uiueretq; sumptuosus:
Pompeium autē uituperaret: quoniā præter atātē plerâq; sibi ge-
renda appeteret: magis: inquit: seni præter atātē est delitijs operā
dare q̄ imperare. **Et** cum ipse aduersa ualitudine laboraret: ut tur-
do uelceret: medicus iussit: **Illum** sui frustra quæsiuerunt: erat eñ
præter anni tempus: **Dixit** quidā fore: ut apud **Lucullū** turdi: quē
penes annū integrū nutrianē: inuenirēt. **Ergo** inquit: ni **Lucullus**
studeret delitijs: uiuere **Pompeius** non possēt: **Ac** dimisso medico
paratu facilissimis uilibusq; cibus usus est. **Idem** cum uahementissi-
ma annonæ charitudine urbs præmeret: uerbo quidem cui anno-
næ cura mādāta esset: declaratus: re autē terræ ac maris ius habēs
in **Africam** & **Sardiniam** **Siciliamq;** nauigauit: collectaq; grandī
frumenti copia ad **Vrbem** maturabat. **Magna** uero tēpestāte orta
gubernatoribusq; perterritis: ubi primus inscēdisset nauim & an-
chorā tolli iussisset: clamauit quod ad nauigationē cogeret non ad
uitā. **Idem** cum ei⁹ aduersus **Cæsarem** simultas in aperto iā esset:
& **Marcellinus** unus ex ijs qui a **Pompeio** p̄ducti ad dignitatem
fuerāt: deinde mutato erga **Cæsarē** animo: multa ī senatu in **Pom-**
pēium loqueretur: **Non** te pudet **Marcelline** inquit: maledictis me
onerare: per quē & e muto loquax factus es: & esuriem cum uomi-
tu cōmutasti. **Et** ad **Catonem** grauius mordētē quoniā q̄ sapissi-
me prædiceret potentiā & auctoramentū **Cæsaris** nequaq; reipu-
blice bono cedere: respōdit: tua quidem magis ad diuinationē ac-
cedūt: at mea ad amicitia. **Atq;** cum de se liber⁹ loqueret: ait om-
nem se magistratum & accepisse citius q̄ expectasset: & deposuisse
citius q̄ esset expectatus. **Ad** hæc cū post conflictum **Pharsalicum**
in **Aegyptū** fugiens ex triremi foret in piscatoriū nauigium qd rex
miserat: transiturus: cōuersus ad uxorē & filiū: aliud nihil q̄ illud
Sophodis dixit: **Quisquis** tyrānū petit: is & si liber it: illius est ser-
uus. **Cum** uero transcēdisset ense percussus: suspirio semel emisso
nihil locutus est: sed ueluto capite seipsum tradidit.

Phraates rex
Euphrates
Romani
Parthi
L. Lucullus
Pompeius

Cæsar

Cato

Sophocles

Cicero orator in nomen cauillatus: & amicis ut id mutaret
hortantibus ait: **Ciceronis** nomen sese facturum q̄ & **Ca-**
tonū & **Catulorū** & **Scaurorū** nomē illustri⁹. **Et** cū argen-
u

Cicero

PLVTARCHI CHERONENSIS

- teum poculū dijs immortalibus uotū soluiſſet: prima nomina literis notauit: ſed ꝑ **Cicerone** cicer incidit. **At** eos oratores qui altiore uoce uterent̄: dicebat ꝑꝑter infirmitatem in clamorē ueluti claudos in equū aſcendere. **Et** cū **Verres** cuius filius corporis forma male uteret̄: **Ciceronem** maledictis laceſſeret: perinde quaſi & mollem & cynadum criminaret̄: ignoras inquit decere intra fores cōiuijs filios urgere. **Rurſum** cū **Metellus** nepos ad eum dixiſſet: **Pluris** testimonio tuo occidiſti: q̄ꝑ patrociniſ ſeruasti. **Eteꝛ**ꝑ plus mihi eſt: inquit: fidei q̄ꝑ eloquētia. **Interrogante** etiā **Metello**: quis ei pater eſſet: **Hanc** inquit reſpōſionē difficiliorē effecit mater tua. **Fuerat** eꝛꝑ **Metelli** mater impudica. **At** **Metellus** ipſe & leuis erat & incōſtans & libidinis deditus. **Rurſus** cum **Diodoto** rhetoricoꝝ rum doctōri uita defuncto lapideū coruū **Metellus** ipſe appoſuiſſet: **Iuſtam** inquit retributionē factam: uolandi eꝛꝑ huic nō dicēdi doct̄rinā tradidit. **Atq̄** cum **Vatiniū** hominē & inimicū ſibi & ꝑꝑditiffimumꝝ prius audiſſet interiſſe: mox certior de eius uita factus eſſet: male inquit pereat qui male mentitus eſt. **Ad** eū quoq̄ꝑ qui genere **Libys** eſſet: diceretq̄ꝑ nō audire ipſum dicentē: neq̄ꝑ tamē reſpōdit: habes aurē nō foratam. **Caſtum** aut̄ popillū: qui ſe iurisperitum haberi uellet: cū & rudis tū & obtuſus eſſet: ubi ad controuerſiā quandā aduocaiſſet teſtem: atq̄ꝑ ille dixiſſet nihil ſcire: putas eꝛꝑ ait de iure fortaiſſis iꝛrogari. **Præterea** cū **Hortēſius** orator argētā ſphinga mercedē a **Verre** accepſiſſet: cūq̄ꝑ oblique quidā ac ſubdole **Cicerone** ad eū locuto: dixiſſet ſe anigmatū ſoluedorū imperitū eſſe. **Attamen** reſpōdit **Cicero**: ſphinx apud te eſt. **Et** cū **Voconiū** cū tribus filiabꝝ deformoſiſſima facie obuiū habuiſſet: ſubmiſſa uoce ad amicos dixit: **Phœbo** haud oriente genuit hic pignora. **Atq̄** cū **Fauſtꝝ** **Sylla** puer ꝑꝑter aeris alieni ac fornorum magnitudinē ſupellectilem ꝑſcripſiſſet: hanc ait libentius q̄ꝑ patris eiꝝ ꝑſcriptionē amplectōr. **Pompeio** aut̄ ac **Cæſare** diſſidētibus ait: quē fugiā: noui: ad quē fugiā: ignoro. **Ac** **Pompeium** acꝑ culabat: qui urbem deſeruifſet: eſſetq̄ꝑ **Themiftoclen** potius q̄ꝑ **Periclen** imitatus: cū res non illis ſed hiſce ſimiles eſſent. **Ad** hanc cū ueniſſet ad **Pompeium**: ac rurſus ueniſſe ꝑꝑciteret: ab eo interrogatꝝ: ubi **Piſonē** generū reliquiſſet. **Apud** tuū: inquit: ſocerū. **Et** cū quidā ad **Pompeiu** a **Cæſare** trāſſugiſſet: diceretq̄ꝑ ꝑꝑæ celeritate atq̄ꝑ alacritate equum reliquiſſe: melius inquit eū de equo conſuluiſſe. **Item** ad eū qui nūciabat **Cæſaris** amicos triſtis eſſe: narras inquit eos eē. **Cæſarē** exoſꝝ: ab eoq̄ꝑ diſſentire. **Cū** aut̄ poſt **Pharſalicū** præliū **Pompeio** fugiente: **Nonius** quiſpiam dixiſſet: adhuc

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

aquilas septem apud ipsos esse: & ob id ut bono animo essent hor-
tare: **R**ecte inquit moneres: si cū graculis nobis pugnandū foret.

Et cū potitus uictoria **C**æsar pstratas **P**ompeij imagines honori-
fice crexisset: ea de re loquens **C**icero ait: **C**æsar in erigendis **Pom-**
peij statuis suas firmat. **A**deo autē qd̄ pulchre sciteq; diceret: pluri-
mi faciebat: & ita ad id operā suā uāhemēter accommodabat: ut
cū ei cōtrouersia esset apud ceterum uiros cōstituta: & instāte die: ab
Eronte seruo nunciatum foret in diem posterum controuersiam re-
iectam: eum libertate donauerit.

Cæsar
Cicero

Gaius **C**æsar cum **S**yllam fugeret adhuc adolescēs: in præ-
dones incidit: & cū primū magna uis argēti ab eo peteret: **S**ylla
prædones derisit: tanq̄ eius quē haberent ignaros: ac du-
plum se daturū pmisit. **D**einde asseruatus donec pecunias coge-
ret: ut & dormienti sibi quieti essent silentiūq; præstarent: impera-
bat: **Q**uas autē oratiōes poemataq; scriberet eis legebat: & qui mi-
nus uāhemēter ea laudassent: fatuos ac barbaros appellabat: **A**c
prisum eos suspensurū se minabat: **I**d quod etiā paulopost effecit.

G. **C**æsar
Sylla

Nā cū post aduectū sui redimēdi preciū liberatus & uiros & nau-
gia ex **A**sia cōgregasset: tū cōprehēdit prædones: tū etiā affixit cru-
ci. **I**nsuper cū **R**omæ pontificatū peteret: haberetq; eius rei æmu-
lum atq; cōpetitorē **C**atulū: qui **R**omanis reliquis dignitate præ-
stabat: a matre ad fores deductus: hodie inquit mater uel pontif-
cem filium uel exulem habebis. **A**tq; **P**ompeiam uxorē: qm̄ esset
de **C**lodio infamata: repudiauit. **D**einde **C**lodio eā ob rem in iu-
diciū acto: testis adductus nihil nequā de uxore locutus est. **A**ccu-
satore autē interrogante: quid igitur eā eiecisti: **Q**uoniā: inquit: de-
cet uxorem **C**æsarī calumnia etiā uacare. **P**ræterea cū **A**lexandri-
res gestas legeret: collachrymauit: dixitq; ad amicos: **I**s cū hac cēt-
ætate: **D**ariū uicit: mihi uero in hāc usq; diem gestū est nihil. **E**t cū

Asia

Catulus

Clodius

in alpihus sterile inopsq; oppidulū præteriret: amicis quarentib;
an etiā hic seditiones aliqua cōtentionesq; de principatu essent: sub-
dubius cogitabū dusq;: malim inquit hic prim^o esse q̄: **R**omæ secū-
dus. **F**ortissimorū autē facinorū ea obscunda esse dicebat quæ & pe-
riculosissima maximaq; essent uerū haud cōsultāda. **E**t cū ex **G**al-

Darius

Gallia

Rubicon flu.

Metellus

lia puincia aduersus **P**ompeijū **R**ubiconā flumē trāsiret: ait: iacta
sit omnis alea. **I**tem cū ad mare **P**ompeius fugisset **R**oma: ac **M**e-
tellus qui arario præsideret: **C**æsarem a capiunda pecunia p̄hibe-
ret: arariūq; occlusisset: ei mortē minatus est. **A**t **M**etello p̄territo:
hoc inquit adolescens difficili⁹ erat dictū mihi q̄ factū. **A**d hęc eū
feri⁹ **D**yrhachium ad eū milites aduāherentē a **B**rundusio clam

Dyrhachium

Brundusium

PLVTARCHI CHERONENSIS

omnib⁹ nauigium paruum in gressus: traicere pelagus aggrediē.

Fluctuante autem nauigio ubi sese gubernatori manifestasset: clamauit: Crede fortunæ certior fact⁹ **C**æsare abs te uæhi. **E**t tunc quidem uæhementior tempestas insurgens ei impedimento fuit. **A**t qui milites cõcursu factõ: magna cum animorũ ægritudine querebant: quod uires alias expectaret: quasi ipsis diffideret. **S**ed postea

Pompeius
Cæsar

quæ pugna facta uictor **P**ompeius nõ est usus uictoria: sed in castra redijt: **E**rat inquit uictoria apud hostes: sed uincendi gnarum nõ habent. **R**ursum cum ad **P**harfalũ instructam aciem locis suis stare: hostesque recipere **P**ompeius iussisset: eũ errasse **C**æsar dicebat: quod illam militũ animi ex cursu incitationẽ: illam uim: illam pugnãdi alacritatem naturaliter minatã debilitasset. **A**tque cũ primo impetu facillimeque **P**harnaca ponticũ uicisset: ad amicos scripsit: **V**eni: uidi: uici. **P**raterea ubi **P**ompeiani in **L**ibya in fugã uersi superati que sũt: ac sese **C**ato interemit: iuideo tibi: ait: **C**ato mortis tuæ: **E**tem tu mihi salutis tuæ inuidisti. **R**ursum cũ a quibusdã hortaret: ut **A**ntoniũ atque **D**olobellam: de quib⁹ male opinabant: sibi caueret: respondit nõ hos sibi rubicundos & pinguis timori esse sed gracilis illos ac pallidos **B**ruto **C**assioque ostensis. **E**t cũ inter cõnãdũ ort⁹ esset de morte sermo: quæ nã foret optima: **I**nopinata rĩdit.

Cato
Antoni
Dolobella
Brutus
Cassius

Cæsar augu/
stus

Cæsar qui prim⁹ est **A**ugustus cognominatus: cum adhuc esset adolescens: ab **A**ntonio repetiuit duo milia quingentã sex tertiu: quæ & primi **C**æsaris interfecti adibus **A**ntoni⁹ ad domũ suã trãstulisset. **V**olebat em̃ **R**omanis soluere quos **C**æsar legauerat uiritim: nummos quinque ac septuaginta. **A**t cũ **A**ntoni⁹ pecunias haberet: & illũ moneret: ut ab ijs repetundis desisteret: si sanus esset: paterna bona proclamauit: ac uendidit: largitio: neque persoluit. **Q**ua ex re & sibi beniuolentia apud ciues comparauit: & in illum odiũ cõcitauit. **A**tque cũ **R**hœmetacles rex **T**hracum qui ab **A**ntonio ad eũ transferat: nõ moderatum se ac demissum in cõuiujs sed petulãtẽ odiosumque præstaret: societate exprobã: proprio cuidam aliorũ regũ ait: **C**æsar: **E**go proditionẽ amo: sed proditores non laudo. **I**tem **A**lexandrinis post captiuitatẽ extrema se mala passuros opinantibus: ubi **C**æsar suggestum ascēdisset: **A**rio alexandrino corã cõstituto ait: se urbi ignoscere primum propter eius & magnitudinẽ & decorẽ: dein ob cõditorẽ **A**lexandrum: demũ uero propter **A**riũ amicũ. **I**dem cũ accepisset **E**rota qui ægyptiacas res gereret: emisse cõturnicẽ: quæ cæteras omnis pugna luperearet: essetque ipsa inuicta: & eã assam deglutisse: eo accersito atque agitata quæstione nauis malo hominẽ: ubi rem cõfessus est: iussit

Rhœmetacles

Arius

APOPHTHEGMATA AD TRAIANVM

affigi: **Ac Sicilia** p **Theodoro Ariū** præfecit. **Libello** autē sibi a q̄. **Sicilia**
 piā reddito ubi scriptū erat: **Calu⁹ Theodorus Tarseus** fur erat;
 qd tibi uideat: **Cæsar** scripsit: **Videē. A Meccenate** autē sodali sin- **Athenodorus**
 gulis dono annis phialā in natalitijs accipiebat. **Athenodoro** etiā
 philosopho ut domū dimitteret ob seniū præcati cōcessit: sed cū in
 se salutādo & in extremo abeundi gratificādiq; officio **Athenodo-** **Cæsar**
 rus dixisset: cū ira te **Cæsar** cœperit: nihil pri⁹ neq; dixeris nec fece-
 ris q̄ ipsas quattuor ac. xx. litteras tecū ipse percurreris: eo manu
 apprehēso: adhuc inquit tua mihi præsentia opus est: ipsumq; an-
 nū totū detinuit: inquies esse taciturnitatis quoq; numerationē tu-
 tissimā. **Insuper** cū audisset **Alexandrū** ubi duos ac. xxx. natus an- **Alexander**
 nos maximā orbis partē subegisset: admodum dubitasse quid reli-
 quū tēpus facturus esset: miratus est qd nō maius opus **Alexāder**
 existimasset instituere partū imperiū q̄ magnū cōparasse. **Et cum**
 de adulter legē tulisset: quā sanxerat: quo pacto rei iudicādi ac de-
 prehensi puniendi essent: deinde ira lapsus adolescētē qui de **Iulia**
 eius filia esset insimulat⁹: percuteret manib⁹: **Cū**q; ille reclamaret:
 legē tulisti **O Cæsar**: ita pœnitētia ductus est: ut diem illū cœnam
 omiserit. **Rursum** cū **Gaium** ex filia nepotē in **Armeniā** mitteret:
 optabat ab dijs immortalibus: ut **Pompeij** beniuolentia & audē-
 tia **Alexandri** ac sua ipsius deinceps fortuna illi contingeret: **Atq;**
 eū se **Romanis** imperij successorē dicebat relicturū: qui nunq; bis **Tiberius**
 eadē de re cōsultasset de **Tiberio** loquēs. **Itē** cū iuuenes illos qui in
 cōsultatione tumultuare nē: instituere uellet: nec attēderēt: sed tur-
 bulentius potius clamarēt: **Audite** inquit iuuenes senē: quē iuue-
 nē senes audiebant. **Præterea** cū **Atheniensū** populus quippiā ad
 uersus eū deliquisset: scripsit ex ægina putare se suā illis irā obscu- **Ægina**
 rā nō esse: nō em̄ æginæ hyematurū sese: aliud uero his nihil neq;
 dixit neq; fecit. **Ad** hęc cū unus ex **Eurydis** accusatoribus temere **Eurycles**
 atq; petulanter libertate dicendi ad cōuitiū uteret: ac insolentius
 efferret: hmōi quiddā locut⁹ est: **Si** hęc tibi **Cæsar** aut uidentē ma- **Cæsar**
 gna: iube is mihi reddat septimū **Thucydidis** uolumē. **Quare** **Cæ-** **Thucydides**
 sar iratus eū abigendū iussit: **Sed** cū didicisset ex posteris **Brasidæ**
 hūc esse reliquū: hominē accersiuit: castigatūq; modice dimisit. **At**
 cū **Piso** ædes a fundamentis ad totū usq; tectū accuratissime ædi- **Piso**
 ficaret: bono me animo lætoq; inquit facis: qui ita ædificas: tanq;
 perpetua **Roma** futura sit. **Roma**

Frāncisci Philelfi Apophthegmatū Plutarchi Cheronēsis: ad Tra-
ianum Cæsarē e græco in latinū traductio: Feliciter Explicit.

PRAEFATIO FRANCISCI PHILELFI

Francisca Philelfi ad Nicolaum quintum pontificem maximum in Plutarchi Cheronensis Apophthegmata Laconica: ab eo e graeco in latinū traducta: Epistolae Praefatio.

Nicolaus q̄n-
tus pontifex

Prouidentia

ἐπεργεῖα
Energia

Quo de te magis Nicolae quinq; dies ac noctes mecum ipse cogito: eo benignus nostro saeculo immortalē deū cōsuluisse arbitror: qui ut res omnis humanas incredibili curat moderaturq; prouidentia: eū te uniuersae christianae ecclesiae pontificem praesse uoluerit: in cuius mirabili uirtute summaq; sapientia suā spem omnē: doctōnes & boni uiri post tam esse cōstitutāq; intelligant. **H**aud em̄ uitio naturae fieri puto: ut magis alia q̄ alia aetate minor sit hominū doctissimorū & eloquentium numerus. **S**i em̄ in diuina quā uocant essentia nihil est qd̄ minus omni parte perfectū sit: perfectā quoq; esse hominū naturā quā ipse creauit deus omnipotēs: dubitare quis debet? **I**taq; eandē semper inesse humano in genere uim ingenij & interiorē mētis agilitatē: quā graeci: ἐπεργεῖα: energiā: nomināt: ad egregiū quodq; obeundū atq; praclarū opus plane credēdū est. **A**t fit nescio quo deprauato hominū more: ut nisi pulcherrimis quibusdā praemijs honoribusue ppositis nulli uirtuti: laudi nulli opera deī: eaq; solū florescant studia: quibus sese hoīes in precio magis fore opinent. **Q**uare quod bonum sit propter se expetendū: id aut honore aut emolumento metiunt. **E**t certe paucissimi admodū sunt: qui uirtutē ullam uirtutis sequant studio. **I**taq; eo maior est laus tua pater beatissime: eo admirabilior: eo diuinius: quod tuas uigilias: oīs curas: oīs labores: omnis ad uirtutē semper deūq; retuleris: nullā tibi pponens inanem gloriam: nullā mūdi huius utilitatem. **Q**uibus tuis optimis cogitatibus & laudatissimis institutis factū est diuina benignitate: ut neq; petēs neq; cogitās per oēs deinceps dignitatis gradus ad summū maiestatis fastigiū sis euectus. **S**edes tu quidē un⁹ inter mortales in diuinā altitudinis solio: christi optimi maximi uicē geris in terra humani generis saluatorē: cū auctoritate & gratia: tū per illius uitae similitudinē omnibus repraesentas. **T**e sibi omnes ante oculos ponūt: & qui uirtutē ppter uirtutem colunt: & qui eā cōmodis suis definiūt. **C**onobrem boni omnes undiq; ad te ueniunt. **Q**uisquis autem ingenio aut eloquentia aut elegantiore ulla disciplina excellit: ad te cōfluit. **T**u uero ut es animo ingenti ac benefico: negligis neminem: omnes libenter admittis. **T**e in omnes beneficentissimū praestas. **Q**ua tua tāta facil-

IN APOPTHHEGMATA LACONICA

litate liberalitateque naturæ fieri uideamus: ut iam ueluti excitatis non nullorum ingenijs quæ obdormierant & indocti doctrinam ad amare incipiant: & docti fiant quotidie doctiores. **N**am prodes tu quidem omnibus & exemplo uitæ: & donandi magnificentia. **N**on igitur non possum eos omnes qui ullum uel bonitatis uel disciplinam si mulacrū præferunt: accusatione dignos existimare: si minus per sæpe aliquos ingenij sui fructus tibi pro sua quasi uillicatione reddiderunt: ut intelligas operam tuam in tam illustri beneficiendi munere non esse omnino frustra. **Q**ua ratione cum ipse quoque me tibi debere plurimum censerem: uel pro ea qua in me nuper cum **N**eapolin petens **R**omam diuertissem: pulcherrima beneficentia usus es: aliqua studiorum meorum monumenta tuæ beatitudini referre uolui. **N**am cum mihi tempestiue & græco in latinum conuersa essent **P**lutarchi **C**heronenses **L**aconica **A**pophthegmata: quæ a nostris: tum dictæ: tum dicta nominantur: ea uisa sunt non indigna: quæ sanctissimo tuo nomini dicarem. **R**em sane non admodum magnam si uolumen ipsum consideretur: pulchram tamen & uiris doctis in primis eloquentiæ studiosis non inutilem. **O**ratio enim quæ huiusmodi sententiarum argutia exemplorumque grauitate ac lepore referata fuerit: non potest omnibus non placere. **E**tenim duo a **P**lutarcho libri qui scilicet extant: de huiusmodi dictis: non isdem temporibus scripti sunt: alter ad **T**raianum **C**æsarem: quem ipsi iam pridem interpretati illius præstantissimi principis **P**hilippi **M**ariæ **A**ngli nomine insigniuimus: & hic alter: quem tuo ueluti munere & cognosce a latinis & haberi uoluimus. **N**on multo autem post ut spero maiores a nobis aliqua **L**ucubrationes & fortassis etiam gratiores ad te ibunt. **V**ale pater beatissime.

Neapolis
Roma
Beneficentia
Plutarchus
Apophthegmata **L**aconica

Oratio

Traianus **C**æsar
Philippus **M**aria **A**nglus

Plutarchi **C**heronensis **A**pophthegmata **L**aconica per **F**ranciscum **P**hilesum e græco in latinum traducta: **F**œliciter **I**ncipiunt.

Agastides rex **L**acedæmoniorum admirante quodam **P**hilophanem sophistam ab ipso non admitti: præsertim cum is discendi desiderio teneret: opus inquit est mihi horum esse discipulo: quorum sum etiam filius. **A**d illum uero qui dixisset: quonam pacto sine spiculatoribus tuto imperare quis possit: si ita respondit suis imperarit: sicuti patres filijs.

Agastides

Agesilaus ille magnus: cum esset aliquando conuiujs princeps sorte constitutus: interrogatus a pincerna quantum cuique afferret. **S**i multum ait uini paratum est: quantum quisque petierit: sin autem

Agesilaus

PLVTARCHI CHERONENSIS

Latro parum: ex æquo omnibus dato. **E**t cū latro quidā toleranter perferret quæstiōes: ut improbus admodū inquit hō flagitiosus turpibusq; in rebus patientiā constantiamq; definit. **A**t cū laudaret quidā oratorē: quod res paruas q̄uāhemētissime aueret: **E**quidem ait: cerdonem illum minime bonū ducō: qui paruo pedi magna calciamenta induit. **P**raterea cū quispiā aliquādo ad eū diceret: promississī: idemq; sapius loqueretur: **I**ta me **H**ercule promissī: inquit: si istud quidē est iustū. **S**in autē iniustū: locutus sum: nō promissī. **C**unq; idem subdidisset: ueruntamē decet reges quicquid capite annuerint: perficere: **N**ō reges magis respōdit: q̄ illos qui reges adeunt petere iusta decet: & ita loqui: ut & quod tempestiuū sit: & quod regibus accommodatum cōsentaneūq; considerent. **A**d hęc cum uituperantes aliquos laudantisue audiret: non minus eorum qui dicerent: q̄ de quibus dicerēt perdiscendos mores arbitrabať. **E**t cum puer adhuc palæstricis puerorum ludis in obscuro locum a chori magistro constitueret: obtemperauit: q̄uis esset rex declaratus: **I**nquiens: tu quidem ut libet facito: ostendam eū nō locis uiros: sed uiris locos honoratos reddi. **I**dem cum medicus quidam difficiliorem curationem & eam minime simplicē imperaret: per geminos ait non omnino mihi propōsita uita est: neq; si bona etiam omnia reciperem. **A**t qui præfectus aliquando aræ chalcidicæ **B**utyarū **M**ineruā: cum a pediculo morderetur: non se auertit: sed eo in omnium conspectu comprehenso atq; interfecto: addidit: **P**er immortales deos libet̄er insidiatorem interficio uel in ara. **R**ursum cū alio tempore puellū intueretur: qui ex ostio murem traheret: ubi mus in eum conuersus detinentis manum momordisset fugissetq;: astantibus ostenso mure: quando lud minimum inquit animal sic eos excipiat a quibus iniuriā patitur: quid uiris faciendum sit considerate. **V**olens etiam bellum aduersus **P**ersas uāhemētius aggredi: quo græcos **A**siam incolentis liberaret: oraculum **I**ouis dodonæi consuluit. **I**llo uero militandum esse iubente: oraculū **E**phoris retulit: qui cum iussissent **A**gesilaum etiam **D**elphos petere: & eisdem de rebus numen consulere: p̄fectus ad uaticinium ita interrogauit: **A**pollo uidetur̄ne tibi quod etiam patri tuo: **A**polline uero comprobate: lectus imperator ita expeditiōes duxit. **C**um inito **T**issaphernes cum **A**gesilao fœdera metu percussisset regem græcas ei ciuitates liberas dimissurum: deinde accersito permagno a rege exercitu bellum ei indixisset: ubi minus abiret ex **A**sia: libenter trāsgressionem illam peccationēq; suscipiēs: exercitum mouit: perinde quasi in **C**ariam pro

Agesilaus rex
Apollo

Tissaphernes

APOPTHEGMATA LACONICA

cessurus: ubi cum **T**issaphernes copias cogeret: **A**gesilaus soluens
 in **P**hrygiam impetum fecit. **I**biq; q̄ plurimis captis urbibus grā
 diq; pecunia: dixit **A**micis frangere foedera impiū quidem est: **A**t
 hostium cogitatus fallere non modo iustum est & gloriosum: uerū
 etiam: tum iucū dū: tum perutile. **E**quitatu autē diminuto **E**phe
 sum concessit: p̄nunciauitq; opulentis si se militia solutos uellent:
 equum pro sese quisq; uirūq; praberent: **Q**uare statim pro timi
 dis & diuitibus: tum equi: tum uiri idonei cōgregati sunt. **I**taq; di
 cebat imitari se **A**gamemnona. **I**llum enim cum equam bonā ac
 cepisset: ignauum diuitemq; uirum militia liberaffe. **C**um uero ius
 fisset captiuos nudos uenire: uenderentq; huiusmodi prādx uen
 ditores: & uestis quidem emptores permulti eēt: at corpora quo
 niam alba & omnino mollia ob delicias oiaq; erant: ea sane tanq̄
 inutilia nulliusq; precij deriderent: astans **A**gesilaus hęc sunt in
 quit pro quibus pugnat: isti autem quibus cum pugnetis. **E**t cū
Tissaphernem in fugam in **L**ydia uertisset: plurib⁹ deletis: in agrū
 regium incurfionem facit. **A**t rex ubi pecunijs ante ad eum missis
Agesilaum de belli solutione rogaret: respondit is pacis ius penes
 ciuitatem esse: latari autem magis locupletādis militibus q̄ seip
 so. **A**d hęc pulcherrimum ducere nō munera grācos ab hostilib⁹
 capere: sed spolia potius prādamq; parare. **I**nsuper cum **M**egaba
 tes **S**pthridatis filius qui formæ præstātia ceteros anteiret: ad eū
 salutatum osculatumq; accessisset. **V**idebatur em̄ diligi uāhemen
 ter: declinauit **A**gesilaus. **S**ed posteaq; ille adire destitit: eum ultro
 quæsiuit **A**gesilaus. **D**icentibus autē amicis ipsum eē in causa qui
 a pulchri illius osculo se auerterit: quare præ metu illum minime
 uenturum. **V**bi nō parum temporis silentio secum ipse cogitasset:
Nequaq; inquit oportet illum nobis persuadere: nam uelle mihi
 uideor rebus huiusmodi imperare magis q̄ præpollentem hosti
 um urbem ui capere. **M**elius enim libertatem tueri sibi q̄ alijs au
 ferre. **P**ræterea cum alijs in reb⁹ ueritatem iusticiamq; seruaret: ex
 istimabat in amicisq; negocijs prætextum esse nimia aduersus eos
 iusticia uti uelle. **I**taq; breuis eius quædam **E**pistola ad **H**ydriaū
Cara: qua quædam ex amicis peteret ita fertur: **N**iciam si min⁹ in
 iustus est: dimittas: uelim: **S**in autē iniust⁹: mihi dimittito. **I**n plu
 ribus igitur talem se præstabat **A**gesilaus. **I**nterdum uero cum ex
 pediret pro amicis tempore potius utebatur. **Q**uare cum aliquā
 do tumultuosius castra mouerētur: puero cuius amore tenebatur
 p̄pter aduersam ualitudinem debilitatemq; relicto: & illo quidē
 precibus eum ac lachrymis ad se reuocante: **A**gesilaus conuersus

Agramemno

Epistola

Agesilaus

PLVTARCHI CHERONENSIS

ait: quod est difficile miserere simul & sapere. Atqui hisce in rebus quae ad corpus attinent: nihilo minus qui secum aderant: praestabat: quippe qui facietate & ebrietate omnino abstinebat. Somno autem eo utebatur: non qui imperaret: sed cui a rebus gerendis imperaretur. Aduersus calorem ac frigus ita habebat: ut solus semper anni temporibus uteretur. Et inter ipsos milites tabernaculum habens nolebat meliorem lectum: quam cuiusque esset. Idque assidue dicendo: usurpabat principis esse non in sollicita sed constantia atque fortitudine priuatis hominibus antecellere. Cum ergo quidam interrogasset quid Sparta profuerunt Lycurgi leges: ut uoluptates: inquit: contemptui essent. Ad eum quoque qui tum ipsius: tum aliorum Lacedaemoniorum uestis alimentionis tenuitatem miraretur: dixit: pro hoc hospes uiuendi more libertatem metimus. Item cum quis eum hortaretur: ut se remitteret: diceretque ne ob incertum fortunae mortem aliquando eius rei occasio fieret: At ego ait ita meipsum consuefacio: ut in nulla mutabilitatem quaeram: & eodem instituto uel senex utebar. Itaque cum a quodam rogaretur: quare uerementi hyeme sine tunica circuiret: quo iuuenes inquit

Sparta

**Thasii
Agelilaus**

imitentur: habentes si quidem & senis & principis exemplum. Thasii quoque cum per ipsorum agrum Agelilaus cum exercitu iter faceret: cum farinam anseres bellaria libra belle confecta ac multiplices alias epulas preciosasque potiones ad eum misere: Sed ipse farina dumtaxat accepta: reliqua qui tulerant: iussit ad Thasios referretur: perinde atque nec ipsis forent utilia. Illis autem precantibus obtestantibusque ut ea acciperet: iussit inter mancipia distribui. Et cum causam illi percunctarentur: quoniam inquit non eos decet istiusmodi crapulis delectari: qui probitatem fortitudinemque exercerent. Nam quibus mancipia capiuntur: ea sunt a liberis hominibus aliena. Rursum Thasii quoniam magnis ab eo beneficiis affecti uiderentur: cum & temporibus eum & diuinis honoribus profecuti essent: & hac de re legatos misissent: Agelilaus lectis honoribus quos legati ad se tulissent: rogauit an eorum patria deificandorum hominum potestatem haberet: Quod cum illi affirmassent: agite inquit: facite deos uos ipsos prius. Quod si feceritis: tum crediturus sum potestatem uobis esse deificandi etiam mei. Ad haec cum eae graecae nationes quae Asia incolebant: decreuissent in praeclearis florentissimisque urbibus eius imagines erigere: ad eas scripsit: Mei nulla imago esto neque picta neque fabricata. Et in Asia domum intutus quae culmen haberet quadratis trabibus: possessorem interrogauit: an quadrata apud eos ligna nascerentur: Qui cum non quadrata sed rotunda nasci dixisset:

Agelilaus

APOPHTHEGMATA LACONICA

Num igitur si quadrata inquit essent: rotunda redderetur? Interrogatus etiam quandoque usque quo Laconici soli confinia porrigerentur: hasta uibrata quousque: inquit: hæc assequatur. Alio etiam per cunctante quobrem Sparta careret muris? Ostensis armatis ciuibus: hi sunt: inquit: Lacedæmonioque muri. Rursus idem alio quarente: non lapidibus: inquit: & lignis sed habitantium uirtutibus muri sunt fabricandi. Insuper amicos monebat non pecunijs sed fortitudine & uirtute studendum esse diuitijs. At cum uellet per milites quicquid confestim effici: ipse primus aggrediebatur in omnium conspectu. Gloriabatur autem eo magnifice: quod laborando cederet nemini: quodque sibi magis quam alijs imperaret. Et cum quidam qui claudum Lacona intueretur exeuntem ab bellum: equum quæreret: non sentis: ait: non fugientibus sed manentibus bello opus esse. Præterea quomodo magnam gloriam acquireret: cum quis interrogaret: si mortem inquit contempseris. Cum etiã quis percunctaretur: quare Spartiatae ad tibias præliantur: quo: inquit: quandoque ad numerum modulationemque incefferint: liquido pateat: & qui meticulosi sint: & qui fortes. Atque Persarum regem cum beatum quis diceret: quoniam esset admodum iuuenis: inquit: at ne hanc quidem habens ætatem Priamus infortunium passus est. Item ubi magna ex parte Asiam subiugasset: decreuit aduersus regem ipsum proficisci: quo & ociosum illum & populi lares graecorum factiososque duces corruptentem inquietum redderet: atque perturbaret. Sed ubi ab Ephoris acersitus est ob graeciae bellum: quo Sparta circumdabatur: id enim pecuniæ a Persa missæ effecerant: Agefilaus inquiens oportere bonum principem obtemperare legibus: ab Asia nauigauit: magno sui desiderio graecis Asiaticis relicto. Et quoniam Persicus nummum sagittarium haberet impressum: Agefilaus recedens ait se a rege ex Asia triginta milibus Sagittarijs exigi. Tot enim Athenas aduectis per Timocraten aureis daricis & ijs in populares ac factionum principes distributis: tribus insurrexerunt in milites. Ad Ephoros autem respondens: hanc scripsit Epistolam: Agefilaus Ephoris salutem dicit. Non medio crē Asia regionē subiugauimus: Barbaros expulimus: multa in loca arma fecimus: Posteaque iubetis: ut ex edicto ueniā: sequar epistolam: prope modum etiã cōsequar: nō enim mihi principatū gero sed ciuitati ac socijs: & tūc princeps uero principatū gerit: cū patriæ a legibus & ab Ephoris imperari: aut ab alijs: quicquid magistratus in urbe fuerit. Ac ubi Traiecto Helleſpōto per Thraciā iter faceret: rogauit

Ephori

Agefilaus
Asia

PLVTARCHI CHERONENSIS

Barbarorū neminē: sed ad singulos mittens percunctabā: utrum
 ut amicus an ut hostis p̄ eorū solū transiret: **Et** alij quidē amice ad
Xerxes mittebāt deducebātq;: sed ij qui **Troiades** uocant: quibusq; **Xer-**
xes ut ferē munera dedit p̄ transitus mercede. **Ab** **Agefilao** petie-
 re argenti talenta cētum & mulierū tantundē. **At** hic dissimulatio-
 ne in eos usus ac dicens: quid igit̄ nō cōtinuo uenissent accepturi:
 p̄cedebat: & ubi cū ijs qui essent instructa acie: congressus est: uer-
 titq; eos in fugam: permultis deletis libere transiuit. **Et** cū idem a
Macedonū rege per nuncios quæsisset: ac se ille consultaturū dixis-
 set: inquit: cōsultato igitur: at nos iam iter faciemus. **Itaq;** miratus
 ille uiri audentiā ueritusq;: iussit ut amicū esse alloquendū. **Thessa-**
lorum autē sociorū agrum uastauit: quoniā bellarent. **At** qui **Xer-**
noclen ac **Scythen** amicitia causa **Larissam** misit: quib; captis &
 asseruatis: alij grauius rem ferentes censebant **Larissam** cingendā
Thessalia castris: hic uero inquit: nolle uirorum alterius interitu: ne totam
 quidē **Thessaliā** capere eos per foedera liberatos accepit. **Item** ubi
 ad **Corinthū** pugnatū esse accepisset: etsi **Spartiatarū** q̄ paucissi-
 mi perierāt: tamē quoniā **Corinthiorū** & **Atheniensū** aliorumq;
 sociorū magnus numerus interisset: nec latibundus uisus est nec
 elat; ea uictoria: qn grauissime suspirās: **Heu** inquit grācia: quæ
 tot perdidit intestino bello: qui ad uniuersos uincendo **Barbaros**
Pharsalij satis extitissent. **Pharsalij** uero cū insidijs atq; latrocinijs exercitū
 eius urgerent: in fugā illos ubi quingentis cum equitibus uertisset:
 statuit trophæum sub **Narrhacio**: & illa quidē uictoria præcate-
 ris omnibus delectatus est. **Qd** cum ipse p̄ semetipsum equitatū
 immisisset: hac una re illos superauit: qui equestri plurimū iactan-
 tiusq; efferrerent. **Ad** hac cū ei per **Diphridā** esset a domo nunciatū
 ut cōtinuo præteriens in **Boetiā** impetū faceret: etsi maiore appa-
 ratu id postea factū ei ire mens erat: tñ ne magistratibus minus pa-
 ruisse uideret: accersitis uiginti milibus ex eo exercitu qui ad **Co-**
Boetia
Athenienses
Corinthij
Xenophon
Boetia rinthum militabāt: **Boetiā** ingressus: cū **Thebanis** cū **Atheniensibus**
 cū **Argiis** atq; **Corinthijs** ad coronā congregit: superauitq;
 utrosq;: tametsi uulnerū multitudine corpore sibi male constaret.
Fuit autē ea pugna: ut ait **Xenophon**: pugnarū quas gesserat oīm
 maxima. **At** qui reuersus domū nihil omnino nec circa uitā nec cir-
 ca mores ob hmōi res secundas uictorialq; mutauit. **Item** cum ui-
 deret quosdā: qui ex alendis equis aliqui esse uiderēt efferrētq;
 aīo: psuasit sorori **Cyniscæ**: ut ascēso curru certaret ī **Olympiacis**
Xenophon ludis: quippe q̄ uellet grācis ostēdere res hmōi nullius esse uirtutis
 sed diuiciarū ac sumptus poti;. **Xenophonta** uero sapientē illū ser

APOPHTHEGMATA LACONICA

cum habens honorifice accersendum iussit ad pueros educandos
Lacedaemone: & ea instituendos disciplina: quæ cæterarum esset pul-
 cherrima: tū imperare: tū imperiū pati. **A**t qui alias interrogat:
 quare maxime præter alios secundis reb? **L**acedaemonij uterent?
Quoniã inquit: præter alios se exercēt: ut imperantq; & pareant. **Lysander**
Lysandro hac luce defuncto cū multos eo sodalicio congregatos
 offendisset: qd̄ ille simul ac ex **A**sia reuertisset: aduersus **A**gesila-
 um constituit: aggressus est eū arguere quod eiusmodi uiuus ciuis
 extitisset: oratioe q; perlecta in quodã relicta libro: quã **Cleon Ali-** **Cleon alicar**
carnasseus scripserat: quãq; **Lysander** receperat apud populū di- **nasseus**
 cūturus: & eam quidem de rebus nouis & usq; demutanda republi-
 ca illam in mediū efferre uoluit. **S**ed cum ex senioribus quidã ora-
 tionē percurrisset: metuisset q; eius uim atq; grauitatem consuluit
 ne **Lysandrum** effodderet: quare obtemperauit **Agesilaus** ac quie- **Agesilaus**
 uitq;. **I**tem occultis suis aduersarijs pauiam molestū se non præbe-
 bat: **S**ed opera data ut se aliqui sequerent̄ semper ex ijs duces ali-
 os declarabat: alios in magistratu habebat. **Q**ui ubi se in dignita-
 tibus improbe auideq; gessissent: propterea q; in iudiciū uocarent̄:
 auxilians rursus atq; assuet̄s & familiaris illos sibi efficiebat: & in
 suam beniuolentiã traducebat. **I**taq; nemo ipsi aduersarius erat re-
 liquus. **Q**uidã eū rogauit: ut ad **A**siaticos scriberet hospites: quo- **A**siatici
 ius suum cōsequeret̄: at mei inquit hospites quæ iusta sunt faciūt:
 sponte sua: uel nihil me scribēte. **O**stentabat ei quidam urbis mu-
 rū munitū & ualide admodū effabricatū: interrogans: an pulcher
 sibi uideret̄: medius fidius inquit pulcher: at non quē uiri: sed quē
 mulieres inhabitent. **E**t cū **Megarensis** quidã de urbe aduersus eū
 gloriaret̄: adolescens ait: uerba tua multa uidegēt. **R**ursum quæ ali-
 os intuebat̄ mirari: ne nosse quidē uidebat̄. **A**c aliquãdo **Callipides** hi- **Callipides hi-**
trio
pides tragœdiarū histrio cū nomine & gloria inter græcos clarus:
 tum ab omnibus celebrat̄: primū quidem ei occurrit salutauitq;:
Deinde arrogāter sese inter ambulantes iniiciens ostentabat se re-
 gi: putans is quidē fore ut aliqua benignitate atq; comitate excipe-
 retur. **A**d postremū uero ait: nō admodum me agnoscis o rex: nec
 qui sum audisti: **S**ed **Agesilaus** ubi in eū respexisset: at nō tu es in- **Agesilaus**
 quit. **Callippides** ille nicelieta. **S**ic enim **Lacedaemonij** mimos uo-
 cāt. **R**ursus cū a quopiam inuitaret̄ ad eū audiēdum qui luscinia
 uocem imitaret̄: noluit inquiens: persæpe ipsam audiui. **Mene-** **Mene-**
crates medicus quoniã desperatæ quædam curationes ei ex sententiã
 cessissent: **I**uppiter est appellatus. **H**oc aut̄ noīe importunius utēs **I**uppiter
 cum ad **Agesilaum** quoq; sic aliquãdo scribere ausus esset: **Mene-**

PLVTARCHI CHERONENSIS

Epistola crates **Iupiter**: regi **Agésilao** salutē dicit: hic reliqua nequaquā lectis
Conon rescripsit: **Rex Agésilaus** **Menecrati** sanitatem dicit. **Cum Conon**
Pharnabaçus & **Pharnabaçus** regia classe maris potiti maritimas **Laconici** soli
 oras obsiderent: & **Atheniensium** urbs muro cincta esset: datis a
Pharnabaço pecunijs: pacē cū rege **Lacedæmonij** fecere: miserūtq;
 ciuem ad **Teribaçum Antalcidan**: qui **Asiaticos** illos græcos: pro
 quibus **Agésilaus** bellū gesserat: regi traderet. **Qua** ex re perperā
 accidit infamiae huius **Agésilaum** nequaquā esse immunē: **Erat** enī
 ei **Antalcidas** inimic⁹ qui omni ui opeq; pacem egit: perinde atq;
Agésilaus amplificaret bello: fieretq; & clarissimus & maximus.
Qui etiā ad eū qui dixisset **Lacedæmonios** sequi **Medos**: respōdit
 potius **Medos** sequi **Lacedæmonios**. **Interrogatus** etiam aliquan
 do: utra uirt⁹ esset melior: fortitudo ne an iusticia: **Nulli** usui forti
 tudinē: inquit: esse absente iusticia: quod si iusti omnes forēt: nihil
 fortitudinis indigerent. **Et** cū ij qui **Asiam** incolebant **Perfarū** re
 gem magnū appellare cōsueissent: quid autē ait ille me maior est: ni
 & iustior temperatiorq; sit: **Dicebat** etiā eos qui **Asiam** incolerēt:
 liberos quidē pessimos: seruos autē bonos esse. **Idem** interrogatus:
 quo pacto maxime q; gloriā apud homines queat assequi: **Silo**
 quat inquit optima: agat autē pulcherrima. **Imperatoris** etiā dice
 bat opus esse: ut audentia in hostes: & beniuolētia in subditos ute
 retur. **Ac** percūctante quopiā: quæ nā forent discenda pueris: **Hæc**
 inquit: quibus uiri usuri sint. **Idem** cuiusdā causæ iudex cū apte ab
 accusatore dictū esset: defensor autē qui inepte respōdisset: ad singu
 la diceret: **Agésilae** decet regē auxilio esse regibus: **Et** ædes: inquit:
 si quis tibi euerterit: & uestimentū si quis abstulerit: expectares ne
 aut architectum: aut qui uestimentū texuit tibi auxilium datū ire?
Et cū epistola a rege **Perfarū** post factā pacē esset ad eū delata: quā
 una cū **Callia** **Lacedæmonio** **Perfes** tulerat: de hospitalitate atq;
 amicitia: haud accepit: inquiens: regi nunciaret: minime opus esse
 ut priuatim epistolas ad se daret. **Mam** si amicū se **Lacedæmonijs**
 græciæq; beniuolum liquido præstaret: futurum etiā **Agésilaum**
 uāhementer ipsi amicū: quod si deprehensus fuerit insidias tende
 re: ne si multas etiā epistolas accepero: credat me sibi amicū fore.
Præterea cū mirum in modū filios amaret: fertur canna una cum
 paruis pueris tanq; equo ascensa domi ludere solit⁹: uisus autem
 ab amico quodā: rogauit ne cui prius id diceret: q; ipse filios genu
 isset. **Item** cum bellis continujs **Thebanos** præmeret: & uulnus tā
 dem excepisset in prælio: **Anatalcidan** dixisse aiunt: pro præceptis
 ipsis mercedem recipis a **Thebanis**: quippe quibus ne uolētibus

APOPTHEGMATA LACONICA

quidem nec scientibus pugnandi doctrinā tradidisti. **Nam** uero **Thebanos** ipsos sui ipsorum tunc bellacissimos factos perhibent: quoniā multas in eos expeditiones **Lacedæmonij** egissent. **Quare** **Lycurgus** quoq; antiquus ille in his legibus quæ eo rhetra uocata sunt: quoniā essent oraculo sancitæ: uetuit sapius aduersus eorūdem militandum: ne bellandi peritiā discerent. **At** ubi анги contumuis expeditionib; socios audisset: quoniam **Lacedæmonios** qui pauci essent: ipsi tam multi sequerentur: uolens **Agésilau** eorum multitudinem arguere: iussit ut socij omnes sederent inuicem mixti: at **Lacedæmonij** separatim soli: dein proclamauit primos surge re figulos: qui ubi surrexere: proclamauit secūdos surgere ærarios: mox fabros: deinceps etiā architectos: & singillatim alias artes. **Itaq;** omnes prope socij surrexere: **Lacedæmoniorum** autē nemo: **Prohibita** em̄ ijs erat op̄aria disciplina sordidæ artis: ita subridēs **Agésilau**: intuemini ait uiri socij quāto pluris milites q̄ uos emitimus: **In** **Leuctrensi** pugna cum multi **Lacedæmonij** fugissent: qui legitimis poenis erant obnoxij: **Ephori** uidentes urbem uiris orbatam militibus egere: uolebant eam ignominiā soluere legesq; seruare: eligunt igitur legumlatorem **Agésilaum**. **Is** autē accedens in publicum: non ego ait sim legumlator aliarum legū. **Nam** neq; latis addere quicq; possim neq; auferre neq; mutare. **Sed** pulchres habuerit: si quæ nobis leges sūt: his a die postero ius fuerit. **Cū** **Epaminōdas** tanto cum terrore fluctuq; irruisset: tum **Thebanis**: tum etiam socijs ea uictoria exultātibus: urbi tamē **Agésilau** imperauit: quauis pauci in urbe essent: reuerti: **Epaminōdam** coegit. **At** in ea pugna quæ ad **Mantineam** est gesta: imperauit **Lacedæmonijs**: ut alijs omiſſis unū **Epaminōdan** oppugnarēt: solos inueniens mentis compotes & fortis esse & uictoriæ auctores. **Si** hūc igitur e medio sustulerimus: facillime alios captiuos fore. **Nam** & amentes esse ac nullius precij: **Id** quod etiam accidit. **Nam** iam uictore **Epaminōda** & **Lacedæmonijs** fugientibus: cum is uertetur suosq; uocaret: quidam ex **Lacedæmonijs** eum loctaliter percussit. **Cum** cecidisset: a fuga reuersi qui cum **Agésilao** erāt: æqua uictoria pugnarunt: cum & **Thebani** longe deteriores: & **Lacedæmonij** longe meliores apparuissent. **Sparta** cum pecuniarum ad bellum indigeret: ac peregrino stipendio aleretur: in **Aegyptum** **Agésilau** proficiscitur: a rege **Aegyptiorum** mercede accersitus. **Sed** propter uestis uilitatem: indigenis contemptui erat. **Expectabant** enim uisum ire **Spartæ** regem: sicuti **Persarum** corpore

PLVTARCHI CHERONENSIS

magnifice ornato perperā iij quidem de regibus sentiētes. Itaq; ijs breui **A**gesilaus ostendit magnificentiā atq; laudē elatione animi & fortitudine parari oportere. Sed cum eos quos erat missuros in praeliū: timidos ad imminens periculū: tū, ppter multitudinē hostium: erant em̄ ducentia milia hominū: tum ppter militū suorum paucitatē: decreuit ante cōgressum sacrificiū facere ceteris inscijs. **E**t ad leuā substrata manu uictoriā subscripsit: & acceptū ab auge iecur imposuit in subscriptā manū: quo satis temporis detento perinde quasi ambiguū se ad dubiū simulabat: quo ad litterarū notā iecori cōprehensā impressā sunt: & tunc cōmilitonibus ostēdebat: in quiens deos immortalis ex rebus scriptis uictoriā demōstrare. **S**ecurā igit̄ cōiecturā ad uictoriā habere nisi audēter in pugnā eunt. **H**ostibus aut̄ eius castra ppter multitudinē uallo cingētibis: ac **N**ectabio: cui auxilio erat: egrediundū pugnandūq; hor tante: inquit nō esse hostes impediendos qui ipsis se pares uellent. **E**t cū adhuc parum restaret ad cōiungendum uallū: interim suos quot reliqui erāt: instruxit & æquo Marte dimicans illos fugauit: ac paucis cū militibus suis magna hostium peracta cæde pecuniā grādem ad urbē misit. **E**x ægypto in patriā remigans ac moriens suis præcipit: ut nec fictā nec pictā nec fabricatā corporis imaginē facerent. Nam si quod præclarū opus a me gestum est: hoc erit monumentū mei: sin aut̄ nullū: ne omnes quidē statuarij quorū opera in sordibus uersant̄: & cōtēnendis artibus præstare id quiuerint.

Agelipolis

Agesipolis Cleombriti filius: cū quidam dixisset **P**hilippū dieb⁹ paucis **O**lynthū euertisse: per deos inquit: aliam talē urbem longe maiore tempore nō ædificabit. **A**lius cū dixisset eum cū florentioribus uel regem fuisse obsidē & non filios nec uxores ipsorū: haud inquit iniuria: decet em̄ nos ipsos nostra errata ferre. **I**dem cū domo catulos uellet accersere: ac dixisset quispiā exactio ab ijs nō est: nec enim uirorum inquit exactio fuit antea quæ nunc est.

Agelipolis

Agesipolis **P**ausania filiū cū **A**thenienses **M**egarensium ciuitatē acciperent: ad eas iudicādas lites quæ inuicem ipsis aduersus eum essent: **T**urpe ē ait **O** **A**theniēses ductores græcorum **M**egarensibus cedere in dignoscendo iure.

Agis

Agis **A**rchidami filius: cū aliquādo **E**phori dixissent p̄ficiscere in huius patriā: adolēscētesq; tecum habe: **T**e em̄ hic ipse in arcem ducet: & qui fieri ait: cōducit o ephori tot huius iuuenes credere: qui suam patriam prodat: **I**nterrogatus quoq; quæ maxime disciplina **S**partæ colere: cognoscere inquit & ge

APOPTHEGMATA LACONICA

rere & ferre imperiū. **E**t aiebat nō oportere **L**acedæmonios inter-
 rogare: quot essent hostes: sed ubi essent. **A**d **M**antineā cum prælio **Mantineæ**
 dimicare cū hostibus quoniā plures essent: phibere: ait cum mul-
 tis cōgrediendū illi esse qui multis uellet imperitare. **I**dē cū a quo-
 dam quærere: quot nā essent **L**acedæmonij: quot satis sunt: inq-
 t: qui improbos ppulserunt. **A**tq; ad **C**orinthiorū muros cū transiret
 & eos cū altos ac munitos: tum in multum spacij protensos intue-
 ret: quæ ait hæc sunt mulieres: quæ locum hūc incolunt. **S**ophista **Sophista**
 quispiam cū dixisset orationē esse rerū omniū optimā: **I**taq; si tu
 ait taces: nullius es precij. **P**ræterea ut **A**rgiui posteaq; essent supe-
 rati: rursus ei audacius obuiā facti sunt: **V**idens trepidationē suo-
 rū: audete ait: **O** uiri: nā ubi nos uictores horrem: quid illos face-
 re censetis quos uicimus: **I**tem ad **A**bderitarum legatum ubi lo-
 cutus is multa fecisset dicendi finē: interrogaretq; quid nā ciuibus
 nūciaret: **M**e respondit tm̄ temporis tacitū audisse: quantum tibi
 fuit ad dicēdū opus. **E**lios quibusdā laudatibus quod ad **O**lym-
 piacos ludos iustissimos se præstarēt: & quid nā ait: magnum aut
 mirandū faciūt: si in annis quinq; uno dūtaxat die iusticia utunt:
Ad eos quoq; qui dicerent quosdā ex alteris ædibus ipsi inuidere:
 p̄pterea ait & sua illis mala: & ad hæc tum mea: tum amicorū bo-
 na dolori erunt. **E**t cōsulente quopiā: digressum fugientibus hosti-
 bus dādum esse: & quomodo inquit: si aduersum eos qui præ me-
 tu fugiunt: nō pugnamus: cū ipsi pugnabimus: qui ob fortitudinē
 manent: **I**nsuper cū aperte quidā de græcorū libertate sermonem
 inferret: rem sane nō ignobilem sed factū difficilem **O** hospes ait:
 tua uerba & uiriū indigent & pecuniarū. **A**tqui dicente quopiam
Philippum eis inaccessibilē graciā facturum: nobis satis est inquit
 hospes in nostro uersari solo. **L**egatus **P**erinthiorū cū **L**acedæmo **Perinthij**
 na uenisset: longiore oratione utebat. **V**t autem sine dicendi facto
Agin rogauit: quid esset **P**erinthijs renunciaturus: **Q**uid inquit
 aliud q̄ quod tu uix finem dicendi feceris: ego uero taceo. **I**dē cū
 solus legatus uenisset ad **P**hilippū: cunq; **P**hilippus dixisset: quid **Philippus**
 hoc: solus uenisti: **E**tē ad unum respondit. **E**t cum ex senioribus
 quidam intueēs solutis prisca: alia quædam flagitiosa induci iura
 dixisset ad eum iam ingrauescentem: **Q**uare superna iam **S**partæ
 fierent inferna: iocans inquit pro ratione ita res accidere: si hoc fit:
Etē cū ego puer essem a patre audiebā quæ superiora extitissent:
 inferiora apud ipsos effecta. **A**iebat autē patrē puero sibi hoc etiā
 dixisse: p̄pterea mirandum nō esse: si posteriora priorib; essent de-
 teriora: sed sicubi meliora ac similia. **A**tq; interrogatus quomodo

PLVTARCHI CHERONENSIS

quis in libertate perseuerarit: si mortē inquit contempserit.
Agis iunior **D**emades: cū Demades diceret cōsules laconicos propter bre-
Demades **A**uitatē a circulatoribus absorberi: Attamē inquit: Lacedaemo-
 nij enlib⁹ hisce hostes assequunt: Ad improbū uero hominē inter-
 rogantē sapius: quis esset optimus spartiatā: qui tui dissimillimus
 sit: respondit.

Agis rex **E**phori **A**gis ultimus Lacedaemoniorū rex: insidijs comprehēsus & cō-
Ephori **A**demnatus ab Ephoris: cū indicta causa ad suspendiū ager: in-
 titus quendā ex ministris flentē: desine inquit homo tu super me
 flere: etem sic inique ac iniuste peries: sum me interimētib⁹ melior:
 quibus dictis ultro laqueo ceruicē tradidit. Cum parētes eū roga-
 rent: ut sibi ad iniusti quippiā esset adiutor: aliquādiu contradixit.
Sed ubi urgerēt: ait: q̄ diu apud uos fui: nullā tenebā iniusticiae no-
 tionē: at postea q̄ me patriā tradidistis huiusq̄ legibus: itēq̄ iusti-
 cia ac probitate pro uirib⁹ erudistis: hāc enitar & non uos sequi: &
 qm̄ uultis me quā optima sunt agere: optima uero sunt quā iusta
 fuerint: cū homini priuato: tum longe magis principi: quā uultis
 agam: quae dicitis omittā.

Alcamenes **T**eleclus **A**lcamenes Telecli filius: quarēte quodā: quo nā pacto regnū
Teleclus **A**optime quis seruauerit: si multi: ait: lucrū nō fecerit. **A**lio etiā
 percunctante: q̄ obrē a Messenijs munera nō acceperit: qm̄ si acce-
 pissē inquit: cū legib⁹ pacē agere nequiuissē. **I**tem cū quis dixit
 ser eū parce uiuere: cū tñ satis magnā substantiā haberet: Pulchrū
 em̄ est ait: qui plura possideat eū uiuere p̄ ratiōe nō p̄ libidine.

Anaxandri **A**naxandridas **L**eonis filius: ad eū qui intolerabiliter turba-
das **A**retur molestissimeq̄ ferret: q̄ ex urbe exularet: **O**uir ait opti-
Ephori **A**me nē urbē exulās horreas sed iusticiā. **I**dem ei qui Ephoris oportu-
 tuna loqueret: ueq̄ plura q̄ satis esset: non oportune ait oportuno
 uteris. **E**t cū quidā percunctaret: cur mancipijs agros traderent: &
 nō ipsi colerēt: qm̄ inqt: nō hōy nos cultores: sed ut nos colerēt ea
 cōparauim⁹. **I**tem cū alius diceret: gloriā obesse: & q̄ is liber foret
 qui foelix futur⁹ esset: sic ait: **I**niusta perpetrātes scdm̄ orationē tuā
 foelices esset. **N**am quo pacto sacrilegus iniusticiae uel obnoxius glo-
 riā studeat: **I**nterrogāte aut̄ alio: quare ī bellis **S**partiatā audēter
 pericula subeūt: qm̄ ut oportet inquit: & nō quēadmodū alij me-
 tuētēs de uitā cōditione meditamur. **A**d hāc cū a quodā rogaret:
 q̄ obrē necis causas dieb⁹ plurib⁹ seniores indicāt: & q̄ quis quispiā
 effugerit: nihilo tñ min⁹ est legib⁹ obnoxio: plurib⁹ inqt dieb⁹ iudi-
 cāt: qm̄ de morte q̄ errauerint: ijs cōsiliū mutare nō licet: legib⁹ aut̄
 obnoxiiū esse oportebit: q̄ scdm̄ hāc legē liceat mel⁹ cōsultare.

APOPTHEGMATA LAONICA

Aanaxander Eurycratis filius: quopiā p̄cunctante: quare pecu-
nias nō congerūt in arariū: ne inquit custodes earum qui fue-
runt: corrumpantur. **Anaxander**

Anaxillas: ad illū qui mirabat̄ cur Ephori non assurgerēt regi-
bus: præsertim cū sint a regibus constituti: eadē inquit causa
qua etiā Ephoros gerunt. **Anaxillas**

Androclidas Lacon debilis & inutilis crure inter bellatores se
alocauit. Itaq; inhibitari quidam moti sunt propterea q̄ esset
infirmus: At non eum: ait: qui fugiat sed qui maneat oportet cum
hostibus pugnare. **Androclidas**

Antalcidas cum in Samothracia initiaretur: interrogatus a sa-
cerdote: quid diuus in uita perpetrasset: Si quid: inquit: mihi
huiusmodi actum est: ipsi dij cognoscent. Et cum Atheniensis qui-
dam indoctos Lacedæmonios uocaret: soli igitur nos: inquit: nihil
mali a uobis didicimus. Item cum alius Atheniensis ad eum dixisset:
Verūtamen a Cephiso nos sæpe uos fugauim⁹. At nos: inquit:
ab Eurota uos nunq̄ abegimus: Præterea interrogat⁹ quo pacto
maxime hominibus placere quis possit: inquit: si cum ijs iucun-
dissime loquatur: assistat autem utilissime. Atqui Hercules lauda-
tionem cum sophista quidam esset lecturus: quis enim: ait: eum ui-
tuperat: Ad Agesilaum quoq; qui a Thebanis esset in pugna ui-
neratus: doctrinā ait mercedē a Thebanis recipis: quib⁹ nec uolen-
tib⁹: nec sciētib⁹ pugnādi doctrinā tradidisti. Videbāt em̄ cōtinuis
Agesilai in eos expeditiōib⁹ pugnaces effecti. Idem Spartaē muros
iuuenes ipsos dicebat esse: cōfinia uero spiculorū cuspides. Insuper
ad eū qui p̄cunctabat̄: quid breuib⁹ sicis Lacedæmonij bello ute-
rent: qm̄ inquit cū hostibus cominus dimicamus. **Antalcidas**

Antiochus Ephorū gerēs ut accepit Philippū Messenijs dedisse
agrū: Interrogauit: an etiam uires eis præbuisset: quibus pro
agro pugnantes superiores forent. **Antiochus**
Philippus
Messenij

Argeus: quibusdam non suas sed alienas quasdam uxores lau-
dantibus: per deos inquit: de honestis probisq; uxoribus ni-
hil temere dicendum est. Nam quales omnino sunt: illis solum ma-
nifestum esse qui una uiuunt: at reliquos ignorare. Idem cū per Si-
ciliā Selenunta sibi aliquando interesset: intutus quodam in mo-
numento Eulogium hoc inscriptum: **Argeus**

Hosce Selenuntos sub portas quando tyrannū

Extingunt olim: Mars uerus abstulerat.

Iure inquit interistis: qui ardentē tyrannida extinguere temptaue-
ritis: contra em̄ dimittendū fuit ipsam omnē concremari. **Eulogium**

PLVTARCHI CHERONENSIS

Aristo **A**rsto laudante quopiam illud Cleomenis responsum: quod interrogatus quid bonū regem facere oportet: responderit & amicis benefacere: & malefacere inimicis: & quāto inquit melius fuerit **O**uir optime & amicis benefacere: & inimicos redde re amicos. Quod quidē responsum & si omnium sentētia **S**ocrati datur: tamen etiā referē in **A**ristonē. **A**d hęc cū quis percunctaretur: quonā essent uniuersi **S**partiatæ: quot inquit satis sint ad arcendos inimicos. **I**tem cū a quodā eorū **A**theniensū laudatio legeret quos **L**acedæmonij occiderant: cuiusmodi igiē nostros ait esse censes: a quibus ij uicti sunt.

Archidamid. **A**rchidamidas ad eū qui **C**harilaum laudaret: quod æque in omnes mitis ac māsuetus extitisset: & quomodo inquit iure quis laudet: si in improbos quoq; mitē se præstiterit. **E**t **H**æc atæum sophistam quodam uituperante: quod in ipsorum cōcœnationē cōuiuūq; admissus nihil locutus sit: **I**gnorare mihi uideris: inquit: eū qui artē dicēdi nouit: etiā tēpus dicēdi nosse.

Archidamus **A**rchidamus **Z**eusippi filius quispiā quæsisset: qui nā **S**partæ præessent: leges inquit legitimaq; principia. **E**t ad illum qui citharœdum laudaret: atq; eius uim admiraret: **O**uir optime ait: quis abs te honos probis uiris retribuetur: quādoquidem citharœdū ita laudibus efferas: **I**dem cum quis ei psalten cōmendaret: inquit: hic bonus psaltes est: at hic apud nos quidem est ait ad ius faciēdum bonus coquus: perinde quasi referret nihil siue ex instrumentorū sono siue ex obsoniorū ac brodij apparatu uoluptas efficere. **A**t qui interrogat: cur paruis adeo sicis uteretur: quod præ alijs inquit propius hostes accedimus. **E**t cum ab improbo quodam esset interrogatus: quinā foret **S**partiarū modestissimus: qui tibi respondit dissimillimus sit. **I**dem cū quis suauē uinū ei polliceret: nō est inquit opus: nam & plus erogabit: & quæ ad fortitudinē attinēt: nutiliora faciet. **P**ræterea **C**orinthiorum urbē adortus cum exercitu: uidit ex **P**omerio lepores surrexisse: **I**taq; ad cōmilites ait: facillime a nobis hostes capient. **C**um a duobus quoq; arbiter acceptus esset: eos actos in **S**acellū chalcioecæ **M**ineruæ ut iudicatis starent: adiurauit. **Q**ui ubi iurassent: ait: **I**udico igiē: ne uos prius **S**acellum egrediamini: q̄ quæ inuicē uobis cōtrouersia sunt: solueritis. **I**nsuper cū ad eius filias **D**ionysius **S**iciliæ tyrānus preciosos misisset amict: nequa q; accepit: inquit: metuo ne puellæ hisce indutæ uideant mihi turpes. **F**ilium autem intutus cū **A**theniensibus effrenatius pugnantē ait: aut ad de uiribus: aut animositati adime.

Corinthij

Dionysius ty-
rannus

APOPHTHEGMATA LACONICA

Archidamus Agesilai filius: cū a **Philippo** post **Cheromiæ** pugnam asperiorē accepisset epistolā: ita rescripsit: **Si** umbrā tuā **Cheromia** metiri uolueris: haud nunc maiorē eam inuenies quā esset ante uictō **Epistola** riā. **Idem** interrogat⁹ quāto **Spartiatæ** solo dominarent: quantū **Periander** cūq; respondit hasta assequerent. **Periander** quoq; medicus illi-
stris arte laudatissimusq; imprimis: cum inepta poemata scriberet: quid tandē **Periander** ait: pro gratioso medico malus poeta uocari cupis: **Atq;** in eo bello quod aduersus **Philippū** gerebat: quibusdā cōsulentibus esse procul a domo pugna cōgrediendū: at nō hoc inquit intueri oportet sed an pugnando hostib⁹ præstabim⁹. **Ad** eos quoq; a quib⁹ quo tpe prælio **Archidamas** superasset: efferebat laudibus: meli⁹ inquit esset: si eos prudētia potius quā uirib⁹ uicissem⁹. **Et** quo tpe irruptiōe i **Archadiā** facta: accepisset **Aelios** auxiliū ijs **Archadia** ferre: ita illis scripsit: **Archidam⁹ Aelijs**: Quiescere pulchrum est. **Idē** in **Peloponnesiaco** bello percunctātibus socijs quantū pecuniarū foret satis: rogātibusq; ut tributa terminaret: bellū inquit ordinata non querit. **Agelai** uero catapultā intutus cū primū ex **Sicilia** **Catapulta** esset aduecta: **O Hercules** exclamauit perijt uiri uirtus. **Et** quā **Græ** **Sicilia** **ci** in his fœderibus quæ cū **Antigono** & **Cratero** icta fuerāt: rescindendis ei obtemperare nollēt: nec in libertatē se uendicare: nisi molestior **Lacedæmoniorū** futurus esset quā **Macedonū** principatus: pe eudem ait eandē semper sonare uocē: hominē uero & multas & uarias quousq; animi sententiā absoluerit.

Astycratidas: cū quidā ei dixisset posteaq; **Agis** rex est pugna **Astycratidas** **apud** magnā urbem ab **Antigono** superatus: quid facietis **O** **Lacedæmonij**: an **Macedonib⁹** seruietis: **Respondit**: quid uero possit ne nos **Antipater** pro **Sparta** pugnātis ab interitu prohiberet.

Bius insidijs ab **Iphicrate** **Atheniēsiū** prætorē circūuenus: in **Bius** **terrogatusq;** a militib⁹ quidnā esset faciendū. **Quid** in aliud inquit: quā uos saluti cōsulere: me uero pugnādo interire.

Brasidas murē in caricis cōprehensum cū esset ab eo morsus **Brasidas** **dimisit**: inde ad astantes cōuersus inquit: nihil est ita paruum quod si audeat iniuriā propulsare: nō se saluū efficiat. **Et** cū in pugna quadā per clypeū esset iaculo ictus: hasta e uulnere educta: hac ipsa hostē interemit. **Cūq;** interrogaret: quo nā pacto uulnerat⁹ esset: me rēdit clypeus prodidit. **Idem** cū a quopiā hortaret ad sophistā audiendū: interrogauit hortatorē: quid nā ille ostēsū⁹ foret: & cū ille rēdidisset: laudationē **Herculis**: ait **Brasidas**: quis em̄ deū hūc uisuperat: **At** qui ad bellū egressus scripsit **Ephorū**: quæcūq; sum de trimēta ac perniciē illaturus belli gerā aut moriar. **Sed** posteaq; is

PLVTARCHI CHERONENSIS

forte occidisset **G**racis **T**hraciæ liberat: legati q **L**acedæmona mis
si fuerat: eius matrē **A**rgileonida adiere: quos cū illa interrogasset
primū: an **B**rasidas præclare diē obisset: ac laudib⁹ ij **B**rasidā effe-
ret: diceretq; nullū **S**partæ aliū talē esse: **I**gnoratio uos: inqt: hospi-
tes tenet. **N**am q̄ q̄ **B**rasidas uir bon⁹ fuit: multos tñ habet **S**par-
ta illo melioris.

Damonidas **D**amonidas: cū a chori magistro in ultimā chori partē locatus
esset: **R**ecte profecto: inquit: **O** ductor chori excogitasti: q̄ pa-
cto quoq; inhonoratus locus honorabilis fieret.

Damis **D**amis: ad ea quæ scripta erāt de faciūdo decreto: quo **A**lexan-
der deus esset: cōcedimus: ait: **A**lexādro si uelit deū uocari.

Damyndas **D**amyndas: cū **P**hilippus in **P**eloponnesum irrupisset: ac dixit
Philippus **D**set quispiā: **L**acedæmonij sunt magnis propemodū ærumnis
obnoxij nī redierint cū **P**hilippo in gratiā: effœminate inquit arū-
narū possumus pati morte cōtempta.

Dercyllidas **D**ercyllidas: cū **P**yrh⁹ esset cū exercitu i **S**partiatarū solo: lega-
Pyrhus **D**tos ad eū missos: imperāte **P**yrrho ut aut regē suū **C**leonimū
reciperēt: aut futurū esse ut cognoscerēt se fortiores aliorū esse nemi-
ne: apte rñdit: siquidē deus es haud metuim⁹: nullā em̄ iniuriā faci-
mus: sin aut homo: nobis certe nō es melior.

Demarathus **D**emarath⁹ cū **O**rontes asper⁹ cū esset collocat⁹: ac dixisset: q̄
Orontes **D**dā aspere te **D**emarathe **O**rontes est usus: nihil: inqt: i me de-
liquit: nā q̄ ad gratiā sermonē habēt detrimētosi sunt: nō q̄ inimice
ac maliuole. **I**tem cū quis interrogasset: cur q̄ apud **S**partiatas ab-
iecerint clypeos ignominia notant⁹: **Q** si galeas thoracacq; abieci-
sent nō notant⁹: qm̄ ijs inquit suispsorū gratia induunt⁹: at clypeo cō-
munis ordinis causa. **P**salten q̄; cū audiret: nō malus ait nugator
uide⁹ mihi. **E**t in quodā cōfessu interrogatus: utrū ob stulticiā: an
propter inopiā uerborū taceret: at stultus: inqt: silere nō potest. **I**n-
super cū quis interrogasset: quare cū rex esset a **S**parta exularet: qm̄
leges: inqt: sunt ea potiores. **E**t cū **P**erfes quidā ob corruptelā fre-
quentiā ei⁹ amatū puerū abduxisset: diceretq;: **O** **L**acon tuū ama-
tū puerū sum uenatus: per deos inquit nequaq; ipse uenatus es: sed
Perfes emisti poti⁹. **C**um quidā etiā **P**erfes defecisset a **P**ersarum rege: &
suasionib⁹ demarathi reuertisset: cūq; eū rex esset interempturus:
turpe quidē foret **O** rex ait: q̄ quo tempore tibi inimic⁹ fuerat: de
eius defectione suppliciū sumere nequiuers: quando autē amicus
effectus est uirū interficias. **A**d illū uero qui regi parasitare⁹ ac sa-
pius cauillaret in ipsum de exilio: nō tecū hospes: ait: pugnabo: nā
uita ordinē consumpsi.

APOPHTHEGMATA LACONICA

Emprepes **E**phor⁹ **P**hyrmidos musici et uocē chordis duas bi **E**mprepes
penne excidit: in quies: noli musicā deprauare.

Epanetus aiebat omniū & delictorum & criminum mendaces **E**panetus
esse auctores.

Evboidas quosdā audiēs qui alienā uxore laudarent: ijs mini **E**vboidas
me assentiebat: in quies: nullū oīno uerbū de uxorio ingenio
apud externos esse oportere.

Evdamidas **A**rchidami filius: **A**gidosq; frater: uiso in **A**cade/ **E**udamidas
mia **X**enocrate iam seniore: qui cum familiarib⁹ disputaret:
interrogauit: qui nam senex esset: cui cum a quopiam responsū
esset: illū esse & sapientem uirum & eorum numero qui uirtu/
tem quærent: & quando inquit ea utetur si nunc quærat: **I**dem
cum philosophum audisset: qui bonum imperatorē solum sapien/
tem esse differeret: oratio quidē ait: mirabilis est: sed qui dicit: mi/
nime credendus: non enim eum tuba circum obstrepuit. **A**tq; **X**e/ **X**enocrates
nocrates cum ad propositam quæstionem differuisset sinēq; fecit/
set: aderat **E**udamidas: sed cum quidam ex suis dixisset: cum nos
adsumus tunc finem dicēdi fecit. **A**t pulchre: inquit: si quidem hæc
dixit quæ opus erat: cunq; is dixisset: at pulchrum fuerat audire.

Num etiam ad istum ait cum coenatus fuerit: **V**eniamus & ut ite/
rum coenet rogemus: **I**dem a quopiam interrogatus: cur ciuib⁹
ipsis bellum aduersus **M**acedonas decernentibus quietē agere ipse
temptet: respondit: quia mihi opus non est mendacij istos argue/
re. **E**t cum quis palmas de **P**ersis susceptas afferret ad bellūq; hor/
ret u r: ignorare mihi uideris: inquit: quasi idem sit eum qui mille
pecudes superarit cū lupis quinquaginta pugnare. **A**d hæc cū **P**sal/ **P**saltes
tes quidam secunda fortuna usus esset: interrogatus cuiusmodi is
sibi uideretur: magnus inquit parua in re demulsor. **P**ræterea cum
quis **A**thenas laudaret: ait: **E**t quis hanc ciuitatem digne laudarit:
quā nemo etiam uictor dilexit: **A**rgiuo autē quopiā dicēte laconas
peregrinatione deterioris reddi: quippe qui a patrijs legibus exce/
dant: at uos inquit profecti **S**partam non deteriores sed meliores
potius reddimini. **E**t cū proclamasset **A**lexāder in **O**lympia exuli/ **A**lexander
bus omnibus præter **T**hebanos reditum in patriam patere: procla/ **O**lympia
tio: ait: **O** **T**hebanī infortunata quidem est: uerum gloriosa: solos **T**hebanī
enim nos **A**lexander metuit. **I**nterrogatus quoq; q̄obrem ante pe/
ricula misis imolarēt: q̄ bonis: inq̄t: uerbis actiones cōtingant.

Evrycratidas **A**naxandridis filius p̄cunctante quopiā q̄obrē **E**vrycratidas
Ephori quotidie de cōtractibus iura reddūt: quo etiā inquit
inter hostes inuicē nobis fidē habeamus.

- Zeuxidamus** **Z**euxidamus cum quis percunctaret: cur de fortitudine leges sine scriptis seruarēt: nec scriptas illas iuuenibus legendas darent: quoniā assuefaciendi sunt: ait: ut probis actonibus potius q̄ scriptis attendāt. **I**dem **A**etolo quopiā dicēte: ijs qui probitate uti possent: bellū esse paci prāferendū: **N**equa q̄ per deos ait: sed hīscē mortē uitā anteponendā.
- Erondas** **E**rondas cum **A**thenis esset: audisset q̄ damnatum ocij quendam: iussit eum ostendi sibi: qui multa libero digna homine damnatus foret.
- Thearidas** **T**hearidas: cū ensem cote subigeret: interrogat⁹ an acut⁹ esset: inquit: acutior calumnia.
- Themistēas** **T**hemistēas prādixit **L**eonidā regi futurā ips⁹ cōmilitonū q̄
Leonidas **L**eonidas ad **T**hermophylas internitionem. **E**rat enim uates. **C**um autē
Thermophyle a **L**eonida mitteretur **L**acedæmona: prātextu quidē ut futuros casus nunciaret: re autē uera ne ipse quoq̄ periret: nequa q̄ est passus: quippe qui diceret: ego ad pugnandum sum missus non ad ferendum nuncium.
- Theopomp⁹** **T**heopompus ad illū qui interrogat: quo pacto regnū quis securissime tuere: respondit: si participes amicos iustā licentiā auctoritatēq̄ fecerit: & ne subditi afficiant iniuria pro uiribus prouiderit. **E**t ad hospitē qui diceret etiā apud ciues suos uocari se **L**aconū studiosum: melius inquit esset tuor̄ te ciuiū q̄ **L**aconum studiosum uocari. **A**t qui **A**elidos legato inquitente se ob id solum a ciuibus suis missum: q̄ solus **L**aonicū uiuendi morē adamasse: **E**t utrum ait **O** **A**elie tua ne an alior̄ ciuiū uita melior ē: **Q**ui ubi suam meliorē esse respōdisset: **Q**uo nā igit inquit modo hęc urbs seruari queat: ubi in magna multitudine un⁹ est dūtaxat bon⁹: **I**tē quopiā dicēte: propterea seruari **S**partam: quia reges scirent imperare: **P**ylis rare: minime ait: sed eo magis q̄ ciues scirent parere. **E**t ad **P**ylis q̄ maioris ei honores decreuissent: scripsit: mediocris honores tempore augeri: imoderatos autem euanescere. **A**d hęc cum quis murū ei ostentaret percunctareturq̄: an & firm⁹ & altus esset: minime inquit si mulierum sit.
- Thericyon** **T**hericyon e **D**elphis ueniens uisis in **I**sthmo **P**hilippi castris: **I**sthmos qui angustias cōpisset: malos ait ianitores uos **O** **C**orinthij
Philippus **P**eloponnesus habet.
- Thectamenes** **T**hectamenes: cum esset ab **E**phoris morti adiudicat⁹: abibat **A**surridens. **A**tq̄ ex astantibus quopiam interrogante: an etiā **S**partā iura cōtemneret: minime inqt: at gestio qd̄ hęc mihi multa soluēda est: quā nec efflagitarim ab aliq̄: nec acceperim mutuo.

APOPHTHEGMATA LACONICA

Hippodamus: quo t̄p̄e Agis aduersus Archidamū instruebat: Hippodamus
 hacie simul cū Agide dū Spartē missus: quo illic quæ opus fo- Archidamus
 rent præstaret: at hic ait: Nōne præclari⁹ obibo diē: si p̄ Sparta me
 uirū gesserō: Erat aut̄ natus annū supra octogesimo. Posteaq; ar-
 mis sumptis: stans ad regis dexterā pugnādo moriē.

Hippocratidas cū Caria satrapes ad eū litteras dedisset quod Hippocrati-
 Lacedæmonius uir quorūdam insidiantiu cōsciū insidias ta das
 cuerit: addidissetq; quonāmodo illo esset usurus: ad eū rescripsit: Caria
 Si tu quidē magno aliquo bono hoīem affecisti: interime. Sin aut̄
 nullo: e solo ejice: perinde atq; timidū ad uirtutē. Et cū ei aliqñ oc-
 curriisset adolescēs: quē amanter quidā sequebat: ruboreq; adole-
 scens ille perfunderet: cū talibus ait: incedendū est: quibus cū uisus
 eundē sis colorē seruaturus.

Callicratidas classis præfē: cum a Lyfandri amicis rogare: Callicratidas
 tur: ut unum quendam ex inimicorū numero enecandum sibi Lyfander
 assentiretur: & quinquaginta ipse talenta acciperet: & si uahemen-
 ter ei pecunijs ad nautarum obsonia opus erat: haud tamē concess-
 sit. Et cum Cleander consiliarius dixisset: at equidem accepissem si Cleander
 tu fuisset: respondit: etenim ego quoq; si tu essem. Idem cum uenif-
 set ad Cyrum iuniorem Sardis: erat enim Cyrus Lacedæmoniorū Cyrus iunior
 socius: ob classis pecunias primo die nunciari iussit adire se Cyrum Sardis
 uelle. Quē ubi bibere audiuit: operiar inquit quoad biberit: atq;
 tunc quidem ne inurbanior uideretur: abiit: posteaq; accepisset ne-
 quaq; fieri posse: ut die illo eum conueniret: postridie uero cum eū
 rursum bibere audisset ac se minime admitti: ubi dixisset non ita stu-
 dendum esse accipiendis pecunijs: ut quicq; foret indignum Spar-
 ta faciendū. Ephesum abiit multa ijs mala imprecatus: qui a Bar- Ephesus
 baris primi essent in delictijs habiti: ac illis qui eos docuissent cōtu-
 meliam ac probum ob diuitias pati: Iurabatq; ad astantis se cum
 primū Spartam peruenerit: facturum om̄ia pro libertate Græcorū
 quo & maiori terrori Barbaris forent: & cessarent orare illorum ui-
 res quibus ipsi inuicē utantur. Interrogatus etiā quales uiri essent
 Iones: serui inquit boni sunt: liberi autem mali. Et cum a Cyro sti- Iones
 pendium militibus præmitteretur: ad ipsum autē munera: stipen-
 dium solum accepit: munera remisit: inquitēs haud oportere priua-
 tam ei amicitiam secum esse: sed quæ cum om̄ibus Lacedæmonijs
 cōmunis esset secum etiam existere. Idem cum ad Arginusas foret Arginusæ
 classe dimicaturus: dixissetq; Hermon gubernator: bonū esse inde Hermon
 abnauigare: nam trirēmes Atheniensium esse multo pluris: inquit
 & quid nam hoc: At fuga cum turpis est: tum Spartæ detrimētosa

PLVTARCHI CHERONENSIS

uerum manendo uel mori uel uincere est optimum. Ad hæc factis sacrificijs cum audisset ex augure scintillis portendi uictoriam exercitui: imperatori autem mortem: nihil deterius ait: non præter unum Sparta. Nam me mortuo nihilo erit patria deterior: sed cedente hostibus deterior est futura. Itaque pro se declarato Cleandro duce adortus nauali pugna præliando interit.

Cleombrotus

Cleombrotus Paulaniæ filius: cum peregrinus quidam cum Cleius patre de uirtute contenderet: hucusque ait: te pater est melior donec etiã tu genueris.

Cleomenes

Homerus

Hesiodus

Argiui

Cleomenes Anaxandriæ filius: Homerum aiebat Lacedæmoniorum poetam esse: at Hesiodum Helotum atque seruorum. Nam alterum rei bellicæ: alterum agriculturæ præcepta reliquit se. Idem cum fecisset dierum septem cum Argiuis inducias: seruato tempore eos quoniam foederibus fiderent: dormientis tertia nocte adortus alios interemit: alios egit in seruitutem. Cum uero obiurgaretur quod iusiurandum transgressus esset: aiebat ad dierum iusiurandum minime noctes addidisse: ac maxime quod quoquo quis malo hostes affecerit: id tum apud deos: tum apud homines causa putari iudicioque antiquius. Verum ipse Argis cuius urbis gratia foedera fregerat: frustratus est: quoniam mulieres ipsas quæ a sacris arma detraherent: sumptere de ipso ultionem. Et ad postremum captus mente: paruo arrepto gladio se ipse incidit a pedum iuncturis in lætalia usque loca uitamque reliquit ridens atque lætabundus.

Et cum uates dissuaderet exercitum in Argiuorum urbem duci: reditum enim futurum turpem: ubi ad urbem accessisset: uidissetque tum portas clausas: tum mulieres in muris stantes: hic tibi ait reditus turpis uidetur esse in quo uiris mortuis uxores portas clauserunt. Idem ad Argiuos eum conuictis obiurgantes tanquam periurum & impium: Maledicendi inquit mihi uobis ius est: mihi uero uos male affiendi. Samiorum autem legati: cum eum rogarent ut aduersus Polycraten tyrannum bellum gereret: ob idque longiore oratione uterentur: ex oratione inquit uestra: quæ quidem ab initio dixeritis: haud memini. Propterea uero neque media intelligo: summam autem nequaquam probo. Prædo insuper cum in Lacedæmoniorum agrum fecisset incursum: diceretque ubi captus est: id propterea est a me factitatum: quoniam alimentum quod præberem militibus non habebam: Itaque ad eos qui haberent nec sponte darent: ablaturus ueni: per deos inquit malicia celer est. At qui nequam homo quispiam cum maledictis eum oneraret: certe propterea inquit in omnes ipse maledicis: quo respondentes non satis temporis habeamus de

Samii

APOPHTHEGMATA LACONICA

tuo uitio loquendi. **E**t cum ex ciuibus quidam diceret oportere bo-
num regem mitissimum prorsus esse: Ita inquit: quod contemptui
non sit. **I**dem cum in longam ægrotationem traheretur: expiatori-
busq; ac uatibus fidem quam minus antea cōsueuerat adhiberet:
ob idq; quispiam miraretur: quid miraris inquit: **N**on enim idem
nunc sum: qui tunc eram. **C**um ergo idem nō sum: nec eadem etiā
probo. **A**d hæc cum sophista quidam de fortitudine plurima uer-
ba faceret: risit is quidem. **D**icente autem sophista: quid rides **C**le-
omenes: cū & me de fortitudine dicēte audias & ipse rex sis: **Q**uo-
niam: inquit: **O** hospes si irundo quoq; de fortitudine loquere-
tur: idem hoc facerem. **S**in autem aquilæ oratio esset: uahementē
quiescerem. **A**rgiuis quoq; dicentibus: priorem confictum rursus
eum pugnaturum: miror inquit si trium syllabarum additiōe me-
liores nunc estis q̄ antea fueritis. **A**tq; cum quispiam in eum con-
uitio uteretur: diceretq; delicat⁹ es **O** Cleomenes: at melius est in-
quit q̄ iniustum esse: uerum tu pecuniarum es studiosus: & si tibi
abunde eæ sunt. **E**t cum **P**salten ei cōmendare quis uellet: cum **A**-
las uirūm laudaret: tum **P**salten eum esse **G**ræcorum optimum di-
cebat: hic autem quopiam ex ijs qui prope aderāt: ostenso: per de-
os inquit hic est apud me faciendi iuris artifex omnium optimus.
Præterea cum **M**æander **S**ami tyrannus ob **P**ersarū impetum ad **M**æander
Spartam fugisset: ostentassetq; quæcunq; aduexerat: aureaq; & ar-
gentea pocula: & quot uellet elargiretur: non solum nullum acce-
pit: sed etiam ueritus ne inter alios quosdam oppidanos distribuē-
ret: ad **E**phoros profectus meli⁹ ait **S**partæ esse: ut suus hospes **S**a-
mius e **P**eloponneso abiret: ne illius suasionib⁹ **S**partiatarum ali-
quis malus efficeretur: ij uero obtemperantes **M**æandrum eodem
die proclamantes expulerunt. **I**nsuper cum quis dixisset: cur **A**rgi-
uos qui sapius uobiscum bello contendunt: non e medio post ui-
ctoriam sustulistis: **Q**uoniam si e medio sustulissetus: inquit: nō
haberemus qui iuuentutem tanq; exercerent. **I**dem cum quis per-
cunctaretur: q̄ obrem **S**partiatæ hostium spolia dijs non offerent:
quoniam inquit a timidis sunt.

Cleomenes **C**leombroti filius: cū ei **G**allos pugnaces quis da-
ret: diceretq; eos esse eiusmodi: qui pro uictoria pugnando
interirent: propterea: inqt: ex ijs mihi aliquos dato qui interimāt.
Illi em̄ sunt hisce meliores.

Labotus: cū quis longiore oratione uterē: ait: **Q**uid mihi pro **L**abotus
paruis rebus magna facis sacrificia: **N**am quantū rei sat fue-
rit: tantū tibi dicendū est.

PLVTARCHI CHERONENSIS

Leotychidas **L**eotychidas ille primus: cū a quopiā esse facile mutabilis dice-
ret: ppter tempora inqt: nō quēadmodū uos estis ob uestrū
ipforum uitium. **A**d eum uero qui interrogabat: quonā quis pa-
cto maxime presentia bona tueatur: respondit: **S**i non omnia for-
tunā crediderit. **I**nterrogatus quoq; quid maxime liberis pueris
futura: **I**dem percunctante quopiā ob causam minimo **S**partiatā
potu uterent: inquit: ne pro nobis alij sed pro alijs ipsi cōsultem?

Leotychidas **L**eotychidas **A**ristonis filius: cum quis dixisset **D**emarati fami-
liares in eum maledicere: per deos inquit nequaq; miror: nam
benedicere nemo istorum possit. **A**d propinquiorem autē portam
cum draco esset clauis aduolutus: uatesq; prodigiū esse affirmarent:
minime id mihi quidē uidetur inquit: **A**t si clauis draconi esset ad-
uoluta: prodigium foret. **E**t ad **P**hilippum tenebrarum mysterio-
rum cultorem qui uahementissima mendicitate prameretur: ac di-
ceret tamen fore ut ij qui apud se disciplinā mysticā operam dedis-
sent: foelicitatem post mortem consequerētur. **Q**uidnam ergo ait
O fatue: non q̄ primū moreris: quo a miserā flatu paupertatisq;
quiescas. **C**um quis autē esset percunctat⁹: cur hostiū arma dijs im-
mortalib⁹ nō offerrent: qm̄ inquit quā ob possessorū timiditatē ue-
nati sumus: nec a iuuetute uideri: nec dijs offerri decet.

Leon **L**eon **E**urycratidā filius: interrogat⁹ quā quis urbem habitās
tuto habitarit: ubi inquit neq; plura incolentes possidebunt:
neq; pauciora: & ubi ius firmitatem roburq; accipiet: iniuria uero
infirmitatē ac imbecillitatē. **A**tq; in **O**lympia cū cursores intueret:
qui ut emitterent festinarēt: idq; quo plus lucri assequerent: quan-
to ait magis pro uelocitate q̄ pro iusticia cursores studēt. **I**dem cū
quis de rebus haud inutilib⁹ uerba fecisset intempestiue: nō opor-
tune hospes: inquit: oportuno uteris.

Leonidas **L**eonidas **A**naxandridā filius & **C**leomenis frater ad quen-
dam qui dixisset: prater regiam dignitatem alio nihil nobis
prastas: at ni uobis: inquit: melior extitissim: dignitatem regiam
adeptus non essem. **E**t cum uxor **G**orgo percunctaretur: quo tem-

Gorgo
Thermophyle **T**hermophylas cū **P**ersis pugnaturus egrediebāt: si quid
sibi praeiperet: inquit: ut & bonis nubas & bona parias pignora.
Dicentibus autē **E**phoris eū paucos secum ducere ad **T**hermophy-
las: haud inquit: paucos ad quod proficiscimur negociū. **I**terū cum
ij dixissent: nunq; aliud facere decreuissit. **Q**uid nam: inquit: aliud
q̄ **B**arbaroz; trāsitus uerbo impeditur⁹: re uero pro **G**raecis interi-
urus. **A**tqui in **T**hermophylis cū iā esset: ait ad cōmilitiones: dicūt

APOPHTHEGMATA LACONICA

Barbarum in pximo esse quare tempus nō est terendum: Iam em̄ aut uinci a nobis Barbaros aut nos mori libet. Et quopiā dicente a Barbarorum sagittarum ic̄tib⁹ neq; solem ipsum intueri licere: p̄pterea inquit eo id gratius q̄ sub umbra cum ijs pugnabimus. Idem cum alius dixisset: adsunt propenōs: ergo inquit: nos quoq; prope illos adsum⁹. Ad hęc cū quis dixisset **O** Leonida aduersus multos cū paucis dimicaturus ades: **S**i me inquit multitudini fide re existimatis: ne om̄is quidē Grācia satis est: breuis enim pars est pro illoꝝ multitudine: sin autē uirtutib⁹: uel hic numerus satis est. **A**lio uero eadē dicente: attamē inquit multos mecū traho ut morituros. **P**raterea cū **X**erxes scripsisset: **L**icet tibi ubi mecum instrui: q̄ cū deo pugnare malis habere Grāciae principatū: **R**escripsit **L**eonidas: **S**i quā in uita honesta sunt cognosceres: abstineres profecto ab alienarū rerum cupiditate: apud me uero longe plus ualeat mors ipsa pro salute Grāciae: q̄ principat⁹ in Grācos. **R**ursum cū **X**erxes scripsisset: **M**itte ad me arma: **R**escripsit: **V**eni & accipe. **E**t cum iam hostes adoriri uellet: ac magistri equitū dixissent: alios ei socios expectandos esse. **N**on em̄ ij adsunt inquit: qui sint pugnaturi: an nescitis eos solos pugnare aduersus hostes: qui & uerentur & metuunt reges: **M**ilites autē monuit ut pranderēt tanq̄ apud inferos coenaturi. **I**nsuper interrogatus: cur uiri fortissimi illustrē ac praclarā mortē obscurā uitā anteponunt: quoniā inquit: alterū naturā: alterū sui ipsoꝝ propriū putant. **E**t cum caelibes uellet incolumes: sciretq; perspicue illos id minime toleraturos: scuticis in certis epistolis cuiq; datis eos ad **E**phoros misit. **I**tem cū ex adulta etate tris seruare uoluisset: ij re cognita eas epistolas accipere noluerunt: quin unus dixit: non nuncius sed pugnator secutus sum. **S**ecundus istic inquit manēs melior sim. **A**t tertius: **N**on equidem post hocce ait: sed ante pugnabo.

Epistola

Lochagus **P**olyanidā ac **S**ironis pater cū ei esset a quodam **L**ochagus
nunciatum e duobus filijs alterū mortuū esse: diu sciebam inquit eum mori oportere.

Lycurgus legumlator uolens ab inueterata praesentiq; uiuendi consuetudine cines in temperantiorē uitā ordinē traduce-
re: & honestos probosq; efficere: erāt em̄ uictu & sumptuoso & delicato: duos enutrijt catulos eodē patre ac matre genitos: quoꝝ alterum dimissum domi: edacitati crapulaeque assuefecit: alterq; secum ducens uenationib⁹ exercuit. **D**einde is in concionē actis uepres illic posuit & quādā gulā irritamēta: subinde leporē dimisit. **C**um uero cōsueta uterq; petijisset: & alter coepisset leporem: ait: aspicitis

Lycurgus

PLVTARCHI CHERONENSIS

O ciues q̄ eodem nati genere: instituto uitæ q̄ uahementer inuicē
 dissimiles differentesq̄ euaserūt: quodq̄ ad res honestas atq̄ illu-
 stres artificiosior existit exercitatio q̄ natura: **S**ed ferunt aliqui nō
 eos adductos catulos: qui eisdem parētibus nati essent: sed alter ex
 cicuritijs alter ex uenatorijs: deinde deteriore natum genere uena-
 toribus exercuit: at meliore natum lurchationibus solum assuefe-
 cit. **I**nde uterq̄ ad quæ fuerat assuetus: impetū cum fecisset: essetq̄
 declaratum: quanto educatio & ad bonum & ad malum adiumē-
 to sit: ait **L**ycurgus: **S**ic nos quoq̄ o ciues splendor generis quem
 multi admirantur: **H**erculiscq̄ posteritas nihil adiuuat: ne ea gesse-
 rimus: quapropter ille omnibus se hominibus clariorem nobilio-
 remq̄ ostendit: & id quidem si res honestas per omnē uitam exerce-
 mus ac discimus. **I**dem solo diuiso & in omnes æqua portione sor-
 teq̄ distributo: fertur aliquando posteriore tempore cum ex pere-
 grinatione per agrum nuper demessum transiens positos aceruos
 similes æqualesq̄ uidisset: affectū laticia surrississe dixisseq̄ ad astā-
 tis: **Q**uæ omnis **L**aconica multorum fratrum uidetur esse: qui eam
 modo diuiserint. **E**t cum ad æs alienum rescindendum hortatus ag-
 greditur: etiam omnē supellectilem ex æquo diuidere: quo in æqua-
 litatem omnino & dissimilitudinem tolleret: intuens **L**acedæmo-
 nios grauiter ac moleste ferre manifestam oblationem: nummum
 aureum: tum argenteum infirmum irritumq̄ effecit: ac ferreo-
 solo utendum imperauit: ad cuius solutionē definiuit: ut ad id usq̄
 quod necessarium foret: totam substantiam haberent. **Q**uo quidē
 facto: omnis iniuria e **L**acedæmone est eiecta. **N**am nec furari: nec
 corrumpere muneribus: nec alium priuare aut rapere quispiā am-
 plius quicq̄ poterat: quando quidem id neq̄ occultare: neq̄ possi-
 dere iucūde: neq̄ uti sine periculo: neq̄ aut exportare: aut importa-
 re tuto quiret. **A**d hæc inutilia ex urbe omnia superuacanea q̄ exe-
 git. **Q**uare neq̄ mercator: neq̄ sophista: neq̄ uates nebulosæ: neq̄
 rerum laboraturum artifex **S**partam ingrediebatur. **N**ec enim num-
 mum apud eos qui esset in usu **L**ycurgus. concesserat: sed ferreum
 dumtaxat constituerat: quod mina est **A**eginensis ponderis: ualor-
 ris autem aereorum quattuor. **E**t cum aduersus delicias bellum
 aggredi diuitiarumq̄ desiderium auferre animo uoluerat: conui-
 uia introduxit. **I**taq̄ ad illos qui pereunētarent: q̄ obrem hæc con-
 stituisset: & cum armis minutatim ciues diuisisset: quo inquit ala-
 criter ac facile imperia admitterent: ac si quid tumultuarentur pau-
 cis daretur erratum: & ut etiam ex æquo cibus potuscq̄ esset: nec ul-
 lis potulētis esculētisue: præterea nec strato aut uasis aut alia. quæ

APOPTHEGMATA LACONICA

piam re omnino diues pauperi antecellat. **C**unq̄ diuitias negligē
 das contemnendasq̄ reddidisset: quippe quæ nemini nec usui nec
 ostentationi esse possent: dicebat ad familiares: q̄ pulchrū est **O** so
 c̄ij ex operibus diuitias demonstrare: cuiusmodi uero sunt quoniā
 cæca. **I**n super curam adhibuit: ne ante cœnatis domi facultas esset
 ad conuiuia proficisci: alijs esculētis potulentisue repletis. **V**itue
 rabant autem eum reliqui perinde atq̄ incontinentem & ad cōmu
 nem uictum demollitum: qui minus secum aut biberet aut ederet:
 mulctabaturq̄ is qui manifesto esset deprehensus. **I**taq̄ **A**gis diu **A**gis
 posteaq̄ rex creatus est: militia reuersus: debellauerat enim **A**the
 nenses: cū uolens uno die apud uxorem cœnare: portiones accerfe
 ret: eas tribuni militū non misere. **Q**uod cum **E**phoris innotuisset:
 ab ijs mulctatus est. **H**uiusmodi ergo constitutiones cū locupletes
 inique molesteq̄ tulissent: in eū insurrexere: maledictis iactuq̄ in
 sequentes: quippe quem lapidibus uellent obruere. **P**ulsus autem
 e foro elabit: **E**t alijs anticipato itinere in ædem defugit **M**ineruæ **M**inerua
Chalciocæ. **E**t cū retro faciē uertisset: eius oculū baculo **A**lcander **A**lcander
 insequēs eruit. **A**t hunc publico decreto cū accepisset ad cruciatū:
 nec male affectit: nec reprehēdit: quin potius eū uita uictusq̄ sociū
 habens: reddidit nō modo laudatorē: cū suisq̄: tum etiā cōmu
 nis uita ac uictus: uerū etiam totius uiuendi morūq̄ instituti stu
 diosum. **I**lius uero calamitatis monumentū in sacello **C**halciocæ
Mineruæ statuit: quā **O**ptiletin appellauit: **O**culos eū **D**ores opti **M**inerua chal
 los dicūt. **I**dem interrogatus: cur scriptis legibus nō esset usus: quā **M**inerua opti
 inquit eruditi ac profecti necessario instituto quod p̄ tempore usui **M**inerua opti
 est probant. **I**tem quibusdā percunctantibus quare culmen ædib⁹ **l**etis
 securi imponendū imperarit: ualuas aut̄ ferra dūt̄axat nullocq̄ alio
 ferramēto: quo inquit ciues om̄ibus in rebus quas in ædes impor
 tant: mediocritatē seruent: nec habeant ex ijs quicq̄ quæ apud ali
 os habent̄ in precio. **E**x qua quidē cōsuetudine **L**eo tychiden ferūt **L**eo tychides
 qui prim⁹ **S**partæ regnauit: cū apud quēpiam cœnaret: uidissetq̄
 domus tecti apparatus & sumptuosum atq̄ tabulatum: hospite
 rogasse: an quadrata apud eos ligna nascerent̄. **I**nterrogatus etiā
Lycurgus q̄ obrem aduersus eosdē hostes sapius expeditiones du **L**ycurgus
 cendas prohibuissent: quoue sapius inquit repugnare consuescen
 tes bellandi peritiam caperent. **Q**uare **A**gesilao quoq̄ regi nō me **A**gesilao
 diocri dandum criminis uisum est: quod continuis in **B**oetiam irru
 ptionibus ac pugnis **T**hebanos instruxerit: qui **L**acedæmonijs re
 sisterent. **P**ropterea sauciū **A**ntalcidas cū eum uidisset: perpulchrā **A**ntalcidas
 ait: doctrinæ a **T**hebanis mercedē recipis: q̄b⁹ uel inuitis ac nescijs

PLVTARCHI CHERONENSIS

pugnandi disciplinā tradideris. **A**lio etiam quæretē: quæ obrem uirginum corpora cursibus & luctationibus ac discorū iaculorūq; iactibus exercuisset: quo inquit: radicatio gignendorū robusto principio in robustis sumpto corporibus pulcherrime germinet: ipsaq; partus robuste perferentes & facile & pulchre doloribus resistent: ac si qua necessitas acciderit: possint & pro seipsis & pro natis & pro patria pugnare. **E**t cum uirginū in pompis nuditate quidam reprehenderent atq; causam quærerēt: ut inquit: iisdem quibus uiri studijs exercitata nulla eis recedant: neq; corporis: uel uiribus: uel utilitudine: neq; animi ambitione ac uirtute: & ut etiā ob exteram gloria sint animo elatiore. **I**taq; de **G**orgone uxore **L**eonidæ huiusmodi quoq; responsum tradit. **N**am cū quædam: ut uidet: peregrina ad eam dixisset: **S**olæ uos **L**acana uiris imperatis: respondit: solæ eñ nos uiros parimus. **E**t cum eos qui nubere noluisset: a spectaculo gymnics in ludis prohibuisset: eis deq; ignominia addidisset: effecit ut gignendis filijs quæ diligentissime prospicerēt. **N**am eo honore atq; obseruantia: quæ senioribus iuniores præstant: illos priuauit: & illud in **D**ercyllidan dictum quæuis spectat⁹ imperator subleprehendit nemo. **E**teñ aduenienti quispiam e iunioribus sublelium nequaquæ cessit: inquires: **N**am nec tu mihi qui cederet genuisti. **P**ercunctante aut quodam cur sanxisset nuptui puellas sine dote dari: **Q**uo inquit neq; ob egestatē sine uiris ullæ dimitterentur: neq; propter opulentiā expeterent: sed quisq; potius spectato puellæ ingenio ac moribus in capienda uxore moueret: **O**b id autē ornandi etiā studium ex urbe amouit. **I**dem cū nubendi temp⁹ certū statuisset: tum mulierib⁹: tum etiā uiris ad eum qui huiusce rei causam quæreret: respondit: ut part⁹ ei adultis geniti ualētiores essent. **A**d illum uero qui miraret: quod uirū simul cū nupta cubare prohibuisset: imperassetq; ut plurimū diei cū æqualibus una esset: noctes aut totas quiesceret: cum sponsa uero & clam & nō sine pudore congregeret: ait: ut & ualētiores corporibus: quandoquidē ad fatietatē usq; nō coierint: & amando semper sint noui: natoq; robustiores præsent. **A**d hæc odorum preciosumq; unguentū amouit: perinde atq; olei contagiū ac perniciem. **I**temq; tingedi artem tanq; sensus assentationē. **E**t omib⁹ cultus ornatuq; corporei opificibus spartam inaccessibilem fecit: perinde uel artis prauitate artes inquinantibus. **T**anta uero illis temporibus mulierū erat pudicitia: tantūq; aberat ab ea quæ posteris sæculis secuta est mulierum procluitate: ut incredibile sit: eas superiore tempore adulterio obnoxias extitisse. **A**tq; **G**erada cuiuspiā hois spartiatæ uetustissimi

Gorgo
Leonidas

Dercyllidas

Geradas

APOPHTHEGMATA LACONICA

dictum celebratur: qui rogatus ab hospite: quid apud eos adulteri pateretur: nam se nullam uidere legem hac de re a **Lycurgo** latam: inquit: nullus **O** hospes adulter apud nos fit. **S**ubdente autem illo: at si fieret: idē inquit **Geradas**. **N**ā quo inquit modo adulter fiat **Spartæ**: ubi diuitiæ: delitiæ cultusq; oīs ornatuſq; corporis ignominia est: **V**erecundia uero ac deorum magistratuūq; obedientia & pabetur in precio honoratq; in primis. **I**dem **Lycurgus** ad eū qui hopularem principatum in urbe constituendum hortaretur: ait: tu primus in tuis ædibus popularem principatū facito. **P**ercunstante uero quopiam: q̄obrem parua adeo tenuiaq; deorū immortalium sacrificia statuisset: quo inquit nunq; ab honoranda diuina re desistamus. **E**t cum ea sola certamina in quibus manus minus toleretur: exercere ciues iussisset: eiusce rei causam percunstanti: quo nullus ipſorum: ait: laborando defatigari assuescat. **I**nterrogate etiam quodam: quare frequenter castra mutanda iuberet: ut maiore inquit detrimento inimicos afficiamus. **A**lio iterū quærente: cur turris oppugnare prohibuisset: ne inquit: aut a muliere: aut a puero: aut ab aliquo huiusmodi homine fortiores interimant. **I**tem consulentibus **Thebanis** de sacrificio ac luctu: quem **Leucotheæ** præstarent: consilium dedit: ut si quidem deam duceret: haud iugeret. **S**in autem hominem arbitrarentur: non perinde ac deæ sacrificarent. **R**ursum quærentibus ciuibus: quo pacto hostium impetum repellam? **S**i pauperes inquit fueritis: nec alter magis q̄ alter interrogetur. **A**c iterum de muris quærentibus: inquit eam urbē quæ uiris non lateribus cincta esset: sine muris nequaquā esse. **P**ræterea **Spartiatæ** diligentiam comæ adhibebāt: quoddā **Lycurgi** de hac re dictum celebrantes: q; & pulchros coma magis decoros: & turpes formidabilioris faceret. **M**onebat autē qui belli in fugam uertissent: hostes uicissentq;: eo usq; insequerentur quoad foret uictoria confirmata: deinde continuo reditum facerent: nam modo nō moris græcāni esse inquit illos qui cessissent enecare: sed eam quoq; esse utilitatem: quod cum hostes scirent **Lacedæmonios** eis parcere qui cederet: sustinētis uero tollere: fugiendū utilius q̄ manendum esse ducerent. **A**tq; percunstante quopiam: q̄obrem hostium cadauera spolianda uetuisset: ne circa spolia tempus terentes inquit: haberet in pugnando negligentius: quin potius paupertatem una cum ordine seruarent.

Thebani
Leucotheæ

Lysander cum a **Dionysio** **Siciliæ** tyranno: ad eius filias preciosi sumptuosioresq; amictus missi essent: eos nequaquā ac **Dionysius** cepit: inquiens: uereri se ne hisce turpiores uiderentur. **A**t

PLVTARCHI CHERONENSIS

- Aristas** paulopost ad eundem tyrannum ex eadem urbe **Aristas** missus eū ad ipsum quoq; **Dionysi** duas misisset stolas: iussissetq; utrā mallet acciperet ac portaret ad filiā: ipsam: inquit: illam melius electuram: quare utraq; accepta abiit. **Acer** item **Lysander** cauillator & admodū decipiendo uarius: utpote qui & iustum in eo qd̄ condūcit: & honestum in cōmodo collocaret: aiebat uerum præstare mendacio. **V**triusq; autem perinde ut expediret & æstimationem & precium definiri: **A**d eos uero a quibus uituperaretur q̄ plurima decipiēdo ageret: perinde atq; degenerasset ab **Hercule**: quodq; res nō aperto **Marte** efficeret sed dolo: furridens respondebat: quo leonis non assequeretur uulpis pellem assuendam esse. **E**t cum ab alijs ac cusaretur: q̄ quā **Mileti** iuratus fuerat: nequaquā obseruaret: aiebat puerorum esse talis decipere: uiuorum autē iureiurando. **I**dem ubi
- Miletum** ad capræ flumen **Athenienses** ex insidijs uicisset: ac eos præfisset famæ: urbem cœpit: scripsitq; ad **Ephoros**: **Athenæ** captæ sunt. **A**d **Athenæ** **Argiuos** uero qui de soli finibus cum **Lacedæmonijs** disceptarēt: **Argiui** seq; iustiora ijs loqui dicerēt: districto gladio qui huius: inquit: ius habet: optime de soli finibus differit. **B**oetios quo tempore per eorum agrum transiret: tumultuātis inter se intuēs: misit ad eos per cunctatum: utrum rectis hastis an declinatis per ipsorum agrū iter faceret. **E**t cum uir **Megarensis** in publica contione audacius dicens licētia apud eū uteretur: tua uerba **O** peregrine: inquit: ciuitatis indigent. **I**dem ubi **Corinthij** defecissent: ad eorum muros profectus cum **Lacedæmonios** timidiuiculos adoriendo aspiceret: lepusq; uisus esset fossam transiliens: non uos pudet: inquit: **O** **Spartiatæ** huiusmodi hostes formidare: ad quorum mœnia lepores obociosam inertemq; uitam dormiunt: **A**d hæc in **Samothracia** oraculū ei petenti: sacerdos ut sibi diceret: iussit: qd̄ iniquissimū esset a se opus in uita perpetratum. **Q**uare **Lysander** interrogauit utrum tuo an deorum iussu facere hoc oportet: **I**llo autem præ metu iussu deorum inquit: **T**u ergo ait: absis eminus: & ego illis iniquitatem enarrabo: si percunctentur. **I**tem cum a **Persa** interrogaret: q̄ potissimū rempublicam laudaret: eam inquit quæ fortibus ac timidis præmia digna reddiderit. **A**d eum uero qui dixisset ipsum a se & laudari & defendi: duo inq; boues mihi ī agro sunt. **V**troq; autē silēte: plane scio: & q̄ nihil oparet & q̄ operat. **I**dē cū a quopiā cōuitijs afficeretur: ait: dicitō crebrius **O** peregrinelle: dicitō nihil omittēs: si tuum ijs malis euacuare animū possis: quorum plenus uideris esse. **A**tqui postero tempore cum post eius obitum in contraditiōe sociali **Agēsilaus** uenisset in **Lysandri** ædes: quo litteras

APOPHTHEGMATA LACONICA

de ea controuersia consideraret: **E**as enim **Lysander** apud se seruabat: reperissetq; libellum ad **Lysandrum** de republica scriptum: ut oporteret ab **Euryprotidis** ab **Agadi**sq; regnū auferre: atq; in **me** **Euriprotidæ** dium ponere: & ex optimatibus electionē facere: quo nō **Herculis** **Agiadæ** posteris sed illi potius daretur honos: qui talis foret uirtute iudica **Hercules** tus: qualis **Hercules** extitisset: cū ob eam etiā ille in diuinōs honores sublatus esset. **E**t hanc quidē orationē ædere & ad ciues efferre aggressus est: quo inde demonstraret qd̄ latebat: qualis **Lysander** fuisset ciuis: & id quidem ijs agens in **Lysandri** amicorum calumniā: at aiunt **Cratiden** qui per id temporis princeps inter **Epho** **Cratides** ros esset: ueritum ne oratio si lecta foret: assensionē faceret: reprehēdisse **Agésilauum**: dixissetq; non **Lysandrum** effodiendum esse: sed eam potius orationem callide persuasiveq; compositam una cum illo defodiendam. **A**d hæc illi qui eius filias procati fuerant: dein de post obitum quoniam pauper esset inuentus: eas abnuerent: ab **Ephoris** mulctati sunt: quoniam quem diuitem existimantes colebant: ubi iustum: ubi frugi ac probum ex paupertate cognoscunt: despiciebant.

Mamertes missus legatus: cū a quopiā ex illius loci hominibus **Mamertes** **ri** laudib; summis efferret qd̄ amicis plurib; abundaret: interrogauit: an exploratū haberet quonāmodo abundās amicis pluribus periculū facturus sit. **I**d alter cū item discere quæreret: aduersa inquit fortuna experimentū faciet.

Nicander cū quidā dixisset **Argiuos** male de ipso loqui: **Num** **Nicander** **Argiui** ergo inquit: dant poenā: qui de bonis loquunt̄ male: **Percun** **Argiui** crante aut̄ quopiam: quare comā barbāq; nutrirēt: quoniā inquit: proprius ornatus uiro est omniū pulcherrim; ac minime sumptuosus. **E**t cum ex **Atheniensibus** quidā dixisset: ociū **Nicander** admo **Atheniensis** dum admittitis: uera inquit narras: at non quēadmodū uos: ut aciderit: studemus negocijs.

Pantheodas legatione in **Asiam** fungens ostentātibus ei qui **Pantheodas** **Asia** busdam murum & magnum & sublimē: per deos inquit: peregrini: pulchra est mulierum domus. **I**dem in **Academia** cū **phi** **Academia** losophi: multa seriaq; differerent: ac deinde **Pantheodan** interrogarent: quid hi sermones ei uiderent: quid uero aliud inquit: q̄ boni: ceterę utilitatis habentes nihil: si minus uos ipsi utamini.

Pausanias **Cleombroti** filius **Delijs** aduersus **Atheniēses** de **Pausanias** **Delij** insula disceptatib;: dicentibusq; ut scdm̄ suā ipsorum legem **Delij** neq; mulieres in insula pariunt: neq; mortui humanantur. **Quoniam** **Atheniensis**

PLVTARCHI CHERONENSIS

- igitur inquit: pacto hæc patria uobis sit: in qua neq̃ fuit uestrū ul-
 lus nec erit. **Exulibus** autem hortantibus ut aduersus **Athenienses**
Athenienses exercitum duceret: dicentibusq̃ cum de ipsius laudibus in olympi-
 acis ludis prædicaretur: solos **Athenienses** aduersus eum insibilaf-
 se. **Quid** nam igitur existimatis: inquit: eos facturos si mali affecti
 fuerint: qui bene affecti insibilant: **Et** quopiam percunctante: cur
Tyrtæus **Tyrtæum** poetam ciuitate donarint: quo: inquit: nunq̃ peregrin⁹
 nobis præesse uideatur. **Ad** eum quoq̃ qui cum corpore esset infir-
 mus: consuleret aduersus hostes terra mariq̃ dimicandū: uisne igi-
 tur: inquit: te ipsum exutis uestibus ostendere: qualis es qui nobis
 pugnādum consulas: **Idem** sumptuositate uestis in **Barbarorum**
 præda cum quidam admirarent: melius esse inquit ipsos esse mul-
 tificiundos q̃ quæ multifaciunda sunt possidere. **At** post uictoriā
Medi de **Medis** ad **plataæas** iussit præparatam **Perfarum** cœnam suis ap-
Plataæa ponendam. **Quæ** cum mirabili sumptu esset: per deos: inquit: lur-
 cho est **Perses**: qui cū tam multa haberet: ad massam nostram ue-
 niebat.
- Pausanias** **Pausanias** **Plistonactis** filius: ad illum a quo esset interrogat⁹:
P q̃ obrem ex prisca legib⁹ nullam apud ipsos mouere liceret:
 quoniam leges: inquit: uiris non legibus uiros oportet dominari.
Tegæa **Item** cum **Tegæa** post exilium **Lacedæmonios** laudibus efferret:
 ait quispiā: cur igit non mansisti **Spartæ**: sed fugisti potius: **Quo-**
 niam ne medici quidem: inquit: apud eos qui bene ualent: sed ubi
 sunt ægotates uersari consuerunt. **Ad** illum uero qui ab eo percun-
 ctaretur: quo pacto **Thracas** uincere quiret: si medicum inquit con-
 stituerimus ducē. **Et** cum medicus eum cōsideraret: diceretq̃ nihil
 habes mali. **Non** enim te medico inquit uitor. **Idem** cum ab amico
 quodam reprehenderetur: q̃ in quempiam medicum malediceret:
 nec eum tamen expertus: nec ulla affectus iniuria: quoniā: inquit:
 si essem istum expertus: minime uiuerem. **Insuper** cum medicus ei
 dixisset: senex es factus: quia inqt: nō sum te usus medico. **Dicebat**
 etiam hunc medicum esse optimū: qui non sineret ægotantis mor-
 bo marcescere: sed q̃ celerrime sepeliret.
- Pædaretus** **Pædaretus**: dicēte quopiam magnum esse hostium numerū:
P Ergo inquit: eo maiorem gloriam consequemur quo pluri-
 enecabim⁹. **Quendā** uero intutus qui tamen si mollis natura erat:
 tñ propter modestiam laudare a ciuib⁹: ait: nec uiros mulier⁹ si-
 milis laudandos esse: neq̃ uirorum mulieres: nisi mulierem necessi-
 tas aliqua coegerit. **Idem** cum in trecentorū numerū non esset cle-
 ctus: q̃ honos in urbe ordine præstabat: hilaris surridēsq̃ abibat.

APOPHTHEGMATA LACONICA

Reuocatus aut ab Ephoris: & quid rideret interrogat: inquit: quoniam urbi gratulor quae me trecentos melioris habet ciues.

Plistarchus Leonidae filius: ad eum qui interrogasset: quam **P**listarchus
 ob causam a primis regibus minus appellarentur: quoniam
 inquit: illis erat opus rege Agide: at illorum posteris nequaquam. Et
 cum quidam patronus causarum ridicula diceret: non cauebis in-
 quit: peregrinae continua ridicula quo ipse non fias ridiculus: quae
 admodum istius luctatores fiunt: qui se continuos in luctando praestant.

Item ad eum qui lusciniam imitaretur: libentius ait hospes luscini- **L**uscinia
 am ipsam audirem. Dicente autem quodam ipsum a quopiam maledi-
 co laudari: miror id quidem ait: ni me fortasse mortuum ei quis nuncia-
 rit. Nam bene loqui de uiuo nemine ille potest.

Plistonax Pausaniae filius: cum Atticus quidam rhetor inscitiam **P**listonax
 Lacedaemoniis obijceret: Recte inquit narras. Nam et Graecis
 omnibus soli nos mali nihil a uobis didicimus.

Polydorus Alcamenis filius: cum frequenter quis minitaretur **P**olydorus
 inimicis: nescius inquit es maximam cruciatus partem abs-
 te consumi. Idem cum exercitum aduersus Messenam educeret: in- **M**essena

terrogauit quidam: an esset aduersus fratres pugnaturus: Minime
 inquit: sed in id agri se profecturum: de quo nondum esset fors ha-
 bita. Argiuis autem rursus post trecentorum illorum pugnam uniuersis
 acie superatis: Polydorum socij hortabantur: ne oportunitatem
 praetermitteret: sed hostium adortus murum urbem caperet. Nam

cum & uiri perissent: & uxores desertae essent: id facillimum factu fore.
 Quare ad eos ait: aqua pugna aduersarios uincere mea senten-
 tia honestum est. Sed qui de agri terminis pugnauerimus urbem ca-
 pere cupiamus: iniustum esse duco: Veni enim ut agrum recupera-
 rem: non ut urbem occuparem. Interrogatus etiam quod obrem Spar-
 tiata fortiter in bello discrimen subeunt: quoniam inquit uereri du-
 ces non metueret didicere.

Polycratidas ad regios praetores una cum alijs legatione fun- **P**olycratidas
 gens: cum ab ijs interrogaretur: utrum priuati adessent: an publica
 missi essent: si ait: impetrauerimus: publica missi sumus: si minus
 impetrauerimus: priuatim adsumus.

Phoebidas cum quidam ante Leuctrense discrimen dicerent: die **P**hoebidas
 hunc demonstraturum fortem uirum: inquit: multi diem illum
 esse faciendum: qui fortem uirum monstrare saluum posset. Et cum
 in eo loco a Clitorijs obsideret: quod & difficilis esset & expers aqua: **C**litorij
 fertur in ea foedera uenisse: ut solum bello partem eis cederet: si una se-
 cum sui omnes ex proximo fonte biberent. Nam fontem hostes praesidijs

PLVTARCHI CHERONENSIS

tenebant. **P**ost iusiurandum uero coactis omnibus qui cum eo ad erant: uoluisse illi qui nollet bibere regnum dare. **Q**uod cum nemo admisisset: sed bibissent omnes: ipsum ubi post omnes descendisset: at sese aqua insperisset: etiam presentibus hostibus adortum esse agroque potitum: perinde atque non bibisset.

Telecer **E**lecer ad eum qui dixisset patrem maledictis in ipsum uti: nisi si quis inquit: dignus essem: haud pater uteretur. **D**icente autem fratre: non aequae ciues ei aduersari atque sibi: cum iisdem tamen parentibus natus sit. **A**d istud inquit: absurdus. **N**am quas ipse necis: ego iniurias pati scio. **I**nterrogatus etiam quid mos apud eos esset: ut iuniores senioribus assurgerent: quo inquit: ita hi habentes in maioribus natu honorandis maiore honore parentes prosequantur. **E**t cum quispiam esset percunctatus: quantum substantia possideret: plus inquit: quam sat est.

Charilaus **C**harilaus interrogatus: quoniam Lycurgus paucas adeo tu legibus opus est. **P**ercunctante autem quodam quare puellas aperta facie: uxores autem uelata in propatulum agerent: quia inquit: puellis uiri sunt inueniendi: at uxoris uiri seruandi. **I**dem cum mancipium quoddam audacius ei aduersaretur: ni ait: irascerer: enecarem te. **A**tque interrogatus a quopiam quam putaret optimam esse rem publicam: inquit: in qua plurimi ciues iniuriam sine seditione uelint de uirtute certare. **I**tem cum quis percunctaretur: cur omnia deorum signa cum armis essent apud ipsos posita: quo inquit: nec quare in homines exprobrationes opprobriaque dicuntur: propter timiditatem in deos referam: nec iuuenes inermes diis immortalibus preces habeant. **A**d illum quoque qui esset percunctatus: quare nutrent comam: quoniam inquit ex omnibus hic & naturalis ornatus est & minime sumptuosus.

Samiorum legatis prolixiore oratione utentibus: dixere Spartiatae: **P**rima quidem obliti sumus. **P**ostrema uero ignoramus: quia res memoria exciderunt. **C**um longa orator prolixaque usus oratione responsiones peteret: quas ciuibus referret: refer igitur dixere: & te dicendo & nos audiendo uix desisse. **E**t ad Thebanos alii quibus de rebus contradicentes: dixerunt: aut sapere minus oportet: aut plus posse.

Lacon **L**acon interrogatus quoniam ob causam meti pilos plurimum nutrisse: **Q**uo inquit: canos intuens: nihil agam ipsis indignum.

Alius cum esset quis percunctatus: quare sicis breuius utimini: **A** quo inquit cominus cum hostibus manus conseramus.

APOPHTHEGMATA LAONICA

Audate quopiam fortissimos pugnatores: **L**aon inquit: **T**roia.

Lter cum audisset quosdam in coena ad bibendum uicogi: non etiam ad edendum inquit: uicoguntur?

Pindarus cum scripisset **G**raeciae sustentaculum **A**thenae: **L**aon ait: **P**indarus conuenit: **G**raeciam funditus ruituram: si huiusmodi sustineatur sustentaculo.

Et cum quis intutus in tabula quadam picta **L**aonas ab **A**theniensibus iugulari: diceret fortes quidem **A**theniensis: **L**aon tempestiue subdidit: & si quidem in tabula.

Ad quendam uero qui calumniosa maledicta libenter audiret: **L**aon ait: desine aures aduersus me benigne praestare.

Ad eum qui plecterem ac diceret: inuitus erraui: dixit quispiam inuitus igitur etiam plectere.

Intutus quidam homines qui dum uita decederent: in sellis curulibus sedebant: absit inquit: ut hic sedeam: unde non licet assurgere seniori.

Quoniam cum olim in coena abeuntes in **E**phorum curia uouissent: curulibusque in sellis ubi sedebant **E**phori: deiecerunt: uahemeter primum qui ea fecissent: inquirebant an ciues si essent. **V**t uero **C**hios extitisse senserunt: proclamauere **C**hios permittit laiciuire.

Quoniam quis amygdalas duplo uiliore precio quam duras silices uenire aspiceret: nunquid rari inquit: sunt lapides?

Ulciniam cum quis uellisset ac parum inuenisset carnis: ait: uox hoc est & aliud nihil.

Laon quis cum **C**ynicum **D**iogenem complecti statuam aeream uidisset in magna uicofrigoris: percunctatus est an rigeret. **Q**uod cum ille negasset: ait: quid nam igitur magnam facis?

Et cum **M**etapontino quidam **L**aon metum exprobraret: attamen inquit non parum alieni habemus agri: hic autem ait: non solum igitur meticulosi: sed etiam iniusti estis.

Peregrinus quidam cum **S**partae rectus in alterum crus indueretur calceis: ait ad **L**aona: **N**equaquam tu **L**aon mea sententia quantum ego temporis tantumdem ipse stares super pedem. **Q**ui excipiens non enim stare inquit: & ex anseribus quidem nullus est qui non staret.

Quoniam quis artis rhetoricae laudibus efferret: aliquis **L**aon ait: **A**t per geminos ars si ueritatem non tetigerit: nec est nec unquam sit futura.

Argiuius aliquando cum dixisset: multa **S**partiarum sepulchra apud **A**rgiuios sunt: dixit **L**aon: at **A**rgiuorum apud nos ne ullum quidem: perinde atque si saepe **A**rgos adorti essent: at **S**partam **A**rgiui nunquam.

PLVTARCHI CHERONENSIS

- Lacon** **L**acon captiuus cū ueniret diceretq; præco: **L**acona uendo: increpauit inquis: captiuū proclamato.
- Lysimachus** **Q**uidam ex ijs militibus qui apud **L**ysimachum merebant: ab illo interrogatus nūquid esset ex mancipijs: **T**u autē putas inquit stipendio quattuor oboloꝝ: **L**acona ad te iturū.
- Thebani** **C**um **T**hebani **L**aconibus uictris ad **L**euçtra ad ipsum **E**urotā Leuçtra **C**essent: & quidam iactabundus diceret: ubi nūc **L**acones sunt: **E**urotas **L**acon ab ijs captus nō adsunt: inquit. **N**on em̄ uos huc uenissetis.
- Atheniēses** **A**theniensibus rogantibus quo tempore urbem tradiderant: **S**amus **S**amū sibi dimitterēt: dixerūt: **C**um uestri fueritis: tunc alios **P**rouerbiū quoq; habere postulate. **E**x quo etiā prouerbiū illud est: **Q**ui sese ipse non habet: **S**amū uult.
- U**rbem quandā cum **L**acedæmonij ui cœpissent: **E**phori dixerunt: perijt luctatio iuuentutis. **N**on em̄ posthac iuuenes habebunt: qui eis repugnent.
- A**liam urbem rege **L**acedæmonioꝝ pollicente se penitus euer surum. **N**am ea **L**aconibus negocia plarumq; præbuerat: nequaq; permiserūt: inquietes: nullomodo euertes: nec tolles iuuentutis cotem.
- L**ibantibus **P**ædotribas qui pueros exerceēt atq; erudirēt: **L**haud præficiēbāt: q̄ nō arte sed uirtute honori studerēt. **I**taq; **L**ysander **L**ysander interrogat⁹: quonāmodo cum **C**haron uicisset: ingenio **C**haron inquit atq; industria.
- Philippus** **P**hilippus: quo tempore in eorum uenisset agrum: cum scripsisset: utrū amice se ire uellent an hostiliter: **R**nderūt: neutrū.
- Antigonus** **L**egatum quendā cū ad **A**ntigonū **D**emetrij filiū misissent eū mulctauere: qm̄ audissent uocauisse illū regē: q̄ uis **M**edimnū annonæ cuiq; a rege in caritate portaret.
- Demetrius** **D**emetrius: cū crimini daret: q̄ legatū unū ad se misissent. **N**on digiē satis est: dixerunt ad unū unus.
- Flagitiosus** **F**lagitiosus quidam sententiam optimam cum tulisset: hanc quidem admiserūt: at illo amoto: sententiam alteri qui honeste uixisset inscripserunt.
- F**ratres cum inuicē dissentirēt: n̄ patrē mulctauere: q̄ filios dissidentis despiceret.
- Pfaltēs** **P**altēs aduenā mulctauere: qm̄ digitis citharā pulsaret.
- D**uo pueri pugnabant: quorum alter falce alterum uulneratit **D**loxtali uulnere: familiaribus autem pueris cum is esset pugnā dimissurus: pollicentibus auxilium se laturos & illum qui percule

APOPHTHEGMATA LACONICA

ferat interempturos: nullo modo per deos inquit. **N**on enim est iustum. **E**t enim ego fecissem hoc si istum assequi potuissem fortisq; fuissem.

Ater puellus quoniam adesset tempus: quo furari liberis pueri lege fas erat: quodcumq; quis posset dabaturq; turpitudinis deprehendi: ubi qui cum illo una aderant pueri uiuam uulpeculam furati ei custodiendam tradidissent: & ij qui illam amiserant quaesitum uenissent: uulpeculam hic subiecit sub amicum: bestia uero exasperascete ac pueri latus ad exta usq; deuorante: ne palam fieret quiescebat. **S**ed ut demum post illorum abitionem factum pueri aspexere: culpantq; dicentes: melius fuisse manifestare uulpeculam q; celare ad mortem usq;: minime quidem inquit: sed longe melius esse doloribus q; somno diem obire: & q; hominum sermonibus diuulgari: q; ob molliciam turpiter uiuere curauerim.

Quoniam quidam in Laconas in itinere incidissent: dixissentq; secunda estis fortuna usi: nam hinc nuper latrones abiere: dixerunt hi nequaquam per bellicosissimum Enyalium: sed illi potius usi sunt qui in nos non inciderunt.

Item non interrogatus quid sciret: dixit liber esse.

Per **S**partiatam ab **A**ntigono rege captiuus factus ubi uenisset **P**aliji in rebus omnibus emptori parebat quascumq; libero facultas existimabat. **V**t uero imperauit ut matulam ferret: haud passus est: inquit: non seruiam. **E**t cum ille surrexisset: hic ascensa testa ubi dixisset disces emere: seipsum imisit atq; obiit.

Lacon
Antigonus

Ater cum ueniret: dicente quopiam si te emero eris frugi: etiam si minus inquit emeris.

Alius captiuus cum ueniret: addente pracone mancipium uanum dare: execrabilis: inquit: non captiuum dicis.

Lacon muscam insignis loco habens in clypeo & hanc sane non maiorem uera musca: ubi deridentes quidam dixissent: hoc ad latendum esse ab eo factum: immo inquit: ut manifestus fiam: sic enim proxime hostes aggredior: ut hoc insigne ipsorum uisui magnum sit.

Ater cum in **S**ymphosio lyra esset adducta: **N**on **L**aconici inquit moris est nugari.

Spartiatam interrogatus: an secunda esset ad **S**partam uia: inquit: **S**partiatam qualis accesseris. **L**eones enim eminus proficiscuntur a leone: lepores autem ueniamur etiam intra tabernaculum.

In palastrico manuum nexu cum prostratus quispiam collecta

PLVTARCHI CHERONENSIS

torē frustra pulsaret: atq; ad terrā traheret: ubi corpore defatigat⁹
deficeret: illius brachiū mordebat: & alter ait: mordes **O** Lacon si-
cut mulieres: nequa q̄ inquit alter: sed ut leones.

Claudus **C**laudus ad bellum egressus quibusdam eum sequentibus ac-
cidentibus: cōuersus ait: mala capita nō est cum hostib; fu-
giendo pugnandū: sed manēdo ordinēq; tuendo

Alter ictus sagitta cum uitā relinqueret: nō hoc inquit: sibi cu-
ra esse quod moreret: sed quod a molli ac semiuero sagittario
esset occisus egissetq; ipse nihil.

Cum in tabernā meritoria quis diuertisset parandūq; caupo-
ni dedisset obsoniū: ubi alter caseū atq; oleū petisset: ait: si ca-
seum haberē: etiam obsonio egerem.

Lampis **A**d eum uero qui **Lampin** **Aeginetam** beatum diceret: quoni-
am ditissimus esse uidebatur: **Erat enim gubernator multarū**
rū nauium: Lacon ait: Non attendo foelicitati quā pendeat ex
funibus.

Cum quis dixisset **Lacon** mentiri: is respōdit: liberi em̄ sum⁹:
alij uero si quando uera nō dicunt plectendi sunt.

Cum quis cadauer rectum sistere uellet atq; niteretur: ubi fa-
ctis omnibus id nequisset: per geminos ait: intus aliquid esse
oportet.

Tynnichus **T**ynnichus **Thrasyluli** filij mortē fortiter tulit. **In hunc uero**
Thrasylulus **T**epigramma huiusmodi factū est.

Epigramma **E**xanimus pitanen clypeo **Thrasylulus** in acri

Pitane **C**onfossus septē uulneribus redijt.

Argiui **P**assus ab **Argiuis** quā ergo nulla gerebat.

Tynnichus hunc igni cum daret: hāc loquit̄.

Flere decet timidos oculis tenate sepulchro

Condo meū siccis ac **Lacedaemoniū.**

Alcibiades **A**lcibiadi **Atheniensi** cum aquā plurimum balneator funde-
ret: **Lacon** ait: quidnam hoc ut imundo ualdeq; sordido plus
præbet̄

Philippus **P**hilippo **Macedone** quādam per epistolam **Lacedaemonijs**
imperante: ij rescripserunt: **Lacedaemonij** **Philippo**: de quib⁹

Epistola nobis scripsisti: non. **Cum** autem in agrum **Laconicum** **Philippus**
fecisset impetum: ac om̄es perire uiderentur: dixit ad quendam ex
Spartiatibus: **Quid nūc** facietis **O** **Lacones**: **Quid em̄** inquit aliud
q̄ fortiter moriemur: **Soli enim** **Græcorū** nos liberi esse ac non pa-
rere alijs didicimus.

APOPHTHEGMATA LACONICA

Post aduersam Agidis pugnam obsides Antipatro petente Agis pueros quinquagita. Etheocles Ephorum gerēs: ait: pueros Antipater quidem minime datum ire: ne malis moribus imbuerentur patria Etheocles institutione priuati: nec ciues forent: senes uero aut mulieres si uel let duplo etiam pluris datum ire. **E**o autem grauius minitante nisi acciperet: publice responderunt: Si grauiora morte imperites facilius moriemur.

Senex in Olympijs dum ludus perageret spectare affectabat: Olympia tibi autem sederet non habebat. In multos uero profectus locos: erat & contumeliæ & cauillo recipiebaturq; a nemine. **V**t autē ad Lacedamonios uenit: pueri oēs assurrexere: pluresq; uiri cessere locum. **A**t ceteris Græcis plausu morē admiratis ac summis laudibus efferentibus: senex ut mouit canūq; caput barbāq; senilem & lachrymasset ait: Heu misero mihi ut omēs Græci quæ honesta sint norunt: sed ijs Lacedamonij utuntur soli.

Ferunt autem quidam idem Athenis quoq; accidisse. Nam cum Panathenæa agerentur: Attici ipsi senem probris insequēbantur: quippe qui eum ut suscepturi inuitabant: Si uero accederet non recipiebāt. **V**t autem petitis fere omibus ad Lacedamonios uenit spectatores: omnes e sedilibus assurgentes locum cedebant. **E**o autem facto mirifice turba delectata insigni admodum significatione applausit: atq; Spartiata q̄s dixit: Per geminos Athenienses quidam quæ honesta sunt sciunt: non autē agunt.

Mendicus a Lacone petijt: at si tibi inquit dederis pauperis Mendicus. **R**or. Tuæ uero huius ineptitudinis qui primus porrexerit: auctor est futurus: quippe qui inertem te fecerit.

Lacon ubi quēpiam uidiisset: qui res dijs immortalibus congregaret: nihil ait curare deos: qui se essent pauperiores. **Lacon**

Quom quis adulterum apud turpem uxorem comprehendisset: afflicte ait: quæ tibi necessitas.

Lius oratorem audiens: qui magnos uerteret orationis ambitus: & per geminos ait: fortis quidem homo hic ad nullam propositum instruit atq; exercet linguā.

Quom Lacedamona q̄s uenisset: honore inspecto quē iuniores seniorib; præstabāt: In sola inqt Sparta senescere cōducit.

Interrogat Lacon cuiusmodi Tyrtaeus poeta esset bonus: inquit: q̄ iuuetutis aīos & cōtumelia imbuat & stulticia. **Tyrtaeus**

Alter cū in dolore oculor; egrederet ad bellum: & aliqui ei dicere: quo uadis ita affectus: aut quid facturus: Si aliud inquit: nihil egero: saltem hostis gladiū hebetabo.

PLVTARCHI CHERONENSIS

Buris & **S**partis **L**acedaemonij ultro ad **X**erxen **P**ersarum re-
Spartis **B**gem ad cruciatū cui **L**acedaemon pro oraculo erat obnoxia
Xerxes profecti. Nam caducatores a rege ad se missos **L**acedaemonij occi-
 derant: ubi uenissent ad regem: iusserūt quo uellet modo se pro **L**a-
 cedaemonijs interimeret. **S**ed ut ille admiratus uiros liberauit: ro-
 garetq; apud se ut manerent **E**t quonā pacto dixere uiuere hic pos-
 simus patria legibusq; relictis & his uiris pro quibus tantum iti-
 neris morituri uenim⁹: **A**d eū **I**ndarnus dux maiorē imodū roga-
Indarnus ret: ac fore diceret: ut ij aequē honorarent atq; illi qui amici maxi-
 me apud regem ad dignitatem prouecti essent: dixerūt: Ignorare uj
 deris nobis cuiusmodi res est libertas: cui mentis compos **P**ersarū
 regnum haud prætulerit.

Lacon: quoniam die superiore hospes eum declinasset: postri-
L die uero stratis usus large magnificeq; excepit: in scendit stra-
 ta eaq; pessundabat: addens: propter hāc heri ne in storio quidem
 dormiui.

Alter cum uenisset **A**thenas: aspiciens **A**thenienses qui pernas
 & absonium proclamarent: & publicanos ac lenones gererēt
 & alia inepta opera agerent nihilq; turpe ducerent: ubi in patriā re-
 uertisset: percunctantibus ex eo ciuibus qualia essent quā **A**the-
 nis uiderat: per simulationem dicebat omnia esse honesta: oratio-
 neq; monstrabat omnia apud **A**thenienses honesta censerī: turpe
 autem nihil.

Alius quapiā de re interrogat⁹ respondit: nō. **V**t autē is qui in-
 terrogarat respondisset: tu mentiris: uide sine inquit: te uanum
 esse qui quā noris: interrogas.

Lygdamus **C**enerunt aliquando legati **L**acones ad **L**ygdamū tyrannum.
Ut uero ille differens saepe congredi tardaret: dicerent autem
 eum omnibus in rebus molliter habere: at isti narrato dixerē: nos
 nequaq; per deos immortalis ad ipsum uenisse ut palāstrā cum eo
 luderemus: sed ut differemus.

Lacona quempiam cum quis mysteria edoceret: interrogabat
 quid impium maxime egisse sibi conscius esset. **H**ic autem ut
 dī ipsi norunt. **A**t ubi ille magis magisq; urgeret ac diceret: omni-
 no id eloqui te oportet: contra **L**acon interrogauit: cui me prius
 oportet eloqui tibi ne an deo: **I**llo autem dicente: deo. **T**u igitur in-
 quit: abscedito.

Alter cum noctu monumentū präteriret: ac dāmonii quod-
 dā uidere uisus esset: incurabat: ut id lancea tolleret: atq; in-
 fingens: inquit: quo me fugis bis moritura anima?

PLVTARCHI CHERONENSIS

iurgasset: pari castigationi erat obnoxius: cui etiā delinquens ipse.
Et qui castigationē moleste ferret: in magno erat opprobrio. **Q**uod
 si quis in delicto esset deprehensus: oportebat hunc quandā in ur-
 be aram circuire ac uituperationem quandam in seipsum uersu cō-
 positam canere: **Q**uod aliud nihil erat q̄ ipsum semet obiurgare.
Erat etiam mos non proprios dumtaxat uereri patres atq; his pa-
 rere: sed oēs etiā seniores uerecūdia prosequi. **E**t illis in uis cedere
 e sedilibusq; assurgere: quietissimeq; transire. **I**taq; ius quilibet ha-
 bebat non quemadmoum in alijs ciuitatibus suorum filiorū & ser-
 uorum ac possessionum: sed æque proximi ac suarum rerum ut q̄
 maxime ijs cōmunibus uterentur: & perinde atq; de rebus dome-
 sticis curam gererēt. **E**t qui puer a quopiam castigatus ad patrem
 detulisset: turpe erat audienti patri si minus eum rursus castigasset.
Credebāt em̄ sibi ijs ex institutiōe patria nil turpe filijs impare.

Hirantur autem pueri ex esculentis quicquid possint: discētes
 hi quidem ingeniosissime dormientibus aut negligentibus cu-
 stodientibus insidias tendere. **Q**ui uero fuerit deprehensus: uerbe-
 ribus esurieq; mulctatur. **T**enuis enim ijs uilisq; cœna est: quo sua
 industria indigentiam propulsantes audere callereq; cogantur. **I**n
 faciundo autem conuiuio propterea parsimonia utebantur: ut as-
 fuescerent repleti nunq; possentq; famē ferre. **I**ta enim arbitrabant̄
 uel ad bellum utiliores fore: si possent etiam sine cibo labores tole-
 rare: & continentiores tenuioresq; in multum usq; tempus degerēt
 a paucitate sumpt̄. **E**t sine obsonio degere æque atq; escam omnē
 admittere id existimabant: ad meliorem ualitudinem corporū ab
 alimētī paucitate habitudinēq; accedere: putantes si quidē ipsum
 spiritum qui præ nimio alimento in profunditatem latitudinemq;
 premat: in altitudinem corpora nō præsum attollere facereq; pul-
 cherrima. **G**raciles em̄ & macilenti habitus artuū agilitati parent:
 habitores uero & carnosī onere suo reluctant̄.

Hæc nemine minus modulīs carminibusq; studebāt. **I**n ijs
 autem stimulus quidam inerat ad uim animi incitandam &
 ad impetum quasi furentem quendam atq; strenum inducendū.
Ac dictio erat & facilis & seuera: habebātq; aliud nihil q̄ tum eorū
 laudationes: qui generose fortiterq; uixissent: ac præclare & fauste
 pro **S**parta occubissent: tum etiam eorū uituperationes: qui me-
 tu id agere detrectassent: perinde atq; tristem uitam miseramq; ui-
 xisset. **E**rat præterea præceptio quædam atq; iactantior excitatio
 pro ætatum dignitate ad uirtutem. **T**ribus enim choris pro tribus
 ætatibus in celebritatibus cōstitutis: unus senectutis incipiens ca-

APOPTHEGMATA LACONICA

nebat: Nos olim fuimus robusti iuuenes. **F**lorentis uero ætatis aliter respondens: inquiebat: Nos autem sumus quod si uelis periculum facito. **A**t puericia tertius: Nos autem erimus multo profecto robustiores. **A**tq; numeri primi illi quibus & in tripudijs & ad tibiam cum in hostes ferrentur utebantur: ut & fortiter & audenter agerent: mortemq; contemnerent incitabāt. **N**am **L**ycurgus bellicæ exercitationi studium musicæ admiscuit: quo bellandi uæhemētia modulatione temperata consonantiam conuenientiamq; haberet. **I**taq; rex anteq; pugnas iniret: sacrificabat musis: quo & oratione præclaraq; memoria digna facinora pugnantem redderent. **Q**uod si quis præcæ musicæ quicquā transgredere: haud sinebat. **V**nde etiam **T**erpandrum: qui & uetustissimus esset & reliquis per id temporis citharædis præstaret: ac heroicæ res gestas laudibus efferret: **E**phori tamen multauere: eiusq; acceptam citharam affixere: q; unum solum neruum ob soni uarietate superfluo intendisset. **S**implicioris em̄ dumtaxat modulos probabāt. **A**t **T**imotheum quoniam canis modulis studeret: **E**phorum unus arrepto gladio interrogauit: ex utra parte abscederet: qui superesset ad seipsum neruos.

Lycurgus

Musæ

Terpander

Timotheus

Carnij moduli

Lycurgus

Praterea omnem sepulchrorum superstitionem **L**ycurgus sustulit: concedēs & in urbe sepeliendos mortuos & secus sacella habenda monumenta piaculæ amouit: **E**t ne quid una sepelirent uetuit: sed condentes corpus puniceo amictu: & oleæ frondibus eæ quæ om̄is circumdarent. **I**nscriptiones quoq; quæ in sepulchris fierent: prohibuit nisi eorum qui belli obissent. **I**temq; & luctus & lamentationes.

Hæc peregrinari eis non licebat: ne externis moribus ac malis uiuendi disciplinis imbuerentur. **A**tq; ne peregrini qui in urbem confluerent: mali cuiuspiam doctores ciuibus existerēt: eos urbe exigendos statuit. **E**i autem ciui quisquis puerorum institutionem minus seruassent: ciuitatis iura communia non erant. **Q**uidam uero tradidere quicquid etiam peregrinus ciuilem exercitationem seruauisset: pro **L**ycurgi sentētia eum participem factum portionis initio constitutæ.

Quod endere in super non licebat. **V**icinosq; seruis æque ac proprijs auti mos erat: eodē modo & canibus & equis: nisi ipsi opus esset heris. **E**t in agro si quis re aliqua egeret ubi aperuisset portassetq; possessoris res necessarias: ob signatum pœnū relinquebat.

In bellis amictibus puniceis utebantur. **T**um enim color eis uilis uidet: tum coloris sanguinolentia plus metus imperitis

PLVTARCHI CHERONENSIS

præbet: tum etiam ne apud hostes lætis clamoribus increbresceret
si quis eorum sautius fieret: sed lateret illos id potius propter utilitē
coloris similitudinem.

Dum imperatoria calliditate uicerint hostes: Marti bouē sacri-
ficant. Quandoquēq; autē aperto prælio gallū assuefacientes: si
quidē ductores suos non solum bellicosos esse: uerū etiam impera-
toria calliditate astuciaq; pollere.

Applicationibus & optatis addunt iniuriam pati posse. Forū
autem supplicatio erat propter bonas actiones quæ pulchra
sunt dare & amplius nihil.

Venus **U**enerem colunt armis præditam: atq; deos etiam omnis & for-
minas & mares lanceas habere faciunt: tanq̄ omnes bellicā
uirtutē habeāt. Adduntq; præterea qui prouerbio utunt: Qui ma-
num ad aliquid fert uocare fortunā: perinde atq; oporteat deos in-
uocare: cū quid aggressuri acturiq; sunt: secus uero minime.

Et quo pueri a uinositate abhorrent: eis mancipia madida
monstrabant.

Mos eis fuerat: ne ianuas quidē pulsare: sed clamare extrinsecus.

Pectinibus nō ferreis: sed arundineis utebant.

Archilochus **C**omœdias & tragœdias nequaquē audiebant: quo neq; serio
poetā cum esset Lacedæmone: eadem hora expulere: quoniam ac-
cepissent eum poetice scripsisse: melius esse amittere arma quā mori.
Sic enim ait:

Aspida quæ circa perijt mihi callipon alto

In luco. Saion possidet ille meam.

At caruisse armis quā mortē occumbere præstat.

Aspide pro capta mox melior dabiſ.

Pvellis & pueris cōmunia sunt sacra.

Siraphidan Ephori multauerūt: quia multis iniuriā accipet.

Scutatum militē interemere: quoniam tælā quandam in scu-
tum imposuisset.

Adolēcentē qui in Gymnasio uersaret: quā uia quæ ad Pyleā
duceret: nesciebat: punierūt.

Cephisophonta qui posse diceret de quauis re diem totum dis-
serere: eiecerunt: in quientes oportere bonum oratorem rebus
parem habere orationem.

Diana orthia **P**Veri apud eos cæsi uirgis totum diem in ara Orthiæ Diana
ad mortem usq; persæpe tolerant: hilares ac gestientes: amu-
latione uictoriæ inuicem contendentes: quis ipsorum & diutius &

APOPTHEGMATA LACONICA

magis uerbera tolerarit. Et qui uictor euaserit: tã illustri clarusq; habetur q̃ qui maxime. Dimicatio uero ipsa uocat diffilagellatio: Fit autem singulis annis.

Q Num uero id quoddam ex pulchris uisum est beatisc; institutis: quod exuberantiam ocij ciuibus **Lycurgus** inuenerit. Nã in sordida arte uersari nullo modo licebat: at ne in quaestuaria quidem: quã operosam cõgeriem negociationesq; contineret: **Fecerat** enim diuitias & spernendas & contemnendas omnino. **Verũ** mancipia eis agrum colebant: redditumq; ferebant antiquitus constitutũ. **Eratq;** execrabile: si quis plus mercedis quẽq; posceret: quo & illi propter lucrum ministeria libenter exequerentur: & hi ne rursus plus quærerent.

P Rohibebantur etiam & esse nauatã & uti nauali pugna. **Verũ** cum posteriore tempore per naualem pugnam maritimi principatus potiti essent: rursus cum ciuium mores inquinari intueretur destitere. **Sed** rursus mutatione sunt usi: quẽadmodum in alijs rebus omnibus. **Etenim** cõuectis ad **Lacedæmonios** pecunijs: qui conuexerant: ijs morte damnati sunt. **Nam** **Alcameni** & **Teopom** **Alcamen**
po regibus oraculum redditum est fore: ut auaricia periret **Sparta**. **Theopom**
Verumtamen **Lysander** cum fecisset captiuos **Athenienses**: & auri **Lysander**
multum & argenti inuexit: & hi quidem exceperũt uirumq; honorarunt. **Itaq;** **Lycurgi** legibus cum urbs uteretur: iusiurandũq; seruaret: **Graciã** principatum bonitate legum & gloria annos quingentos tenuit. **Cum** ea uero paulatim transgrederetur: & habendi auiditas diuitiarũq; studium inuaderet: tum uires diminutã sunt: tum socij propterea sunt eos exosi. **At** tamen q̃ uis ita haberẽt: post **Philippi** **Macedonis** uictoriã ad **Cheroniã** cum omnes eum **Gra** **Philippus**
ci & terra & mari imperatorem appellassent: ac etiam **Alexãdrum** **Cheroniã**
filium post fusos euerfosq; **Thebanos**: soli **Lacedæmonij** licet urbem sine muris haberent: essentq; admodũ pauci ob continua bella: tum etiam longe imbecilliores & qui facile capi possent: tamen cum breues admodum quasdam **Lycurgi** institutionis scintillas adhuc seruarent: neq; una militarunt nec cum his nec cum alijs deinceps **Macedonicis** regibus: neq; in cõmunem confessum ingressi sunt: neq; tributum tulerunt: quousq; despectis omnino **Lycurgi** legibus a proprijs ciuibus in tyrannida acti: neq; amplius quicq; ex patria institutione seruantes: & aliorum effecti similes superiorẽ gloriam elationeq; amisierunt: in seruitutẽq; migrauerũt: ac nunc quẽadmodum alij **Graci** **Romani** parent.

PLVTARCHI CHERONENSIS

Argileonis
Amphipolitæ **A**rgileonis Brasidæ mater cum eius filius diem obisset: ut **Amphipolitæ** quidam qui **Spartam** uenerant: eam adissent: in-
terrogauit: si decore & pro **Spartæ** dignitate filius obierat.
Magnificentibus uero illis atq; dicentibus illum **Lacedæmoniorū**
omniū in operibus optimum fuisse: ait: **O** hospites & æquus qui-
dem filius me⁹ & bonus fuit: uerum multos habet **Lacedæmonio**
lo meliores.

Gorgo
Iones **G**orgo **Cleomenis** regis filia cum **Aristagoras** **Milesius** eū hor-
taretur: ut bellum aduersus regem pro **Ionibus** gereret: gran-
demq; polliceretur pecuniā: & quo magis is cōtradicebat: eo plus
hic pecuniarū adderet: **Corrupet** te: inquit: pater peregrinellus
iste: ni celerius ædibus eieceris. **Et** cum ei aliquando pater imperas-
set: ut cuidam mercedis ratione frumentum daret: addidissetq; do-
cuit enim me uinum facere mitius: **Ita** **O** pater inquit: quando ui-
ni plus potabitur: bibentes etiam delicates ac deteriores futuri
sunt. **At** **Aristagoran** cum a quodam ex famulis calciari aspiceret:

Aristagoras pater inquit: nunquid peregrinus iste manibus caret: **Eadem** cum
peregrinus quidam molliter ocio studeret: illum urgēs atq; extru-
dens: non hinc inquit abis: qui nec quæ mulieris sunt potes. **Inter-**
rogata uero a quapiam attica: cur solæ uos **Lacæna** uiris impera-
tis: quia inquit: solæ etiam uiros parimus. **Ad** postremum cum ui-
rum **Leonidan** ad **Thermophylas** egredientem hortaretur: ut se
Sparta dignū ostenderet: interrogaretq; quid sibi agendum esset:
is ait: ut & bono nuberet: & bonos pareret liberos.

Leonidas
Thermophy-
læ

Gyrta
Acrotatus **G**yrta cum aliquādo ex eius filia nepos **Acrotatui** ex quadam
puerorum pugna multa cœpisset uerba: essetq; domum de-
latus ut mortuus: domesticis familiaribusq; flentibus: **Non** tace-
bitis: ait: monstrauit enim cuius esset sanguinis. **Nec** inquit: foras
uociferandi sunt: sed curandi. **Cum** nuncius uenisset ex **Creta**: qui

Creta
Acrotatus **Acrotati** mortem nūciaret: **Nonne** ait: erat cum iret aduersus ho-
stes: aut interficiendus ab illis: aut illos interfecuturus: **Libentius**
uero ait eum mortuū audire pro matrisq; & urbis & suorū maiorū
dignitate: q̄ si uiueret omne tempus ignauus.

Damatria
Epigrāma **D**amatria cū filiū audisset & timidū & seipsa indignū: ubi ad-
uenisset enecauit: inscripsitq; hoc epigrāma:
Hunc timidū mater **Damatrion** ipsa peremit:
Nec dignū matre nec **Lacedæmoniu**.

Epigrāma **H**ltera **Lacæna** filiū qui ex acie fugerat interfecit: inquit: nō
meū est hoc germen. **A** qua hoc est epigrāma:

APOPHTHEGMATA LACONICA

Vade malū germen: tenebras pete: quēq; perofus.

Eurotas cernas nec fluat ad timidas.

Si catulus nequā perrexeris: ito sub horchum

Nec Sparta dignus nec generis titulis.

Alia cū filius in acie cecidisset: ait

Sic flendū timidos: hilaris te nate sepulchro

Condo meū pariter & Lacedæmoniū.

HVDiens quædam q; & seruatus filius esset: fugissetq; ex hosti-
bus: scribit ei: Mala de te fama diffusa est: aut hanc nunc elue:
aut ne sis.

Lia cum filij fugissent ex pugna ad eamq; uenissent: Quo in- **Epistola**
quit uenitis fugientes ignauia mancipia: An huc unde egressi
estis regressuri: Et ea quidem sublati uestibus: pudibunda
eis ostendens.

QUædam filium aduenientem intuta percunctata est: quid age
ret patria: Qui cum dixisset: omnes periire: sublatam tegulā
in eum immisit atq; interfecit: Inquiens: te igitur malum nuncium
misere nobis.

QUodam matri narrante generosam fratris mortē: deinde non
turpe tibi est: ait: ab huiusmodi comitatu aberrasse.

QUædam filios quinq; quos habebat ad id bellum emi-
sser quod in suburbij gerebat: stetitq; expectans euentū
pugnæ: ubi quis aduenit: atq; percunctanti sibi: nūciauit filios om-
nis obisse: at non hoc: inquit: percunctabar ignauum mancipium:
sed quid agit patria: qui cū dixisset ab ea uictoriā esse: libenter igit
ait: accipio etiā filioꝝ mortē.

Sepeliens quædam filium ut tenuis quædam anicula accedēs
dixisset: O mulier fortunæ: p geminos bonæ respondit. Eteñ
qua gratia eū peperit: ut pro Sparta morere hoc mihi cōtigit.

Mulier quædā Ionica cum ob quendā pannū suū gloriaretur:
cūq; preciosum: Lacæna monstratis quattuor filijs qui deco-
ri formosissimiq; essent: Talia inquit esse oportet honestæ ac bonæ
mulieris opera: & hisce iactari atq; extolli.

Lia cū de filio accepisset: ut male a peregrinatione reuerteret: **Epistola**
scripsit: Mala tibi fama diffusa est: uel hanc abijce uel morere. **Chij**

Amilittet etiam cum Chiorum exules Spartam uenissent: Præ- **Prædaretus**
daretū ualde accusabant. **Q**uem ubi mater Teletia accersit: **Teletia**
set: & ea quoz; accusabat audisset: sibiq; filius delinquere uideret: **Epistola**
litteras ad eum dedit. **M**ater Prædareto: **A**ut age meliora: aut istic

PLVTARCHI CHERONENSIS

mane. Nam si Spartā Veneris de salute tibi desperandū est.

Altera filio qui esset iniuriæ accusatus: Nate inquit: aut crimine aut uita teipsum absolue.

Alia claudum filium præmittens in aciem: Nate ait: cum incedis memento uirtutis.

Alia cum filius ab acie pede uulnerato reuenteretur: uā hementerq̄ doleret: Si uirtutis inquit: nate memineris: cum non doleris: tum etiam gaudebis.

Lacon **L**acon belli uulneratus nec ualens incedere quadrupedū more inter faciebat. Is quoniā ridiculo esset cum uerecū daretur: ait mater: Et quāto est nate melius ob fortitudinē latari: q̄ ob ridiculum fatuorum uerecundari.

Alia cum filio iterum clypeum traderet eumq̄ hortareē: Nate inquit: aut hunc aut in hoc.

Alia filio qui ad bellum proficiscebatur cum traderet clypeū: hūc: ait: tibi pater seruauit semper: Quare tu quocq̄ uel hunc serua uel more.

Alia ad filium qui diceret: paruū habere ensē: ait: adde etiā incessum.

Alia cum audisset filium in acie fortiter agendo interisse: meus em̄ inquit: eras. Ac cū de altero accepisset: quod præ timiditate seruatus esset: Non em̄ eras inquit meus.

Altera cum audisset filium in pugna mortuum esse: ait: Quem admodum locatus fuerat: eum ponite: suppleat autem frater illius locum.

Olympia **A**lia cum publica populi totius pompa fungereē: audiuit fratrem in acie uictorem mori ex uulnerum multitudine. Itaq̄ minime coronam posuit: sed exultans potius ait ad proximas: Vt multo melius est amicæ in acie uictorem mori: q̄ Olympiorum superatorem uiuere.

Quam quidam sorori narraret generosam ipsius filij mortem: illa inquit: si quid propter illum lætata sum: tantū propter te moere: qui præclarū comitem reliqueris.

Lacana **L**acanam quis interpellauit: an se uitandum concederet: hæc autem inquit: equidem cum puella essem didici parere patri: & hoc egi: Mulier autem uiro. Si ergo me iusta rogat: huic manifestum faciat primum.

Virgo **U**irgo pauperula interrogata quam marito dotem daret: patriam inquit pudicitiam.

APOPHTHEGMATA LACONICA

Lacæna interrogata an coisset cū uiro: minime ego inquit: sed Lacæna ille necum.

Quædam esset clam compressa foetumq; perdidisset: sic nulla emissa uoce se constantem tolerantemq; præstitit: ut & parentes aliosq; proximos latuerit: cum abortiuum faceret. Nam dolo: magnitudinē uicit fœditas: quæ turpitudinē est adorta.

Lacæna cū ueniret: interrogata quid sciret: ait fidelis esse.

Lia in captiuitatem acta identidem interrogata: bene inquit administrare rem familiarem.

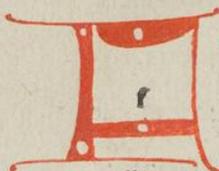
Interrogata quædam a quoquam: an bona foret si se emerit: Equidem etiam si non emeris.

Alia cum ueniret præcone percunçante: quidnam sciret: libera inquit esse. **V**t autem emptor quædam indigna libera imperasset: inquiring genes qui tibi ipsi huiusmodi possessionis inuidis: seipsam exegit.

Mediolani Kalendas **O**ctobres: Millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto.

ANNOTATIO LEGVM

Francisci Philelfi in Annotationem legum apud ueteres scriptores crebrius commemoratarum ad **F**redericum **C**ornelium: Epistola præfatiua.

Franciscus Philelfus **F**rederico **C**ornelio **S**alutem. Quod multarū legum mentionem factam inuenias: & apud **M**arcum **T**ullium **C**iceronem: & apud **T. L**iuium aliosq; ueteres scriptores: neq; quid legibus illis contineretur: aut quam ob causam lata fuerint: satis intelligas: ob eamq; rem quid ipse habeā certi scire cupias: non te neo diutius te suspensum. Itaq; leges eas quæ crebriores sunt magisq; necessariae: quo facilius & clarius ueterum oratorum atq; historicorum & ipsorum quoq; iuriconsultorū scripta locis suis comprehendant: hisce litteris subieci. **V**ale. **E**x **B**ononia: tertio Idus **A**priles: Millesimo quadringentesimo trigessimono.

Legum apud ueteres scriptores crebrius commemoratarum magisq; necessariarū: **A**nnotatio foeliciter incipit.

Lex **P**ompeia.

Gnæus **P**ompeius strabo ueteribus incolis trans **P**adanis ius **L**ati dedit: & quod ceteræ coloniae latinæ habebant: id est ut petendi magistratus & ciuitatis **R**omæ ius adipiscerentur.

Lex **P**ortia.

Portia lege non licebat interfici ciuem **R**omanū: uerum uirgis uerberari. **H**oc autem significatur q; ea re tolleretur dignitas ciuilis: & redigeretur in seruum: quia tandem faciebat seruum.

Lex **F**abia.

Fabius adiecit poenā ijs qui nō certo numero ut ante fuerāt definiti deducerēt & sectarent candidatos ī campū comitiōꝝ tempore.

Lex **C**lodia.

P. Clodius **T**ribunus plebis legem tulit perniciosam. **L. P**isone & **G**abino cōsulibus: ne quis per eos dies quibus cum populo agi liceret: de caelo seruaret contra legē **F**usiā & **A**eliam.

Lex **C**inthia.

Cinthius legem tulit: qua cauetur antiquitus: ne quis ob causam orandam donum pecuniamue acciperet.

Lex **A**urelia.

Aurelius **C**otta prætor legem tulit quibus temporib; **V**erres a **C**i

APVD VETERES SCRIPTORES

cerone accusatus est: qua communicata sunt iudicia senatui & equitibus Romanis & tribunis Aerijs.

¶ **Lex Opia.**

M. Opus legem tulit: ne superfluo ornatu mulieres Romanæ uterentur: neue pilentis: id est rãdis pensilibus uaderentur: neue plus uncia in auribus appenderent.

¶ **Lex Pompeia**

G. Pompeius magnus legem tulit: ut quãstores suffragio populi ex ijs qui consules fuerant crearentur.

¶ **Lex Valeria.**

Valerius Publicola legem tulit: ut nulli magistratui liceret corpus Romani ciuis indicta causa condemnare: liceretq; damnatis ad populum prouocare.

¶ **Lex Aquilia.**

Aquilius legẽ tulit de dolo: malo & fraude: de deceptiõẽ: de simulatione.

¶ **Lex Acilia.**

Manlius Acilius Glabrio legem tulit de pecunijs repetundis sæuerissimam: qua ne comperendinari quidem reum sinit.

¶ **Lex Veconia.**

Veconius legem tulit: ne quis census hoc est pecuniosus hæredem unicam relinqueret filiam. Erat autem census ille: qui centum milia sestertium in professionem detulisset.

¶ **Lex Calphurnia.**

G. Calphurnius Piso legẽ de ambitu tulit suo consulatu: quæ præter alias pœnas pecuniaria etiam pœna fuerat adiecta.

¶ **Lex Gabinia.**

Gabinus legem tulit: qua bellũ **Gn. Pompeio** de persequendis **Piratis** datũ est aduersus. **L. Trebellij** tribunũ plebis intercessionẽ.

¶ **Lex Papia.**

Papius ciuis Romanus legem tulit: ut peregrini urbe **Roma** uti p̄hiberentur.

¶ **Lex Latoria.**

Qu. Latorius cum adolēscētes in contractibus circumueniri solerent: pœnam eorum deceptoris adiecit.

¶ **Lex Clodia. i.**

Clodius tribunus plebis legẽ tulit annoniam: ut frumentũ pp̄lo qd̄ antea fenis aris ac triētibus in singulos modios dabit: gratis dareẽ.

¶ **Lex Clodia. ij.**

Clodius idem tribunus plebis legem tulit de collegis restituendis: quæ lex ex seruorum face constituta dicitur.

ANNOTATIO LEGVM

Lex Clodia. iij.

Clodius idem tribunus plebis legem tulit: ne quē censores in senatu legendo praterirent: neue qua ignominia afficerēt: nisi utriusq; censoris sententia damnatus esset.

Lex Iudiciaria Aurelia.

Aurelius Cotta Iudiciariā legem tulit: cum esset prætor: qua communicata sunt iudicia senatui: & equitibus Romanis: & tribunis Aerarijs: ut ex ijs tribus ordinibus lecti iudices res iudicaret.

Lex Varia.

Qu. Varius tribunus plebis legē tulit: ut quæreret de ijs: quorum ope consiliove socij contra populū Romanū arma sumpsissent.

Lex Cornelia. i.

Cornelius consul retulit in senatu: ut quā exterarū nationū legatis pecunia mutuo dareť usura turpiaq; & famosa ex eo lucra fierent: ne quis legatis exterarū nationū pecuniā expensam sceneret.

Lex Cornelia. ij.

Cornelius idem legem tulit: ne quis in senatu legibus solueret: nisi senatores ducenti adfuissent: ne quis cum absolutus esset intercederet: cum ea de re ad populū ferretur.

Lex Cornelia. iij.

Cornel. idē legē tulit: ut prætores edictis suis ppetuis ius dicerēt.

Lex Licinia & Mutia.

P. Licini Crassus orator: & **Qu. Scæuola** pontifex maximus idēq; orator & uirconsultus: duo omnium sapientissimi consules legem de ciuibus regundis tulerunt in eorū consulatu: cum summa cupiditate urbis Romæ Italici populi tenerentur: & ob id magna pars eorum pro ciuib; Romanis se gereret: necessaria lex uisa est: ut in suā quisq; ciuitatis ius redigeretur.

Lex Iunia.

M. Iunius Siluius consul cum **Qu. Cæcilio Metello** Numidico legem bello Cymbrico tulit: quod diu prauē simul & infœliciter gestum est propter diminuta militiæ stipendia.

Lex Manilia.

Manilius tribunus plebis legem tulit: qua **En. Pompeius** magnus bellū aduersus regē **Penti** **Mitridathen** extra ordinē gereret.

Leges Sacrate.

Post exactos reges anno. xvi. cum plebs propter nimiam potētiam dominationē in montem sacrum trans **Anienē** secessisset: & ibi armata consedisset: duos primos tribunos crearūt: qui deinde ad numerū. x. aucti sunt: & legē condixerunt: quibus suum in patres ius

APVD VETERES SCRIPTORES

tuerentur priusq̄ in urbem reuenterentur. Vnde & sacratae dicunt̄: ad patrum plebisq̄ concordiam pertinentes.

Lex Cassia. i.

Cassius Longinus. L. filius legem tulit: qua populus per **Tabellā** suffragium ferret. **G. Mario & G. Flacco** consulibus.

Lex Cassia. ij.

Cassius idem alteram legem tulit ad minuendam nobilitatis potentiam: ut quem populus damnasset: cuiue imperium abrogasset in senatu ne esset.

Lex Aurelij Cottæ.

Aurelius Cotta legem dedit: cum **Sylla** ad diminuendā plebis potentia: multos cum ei magistratus ademisset: ut plebi liceret interceptos magistratus capere: & communicata sunt iudicia senatui & equitibus Romanis & tribunis Aerarijs. Vnde & lex iudiciaria dicta est.

Lex Roscia.

L. Roscius Otho consul legē tulit: ut in teatro equitibus Romanis ordines quattuordecim spectandi gratia darentur.

Lex Plotia.

M. Ploti⁹ Syllan⁹ legē tulit cū esset tribun⁹ plebis: **Gn. pōpeio Strabone**: & **L. Portio Catone** cōsulibus: qua tribus singulæ ex eo numero quinos denos suffragio crearent: qui eo anno iudicarent: ex eo factum est: ut senatores quoq̄ in eo numero essent: ut quidam etiam ex ipsa lege.

Lex Satyra.

Satyra lex est quæ uno rogatu multa simul & uaria comprehendit: ut uultifine: iubetifine: Vt cum **Iugurtha** bellum componatur: elephantos tradat omnis: transfugas reddat uniuersos:

Lex Othonis.

Otho tribun⁹ plebis legē tulit: ne quis in ordine equestri spectatur⁹ sederet: nisi sestertia quadraginta milia possideret. Quod si contineret quisquis esset: siue ingenuus siue libertus: inter equites spectare ei liceret in gradu. xiiij.

Lex Scatinia.

Scatinus legem tulit: qua puerorum cōcubitores graui supplicio afficerentur: quos ἀρσενόχοιτασ arsenocætas uocant.

Lex Iulia.

G. Iulius cæsar lege sanxit: ne adulteri forēt: deprehensi autem supplicio dederentur.

Lex Mamillia.

Mamilius tribunus plebis legem tulit: ut quando res a nobilibus

ANNOTATIO LEGVM

aduersa gesta fuerant: etiam ij ad magistratus gerendos admitterentur: quorum maiorem in Romana republica magistratus non exercuissent: huiusmodi aut homines noui appellantur.

Lex Sempronia.

Sempronius Grachus legē tulit: qua frumentū e publico distribueretur populo Romano: quæ fumentaria dicta est.

Lex Hortensia.

Qu. Hortensius dictator cum antiquioribus temporibus Patricij plebiscitis nequaquam tenerentur: eam tulit legem: ut eo iure quod plebs statuisset & Patricij & omnes quirites tenerentur.

Lex Annaria.

Annariam legem appellant: quæ modum annorum finit: quibus magistratus capiendi potestas sit.

Lex Aelia & Fufia.

Aelius & Fufius tribuni plebis sua auctoritate legem tulerunt ne quis per eos dies quibus cum populo liceret: non nisi de cælo seruasset quippiam ageret.

Lex Aterina.

Lex Aterina constituit: ut cum mos priscus fuisset irrogandæ multæ: per magistratus ouis aut bouis nomine: ouis ære deno: bos autem ære centeno desiniri intelligatur.

Lex Falcidia.

Falcidius legem tulit: qua cauetur ne plus legare liceret quam lege Clodia: ut emptorum bonorum est uncias nouem: idque ipsorum testatorum gratia prouisum est ob id quod plurimumque intestati moriebantur recusantibus scriptis hæredibus pro nullo aut minimo lucro hæreditatis.

Lex Flauia.

Flauius inter iudicia publica constituit de plagiarijs: cum quis πλάγιοις: plagiaris: id est obliquis & insidiosis pollicitationibus seruū a domino: uel filiū a patre subtrahit: uel etiā pecus.

Lex Iulia.

Iulius Cæsar legem de peculatu sanxit in eos qui rem uel publicā uel religiosam uel sacram furati sunt uel furantibus ministeriū adhibuerint: uel qui furta sciētes susceperint: quos uel capitali animaduersione uel deportationis poena puniri iussit.

Lex Cornelia.

Cornelius legem in eos tulit: quæ & testamētaria uocat: qui testamētū uel alias tabulas falsas scripserit: signauerit: recitauerit: subiecerit: quiue signū adulterinū fecerit: sculpsit: expresserit: Seruos

APVD VETERES SCRIPTORES

quidē ultimo affecit supplicio:liberos autē deportatione.

Lex Pompeia.

Pompeius asperrimum crimen noua pœna parricidas persequit̃.
Si quis parētis aut filij fata perpetrauerit: siue clam siue palam: in-
 sutus culleo cum cane & gallo gallinacio: uipera & simia uel in uici-
 num mare uel in amnē proficeretur: ut inter fœrales angustias com-
 prehensus omniū elementorum usu uiuus carere incipiat: & ei cœli
 superstiti terra mortuo auferatur.

Lex Cornelia.

Cornelius legem in eos tulit: qui homines occidendi causa cum tæ-
 lo ambulent ultore gladio eos persequens. **T**ælum autem interpre-
 tatum est om̃e quod longe iaci potest: ut lapis: lignum: ferrū: ἀπό
 τοῦ Τέλωσ: apo tu telos: id est longe: sicut & **G**ræci βέλωσ: be-
 los: quod sagittam significat: ἀπό τοῦ βάλειν: apo tu balein: quod
 significat iacere.

Lex Latoria.

Latorius ciuis **R**omanus legem cōdidit: qua cautū erat: ut si quis
 pupillorum bona diriperet: acerrimas pœnas lueret.

Lex Apuleia.

Apuleius legem tulit: qua cauebatur: si quis publicam maiestātē
 minuisset capitalis esset.

Legum apud ueteres scriptores crebrius cōmemorata-
 rum magisq; necessariarū: **A**nnotatio **F**œlitter explicit.

Τέλωσ.

Das unter dem

1. Am 1. April 1800

Rechnung

über

88

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
RECHSELNORF

